Világ proletárjai egyesüljetek!

LENIN

MŰVEI

37

AZ OROSZ NYELVŰ KIADÁS
AZ OK(b)P IX. KONGRESSZUSÁNAK
ÉS A SZOVJETEK
II. ÖSSZSZÖVETSÉGI KONGRESSZUSÁNAK
HATÁROZATA ALAPJÁN JELENIK MEG

V. I. LENIN

MŰVEI

BUDAPEST 1959

V. I. LENIN

MŰVEI

37.
KÖTET

Levelek a hozzátartozókhoz

1893—1922

BUDAPEST 1959

Az orosz eredeti címe:

ИНСТИТУТ МАРКСИЗМА—ЛЕНИНИЗМА ПРИ ЦК КПСС
В. И. ЛЕНИН. СОЧИНЕНИЯ
ИЗДАНИЕ ЧЕТВЕРТОЕ. ТОМ 37. ГОСПОЛИТИЗДАТ 1957.

Lenin műveinek magyar kiadása a moszkvai Marxizmus—Leninizmus Intézet által sajtó alá rendezett negyedik orosz nyelvű kiadás nyomán, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának határozata alapján jelenik meg.

ELŐSZÓ

Lenin Művei negyedik kiadásának harminchetedik kötete azokat a magánleveleket, táviratokat és feljegyzéseket tartalmazza, amelyeket Lenin 1893 és 1922 között hozzátartozóihoz intézett. A kötet magában foglalja Leninnek édesanyjához, Marija Alekszandrovna Uljanovához, nővéreihez, Anna és Marija Iljinyicsna Uljanovához, öccséhez, Dmitrij Iljics Uljanovhoz, Nagyezsda Konsztantyinovna Krupszkajához és sógorához, Mark Tyimofejevics Jelizarovhoz írott leveleit — szám szerint 274 levelet.

A kötetben foglalt levelek nagy része megjelent a „Proletarszkaja Revoljucija" 1924., 1929. és 1930. évi számaiban, a „Leninszkij Szbornyik" III., XXIV., XXV., XXXV. köteteiben, valamint a „Levelek a hozzátartozókhoz" című külön gyűjteményekben (1930., 1931. és 1934. évi kiadás), amelyeket Anna Iljinyicsna Uljanova-Jelizarova és Marija Iljinyicsna Uljanova rendezett sajtó alá.

A hozzátartozókhoz írt levelek tartalmának és jelentőségének részletes ismertetését megtaláljuk M. I. Uljanovának az 1930-ban megjelent gyűjteményhez írt előszavában, valamint abban az előszóban (cikkben), amelyet „Vl. Iljicsnek hozzátartozóihoz írott leveleiről" címmel A. I. Uljanova-Jelizarova ugyanennek a gyűjteménynek 1931. és 1934. évi kiadásához írt. E két előszót a kötet elején közöljük.

Vlagyimir Iljics édesanyjának és más hozzátartozóinak gyakran — hetenként, tíznaponként írt. A kötetben közölt levelek keltezésében a nagyobb megszakítások arról tanúskodnak, hogy a rokonoknak írt levelek jelentős része elkallódott. Ennek az a magyarázata, hogy a forradalom

előtti időkben — és a levelezés csaknem teljes egészében ebből az időből származik — Lenin hozzátartozóinál gyakran voltak házkutatások és letartóztatások. Vlagyimir Iljics leveleinek nagy része a csendőrök kezébe került, akik a leveleket átnézték és vörös ceruzával aláhúzták a titkosrendőrséget érdeklő részeket. A házkutatások során elvitt levelek egy részét a hatóságok nem adták vissza; néhány levelet a forradalom után megtaláltak a csendőrhivatalok aktái között, néhányból csak egyes lapok maradtak fenn. Sok levél elveszett az 1914—1917-es imperialista háború időszakában, amikor a külföldi levelezést különös gonddal cenzúrázták.

A leghiánytalanabbul a 90-es évekből és az 1908—1909-ből származó levelek maradtak meg. Ezekben az években rendezték sajtó alá Lenin „Gazdasági tanulmányok és cikkek", „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban", és „Materializmus és empiriokriticizmus" című műveit. A levelekben Lenin irodalmat kért és megbízásokat adott a könyvek kiadásával és korrektúrájával kapcsolatban.

A hozzátartozókhoz írt leveleket a kéziratok alapján közöljük, és csak néhányat közlünk a másolatok alapján abban a formában (teljes egészükben vagy kivonatokban), ahogyan azok a rendőrségi aktákban megmaradtak.

Tizenegy levél ebben a kötetben kerül nyilvánosságra első ízben (ezeket a tartalomjegyzékben csillag jelzi —*). E levelek egyikében — az M. A. Uljanovának 1912 július 1-én írt levélben — Vlagyimir Iljics közli, hogy Párizsból Krakkóba költözött. Erre azért volt szükség, hogy közelebb kerüljön a munkásmozgalom központjához, Pétervárhoz, megjavítsa kapcsolatait a „Pravdá"-val, a IV. Állami Duma bolsevik frakciójával és állandóan irányítsa a pártszervezetek működését. Az 1919 július 15-én a „Krasznaja Zvezda" nevű instruktori hajóra írt levelében Lenin közli Krupszkajával, milyen helyzet alakult ki a keleti arcvonalon, hogy elfoglalták Jekatyerinburgot (Szverdlovszkot), és hogy délen változás következett be.

Az e kötetben először megjelent okmányokhoz tartoznak az M. I. Uljanovának és N. K. Krupszkajának 1919 és 1922 között írt rövid feljegyzések is.

Függelékként N. K. Krupszkajának 55 levelét közöl-

jük. Ezek az Uljanov-család tagjainak írt levelek megvilágítják azokat a körülményeket, amelyek között Lenin a száműzetésben élt, és magyarázattal szolgálnak egyes tényekhez, amelyekre Lenin leveleiben utal. E levelek közül nyolc most jelenik meg első ízben. Azok a levelek, amelyeket Lenin Krupszkajával együtt írt, a kötet első, fő részében foglalnak helyet.

A 37. kötetbe felvett leveleket időrendben közöljük; az Oroszországban írt levelek a régi naptár szerint, a külföldről küldött levelek az új naptár szerint keltezettek. A Lenin által keltezett levelek dátumának helye és formája egyezik a kézirattal; ha a kéziraton hiányzik a dátum, a szerkesztőség a megírás idejét a levél végén levő záradékban tünteti fel; ugyanott feltünteti kinek és hová szól a levél, a feladó címét, valamint a levél első megjelenésének helyét.

A kötetet jegyzeteken kívül névmutatóval és a levelekben előforduló irodalmi utalások mutatójával láttuk el.

A kötetet Lenin hozzátartozóinak arcképeivel és néhány olyan hely felvételével illusztráltuk, ahol Lenin élt. Ezenkívül közöljük Lenin két levelének fénymásolatát.

V. I. LENIN

1897

ELŐSZÓ A „LEVELEK A HOZZÁTARTOZÓKHOZ" CÍMŰ GYŰJTEMÉNYHEZ

(1930. ÉVI KIADÁS)

Az itt közölt levelek legnagyobb részét Lenin éde-s anyjához, Marija Alekszandrovnához, és testvérhúgához, Marija Iljinyicsnához írta*. A levelezés az 1894 és 1917 közötti időszakot öleli fel**, vagyis azt az időszakot, amely Lenin forradalmi tevékenységének első éveivel kezdődött és a februári forradalom után, Oroszországba való visszatérésével végződött. Ez alatt a csaknem negyedszázados időszak alatt keletkezett és alakult ki pártunk. És e dicső huszonöt esztendő alatt a párt élén mindig Lenin állt, ő irányította, ő nevelte fel a pártot. Egész élete forra-

---

* Bár a levelek tartalmuknál fogva rendszerint az egész családnak, illetve családunk éppen együtt lakó tagjainak szóltak, „hogy ne legyen szükség ismétlésekre".

** A gyűjteményből kimaradtak azok a levelek, amelyeket Lenin száműzetése alatt írt hozzátartozóinak (lásd „Proletarszkaja Revoljucija" 1929. 2—3., 4., 5., 6. és 8. sz.), valamint a pétervári vizsgálati fogházból 1896-ban (a régi naptár szerint 1895 december 9-től 1897 január 29-ig) írott levelek, amikor Lenin nagyon gyakran fogadhatta édesanyjának és nővéreinek látogatását, és igen kevés levelet írtak egymásnak (lásd A. I. Jelizarova-Uljanova „Vlagyimir Iljics a börtönben" című cikkét, „Proletarszkaja Revoljucija" 1924. 3. sz., és a cikkhez mellékelt két, 1896-ban írt Lenin-levelet). Lenin 1905 novembertől egészen 1907 decemberig Leningrádban vagy Finnországban tartózkodott, gyakran találkozott rokonaival és alig írt nekik. Ezenkívül még számos, Anna Iljinyicsnának és Marija Iljinyicsnának szóló levél maradt meg főleg azokból az időszakokból, amikor Anna Iljinyicsna külföldön élt. Ezeket a leveleket pótlólag fogjuk megjelentetni. (Az M. I. Uljanova által említett leveleket ebben a kötetben közöljük. — *Szerk.*)

dalmi harcban telt el, egyéni élete és a proletariátus ügyéért vívott harca elválaszthatatlanul egybeforrott.

Rendelkezésünkre állnak Lenin Összes Művei, elég gazdag irodalmunk van a leninizmusról (tudományos kutatómunkák is, népszerű művek is), de azért mindeddig nagyon hiányos képünk van, illetve szinte egyáltalán nincs képünk Leninről mint emberről, mint ragyogó, sokoldalú egyéniségről.

Ezek a levelek, amelyeket most közzéteszünk, *részben* kitöltik ezt az űrt. Ezek alapján *bizonyos fokig* képet alkothatunk magunknak Lenin életmódjáról, szokásairól, hajlamairól, az emberekhez való viszonyáról stb. Azt mondtuk: bizonyos fokig. Mert, mindenekelőtt, korántsem teljes gyűjteménye ez azoknak a leveleknek, amelyeket Lenin a megjelölt időszakban hozzátartozóinak írt. Családunk tagjai gyakran költöztek egyik városból a másikba, gyakran voltak nálunk házkutatások, gyakran tartóztatták le hol egyikünket, hol másikunkat. Ily módon Leninnek sok levele került a rendőrség kezébe és ezek egy részét nem kaptuk vissza*, más levelek pedig más módon kallódtak el. Gyakorta megtörtént az is, hogy a levelek nem érkeztek meg rendeltetési helyükre, különösen az imperialista háború alatt. Ezért ismétli meg Lenin néha ugyanazt a kérdést egymásután több levélben. Ezenkívül a cári rendőruralom ezekre a levelekre is rányomta bélyegét. Igaz, ezekben az időkben a mozgalomra vonatkozó levelezést (a forradalmi eseményekre, a pártéletre stb. vonatkozó közléseket) konspiratív módon intéztük, vegyi tintával írtunk rendszerint könyvekbe vagy folyóiratokba, és az anyagot kívülállók „nem kompromittált" címére küldtük**. De a magánélet és a forradalmi munka olyan szorosan egybekapcsolódott, hogy a legális magánlevelezés ezt kétségtelenül nagyon megszenvedte, és azt erősen korlátoztuk is, tekintettel a

* Pl. a Központi Levéltárban Lenin hat olyan levelének kivonatát találtuk meg, amelyeket a moszkvai csendőrparancsnokság „tárgyi bizonyítékként" csatolt az aktához. A kivonatokat a függelékben közöljük. (Lásd ebben a kötetben 487—488. old. — *Szerk.*)

** Ezeket természetesen lehetetlen volt Oroszországban megőrizni, és csak egy részük maradt meg külföldön készült másolatokban.

rendőri viszonyokra. Nemhiába írta Lenin egyik levelében nővérének, Marija Iljinyicsnának Vologdába, ahol abban az időben száműzetését töltötte: „túlságosan nehéz a mi helyzetünkben (a tiedben és az enyémben különösen) úgy levelezni, ahogy az ember szeretné."

Ez azonban nemcsak Marija Iljinyicsnára vonatkozott, hanem családunk valamennyi tagjára is, mert Vlagyimir Iljicset nemcsak vérrokonság, hanem felfogásbeli, meggyőződésbeli rokonság is fűzte hozzájuk. Akkor mindnyájan (Anna Iljinyicsna férje, M. T. Jelizarov is) szociáldemokraták voltak, a párt forradalmi szárnyához tartoztak, kisebb vagy nagyobb mértékben mindnyájan részt vettek a forradalmi munkában, élénk figyelemmel kísérték a párt életét, örültek a párt sikereinek és szomorkodtak a kudarcokon. Sőt anyánk is, aki 1835-ben született, és aki a 90-es évek végén, amikor családunkban különösen gyakoriak voltak a házkutatások és a letartóztatások, már 60 éves elmúlt, teljes mértékben rokonszenvezett forradalmi tevékenységünkkel.

A forradalmárok minden legális levelét cenzúrázták és különféle célzásokhoz, megegyezéses jelzésekhez stb. kellett folyamodnunk, hogy a bennünket érdeklő kérdéseket valamilyen módon érintsük, közölhessük, hogy egyik vagy másik illegális levelet megkaptuk, érdeklődhessünk az ismerősökről stb.

Az olvasó meglátja majd, hogy Vlagyimir Iljicsnek azok a levelei, amelyeket közvetlenül anyjához, nővéreihez vagy öccséhez intézett, alig tartalmaznak neveket — az ilyesmi kellemetlen következményekkel járhatott volna a levélben említett személyre nézve. Márpedig természetesen a legkevésbé sem akartunk bárkinek akárcsak kellemetlenséget is okozni. S amennyiben Lenin leveleiben mégis találkozunk keresztnevekkel és olykor vezetéknevekkel is, akkor ezek csakis olyan elvtársak és ismerősök nevei, akikkel való ismeretségünket különböző körülmények folytán (száműzetés ugyanabból az ügyből kifolyóan, iskolatársak stb.) a rendőrség már amúgy is megállapította, vagy akikkel ez az ismeretség tisztán üzleti kapcsolatokon alapult (kiadók, könyvkereskedők stb. neve). Hogy elkerülje egyik vagy másik többé-kevésbé legális ismerőse nevének említését, akiről valamit közölni vagy akinek üzenetet vagy

üdvözletet akart átadni stb., Vlagyimir Iljics fedőnevekhez vagy olyan magyarázatokhoz folyamodott, amelyek kapcsolatban voltak egy bizonyos általunk ismert ténnyel vagy eseménnyel. Szkvorcov-Sztyepanovot például, akivel egy időben — Anna Iljinyicsna és Marija Iljinyicsna közvetítésével — élénk levelezést* folytatott, „történésznek" nevezi (történelmi munkáira célozva).

V. V. Vorovszkijt, aki Marija Iljinyicsnával egyidejűleg Vologdában töltötte száműzetését, Lenin ily módon üdvözli: „add át lengyel barátainknak üdvözletemet és azt a kérésemet, hogy mindenképpen segítsenek". „Kínai utazón" A. P. Szkljarenkót érti, aki akkoriban a mandzsúriai vasútnál szolgált, „az úr, akivel tavaly együtt csónakáztunk" — V. A. Levickij stb.

Virágnyelven kellett írni akkor is, amikor illegális kiadványokat, konspiratív tudósításokat, vegyi tintával írt leveleket tartalmazó könyveket stb. küldtünk.

E sorok írója 1900 decemberében Kraszinnal, aki külföldre utazott, elküldte Vlagyimir Iljicsnek „A szociálforradalmárok pártjának kiáltványá"-t, amelyet konspiráció céljából egy fényképes albumba kötött be. Lenin nagyon megörült ennek a küldeménynek és 1901. I. 16-i levelében ezt írja: „nagyon köszönöm a küldött könyveket és különösen a rendkívül szép és érdekes fényképeket, amelyeket Bécsből küldött unokafivérünk; nagyon szeretnénk gyakrabban kapni ilyen ajándékokat".

Az „Iszkrá"-t és más illegális kiadványokat többek között borítékokban küldték Oroszországba legális, „nem kompromittált" címekre. Ilyen címeket adtunk mi meg abból a célból is, hogy mi kapjunk irodalmat. És megtörtént, hogy az ilyen küldemények feladásáról legális levélben értesítettek bennünket, hogy idejében érdeklődhessünk a címzettnél. Nyilván ilyen közlés rejlett Vlagyimir Iljics következő szavai mögött (1900. XII. 14-i levél): „úgy

* Ebből a levelezésből, sajnos, csak egy 1909. XII/16-i levél maradt meg. Lásd *Lenin* Művei. 2. kiad. XIV. köt. 212—216. old. (oroszul). (A Lenin és Szkvorcov-Sztyepanov közötti levelezésből két levél maradt meg 1909 december 2-i és 16-i dátummal. Lásd *Lenin* Művei. 34. köt. Szikra 1956. 417—420. old. és 16. köt. Szikra 1955. 113—119. old. — *Szerk.*)

emlékszem, kilencedikén küldtem neked egy téged érdeklő apróságot". „Vologya nagyon örült hosszú levelednek", írja Krupszkaja 1916. II. 8-i levelében. „Alkalomadtán írj újra." Minthogy legális leveleink sohasem voltak hosszúak, az imperialista háború alatt pedig, amikor ez a levél íródott, főleg levelezőlapok, mégpedig ajánlva küldött levelezőlapok útján érintkeztünk, mert sok levél elveszett, — az idézett szavak nyilván egy könyv útján küldött illegális levélre vonatkoznak.

Vlagyimir Iljics külföldi tartózkodása első idejében, 1900-ban, amikor még nem tudta, milyen hosszú ideig marad ott, konspirációs okokból nem engedte, hogy leveleinket lakására címezzük, és amikor Svájcban vagy Münchenben élt, mi Párizsba vagy Prágába írtunk neki. 1901. III. 2-i levelében például közli új címét és hozzáfűzi: „a házigazdámmal együtt elköltöztem", Franz Modraček, akinek a címére írtunk, valóban más lakásba költözött akkor, de Lenin továbbra is Münchenben lakott a régi lakásában.

Lenin egyik jellemző vonása a nagy precizitás és pontosság volt, valamint a szigorú takarékosság általában, és különösen a személyi kiadások terén. Ezeket a tulajdonságokat valószínűleg anyjától örökölte, akihez jellemileg nagyon hasonlított. Anyánk pedig anyai ágon német volt, és mindezek a tulajdonságok nagymértékben megvoltak benne.

Hogy Vlagyimir Iljics mennyire beosztotta pénzét, és milyen takarékos volt a személyi kiadások terén, mutatja 1895. X. 5-i levele*.

„Most Szentpétervárott először jegyeztem fel bevételeimet és kiadásaimat, hogy lássam, mennyit költök a valóságban. Kiderült, hogy az augusztus 28-tól szeptember 27-ig eltelt egy hónap alatt összesen 54 rubel 30 kop.-et költöttem, ha nem számítom a holmira fordított költséget (kb. 10 rubel) és egy bírósági üggyel kapcsolatos kiadást (szintén kb. 10 rubel), amelyet talán én fogok vinni.

---

* 1893 október 5-i leveléről van szó (lásd ebben a kötetben 2. old.). — *Szerk.*

Igaz, hogy ebben az 54 rubelben olyan kiadások is szerepelnek, amelyek nem ismétlődnek meg minden hónapban (sárcipő, ruha, könyvek, számolótábla stb.), de ha ezt le is számítom (16 rubel), mégiscsak túl sok a kiadás — 38 rubel egy hónapban. Nyilvánvaló, hogy nem éltem eléggé takarékosan: például csak a lóvasútra 1 rubel 36 kop.-et költöttem egy hónap alatt. Ha megszokom az itteni életet, valószínüleg kevesebbet fogok költeni."

És Lenin valóban takarékoskodott, különösen amikor nem volt saját keresete és anyjához kellett fordulnia „támogatásért", ahogy anyja anyagi segítségét nevezte. Olyannyira takarékoskodott, hogy pétervári tartózkodása alatt, 1893-ban, még a „Russzkije Vedomosztyi"-ra* sem fizetett elő, hanem „2 héttel a megjelenés után" a közkönyvtárban olvasta. „Talán előfizetek rá, amikor itt munkát kapok", írta nővérének.

Ez a vonás egész életén át jellemezte Lenint, és erősen megmutatkozott azokban az időkben, amikor Oroszországban nem volt keresete, vagy amikor az emigrációban nem sikerült kiadót találnia irodalmi munkáira (csak azt az egy tényt említjük meg, hogy az „Agrárkérdés" kerek 10 esztendőn át hevert kiadatlanul, és csak 1917-ben látott napvilágot), és Lenin olykor egyenesen válságos helyzetbe került (lásd például Sljapnyikov elvtárshoz intézett 1916 szeptemberi levelét**), de megmutatkozott akkor is, amikor anyagi helyzete teljesen rendezett volt, vagyis az 1917-es forradalom után.

Volt azonban valami, amin Leninnek nehezére esett takarékoskodnia — a könyv. Szüksége volt a könyvekre a munkájához, ahhoz, hogy tájékozódjék a külföldi és az orosz politikáról és gazdasági életről stb.

„Legnagyobb rémületemre látom — írja anyjának 1895. VIII. 29-én Berlinből —, hogy a pénzügyekkel újra csak »zavarok« vannak; a »csábítás« könyvek stb. vásárlására olyan nagy, hogy ördög tudja, hová megy a pénz." De ebben is igyekezett korlátozni magát főleg oly módon,

---

* A „Russzkije Vedomosztyi" abban az időben a legtisztességesebb és legérdekesebb polgári lap volt.

** Lásd *Lenin* Művei. 35. köt. Szikra 1956. 217. old. — *Szerk.*

hogy könyvtárakban dolgozott, annál is inkább, mert ez az emigráció idején nyugodtabb munkakörülményeket biztosított számára: nem volt jövés-menés, és nem voltak a végnélküli fárasztó beszélgetések, amelyek annyira jellemzők voltak az emigránsokra, akik unatkoztak a szokatlan és számukra idegen viszonyok között és szívesen könnyítettek a lelkükön beszélgetésekkel.

Egyébként Lenin korántsem csak külföldön vette igénybe a könyvtárakat, hanem Oroszországban is. Anyjának azt írja Pétervárról, hogy meg van elégedve új szobájával, amely „a központhoz is jó közel van (például a könyvtárig mindössze 15 perc gyalogút)". Amikor száműzetésének helyére utazott, Moszkván átutazva, a rendelkezésére álló néhány napot is felhasználta arra, hogy a Rumjancev Múzeumban dolgozzék. Amikor pedig Krasznojarszkban várta, hogy meginduljon a hajózás és elutazhasson Minuszinszk kerületbe, Jugyin könyvtárában dolgozott, jóllehet ehhez mindennap kb. 5 versztet kellett gyalogolnia.

A száműzetésben, ahol könyvtárakról szó sem lehetett, Vlagyimir Iljics ezt az űrt azzal próbálta kitölteni, hogy megkért bennünket, küldjünk neki könyvtári könyveket postán. Néhányszor meg is próbálkoztunk ezzel, de a szállítás túlságosan sok időt vett igénybe (oda-vissza kb. egy hónapot), a könyvtárak viszont meghatározott időre adták ki a könyveket.

De Lenin néha később is igénybe vette ezt a módszert. Anna Iljinyicsnához intézett 1914. II. 11-i levelében* a következőt írja: „Ami az 1905—1908-as büntetőügyi statisztika adatainak gyűjteményét illeti, arra kérnélek, hogy ezt ne vásárold meg (nincs értelme, drága), hanem vedd ki egy könyvtárból (vagy az Ügyvédi Kamara, vagy az Állami Duma könyvtárából) és küldd el egy hónapra."

Külföldi tartózkodása alatt Lenin szintén állandóan igénybe vette a könyvtárakat. Berlinben a Királyi Könyvtárban dolgozott. Genfben volt egy „klub"-ja, amelyet nagyon szeretett („Société de lecture"); be kellett irat-

* A levél elkallódott és az idézetet a rendőrségi ügyosztály aktájából írtuk ki. (Lásd ebben a kötetben 445. old. — *Szerk.*)

koznia, egy bizonyos tagsági díjat fizetnie, igaz, nagyon csekély összeget, hogy a „klub" könyvtárában dolgozhasson. Párizsban a Bibliothèque Nationale-ban dolgozott, bár panaszkodott, hogy „rosszul van megszervezve", Londonban a British Múzeumban, és csak amikor Münchenben lakik, sajnálkozik, hogy „itt nincs könyvtár", s Krakkóban is keveset használja a könyvtárat. M. I. Uljanovának 1914. IV. 22-én ezt írja: „itt (Krakkóban. — *M. U.*) ... a könyvtár rossz és rendkívül kényelmetlen, de alig látogatom ..." A lapnak (a „Pravdá"-nak) végzett munka, az elvtársakkal való különféle kapcsolatok, akik sokkal nagyobb számban jöttek Krakkóba, mint Franciaországba vagy Svájcba, a szociáldemokrata duma-frakció irányítása, a pártkonferenciák és tanácskozások stb. túlságosan igénybe vették ahhoz, hogy sok időt fordíthasson tudományos munkára. De akkor is — írja Lenin — „nemegyszer emlegettük Genfet, ahol jobban lehetett dolgozni, a könyvtár kényelmes és az élet kevésbé idegölő és zűrzavaros".

És amikor Lenin újra Svájcba került, miután az imperialista háború elején Galíciában letartóztatták, ezt írta: „A könyvtárak itt jók, és ami a könyvek használatát illeti, egészen jól berendezkedtem. Sőt jól is esik az olvasás az újságokkal való mindennapos foglalkozás időszaka után." Azután Lenin Nagyezsda Konsztantyinovnával Bernből Zürichbe utazik, többek között azért, hogy „az itteni könyvtárakban dolgozzunk", melyek „sokkal jobbak a bernieknél" (ugyanakkor azonban éppen olyan intenzíven végzi politikai munkáját, pártmunkáját; ezt szemléltetően illusztrálja többek között, a Karpinszkijjal és Raviccsal ebben az időszakban folytatott levelezése, amely nemrég jelent meg a „Leninszkij Szbornyik" XI. kötetében*). Lenin tehát jó körülmények között élt külföldön abban a tekintetben, hogy könyvtárak látogatása révén megvolt a lehetősége külföldi könyvek olvasására, a napilapok és folyóiratok forgatására, de mindig erősen érezte az orosz könyvek hiányát. „Német könyveket itt könnyen szerzek — írja 1902. IV. 2-i levelében —, bennük nincs hiány. De orosz

* Ennek a levelezésnek egy része megjelent Lenin Művei 36. kötetében. — *Szerk.*

könyvekben igenis hiány van itt". — „Új könyvet keveset látok", írja 1900. IV. 6-i levelében. Az a tény, hogy gyakran nem volt kéznél a szükséges könyv, kétségtelenül jelentős mértékben gátolta Lenint munkájában külföldi tartózkodása alatt. Ezért találkozunk hozzátartozóihoz írt leveleiben minduntalan azzal a kéréssel, hogy küldjék el ezt vagy azt a munkájához szükséges könyvet (statisztikai kiadványt, az agrárkérdéssel, filozófiával stb. foglalkozó könyveket), valamint újdonságokat, folyóiratokat, szépirodalmat. És ugyancsak ezeknek a leveleknek alapján *bizonyos fokig* képet alkothatunk magunknak arról is, mely tudományágak irodalma érdekelte Lenint, és mely munkáihoz használta fel az irodalmat.

Ebben az irodalomban jelentős helyet foglalnak el a különböző statisztikai gyűjtemények.

Hogy Lenin milyen nagy jelentőséget tulajdonított a statisztikának, „a pontos, vitathatatlan tényeknek"*, azt jól láthatjuk munkáiból, az e munkákat előkészítő fogalmazványokból, feljegyzésekből, számításokból. Jellemző e tekintetben „Statisztika és szociológia" című befejezetlen és még meg nem jelent munkája, amelyet P. Pirjucsev néven írt (ezt az újabb írói nevet e munka kiadásának megkönnyítése végett vette fel), és amelynek tárgya: „a nemzeti mozgalmak jelentőségének és szerepének, a nemzeti és a nemzetközi egymáshoz való viszonyának kérdése.**"

Ebből a munkából a következő részt idézzük:

„A társadalmi jelenségek terén nincs elterjedtebb és tarthatatlanabb eljárás, mint az, hogy kiragadnak *egyes* tényecskéket és példákkal játszadoznak. Példákat általánosságban felhozni semmi fáradságba sem kerül, de ennek nincs is semmi jelentősége, vagy tisztán negatív jelentősége van, mert minden az egyes esetek történelmi, konkrét körülményein fordul meg. A tények, ha *egészükben, összefüggésükben* nézzük azokat, nemcsak »makacs«, de kétségtelenül bizonyító erejű dolgok is. A tények, ha kiragadjuk őket az egészből, összefüggésükből, ha töredékesek és

* Lásd *Lenin* Művei. 23. köt. Szikra 1951. 295. old. — *Szerk.*
** Lásd ugyanott, 294. old. — *Szerk.*

önkényesek, nem tekinthetők többnek, mint puszta játéknak vagy még annál is rosszabbnak... kísérletet kell tennünk arra, hogy pontos és vitathatatlan tényekből olyan alapot teremtsünk, amelyre támaszkodni lehet és amellyel szembe lehet állítani bármelyiket azok közül az »általános« és »példálózó« fejtegetések közül, amelyekkel napjainkban bizonyos országokban olyan mértéktelenül visszaélnek. Ahhoz, hogy ez tényleg alapul szolgálhasson, nem egyes tényekből, hanem a vizsgált kérdésre vonatkozó tények *összességéből* kell kiindulni, *egyetlen* kivétel *nélkül*, mert másképp elkerülhetetlenül felmerül az a gyanú, mégpedig teljes joggal, hogy a tények önkényesen vannak kiválasztva, illetve összeválogatva, hogy a maguk egészében vett történelmi jelenségek objektív összefüggése és kölcsönös függősége helyett »szubjektív« kotyvalékot tálalnak elénk, talán valami piszkos dolog igazolására. Ez bizony előfordul... gyakrabban, mint gondolnánk."*

1902-ben Lenin arra kért, hogy azok közül a könyvek közül, amelyek Szibériában nála voltak, küldjem el neki „az *egész* statisztikát"**, amely után (ezt írja 1902. IV. 2-i levelében), „már kezdek kissé vágyódni"... Később, abból a célból, hogy megkapja és méghozzá rendszeresebben kapja meg a különböző városok statisztikai anyagát, Lenin külön beadvánnyal — kérelemmel fordult az 1909—1910 telén Moszkvában ülésező orvos- és természettudós-kongresszus statisztikusaihoz*** (a kongresszusnak volt egy statisztikai albizottsága). A kérésnek számos vidéki

---

* Lásd *Lenin* Művei. 23. köt. Szikra 1951. 295—296. old. — *Szerk.*

** Ezt a statisztikai anyagot, amelyet Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" című könyvének megírásánál használt fel, a Lenin Intézet Vlagyimir Iljics más könyveivel együtt, 1929-ben megkapta külföldről; a könyvekben található kivonatok és széljegyzetek lehetővé teszik, hogy még számos értékes következtetést vonjunk le Lenin munkájáról. („A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" című könyv előkészítésére szolgáló anyagok egy része megjelent 1940-ben a „Leninszkij Szbornyik" XXXIII. kötetében. — *Szerk.*)

*** Hogy ezt itt közzétehetjük, szintén a moszkvai csendőrparancsnokságnak köszönhetjük, amely megőrizte aktáiban. (Lásd ebben a kötetben 384. old. — *Szerk.*)

statisztikus eleget tett, és Lenin 1910. I. 2-i levelében ezt írja: „rjazanyi statisztikáról is kaptam levelet — remek dolog, hogy úgy látszik, sokan fognak nekem segíteni".

1908-ban, amikor Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című művén dolgozott, megrendelte Cselpanov professzornak Avenariusról és iskolájáról, továbbá az „Immanens filozófiá"-ról szóló könyveit és még más könyveket. Erről a munkájáról ezt írja nővérének: „Sokat foglalkoztam a machistákkal és azt gondolom, hogy kimondhatatlan banalitásaikat (és az „empiriomonizmuséit") is ízekre szedtem."

Lenin 1916. X. 22-i levelében kérdi, megkapta-e a kiadó a modern kapitalizmusról szóló kéziratot („Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka")*, és azt írja: „Én ennek a közgazdasági munkának különösen nagy jelentőséget tulajdonítok, és különösen örülnék, ha mielőbb teljes terjedelmében nyomtatásban láthatnám." Ez a kívánsága, mint tudjuk, nem teljesült (jóllehet „minden igyekezettel" azon volt, hogy alkalmazkodjék a „szigorú rendszabályokhoz" — amint 1916. VII. 2-i levelében M. N. Pokrovszkijnak írja**): Lenin munkáján mindenféle változtatásokat és kihagyásokat eszközöltek, és csak tíz év múlva jelent meg a mű eredeti formájában.

A hozzátartozóknak írt levelekből megtudjuk, milyen körülmények között kezdett Lenin „A modern földművelés kapitalista rendszere" című (még meg nem jelent) munkája*** megírásához. 1916. X. 22-i levelében ezt írja nővérének: „Azt írod, hogy »a kiadó az ‚Agrárkérdés'-t nem brosúra, hanem könyv formájában akarná megjelentetni«. Én ezt úgy értem, hogy el kell küldenem a folytatást (vagyis az Amerikáról írottak kiegészítéseként megírni Németországról azt, amit ígértem). Nekilátok ennek a munkának, mihelyt végzek azzal, amit meg kell írnom a régi kiadótól kapott előlegért." Az említett munka kéz-

---

* Lásd *Lenin* Művei. 22. köt. Szikra 1951. 191—316. old. — *Szerk.*

** Lásd *Lenin* Művei. 35. köt. Szikra 1956. 207. old. — *Szerk.*

*** Lásd *Lenin* Művei. 16. köt. Szikra 1955. 437—462. old. — *Szerk.*

irata, amelyet az Intézetben őriznek, befejezetlen, befejezésében Lenint nyilván a forradalom „zavarta meg".

Lenin leveleiből némi képet alkothatunk magunknak azokról a körülményekről, amelyek között munkássága folyt, és arról, milyen nehézségeket kellett leküzdenie, hogy munkájának eredményei napvilágot láthassanak. Lenin legális munkáiról beszélünk. E tekintetben Lenin az egész forradalmat megelőző időszakban (kivéve az első forradalom időszakát, valamint a „Zvezda" meg a „Pravda" idejét — az 1912 és 1914 közötti éveket —, amikor legális lapoknak dolgozhatott, amikor, ha rövid ideig is, voltak legális kiadóink) nehéz helyzetben volt, nemcsak azért, mert külföldön, például, állandóan érezte a munkához szükséges orosz könyvek és más anyag hiányát.

Nagy nehézségeket okoztak a cenzúraviszonyok is: cikkeit megnyirbálták és eltorzították (például a „Kritikátlan kritika" című cikkét), könyveit elkobozták (az „Agrárkérdés" II. kötetét) stb. stb. De ezenkívül nagy nehézségeket jelentett az is, hogy távol volt Oroszországtól, és hogy ennek folytán gyakran nem tudott közvetlen kapcsolatot létesíteni a kiadókkal stb. Jellemző például, milyen sokszor próbált munkát kapni Granattól, az Enciklopédiai Szótár kiadójától. „Jó lenne, ha dolgozhatnék az Enciklopédiai Szótár számára — írja nővérének 1914. XII. 22-i levelében —, de ezt bizony nem könnyű elintézni, ha nincs alkalom megismerkedni a szerkesztőség titkárával." A szerkesztőség titkárát Vlagyimir Iljics nem ismerte, és amikor közvetlenül fordult a Granat szerkesztőségéhez, megtörtént, hogy választ sem kapott leveleire, vagy pedig csak nagy késéssel kapott választ. „Nem lehet-e további munkát kapni az Enciklopédiai Szótár számára? — kérdi nővérétől 1915 februárjában. — Írtam erről a titkárnak, de nem válaszol."* — „Én sajnos itt most teljesen elszakadtam a kiadói kapcsolatoktól" — írja 1912-ben.

És a kiadási nehézségek még sokkal nagyobbak lettek

* E tekintetben nem volt jobb a helyzet más kiadókkal sem. Lásd erre vonatkozóan Leninnek L. I. Akszelrodhoz írt 3. levelét (Ol. XI. 27-ről) „Leninszkij Szbornyik" XI. köt. 326. old. (Lásd *Lenin* Művei. 36. köt. Kossuth 1958. 74—75. old. — *Szerk.*)

volna, ha az elvtársak és a hozzátartozók nem nyújtottak volna olyan nagy segítséget a kiadók felkutatásában, a könyvek korrigálásában stb. De Lenin nővéreinek és öccsének nem mindig volt módjukban segíteni, főleg, amikor börtönben vagy száműzetésben voltak. És 1904-ben például Lenin M. T. Jelizarov címét kéri anyjától, mert „irodalmi ügyet" kell vele elintéznie (1904. I. 20-i levél).

Lenin azonban nemcsak ahhoz értett, hogy rendszeresen, kitartóan és rendkívül produktívan dolgozzék, hanem pihenni is tudott, ha erre lehetőség kínálkozott. A legjobb pihenés a szabad természet és a magány volt volt számára. „Itt (a finnországi Stirsuddenben, ahol Lenin pihent, miután „rettenetesen fáradtan" érkezett vissza az ötödik pártkongresszusról. — *M. U.*) pompás a nyaralás, fürdés, séták, magány, semmittevés. Főként a magány meg a semmittevés tesz jót nekem." A nyaralás ott, ahol Ligyija Mihajlovna Knyipovics a legnagyobb figyelemmel és gondoskodással vette körül, valóban pompás volt, és Lenin ezt később is emlegette, amikor Marija Iljinyicsnának, aki egy súlyos hastífusz után lábadozott, ezt írta: „Most kellene elküldeni téged Stirsuddenbe!"

Lenin nagyon szerette a természetet és a természet szépségeinek leírásával állandóan találkozunk leveleiben, akárhová vetette is őt a sors. „A természet itt pompás — írja 1895-ben, útban Svájc felé, édesanyjának. — Egész idő alatt gyönyörködöm benne. Mihelyt a német állomást, ahonnan írtam neked, elhagytuk, megkezdődtek az Alpok, egymást követték a tavak, és lehetetlen volt elszakadnom a vasúti kocsi ablakától." „Sétálok — itt most kellemes sétálni, és Pszkovban (valamint környékén) úgy látszik bőven vannak szép helyek." „A napokban . . . hajókáztam . . . egy nagyon szép tavon, és gyönyörködtem az elragadó tájban szép időben . . ." — közli külföldről. „A napokban pompás kirándulást tettünk itt Nágyával és egyik barátunkkal a Salève-hegyen. Lent Genf mindenfelé ködbe, felhőkbe burkoltan, fent a hegyen pedig (kb. 1200 m-rel a tenger színe felett) csodálatos napfény, hó, ródlik, egészen oroszos szép téli nap. Alant, a hegy lábánál pedig — la mer du brouillard — valóságos ködtenger, felhők, amelyek mindent eltakarnak, csak a hegyek ágaskodnak ki belőlük,

köztük is csak a nagyon magasak. Még a kis Salève is (900 méter) egészen a felhők közt van." — „Négyával már meglehetősen sok környékbeli helyet utaztunk és jártunk be, s találtunk nagyon szép helyeket is" — olvassuk az 1902. IX. 27-i levélben. Nyilván igaza volt Vlagyimir Iljicsnek, amikor azt írta: „Mi vagyunk az egyedüliek az összes itteni elvtársak közül, akik felkutatják a város *egész* környékét. Felfedezünk mindenféle »falusi« ösvényt, a közeli helyeket ismerjük, távolabbiakra is el akarunk látogatni."

Svájcban Vlagyimir Iljics és Nagyezsda Konsztantyinovna néha — amikor nem tudtak hosszabb időre a környékre utazni, ahol azonnal „falusi életet" vezettek be („korán keltünk és majdnem a tyúkokkal feküdtünk le") — gyalogtúrára mentek a hegyekbe. Egy ilyen túrát ír le Nagyezsda Konsztantyinovna Marija Alekszandrovnának írt 1904. VII. 2-i levelében. „Már egy hete annak, hogy elkerültünk Genfből és pihenünk a szó szoros értelmében. A munkát meg a gondokat Genfben hagytuk, itt napi 10 órát alszunk, fürdünk, sétálunk — Vologya még újságot sem olvas komolyan, általában könyvekből csak a minimumot hoztuk, és azt is olvasatlanul visszaküldjük majd holnap Genfbe, magunk pedig reggel 4 órakor fogjuk a hátizsákokat és vagy két hétre a hegyekbe megyünk. Elmegyünk Interlakenbe, onnan Luzernbe, nézegetjük a Baedekert és gondosan kitervezzük utazásunkat . . . Vologyával megegyeztünk: semmiféle munkáról nem beszélünk — hiszen nem fut az el —, és lehetőleg semmiféle munkára nem is gondolunk."

Ilyen kirándulásokat azonban csupán ritkán tettek, és csakis akkor, amikor a munka és a frakciós súrlódások már túlságosan megviselték Lenin egészségét és idegeit; ez volt a helyzet a párt II. kongresszusát követő 1903—1904-es év tele után. Általában viszont a nyaralás idején is folytatta munkáját, néhány napi teljes pihenés után — ha erre módja volt. Ha viszont nem hagyhatta el a várost, vagy pedig csak rövid időre utazhatott el, akkor kirándultak a környékre, néha a hegyekbe, gyalog vagy kerékpáron, többnyire vasárnap. „Valahogy akaratlanul is mindent külföldi módra csinálunk, azt is, hogy éppen vasárnap rándulunk ki, holott ez kényelmetlen, mert minden zsúfolt" — írja

édesanyjának 1903. III. 29-i levelében. Az ilyen egésznapos sétákra többnyire szendvicseket vittek magukkal ebéd helyett. Nem csoda, ha Vlagyimir Iljicset és Nagyezsda Konsztantyinovnát a „sétálók" pártjába sorolták, míg más elvtársak „mozipártiak" voltak, ahogy tréfásan nevezték egymást.

És valóban, Lenin nem kedvelte különösebben a különböző szórakozásokat, amelyek más elvtársaknak pihenést nyújtottak a megfeszített munka után. Ő úgyszólván sohasem járt moziba, különösen, amikor külföldön élt, és ritkán ment színházba. Berlinben, első külföldi utazása alkalmával, megnézte a „Takácsok"-at, akkor is járt színházba, amikor emigrációban élt külföldön, főleg amikor „eléggé magányosan" (vagyis a családja nélkül) élt ott, vagy pedig intenzív munka után valamilyen ügyben egy nagyvárosba kerülhetett és ezt az utazást felhasználta arra is, hogy egy kissé „kiszellőztesse" magát. A külföldi színházak előadásai azonban nem nagyon elégítették ki igényeit (megtörtént, hogy Nagyezsda Konsztantyinovnával együtt az első felvonás után távoztak a színházból, amiért az elvtársak tréfásan szemükre vetették, hogy feleslegesen adnak ki pénzt), és későbbi színházi látogatásai közül, azt hiszem csak az „Élő holttest" előadása tett rá benyomást. Ellenben nagyon tetszett Leninnek a Művész Színház, ahová Lalajanccal („Kolombusszal") együtt ment el moszkvai tartózkodása idején, még az emigráció előtt, és 1901 februárjában azt írja anyjának, hogy „még mindig örömmel gondol" erre a színházi estére. „Szívesen megnézném az orosz Művész Színházban Gorkij »Éjjeli menedékhely«-ét . . ." — olvassuk 1903. II. 4-i levelében. Az „Éjjeli menedékhely"-et csak sok év múlva láthatta, amikor Moszkvában élt, a forradalom után.

Vlagyimir Iljics hangversenyekre is viszonylag ritkán járt, pedig szerette a zenét. „Nemrégen — e télen először — egy jó hangversenyen voltunk — olvassuk ugyanebben a levelében —, és nagyon meg voltunk vele elégedve — különösen Csajkovszkij utolsó szimfóniájával (Symphonie pathétique)." — „A napokban az operában voltam, és nagy élvezettel hallgattam a »Zsidónő«-t: ezt az operát áttam egyszer Kazanyban (amikor Zakrzsevszkij énekelt),

van annak már 13 éve, de néhány motívum megmaradt emlékezetemben." — írja édesanyjának 1901. II. 9-i levelében; ezeket a motívumokat gyakran fütyörészte (sajátos módján, a fogain keresztül). Később külföldön ritkán járt operába vagy hangversenyre. A zene túlságosan hatott idegeire és — különösen amikor idegei nem voltak rendben, ez pedig gyakran megesett az emigrációs élet idegőrlő zűrzavarában — nehezen viselte el. Lenin visszavonultságát (a szórakozásoktól való visszavonulását) jelentős mértékben nagy elfoglaltságának és szerény anyagi lehetőségeinek kell tulajdonítanunk.

Viszonylag kevés figyelmet fordított Vlagyimir Iljics a különböző látnivalókra: „meglehetősen hidegen hagynak, és többnyire véletlenül kerülök valahová — írja 1895-ben Berlinből. — Általában jobban szeretek a különböző népi estékre és mulatságokra járni, mint múzeumokat, színházakat, üzleteket látogatni." Amikor 1895-ben Berlinben élt, a különböző helyeken való „kószálásra" többnyire esténként került sor, és ez lehetőséget nyújtott neki arra, hogy „tanulmányozza a berlini szokásokat, és hallgassa a német beszédet". De nemcsak első külföldi útja alkalmával, nemcsak Berlinben tanulmányozta Lenin a szokásokat — hozzátartozóihoz írt leveleiben gyakran akadunk olyan helyekre, amelyek azt mutatják, hogy amikor Párizsban élt vagy rövidebb párizsi tartózkodása alatt is érdeklődéssel figyelte az ottani életet, és megállapította, milyen fesztelenül viselkednek a párizsiak az utcán. „Párizs azoknak, akik szerény eszközökből élnek, nagyon kényelmetlen és fárasztó város — írta Lenin, miután néhány napot Párizsban töltött. — De ha rövidebb időre megy az ember, látogatóba, utazgatni — nincs szebb és vidámabb város Párizsnál." Vlagyimir Iljics a csehek életét is megfigyeli, amikor átutazik Csehországon, és sajnálja, hogy nem tanulta meg a nyelvüket, színesen ecseteli a galíciai parasztok életét és szokásait, akiket galíciai tartózkodása alatt volt alkalma megfigyelni; müncheni tartózkodása alatt leírja az utcai karnevált, a konfetti- és szerpentincsatát stb. Vlagyimir Iljics szerette az életet minden megnyilatkozásában, és kevesen tudták az életet úgy megfigyelni és tanulmányozni, mint ő.

Az itt közölt levelek alapján képet alkothatunk magunknak arról is, milyen volt Lenin viszonya a családjához, és bizonyos fokig arról is, milyen volt a viszonya általában az emberekhez. Mennyi figyelem és gondoskodás szól ezekből a levelekből! Lenin nagyon ragaszkodott a családjához, különösen anyjához, és mind közvetlenül hozzá intézett, mind pedig családunk többi tagjához intézett leveleit áthatja az édesanyja iránti szeretet, s az a kívánság, hogy édesanyja élete jobb, nyugodtabb, kényelmesebb legyen. Levelei tele vannak kérdésekkel: érdeklődik egészségi állapotunk felől, arról, „hogyan rendezkedtünk be, nem hideg-e a lakás". „Nyugtalanít, hogy hideg a lakástok . . . — írja anyjának 1909-ben — . . . Csak meg ne fázz . . . Vajon nem lehet-e bizonyos intézkedéseket tenni, talán egy kis vaskályhát beállítani? . . ." Ezekben a levelekben sok az ilyen tanács: „jól pihend ki magad a nyáron", „kevesebbet szaladgálj, többet pihenj és légy egészséges" stb.

Különösen erősen megnyilatkozik Vlagyimir Iljicsnek édesanyja iránti gyöngédsége, amikor az anyját valamilyen sorscsapás éri, márpedig bizony sok sorscsapás érte. Családunknak hol egyik, hol másik tagját tartóztatták le vagy száműzték, sőt megtörtént, hogy egyszerre többet is letartóztattak; ő pedig kénytelen volt öreg napjaira a börtönöket járni, hogy láthassa letartóztatott gyermekét vagy csomagot adjon át neki, órákig ülni a csendőrök és titkosrendőrök előszobáiban, és — néha teljesen elhagyottan — keseregni fogságban sínylődő gyermekei sorsán. Hogy életének e szakaszaiban mennyire aggódott érte Vlagyimir Iljics, milyen súllyal nehezedett rá, hogy el van szakítva édesanyjától, azt láthatjuk 1901. IX. 1-i leveléből. Akkoriban Marija Iljinyicsna és Mark Tyimofejevics börtönben ültek. Anna Iljinyicsna külföldön tartózkodott, és nem térhetett vissza Oroszországba, mert őt is letartóztatták volna ugyanebben az ügyben, Dmitrij Iljics sem maradhatott anyjánál, mert Jurjevben végezte az egyetemet. Ugyanilyen egyedül maradt Marija Alekszandrovna egy idegen városban, amikor 1904-ben, a párt Központi és Kievi Bizottságának ügyében, Kievben letartóztatták Dmitrij Iljicset, Anna Iljinyicsnát és Marija Iljinyicsnát.

Lenin mindig szerette volna, hogy anyja vele éljen, és nemegyszer hívta magához. De ezt nehéz volt megvalósítani többek között azért, mert anyánk gyermekei közül mindig azzal volt, amelyiknek különösen szüksége volt segítségére. Oroszországban pedig majdnem mindig annak volt szüksége segítségre, akire a rendőrség lesújtott. Ezért sikerült csak két ízben (egyszer Lenin első, egyszer pedig második emigrációja alatt) meglátogatni fiát külföldön. 1902-ben kb. egy hónapig élt Vlagyimir Iljiccsel és Anna Iljinyicsnával az észak-franciaországi Loguivyben. Másodszor és utoljára Vlagyimir Iljiccsel Stockholmban találkozhatott, ahová Marija Iljinyicsnával együtt utazott 1910-ben, éppen e találkozás kedvéért. Ezeknél az utazásoknál Vlagyimir Iljics mindig pontos menetrendet állított össze számára, azt tanácsolta, hogy éjszakára szálljon meg szállodákban, „hogy az utazás ne fárassza ki túlságosan". Stockholmban M. A. Uljanova először és utoljára hallotta beszédet tartani fiát, aki az emigráns munkások gyűlésén szólalt fel. Amikor elutaztunk, Lenin elkísért bennünket a kikötőig — a hajóra nem szállhatott fel, orosz társaság hajója volt és letartóztathatták volna —, és én mindmáig emlékszem arckifejezésére, ahogy ott állt és nézte édesanyját. Mennyi fájdalom volt akkor ebben az arcban! Mintha érezte volna, hogy utoljára látja anyját. Így is történt. Hozzátartozóival többé nem találkozott egészen addig, amíg a februári forradalom után Oroszországba nem utazott, édesanyja pedig nem sokkal azelőtt, 1916 júliusában meghalt. Anyja halálhírének vétele után írt első levele nem érkezett meg. Következő levelét sem tudtuk megőrizni, de emlékszem, ebből is kiviláglott, milyen súlyos csapásként érte ez a veszteség, milyen fájdalmat érzett fölötte, és mennyi gyöngédség volt hozzánk intézett szavaiban, akiket szintén lesújtott édesanyánk halála.

Lenin mindig sokat foglalkozott nővéreivel és öccsével, valamint sógorával, M. T. Jelizarovval, állandóan érdeklődött, hogy vannak, van-e keresetük, jól kipihenték-e magukat stb. Igyekezett számunkra fordításokat szerezni, e célból néha külföldi könyveket küldött, érdekelte, mit olvasunk és mivel foglalkozunk, hívott bennünket magához stb.

Figyelemmel kísérte az elvtársakat is, kérdezősködött, hogy vannak, anyagiakban is igyekezett segítségükre lenni. Például előszót írt fordításaikhoz, hogy megkönnyítse számukra a fordítások kiadását és ilyenformán keresethez juttassa őket.

Azok az elvtársak, akik nem ismerik az emigráció életkörülményeit és nem tudják, milyen körülmények közt folyt a legális levelezés a cárizmus alatt, talán különösnek és érthetetlennek fogják találni, hogy Lenin leveleiben gyakran említi, hogy „nagyon csöndesen", „lassacskán", „csöndesen és békésen" él, olyan időkben, mint például az imperialista háború időszaka, miközben az irodalomból és az illegális levelezésből kitűnik, milyen hatalmas erőfeszítést fejtett ki a sovinizmus elleni harcban, hiszen akkor a sovinizmus a szociáldemokrata pártok nagy részét befolyása alá kerítette. De nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Lenin akkor csak a sajtóban léphetett fel, méghozzá csak olyan lapban, amely néhány hét, sőt megtörtént, hogy néhány hónap alatt egyszer jelent meg, és amelynek Oroszországba való átküldése, a brosúrákéhoz hasonlóan, rendkívüli nehézségekbe ütközött — ezenkívül csupán a külföldi emigránsok kis gyűlésein vagy a külföldi munkások kis köreiben szólalhatott fel. Érthető, hogy ezek a lehetőségek rendkívül nyomorúságosak voltak Lenin számára, és ha a forradalom elején — ahogyan Nagyezsda Konsztantyinovna beszéli — olyan oroszlánhoz hasonlított, mely kitört ketrecéből, akkor vajon az emigráns élet és az Oroszországtól való elszakítottság régebben is — különösen az imperialista háború alatt — nem ketrec volt-e számára, amely nagymértékben szorongatta, gátolta kibontakozását, nem elégítette ki a született vezért, a néptribunt? Ő sokkal nagyobb méretű tevékenység felé tört egész lényével, mint az oroszlán, és kénytelen volt két-három elvtárssal foglalkozni, hogy az ő közvetítésükkel gyakoroljon befolyást a szélesebb tömegekre. És vajon egy ilyen ember számára ez a tevékenység, valamint az egész helyzet „az álmos Bernben", nem volt-e valóban túlságosan „csendes", nem fejlődött-e valóban túlságosan „lassacskán"?...

Legális leveleiben csak ritkán tör ki a harag „a legár-

talmasabb típusú hitvány opportunisták" miatt, „a szörnyű banalitások" miatt „a hitelek megszavazásával kapcsolatban" stb. Itt a cenzúra korlátai gúzsba kötötték és csak meg kell néznünk (lásd függelék*), hogy leveleiben mely kifejezéseket találtak „figyelemre méltóknak" a titkosrendőrök és csendőrök, milyen részletek kerültek a „tárgyi bizonyítékok" közé — és megértjük, hogy ő is, hozzátartozói is olyan helyzetben voltak ebben az időben, melyben „túlságosan nehéz... úgy levelezni, ahogy az ember szeretne".

És nemhiába jegyeztük meg előszavunk elején, hogy ezeknek a hozzátartozókhoz írt leveleknek főleg az a jelentőségük és érdekességük, hogy Lenint mint embert jellemzik (ez a jellemzés, természetesen, korántsem teljes, és a rendőri viszonyok miatt némileg egyoldalú). E tekintetben, véleményünk szerint, értékes anyaggal gazdagítják a Leninről szóló irodalmat, és csak sajnálhatjuk, hogy mind a hozzátartozókhoz, mind pedig az elvtársakhoz írt levelei közül olyan sok elveszett. Lenint mint vezért, mint politikust és tudóst más okmányok, elsősorban gazdag irodalmi hagyatéka alapján ismerjük meg.

Különösen a második emigrációt viselte el nehezen Lenin. És amikor pétervári és Pétervár környéki tartózkodása után Genfbe került, különösen nehéz szívvel tért vissza a régi helyekre. „Már néhány napja, hogy ebben az átkozott Genfben lézengünk... — írja 1908. I. 14-i levelében Marija Iljinyicsnának. — Ocsmány fészek, dehát mit tegyen az ember. Majd megszokjuk." És Lenin szokott szívósságával és energiájával munkához lát, mert ő minden körülmények között tud „alkalmazkodni". „Csak maga a költözés volt kellemetlen, mint átmenet a jobbról a rosszabbra. De ez elkerülhetetlen volt", írja következő levelében édesanyjának. És mint átmenet jobbról a rosszabbra, ebben az időben megint csak különösen érzékenyen érinti a munkájához szükséges irodalmi anyagok — képek, napilapok — hiánya, mert Pétervárott minden napilapot és folyóiratot olvashatott és követhette a megjelenő újdonságokat. És Lenin kéri, szerezzék meg neki „a 3. duma

* Lásd ebben a kötetben 487—488. old. — *Szerk.*

jegyzőkönyvét (a gyorsírói beszámolók hivatalos kiadását, valamint a dumában elhangzott nyilatkozatokat, interpellációkat, a beterjesztett törvényjavaslatokat)" és küldjenek el neki *„mindent,* kivétel nélkül". Érdeklik őt „az októbristák, a jobboldaliak, a kozák csoport stb. programjai, hirdetései, és röplapjai" is. Mindezek a szükséges anyagok hiányoznak neki, holott „mindezek a »papírok« bizonyára garmadával hevernek a dumában, és senki sem viszi el őket". Azt is kéri Lenin, hogy küldjék el neki „a mensevikek *összes* új kiadványait", a még megjelenő szakszervezeti folyóiratokat stb.

De nemcsak könyvekben szenvedett hiányt emigráns életének időszakában, bármennyire igyekeztünk is ellátni őt legalább a legérdekesebbel, ami a könyvpiacon megjelent, hanem orosz napilapokban is. E tekintetben különösen rossz volt a helyzet az imperialista háború alatt, mert ekkor voltak időszakok, amikor Vlagyimir Iljics egyáltalán nem látott orosz lapot. „Küldjék el hetente egyszer a már elolvasott orosz újságokat, mert itt *semmiféle* újságaim nincsenek", írja 1916. IX. 20-i levelében.

Nagy kenyérkereseti gondjai is voltak Vlagyimir Iljicsnek, főleg az emigráció utolsó éveiben. „Hamarosan elapad minden régi megélhetési forrásunk, és elég élesen felvetődik a kenyérkereset kérdése" (1915. XII. 14.). Ez pedig „nagyon nyugtalanítja Vlagyimir Iljicset", írja Krupszkaja, mert Lenin nagyon kényes volt pénzügyi dolgokban és a bárki részéről nyújtott segítség elfogadásában. „Nekiülök és írok akármit — írja 1916. IX. 20-i levelében —, mert a drágaság pokoli, az élet szörnyen nehéz lett."

S alig néhány hónappal a februári forradalom előtt, 1916 őszén Vlagyimir Iljics kénytelen fordítás céljára könyveket keresni, kiadásukra vonatkozóan levelezni a kiadóval. Milyen improduktívan használta volna fel erőit, ha valóban arra kényszerül, hogy fordítással töltse idejét! De végül ebben is „megzavarta" a forradalom.

Ilyen körülmények között élt Lenin az emigrációban, nem sokkal a forradalom előtt. El volt szakítva Oroszországtól, a munkástömegektől, amelyekre mindig szeretett volna közvetlen befolyást gyakorolni, nagy súllyal nehezedtek rá az emigráns élet körülményei és, bár ereje és

kitartása soha cserben nem hagyta, nem csoda, hogy idegei, egész szervezete nagymértékben leromlottak.

Keserűen hangzik, amikor 1917. II. 15-i levelében Krupszkaja tréfálkozását idézi, aki egy oroszországi pénzküldemény érkezésekor megjegyezte: „már »nyugdíjat« kapsz".

Ám e levél után, amelyben a tréfás megjegyzés mögött olyan világosan látjuk, milyen nehéz viszonyok között élt Lenin a forradalom előtt, egy rövid, örömmel teli távirati közlés következik: „Hétfő éjjel 11-kor érkezünk. Közöljétek a »Pravdá«-val."

Véget ért az emigráns élet. Véget ért Lenin levelezése is hozzátartozóival.

Még csak két rövid levelet kaptam Lenintől*, rövideket, mint ahogy rövid volt finnországi illegális tartózkodása Kerenszkij és Kornyilov alatt, a nagy októberi győzelem előestéjén.

M. Uljanova

---

* Lásd ebben a kötetben 473. és 474. old. — *Szerk.*

LENINNEK A HOZZÁTARTOZÓIHOZ INTÉZETT LEVELEIRŐL*

Egy ember életének és egyéniségének megismerése szempontjából a magánlevelezésnek — amely a levelek íróját a mindennapi életben, az emberekhez való viszonyában mutatja meg — abban áll a jelentősége, hogy fényt vet néhány olyan jellemvonásra, amelyet az illető tudományos vagy társadalmi tevékenysége csak elégtelenül vagy egyáltalán nem világít meg, és mindenesetre új színekkel egészíti ki arcképét. Vlagyimir Iljics levelei is többé-kevésbé visszatükrözik írójuk jellemét, noha többnyire nagyon rövidek és tömörek, s híján vannak minden ömlengésnek — az ilyesmit Lenin sohasem szerette, mint ahogy általában semmiféle bőbeszédűséget nem kedvelt; e levelek mögött a tett embere érződik, aki hozzászokott ahhoz, hogy kevés időt fordítson személyi problémáira.

Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy ez a levelezés a cári cenzúra körülményei között folyt; mindig számolni kellett azzal, hogy a leveleket megvizsgálhatják, és ezért különös rövidségre és szűkszavúságra volt szükség. „Túlságosan nehéz . . . úgy levelezni, ahogy az ember szeretne" — írta Lenin nővérének, Marija Iljinyicsnának. A vegyi tintával írt levelek formája már több szabadságra adott módot; ezekben Lenin, a tisztán gyakorlati dolgokon kívül, gyakran írt a pártélet legújabb eseményeiről, kongresszusokról és konferenciákról, két-három szóban, a nála a beszélgetésekben is megszokott éles, határozott kifejezések-

* A. I. Uljanova-Jelizarova cikke a „Levelek a hozzátartozókhoz" című gyűjteményes kötet 1931. és 1934. évi kiadásához. — *Szerk.*

kel, találóan jellemzett a pártban felbukkanó embereket és áramlatokat. Ezeket a leveleket azonban meg kellett semmisíteni elolvasásuk után, és érthető módon egyetlen egy sem maradt meg belőlük. A vegyi úton írt közleményeket Lenin vagy a levelekben írta a sorok között, vagy pedig — gyakrabban — könyvek, folyóiratok és mindenféle levonatok sorközeiben. És amikor felsorolja a kapott könyveket és azt írja, hogy valamiféle „Műszaki kongresszusi napló" vagy „Archív-levonat" „nagyon érdekes volt és külön köszönet érte Anyutának" — persze egy vegyi tintával írt levél vételét jelzi. Azokat a leveleket sem őriztem meg, amelyeket rendes tintával írt ugyan, de nem az én személyes címemre küldte — ezek közé tartoztak például az 1913—1914-ben kapott levelek is, amelyeket a „Proszvescsenyije" című folyóirat szerkesztőségébe egy megbeszélt álnévre címzett. S az én címemre érkezett levelek közül sem volt célszerű mindegyiknek a megőrzése: emlékszem, hogy néhánynak a megsemmisítését maga Iljics kérte.

A gyűjteményben közölt levelekről még azt is elmondhatjuk, hogy közelálló embereknek íródtak, s ennek következtében természetesen sok bennük a tisztán családi és kevés a közérdekű vonatkozás, de másrészt azokat, akiknek ezek a levelek szóltak, nemcsak vérségi kötelékek fűzték Leninhez, hanem a meggyőződésük is; a velük való levelezés gyakorlati célokat is követett, és a legális levelek gyakran kiegészítésként szolgáltak, láncszemei voltak az egész levelezésnek. És bár Vlagyimir Iljics közvetlenül édesanyjához természetesen nem fordult semmiféle mozgalmi kérdésben, de titkolnivalója sem volt előtte; tudta, hogy anyja teljes egészében rokonszenvez forradalmi törekvéseivel, egész munkájával. Ennek következtében az egyik családtagnak írt levél többnyire valamennyinek szólt. Az édesanyjának írt leveleiben Lenin gyakran adott megbízásokat nővéreinek, öccsének vagy sógorának, és többnyire minden családtag elolvasta e leveleket, azoknak pedig, akik más városban tartózkodtak, gyakran elküldték őket.

A hozzátartozókkal való levelezés jelentőségét, természetesen növeli az a körülmény, hogy azt a huszonöt esztendős időszakot öleli fel, amelyben pártunk — melynek

építésében Lenin olyan kiemelkedő helyet foglal el — keletkezett és kialakult.

A levelezés az 1897—1899-es és az 1908—1909-es években volt a legtartalmasabb és a legintenzívebb. Ezekben az években jelent meg Lenin két nagy könyve: „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" és a „Materializmus és empiriokriticizmus", és a levelek a kiadványokkal, korrektúrájukkal stb. kapcsolatos gyakorlati megbízásokat tartalmaztak. A két időszak közül az elsőben írt levelek ezenkívül tartalmasabbak és gyakoribbak is, többek között azért, mert Lenin a száműzetés éveiben írta őket, a száműzetés pedig — a kényszerű magány és az élettől való elszigeteltség — még a legzárkózottabb embert is hajlamossá teszi a levélírásra. Ennek az időszaknak a leveleiből — különösen a legrészletesebbekből, amelyeket anyjához intézett — alkothatunk magunknak a legjobban képet Lenin életkörülményeiről, hajlamairól és szokásairól, ezekben domborodik ki úgyszólván a legjobban Lenin egyénisége.

Ezenkívül pedig — és ez a leglényegesebb — a száműzetésből írt levelekből kiderül, hogy Vlagyimir Iljics nemcsak hogy nem szakadt el az élettől, hanem a marxista elméletnek és gyakorlatnak valamennyi időszerű, égető kérdését érintette ezekben a levelekben. Láthatjuk belőlük, ha álnevekkel elkendőzve is — hiszen ez másképpen nem volt lehetséges —, milyen viszonyban volt Lenin a „Munka Felszabadítása" csoport tagjaival, Plehanovval meg Akszelroddal, milyen szolidáris volt velük, milyen nagyra becsülte őket, hogy kapcsolatot tartott velük részben levelezés útján, részben azokon a tárgyalásokon keresztül, amelyeket Lenin megbízásából én folytattam, amikor 1897-ben külföldön voltam. Ezekben a levelekben Vlagyimir Iljics hangsúlyozza, hogy „a politikai élettől való elszigetelődést", amelynek veszélyére Akszelrod figyelmeztet, semmi szín alatt sem szabad megengedni. „A szerzőnek tökéletesen, ezerszeresen igaza van, különösen a »gazdasági« felfogás szűklátókörű híveivel szemben."* Ez utóbbiakon Maszlovot és társait, vagyis a „Szamarszkij Vesztnyik" szerkesztőségét értette, amely a „Novoje Szlovo" folyó-

* Lásd *Lenin* Művei. 34. köt. Szikra 1956. 8. old. — *Szerk.*

iratot, élén Sztruvéval, azzal vádolta, hogy rokonszenvez a burzsoáziával, a liberalizmussal. Lenin akkor a legközelebbi feladatnak azt tekintette, hogy a propagandában és agitációban ne szorítkozzanak egyedül a gazdasági harcra. „Fontos, hogy ne engedjük elterjedni azt az illúziót, hogy bármit is el lehet érni egyedül a gyárosok elleni harccal", mondotta nekem nem sokkal letartóztatása előtt. „Kezdettől fogva fejleszteni kell a munkások politikai tudatát." Ezért akkor Lenin, mint Fedoszejev és Martov is, a „Munka Felszabadítása" csoporttal teljes egyetértésben Sztruve mellé állt a közötte és a „Szamarszkij Vesztnyik" munkatársai között felmerült nézeteltérések kérdésében, és Maszlovnak és társainak írt leveleiben Sztruve védelmére kelt. Egyik levelét Maszlov szavai szerint, harcias hangnemben írta és azzal fejezte be: „Ha háborút akarnak, hát legyen háború." Vlagyimir Iljics 1899. évi leveleiben is ismételten kikelt a szamáraiak ellen.

„Ami a szamáraiakat illeti, kételkedem abban, hogy valami okosat mondtak (már írtak nekem arról, hogy „burzsoá felfogással" vádolnak)" (1899 február 13-i levél). Gvozgyev könyvének ismertetésével kapcsolatban Lenin ezt írja: „a recenziót megírni nem volt valami kellemes. A könyv nem tetszett nekem: semmi új, közhelyek, helyenként lehetetlen stílus . . ." „Ha sikerülne erről a tárgyról (az örökségről szóló cikkel kapcsolatban. — *A. J.*) olyan emberekkel beszélgetni, akik nem szorítkoznak csupán a Gvozgyev-féle szólamok ismétlésére (olvasta Gvozgyevnek a kulákokról szóló könyvét?* Szerintem nagyon-nagyon gyenge), ez nagyon hasznos és nagyon érdekes lenne."

De miközben Lenin folytatja az ökonomisták elleni harcot Akszelroddal és Plehanovval egyetértésben, akik még Vlagyimir Iljics 1895. évi külföldi utazása alkalmával ragaszkodtak ahhoz, hogy a narodnyikokkal folytatott tanulóköri vitákról, az elszigeteltségről áttérjenek a szociáldemokrata politikai párt szervezésére, Akszelrod új brosúrájában (a liberális és a szocialista demokrácia viszonyáról Oroszországban) egy másik elhajlást észlel. Rámutat

* *Gvozgyev, P.* A kulák-uzsora és társadalmi-gazdasági jelentősége. Szentpétervár 1899.

arra, hogy a szerző nem hangsúlyozza eléggé a mozgalom osztályjellegét és túlságos jóindulattal viseltetik az ellenzékieskedő földbirtokosok iránt, hogy ezek felhasználásáról, nem pedig támogatásáról kellene beszélni.

Ezekben a levelekben Lenin felháborodással ír az akkor felbukkant revizionista áramlatról: Bernstein könyvéről, a német revizionistáknak a „Neue Zeit"-ben megjelent cikkeiről, Bulgakov cikkéről. Ez utóbbiról ezt írja: „Bulgakov viszont csakugyan dühbe hozott: olyan süketlenség, tiszta süketlenség és olyan végtelen professzori nagyképűség, hogy ördög tudja, mi ez!..." „*Egyenesen kiforgatja* Kautskyt." „Az a szándékom, hogy írok »Kautsky könyvéről«" (Bernstein ellen. — *A. J.*) (lásd a 99—V/1-i levelet).

Bernsteinről a következőket írja:

„Nágyával együtt nyomban hozzáfogtam Bernstein könyvének olvasásához, és elolvastuk több mint a felét, s tartalma egyre jobban megdöbbent bennünket. Elméletileg — hihetetlenül gyönge; mások gondolatainak ismétlése. Frázisok a kritikáról, de komoly és önálló bírálattal még csak meg sem próbálkozik. Gyakorlatilag — opportunizmus... és emellett mégis *gyáva* opportunizmus, mert Bernstein a programhoz nem akar közvetlenül hozzányúlni... Bernstein utalása arra, hogy az oroszok közül sokan szolidárisak vele..., egészen felháborított bennünket. Igen, mi itt, úgy látszik, csakugyan egészen »öregek« lettünk és »elmaradtunk« azoktól az »új szólamoktól«, amelyeket... Bernsteinből másoltak ki. Anyutának hamarosan részletesebben írok erről."*

Lenin arra kéri húgát, Marija Iljinyicsnát, szerezze meg neki az októberben összeülő hannoveri pártkongresszus beszámolóját (99—VIII/22). A hannoveri pártkongresszuson, tudvalevően a Bernstein-kérdés volt a fő napirendi pont. Amikor Bulgakov cikkéről írt recenzióját beküldi a „Novoje Szlovó"-nak (a „Naucsnoje Obozrenyije"-ben jelent meg)**, ezt írja:

---

* vagyis vegyi tintával.

** Lenin a „Kapitalizmus a mezőgazdaságban (Kautsky könyvéről és Bulgakov úr cikkéről)" c. cikkét (lásd *Lenin* Művei. 4. köt. Szikra 1953. 101—159. old.) a „Nacsalo" c. folyóiratnak küldte;

„Persze kellemetlen, hogy egymás között kell polémiát folytatnunk, és én igyekeztem enyhíteni a hangot, de a nézeteltéréseket elhallgatni — ez már nemcsak kellemetlen, hanem *egyenesen káros*, és aztán nem is lehet elhallgatni azokat a lényegbe vágó ellentéteket, amelyek az »ortodoxia« és a »kriticizmus« között a német és az orosz marxizmusban felmerültek."

Lenint Tugan-Baranovszkij is felháborítja: „Láttam a »Naucsnoje Obozrenyije« 5. számát — írja 1899. VI/20-i levelében — és benne Tugan-Baranovszkij elképesztően ostoba és zavaros cikkét: egyszerűen önkényesen megváltoztatta az értéktöbblet rátáját, hogy Marxot »megcáfolja«, és abszurdumot tételez fel: a munka termelékenységének megváltozását a termék értékének megváltozása nélkül. Nem tudom, érdemes-e írni minden ilyen sületlen cikkecskéről: hadd teljesítse előbb ígéretét és fejtse ki ezt részletesebben. Általában, egyre határozottabban szembekerülök a marxizmusban mutatkozó legújabb »kritikai áramlattal« és neokantianizmussal (amely többek között a szociológiai törvények és a gazdasági törvények elválasztásának gondolatát szülte). Teljesen igaza van a »Beiträge zur Geschichte des Materialismus« szerzőjének*, amikor a neokantianizmust a reakciós burzsoázia reakciós elméletének nyilvánítja és fellép Bernstein ellen."

Lenin második cikke — „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez"** — már főleg Sztruve ellen irányul, akinek a revizionizmus iránti rokonszenve mind világosabban megnyilvánul. Igaz, hogy Vlagyimir Iljics kritikája itt még az azonos álláspontón levő elvtársak közötti bírálat jellegét viseli.

„Most fejezem be azt a kis cikket, melyben Sztruvénak válaszolok. Szerintem Sztruve alaposan összezavarta a dolgokat, és ez a cikk elvbarátainknál sok félreértésnek és az ellenfélnél sok körömnek lehet a forrása." (III/7.)

De lassanként már komolyabb aggály merül fel benne,

---

a cikk a „Zsizny" 1900 január—februári számában jelent meg. — *Szerk.*

* Plehanov.

** Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. Szikra 1953. 68—88. old. — *Szerk.*

s ez világosabban kifejezésre jut azokban a levelekben, amelyeket Lenin ugyanebben az évben Potreszovnak írt („Leninszkij Szbornyik" IV. köt.). Ugyanakkor azt írja Lenin, hogy a nála levő néhány filozófiai könyv alapján tanulmányozni kezdte a filozófiát.

„Vologya igen sokat olvas mindenféle filozófiát, (ez most a hivatalos foglalkozása), Holbachot, Helvétiust stb." — írja Krupszkaja 1899. VI/20-án M. A. Uljanovának.

Végül pedig ennek az időszaknak alighanem legnagyobb politikai eseményéről — az úgynevezett „Credó"-ról és a tizenhét szociáldemokrata csoportjának a válaszáról* — is említést tesz Lenin a levelekben:

„Anyutának nemsokára részletesebben írok** a »credó«-ról (amely engem és mindenkit nagyon érdekel és *felháborít*)." (1899. VIII/1.)

„Ami a credo der Jungent illeti, egyenesen elképesztett e frázisok tartalmatlansága. Ez nem credo, hanem egyszerűen valami szánalmas szóhalmaz! Erről részletesebben szándékozom írni." (1899. VIII/25.)

Ezt az okmányt én küldtem el Leninnek és — egészen véletlenül — én lettem a névadója. Egyszerűen nem tulajdonítottam ennek különös jelentőséget, és igen röviden fejeztem ki magam a vegyi tintával írt levélben: „A fiataloknak valamiféle »Credó«-ját küldöm neked."

Amikor aztán ez az elnevezés valamiképpen meghonosult és az „Anti-Credó"-ról kezdtek beszélni, nyugtalanított az a gondolat, hogy a helytelen elnevezéssel eltúloztam ennek az okmánynak a jelentőségét és — ugyancsak vegyi tintával — megírtam ezt Leninnek. De, úgy látszik, levelemnek ezt a részét valahogy átugrotta, mert amikor a száműzetésből való visszatérése után megmondottam neki, hogy ez az okmány nem a fiatalok valamiféle csoportjának hitvallása volt, hanem két szerző — Kuszkova és Prokopovics — írta, és a „Credo" elnevezés tőlem származik, csodálkozott és újra megkérdezte: „tőled?", azután, rövid hallgatás után azt mondotta, hogy mindenképpen válaszol-

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. Szikra 1953. 167—183. old. — *Szerk.*

** vegyi tintával.

ni kellett rá. Így történt, hogy az okmány ezen a néven járta be a világot.

Látjuk tehát, hogy a száműzetésből hozzátartozóinak írt leveleiben Lenin az akkori pártélet valamennyi égető kérdésére reagál; ezek mögött a levelek mögött kirajzolódik Lenin életének kialakuló menetiránya, amely szükségszerűen kikerülte mind az ökonomizmus szűklátókörűségét, mind a liberálisok iránti rokonszenvnek ködösséggel fenyegető veszélyét, mind pedig a revizionizmushoz való tisztán értelmiségi vonzódást, a kritikáért való kritikát. Lenin már a száműzetésben kiválogatja az elvtársakat a jövőbeni pártépítéshez, ahhoz a nem „álruhában" megjelenő irodalomhoz*, amelynek szükségességéről Potreszovnak ír, és amelyre száműzött társai közül, ugyanebben a levélben, egyedül Martovot tartja alkalmasnak, „az egyetlent, aki mindezt" (a folyóirat, a párt érdekeit) „teljesen és aktívan a szívén hordja". Lenin az „Iszkra" tervét vázolja.

Az 1908—1909-ben — a „Materializmus és empiriokriticizmus" kiadása idején — írt levelekben Lenin szintén ír általános kérdésekről, különösen könyvének tárgyával kapcsolatban, jóllehet sokkal kevesebbet, mint a száműzetésből írt leveleiben, amelyek általában részletesebbek. De a marxizmus filozófiai revíziójára irányuló próbálkozások, amelyeket Oroszországban Bogdanov és Lunacsarszkij kezdeményeztek, ugyanúgy felháborították Lenint, mint Bernstein politikai és gazdasági revizionizmusa. Láttuk, hogy a marxizmuson belül jelentkező új kantizmusnak ez az áramlata már Szibériában a filozófiával való foglalkozásra ösztönözte Lenint. A reakció éveiben, az első forradalom utáni istenkeresés áramlata pedig arra késztette, hogy komolyan hozzáfogjon a filozófia tanulmányozásához és

* Az a magyarázat, amelyet Lenin leveleihez írt előszavában és a 41. jegyzetben („Leninszkij Szbornyik" IV. köt. 19. old.) L. Kamenyev adott e szavaknak, nyilvánvalóan helytelen. Az „álruhában megjelenő irodalmon", természetesen, nem a liberális irodalom értendő, amely a szociáldemokrácia mezét ölti magára, hanem saját szociáldemokrata irodalmunk, amely a cenzúra miatt kénytelen legális mezt ölteni — vagyis a legális irodalmon kívül illegális szociáldemokrata irodalomra is szükség van. Az „álruhás liberálisoktól" való elhatárolás szükségességére itt semmiféle célzás nem történik. Másképp ezt nem lehet érteni.

könyvet írjon, amelyben ízekre szedi ezt a marxizmustól való elhajlást.

„Filozófiai munkámban — írta nővérének, Marija Iljinyicsnának 1908. VII/13-án — erősen hátráltatott a betegség. Most azonban majdnem teljesen felépültem, és okvetlenül megírom a könyvet. Sokat foglalkoztam a machistákkal, és azt gondolom, hogy kimondhatatlan banalitásaikat (és az „empiriomonizmuséit" is) ízekre szedtem."

Lenint szörnyen felháborítja a „papi maszlag" — így nevez ő minden istenkeresést, minden olyan törekvést, hogy a marxizmusba, ilyen vagy olyan formában, becsempésszék a vallásos nézeteket. Cenzurális meggondolásoknál fogva azt javasolja, hogy a „papi maszlag" kifejezést mindenütt a „fideizmus" szóval helyettesítsék és megmagyarázzák egy jegyzetben („a fideizmus az a tan, mely a hittel helyettesíti a tudást, vagy általában bizonyos jelentőséget tulajdonít a hitnek")*.

Így is jelent meg a könyvben. A kéziratban az a mondat, amelyhez ez a jegyzet fűződik, a következőképpen hangzott: „A dialektikus materializmus rettenthetetlen honi megsemmisítői ezekre az állítólag legújabb tanokra támaszkodva végül is a nyílt papi maszlagnál kötnek ki (ez legvilágosabban Lunacsarszkijnál látható, de korántsem csak őnála)." Vlagyimir Iljics a leghevesebben ezekre a „megsemmisítőkre" támadt rá, s arra kért engem, hogy a rájuk vonatkozó kifejezéseken semmit se enyhítsek, és csak nagy nehezen egyezett bele — a cenzúrára való tekintettel — bizonyos enyhítésekbe.

„Azt, hogy »odagondolta magának a jóistent — meg kell változtatni: ‚odagondolt' magának . . . nos, mondjuk enyhén, vallási fogalmakat« vagy valami ehhez hasonlót."

Ez a kifejezés a következő összefüggésben szerepelt a kéziratban: „Az emberek elgondolhatnak és »odagondolhatnak« mindenféle poklot, mindenféle manót, sőt Lunacsarszkij odagondolta magának a jóistent." Amikor viszont nem vezették cenzurális meggondolások, ezt írja nekem: „*Kérlek*, ne enyhíts *s e m m i t* a Bogdanov, *Lunacsarszkij*

* Lásd *Lenin* Művei. 14. köt. Szikra 1954. 8. old. — *Szerk.*

és társaik ellen irányuló részeken. Lehetetlen enyhíteni. Te kihagytad, hogy Csernov »becsületesebb« ellenfél, mint ők, és ezt nagyon sajnálom. Így más a színezete. Vádjaim egész jellegében hiányzik az összhang. Éppen arról van szó, hogy machistáink *becstelen*, aljas és gyáva ellenségei a marxizmusnak a filozófiában." És előtte: „Kérlek, ne enyhítsd azokat a helyeket, ahol kikelek Bogdanov ellen és Lunacsarszkij papi maszlaga ellen. Velük mi *teljesen szakítottunk*. Nincs miért enyhíteni, nem kell." (1909. III/9.)

„Főleg *ne* dobd ki »Puriskevicset« stb. — írja március 21-én — a kantizmus bírálatáról szóló §-ban!"

„Puriskevicshez" azért hasonlította Lenin a machistákat, mert amint Puriskevics kijelentette, hogy ő következetesebben és határozottabban bírálja a kadetokat, mint a marxisták, ugyanúgy a machisták is azt bizonygatják, hogy következetesebben és határozottabban bírálják Kantot, mint a marxisták. De ne feledkezzünk meg arról, Puriskevics úr — fordul Puriskevicshez Lenin —, „hogy ön azért bírálta a kadetokat, mert — *túlontúl* demokraták, mi pedig azért bíráljuk, mert *nem eléggé* demokraták. A machisták azért bírálják Kantot, mert túlontúl materialista, mi pedig azért bíráljuk, mert nem eléggé materialista. A machisták jobbról bírálják Kantot, mi pedig balról." (Lenin Művei. XIII. köt. 163. old.)*

És amikor a IV. fejezet 1. §-ához a „Melyik oldalról bírálta a kantizmust N. G. Csernisevszkij?" című kiegészítést küldi, Lenin ezt írja: „Úgy vélem, rendkívül fontos, hogy a machistákkal szembeállítsam Csernisevszkijt." Ezeknek a nézeteltéréseknek, amelyek mint a „Vperjod" csoporttal való nézeteltérések ismeretesek, politikai oldalát Lenin ebből az időszakból származó legális leveleiben csak néhány szóval említi: „Nálunk szomorúan állnak a dolgok: biztosan lesz Spaltung (szakadás — *A. J.*); remélem, hogy egy-másfél hónap múlva pontos adatokkal szolgálhatok erről. Egyelőre csak találgatni lehet." (V/26.) Erről a szakadásról részletesen beszámol Lenin „A »Proletarij« kibővített szerkesztőségének értekezleté"-ről írt közleményben és a csatolt határozataiban: V — Makszimov elvtárs

* Lásd *Lenin* Művei. 14. köt. Szikra 1954. 202. old. — *Szerk.*

(Bogdanov) kiválásáról és IV — a (Capri szigeti) pártiskoláról, amelyről a „Proletarij" szerkesztősége kijelenti, hogy semmiféle felelősséget nem vállalhat érte „azzal kapcsolatban, hogy az N. N.-i iskola kezdeményezői és szervezői kizárólag az otzovizmus, az ultimatizmus és az istenépítés képviselői" (1909 június, Lenin Művei. XIV. köt. 89—103. old.)*.

Az utolsó évek leveleiben — amelyek általában ritkábbak — Lenin még kevésbé érint társadalmi kérdéseket.

A második emigráció első évei nagyon unalmasan és szomorúan teltek, és ezt Lenin nehezen viselte el. Ezt magam is észrevettem, amikor 1911 őszén meglátogattam Párizsban. Akkor a megszokottnál észrevehetően kevésbé volt vidám. Amikor egyszer kettesben sétáltunk, azt mondotta nekem: „Vajon megérem-e a következő forradalmat." Emlékszem, milyen szomorú volt akkor az arckifejezése, olyan, mint azon a fényképen, melyet 1895-ben vettek fel róla a politikai rendőrségen. A súlyos reakció évei voltak ezek. Csak néhány tünet jelezte az újjáéledést, például a „Zvezda" és a „Miszl" megjelenésének ténye.

Öröm csendül ki 1911 január 3-i levelének közléséből: „Tegnap megkaptam a »Zvezda« 1. számát Oroszországból, ma pedig a »Miszl« 1. számát. Ez aztán az öröm! . . . Igazán örvendetes!!"

A rossz hangulatot még erősítette a „nagy marakodás" — vagyis a Központi Bizottság külföldi irodája és a „Vperjod" csoport közötti ellentét —, amelyről Lenin 1910-ben írt, és amely miatt a lehető legrosszabbul haladt a munkája. Erre a „különösen »intrikus«" időre hivatkozik Vlagyimir Iljics 1911 január 3-i levelében, elnézést kérve M. T. Jelizarovtól, amiért rendetlen a levelezésben.

1912 őszétől — a Krakkóba való átköltözéstől — fogva Lenin hangulata nagymértékben javul, és ez látszik levelein is. Azt írja, hogy jobban érzik magukat, mint Párizsban, pihennek az idegei, több az irodalmi munka, kevesebb az intrika. Természetesen nagyon pozitívan hat rá, hogy dolgozik a „Pravda" részére, hogy a munkások

* Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. Szikra 1955. 433—460. old. — *Szerk.*

között, a forradalmi munkában fellendülés észlelhető. Az intrika is gyengül — Lenin azt írja például, hogy Gorkij most kevésbé barátságtalan érzéseket táplál irántuk. Ismeretes, hogy Gorkij nem sokkal ezután tagja lett a „Proszvescsenyije" című bolsevik folyóirat szerkesztőségének.

Lenin azt írja, hogy terveket sző brosúrák kiadására a „Pravda" mellett, több orosszal találkozik, és szemmelláthatóan közelebb érzi magát Oroszországhoz: Jelizarovot hívja Zakopanéba, és közli, hogy Varsóból közvetlen vasúti összeköttetése van odáig; engem is hív és célzást tesz arra, hogy a határmenti lakosok 30 kopekes határátlépési engedéllyel utazhatnak.

A krakkói élettel általában meg van elégedve, és nem is szándékozik onnan elköltözni, „hacsak a háború el nem kerget, és én nem nagyon hiszek a háborúban".

1913 őszén Pétervárra költöztem, ahol a „Proszvescsenyije" című bolsevik folyóiratnak, a „Rabotnyicá"-nak, valamint a „Pravdá"-nak dolgoztam. A vegyi tintával írt leveleken kívül ebben az időben nagy levelezés folyt köztem és Lenin között irodalmi ügyekben; leveleit a „Proszvescsenyije" szerkesztőségének címezte — Andrej Nyikolajevics álnévre. Ebből a gyakorlati jellegű levelezésből csak két cenzúrázott levél van birtokomban; ezek nem kerültek bele ebbe a gyűjteménybe.

A háború alatt persze gyérebb volt a levelezés, és sok levél elveszett. De a kevés megmaradt levélben, sőt levelezőlapban is, a számára legfájóbb kérdéseket érinti Vlagyimir Iljics. 1910. II/1-i levelezőlapján ezt írja: „Az utóbbi idő nálunk nagyon »viharos« volt, de a mensevikekkel való békekötési kísérlettel végződött, igen, igen, akármilyen furcsa is ez; a frakciós lap már nem jelenik meg, és megpróbálunk jobban harcolni az egyesülésért. Meglátjuk sikerül-e."

Az 1912. III/24-én írt levelezőlap így szól: „. . .a mieink között úgy folyik a marakodás és a gyalázkodás, mint már régóta nem, vagy talán sohasem. Valamennyi csoport, alcsoport hadbavonult a legutóbbi konferencia és rendezői ellen, olyannyira, hogy az itteni összejöveteleken a szó szoros értelmében a verekedésig fajult a dolog."

1914. XI/14-i levelében a következőket írja: „Nagyon szomorúan figyelem a sovinizmus erősödését a különböző országokban és a német* (és nemcsak a német) marxisták vagy állítólagos marxisták áruló tevékenységét ... Teljesen érthető, hogy a liberálisok újra dicsérik Plehanovot: ő erre a szégyenletes büntetésre teljesen rászolgált ... Láttam a »Szovremennij Mir« szégyenletes és pimasz számát ... gyalázat, gyalázat! ...“**

De annál intenzívebben folyt közöttünk a vegyi tintával írt levelezés ezekben az években, amikor a Központi Bizottságban minden levelezés erősen csökkent, és egyetlen megmaradt 1915-ös levelezőlapján Vlagyimir Iljics különösen — „nagyon, nagyon, nagyon“ köszöni „a könyvet, a pedagógiai kiadványoknak rendkívül érdekes gyűjteményét és a levelet“. A pedagógiai kiadványok gyűjteménye persze a sorok közötti vegyi tintával írottak miatt volt „rendkívül érdekes“.

Leninnek hozzátartozóihoz írt leveleiben tehát megtaláljuk annak a harcnak a visszhangját, amelyet egész életén át vívott a marxizmus helyes értelmezéséért, a proletármozgalom fejlődésének különböző szakaszaiban való helyes alkalmazásáért.

Kíséreljük meg mármost, hogy e levelek alapján néhány általános megállapítást tegyünk, s röviden leszögezzük, hogy véleményünk szerint Vlagyimir Iljics egyéniségének milyen oldalai, jellemének milyen vonásai jutnak kifejezésre hozzátartozóinak írt leveleiben.

Szembetűnik először is személyi kapcsolatainak tartóssága — ezt már leszögezték a „Proletarszkaja Revoljucijá“-ban folytatólagosan megjelent rokonokhoz írt levelek ismertetéseiben —, az, hogy ugyanazokhoz az emberekhez fűződő viszonya hosszú évek során egyenletes és maradandó. Igaz, ezek közeli hozzátartozók voltak, de mégis megállapítható ezekből a levelekből Lenin szimpátiáinak tartóssága,

---

* A német szociáldemokraták 1914 augusztus 4-én megszavazták a hadihiteleket.

** Jordanszkij „Győznünk kell!“ című cikkével.

jellemének egyenletessége és állhatatossága. Ugyanezekből a levelekből azt is megláthatjuk, milyen szilárd volt Lenin meggyőződése, ügyébe vetett hite: az olyan közeli hozzátartozóihoz írt leveleiben, akikhez az ember a legőszintébb, még árnyékát sem látjuk az ingadozásnak, a kételynek, valamilyen más irányba való orientálódásnak.

Nemcsak a siránkozásnak és csüggedésnek nem látjuk semmiféle nyomát — ez általában nem tartozik Lenin jellemvonásai közé —, hanem helyzetére sem panaszkodik soha, sem a börtönben, sem a száműzetésben, sem az emigrációban, sőt helyzete leírásánál még csak kesernyés hangnemet sem üt meg. Ennek oka, természetesen az is, hogy leveleinek nagy részét édesanyjának címezte, aki olyan sokat szenvedett gyermekei miatt, és az anyját forrón szerető és tisztelő Vlagyimir Iljics ezt mélyen átérezte. Érezte, hogy saját működésével is sok izgalmat és szomorúságot okoz anyjának, és igyekezett ezen tőle telhetőleg könnyíteni.

De ez az életigenlés hatotta át a többi családtagnak írt leveleit, még akkor is, amikor ezek nem laktak együtt anyánkkal. Emlékszem például azokra a levelekre, amelyeket 1900—1902-ben írt nekem, amikor külföldön tartózkodtam, és amelyeket Oroszországba való visszatérésemkor persze meg kellett semmisítenem. Emlékszem, hogy levelei mindig friss forrásként hatottak minden csüggedésre, idegeskedésre, minden apátiára, életörömöt árasztottak, erőt öntöttek belénk. Ugyanakkor Lenin magabiztossága nem volt nyomasztó, hanem energiát adott és elősegítette a teljesebb megnyilatkozásra való törekvést, szellemes tréfái fokozták bennünk az életkedvet, minden munkának ezt a legjobb mozgatóját. Leveleiben Lenin nagyon finoman reagál a másik hangulatára, baráti, elvtársi módon figyelmes — látjuk, hogy a börtönben, a száműzetésben, az emigrációban milyen szeretettel érdeklődik édesanyja, a többi családtag, valamint elvtársai iránt —, és hogy beszél róluk (lásd például 1897. III/15-i és IV/5-i levelét).

Ugyanakkor szembetűnik Vlagyimir Iljics egyszerűsége, természetes viselkedése és nagy szerénysége; nemcsak dicsekvésről, hencegésről nincs szó nála, hanem még az érdemeit sem helyezi bármiképpen is előtérbe, nem kérkedik velük — még fiatalkorában sem, amikor a tehetséges em-

berek általában hajlamosak az ilyesmire. Sokáig nem egyezett bele például abba, hogy nagy, alapos műve „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" címmel jelenjék meg, mondván, hogy „ez így túlságosan merész, tág és sokat ígérő", hogy „a címnek azonban szerényebbnek kellene lennie" (1899. II/13-i levél) és hogy az a meggondolás „sem tetszik", hogy hangzatosabb címmel jobban fogy majd a könyv. (1899. I/10.)

Teljesen természetes és magától értetődő dolognak tekintette azt is, hogy a börtönben, a száműzetésben és később külföldön olyan nagy munkát fektessen azoknak az anyagoknak a tanulmányozásába, amelyekre szüksége volt filozófiai könyvének és egyéb munkáinak, legális és nem legális cikkeinek és brosúráinak — amelyekből olyan sok elveszett — megírásához. Ebben megnyilvánul Lenin nagy munkaképessége és az, hogy milyen kitartó és következetes volt a vállalt munka elvégzésében. Így a terminusokat, amelyeket „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" című könyvének vagy a könyv egy-egy fejezetének megírására kitűzött magának, általában megtartotta, amint ezt a közölt levelekből láthatjuk.

Aki saját magával szemben igényes, az természetesen igényes másokkal szemben is. Lenin valamennyi elvtársat, aki valamely időszakban vele együtt dolgozott, az őt jellemző pontosság és lelkiismeretesség szellemében nevelte: mindig sok megbízást adott nekik és következetesen megkövetelte a megbízások teljesítését. Mindig zokon vette a pontatlanságot, a munka vagy a megbízások elvégzésének halogatását. A száműzetésből írt leveleiben például szidja Sztruvét, hogy nem válaszol pontosan leveleire; 1908—1909. évi leveleiben elégedetlenkedik Szkvorcov-Sztyepanov elvtárs munkájával, aki vállalta a „Materializmus és empiriokriticizmus" korrektúráját és azt rosszul végezte stb.

Azt is láthatjuk Lenin leveleiből, hogy magánéletében milyen igénytelen volt, és milyen kevéssel beérte, ha kellett; mindig azt írta — akármilyen körülmények közé került —, hogy semmiben sem szenved hiányt, hogy jól táplálkozik: így volt ez Szibériában, amikor havi 8 rubelnyi kincstári ellátmányából élt, és az emigrációban is, amikor ritka látogatásaink alkalmával mindig azt tapasztaltuk,

hogy táplálkozása korántsem kielégítő. Lenint mindig bántotta, hogy anyjának anyagi támogatását a szokásosnál tovább kell igénybe vennie, ahelyett, hogy ő segítené édesanyját. 1893 október 5-én például ezt írja: „...túl sok a kiadás — 38 rubel egy hónapban. Nyilvánvaló, hogy nem éltem eléggé takarékosan, például csak a lóvasútra 1 rubel 36 kop.-et költöttem egy hónap alatt. Ha megszokom az itteni életet, valószínüleg kevesebbet fogok költeni." És később, amikor megtudta, hogy édesanyja — aki fia szorongatott anyagi helyzetéről Leninnek egy harmadik személyhez írt leveléből szerzett értesülést — a nyugdíjából megtakarított pénzt készül neki küldeni, felizgatta magát és kérte anyját, tegyen le erről (1911. I/19-i levél).

Az is bántotta Lenint, hogy irodalmi kereset híján kénytelen volt a párt pénzét igénybe venni. Keserűen idézi Krupszkaja tréfáját, aki egy oroszországi pénzküldemény megérkezésekor megjegyezte: „már »nyugdíjat« kapsz" (1917. II/15-i levél).

Éppen ezért Lenin takarékossági szempontból, amikor csak lehet, könyvtári könyveket olvas. Szórakozásra alig költ: színházat, hangversenyt olyan ritkán látogat (lásd 1901. II/9-i levelét), hogy az nem befolyásolhatja költségvetését. Különben is, Vlagyimir Iljics az ilyen szórakozásoknak mindig fölébe helyezte a magányban, a természet ölén való pihenést. „Itt pompás a nyaralás — írta Stirsuddenből, az V. pártkongresszus után —, fürdés, séták, magány, semmittevés. Főként a magány meg a semmittevés tesz jót nekem." (1907. VI/27.) 1897-ben azt írja Szibériából, hogy élvezi a sétát, bár kénytelen naponta vagy 5 versztet, kb. egy órát gyalogolni.

Vállán a hátizsákkal elindul Nagyezsda Konsztantyinovnával a svájci hegyekbe. Bebarangolja az Alpokat; amikor Krakkó mellett lakik, megmássza a Tátrát. De nemcsak ezek a különösen szép helyek vonzzák Lenint; a nagy városok — London, München — környékét is bejárja vagy beutazza. „Mi vagyunk az egyedüliek az összes itteni elvtársak közül, akik felkutatják a város *egész* környékét. Felfedezünk mindenféle »falusi« ösvényt, a közeli helyeket ismerjük, távolabbiakra is el akarunk látogatni." „Olyan elhagyott helyekre jutunk el, ahová az emigráns társaság

közül senki sem megy." Szereti a sportot: vadászik, korcsolyázik, kerékpározik, sakkozik — és mindezt olyan fiatalos, sőt szinte gyermeki lelkesedéssel.

Kevés szóval, de nagyon színesen írja le szibériai „Su-su-su"-ját vagy azt, hogyan sétált a hegyekben, például a Genf melletti Salève-en.

A levelekben megmutatkozik Leninnek az a képessége is, hogy a lehető legjobban kihasználja minden helyzet lehetőségeit: a börtönben, a száműzetésben, az emigráció sötét éveiben — azokban az időszakokban, amikor sorsa többé-kevésbé elszakítja a lehetőségtől, hogy közvetlenül munkálkodjék élete fő művén, a proletárforradalom művén — tudományos elméleti munkákkal foglalkozik, a tudományos pilléreket fekteti le és erősíti meg. S amikor viszont emberek közé kerül — falun, külföldön, utazások alkalmával — tisztán látja a valóságot, megérti a tömegeket, a kis tényekből és megfigyelésekből fel tud emelkedni az általánosításig, az elméletekből és az általános eszmékből kiinduló szálakat állandóan összekapcsolja az élettel, és viszont. Mindenünnen merít benyomásokat: mindenféle beszélgetésből, levelekből. Látjuk, milyen örömmel olvassa azokat az egyszerű leveleket, amelyek minden általános cél nélkül, egyszerűen leírják a környező valóságot, milyen mohón veti rájuk magát, kéri, hogy gyakrabban írjanak neki.

És végül azt is megmutatják ezek a levelek, hogy Lenin milyen nyugodt és kiegyensúlyozott a börtönben is, a börtön után is (lásd 1901. V/19-i levelét, amelyben tanácsokkal látja el Marija Iljinyicsnát), milyen nagy erőfeszítéseket tesz, hogy a börtön és a különböző társadalmi vagy politikai megrázkódtatások után gyorsan visszaszerezze a megzavart egyensúlyt. Tudatában van annak, hogy erre az egyensúlyra minden szellemi és politikai munkához — amely mindig legfőbb ügye volt életének — szükség van. Ez volt az oka annak, hogy száműzetésének mindhárom évét Susában töltötte, és nem kérte a városba való áthelyezését, mint a legtöbb száműzött. Azt írta, hogy jobb időnként bemenni a városba, mint ott élni. Fedoszejev öngyilkosságáról szólva, ezt írja: „A száműzetésben nincs roszszabb, mint ezek a »száműzött históriák«." „Nem, inkább

ne kívánj nekem társakat Susában az értelmiségiek közül!“ (1898. I/24.)

Miután futólag felsoroltuk Leninnek azokat a jellemvonásait, egyéniségének azokat a sajátosságait, amelyek véleményünk szerint itt közölt leveleiben megnyilvánulnak, azt reméljük, hogy e levelek elő fogják segíteni Lenin egyéniségének teljesebb megvilágítását, jobb megértését.

A. Uljanova-Jelizarova

1893

1

M. A. ULJANOVÁNAK[1]

X/5.

Tegnap megkaptam, drága anyuskám, X/2-i leveledet. Azt hiszem, végül is jó szobát találtam magamnak: rajtam kívül nincs más albérlő, a háziasszonynak nem nagy a családja, a szobámból hozzájuk nyíló ajtó réseit beragasztották, és így a hang csak tompán szűrődik át. A szoba tiszta és világos. A bejárat rendes. Minthogy emellett a központhoz is jó közel van (például a könyvtárig mindössze 15 perc gyalogút), teljesen meg vagyok elégedve.

Tillóval[2] tegnap is, ma is találkoztam. Nem szerzett jegyet, és sajnos nem is szerezhet, mert nincs itt az illető, akire számított. Egyébként azt mondja, hogy talán később sikerül, ha helyzete az ideiglenes vasúti hivatalban megszilárdul. De erre nyilván várni kell egy darabig.

Jártam a volkovói temetőben nem sokkal megérkezésem után, ott minden épségben van: a kereszt is, a koszorú is[3].

Szerető *V. Uljanovod*

Arra kérlek, küldj egy kis pénzmagot: az enyém a végére jár*. Szamárából azt írják nekem, hogy a Grafov-ügyért járó pénzt (a kazáni ügy, amelyet Szamárában intéztem) novemberre ígérték. Ez kb. 70 rubelt jelent (ha ígéretüket megtartják, amiben nem vagyok biztos). Itt egy ügyvédi irodában ígérnek nekem állást, de hogy

* Kb. 10 rubelt kell fizetnem azért, hogy felvesznek az ügyvédjelöltek névjegyzékébe, aminek hamarosan meg kell történnie.

mikor lesz ebből valami (és lesz-e egyáltalán), azt nem tudom.

Írd meg, hogy állsz pénzügyileg: kaptál-e valamennyit a nénitől? megkaptad-e a szeptemberi bért Krusvictól?[4] sok maradt-e az előlegből (500 rubel) a költözködés és berendezkedés költségei után?

Most Szentpétervárott először jegyeztem fel bevételeimet és kiadásaimat, hogy lássam, mennyit költök a valóságban. Kiderült, hogy az augusztus 28-tól szeptember 27-ig eltelt egy hónap alatt összesen 54 rubel 30 kop.-et költöttem, ha nem számítom a holmira fordított költséget (kb. 10 rubel) és egy olyan bírósági üggyel kapcsolatos kiadást (szintén kb. 10 rubel), amelyet talán én fogok vinni. Igaz, hogy ebben az 54 rubelben olyan kiadások is szerepelnek, amelyek nem ismétlődnek meg minden hónapban (sárcipő, ruha, könyvek, számolótábla stb.), de ha ezt le is számítom (16 rubel), mégiscsak túl sok a kiadás — 38 rubel egy hónapban. Nyilvánvaló, hogy nem éltem eléggé takarékosan: például csak a lóvasútra 1 rubel 36 kop.-et költöttem egy hónap alatt Ha megszokom az itteni életet, valószínűleg kevesebbe fogok költeni.

Pétervárról Moszkvába
1893 október 5-én.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

2

M. I. ULJANOVÁNAK[5]

Manyácskának

Érdeklődéssel olvastam szeptember 27-i leveledet, és nagyon örülnék, ha néha írnál nekem.

Itt én nem voltam sem az Ermitage-ban, sem színházban. Egyedül nem igen van rá kedvem. Moszkvában szívesen elmegyek majd veled a Tretyakov-képtárba és máshová is.

A „Russzkije Vedomosztyi"-t a közkönyvtárban olvasom (2 héttel a megjelenés után). Talán előfizetek rá, amikor itt munkát kapok. Nem érdemes a lapot eltenni a számomra, de azért, azt gondolom, idő előtt eltépni sem kell: hátha valami érdekes akad, amire szükség lehet.

Abból, amit a francia nyelvtanárról mesélsz, azt látom, hogy a moszkvai gimnazisták talán valamivel többet tudnak nálad, de nem sokkal. A közepes tanulók valószínűleg nem tudnak többet, ugye? Írd meg, sok időt töltesz-e odahaza a tanulással.

Mityának[6] mondd meg, hogy küldje a fészkes fenébe azt az antikváriust, aki a Kljucsevszkijért[7] 25 rubelt kér: 4 rubelnél többet nem szabad adni. Hogy megy a tanulás Mityának?

Viszontlátásra *V. U.-d*

El tudod-e olvasni a kézírásomat?

Pétervárról Moszkvába
1893 októberében.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1894

3

M. I. ULJANOVÁNAK

94. XII/13.

Már elég régen nem írnak nekem hazulról. Hogy szolgál az egészséged, Manyácska? Azt írták nekem, hogy már jársz a gimnáziumba.

Vagy két órát mindennap kellene sétálnod. Hát érdemes olyan buzgón a lecke mellett ülni — az egészség rovására?

Gimnáziumi tanulmányaidon kívül mit csinálsz? Mit olvasol? Találkozol-e M. I.-vel?*[8] Utazik-e a Krímbe vagy sem? Ha lehet, írd meg még, hogyan történt az a história az egyetemen Kljucsevszkijjel?[9] Azt mondják, valami előadást tartott, azután valami könyvet adott ki. Mégcsak a könyv címét sem láttam; szeretném megtudni.

Hogy vagy az új ismerősöddel?

V. U.-d

Már régen írtam, hogy tudjátok meg, mi van a „Tőke" harmadik kötetével. Megígérték, hogy megszerzik (az az ismerősöm[10], akit Mark[11] ismer). És most semmit sem tudok a dologról. Megtartják-e ígéretüket? Továbbra is ígérik-e, vagy pedig már nem hajlandók. Pedig szeretném tudni, mert ezt a könyvet nem könnyű megszerezni. Kérlek, mondd ezt meg Marknak.

Üdvözlöm a család összes tagjait.

Egészséges-e anyánk? Csókold meg helyettem.

Várom leveledet.

---

* megkapta-e a levelemet?

Anyutának[12] mondd meg, hogy voltam Al. Andrejevicsnél és hiába voltam. Neki ígéretet tettek — ő meg vár, de hogy meglesz-e, és mikor — ez bizonytalan.

Pétervárról Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

4

M. I. ULJANOVÁNAK

Manyácskának

XII/24.

Végre nekiültem, hogy 15-i leveledre válaszoljak.

A gimnáziumra és a tanulásra vonatkozó nézeteddel — nem érthetek egyet.

Először: az orvos azt mondotta, hogy ne járj karácsonyig, te pedig úgy véled, hogy mulasztani kellemetlen. De hiszen hónapokat is mulasztanak, nem pedig csak heteket: vajon jobb lesz-e, ha tavasszal ágynak dőlsz.

Másodszor. Azt írod: vagy ne tanuljon az ember egyáltalán, de ha már tanul, „ne csak úgy lanyhán". Én azt gondolom, most a legfontosabb csak az lehet, hogy *végezz*. Ezért pedig egyáltalán nincs értelme túlerőltetni magadat: mi baj lenne abból, ha hármasokat, sőt kivételesen ketteseket kapnál? Ha jó osztályzataid vannak az első 2 negyedévben, mindenképpen átengednek. Többre pedig nincs is szükség. Aztán meg ha az egész gimnáziumi anyagot elejétől fogva alaposan átvetted, akkor most jól fogsz végezni még akkor is, ha egészen abbahagyod a leckékre való készülést. Hiszen egyet kell értened velem abban, hogy azok, akik hármasra állnak, először is nem készülnek az órákra, másodszor pedig egyáltalán nem tudják a régi anyagot. [Legalábbis nálunk így volt.] Velük szemben tehát előnyben leszel.

Szerintem csak abban az esetben végezhetsz, ha éppenséggel „lanyhán" fogsz tanulni. Különben nyáron komolyan megbetegszel.

Ha pedig nem tudsz lanyhán tanulni — akkor jobb, ha abbahagyod és külföldre utazol. A gimnáziumot min-

dig elvégezheted — az utazás pedig most felfrissít majd, felráz, hogy ne savanyodjál meg odahaza. Ott körülnézhetsz és ott is maradhatsz, hogy valami érdekesebbet tanulj, mint Ilovajszkij történelme vagy Filaret katekizmusa(?).

Jó sokat sétálsz-e most? Bizonyára nem. Miért ne korcsolyáznál? Újra azt fogod mondani: „unalmas". Dehát nem szabad ennyire elhagynod magad: „vidám" dolog itt még kevesebb akad. Kényszeríteni kell magunkat.

Ami Selgunovot illeti, egyetértek veled abban, hogy némely dolga elavult. Milyen cikkei tetszenek neked? Azok, amelyek az orosz kérdést tárgyalják vagy a történelmiek? A gazdasági vagy a filozófiai tárgyú cikkek?

V. U.-d

Pétervárról Moszkvába
1894 december 24-én.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1895

5

M. A. ULJANOVÁNAK

Salzburg, 95. V. 14 (2).

A vonat két óra hosszat áll egy kis osztrák városkánál (már nem messze* utazásom céljától), én pedig élek az alkalommal, hogy megtartsam ígéretemet és írjak az útról[13].

Már második napja utazom „külföldön" és gyakorlom magam a nyelvben: kiderült, hogy egészen gyönge a nyelvtudásom, a németeket csak roppant nehezen értem meg, jobban mondva, *egyáltalán nem értem meg***. A kalauzhoz fordulok valamilyen kérdéssel — ő válaszol, én meg nem értem. Erre hangosabban ismétli, amit mondott. Én mégsem értem, erre megharagszik és faképnél hagy. Az ilyen szégyenletes kudarc ellenére nem csüggedek, és meglehetős buzgalommal töröm kerékbe a német nyelvet.

Üdvözlet az egész családnak.

V. Uljanovod

Nem hiszem, hogy következő levelemet nagyon rövid időn belül megírhatom.

Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* valamivel több mint 24 órányira.

** Még az egészen egyszerű szavakat sem értem — olyan szokatlan a kiejtésük és olyan gyorsan beszélnek.

6

M. A. ULJANOVÁNAK

Május 20 (8).

Előző levelemet az útról írtam. Most már berendezkedtem itt — egyébként, azt hiszem, nem sok időre, és hamarosan újra elutazom valahová.

A természet itt pompás. Egész idő alatt gyönyörködöm benne. Mihelyt a német állomást, ahonnan írtam neked, elhagytuk, megkezdődtek az Alpok, egymást követték a tavak, és lehetetlen volt elszakadnom a vasúti kocsi ablakától: ha az ottani viszonyokat és árakat ismerném (a falvakban biztosan olcsón lehet élni), valószínűleg ott lehetne tölteni egy nyarat. Az utazás nem kerül sokba, a táj pedig pompás.

Találkoztam keresztanyámmal és családjával[14]. Többek között a Mark által felvetett témáról is beszéltünk az árakat illetően*. Kiderült, hogy a háztartási alkalmazott itt nagyon drága: 20—25 frank havonta és hozzá minden egyéb, pedig itt állítólag nagyon jó kosztot kell adni.

Berendezkedtetek-e már végre a nyaralóban? — a címre valószínűleg nincs szükségem, mert írhatok Marknak, de szeretném . . .**

Svájcból Moszkvába.
1895 május 20-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Én most találtam lakást . . . (A jegyzet a levél második lapján folytatódik, amely elkallódott. — *Szerk.)*

** A kézirat itt félbeszakad. — *Szerk.*

7

M. A. ULJANOVÁNAK

Paris, 8 juin 95.

Megkaptam leveledet, épp mielőtt elutaztam Párizsba. Borzasztóan sajnálom, hogy Mitya betegségével kapcsolatban ilyen képtelen dolog történt; nem értem, hogy lehet megtagadni valakitől vizsgája elhalasztását, ha orvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy beteg. Miért nem akar Mitya a dolognak utánajárni? csak nem akar egy évet veszteni? — Manyácska valószínűleg most fejezi be, vagy be is fejezte vizsgáit. Sokat kellene pihennie a nyáron.

Párizsban csak most kezdek el lassacskán körülnézni: óriási város, nagyon szétterpeszkedik, és így a külvárosok alapján (amelyekben többet van az ember) nem alkothatunk magunknak képet a központról. A benyomás igen kellemes — széles, világos utcák, igen gyakran fasorok, parkok, sok a növény; az emberek egész fesztelenül viselkednek, — a pétervári illemhez és merevséghez szokott ember eleinte még csodálkozik is egy kissé.

Hogy annak rendje és módja szerint megnézzem, néhány hétig itt kell tartózkodnom.

Itt nagyon olcsók a lakások: havi 30—35 frankot kérnek 2 szoba konyháért; heti 6—10 frankot egy bútorozott szobáért — remélem, hogy elég olcsó lakást kapok.

Üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Meg vagytok-e elégedve a nyaralóval?*

Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

* A levél vége hiányzik. — *Szerk.*

8

M. A. ULJANOVÁNAK

18 juillet (július 6) 95.

Ha nem tévedek, nyolcadikán írtam utolsó levelemet. Azóta sokat csavarogtam és most ... egy svájci fürdőhelyre kerültem: elhatároztam, hogy élek az alkalommal és komolyan foglalkozom kellemetlenkedő gyomorbajommal, annál is inkább, mert a fürdőhelyet fenntartó szakorvost nagyon ajánlották nekem, mint aki jól érti a dolgát. Már néhány napja tartózkodom ezen a fürdőhelyen és elég jól érzem magam, az ellátás kitűnő, a gyógykezelés úgy látszik komoly, és azt remélem, hogy 4—5 nap múlva elkerülhetek innen. Minden jel arra mutat, hogy az élet itt nagyon drága; a gyógykezelés még drágább, máris túlléptem a költségvetésemet, és nincs reményem arra, hogy most futja majd pénzemből. Ha lehet, küldj nekem még vagy száz rubelt a következő címre: *Suisse, Zürich.* Parterre. Seilergraben, 37. H-n. *Grünfest*[15]: [*semmi mást;* hogy kinek adják át stb. — nem kell]*. Mindenesetre erre a címre várom a leveleket, és a saját címemet nem adom meg, hiábavaló lenne, úgyis előbb utazom el innen, mintsem hogy választ kaphatnék.

Hogy vagytok megelégedve a volgai utazással? Mi újság ott? Egészségesek-e mindnyájan? Valószínűleg már írtatok, de a levelet még nem kaptam meg [utoljára Mark írt nekem Párizsba egy levelezőlapot], mert folyton utazgattam. De ha a levelet a párizsi címemre küldtétek, akkor megkapom.

---

* A legjobb, ha a pénzt pénzeslevélben postán küldítek.

Forró nálatok a nyár? Itt nagyon forró, de most jó helyen lakom, távol a várostól; a zöldben, egy nagy tó közelében.

Üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Svájcból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

9

M. A. ULJANOVÁNAK

Berlin, den 10. August 95.

Nem tudom, megkaptad-e előző levelemet, amelyet kb. egy hete küldtem el innen. Mindenesetre megismétlem a címemet: Berlin, Moabit, Flensburgerstrasse, 12II (bei Frau Kurreick) Herrn W. Ulianoff.

Itt elég jó lakást kaptam: néhány lépésnyire van tőlem a Tiergarten (egy gyönyörű park, Berlin legszebb és legnagyobb parkja), a Spree, amelyben naponta fürdöm, és a városi vasút állomása. Itt az egész várost keresztülszeli a vasút (az utcák felett): a vonatok 5 percenként közlekednek, és így igen kényelmesen utazhatom a „városba" (Moabit, ahol lakom, tulajdonképpen már külvárosnak számít).

Csak nyelv dolgában állok gyengén; a német beszédet hasonlíthatatlanul rosszabbul értem, mint a franciát. A németek kiejtése olyan szokatlan, hogy még egy előadásnál sem értem a szavakat, pedig Franciaországban az ilyen beszédekben majdnem mindent megértettem első pillanattól fogva. Tegnapelőtt színházban voltam; Hauptmann „Weber"* című darabját adták. Az előadás előtt elolvastam az egész drámát, hogy követhessem a játékot — és mégsem értettem meg minden mondatot. Különben nem csüggedek, és csak azt sajnálom, hogy túlságosan kevés időt fordíthatok a nyelv alapos tanulmányozására.

Üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

* „Takácsok". — *Szerk.*

Ha már elküldted a pénzt, írd meg azonnal, kérlek; ha pedig még nem küldted el, akkor küldd ide.

Bizonyára azért nem kapok tőletek olyan régóta levelet, mert a levelek valahol utánam vándorolnak.

Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

10

M. A. ULJANOVÁNAK

95. VIII/29.

A napokban megkaptam leveledet, drága anyuskám, és ma ráadásul levelet kaptam Marktól, részére csatolok egy párs oros cédulát*.

Úgy élek, mint eddig, és Berlinnel egyelőre meg vagyok elégedve. Egészen jól érzem itt magam — úgy látszik, a rendszeres életmódnak [a folytonos utazgatást egyik helyről a másikra nagyon meguntam, emellett az ilyen utazgatások közben nem tudtam rendszeresen és rendesen táplálkozni], a fürdésnek és minden egyébnek, kapcsolatban az orvosi utasítások megtartásával, megvan a hatása. Továbbra is a Königliche Bibliothekban** dolgozom, esténként pedig rendszerint különböző helyeken kószálok, tanulmányozom a berlini szokásokat, és hallgatom a német beszédet. Most már egy kissé megszoktam és valamivel jobban értem, de még mindig nagyon, nagyon rosszul.

A berlini Sehenswürdigkeiteket*** nagyon lanyhán látogatom: meglehetősen hidegen hagynak, és többnyire véletlenül kerülök el valahová. Általában jobban szeretek a különböző népi estékre és mulatságokra járni, mint múzeumokat, színházakat, üzleteket látogatni.

Hogy sokáig maradok itt, azt nem hiszem: „mindenütt jó, de legjobb otthon"[16]. Egyelőre azonban még itt vagyok, és legnagyobb rémületemre látom, hogy a pénz-

* A cédula elkallódott. — *Szerk.*
** — Királyi Könyvtárban. — *Szerk.*
*** — látnivalókat. — *Szerk.*

ügyekkel újra csak „zavarok“ vannak; a „csábítás“ könyvek stb. vásárlására olyan nagy, hogy ördög tudja, hová megy a pénz. Újra csak hozzád kell fordulnom „támogatásért“: ha lehet, küldj 50—100 rubelt.

Mark azt írja, hogy lakáshelyzetetek egyszerűen tragikus: nincs lakás. Moszkva tehát e tekintetben Pétervárnál is rosszabb. Szörnyen kellemetlen ez a hercehurca a lakással. Kívánom, hogy minél gyorsabban túl legyetek rajta.

Üdvözlöm a család összes tagjait.

V. U.-d

Berlinből Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

11

M. A. ULJANOVÁNAK

7 September (augusztus 26) 95.

Ma megkaptam, drága anyuskám, leveledet a pénzzel, és köszönöm. Csodálkozom, hogy olyan nagy különbség van az időjárásban: azt írod, hogy nálatok hideg van, itt pedig olyan szörnyű a kánikula, amilyen egész augusztusban nem volt, és ezért azt gondoltam, hogy valószínűleg még a nyaralóban maradtok egy ideig.

Továbbra is úgy élek itt, mint eddig, s ezt az életet már úgy megszoktam, hogy szinte otthon érzem magam, és szívesen maradnék tovább, — de már közeledik az elutazás ideje, és kezdek különböző gyakorlati kérdésekre gondolni, mint holmik, bőrönd, jegyek vásárlása stb. Szükségetek van-e valamire? Bármely nagy üzletben mindenfélét kaphatok itt, és úgy látom, az áruk itt olcsóbbak és valószínűleg jobbak is, mint nálunk. Talán Mityának szüksége van könyvekre (pl. esetleg valamilyen anatómiai atlaszra vagy más orvosi dologra) — írja meg, és Manyácska szintén. Ha Manyácska nem kér semmit — akkor talán te vagy Anyuta adhatnátok tanácsot, hogy mit vigyek neki. Úgy érzem, össze kellene vásárolnom mindenféle vacakot . . .*

Berlinből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

* A kézirat itt megszakad. A levél második lapja elkallódott. — *Szerk.*

12

M. A. ULJANOVÁNAK

95. XII/5.

Tegnap levelet kaptam Anyutától, drága anyuskám, amelyben közli azt a szándékodat, hogy Kazanyba utazol Ardasevékhez[17] — és sietek neked írni.

Ardasevék ma szándékoztak elutazni. D. A. azt javasolja nekem, hogy vállaljam rokonának hagyatéki ügyét, de egyelőre még nem egyeztünk meg teljesen.

Úgy élek, mint eddig. A szobával nem vagyok túlságosan megelégedve — először is, mert a háziasszony házsártos természetű; másodszor, mert kiderült, hogy a szomszéd szobától egy egészen vékony fal választ el, így minden áthallatszik, és néha meg kell szöknöm a balalajka elől, amellyel a szomszéd közvetlenül mellettem szórakozik. Szerencsére ezt eddig nem csinálta gyakran. Többnyire nincsen otthon a szomszéd, és ilyenkor a lakás nagyon csöndes.

Egyelőre nem tudom, itt maradok-e még egy hónapig vagy sem[18]. Meglátom. Mindenesetre karácsonyig, mire szobabérletem lejár, nem lesz nehéz másikat találni.

Itt most nagyon jó idő van, és új kabátom éppen megfelel*.

Pétervárról Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* A levél második lapja elkallódott. — *Szerk.*

1896

13

A. K. CSEBOTAREVÁNAK[19]

96. I/2.

Van egy tervem, amelyen letartóztatásom óta sokat és egyre többet gondolkodom. Már régóta foglalkozom egy közgazdasági kérdéssel (a feldolgozó ipar áruinak a piaca az országon belül), összegyűjtöttem valamelyes irodalmat, összeállítottam a kérdés feldolgozásának tervét, sőt egyet-mást írtam is azzal a szándékkal, hogy munkámat önálló könyv formájában adom ki, ha terjedelme meghaladja egy folyóirat-cikk méreteit. Ezt a munkát nagyon nem szívesen hagynám abba, most azonban nyilvánvalóan felvetődik az alternatíva: vagy megírom itten, vagy pedig egészen lemondok róla.

Jól tudom, hogy a munka itteni megírására vonatkozó tervem sok komoly akadályba ütközik. De talán mégis meg kellene próbálni?

Az úgynevezett „rajtunk kívül álló" akadályok, úgy látszik, leküzdhetők. A letartóztatottaknak megengedik az irodalmi tevékenységet: én az ügyésznél külön érdeklődtem ez iránt, bár azelőtt is tudtam (az ilyesmit még a börtönben is engedélyezik a foglyoknak). Ugyancsak az ügyész megerősítette, hogy az engedélyezett könyvek száma nincs korlátozva. Továbbá, megengedik a könyvek visszaküldését is — ennélfogva igénybe lehet venni a könyvtárakat. Ami tehát a dolognak ezt az oldalát illeti, a helyzet jó.

Sokkal komolyabb a többi akadály — a könyvek beszerzése. Sok könyvre van szükség — alant mellékelem azoknak a könyveknek a jegyzékét, amelyekre már most

gondolok —, tehát a könyvek megszerzése meglehetősen sok fáradsággal fog járni. Azt sem tudom, sikerül-e mindent megszerezni. Biztosan lehet számítani a Szabad Közgazdasági Társulat[20] könyvtárára*, ahonnan letét ellenében 2 hónapra lehet hazavinni a könyveket, de ez a könyvtár nagyon hiányos. Ha igénybe vehetnénk (valamilyen író vagy professzor közvetítésével[21]) az egyetemi könyvtárat és a Pénzügyminisztérium Tudományos Bizottságának a könyvtárát — akkor a könyvszerzés kérdését megoldottnak tekinthetnénk. Néhány könyvet természetesen meg kell majd vásárolni, és azt hiszem, hogy bizonyos összeget folyósíthatok erre.

Az utolsó és legnagyobb nehézség — a könyvek ideszállítása. Ez egészen más dolog, mint néhány könyv elhozása: a könyveket huzamos időn át rendszeresen össze kell szedni a könyvtárakból, idehozni** és visszavinni. Magam sem tudom, hogyan szervezhetjük meg ezt. Talán a következőképpen: keresni kell valamilyen portást vagy házmestert, vagy küldöncöt, vagy kifutó fiút, akinek én fizethetnék, és ő menne a könyvekért. A könyvek cseréje természetesen — a munka szempontjából is, a könyvtárak kölcsönzési szabályai szempontjából is — rendszerességet és pontosságot követel, így hát mindezt meg kell szervezni.

„Könnyű ezt mondani . . ." Nagyonis érzem, hogy ez az ötlet nem olyan könnyen megvalósítható, s „tervemről" kiderülhet, hogy csak hiú ábránd. Talán hasznosnak tartja majd, hogy ezt a levelet valakinek átadja, megtanácskozzák a dolgot — én pedig várni fogom a választ.

A könyvjegyzék két részre oszlik, akárcsak a munkám: A. — Általános elméleti rész. Ehhez kevesebb könyv kell — s így mindenesetre remélem, hogy ezt a részt megírhatom—, de több az előkészítő munka. B. — Az elméleti tételek alkalmazása az orosz adatokra. Ehhez a részhez nagyon sok könyvre van szükség. A fő nehézség: 1) a zemsztvo-kiadványok. Egyébként ezek egy része megvan nekem, egy részüket megrendelhetjük (a kis monografiákat),

* Már hoztam onnan könyveket és 16 rubelt hagytam letétben.

** Azt hiszem, teljesen elegendő lenne — ha egyszerre több könyvet hoznak — 2 hetenként, sőt talán még havonként egyszer is.

egy részüket megszerezhetjük ismerős statisztikusok révén; 2) a kormány kiadványai — bizottságok munkái, kongresszusok jelentései és jegyzőkönyvei stb. Ez fontos dolog; megszerzésük nagyobb nehézségbe ütközik. Egy részük, sőt azt hiszen nagy részük, megvan a Szabad Közgazdasági Társulat könyvtárában.

Hosszú listát mellékelek, mert a téma tág kereteihez szabom*. Ha majd kitűnik, hogy bizonyos könyveket vagy a könyveknek bizonyos részeit nem lehet megszerezni, akkor ennek megfelelően némileg szűkíteni lehet majd a témát. Ez, különösen a második részre vonatkozóan, könnyen lehetséges.

Jegyzékemből kihagyom azokat a könyveket, amelyek megvannak az itteni könyvtárban, azokat pedig, amelyek saját könyveim között megtalálhatók, kereszttel jelölöm meg.

Minthogy emlékezetből idézek, azt hiszem, hogy a címeket itt-ott pontatlanul közlöm, és ilyen esetben kérdőjelet teszek**.

A vizsgálati fogházból (Pétervár).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 3. sz. 1924.

---

* Persze ha ezeket a kereteket sikerül fenntartani, akkor a jegyzék a munka során még jelentősen növekszik majd.

** A levélhez mellékelt könyvjegyzék elkallódott. — *Szerk.*

14

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

96. I/12.

Tegnap élelmiszert kaptam tőled, és éppen előtted másvalaki is hozott mindenféle ennivalót, ilyenformán hát komoly készletek gyűlnek össze nálam: például nyugodtan nyithatnék tea-üzletet, de azt gondolom, nem engedélyeznék, mert az itteni kantinnal való konkurrenciában kétségtelenül enyém lenne a győzelem. Kenyeret nagyon keveset eszem, igyekszem egy bizonyos fokig diétát tartani, — te pedig olyan óriási mennyiséget hoztál, hogy talán egy hétre is elég lesz, és keménység dolgában alighanem vetélkedhet majd az Oblomovkában sütött vasárnapi bélessel[22].

Mindennel el vagyok most látva, ami szükséges, még többel*. Egészségi állapotom teljesen kielégítő. Ásványvizemet itt is megkapom: a gyógyszertárból elhozzák nekem még aznap, amikor megrendelem. Naponta vagy 9 órát alszom, és álmomban jövendő könyvemnek különböző fejezeteit látom.

Egészséges-e anyánk és a többiek odahaza? Add át mindenkinek üdvözletemet.

V. Uljanovod

Ha netalán még egyszer meglátogatsz itt — kérlek, hozzál egy fém irónt, kicserélhető grafittal. A közönséges faceruzák használata itt kényelmetlen: kések tartása tilos.

---

* Valaki például zakót, mellényt és sált hozott. Mindez, mint felesleges holmi egyenesen a raktárba „vándorolt".

A fegyőrt kell megkérni, hogy a ceruzát kihegyezze, az pedig nem túlságosan szívesen és nem minden huzavona nélkül hajtja végre az ilyen megbízásokat.

Jó lenne, ha megkaphatnám ezenkívül az ovális dobozt a beöntőcsővel, amely a ruhaszekrényem fiókjában van*. Azt hinné az ember, hogy ez meghatalmazás nélkül is lehetséges: a háziasszonynak 2—3 hatost kell a markába nyomni, hogy konflison idejöjjön és *nyugta ellenében* leadja. De sajnos ez a tisztelt matrona olyan csökönyös, mint Korobocska[23]. A dologra egyelőre nincs feltétlenül szükségem, így hát újat venni nem érdemes.

A vizsgálati fogházból (Pétervár).
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

---

* Talán helyesebb lenne azt mondani: volt?

15

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

96. I/14.

Tegnap megkaptam 12-i leveledet és küldöm neked a második meghatalmazást. Tulajdonképpen nem is tudom, nem felesleges-e mindez: tegnap megkaptam néhány holmimat és ebből arra következtettem, hogy az első meghatalmazás megérkezett. Minden eshetőségre elküldöm — a te leveled és Alekszandra Kirillovna levele értelmében. — Most fehérneművel és mindennel *teljesen kielégítően* el vagyok látva: több fehérneműt ne küldj, mert nincs hol tartanom. Egyébként leadhatom a raktárba, hogy ezzel egyszer s mindenkorra végezzek.

Nagyon köszönöm Al. K.-nak, hogy annyit vesződött a fogorvos dolgában: igazán restellem, hogy ennyi fáradságot okoztam. A fogorvosnak nem kell külön belépési engedély, mert az ügyész már megadta a látogatási engedélyt, és én csak akkor írtam a fogorvosnak, miután ezt megkaptam. Mindegy, hogy melyik napon és milyen időben jön. Természetesen nem biztosíthatom arról, hogy feltétlenül itt talál — például kihallgatás esetén —, de azt gondolom, minél előbb jön, annál több esély van ennek a kevéssé valószínű akadálynak az elkerülésére. Dobkovics úrnak (fogorvos, Vazsinszkij asszisztense) nem írok: volt lakásom mellett lakik (Gorohovaja, 59), és talán te elmennél hozzá és megmagyaráznád az ügyet.

Ami a könyveimet illeti, már elküldtem egy rövid jegyzékét azoknak, amelyeket szeretnék megkapni*.

* A könyvjegyzék elkallódott. — *Szerk.*

Golovin és Schippel tegnap küldött könyveiért hálás köszönet. Saját könyveim közül csak még *szótárakat* kérek. Most németből fordítok[24], és ezért arra kérlek, küldd el a Pavlovszkij-szótárt.

Úgy látszik idegen fehérneműt küldtek nekem: vissza kell juttatni; ezért ha itt leszel, kérd meg, vigyék el tőlem a fehérneműt és a felesleges holmit — én pedig majd átadom.

Teljesen egészséges vagyok.

V. Uljanov

Nagyon örülök, hogy anyánknak és Marknak helyreállt az egészsége.

A vizsgálati fogházból (Pétervár).

Először megjelent:
V. I. Lenin: „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

16

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

96. I/16.

Tegnap megkaptam 14-i leveledet és sietek válaszolni, jóllehet kevés a remény arra, hogy válaszomat csütörtökig megkapod[25].

Már írtam arról, hogy vissza kellene küldeni az idegen fehérneműt. Most összeszedtem, és ha itt leszel, el kell kérned, vagy pedig bízd meg azt, aki ide eljön, hogy kérje el a fehérneműt a nevedben. Nem mindent küldök vissza, mert a fehérnemű egy része mosásban van (talán te megkérnél valakit, hogy a többit később átvegye), azután meg bátorkodom egyelőre megtartani a plédet, amelynek itt igen nagy hasznát veszem.

Ezenkívül érdeklődtem a könyveket illetően: egy kisebb ládát el lehet itt helyezni a raktárban*. Az összes könyveimet természetesen nem érdemes idehozni. Abban a jegyzékben, amelyet elküldtél, szerepel néhány könyv, amely nem az enyém: például „A gyáripar" és „Kobeljackij" — ezek Alekszandra Kirillovna könyvei, és úgy emlékszem, még valamilyen más könyvet is vittem el tőle. Ezenkívül úgy emlékszem, hogy a szarátovi zemsztvo gyűjteményeit meg a voronyezsi kormányzóság zemsztvo-statisztikai gyűjteményeit valamelyik statisztikus adta kölcsön egy időre. Talán megtudhatnád, nálam maradhatnak-e egyelőre ezek a könyvek. Idehozni őket most nem érdemes. — Azt hiszem, a „Pogozsev" meg a „Szent-

* A ládába néhány ruhadarabot is be lehet rakni: kabátot meg egy öltönyt, kalapot. A hozott mellényt, zakót és sált vigyétek vissza.

pétervári kötelező rendeletek tára" szintén nem az enyém (vajon nem könyvtári könyvek-e?). — A törvénytárakra és a jogi tankönyvekre persze egyáltalán nincs szükség. A könyvek közül most csak *Ricardót, Beltovot, N.—ont, Ingramet, Foville-t* kérem. A zemsztvo-gyűjteményeket (a tveri, nyizsnyij-novgorodi, szarátovi gyűjteményeket) kössétek össze egy csomagba*, listát készíteni nem érdemes róluk: azt hiszem, hogy ezt a köteget szintén el lehet helyezni a raktárban. Így egy csapásra végezhettek a könyveimmel, és nem kell többet vesződni velük. A raktárból a könyveket (átvizsgálásuk után) megkaphatom.

Nagyon félek, hogy túl sok fáradságot okozok neked. Kérlek, ne vesződj túlságosan — különösen ne a könyvek jegyzék szerinti megküldésével: minderre ráérünk, most van elég könyvem.

V. Uljanovod

Fehérneműből még vánkoshuzatokat és törülközőket kérnék.

Érdeklődéssel olvasom újra Selgunovot, és foglalkozom Tugan-Baranovszkijjal: alapos elemzést ad, de például a végén a sémák annyira zavarosak, hogy az igazat megvallva nem értem őket; meg kell majd szerezni a „Tőke" II. kötetét.

A vizsgálati fogházból (Pétervár).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 3. sz. 1924.

---

* a *„Katonai-statisztikai gyűjteménnyel"* és az *„Összesítéssel"* együtt.

1897

17

M. A. ULJANOVÁNAK

„Ob" vasúti állomás. Március 2.

Még egyszer írok neked, drága anyuskám, útközben. Itten sokáig áll a vonat, nincs semmi dolgom, és elhatároztam, hogy megintcsak belekezdek — szám szerint harmadik* — úti levelem megírásába. Még további két napig tart az út[26]. Most lovas-szánon átkeltem az Obon, és már megvettem a vasúti jegyeket Krasznojarszkig. Tekintettel arra, hogy itt a közlekedés egyelőre „ideiglenes", még a régi díjszabás szerint kellett fizetnem, és mindössze 700 versztért kénytelen voltam leszurkolni 10 rubelt a jegyért + 5 rubelt a poggyászért!! És a vasúti közlekedés itt már egészen tűrhetetlen. Hogy ezt a 700 versztnyi utat megtegyük, két napig fogunk döcögni. Krasznojarszk után már csak Kanszkig van vasúti összeköttetés, vagyis még 220 versztnyi útvonalon, pedig Irkutszkig a távolság összesen mintegy 1000 verszt. Tehát szánon megyek majd, *ha ugyan megyek*[27]. Ez a 220 versztnyi út vonaton is 24 órát tart: minél távolabbra mennek a vonatok, annál lassabban másznak.

Az Obon azért kell szánon átkelni, mert a híd még nincs egészen kész, jóllehet a váz már felépült. Elég jól utaztunk — de a meleg (jobban mondva a nagyon meleg) ruházatot csak azért tudtam nélkülözni, mert az út rövid ideig — még 1 óráig sem — tartott. Ha szánon kell utaznom tartózkodási helyemig (és ez minden valószínűség szerint így lesz), akkor természetesen irhabundát, halina-

* Az első két levél elkallódott. — *Szerk.*

csizmát, sőt talán sapkát is be kell szereznem. ((Lám, elpuhultam Oroszországban!! Dehát, ha az ember szánon utazik!))

Noha pokolian lassan haladunk, az út hasonlíthatatlanul kevésbé fárasztó, mint vártam. Sőt, mondhatom, hogy szinte egyáltalán nem vagyok fáradt. Ezen magam is csodálkozom, mert azelőtt gyakran a mindössze 3 napos utazás Szamárától Szentpétervárig is kifárasztott. Valószínűleg azon fordul meg a dolog, hogy itt kivétel nélkül minden éjjel pompásan alszom. A nyugat-szibériai útvonalon, amelyen most végigmentem (1300 verszt Cseljabinszktól Krivoscsekovig, három nap), meglepően egyhangú a táj: kopár és kietlen sztyeppe. Se települések, se városok, csak nagyon ritkán egy-egy falu, néha erdő, és különben csak sztyeppe. Hó és ég — és ez így megy három álló napon át. Később, azt mondják, a tajga következik, azután Acsinszktól kezdve hegyek. Ellenben a sztyeppe levegője igen jó: az ember könnyen lélegzik. Kemény a hideg, több mint 20 fok, de hasonlíthatatlanul könnyebben elviselhető, mint Oroszországban. Nem mondanám, hogy itt 20° hideg van. A szibériaiak azt állítják, hogy ez a levegő „lágyságának" köszönhető, amely a hideget sokkal elviselhetőbbé teszi. Ez nagyon valószínű.

A vonatunkban találkoztam azzal az Arzttal, akinél Anyuta járt Szentpétervárott[28]. Tőle néhány számomra hasznos dolgot tudtam meg Krasznojarszkról stb. Szerinte kétségtelen, hogy néhány napig ottmaradhatok. Ez is a szándékom, hogy további helyzetemet tisztázzam. Ha ilyen táviratot küldök: „néhány napig maradok", ez azt jelenti, hogy még magam sem tudom pontosan, mennyi időre szakítottam meg az utat. Tehát ott megvárom a doktort[29], találkozom vele, és ha Irkutszkba kell utaznom, akkor már együtt utazunk. Az Arzt szerint nem lehet arra számítani, hogy a dolog elhúzódik tartózkodási helyem megállapítása miatt: valószínűbb, hogy ezt már eldöntötték, mert az ilyesminél már előre megteszik a szükséges intézkedéseket. No, legközelebb folytatom.

V. U.-d

Üdvözlöm az egész családot.

P. S.* Hát mondhatnak rólam akármit, de azzal nem vádolhat senki, hogy ritkán írok! Ha *van mit írnom*, akkor igen gyakran írok.

Az Arzttal folytatott beszélgetésem óta nagyon sok mindent világosabban látok (legalábbis nagyjából), és ezért nagyon nyugodt vagyok: idegességemet Moszkvában hagytam. Oka a helyzet bizonytalansága volt és semmi több. Most a bizonytalanság sokkal kisebb, és ezért jól érzem magam.

Moszkvába
1897 március 2-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

---

* Postscriptum — utóirat. — *Szerk.*

18

M. I. ULJANOVÁNAK[30]

Manyácskának

A doktortól megkaptam leveledet, és nagyon örültem a hazai híreknek. A táskát, amelyet anyánk küldött, megkaptam, és azt gondolom, hogy nagyon jól felhasználom majd. Valószínűleg élek majd azzal az ajánlatoddal, hogy a Rumjancev-könyvtárban bizonyos dolgokat kiírsz[31]. Tegnap mégiscsak bejutottam Jugyin itteni híres könyvtárába, s Jugyin barátságosan fogadott és megmutatta könyvtárát[32]. Azt is megengedi, hogy a könyvtárban dolgozzam, és azt gondolom, hogy ez majd sikerül. (Két akadálya van: először is, könyvtára a városon kívül van, de a távolság nem nagy, mindössze kb. 2 verszt, s így ez kellemes séta. Másodszor, a könyvtár rendezését még nem fejezték be, s gyakori könyvkereséssel túlságosan terhére lehetek a tulajdonosnak.) Meglátjuk, hogy alakul a dolog a gyakorlatban. Azt hiszem, a második akadály is elhárul. A könyvtárat korántsem ismertem meg teljes egészében, de mindenesetre nagyszerű könyvgyűjtemény. Megvannak pl. a folyóiratok (a legfontosabbak) teljes évfolyamai a 18. század végétől a mai napig. Remélem fel tudom használni őket azoknak az adatoknak megszerzésére, melyekre munkámhoz olyan nagy szükségem van.

Olvastam a lapokban, hogy tavasztól kezdve gyorsvonat fog járni ide. Párizstól Krasznojarszkig 8 nap, tehát Moszkvától körülbelül 6 nap. Akkor sokkal könnyebb lesz a levelezés.

V. U.-d

Krasznojarszkból Moszkvába
1897 március 10-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

19

M. A. ULJANOVÁNAK

97. III/15.

Folyton vártam a leveledre, drága anyuskám, de mind ez ideig hiába: érdeklődtem a postán, de eredménytelenül. Kezdem már azt hinni, hogy nem írtatok nekem, vártátok a táviratot, amelyet nem tudtam érkezésem után azonnal feladni. Tekintettel arra, hogy a posta túlságosan lassú (vagyis hogy a levelek túlságosan hosszú utat tesznek meg), nem szabad várni a címet, hanem írni kell. Ha engem innen útnak indítanak, akkor a postán hagyok egy nyilatkozatot, hogy a leveleket új címemre továbbítsák. Írjatok tehát minél gyakrabban az utolsó általatok ismert címre — már nagyon hiányoznak a hazai levelek. Csak Manyácskától kaptam a doktor útján egy levélkét.

Ma elkísértem a doktort. Irkutszkba utazott. Nem kapott engedélyt arra, hogy tovább várjon itt, vagyis a helyi hatóság nem engedélyezte. Engem egyelőre békén hagynak, de azt gondolom, nem is tehetnek semmit, mert kérvényt nyújtottam be a főkormányzóhoz és most várom a választ[33]. Különben egyáltalán nem lehetetlen, hogy nekem is meg kell tennem ezt az utazást. A mai naptól fogva az itteni számítás szerint már megkezdődik a járhatatlan utak időszaka, és a postakocsin való utazás drágább és nehezebb lesz. Az időjárás kitűnő, egészen tavaszias. Én itt kétféle tevékenységgel töltöm az időt: először is Jugyin könyvtárát látogatom; másodszor Krasznojarszk városával és lakóival (nagyrészt számüzöttekkel) ismerkedem[34]. A könyvtárba naponta járok, és minthogy a város határától 2 versztnyire van, kény-

telen vagyok vagy 5 versztet, kb. egy órát gyalogolni. Ezzel a sétával nagyon meg vagyok elégedve, és élvezettel sétálok, bár a séta gyakran nagyon elálmosít. Kiderült, hogy a könyvtárban sokkal kevesebb könyv van az én tárgykörömből, mint a könyvtár nagyságából ítélve gondoltam volna, de mégis van egy s más, aminek hasznát veszem, és nagyon örülök, hogy az időt nem töltöm itt egészen haszontalanul. A városi könyvtárat is látogatom: ott átnézhetem a folyóiratokat és a napilapokat; megjelenésük után tizenegy nappal érkeznek ide, és nekem még mindig nehezemre esik megszokni az ilyen késői „újdonságokat". Ha innen néhány száz versztnyi távolságban kell majd élnem, akkor a levelek útja még hosszabb lesz, és akkor még inkább szükség lesz arra, hogy gyakran írjunk és ne várjuk meg a választ: mert ha megvárjuk, egy hónapnál is tovább tart!

Szörnyen sajnálom, hogy semmit sem tudok a csoportról[35]. Már nem is várom Anyuta táviratát, mert feltételezem, hogy nem sikerült megtudnia semmit, vagy hogy valami fennakadás van. Itt, mint hallom, már megszűnt a toloncolás eddigi rendszere — eszerint a csoport vasúton érkezik. Ha pedig így van, érthetetlen, miért tartják vissza Moszkvában. Vajon sikerül-e átadni a könyveket? az élelmiszert? a leveleket? Feltéve, hogy ezekkel a kérdésekkel nem késtem el végleg, nagyon örülnék, ha Anyuta válaszolna rájuk.

III/16. Tegnap már nem tudtam feladni a levelet. Innen Oroszországba késő éjszaka indul a vonat, a pályaudvar pedig messze van.

Sokszor csókollak és üdvözlöm az összes családtagokat. Holnap talán végül rászánom magam, és visszaküldöm Anyutának a rövid határidőre kölcsönvett könyveket.

V. U.-d

Megérkezett-e a levél a címmel*? Mindenesetre megismétlem: Bolsekacsenszkaja ulica, Klavdija Popova háza.

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

A postára is írhattok poste restante: én ott érdeklődöm. Ha innen elutazom, a leveleket majd utánam fogják küldeni.

Krasznojarszkból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

20

M. A. ULJANOVÁNAK

97. III. 26.

Végre hírt kaptam tőletek, drága anyuskám, és nagyon örültem neki. Először is megkaptam a táviratot, válaszul az enyémre*. A pályaudvaron is érdeklődtem — semmi. A Schwester[36] aztán később megtalálta ott a te leveledet, tehát Anyutáé elveszett. Másodszor, tegnap este 9 óra után megkaptam az elutazást jelző táviratot, kimondhatatlanul megörültem neki, és lélekszakadva rohantam a Schwesterhez, hogy megosszam vele örömömet. Most számoljuk a napokat és „utazunk" azzal a személyvonattal, amely 25-én indult el Moszkvából. Ezt az utóbbi táviratot úgy értelmeztem, hogy saját költségükre utaznak: különben nem Gleb aláírása szerepelne. Azt gondoljuk, hogy anyjának szintén küldött táviratot Cseljabinszkbe, máskülönben megtörténhetne, hogy mellette utazik el, anyja pedig továbbra is ott ül és várja a híreket! (a Schwester csak nemrég írt neki, és valószínű, hogy nem tud idejében elutazni)[37]. Nagyon köszönöm Manyácska levelét és a kapott levelekből küldött kivonatokat. Az egyik ilyen kivonatra itt mellékelem a választ — Manyácska úgy rendelkezzék vele, mint azelőtt**. Az a szándékom, hogy Manyácskát továbbra is kizsákmányolom levelek, sőt még irodalom dolgában is. — Könyveket és leveleket ideküldhettek részemre: még nem tudom, mikor űznek ki és hová. De talán jobb lesz, ha a Schwesternek küldítek, és azt, ami fontosabb, *ajánlott* küldeményként, mert itt

* A távirat elkallódott. — *Szerk.*
** A levél elkallódott. — *Szerk.*

a postán nyilván óriási a rendetlenség, és a levelek, úgy látszik, elvesznek (ehhez alighanem még külső akadályok is hozzájárulnak).

Magamról semmi újat nem írhatok: úgy élek, mint eddig, elsétálok a városon túl a könyvtárba, csak úgy barangolok a környéken, hogy sétáljak, ellátogatok az ismerősökhöz, kettő helyett alszom — egyszóval minden úgy van, ahogy lennie kell.

V. U.-d

Anyutának elküldöm azoknak a könyveknek a jegyzékét, amelyeket nagyon szeretnék megszerezni, és amelyek, azt hiszem, csak a pétervári antikváriusoknál kaphatók; írni kell tehát az igazgatónak[38], és megkérni, hogy ezt elintézze vagy megbízzon vele valakit. Szörnyen bosszant, hogy az előzetes letartóztatásból küldött levelemben elhibáztam egy címet (jobban mondva egy évszámot), és ezért Anyuta hiába szaladgált. Nem volna-e lehetséges, hogy a moszkvai könyvtárakban keressék ezeket a könyveket: talán valahol megvannak?

1. „A Pénzügyminisztérium Évkönyve". Szentpétervár 1869. I. kötet.

2. „Az Orosz Birodalom Statisztikai Évkönyve". A Belügyminisztérium Központi Statisztikai Bizottságának kiadása.

II. sorozat, 6. kötet: „Anyagok Európai-Oroszország 1868. évi gyáripari statisztikájához", feldolgozta J. Bok. Szentpétervár 1872.

3. „Európai-Oroszország gyáripara legfőbb ágainak statisztikai atlasza a gyárak névjegyzékével". Összeállította *D. Tyimirjazev*. III. kötet. Szentpétervár 1873 (az első két kötetet megtaláltam itt Jugyinnál. E három könyv eredeti ára 1) 2 rubel, 2) 1 rubel és 3) 1 rubel 50 kop., csakhogy nincsenek forgalomban).

Krasznojarszkból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

21

M. A. ULJANOVÁNAK

97. IV/5.

Ma jó híreim vannak, drága anyuskám, és sietve közlöm őket. Először is, táviratot kaptam Irkutszkból a doktortól: „Hallottam, Minuszinszkba irányítják". Másodszor, A. M. végre megtudta a főkormányzó válaszát: Glebnek meg Bazilnak[39] szintén a minuszinszki körzetet jelölik ki. Holnap megérkezik E. E. és megpróbálja elérni, hogy szabadlábra helyezzék őket és azt, hogy most már saját költségükön utazhassanak. Feltételezhető, hogy ezt sikerül is elérni (tekintettel arra, hogy vannak precedensek)[40].

A kijelölt tartózkodási hellyel (ha a hír igaznak bizonyul — és én nem hiszem, hogy téves) nagyon meg vagyok elégedve, mert Minuszinszk és körzete ezen a vidéken a legjobb, a klíma is kitűnő, az élet is olcsó. Nincs nagyon messze Krasznojarszktól, hetenként két-háromszor van posta, és így egy levél a mostani 22—23 nap helyett valószínűleg 30—35 nap alatt fordul meg, tovább nem tart. Azt hiszem, hogy a hajózás megindításáig nem sikerül elutaznom, mert az utak most már teljesen járhatatlanok, és az Irkutszkba irányított csoportot itt tartják egészen májusig. Ha pedig a hajózás megindul, akkor hajón elmehetek Minuszinszkig.

Szörnyen sajnálom, hogy nem jártak utána annak, hogy Anatolij Alekszandrovics[41] is a minuszinszki körzetbe kerüljön: a mellhártyagyulladás után számára nagyon, nagyon fontos lett volna ez. Mi táviratot küldtünk Szentpétervárra, hogy járjanak utána ennek: mivel az egész

csoport utazása késik, a rendelkezésre álló idő bőven elég, és így remélhetjük, hogy — ha erélyesen nekifognak — sikerül a dolgot az ő számára is elintézni.

A leveleket természetesen egyelőre a régi címemre kell küldeni: ha elutazom, akkor itt hagyom az új címet, és a leveleket utánam küldik. Könyveim szállítását, azt hiszem, azonnal meg lehet indítani, és nem kell megvárni tartózkodási helyem végleges kijelölését. Minuszinszkba úgysem lehet teherárut küldeni (ott nincsen szállítmányozási cég), vasúton pedig sokára ér ide. Ezért küldjétek ide akár A. M. címére, de még jobb, ha teherárukként fuvarlevéllel küldítek, bemutatóra; a fuvarlevelet ajánlott levélben elküldítek A. M.-nek. Innen pedig az árut tavasszal elküldhetik hajón.

Gleb meg Bazil — azt mondják — nagyon rossz bőrben vannak: sápadtak, sárgák, rettenetesen kimerültek. Majdcsak összeszedik magukat, amikor kikerülnek.

Teljesen egészséges vagyok és jól élek itt; az idő pompás. Manyácskának „irodalmi" tartalmú levelet szándékozom írni: csak azt nem tudom, megvalósítom-e szándékomat. Láttam a „Novoje Szlovó"-t[42], és óriási élvezettel olvastam.

Üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Krasznojarszkból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

22

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

97. IV/17.

Tegnap három levelet kaptam tőletek, drága anyuskám. Ma részletesebben tájékozódtam azokról a falvakról, amelyeket számunkra kijelöltek (hivatalosan még nem közölték velem)[43]. Én Susenszkoje faluba kerülök (az előző levelekben*, úgy emlékszem, tévesen Susinszkojét írtam). Ez egy nagy falu (másfélezernél több lakossal), járási székhellyel, ott lakik a zemsztvo-ülnök (a mi rendőrfőnökünknek megfelelő rang, de nagyobb hatáskörrel), van iskola stb. A Jenyiszej jobb partján terül el, Minuszinszktól 56 versztnyire délre. Tekintettel arra, hogy járási székhelyről van szó, a posta elég rendszeresen fog közlekedni, úgy hallottam, kétszer hetenként. Minuszinszkig hajón kell utazni (tovább a Jenyiszejen felfelé nincs hajójárat), utána szekéren. Ma itt a Jenyiszejen megindult a zajlás, úgyhogy 7—10 nap múlva lesz már közlekedés, és azt gondolom, hogy április végén vagy május elején utazom. A mostani címemre lehet és kell írni**, mert ha elutazom, itt hagyok egy nyilatkozatot, hogy a leveleket küldjék utánam. Az indulás pontos időpontját ugyanis semmiképpen nem tudom előre megjelölni. — Glebet meg Bazilt Tyeszinszkoje faluba irányították — az szintén járási székhely stb., 37 versztnyire Minuszinszktól északra, a Tuba folyó (a Jenyiszej jobboldali mellékfolyója) partján. Őket illetően ma táviratban kérték a belügyminisz-

* A levelek elkallódtak. — *Szerk.*

** Most minden levelet pontosan megkapok. Az első levelek valószínűleg az állomáson vesztek el, ahol nincs valami nagy rend.

térium engedélyét, hogy saját költségükön utazhassanak. Remélem, hogy édesanyjuk kérésére, aki itt állandóan betegeskedik, az engedélyt megadják, és akkor Minuszinszkig együtt utazunk. A nyarat tehát a „szibériai Olaszországban" fogom tölteni, így hívják itt a minuszinszki körzet déli részét. Hogy ez az elnevezés helyes-e, azt egyelőre nem tudom megítélni, de azt mondják, hogy Krasznojarszk vidéke kedvezőtlenebb. Pedig a város környéke, a Jenyiszej folyó mentén, itt is hol a Zsiguli-hegyekre, hol pedig a svájci tájakra emlékeztet: a napokban néhány sétát tettem (itt egészen meleg napok vannak, és az utak már felszáradtak), a sétákkal nagyon meg voltam elégedve, és még elégedettebb lettem volna, ha nem emlékeztem volna turuhanszki társainkra és a bebörtönzött minuszinszkiekre[44].

Nagyon jól vagyok: a lakásom kényelmes — annál is inkább, mert teljes ellátást kapok. Hogy tanulmányaimat folytassam, statisztikai könyveket szereztem be (azt hiszem ezt már megírtam*), de keveset dolgozom és többet kószálok.

Köszönöm Manyácska levelét: most már olyan munkával bíztam meg, hogy félek, torkig lesz a számok kiírásával[45]. A könyveimet Krasznojarszkba kell küldeni, ahol vevény felmutatása ellenében kiadják (közvetlenül teherárukéntt, vagy pedig egy szállítmányozó cégen keresztül, ahogy jobb), én pedig megkérem ismerőseimet, hogy továbbítsák Minuszinszkba, és ott újra csak ismerősöket kell keresnem. Más út nincs.

Mi jutott eszébe Mityának, hogy pestises helyre akar menni!??[46] Ha már olyan nagyon beleszeretett az utazásba meg az orvostudományba, még azt is hajlandó vagyok neki javasolni, hogy valamilyen áttelepítési központban vállaljon állást. Például... Kelet-Szibériában. *Egyébként*, azt hallottam, hogy a Jenyiszejszk kormányzóság minuszinszki körzetében, az „én" Susenszkoje nevű falumban áttelepítési központ lesz... Nos rajta, legyen szerencsénk. Együtt fogunk vadászni, — ha ugyan Szibériának sikerül belőlem vadászt nevelnie,

* Lásd ebben a kötetben 32—34., 35—36. old. — *Szerk.*

és ha Mitya nem talál „kevésbé távoli" helyeken munkát (meg vadászterületet)... Hehe! Ha én három hét és néhány nap alatt olyan szibériai lettem, hogy már embereket hívok magamhoz „Oroszországból", mi lesz három év múlva? — De nem tréfálok, nagyon csodálkoztam a „pestises" terveken: remélem, hogy nem lesz pestis, és nem is kell elutaznia a pestishez.

V. U.-d

Anyutának

A könyveket illetően: hogy miként küldd őket — lásd fentebb. Hogy mit küldjél? Ha a honorárium mintegy 150 rubelt tesz ki[47] (ez talán óránként három adagban valósul meg: értsd havonként 1 kanállal), akkor könyvekre is költhetsz. Vedd meg nekem ez esetben a következő könyveket: a „Vlagyimir kormányzóság ipara" három legújabb számát (3,75), Csuprov és Posznyikov „A termések kihatása stb." (5,00), „A gyárak mutatója 1890-ben. Szentpétervár 1894" (5,00?). A továbbiakról még külön fogok írni — a honorárium összegétől függően, amelyet ezért nem kell egyszerre elküldened (persze a Schwesternek). Kérlek írd meg az írónak[48], hogy nagyon örülnék, ha néhány tízest visszatartana és hajlandó volna ezért könyveket küldeni: orosz és külföldi könyveket, recenzeálásra és csak úgy egyszerűen. Hogy milyen tárgykörök érdekelnek, azt ő tudja, a könyveket pedig neked küldhetné. Szívesen vennék mindenfélét fordítás céljából is: magam oszthatnám szét ezeket a minuszinszkiek, sőt a turuhanszkiak* között is (a nem nagyon sürgőseket), vállalva az egész fordítás lebonyolítását és kezeskedve a munkának időben és kellő minőségben való elkészítéséért. Ez persze már külön kérdés, azt azonban nagyon szeretném elintézni, hogy a honoráriumot könyvek formájában kapjam meg, *hacsak ez nem lesz túlságosan terhes az írónak*** — (ezt betű szerint így fűzd hozzá).

---

* — stb. Fedoszejev[49] számára, mint hallottam, Kirenszk nevű várost jelölték ki az irkutszki kormányzóságban.

** Válogatásában teljesen megbízom, a könyvekkel való fizetés viszont azért érdekel, mert ez egyetlen módja annak, hogy *azonnal* megkapjam a fontos újdonságokat: a cikkek és recenziók frissesége

Azt gondolom, hogy folyóiratokra és napilapokra elő kell majd fizetnem: Susenszkojéban valószínűleg nem lesz semmi. Az anyagi helyzetemtől függően meg lehet rendelni a következőket: „*Russzkije Vedomosztyi*", „*Russzkoje Bogatsztvo*", „*Vesztnyik Finanszov*" (mindenféle melléklet nélkül), „*Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik*". Ez már elég sok; tehát nagy bevételek esetére vonatkozik. Kis bevételek esetén pedig talán a „*Russzkije Vedomosztyi*"-*ra* szorítkozhatunk. Majd meglátod — főleg, ha közlöm Susenszkojéból a költségvetésemet. (Úgy látszik, nehéztelsz az écrivainre*. De ha az én nevemben írsz neki, ezt ne mutasd: semmiféle „rancune"-t** nem érzek iránta utolsó „sajtótermékeim" elkallódása miatt[50]. Hiszen ő ebben teljesen ártatlan.)

Add át szívélyes üdvözletemet Bulocskinéknak[51]. Mi az, hogy nem írsz róluk részletesebben? Milyen lett náluk a finálé? Lehetséges-e, hogy semmilyen? Az pompás lenne. Alkalomadtán add át üdvözletemet a többi ismerősnek is, a könyvárusnak és másoknak.

V. U.

Remélem, előre tudatod velem, ha elhatároztad magad a nyugati útra, hogy még írhassak neked és megintcsak elláthassalak megbízásokkal.

Krasznojarszkból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

---

rendkívül fontos, ha az ember folyóiratoknak dolgozik. Ha ellenben először itt kell tájékozódnom és utána megrendelnem a dolgokat, akkor minimum 5 hetet (!!!) veszítek.

* — az íróra. — *Szerk.*

** — haragot. — *Szerk.*

23

M. A. ULJANOVÁNAK

Minuszinszk, 1897 május 7.

Csak tegnap érkeztünk ide, drága anyuskám[52]. Holnap készülünk elutazni a falvainkba, és szerettem volna részletesebben leírni neked, hogyan folyt le igen drága és igen kényelmetlen utazásunk (ideutazástoknak ezért nincs semmi értelme), de nem tudom, sikerül-e ezt megtennem, mert az úton nagyon kifáradtam, és holnap valószínűleg még több dolgom lesz. Ha holnap nem érek rá részletesebben írni, akkor megelégszem azzal, amit itt megírtam, csakhogy hírt adjak magamról, a részletes levelet pedig elhalasztom addig, amíg megérkezem az én „Su-su-su"-mba . . . így nevezem tréfásan végleges nyugvóhelyemet.

V. U.-d

Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

24

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

97. V/18.

Ezen a héten két (IV. 20-áról és 24-éről keltezett) levelet kaptam, drága anyuskám, és az utóbbira az innen ma este induló első postával válaszolok. Írd meg nekem, mikor érkezik meg innen a levél, vagyis hány nappal a feladás után. Ezeket a leveleket azért kaptam meg olyan későn, mert Krasznojarszkból továbbították őket ide, és ez a továbbítás rengeteg időt vett igénybe. Ami a pénzügyeket illeti — nem emlékszem, hogy kétszer is kérdeztél volna (ahogyan IV. 24-i leveledben írod), vagy talán megfeledkeztem róla. Amíg a pénzügyeim rendben voltak, nem írtam. Mielőtt azonban elutaztam Krasznojarszkból (kb. 26—28-án), *ajánlott* levélben kértem pénz átutalását: a pénz most valószínűleg útban van Krasznojarszkból idefelé[53]. Azután már innen, még egyszer írtam hogy egyelőre mintegy két hétre futja a pénzemből.

Annak, hogy ideutazzál csak azért, hogy kieszközöld az áthelyezésemet — igazán semmi, de semmi értelme nincs. Először is, valószínűleg magam is megkapom az áthelyezési engedélyt, ha elkezdek utánajárni. Másodszor, Tyeszinszkoje falu aligha jobb Susánál. Ami a fekvését, a vadászatot stb. illeti, minden előzetes értesülésünk szerint Tyesz sokkal rosszabb, mint Susa. Harmadszor, az utazás ide nem olyan egyszerű dolog, — erről már írtam és még ma részletesebben írok Manyácskának, aki azzal vádol (tréfálok), hogy „szörnyű vendégiszonyom" van. Tyeszből egyelőre nem kaptam levelet[54], és, minthogy

nem tudok róla semmit, természetesen nem is fogok hozzá semmihez: talán még ők fognak valahova átkéredzkedni, ha Tyesz valóban olyan rossznak bizonyul, mint hallottuk.

Su-su-su — egész rendes falu. Igaz, meglehetősen kopár helyen fekszik, de nem messze tőle (másfél-két versztnyire) van erdő, bár sok benne az irtás. A Jenyiszejhez nem vezet út, de a Sus folyó közvetlenül a falu mellett folyik, ezenkívül nem messze (egy-másfél versztnyire) van a Jenyiszejnek egy meglehetősen nagy mellékfolyója, és ott lehet majd fürdeni. A láthatáron emelkednek a szajáni hegyek vagy a nyúlványaik; némelyik hegy egészen fehér, és aligha olvad el rajta valaha is a hó. Tehát festői szépségek is akadnak, és nem hiába írtam még Krasznojarszkban verset: „Susában a Szaján lábánál . . .", de az első verssornál több sajnos nem tellett tőlem!

Csodálom, hogy egy szót sem írsz arról, elküldted-e nekem a többi könyvet. Sajnálnám, ha még nem küldted volna el (régen, még Krasznojarszkból írtam erről*). Éppen most a hajóknak egészen Minuszáig kell feljönniük (a víz nagyon emelkedik), úgyhogy a csomagot könnyen átirányíthatnák ide. Később viszont újra nehézségek lesznek, mert a Jenyiszejen rengeteg a homokzátony, és a nagy víz nem tart sokáig. Különben talán már el is küldtétek a könyveket?

Ami azokat a panaszaimat illeti, hogy ritkán írtok nekem — ez már mind a múlté, és a dolognak az a magyarázata, hogy meglepő (számunkra, mert nem szoktuk meg), milyen sokáig tart, amíg a levélre választ kap az ember. Ezt én, emlékszem, még egy vagy másfél hónappal ezelőtt írtam: tehát azokra a levelekre vonatkozott, amelyeket még március végén írtatok! Most azonban gyakrabban kapok leveleket, mint azelőtt, azt pedig, hogy elvesznek, nem hiszem, mert ez kiderülne a következő levélből. Az első levélen kívül, amelyet Anyuta az állomásra küldött, úgy látszik egyetlen levél sem veszett el. Itt a faluban még jobban neki kell majd feküdni a levele-

* Lásd ebben a kötetben 36. old. — *Szerk.*

zésnek, és ezért jobb, ha „Oroszországból" gyakrabban érkezik majd levél.

Azt írod: „Anyuta azt mondja, hogy a szerkesztőség válaszát már elolvasta." Ezt nem egészen értettem. Ő olvasta-e el a választ, vagy pedig már a szerkesztőség olvasta el? Nem tud-e Anyuta valamiféle részleteket a szerkesztőséggel való viszályról, az aranybánya-tulajdonos és társai háborújáról a szerkesztőség ellen? nem hallgatta meg „a másik oldalt" is, vagyis valakit a szerkesztőségből?[55] Várom a levelét. Előfizették-e számomra az újságot? Itt semmiféle lapom nincs. Minuszában szintén szükség lenne erre, mert ott nincs olvasószoba.

Üdvözlöm Markot. Ő mostanában egyáltalán nem ad hírt magáról. Közölhetem vele és Mityával, hogy itt úgy látszik egészen jól lehet vadászni. Tegnap mintegy 12 versztnyire utaztam, s vadludakra meg szalonkákra vadásztam. Sok itt a vad, de kutya nélkül és emellett olyan rossz lövésznek, mint én vagyok, elég nehéz mesterség a vadászat. Vadkecskék is vannak, a hegyekben meg a tajgában pedig (kb. 30—40 verszt távolságban, az itteni parasztok néha odamennek vadászni) mókus, coboly, medve, szarvas is akad.

Sajnálom, hogy nem hoztam magammal esőköpenyt. Itt szükség van rá. Nem küldenétek-e el nekem egy kis csomagban? — mert nem tudom, mikor kerülök a városba, és hogy az olyan falu-városban, mint Minuszinszk, találok-e valami használhatót. Talán Markot arra is meg fogom kérni (ha pénz áll a házhoz), hogy vegyen egy jó revolvert: egyébként egyelőre még nem látom a szükségét.

V. U.-d

Mit hallasz Kolumbusról? Én azt hallottam, hogy megnősült és hogy beteg. Nem tudtok róla semmit?[56]

Anatolijt és Julijt[57] újra hűvösre tették: nem akartak elindulni, amíg a hajójárat meg nem indul, és a főkormányzó úgy rendelkezett, hogy a börtönben várjanak!! A hajónak Krasznojarszkból Jenyiszejszkbe május 20 után kellett indulnia.

Manyácskának

97. V/18.

Megkaptam, Manyácska, a kivonataidat[58]. Nagyon köszönöm. Őszig aligha fogok velük behatóan foglalkozni, — mert most inkább kószálással töltöm a napot és semmit sem csinálok. Ezért nem mondhatom meg egyelőre, szükség van-e még valamire és pontosan mire.

Ami az én „szörnyű vendégiszonyomat" illeti, vitába akarok veled szállni. Hiszen mielőtt az ember „vendégszerető", vagyis vendégeket fogad, tudnia kell, hol fog lakni — és ezt nem tudtam Krasznojarszkban. Az pedig mégsem nevezhető tudásnak, hogy azt hallom és azt mondom: „Su-su-su", de mégcsak elképzelésem sincsen arról, milyen az út ebbe a Su-su-su-ba, milyen a vidék, milyenek az életviszonyok stb. Ezenkívül, mielőtt vendégszeretők vagyunk, mégiscsak illik meggyőződnünk arról, hogy a vendégek ideutazása és elhelyezése — nem mondom, hogy kényelmes, de legalábbis tűrhető lesz. Ezt pedig egészen a legutóbbi időkig, vagyis május közepéig, nem tudhattam. Amikor te levelemet olvasod, valószínűleg már június van. A nyár nagyobbik fele tehát tájékozódással és előkészületekkel telik el! Van ennek értelme? Hogy az ideutazás meglehetősen vesződséges és nem túlságosan kellemes, azt már láttad abból a levelemből, amelyben leírom a szekéren való utazást*. Még jó, hogy gyönyörű idő volt — de hátha még esett volna az eső. Itt az időjárás rendkívül változékony. Tegnap például vadászni mentem; reggel pompás idő volt, egészen meleg, nyári nap. Este hirtelen csúnya, fagyos szél kerekedett, s ráadásul az eső is megeredt. Nyakig lucskosan érkeztünk haza, és ha nem lett volna *prém*ruhánk, megfagytunk volna az úton. Az itteniek azt mondják, hogy Szibériában az ilyen esetek nyáron sem mennek ritkaságszámba, és ők *még nyáron* is prémruhát visznek magukkal, ha valahova elutaznak**.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

** Az a szándékom, hogy szőrmebekecset szerzek be a vadászathoz.

Amíg az ember nem érzi magát otthon és nem nézett körül, ne hívjon vendégeket.

Ha mégis úgy alakulna egyszer, hogy idejössz, mindenesetre előbb *táviratozni* kell Minuszából, hogy a hajók a városig közlekednek, és hogy a hajózás állandósult. Máskülönben mindig lehetséges olyan eset, hogy a hajó félúton megáll. A Jenyiszejen rengeteg a zátony és a sekély homokos hely, ezért a hajók nagyon rövid ideig közlekednek egészen Minuszinszkig, és ezt „ki kell fogni". Most sem tudom biztosan, feljönnek-e a hajók Minuszáig; azt hiszem, igen, mert a folyó nagyon dagad.

Mellesleg a táviratokról. A mi (járási) „postásunk" minden csütörtökön és hétfőn van Minuszában (ezeken a napokon érkezik oda a posta). Ezért, ha távirat feladására kerülne a sor, a legjobb a táviratot szerdán és vasárnap feladni, vagyis úgy, hogy Minuszinszkbe csütörtökön és hétfőn *reggel* érkezzék. Ez esetben kedden vagy pénteken reggel megkapom. Természetesen lehet más napokon is táviratot küldeni, külön kézbesítéssel, de ez sokkal drágább, és csak egészen rendkívüli esetekben lehet megtenni.

Általában nagyon csodálkozom, hogy nem szívesen mész külföldre. Hát érdekesebb egy Moszkva melletti falucskában csücsülni?? És ha Moszkvába *utazol*, hogy zeneórákat végy, vajon ott nem lehet-e szintén a legközelebbi városba utazni? Különben azt hiszem, hogy ezt a levelet már valahol külföldön fogod elolvasni.

Kézszorítással *V. U.-d*

Küldj nekem mindenféle katalógust, különösen antikváriusoktól és különösen külföldieket.

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

25

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

97. V/25.

Tegnapelőtt megkaptam május 5-i leveledet, drága anyuskám, és az első postával válaszolok. Most én csodálkozom, miként történhetett, hogy április végén sokáig nem írtam: az akkori zűrzavarban valószínűleg néhány napot kihagytam, utána azonban igen sokszor írtam Krasznojarszkból való elutazásom előtt is, az útról is. Innen is gyakran írok: minden héten. Hogy többször írjak, ahhoz igazán nincs elég anyagom: egyébként valamennyi levélre azonnal válaszolok, és így, azt hiszem, olykor kétszer is írtam egy héten.

E. E. egészségi állapotáról most nincs hírem: valószínűleg kielégítő, mert a tyeszinszkojeiek semmit nem írnak. Az út, különösen a szekér-út, nagyon kifárasztotta, és sietett a faluba, hogy kipihenje magát. A neki szóló leveledre, amelyet nekem címeztél, az igazat megvallva nem emlékszem: könnyen lehetséges, hogy átadtam, de már megfeledkeztem róla.

Jót kacagtam, amikor azt olvastam leveledben, hogy Mitya, „ez a bolondos fickó" nem jön ide! De hiszen én csak tréfáltam!* Hát miért is tenne meg 4500 verszt utat, vesztegetne el *egy hónapot* az utazgatással (ide és vissza) — és mindezt az olyan gyönyörűség kedvéért, mint Su-su-su! Csak az bosszant, hogy miattam olyan sokáig nem dől el a nyaralás kérdése, és elszalasztjátok a legjobb időt és a legjobb nyári lakásokat stb.

---

* Lásd ebben a kötetben 40—41. old. — *Szerk.*

Sajnálom, hogy a könyveket olyan későn adtátok fel (ha egyáltalán feladtátok már: azt írod, „a napokban" küldítek). Azt hittem, már útban vannak. Most meg kellene tudni, hogy mikor érkeznek meg Krasznojarszkba. Nyár vége előtt aligha!

Egészen jól megvagyok itt, sokat vadászom, megismerkedtem az itteni vadászokkal és velük megyek vadászatra[59]. Megkezdtem a fürdést — egyelőre még elég messzire, kb. két és fél versztnyire kell gyalogolni, később majd közelebbi helyen is lehet fürödni, másfél versztnyire innen. De ezek a távolságok engem egyáltalán nem zavarnak, mert időm nagy részét a vadászaton és a fürdésen kívül is sétákkal töltöm. Csak az újságok hiányoznak: remélem, hogy már elküldtétek és most már nemsokára kézhez kapom őket.

Levelet kaptam Baziltól Tyeszből. Azt írja, hogy Tyesz szörnyű fészek, sivár pusztaság, a közelben se erdő, se folyó (2 versztnyire van — ez neki messze!), se vadászat, se halászat. Tehát ha már helyváltoztatásról van szó, ők jöjjenek ide, nekem igazán nincs miért hozzájuk mennem. Egy napra (május 14-én) átment hozzájuk A. M. Krasznojarszkból: egy áttelepülési csoportot kísért, aztán újra Krasznojarszkba utazott, és az volt a szándéka, hogy rövidesen átköltözik Tyeszbe állandó lakosnak.

Üdvözlet az egész családnak.

V. U.-d

Anyutának

97. V/25.

Szörnyen sajnálom, hogy miattam olyan lanyhán folyik a külföldre való készülődéstek. Én itt olyan jól elhelyezkedtem (kétségtelenül jobban, mint valamennyi többi elvtárs), hogy anyának nyugtalanságra már egyáltalán semmi oka, ami pedig a nyári pihenést illeti, én is azt gondolom, hogy ő külföldön hasonlíthatatlanul jobban pihenhet, mint itt, ahova néhány ezer versztet kell utazni különféle közlekedési eszközökön. Különben minderről valószínűleg most már felesleges írni — „most", vagyis amikor te ezt a levelet olvasod.

Eleinte nem értettem, miért írod leveledben: „*Ismétlem*, hogy nem mutatom meg neki stb."[60] — de azután eszembe jutott, hogy én erről alighanem beszéltem már veled Moszkvában vagy még Szentpétervárott. Egészen megfeledkeztem róla — ott olyan zűrzavar volt —, különben persze nem mondtam volna másodszor. Azt hiszem, hogy a szerkesztő valószínűleg ki se látszik a munkából, és ezért nem ad hírt, kivéve az üzleti ügyeket*. Ezért aligha volt helyénvaló az a kérésem, hogy a honoráriumot könyvekben küldje el nekem; nincs neki ideje arra, hogy egy ilyen viszonylag bonyolult dologgal bajlódjék. Ha erről még nem írtál neki, akkor talán ne is írj. Az első cikkért kapott honorárium, úgy vélem, csaknem az egész évre elég lesz mint fizetéskiegészítés[61] — a többit, ami a következő két cikkért jár[62], folyóiratokra és könyvekre szándékozom felhasználni. (Nem tudom, hogy pontosan mennyit küldtetek már nekem: elég volna 30—40 rubel, a többit — folyóiratokra.)

Ami a folyóiratokat illeti, már megírtam** (mindenesetre ismétlem, bár azt hiszem, hogy legalábbis egy részüket már elküldték ide), hogy a következőkre kell előfizetni: 1) „Russzkoje Bogatsztvo"; 2) „Russzkije Vedomosztyi"***; 3) „Vesztnyik Finanszov" (az év elejétől fogva); 4) „Soziale Praxis"; 5) „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik" (herausgegeben von Braun). A könyveket illetően — részben szintén írtam, úgy emlékszem, éppen „A gyárak mutatójáról", 3. kiadás, Szentpétervár 1894, (azt hiszem, 5 rubel), valamint Csuprovnak és Posznyikovnak a gabonaárakról szóló könyvéről****. Ha ezeket nem küldtétek el a könyvekkel együtt (sajnálnám, mert három

---

* A folyóiratot küldjék egyenesen a címemre: a címet közöld velük. A pénzt pedig küldjék neked.

** Lásd ebben a kötetben 42. old. — *Szerk.*

*** Talán úgy vélekedtek, hogy olcsóbb, ha a ti példányotokat küldítek, miután kiolvastátok? Hiszen, ha alkalmazkodtok az én postanapjaimhoz (ezeket pedig rövidesen tudni fogjuk), akkor *csak hetente kétszer* kell feladni. Tehát sokkal kevesebb a feladással járó vesződség és költség is, mint a mindennapos küldés esetén, amely annyiba kerül, mint maga az újság.

**** Lásd ebben a kötetben 41. old. — *Szerk.*

hónapig is eltart, amíg megérkeznek), akkor küldd el őket kérlek postacsomagként. Éppen ezekre a könyvekre (plusz az „Évkönyv", ha ugyan azt fel tudtátok hajtani) nagyobb szükségem van a munkámhoz, mint a többire. Ezenkívül az új könyvek közül küldd el nekem közvetlenül a különösen érdekeseket, hogy minél hamarabb megkapjam és ne nagyon maradjak el. Mellesleg, ha megjelent a Szabad Közgazdasági Társulatban a gabonaárakról (Csuprov és Posznyikov könyvével kapcsolatban) lefolyt vita beszámolója, akkor küldd el[63].

Folyton töröm a fejemet, hogyan lehetne a moszkvai könyvtárat igénybe venni; tettetek-e valami intézkedést ebben az irányban, vagyis találtatok-e módot arra, hogy valamilyen nyilvános könyvtárba bejussatok? Arról van szó, hogy ha két hónapi terminusra lehetne könyveket kivenni (mint Szentpétervárott a Szabad Közgazdasági Társulat Könytárában), akkor a postacsomagként való küldés nem volna olyan drága (egy font díja 16 kopek (4 fontot lehet küldeni = 64 kopek); 7 kopek az ajánlott küldeményért), és nyilván jobban megéri nekem, ha a pénzt a szállításra költöm és sok könyvem van, mint ha sokkal több pénzt költök kevés könyv *megvásárlására.* Úgy képzelem, ez sokkal megfelelőbb volna számomra; a kérdés csak az, lehet-e ilyen határidőre (természetesen letét ellenében) könyveket kapni valamelyik jó könyvtárból*: az egyetemiből vagy a Moszkvai Jogi Társulat Könyvtárából (ott tájékozódni kell, meg kell szerezni a könyvtár katalógusát, megtudni milyen feltételek mellett vesznek fel új tagokat stb.) vagy valamelyik másikból. Hiszen Moszkvában valószínűleg van néhány jó könyvtár. Sőt a magánkönyvtárakról is lehet érdeklődni. Ha közületek valaki még Moszkvában van, kérem, tudjátok meg mindezt.

Ha külföldre mész, értesíts, és én részletesen megírom, milyen könyvekre van szükségem onnan. Küldjél minél

* Azt gondolom, hogy Mitya könnyen elintézhetné ezt valamelyik jogász útján, vagy pedig egyenesen elmehetne a politikai gazdaságtan professzorához azzal, hogy ebben a szakmában akar dolgozni és könyveket kölcsönvenni a központi könyvtárból. Csakhogy most már őszre kell halasztani a dolgot.

több katalógust antikváriusoktól és hasonlóktól (könyvtárakból, könyvüzletekből).

V. U.-d

A szentpétervári híreket illetően csaknem minden reményt feladtam: most nincs is kitől várni, mert az igazgatóról már egészen lemondtam.

Ha Bulocskinéknak írsz, add át nekik üdvözletemet. Küldjék el a fényképeiket, cserébe az enyémért. Hogyan áll az ügyük?

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

26

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

VI/8 alten Styls (VI/20).

Tegnapelőtt, 6-án kaptam meg, drága anyuskám, azt a levelet, amelyet Manyácskával Varsóból írtál. Csak abból tudtam meg, hogy végre véget vetettetek tétovázásaitoknak és elutaztatok. Ez pompás. Kívánom, hogy minél jobb helyet találjatok és minél jobban kipihenjétek magatokat a nyáron. Nem tudom, miért félsz attól, hogy nemsokára Heimweht* érzel majd. Csak nyári utazás esetén? — aligha. Én ugyanolyan gyakran fogok írni, mint eddig, az a 3—4 nap pedig, amivel később érkezik a posta, igazán nem sokat nyom a latban, ha tekintetbe vesszük, milyen nagy a távolság Moszkváig is.

Te persze most már megkaptad valamennyi előző levelemet Susából, és tudod, hogy nagyon rendesen berendezkedtem. Ma van pontosan egy hónapja annak, hogy megérkeztem, és csak ugyanazt ismételhetem: a lakással is, az ellátással is teljesen meg vagyok elégedve, arra a Mineralwasserre**, amely felől érdeklődöl, mégcsak nem is gondolok, és remélem, hamarosan még a nevét is elfelejtem. Most vendégeket várok ide: egy elvtárs akart eljönni Minuszából; ezenkívül Gleb is — vadászatra. Tehát unatkozni nem fogok. Julij V. 27-én elutazott Jenyiszejszkből Turuhanszkba. Anatolij viszont ott maradt: az orvos, aki a főkormányzó rendelkezésére megvizsgálta, gyöngének találta. Most valószínűleg a minuszinszki körzetbe

---

* — honvágyat. — *Szerk.*
** — ásványvízre. — *Szerk.*

kerül. Az is lehet, hogy hozzám. A doktor sem kerül Jakutiába. Őt Kirenszkben telepítik le[64].

Köszönöm Mánya utóiratát.

Csókollak mindkettőtöket *V. U.-d*

Anyutának

Úgy emlékszem, már írtam neked a napilapokról és folyóiratokról. Sajnálom, hogy nem írtam Marknak. Ebből most nyilván nagy késedelem származik.

Küldj nekem minél több különböző „irodalmi megnyilvánulást": eleinte legalább katalógusokat, prospektusokat stb. A legkülönbözőbb helyekre kell írni miattuk, hogy minél többet összeszedjünk. Nagyon szeretném a politikai gazdaságtan és a filozófia klasszikusait eredeti kiadásban megszerezni. Jó lenne, ha megtudnád, melyek a legolcsóbb kiadványok (people edition* stb.), és mibe kerülnek. Valószínűleg sok mindent csak antikváriusoknál találsz meg. Különben először megvárom a híreiteket, hol és hogyan rendezkedtetek be, aztán ráérek még írni.

Gleb igen sokszor üdvözöl. Most ők mindnyájan Tyeszben laknak, és A. M. szintén (az állását otthagyta). Az utóbbi időben egy sereg vendégük volt, és így vidáman töltötték az időt. Amint írják, egészen jól berendezkedtek.

Én még mindig napilapok nélkül vagyok. A májusi „Novoje Szlovo" szintén nem jön. Küldd el nekem azt az újságot, amelyet olvasni fogsz, sőt azokat az egyes számokat is, amelyeket megveszel. Legalább megnézem őket.

Nos, egyelőre búcsúzom. Többet is írhatnál.

V. U.-d

Susenszkojéból Svájcba
1897 június 8-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

---

* — népszerű kiadványok. — *Szerk.*

27

M. T. JELIZAROVNAK

97. VI/15.

Az utolsó előtti postával megkaptam V. 23-i levelét, Mark. Pompás dolog, hogy végre Maga is a „papírpusztításra" adta fejét. Remélem, hogy a „szörnyű unalom", amelyet panaszol, arra készteti, hogy gyakrabban folyamodjék ehhez: én ennek nagyon örülnék. És aztán a mi helyzetünk most bizonyos szempontból hasonló. Mindketten magányosan üldögélünk egy faluban — igaz, én kissé távolabb —, így tehát neki kell látnunk a levelezésnek.

Számomra újdonság volt, hogy Kokuskinót már eladják, és hogy Mitya Kazanyba utazott ebben az ügyben[65]. Kapott-e ő meghatalmazást, hogy megtarthassa magának a birtokot? Írja meg, hogyan dőlt el ez az ügy. Egyrészről talán jó, hogy a dolognak egyszer s mindenkorra vége lesz, másrészről a „vég" mégis a legkellemetlenebb, vesződséges és minden valószínűség szerint veszteséges.

A ládát a könyvekkel nemcsak hogy nem kaptam meg, de még azt sem tudtam, hogy elküldték. Kinek a nevére küldték és mikor? Kinek küldték a teheráru feladását igazoló nyugtát? Írjon nekem minderről. Anyám leveleiből tudom, hogy szállítmányozó vállalattal akarták küldeni. Tehát elég sokáig, valószínűleg 2—3 hónapig lesz úton. Ha néhány új könyvet is vásároltak, hogy ezekkel együtt küldjék, kérem írja meg (ha emlékszik rá), milyen könyvek ezek; én most nem tudom magam rászánni, hogy rendeljek, mert arra gondolok, hogy hátha már útban vannak.

Most már kapom a *„Russzkije Vedomosztyi"-t*, és igen mohó érdeklődéssel olvasom, ami csak reakció lehet arra, hogy sokáig nem kaptam lapokat. Előfizettek-e

még valamire? („Russzkoje Bogatsztvo"; „Vesztnyik Finanszov" — Ribkina[66] nevére; német lapok). A lapokat szerdától és szombattól számítva a 13. napon kapom meg. Tehát ezeken a napokon indul Moszkvából ide a posta: ezt tartsa szem előtt, ha az elküldést illetően valamilyen számítást végez.

Tegnapelőtt megkaptam a népi mulatságok társulatának a beszámolóját[67]. Köszönöm.

Még egyetlen levelet sem kaptam a mieinktől külföldről. Az utazgatás miatt valószínűleg ritkábban kapták meg a leveleimet, és ritkábban írtak nekem. Nem is tudom, hogyan írjak most nekik. Bernbe már aligha megfelelő, új címet pedig nem kaptam. Utoljára egy hét előtt írtam anyámnak — ugyanakkor, amikor Magának is írtam egy levelezőlapot*. Ma nem írok neki külön, de hogy ne nyugtalankodjék és ezúttal is kapjon valami hírt, kérem küldje el neki ezt a levelet.

Nem lenne hiba, ha visszatérése után Mitya is nekilátna a papírpusztításnak. Az ő „elméleti" levelére még mindig nem válaszoltam: ugyanis Moszkvában olyan szórakozott voltam, hogy semmit sem jegyeztem meg abból, amit Mitya az őt érdeklő kérdésről mesélt. A leveléből pedig nem tudtam határozott képet alkotni magamnak, először is, mert a levél túlságosan rövid volt; másodszor, mert nincsen nálam kéznél az általa idézett könyv orosz fordítása, és ezért nem tudom megkeresni a szükséges adatokat.

Kézszorítással *V. U.-ja*

P. S. Mind többet és mind gyakrabban foglalkoztat az a gondolat, hogy meg kell szervezni a könyvek ideküldését valamelyik fővárosi könyvtárból; néha kezdem azt gondolni, hogy enélkül nem is tudok itt irodalmi munkát végezni, annyira szükség van kívülről jövő impulzusra, és ezt itt egyáltalán nem kapok.

Susenszkojéből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

* A levelek elkallódtak. — *Szerk.*

28

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

97. VII/19.

Drága anyuskám, tegnap megkaptam Manyácskával írt 29-i leveledet. Köszönöm.

Miután leveleink rendkívül hosszú ideig vannak úton, a kérdésekre adott válaszok olyan késedelemmel érkeznek, hogy sok mindenre felesleges is válaszolni. Te például ebben a levélben még mindig nyugtalankodsz a pénz és a könyvcsomag miatt — de most persze már rég megkaptad levelemet*, amelyben mindezt megmagyarázom: a pénz régen megérkezett; sokáig azért nem vettem át, mert nem volt rá szükségem, A. M.-nek pedig nem nyílt rá alkalma, hogy elküldje valakivel. A könyvcsomagot még nem kaptam meg: nem tudom, megérkezett-e Krasznojarszkba (ott június végére várták), onnan pedig talán elküldik valakivel, akit hamarosan idevárok. A postai szállítás valószínűleg elég sokba kerülne, mert hajón nem szállítanak postát; hanem vasúton Acsinszkig, onnan pedig szekéren Minuszáig.

Most már persze ugyanígy tudsz nemcsak arról a javaslatról, hogy Mark menjen át Szentpétervárra, hanem az ő elhatározásáról is: azt írta nekem, hogy tőletek külföldről vár választ.

Leveledet, amelyben a kokuskinói ügyet kifejted, megkaptam és már válaszoltam rá**. Tegnap Mitya első levelét is megkaptam, ő is leírja kazanyi utazását.

Higiéne tekintetében én itt aligha vagyok rosszabb

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

** Lásd ebben a kötetben 56. old. — *Szerk.*

helyzetben, mint te Spitzben[68]: én is fürdöm (néha kétszer is naponta) a Jenyiszejben, sétálok*, vadászok. Igaz, itt nincsenek megfelelő sétahelyek, de vadászat közben néha messzire elkalandozok — elég szép helyekre.

Tyeszből tegnap azt a hírt kaptam, hogy ott Bazil meg A. M. esküvőjére készülnek. Hívnak násznagynak[69]. Persze ez nem zajlik le olyan gyorsan.

Szörnyen sajnálom Pjotr Kuzmicsot![70] Csak a te leveledből hallottam róla!

Csókollak és kérlek, ne aggódj miattam.

V. U.-d

A doktortól levelet kaptam Verholenszkből (Irkutszk kormányzóság), ugyanis oda küldték. N. J. Fedoszejev is ott van.

Manyácskának

Azt kéred Manyácska, hogy írjam le Su-su-su falut... Hm, hm! De hiszen én, úgy emlékszem, egyszer már leírtam. Nagy falu, néhány, eléggé piszkos, poros utcája van — minden olyan, amilyen efféle helyen lenni szokott. A sztyeppén terül el — kert és általában növényzet nincs. A falu... trágyával van övezve; azt itt nem hordják ki a földekre, hanem pontosan a falu határán ledobják, ezért ha valaki kimegy a faluból, majdnem mindig át kell mennie bizonyos mennyiségű trágyán. Közvetlenül a falu mellett folyik egy Sus nevű folyócska, amely most már egészen sekély. A falutól (pontosabban *tőlem:* a falu hosszú) 1—1½ versztnyire a Sus a Jenyiszejbe ömlik, amely itt egy csomó szigetet és ágat képez; ezért innen a Jenyiszej főmedréhez nem lehet kijutni. Én a legnagyobb ágban fürdöm, amely most szintén erősen sekélyesedik. A másik (a Sus folyóval ellenkező) oldalon kb. másfél verszt távolságban van a „liget", ahogy ünnepélyesen nevezik a parasztok — a valóságban ez egy nagyon silány, erősen megkopasztott erdőcske, még igazi árnyék sincs benne

* Itt rengeteg a szúnyog, hálóval védekezem ellenük. Ez azonban még semmi északhoz képest!

(ellenben sok az eper!), és semmi köze sincs a szibériai tajgához, amelyről egyelőre csak hallottam, de nem jártam benne (innen legalább 30—40 versztnyi távolságra van). A hegyek... ezekről a hegyekről nagyon pontatlanul nyilatkoztam, mert innen mintegy *50 versztnyire* vannak, és így csak nézni lehet őket, amikor nem takarják felhők... pontosan ugyanúgy, ahogy Genfből látni a Mont Blanc-t. Ezért az én költeményem első (és utolsó) sora bizonyos költői hiperbolát tartalmaz (van a költőknél ilyesmi!) a hegy „lábáról"*... Ezért arra a kérdésedre, hogy „milyen hegyeket másztam meg", csak azt válaszolhatom: az ún. „ligetben" levő nyomorúságos homokbuckákat; homok itt általában bőven van.

A munkám nagyon, de nagyon lassan halad[71]. Nem tudom, szükségem lesz-e még a jegyzetekre. Azt remélem, őszre el tudom intézni a dolgot valamelyik moszkvai vagy pétervári könyvtárral.

Élvezettel olvastam beszámolódat a külföldi életről és ottani benyomásaidról. Nagyon fogok örülni, ha gyakrabban írsz majd.

Ama tervek hallatára, hogy ide — több mint 6000 versztnyi távolságra — „egy pudocska meggyet" küldtök, csak eltátottam a számat (de nem azért, mert enni kívántam ebből a meggyből. Meggy itt nincs; dinnye lesz)... képzeletetek csapongásán való csodálkozásomban. Emellett még vegyészeink is elbújhatnak!!

V. U.-d

Susenszkojéből Svájcba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

---

* Lásd ebben a kötetben 45. old. — *Szerk.*

29

M. A. ULJANOVÁNAK

VIII/17.

Drága anyuskám, tegnapelőtt megkaptam VII. 29-i (VIII. 10-i) leveledet és Manyácska levelét.

Csodálkozom, miért írod mindig, hogy ritkán írok: emlékezetem szerint már nagyon régóta minden héten írok, és néha megtörténik, hogy hetente kétszer is, vagyis minden postával.

A könyvesládával kapcsolatban most már én sem tudom mire vélni a dolgot: június végén értesítést kaptam Krasznojarszkból, hogy a könyveknek június végén kell érkezniük, és kb. 9 rubelt kell még ráfizetni, de azóta semmiféle hírt nem kaptam, jóllehet azonnal (VII. 1-én) két levelet küldtem a könyvek ügyében Krasznojarszkba, az egyik pénzes levél volt*. Az az ismerősöm, aki megígérte, hogy utánajár a könyveimnek, a végletekig hanyagnak bizonyult és nem is válaszol a levelekre[72]. Most Popovának küldtem egy válasz-levelezőlapot, talán csak kapok feleletet[73]. Bosszantó história! És főleg — még csak nem is írnak, nem közlik, mi a helyzet! Vajon nem a szállítmányozó cégnél volt-e fennakadás? Ugye, ezek a gazemberek, úgy látszik, nem vállalják határidőre a szállítást, és nem felelnek a késésért?

Anyuta is azt írja, hogy leveleitek elvesztek. (Mellesleg — megkaptam tőle Gumplovicsot és az „Archiv"-ot. Mindkét könyvet köszönöm.) Nem tudom, milyen levelek vesztek el: én mindig közlöm, hogy mi érkezik. Már meg-

* A levelek elkallódtak. — *Szerk.*

írtam neked, hogy az egyik levél vagy 2 hónapig hevert Minuszinszkban. Azonnal panaszt emeltem a minuszinszki postánál, és okmányként mellékeltem a szóban forgó levélnek a borítékját*. Ha ajánlott levelek vagy postacsomagok vesznek el, meg kell őrizni a vevényt és feltétlenül követelni kell a kártérítést — csak ezzel tanítjuk meg a szibériai „Ivan Andrejicseket"[74] a pontos munkára.

Magamról tulajdonképpen nincs is mit írnom. A leveleim azért is rövidek, mert az élet túlságosan egyhangú; a külső körülményeket mind leírtam már; ami pedig a belsőket illeti, egyik nap csak abban különbözik a másiktól, hogy ma az egyik könyvet olvassa az ember, holnap a másikat; ma jobbra sétál ki a faluból, holnap balra; ma az egyik munkáját írja, holnap a másikat (most elkalandoztam a fő munkámtól és cikket írok[75]). Természetesen teljesen egészséges vagyok, néha vadászok. Az időjárás most kellemetlen, szél, hideg, őszi esőzés, és ezért többet ülök otthon. Szeptemberben valószínűleg lesz még egy pár szép nap. Minuszinszkba készülök, hogy ott egy-két apróságot vásároljak — lámpát, néhány téli holmit stb.; szeretnék együtt utazni Prominszkijjal[76].

Köszönöm Manyácska levélkéjét. Azt kérdi, mit szeretnék külföldről: Mitya például egy acélórát vár. Hm, hm! órám van, és egyelőre jól jár, de esetleg egy ébresztő óra nagyon hasznos lenne (vagy jobban mondva hasznos lehetne), mert itt túlságosan sokat alszom, úgyhogy kétségtelenül nemcsak teljesen pótoltam a vizsgálati fogság alatti kevés alvást, hanem túlzásba is estem... De hogyan küldítek ide? Hacsak nem úgy, hogy valamilyen alkalomra vártok...

Ami azt illeti, hogy Anyuta nem teljesítheti majd könyv-megbízásaimat, ha falun van — ez magától értetődik. Legfeljebb, ha hazautaztában Berlinbe kerül vagy Lipcsébe. Mint ahogy már megírtam, az író értesített arról, hogy kérésemnek megfelelően hajlandó könyveket küldeni, és kaptam is már tőle néhányat (valószínűleg a

* A levelek elkallódtak. — *Szerk.*

jövőben is kapok) — tehát ebben a tekintetben meglehetősen el vagyok látva és egyelőre nem szenvedek hiányt.

Csókollak téged és nővéreimet *V. U.*

Susenszkojéből Svájcba
1897 augusztus 17-én.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 2—3. sz. 1929.

30

M. T. JELIZAROVNAK és M. I. ULJANOVÁNAK

IX/7.

Ajánlva küldöm Magának a cikkemet, Mark*. Kérem, hogy minél hamarabb (a cikk így is késik) továbbítsa az írónak, a mellékelt, hozzá intézett levéllel együtt[77].

A júniusi „Novoje Szlovó"-t IX/5-én végre megkaptam. Most attól tartok, hogy Magától majd egy második példány is érkezik. Ebben az esetben mit csináljak vele?

E levél második fele Manyácskának szól, akitől VIII. 18/30-i kelettel, lausanne-i bélyegzővel ellátott levelet kaptam. Remélem, hogy a mieink már régen mind otthon vannak.

Kézszorítással *V. U.*

Valahol a „Russzkije Vedomosztyi"-ban olvastam, hogy a statisztikusokat Tulában nem hagyták jóvá[78]. Nem került-e közéjük a chicagói? Miért nem válaszolt második levelemre, amelyet még Krasznojarszkból Manyácska útján küldtem neki[79]?

Mi a helyzet a könyvtár-kérdéssel?

Manyácskának

97. IX/7.

IX. 5-én megkaptam 18/30-i leveledet. Köszönöm. Pompás ötlet volt tőletek, hogy Svájc megtekintése végett körutazásra érvényes jegyeket váltottatok.

---

* *(Minden esetre* közlöm, ellenőrzés végett, hogy a csomag 130, általam megszámozott oldalt tartalmaz.)

Nagyon örülök, hogy végre rájöttél a külföld ízére. Mit tervezel most télire? Most valószínűleg azzal vagytok elfoglalva, hogy fokozott iramban kerestek lakást. A lakáskérdés nagyvárosban nehéz és rendkívül unalmas dolog! Valószínűleg folyton szaladgáltok és kerestek, hacsak Marknak és Mityának nem sikerült már találniuk valamit számotokra.

Anyánk levelét, amelyben a kérvényről ír, megkaptam, és még akkor válaszoltam rá[80]. Gleb és Bazil fáradozásai, hogy áttegyék őket Minuszinszkba, egyelőre semmiféle sikerrel nem járnak, jóllehet nagyon erélyesen fogtak a dologhoz[81]. Én nem foglalkozom ilyesmivel és egyelőre nem is szándékom: Su-su-su-ra nem panaszkodhatom, és egy csöppet sem szeretem azt az állapotot, amikor az ember kezd utánajárni valaminek, izgalomban van, választ vár, állandóan készül valahová stb.

Nos, minden jót. Keveset írok, mert ma elkéstem a cikkem elküldésével és nagyon sietek. Csókolom anyát.

V. U.

Susenszkojéból Moszkvába
1897 szeptember 7-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

31

M. A. ULJANOVÁNAK

IX/30.

Drága anyuskám, ígéretemhez híven írok neked Tyeszből. Tegnap este érkeztem ide. Elég sokáig utaztam, mert hármasban (én, Bazil meg egy fiú, akit magammal vittem), poggyásszal utaztunk, egyetlen lóval, ráadásul egy nagyon lustával.

A tyesziek[82] pompásan berendezkedtek. Nagyon szép lakásuk van egy nagy emeletes házban (Susában ilyen ház nincs is), a falu legszebb házában. Az egész felső emeletet elfoglalták, 4 nagy szobát konyhával és még előszobával is. A szobák nagyok, világosak, magasak, tiszták, a bútorzat rendes, egyszóval gyönyörű lakásuk van havi 6 rubelért. Glebnek most van valami kis munkája, így most megélnek, és a pénzügyi válság elmúlt — de volt idő, amikor nagyon meg kellett szorítani a nadrágszíjat. A. M. ápolónői állást vállalt Szagajszkoje faluban, ugyanebben a körzetben, néhány tucat versztnyire innen. Valószínűleg nem fog ott sokáig dolgozni, mert kétségtelen, hogy az ő egészségi állapota mellett nem szabad ilyen munkát végeznie: egy hónap múlva visszavárják. Gleb nincs valami jó bőrben, folyton betegeskedik, idegeskedik. Bazil virul. E. E. a családban és háziasszonyi teendői közepette általában kitűnően érzi magát, noha a nyáron sok nehézséggel kellett megküzdenie, és most sincs könnyű dolga: mindent egyedül kell elvégeznie. Szolgálót itt nem lehet találni, nyáron még ideiglenes munkára sem akad senki. Most jár hozzájuk egy asszony, segít nekik.

Ma már együtt mentünk vadászni. Az idő pompás, és remekül töltjük a napokat. Az engedélyem öt napra

szól, és pénteken vagy szombaton utazom el innen egyenesen Susába — Sus kb. 70 versztnyire van innen.

Marktól elég régóta nem kaptam levelet. (IX. 12-e óta). Várom a hírt, hogyan fejezte be kazanyi „felszámoló utazását". Többek között a kutyáról is írt nekem. Susában szereztem egy kölyökkutyát és remélem, hogy jövőre lesz vadászkutyám. Ha viszont Oroszországból hozatnék egyet, az borzasztó sokba kerülne. Mark a könyvemről is kérdezősködik: még mindig holtponton áll a dolog. Ha visszatérek Susába, remélem nagyobb buzgalommal kezdek a munkába, és akkor majd részletesebben írok. Csókollak Manyácskával együtt.

V. U.-d

Itt is mindnyájan úgy látták, hogy a nyáron meghíztam, lesültem és egészen szibériai képem van. Lám, mit jelent a vadászat meg a falusi élet! Egy csapásra eltűntek az összes pétervári betegségek!

A tyesziek természetesen mind rengeteg üdvözletet küldenek.

Tyeszinszkojéból Moszkvába
1897 szeptember 30-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

32

M. A. ULJANOVÁNAK

97. X/12.

Drága anyuskám, 7-én megkaptam IX. 20-i, Mityával együtt írt leveledet. A múltkor nagyon siettem és ezért, úgy emlékszem, nem írtam valami sokat. Ma ezt pótolnom kell.

Mityának köszönöm a levelét. Válaszolok a kérdéseire: kapom a „Voproszi Filoszofii i Pszichologii" 1897-es számait, megkaptam az 1896-os évfolyamot is — elolvasása után visszaküldöm (egyelőre odaadtam a tyeszieknek).

Továbbra is vadászok. Most a vadászat (nyúlra, fajdkakasra, fogolyra — még új dolog számomra, és ezért még meg kell szoknom) sokkal kevésbé eredményes, de nem kevésbé kellemes. Mihelyt szép őszi nap virrad ránk (és ebben az évben ez nem ritka eset), fogom a puskát és kószálok az erdőben és a mezőkön. Többnyire Prominszkijjel együtt megyek; magammal viszem házigazdám kutyáját — rászoktattam, hogy velem jöjjön, vannak bizonyos (igaz, nem valami nagy) vadászképességei. Szereztem egy kutyát magamnak is — itteni ismerősömtől egy kutyakölyköt —, és remélem, hogy jövő nyárra fel- és megnevelem: csak azt nem tudom, jó kutya lesz-e belőle, lesz-e szimatja. Ezt én nem tudom felismerni, és „Pegazusom" származásából nem lehet egészen határozott véleményt alkotni tulajdonságairól. A vattás kabát, amilyet mindnyájunknak vettek Szentpétervárott, rendkívül kényelmes a vadászathoz, és nem győzöm dicsérni. Általában a téli és egyéb öltözéket illetően (amelyről érdeklődsz), meg kell mondanom, hogy mindenem bőven van. Sok mindennel

már elláttam magam télire Minuszinszkban, egyet-mást még vásárolok majd. Általában Minuszinszkban vásárolni igazán nem könnyű: a választék a legszánalmasabb, az üzletek falusi jellegűek (össze-vissza mindenféle holmi; az áru időszakonként érkezik, én éppen olyan időben kerültem oda, amikor a régi kifogyott, az új még nem érkezett meg), és így az, aki a fővárosi üzletekhez szokott, elég nehezen talál itt valamit. Különben már legfőbb ideje, hogy ezeket a fővárosi szokásokat levessük: itt egyáltalán nem helyénvalók, és fel kell venni a helyi szokásokat. Azt hiszem, én eléggé megszoktam az itteni életet, csak amikor vásárlásról van szó, néha még mindig pétervári módon így gondolkozom: csak be kell menni a boltba és megvenni . . .

Részletesebben beszámolok az utazásomról. Minuszinszkban csak két napig tartózkodtam, az egész idő azzal telt el, hogy a boltokat jártam meg Bazil ügyében szaladgáltam (panaszt emeltünk a békebíró ítélete ellen, maga ez a bíró belátta, hogy ítélete túlságosan szigorú. Meglátjuk, mit határoz a másodfokú bíróság), ismerősöket látogattam meg. Minuszinszkban most elég sok a politikai: Tirkov A. V. (az 1881 március 1-i ügyből kifolyóan)[83], Tyutcsev N. Sz.[84] és Jakovlev J. K.[85] (narodnoje pravósok), Melnyikov (narodnaja voljás)[86], Blazsejevszkij (lengyel munkás)[87], Rajcsin Sz. Gr. (a hozzám legközelebb álló ismerősöm; egy irányzathoz is tartozunk)[88], Kon F. J. (lengyel értelmiségi; kényszermunkán volt)[89], Sztojanovszkij (a Ginzburg-ügyből kifolyóan; kényszermunkán volt)[90]. Majdnem mindegyikkel találkoztam. Azt gondolom, a tél folyamán sikerül majd még egyszer odautaznom. Az ilyen időről időre való odautazás talán jobb, mint ha Minuszinszkban laknék, ami nem vonz. Egyetlen előnye van — a posta (Acsinszkban ez az előny még sokkal nagyobb, és én természetesen Acsinszkot „részesíteném előnyben"). De ezt csak úgy mellékesen mondom, mert teljesen hozzászoktam Susához és az itteni teleléshez, nem járok utána, hogy áthelyezzenek máshova, és neked sem ajánlom, hogy ezzel próbálkozz.

Tyeszbe Bazillal együtt utaztam. Ott nagyon vidáman töltöttem az időt, és rendkívül jólesett, hogy talál-

koztam az elvtársakkal és egy kicsit társaságban voltam a susai magány után. A társaság azonban alighanem rosszabbul él, mint én: nem a lakás stb. tekintetében, ebből a szempontból jobb a helyzetük — hanem az elégedettség tekintetében. Gleb elég sokat betegeskedik, gyakran van nyomott kedélyállapotban; Bazilról szintén kiderült, hogy nem is olyan nagyon „virul", jóllehet ő a legkiegyensúlyozottabb a tyesziek között. E. E. a háziasszonyi teendőket végzi, nagyon elégedett a tyeszi élettel; de szintén betegeskedik. A háztartási munka nem könnyű neki, mert nincs szolgáló; a szibériai falvakban általában nagyon, nagyon nehéz szolgálót találni, nyáron pedig éppenséggel lehetetlen. Ezért elég jól el lehet helyezkedni teljes ellátásra, ahogy én tettem, de saját háztartást vezetni nagyon nehéz. A tyesziek sokkal többet „barátkoznak" (hogy úgy mondjam), mint én; ismerik Tyeszben a felcsernőt, ezenkívül nem messze (kb. 15 versztnyire) laknak a volt tanfolyamosok, akikkel elég gyakran találkoznak[91]. Én még mindig remélem, hogy nyomott hangulatuk is elmúlik. Glebnek és Bazilnak most van munkája[92]; enélkül nem tudnának megélni, mert csak 24 rubel ellátmányt kapnak (Bazil felesége[93] részére nem akarnak adni, mert már a száműzetésben kötöttek házasságot).

Még valamit a könyvtárt illetően. Melyik könyvtárból vette ki Mitya a „Voproszi Filoszofii i Pszichologii"-t? Nem a pétervárból? Ha igen, akkor nem küldhetné-e el a könyvtár (új) katalógusát? Hiszen ott, tudtommal, határidő nélkül adják ki a könyveket.

V. U.-d

Én természetesen teljesen egészséges vagyok; dolgozom; és teljesen jól érzem magam.

A doktor (az északi) arra kér, hogy mindenkinek adjam át üdvözletét. (Vele is, Kolumbusszal is elég rendszeresen levelezem.)[94]

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

33

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

97. X/19.

14-én kaptam meg, drága anyuskám, Manyácska IX. 29-i levelét, amelyben arról értesít, hogy Mark* címére küldött leveleim késnek. Igazat megvallva, én már azelőtt is tartottam ettől, amikor meghallottam, hogy Mark elutazott. Kiderült azonban, hogy a késés nem különösen nagy, annyira nem, hogy a kézirat, amelyet küldtem, minden késés nélkül megérkezett rendeltetési helyére[95].

Úgy élek, mint eddig, csöndesen és nyugodtan. Az idő télire fordul, már régen bezárkóztunk a dupla ablakok mögé, fűtünk stb. A nagy hidegek egyébként még csak most jönnek, eddig főleg szép őszi napjaink voltak, amikor az ember élvezettel járhatja az erdőt a puskával. Ezt a sportot valószínűleg télen sem hagyom abba. A téli vadászat, például nyúlra, nem kevésbé érdekes, mint a nyári, és én a vadászatot a falu lényeges előnyei közé sorolom.

Rendszerint a hónap első felében megkapom a folyóiratokat. Most érdeklődéssel olvasom a szeptemberi számokat. Arra számítok, hogy a szerkesztőségtől nemsokára értesítést kapok a beküldött cikket illetően. Ha elfogadják a cikket, akkor újra előfizetek néhány folyóiratra, — most már inkább ugyanennek a szerkesztőségnek az útján, hogy elkerüljem az újabb zavarokat és a dupla példányokat.

---

* Lásd ebben a kötetben 64. old. — *Szerk.*

Várom a híreket Anyuta, Mark meg Mitya megérkezéséről.

V. U.-d

Julijtól nemrég kaptam levelet. Azt írja, új lakásba költözött, amely sokkal jobb a réginél, és olyan tűrhetően rendezkedett be, hogy az egész legutóbbi hónapban tudott dolgozni: írt és el is küldte a munkáját[96]. Hát meglátjuk, hogyan tölti majd a telet Turuhanszkban. Anatolij talált munkát — ideigleneset[97].

Manyácskának

Köszönöm a leveledet, Manyácska. Miért írod folyton, hogy gyakrabban írjak? Hát ritkán írok most? Hiszen magad is azt írod, hogy néha két levelet is kaptok tőlem egyszerre — kívánhatsz ennél többet?

„L. G."-t és a Bulletint még mindig nem kaptam meg. Nem is tudom elképzelni, miért ez a késés. Ha véletlenül annak az üzletnek a közelében jársz, amelynek útján a könyveket megrendelted, nézz be és sürgesd meg.

Vedd meg részemre a „Házi olvasmányok programjai, rendszeres tanfolyam, harmadik év" című kiadványt, ára 50 kopek, a könyvlerakat a Nyikitszkaján van, Richter-ház, 3. sz. ajtó. (Ma olvastam a *„Russzkije Vedomosztyi"-ban* erről a könyvecskéről, és meg akarom nézni, miféle dolog ez. Valószínűleg más könyvesboltokban is kapható, nemcsak a lerakatban.) Rendeld meg ezenkívül számomra a „M. O. Wolf könyvkereskedési társulat közleményei" című új havi kiadványt, ára *évente* 35 kopek[98] (Moszkva, Kuznyeckij moszt 12. sz.). Meg akarom nézni, miféle kis kiadvány ez. Általában, itt nincs semmi, ami bibliográfiai adatokkal szolgálhatna, és aminek segítségével megismerkedhetnék az új könyvekkel. Ha ez a dolog benneteket is érdekel, akkor rendeljétek meg a magatok nevére, nekem pedig küldjétek el azután. Ennek a bibliográfiai kiadványnak olyan széleskörű a programja, és ára olyan olcsó, hogy akaratlanul is arra gondol az ember, nem kacsa-e az egész? Meglátjuk.

Úgy emlékszem, Anyuta írta nekem, vagy te írtad, hogy elküldtétek Mehring második kötetét. Nem kaptam meg. Könnyen lehetséges, hogy az első véletlenül csúszott át.

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 2—3. sz. 1929.

34

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

97. XII/10.

Ennek a levélnek, drága anyuskám, számításom szerint az ünnepekre kell Moszkvába érkeznie. Ezért is határoztam el, hogy az első postával küldöm és nem várok, mint rendesen, vasárnapig (megszoktam, hogy vasárnaponként írok neked). Levelet kaptam Glebtől, azt írja, már benyújtott egy kérvényt, hogy az ünnepekre tíz napra ide jöhessen hozzám. Remélem, megengedik neki. Nekem ez nagy örömet fog szerezni. Tyeszből azt is írják, hogy Zinaida Pavlovna ügyében meghozták az ítéletet — három év az északi kormányzóságokban — és ő átkéredzkedik a minuszinszki körzetbe[99]. Úgy látszik, ugyanilyen szándékai vannak Nagyezsda Konsztantyinovnának is, akinek az ítéletét még nem ismerjük pontosan; valószínűleg valami ehhez hasonló.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Remélem, mire ez a levél megérkezik, Mitya már szabadlábon lesz. Valószínűleg nem fogják sokáig benntartani[100].

Anyutának

Most Labriolát olvasom, Essais sur la conception matérialiste de l'histoire[101]. Rendkívül értelmes és érdekes dolog. Eszembe jutott: miért ne fordíthatnád le ezt a könyvet? (Az eredeti olasz, és Kamenszkij a „*Novoje Szlovo*"-*ban* azt mondotta, hogy a francia fordítás nem mindenütt

és nem egészen jó[102]. Ebben az esetben persze meg kellene szerezned az eredetit.) A könyv három részből áll: 1. En mémoire du Manifeste du partie communiste. 2. Le matérialisme historique (ez a legnagyobb rész), és 3. Appendice: Manifeste du partie communiste (Laura Lafargue fordította franciára). Fordításra természetesen csak a második rész alkalmas, az *sem teljes egészében* (még nem olvastam el az egészet). A kihagyások azonban, szerintem, semmi esetre sem fosztják meg jelentőségétől „tanításunknak" (Labriola kifejezése) ezt a rendkívül okos védelmét. Még a mai napon írok Szentpétervárra — nem szándékozik-e az író ezt az anyagot a folyóirat számára felhasználni. Te vagy N. K.-tól tudhatod meg a véleményét (írok neki), vagy pedig közvetlenül javasolhatod az írónak, hogy vállalod a fordítást[103].

V. U.

Manyácskának

Megkaptam, Manyácska, XI. 24-i leveledet és a Vjatka kormányzóság „Anyagai"-nak második kötetét. Még ennek előtte megkaptam a „Törvénykönyv"-et és a „Rendelettár"-at[104]. — nem emlékszem, értesítettelek-e erről.

Azt írod, hogy „Moszkvából *még* nem vesznek fel" csomagot Minuszinszkba. Hátha hamarosan megkezdik a csomagfelvételt. Mark ezt valószínűleg megtudhatja. A könyvek most nem sürgősek nekem. Talán alkalom is adódik a könyvek eljuttatására, vagy karácsonykor, vagy az ideutazni szándékozó lányokkal[105] (róluk anyánknak írok), vagy végül is még másvalakivel. A Krasznojarszkba küldött holmival úgyis rengeteg baj van. Ha valamelyik könyvre munkám szempontjából szükségem lesz, akkor ezt megírom, és a könyvet elküldhetitek postán. A szállítással pedig talán jobb, ha egyelőre várunk.

Szavcsenko könyve, azt hiszem, Peszkovszkijé[106].

„A házi olvasmányok programjá"-t megkaptam, átnéztem. Érdektelen, úgyhogy ismertetést sincs kedvem írni róla.

Wolf kis folyóirata kezdetnek nem rossz és hihetetlenül olcsó.

Seignobost megrendeltem. Zibert egyelőre nem szándékozom megrendelni. Különben, ha pénzem lesz, valószínűleg azt is megrendelem. Kalmikova könyvlerakatában árengedményt kapok (15 százalékot), és én ott rendelek — ez kényelmesebb azért is, hogy ti ne vesződjetek.

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

35

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

97. XII/21.

Tegnapelőtt megkaptam XII. 5-i leveledet, drága anyuskám. Nagyon-nagyon örülök, hogy van remény a Mityával való história tisztázására. Mindenesetre nyilvánvaló, hogy itt jórészt félreértés történt, és hogy szó sem lehet semmiféle komolyabb dologról. Miféle XI. 16-án küldött csomagról kérded, hogy megkaptam-e? Általában, ha lehet csomagot Minuszinszkba küldeni, akkor közvetlenül nekem kell címezni, mert hiszen összes leveleim így is a minuszinszki postahivatalon keresztül érkeznek — meghatalmazást adtam postásunknak, hogy levelezésemet átvegye.

Én már el sem igazodom ebben a sok csomagban, amelyet hol elküldtek, hol el kellett hogy küldjenek. Küldtetek-e még valamit Krasznojarszkba Popovának? Azt hiszem, nem, de mindenesetre megbízom egy ismerősömet (Minuszinszkból), aki a napokban odautazik, hogy érdeklődjék.

A könyvek nem kellenek sürgősen. Amúgy is annyi van nálam, hogy nem győzöm.

V. U.-d

Manyácskának

Megkaptam XII. 2-i levelezőlapodat és Szemjonov két könyvét. Köszönöm. Hamarosan, legfeljebb egy hét múlva, visszaküldöm őket (félek, hogy szerdán, 24-én, egyáltalán nem jön a postás).

Kiderült, hogy éppen az első két kötetben nincsen

semmi érdekes. Magától értetődik, hogy az ilyen históriák elkerülhetetlenek, ha az ember ismeretlen könyveket hozat — és én előre el voltam készülve erre.

Remélem, hogy legalább bírságot nem kell majd fizetnünk: meghosszabbítják még egy hónappal.

Nem értettem ezt a mondatodat: „Hogy a jogi könyvtárba bekerüljünk — megkérdeztem Kablukovot[107] —, jogásznak kell lenni, és a jogászegyesület két tagjának ajánlását kell benyújtani."? Ennyi az egész? És nincs szükség arra, hogy én is az egyesület *tagja* legyek? Igyekszem majd Péterváron keresztül megszerezni magamnak az ajánlást.

Az kétségtelen, hogy az egyesületbe beléphet az is, aki nem jogász.

Kézszorítással *V. U.*

Anyutának

Köszönet a XII/5-i levélért és a jegyzékért. Csak kár volt annyit vesződnöd másodszori lemásolásával. Általában, valószínűleg pontatlanul fejeztem ki magamat ezzel kapcsolatban: engem természetesen csak az általános + vagy — érdekelt, nem pedig azok a részletek, amelyek neked sok munkát jelentettek, és számomra úgyis érdektelenek[108].

Furcsa dolog, hogy a folyóirat szerkesztőségéből sem küldenek semmiféle elszámolást. Hamarosan újra küldök oda valamit[109]. Egy kis cédulát kell mellékelni (a kézirat elküldésekor), hogy küldjenek elszámolást a honoráriumokról és a folyóiratokkal kapcsolatos kiadásokról etc.* Mert úgy látszik, elszámítottam magam, minthogy nem tudtam pontosan, mi áll a rendelkezésemre.

Nyilván valami félreértés volt közöttünk azért is, mert megkérdeztelek, hogyan kerültek ismerősünk fülébe hírek a kis folyóirat tervéről[110]: én pontosan úgy is értettem, hogy tőled. De most tisztán látom, hogy nem így van. Nyilvánvaló, hogy az is, amit első feltevésemben mon-

* et cetera — stb. — *Szerk.*

dottam, elesik, ha egyszer megállapítottuk az ellenkezőjét. Ördög vigye ezt a Jegort! Majd adok neki!

A fényképek és a csoportképek pedig csak nem jönnek![111] Írtam Nagyezsda Konsztantyinovnának is, választ még nem kaptam*. Ne írjunk-e Julij nővéreinek?

Egyébként Julijtól levelet kaptam X. 29-ről (sic!**). Azt írja, hogy elég jól megvan, mindannyian összeköltöztek (ez sokkal kényelmesebb és olcsóbb, és a főzési problémákat egyszerűbben oldották meg, persze egyetlen „hölgyük" rovására), az ellátmányt megkapták, ő tehát jó hangulatban van és korántsem lógatja az orrát. Költő barátunk[112] a napokban fog eljönni hozzám az ünnepekre, ha csak újra be nem csap. Anatolij folyton nyugtalankodik a felesége miatt, akit Jenyiszejszkben bebörtönöztek (három hónapra), azt mondja, hogy a börtönzárkák hidegek és ő ráadásul megbetegedett[113]. Csúnya dolog! Mennyivel jobb volna Oroszországban letölteni a börtönbüntetést!

Fedoszejev és Ljahovszkij egy szót sem írnak — ördög tudja, mi történik ott náluk!

Saint Simont szeretném megkapni, valamint a következő könyveket is, francia nyelven:

K. Marx. Misère de la philosophie. 1896. Paris. 3,50 frs.

Fr. Engels. La force et l'économie dans le développement social. — — — 2,50

K. Marx. Critique de la philosophie du droit de Hegel. 1895. — — — 1,—

mindez a „bibliothèque socialiste internationale" sorozatban kapható, onnan van a Labriola is.

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*
** így! — *Szerk.*

36

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

97. XII/27.

Megkaptam a pénzküldeményt, drága anyuskám, az elsőt és a másodikat is (vagyis a XI. 16-it és XII. 8-it is). Most az ellátmányt is rendszeresen kapjuk, úgyhogy a dolog e tekintetben teljesen rendezve van, és azt hiszem, hosszú ideig (viszonylag hosszú ideig) nem lesz szükség semmiféle külön kiegészítésre.

Már néhány nap óta nálam lakik Gleb, aki engedélyt kapott, hogy 10 napot nálam töltsön. Remekül vagyunk és nagyon sokat sétálunk, hiszen az idő nagyrészt igen enyhe. Volt egy nap (mintegy másfél héttel ezelőtt), amikor a hideg, azt mondják, elérte a 36 R°-ot, utána meg néhány napig hóvihar dühöngött („fergeteg", mondják a szibériaiak), azután nagyon enyhe napok következtek, és mi nagyon buzgón... bár nagyon kis szerencsével vadászunk. Milyen vadászatról lehet itt szó télen! Ellenben a séta kellemes. Az ünnepek miatt ezen a héten szerdán nem volt posta (és pénteken sem érkezett) — Susában való tartózkodásom alatt ez a harmadik eset, hogy a posta elmaradt —, ez nem is olyan sok. Egyébként hála a vendégnek, ezt alig vettem észre.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Küldöm a cikkecskémet a folyóirat számára. Jó lenne, ha minél hamarabb továbbítanátok: talán még idejében érkezne a januári számhoz[114].

Gleb mindnyájatokat üdvözöl. Azt üzeni Manyácskának, hogy azt hiszi, kénytelen lesz sokat vitatkozni vele.

Manyácskának

Azért ne vesződj oly sokat, Manyácska, Stangéval: bizonyára tévedtem. Nem is lehet erre emlékezni ennyi év elmúltával! Találtál egy kis cikket — ez is valami. Sőt, úgy emlékeztem, hogy a második cikk nem az „Ekonomicseszkij Zsurnal"-ban volt[115], hanem a „Szevernij Vesztnyik" 1891. évfolyamában (legalábbis ilyen idézettel találkoztam nemrég valahol). Akárhogy is, nem kell az „Ekonomicseszkij Zsurnal"-t 1885-ig átnézned.

Ami azt illeti, hogy hozzám készülsz — nagyon örülök neki. Most más a helyzet, és nincs különösebb okom arra, hogy lebeszéljelek. Ha megvárjátok a jenyiszeji hajókat, különösebb kényelmetlenség nélkül utazhattok. Könnyen lehetséges, hogy Nagyezsda Konsztantyinovna is eljön hozzám: ez a kérdés valószínűleg hamarosan eldől, sőt talán már el is dőlt, mire ezt a levelet olvasod. De ha megengedik is Nagyezsda Konsztantyinovnának, hogy Észak-Oroszország helyett Su-su-su-t válassza száműzetése helyéül, azt persze már nem engedik meg, hogy tavaszra halassza az utazást, és azonnal indulnia kell.

Kézszorítással *V. U.*

Emlékszem, hogy Mark egyik levelében azt kérdezte tőlem, ne szerezzen-e Moszkvában egy vadászkutyát számomra. Akkor nagyon hűvösen fogadtam ezt az ajánlatot, mert a Pegazusra számítottam, de az rútul cserben hagyott. Most természetesen nagyon rokonszenveznék egy ilyen tervvel — de ez alighanem merő utópia, és nem éri meg a fáradságot. A szállítás hihetetlenül drága. Gleb arról fantáziál, hogy egy kölyökkutyát kell venni és kosárban elhozni! Nevettünk ezen a terven, amely persze nem sokkal jobb bármilyen más tervnél. Nem, Mark bizonyára egyszerűen „elvetette a sulykot"; te pedig láthatod ebből az utóiratból, milyen gyermeteg dolgok foglalkoztatják néha Su-su-su és Tye-tye-tyesz lakóit.

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 2—3. sz. 1929.

1898

37

M. A. ULJANOVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK

98. I/4.

Drága anyuskám, megkaptam XII. 15-i leveledet. Nálunk ezen a héten egy posta (I. 1-én) kimaradt — és így nem tudom, mi az eredménye Anyuta próbálkozásainak[116]. Egyébként valószínű, hogy jól fognak végződni, mert az, hogy az ügy már Szentpétervárra került, azt jelenti, nem nagy dologról van szó, és nincs miért tovább halogatni*.

Ami a bundát illeti, igazán hiába aggódol. Az én téli öltönyöm mellett (amilyet mindnyájan hoztunk Szentpétervárról) a bunda *még utazásra is* teljesen elégséges (utazni pedig nagyon ritkán van alkalmam). Sétához túlságosan meleg, és a vattás kabátomban járok, kivéve a kevés hideg napot (tegnap, tegnapelőtt). Általában a tél itt most szokatlanul enyhe. A vadászat miatt szintén felesleges az aggodalmad: egyáltalán nem veszélyes. Egyébként most már mindenféle vadászatnak vége szakad: valószínűleg egészen tavaszig... (A pénzt megkaptam, az első és második küldeményt is ugyanabban az összegben.)

Az út Susától Minuszinszkig 55 verszt, de télen van egy rövidebb — 50 versztes — út is.

Gleb tegnapelőtt elutazott, miután 10 (tíz) napot töltött itt. Ezúttal igazi ünnepeket ültünk Su-su-su-ban, és észre sem vettem, máris elröpült ez a tíz nap. Glebnek nagyon tetszett Susa: azt bizonygatja, hogy sokkal jobb Tyesznél (én meg ugyanezt mondtam Tyeszről! Tréfálkoz-

* Lásd ebben a kötetben 74. old. — *Szerk.*

tam vele, hogy lám, ott jobb, ahol mi nem vagyunk), hogy itt közel van az erdő (ahol télen is pompás sétákat lehet tenni), és remek kilátás nyílik a távoli szajáni hegyekre. A szajáni hegyektől el volt ragadtatva, különösen derűs időben, jó megvilágításban. Mellesleg, Gleb most nagy barátja lett az éneklésnek, és jöttével az én hallgatag szobáim igen felvidultak, elutaztával pedig újra elcsendesedtek. De neki nincsenek kottái meg dalai. Nálunk viszont, úgy emlékszem, sok ilyen vacak volt (azokból az időkből, amikor mi néha szintén „ordítoztunk"). Ha most erre senkinek sincs szüksége, jó volna, ha elküldenétek neki, örülne. Bazil zenész (gitáron játszik), és eljátszaná neki a dalokat. Gleb egészségi állapota nálam kissé javult, mert rendszeres életmódot folytattunk és sokat sétáltunk, és nagyon felfrissülve utazott el.

Úgy emlékszem, már megírtam neked, hogy Nagyezsda Konsztantyinovnának az a szándéka, hogy átkéredzkedik ide. (Neki három évre az északi kormányzóságokat jelölték ki.) Ha ez a terv megvalósul, akkor ez jó alkalom lesz arra, hogy elküldjétek a könyveket, a kottákat és mindent.

Csókollak *V. U.-d*

Marknak

98. I/4.

Megkaptam XII. 16-i levelét és a mellékelt két érdekes programot a tézisekkel. Tugan-Baranovszkij és Sztruve előadásai betiltásának a történetén, bevallom, nem nagyon csodálkoztam, mert Sztruvénak erről a tárgyról szóló cikkét a cenzúra törölte; a tézisek pedig teljesen világosak voltak. Csak azt nem értettem, *melyik* miniszter tiltotta be az előadásokat? Különben nem sok időt vesz igénybe, amíg Pétervárott a hatóságok érintkezésbe lépnek egymással . . .[117]

Nagyon elcsodálkoztam, amikor megtudtam, hogy a chicagói Pétervárott van. Amikor utoljára hallottam róla, azt mondották (pontosabban, azt írták), hogy valahol a Kaukázusban tartózkodik. Most tehát elhelyezkedett. Levelemre nem válaszol, és azt hiszem, már nem is érde-

mes várnom; aztán ő valószínűleg most nagyon el van foglalva a hivatalával, és a sok utazgatása alatt tízszer is elfelejthette. Megleszek így is. Milyennek találta? Milyen benyomást tesz (nem a külseje), és milyen tervei vannak? Milyen ismeretségei vannak, és nem gondol-e arra, hogy újra kezdje irodalmi próbálkozásait? (Lehet, hogy Anyuta ír nekem, és válaszol e kérdések közül néhányra — azokra, amelyekre tud (válaszolni) — úgyhogy talán feleslegesen kérdezgetem Magát.) Igaz is, írtak-e neki utolsó megbízásomról (én Manyácskának írtam róla), tudniillik, hogy értesítsék H. Braunt a fordítás engedélyezéséről?[118]

Az előadás — Lozinszkijé — valóban a butaság csimborasszója[119]. Ha P. B. nem ír róla a Belpolitikai Szemlében[120], küldje el nekem — ha majd meg tudja keresni — a „Szabad Közgazdasági Társulat Munkái"-nak az előadást tartalmazó számát. Érdemes őt Juzsakov úr mellé ültetni[121]. [Ha az előadást elküldi, vegye meg egyúttal a Szabad Közgazdasági Társulat 1896. évi gyorsírásos beszámolóját a pénzügyi reform vitájáról. Ott szintén kitüntette magát valami narodnyik, majdnem úgy, mint Lozinszkij[122].]

Mit hallott a „Szin Otyecsesztvá"-ról? Írtam Szentpétervárra, hogy rendeljék meg számomra, ha érdemes*. A szerkesztőségben ülő narodnyikok miatt érdekes. Látja-e néha ezt a lapocskát?

Kézszorítással *V. U.*

P. S. Újra van vadászkutyám: szetter. Egy elvtárs hozta a városból. Meglátjuk, mi lesz belőle, megéri-e a tavaszt (még nagyon fiatal és újra félek, hogy kitör rajta a veszettség). Egy hibája van — a női nemhez tartozik . . .

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

38

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

98. 1/24.

Megkaptam Manyácska és Anyuta levelét és két könyvet: Szemjonov III. kötetét és a „Jurigyicseszkij Vesztnyik"-et. Az utóbbit nagyon köszönöm Manyácskának. Megkaptam Bazil fényképét is.

Arra kérlek benneteket, hogy még a következő két könyvet vegyétek meg nekem: *Kablukov:* „Mezőgazdasági üzemtani előadások" és *V. V.:* „Tanulmányok a kusztáripar köréből" (1 rubel 50). Az utóbbi talán kapható az antikváriusoknál, az előbbit nemrég adták ki diákok számára, és Manyácska valószínűleg megszerzi még akkor is, ha nem került kereskedelmi forgalomba (a „Russzkije Vedomosztyi"-ban nem hirdetik).

Magamról semmi újat nem mondhatok. Vidámabb dolog most hármasban vadászni — az idő egészen tavaszias; ma még olvad is.

Nagyezsda Konsztantyinovnát azzal biztatják, hogy az Ufa kormányzóságban eltöltendő három évét két évi susai száműzetésre változtatják[123], én hát várom őt meg Jelizaveta Vasziljevnát[124]. Sőt, lakást is készítek elő — házigazdáimnál a szomszéd szobát*. Ha nyáron még több vendég jön, akkor igénybe vehetjük az egész házat (a háziak az udvarba költöznek egy régi házikóba) — és ez sok-

* Mulatságos konkurrenciába kerültem az itteni pópával, aki szintén a háziaknál szeretne lakni. Én tiltakozom és ragaszkodom ahhoz, hogy várjanak, amíg végleg tisztázódnak „családi" körülményeim. Nem tudom, sikerül-e majd kiütni a nyeregből vetélytársamat.

kal kényelmesebb lenne, mint itt saját háztartást berendezni.

Csak azt nem tudom, hogy N. K. ügye tavaszig elintéződik-e: azt mondják, hogy februárban, de hiszen sok mindent mondanak.

Szörnyen bosszantó, hogy Mitya dolga némileg elhúzódik; kellemetlen lesz Mityának, ha egy évet veszít. Valószínűleg mégis megengedik neki, hogy egy másik egyetemre iratkozzék be, vagy pedig magánvizsgát tegyen*.

Mellékelek egy Kolumbusnak szóló levelet**.

V. U.-d

Anyutának

Olvastam a lapokban, hogy megjelent De Amicis-fordításod. Ha vannak felesleges példányaid — küldj egyet. Milyen feltételek mellett fordítottad? volt-e szerződésed a kiadóval, és milyen?

Most állandóan olyan terveket forgatok a fejemben, hogy cikkeimet külön könyvben adom ki[125]. A napokban kaptam meg N. Vodovozov „Gazdasági tanulmányait", és ez adta nekem ezt az ötletet. Külön brosúrában kiadni a kusztárokról szóló cikket egyáltalán nem célszerű. Sokkal jobb egyesíteni a Sismondiról és a kusztárokról szóló cikket. Ebben az esetben előzetes cenzúra nélkül lehet kiadni (ehhez a könyvnek tíz ívesnek kell lennie, ez pedig kb. 12 íves lenne, vagyis mintegy 200 oldal) — s ez sokkal célszerűbb. A címe akár ez lehetne: „A narodnyikság romantikus tanításainak értékeléséhez". Egy ilyen könyv tartalma érdekesebb és változatosabb lenne. A fő kérdés véleményem szerint az, hogy vajon a cenzúra megengedi-e egy betiltott folyóiratban megjelent cikk újabb közlését. De feltehető, hogy megengedi, mert elvont cikkről van szó,

* Lásd ebben a kötetben 74. old. — *Szerk.*
** A levél elkallódott. — *Szerk.*

amely elég régen jelent meg, és jóval a betiltás előtt. Ugyanerről N. K.-nak is írok, hogy kérdezze meg az író véleményét*. Nincs kedvem várni addig, amíg új terveik megvalósulnak. Ezenkívül a két cikk nagy terjedelme miatt nem nagyon felel meg folyóirat számára. A folyóirat hozza a többi cikket — ezeknek a könyvhöz való csatolását veszélyesnek tartom (nem engedélyezik) és nem is egészen célszerűnek (a jellegük egészen más). A kusztárokról szóló cikk — teljesen békés, rengeteg számadattal. Ami a dolog pénzügyi részét illeti, az szerintem sokkal egyszerűbb a cenzurális résznél. Ha az árat 1 rubel 50 kopekkel és a példányszámot csak ezerrel számítom**, akkor 500 rubelt számíthatunk a kiadásra, ugyanannyit a könyvkereskedőknek és a szerzőnek. 500 példánnyal kifizetődik a kiadás, ennyit pedig bizonyára eladnak.

Kérdés: ki vállalja a kiadást? Pétervárott nincs kire számítanunk. Vajon nem vállalná-e Mark a szaladgálást (papírvásárlás, szerződés a nyomdával), Manyácska meg a korrektúrát***? Ha ez a terv megvalósulna, azonnal küldenék javításokat a Sismondiról szóló cikkhez (fejezetekre kell bontani és a lényeges sajtóhibákat kijavítani). Ez esetben *táviratozz* nekem: „küldd a javításokat". Számításom szerint, ha minden sikerül, a könyv megjelenhet áprilisban, ha nem előbb.

Úgy vélem, egyedül kellene megpróbálkoznunk, anélkül, hogy a „Novoje Szlovo" embereinek a terveire várnánk — „A csiga mászik . . . ." Ezenkívül bosszantó, hogy azt írod, nincs értelme, pedig a keresetre is szükség van. Talán azt az ellenvetést teszik majd, hogy a cikkek teljesen különfélék, de szerintem ez nem baj: N. Vodovozov cikkei is különböző jellegűek, és általában éppen elég cikkgyűjteményt adnak ki. Emellett van a cikkekben közös vonás is: mindkettő a narodnyik gazdaságtant

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

** 2000 példány esetén az árat 1 rubel 25 kopekre lehet leszállítani.

*** A korrektúra nem lesz nagyon bonyolult, mert a könyv felét a nyomtatott példány alapján szedik, a másik felét pedig — amely kézirat — gondosan letisztáztam.

bírálja, az egyik — elvontan, a másik — az orosz adatok alapján. Kérlek, válaszolj minél hamarabb, megvalósítható-e ez a terv vagy sem? Ha igen, akkor hozzá kell fogni, időveszteség nélkül.

N. J. F. nem ír nekem, nem is válaszol, noha két levelet is írtam neki[126]. Vesd ezt a szemére, ha írsz neki. A verholenszki „históriáról" hallottam: egy utálatos krakéler megtámadta N. J.-t[127]. Nem, inkább ne kívánj nekem társakat Susában az értelmiségiek közül! N. K. érkeztével már úgyis egész kolónia lesz itt.

Üdvözlet az egész családnak.

V. U.-d

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

39

M. A. ULJANOVÁNAK

98. II/7.

Drága anyuskám, tegnap megkaptam I/22—23-i leveleiteket, a tiédet is, az egész családét is, nagyon megörültem nekik, és az összes gratulációkat köszönöm. Természetesen gondoltam is arra, hogy írni fogtok Nagyezsda Konsztantyinovnának és meghívjátok; reméljük, hogy a látogatást megengedik neki. Ami pedig a Su-su-ba való áthelyezését illeti, még nem tudok semmit, folyton azt írja, hogy „a napokban" eldől, de az ügy folyton húzódik. Különben most már bizonyára nem kell sokáig várni a végleges döntésre.

Ami az N. K.-val való küldést illeti — azt gondolom, hogy jócskán meg kell őt terhelni könyvekkel, mert nem tudjuk, adódik-e majd alkalom a nyáron. Manyácska külföldre készülődik (és ez perzse valamivel érdekesebb, mint Su-su meg a szibériai szúnyogok), ti pedig Mityával valószínűleg Kokuskinóba mentek... Nem jó dolog, hogy már két és fél hónap múltán valami puffadtság-féle lépett fel nála. Először is: tart-e diétát a börtönben? Bizonyára nem. Ott pedig szerintem ez szükséges. Másodszor: tornászik-e? Valószínűleg szintén nem. Ez pedig ugyancsak szükséges. Én legalábbis tapasztalataim alapján azt mondom, hogy lefekvés előtt *mindennap* nagy élvezettel és haszonnal tornásztam. Néha annyit mozog az ember, hogy még a legnagyobb hidegben is felmelegszik, amikor a zárka teljesen kihűlt, és azután sokkal jobban alszik. Elég jó (jóllehet nevetséges) tornászási módszert ajánlhatok neki: *ötvenszer* földig hajolni. Én magamnak éppen ezt a leckét tűztem ki, és nem zavart, hogy a fegyőr, aki a

kémlelő lyukon benézett, rendkívül csodálkozott, mitől lett hirtelen olyan istenfélő az az ember, aki egyszer sem óhajtott megjelenni a vizsgálati fogház templomában! De legalább ötvenszer hajoljon meg egymás után, és a keze a láb meghajlítása nélkül minden esetben a földet érje — ezt írjátok meg neki. Mert hiszen azok az orvosok többnyire csak elmélkedni tudnak a higiénéről.

Ami a ruhaneműt illeti, erről részben már írtam. Fehérneműből talán még zokni kellene. Az itteni szabókhoz nincs nagy bizalmam. Minuszinszkban varratni nagyon kényelmetlen — oda kell utazni. Van itt egy szabó, aki (saját maga mondotta nekem ma) mindenkinek varr, a volt politikaiaknak is, sőt még az összes pópáknak is varr — (ezzel hencegett nekem). Ez nagyon imponálóan hangzik ugyan, de mégiscsak jobb lenne készet venni Moszkvában, az anyagot pedig, amelyet beszereztél, átadni Mityának vagy Marknak. Csak egyet kérek külön — *ördögbőrt*, mert a vadászatnál szörnyen tönkreteszem ruháimat. Ha még ép a szalmakalapom (hiszen párizsi, az ördögbe is!), hozza el N. K. azt is. Igaz, hogy Prominszkij itt már elkezdett kalapokat gyártani (amelyek néha ... halinacsizmára emlékeztetnek), de ezek tavaszra és őszre valók, nem pedig nyárra. Esetleg kellene még — glaszékesztyű, ha próba nélkül lehet venni (amiben kételkedem). Sohasem viseltem ilyet, sem Pétervárott, sem Párizsban, de Su-su-su-ban meg akarom próbálni — nyáron a szúnyogok ellen. Az ember a fejére hálót húz, de a kezének szörnyen kijut. Gleb azt bizonygatja, hogy az itteni szúnyogok átszúrják a kesztyűt — de én nem hiszem. Persze megfelelő kesztyűt kell választani — nem tánckesztyűt, hanem szúnyogkesztyűt. Azután még *kockás* papírra van szükségem: kétlem, hogy Minuszinszkban akad, no meg nem is olyan sok kell nekem — kb. 4 konc különböző nagyságú kockákkal, a legkisebbtől a legnagyobbig.

Anyuta azt kérdi, mikor lesz az esküvő, sőt — kit „hívunk meg"? ! Milyen gyors ez az Anyuta! Először Nagyezsda Konsztantyinovnának még meg kell érkeznie, azután a házassághoz hatósági engedélyre van szükség — hiszen mi egészen jogfosztott emberek vagyunk. Hogy lehetne így bárkit „meghívni"!

Ami a verbalisme-ot és a phraséologie-t illeti, úgy vélem, hogy (magyarázattal) verbalizmusnak és frazeológiának kell fordítani... Ez ugyan tulajdonképpen nem is fordítás, hanem egyszerűen átírás, dehát mit csináljon az ember? De „dilettantizmus" verbalizmus helyett — ez nem ugyanaz, még inkább az ellenkezője. A verbalizmus alighanem közelebb áll a skolasztikához, azaz a túlzott (ál) tudományossághoz, mint a dilettantizmushoz. Egyébként nem emlékszem pontosan, hogyan használja ezeket a szavakat Labriola.

A Bogdanovért köszönet. A felét már elolvastam. Nagyon érdekes és okos. Az a szándékom, hogy recenziót írok[128].

Manyácska kérdéseire: milyen hangja van Glebnek?... Hm, hm! Talán bariton — vagy mi. Ő ugyanazokat a dolgokat énekli, amelyeket mi „ordítottunk" (ahogyan a dada[129] mondta) néha Markkal együtt.

A másik kérdés: nem fog-e ő megszédülni Párizsban? — Könnyen lehetséges. De hiszen most ő már maga is látta a külföldet, és maga ítélhet. Én Párizsban egészben véve egy hónapig éltem, keveset tanultam, inkább „a látnivalókat" néztem meg. Az sem világos előttem, hogy Manyácska azért akar-e utazni, hogy tanuljon, vagy pedig csak nyárra.

Mark levelét köszönöm. De azért ne feledkezzék meg a Gogol-féle „Ivan Andrejicsekről". Nem tudom, hogy ott nálatok Oroszországban milyen vívmányok vannak, de itt kétségtelenül teljes virágjukban vannak, és nemcsak az érdekli őket, hogy lebeg-e a zászló és libegnek-e a kisasszonyok[130].

Csodálkozom, hogy ti a „Szin Otyecsesztvá"-ról még csak nem is hallottatok semmit. Ma láttam a „Russzkaja Miszl"-ben (1897 november vagy december), hogy ezt a lapot a pur sang* narodnyikok szerveként hirdetik[131].

Egyelőre búcsúzom *V. U.-d*

---

* — valódi, telivér. — *Szerk.*

Nálunk most istenigazában hideg van, úgyhogy a vadászatot abbahagytuk, csak sétálunk — de mégis az erdőben. A lakásom azonban meleg, és a ruházatom még melegebb.

Azoknak a könyveknek a jegyzékét, amelyeket szeretnék megszerezni, Manyácska küldje el Nagyezsda Konsztantyinovnának — ő majd keresi őket Szentpétervárott, persze ha most még nem késő.

Ha vannak még nálunk odahaza képeskönyvek gyerekek számára, akkor N. K. hozzon magával Prominszkij gyerekeinek.

A. Szemjonov. Az ipar és a kereskedelem történeti adatainak áttekintése. 3 kötet. [Régi könyv, az ötvenes vagy hatvanas évekből, vagy még régebbről.]

A pénzügyminisztérium adat- és anyaggyűjteménye. Szentpétervár, 1865. évi 6. szám.
1866. évi 4. és 5. szám.
1867. évi 6. szám (június) különösen.

Anyagok a Vjatka kormányzóság iparűzésének ábrázolására. 5 füzet. Vjatka, 1880-as évek (a második füzet már megvan Manyácskának).

Vaszilenko. A Poltava kormányzóság mezőgazdasági lakossága által űzött iparágak.

Európai-Oroszország mezőgazdasági lakossága gazdasági helyzetének összesített adatai. Szentpétervár 1894. A minisztertanács irodájának kiadása.

Scserbina. Gazdasági viszonyok a vlagyikaukázusi vasútvonal körzetében.

Bezobrazov. Oroszország nemzetgazdasága.

A dél-oroszországi mezőgazdák társulatának munkái [azok a számok az 1895. évből, amelyekben megjelent . . .?? úr, alighanem Borinyevics? . . . cikke az Odessza környéki gazdaságról].

Ragozin. Vas és szén Dél-Oroszországban.

Mengyelejev. Díjszabás-index.

„Jurigyicseszkij Vesztnyik", 1887. 11. és 12. szám.

Ljudogovszkij. . . . (? „A mezőgazdasági üzemtan alapjai"? vagy valami ehhez hasonló. Nem emlékszem pontosan a címére. A könyv a 70-es évekből való.)

Statisztikai táblázatok az 1849—1852. év adatai alapján a belügyminisztériumi tanács statisztikai osztályának összeállításában.

Az Orosz Birodalom statisztikai évkönyve. I. sorozat, első füzet. Szentpétervár 1866.

A Központi Statisztikai Bizottság évkönyve. 1894. 34. szám (a 82—92-es évek átlagos gabona- és burgonyatermése).

A Központi Statisztikai Bizottság évkönyve. 1889. 10. és 12. szám.

A Központi Statisztikai Bizottság évkönyve.

Az az 1897. évi szám (az utolsó füzetek egyike), amely az *1893—1894*-es katonai lóösszeírás adatait dolgozza fel.

(Meg kell nézni a katalógusban vagy a Központi Statisztikai Bizottság kiadásainak jegyzékében.)

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

40

M. A. ULJANOVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK

98. II/14.

Drága anyuskám, megkaptam Manyácskától a könyvet (Bulgakovot)[132] és köszönöm. Manyácska azt kérdi tőlem, megkaptam-e azt az ajánlott könyvküldeményt*, amelyet Anyuta XII/27-én adott fel. Nehéz most erre pontosan visszaemlékeznem, mert az rég volt. Emlékszem, hogy a külföldi katalógusokat és a „Neue Zeit"-et megkaptam. Manyácska I. 26-án írt, könnyen lehetséges tehát, hogy a XII. 27-i levelekre írt válaszom akkorra még nem érkezett Moszkvába**. Bogdanov könyvét szintén megkaptam, még ezelőtt; nagyon tetszett és recenziót írtam róla***. Bulgakov könyvecskéje sem rossz, de a tőke forgásáról szóló fejezet nem tetszett nekem, a külső piac kérdésének megfogalmazása pedig nem egészen pontos. A könyvnek természetesen nagyon örültem.

Az ellátmány körül nálunk újra fennakadás van — az újév miatt. Azután egy újság: új kerületi rendőrfőnök érkezett Jenyiszejszkből (ugyanaz, aki ott elszedte a puskákat)[133]. Egyelőre, úgy látszik, még nem tüntette ki magát semmivel. Prominszkijnak azonban ismeretlen okokból havi 31 rubelről 21 rubelre csökkentették az ellátmányát (5 gyereke van) — ezzel a pénzzel Susában 7 ember sehogy sem tud megélni, a kalaposmesterség (a szakmája) pedig itt nem jó üzlet. Egy másik elvtárs[134]

* A „Neue Zeit" 3. számát megkaptam.
** Lásd ebben a kötetben 85. old. — *Szerk.*
*** Lásd ugyanott 91. old. — *Szerk.*

Minuszinszkba utazott, hogy gyógykezeltesse magát, és ott befeküdt a kórházba.

Az idő itt még mindig nagyon-nagyon hideg; mégis érezni, hogy foga van a szibériai télnek. De én alighanem megszoktam már egy kissé a hideget, és mindennap elég sokat sétálok.

V. U.-d

Küldtetek-e pénzt N. K.-nak, hogy előfizesse a „Vesztnyik Finanszov"-ot? Egyáltalán nem vártam a lapot (mert előfizetést csak arra az esetre kértem, ha pénzügyeim helyzete ragyogó lenne), de most megkapom tőle éppen úgy, mint eddig.

Még ma ajánlva elküldöm Anyutának a könyvtári könyveket és a műszaki előadásokat.

Marknak

Amint Nagyezsda Konsztantyinovna írja nekem, az író felajánlotta, hogy vagy pénzt szerez a cikkeim kiadásához, vagy keres kiadót, és ezért nem fogja elkérni az írótól a kéziratokat. Én azt válaszoltam neki*, hogy a kéziratokat vegye el és küldje el Magának, mert hiszen „keresni" hosszú évekig is lehet, azután meg kinek lesz kedve vállalni ezt a meglehetősen nagy vesződséget? A napokban kezdem összeállítani a Sismondin eszközölt javításokat, és nem várva be válaszát egyik előző levelemre, elküldöm Magának, mihelyt végzek[135]. (Az író javaslata csak azért fontos nekem, mert azt bizonyítja, hogy a cenzúra szempontjából a terv megvalósítható, és engem tulajdonképpen csak ez érdekelt.) Ami a többi kéziratomat illeti, a kusztárokról szóló cikken kívül**[136], úgy vélem, hogy nem kell őket bevenni a könyvbe, először is azért, mert egészen más jellegűek, csak folyóiratba valók és a

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

** Ti. az „örökségről" és a Juzsakovról szóló cikkeket. A Mikulin könyvéről szóló kis cikk persze már igazán nem alkalmas arra, hogy a könyvbe kerüljön[137].

témájuk polemikus, pillanatnyi érdekességűek, másodszor azért, mert nem érdemes kockáztatni.

Azt gondolom, hogy e levél kézhezvétele után máris el lehet kezdeni a nyomdákkal való tárgyalásokat (azért többes számban — nyomdákkal —, mert valószínűleg keresni és alkudni kell majd) és a papírkereskedés felkutatását. Amíg ezek az előzetes tapogatódzások tartanak, addig én elküldöm a javításokat, és akkor azonnal hozzá lehet fogni a nyomáshoz. Azt hiszem, kívánatos, hogy ne veszítsünk időt, és a könyv áprilisban megjelenhessen.

Kézszorítással *V. U.*

Úgy vélem, jobb ha elsőnek a Sismondiról szóló cikket adjuk, és utána a kusztárokat.

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

41

M. T. JELIZAROVNAK

98. II/18.

Ma elküldöm Magának, Mark, ajánlott küldeményként a javított Sismondi-cikket. A javítás kevesebb lett, mint gondoltam volna — csak sajtóhibák, azután meg fejezetekre (kettőre) és paragrafusokra bontottam a cikket. Feltételezhető, hogy a szedők hasonlíthatatlanul könnyebben szednek nyomtatott szöveg alapján, és ezért a hiba kevesebb, és a korrektori munka (amelyre mégis *mindenképpen szükség* van) ugyancsak jóval kevesebb. Az általam küldött kivágásokat egyenesen átadhatja a nyomdának, de feltétlenül *szigorúan* kösse a lelkükre, hogy a kivágásokat el ne veszítsék* (mert a kéziratokat többnyire elveszítik), és a *kefelevonattal együtt minden esetben az eredetit* (a kéziratot vagy a kivágást) *is* elküldjék, enélkül kívül álló személy (nem a szerző) *nagyon nehezen* birkózik meg a korrektúrával (tapasztalatból mondom), és ez egész csomó igen kellemetlen félreértés és hiba forrása lehet. Remélem, hogy Manyácska szakít magának időt arra, hogy a korrektúrát elvállalja. Általában nagyon fontos, hogy a korrektúrát elejétől végig egy személy végezze, mert különben zavar keletkezik a korrektúrajelek körül, és ezenkívül többnyire megfeledkeznek róla, hogy a következő korrektúrákban (minimum 2 korrektúrára van szükség) ellenőrizzék, kijavították-e az első korrektúrában megjelölt hibákat, és nem csináltak-e új bajokat a kijavítás során. Igen fontos a nyomdai pontosság és a kiadvány külseje.

* e célból — ha a kéziratot egyes lapokra kell szakítani (ahogy a nyomdákban rendszerint szokás) — külön számozással át kell számozni az összes oldalakat.

A cikket (ezzel a levéllel együtt) március legelején kapja meg, s ha azonnal megkezdenék a nyomdai munkát és fennakadás nélkül dolgoznának és sürgetnék a nyomdát — akkor talán sikerülne húsvétra befejezni és bemutatni a cenzúrának. Ez pedig nagyon jó lenne; a könyv valószínűleg sokkal lassabban is fogyna, ha csak májusban jelenne meg. Várom értesítését az ügy menetéről.

Gondolkodom a két másik cikken (az „örökségről" és a Juzsakovról szólón): egyrészről az óvatosság azt kívánja, hogy ne nyomassuk ki őket; másrészről sajnálom elhagyni — különösen az utóbbit... Emellett ez könyvet elemez, nem folyóiratcikket... Próbálkozzunk meg vele? Ha tapasztalt emberek nem látnának ebben semmi lehetetlent, akkor talán nem ellenezném, hogy megpróbáljuk. Csak néhány helyet kell kihúzni, ahol a jobblétre szenderült folyóiratot említem[138] (a Juzsakov-féle cikkről nincs piszkozatom, ezt tehát már a kiadónak kell majd elvégeznie. Nagyon kevés munkát jelent), azután a könyv végére kell helyezni ezeket a cikkeket, mégpedig oly módon, hogy elhagyásuk (ha a hatóság követelné) ne érintse az előzőket. Ha a kiadás költségeit ívenként kb. 40 rubelben számítom — akkor a veszteség ezek miatt a cikkek miatt (a kettő kb. 4 ív) nem lenne túlságosan nagy. De miattuk késleltetni a könyv kiadását semmi esetre sem érdemes.

Ha Pétervárról még nem küldték volna el Magának a kéziratokat, írjon sürgősen Nagyezsda Konsztantyinovnának, hogy küldje a kéziratokat azonnal, és Maga fogjon hozzá azoknak a kéziratoknak a kinyomatásához, amelyeket ma küldök.

Kézszorítással *V. U.*

A mellékelt levelet adja át vagy küldje el N. K.-nak*. Arra kért, hogy most Moszkvába írjak neki, mert bizonyára rövidesen útnak indítják.

Susenszkojéból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

42

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

98. II/24.

Drága anyuskám, ma egész halom levelet kaptam Oroszország és Szibéria minden részéből, és ezért az egész napot ünnepi hangulatban töltöttem.

Manyácskától és Anyutától 11. 9-ről keltezett levél érkezett, ezenkívül a „Jurigyicseszkij Vesztnyik" és a „Statisztikai Évkönyv", valamint a „Kongresszusi napló" (a technikusoké)[138]. Nagyon köszönöm. Az utóbbi nagyon érdekes volt, és külön köszönet jár érte Anyutának. Azt írja Anyuta, hogy De Amicis könyve — ifjúsági könyv. Ezt nem tudtam — de itt ifjúsági könyv is hasznos lesz, mert Prominszkij gyerekeinek nincs olvasnivalójuk. Sőt a következőre gondoltam: előfizetek a „Nyivá"-ra. A Prominszkij-gyerekeknek ez nagy mulatság lenne (hetenként képek), nekem pedig — Turgenyev összes műveit jelentené 12 kötetben —, mert ezt ígéri a „Nyiva" jutalomként. És mindez 7 rubelért, a postaköltséget is beleértve! Nagyon csábító. Ha a Turgenyev-kiadás tűrhető lesz (vagyis ferdítések, kihagyások, durva sajtóhibák nélkül), akkor igazán érdemes előfizetni. Nem látta-e valaki a mieink közül a „Nyiva" előző évi jutalomkönyveit? Ha jól emlékszem, Dosztojevszkijt adta? Tűrhető volt?

Most biztosan számítok arra, hogy pénzügyeimet rendbehozom, mert így vagy amúgy a cikkek külön kiadását is nyélbe kell ütni, ezenkívül most kapok (Pétervárról) egy nagy angol fordítási munkát, Adam Smith-t, s ezen valamit csak fogok keresni[139]. Ebből rendezni fogom az összes adósságomat (csak számon kell tartani őket). És

ezért látom lehetségesnek a „Nyiva" előfizetését is — hogy „tűrhető" lesz-e Turgenyev, ezt a mieink döntsék el, több adat áll rendelkezésükre a döntéshez.

Ma megkaptam a „Russzkoje Bogatsztvo" 1898. évi 1. számát. A „Vesztnyik Finanszov"-ot már régóta kapom.

Persze még kérnem kell, hogy némi pénzt azért küldjetek az N. K.-val kapcsolatban küszöbön álló alkalommal (előbb nincs rá szükségem. Ma adták ki az ellátmányt), mert itt tetemes kiadások várhatók. Az adósságom tehát kissé megnövekszik.

Az életemben nincsen változás. Semmiféle újság — semmiféle vendég — semmiféle új ismerős.

Mint Anyuta közli, N. K. azt írja neki, hogy „akadt kiadó Szentpétervárott". Nekem N. K. csak ezt írta: „ígérik, hogy találnak". Lehetséges, hogy itt egy mulatságos zűrzavarról van szó nálunk: Szentpétervárott ez a terv *önállóan* született, még mielőtt a levelemet megkapták volna, az én tervem pedig szintén önállóan jött létre, a pétervári levél megérkezése előtt. Így mi egymás mellett táncolunk, mint a járókelők az utcán, akik egymásba ütköztek és nem tudják, jobbra vagy balra engedjék át a szemközt jövőt.

Egyébként most valószínűleg már eldőlt a dolog.

Csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d.

Manyácska levelét úgy értelmeztem, hogy *mindkét* könyvet (a „Jurigyicseszkij Vesztnyik"-et, 1887, 12. sz. és a „Statisztikai Évkönyv"-et) megvették, tehát nem kell visszaadni.

N. K. ügye rosszul halad. Ami a határidőt illeti, valószínűleg kénytelen lesz lemondani a dologról — az ideutazás engedélyezését pedig ígérik.

Mellékelek egy levelet részére, mert most talán már Moszkvában van. Ha nem, küldjétek el neki*.

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

Manyácskának

Manyácska, küldd el nekem még a következő holmit:

1) Egy 6. sz. Hardtmuth ceruzát (Anyuta tavaly vett nekem ilyen ceruzát, és az roppantul tetszett nekem, de sajnos már kiszolgált).

2) Egy kis doboz pecsétviaszt és valamilyen pecsétnyomót, levelek lepecsételésére. (Ha nincs meg otthon valamelyik régi pecsétnyomó, akkor vegyél vagy rendelj egy minél olcsóbbat.) Ne legyen rajta név, sőt kezdőbetűk sem — csak olyasféle ábra vagy rajz, amit könnyű megjegyezni és másokkal közölni.

3) Egy essuie-plume-öt*
és 4) egy kisebb ollót
} mindkettő volt nekem, de sajna! még útközben elhagytam valahol. Most az előbbi helyett zakóm alsó részét használom, már nagyon szépen befestettem; ollót pedig a háziaktól kérek — juhnyíró ollójuk van. Az az előnye, hogy mindig derülni és nevetni kell rajta.

Au revoir** *V. U.*

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

---

* tolltörlőt. — *Szerk.*
** Viszontlátásra. — *Szerk.*

43

M. A. ULJANOVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK

98. III/1.

Folyton várom Mitya kiszabadulásának a hírét, drága anyuskám, de a hír még mindig nem érkezett meg.

Teljesen egészséges vagyok és továbbra is úgy élek, mint eddig. Végre a tél is, úgy látszik, vége felé jár. Bizony torkig vagyunk itt vele. Ma meg tegnap már egészen tavaszias volt az idő.

Mellékelek egy levelet N. K.-nak* — arra az esetre, ha még nem utazott el, a túloldalon meg Marknak írok egy levelet az ügyről.

V. U.-d.

Marknak

Olyan híreket kaptam, amelyek arra késztetnek, hogy megváltoztassam tervemet a Moszkvában való kiadást illetően[141]. Az író közölte, hogy Moszkvában lehetetlenek a cenzúra-viszonyok. Bulgakov könyvét (a piacokról) *egy évig* tartotta magánál a cenzúra. Ez egyszerűen hihetetlen! Ha a dolog így áll, akkor persze gondolni sem lehet Moszkvára; egész figyelmünket Pétervárra kell irányítani. Az írónak most minden lehetősége megvan arra, hogy kiadja, de ő őszre akarja halasztani a dolgot (szerintem nincs igaza). Ami a kiadáshoz szükséges pénzt illeti, azt gondolom, hogy anyámnál felvehetünk egy „belső kölcsönt", mert a kiadás biztosan megtérül.

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

Ez a hír teljesen kihozott a sodromból, és most már nem javaslok semmit. Valószínűleg találkozik N. K.-val, vele beszélje meg és döntsék el a dolgot. Innen „dönteni" — ezt jelenti: írni, írni és újra írni, méghozzá hiába, mit sem tudva, találgatva stb.

V. U.-ja

Remélem, hogy még nem fektetett be hiábavaló fáradságot ebbe a szerencsétlen dologba? (N. K. azt írja, hogy ő nem küldte el a kéziratokat.) Várom a választ.

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

44

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

98. III/8.

Ezen a héten, drága anyuskám, alighanem egyetlen levelet sem kaptam tőletek. Azt következtetem ebből, hogy Mitya még mindig ül — s ez nagyon szomorú.

Nem tudom, Moszkvában találja-e ez a levél N. K.-t. Ha igen, akkor még egy elfelejtett megbízást toldok a többihez. Küldj el egyet az otthoni sakkjátékainkból: kiderült, hogy Minuszinszkban partnerek vannak az elvtársak között, és én egyszer nagy élvezettel idéztem fel a múltat. Nem volt igazam, amikor azt gondoltam, hogy Kelet-Szibéria olyan barbár ország, ahol nem lehet szükség sakkjátékra. Kelet-Szibériában igen különböző helyek vannak.

Továbbra is úgy élek, mint eddig. A tyesziek azt írják, hogy E. E.-től megvonták az ellátmányt: „az anyák nem számítanak családtagnak" (a rendelet új értelmezése!). Prominszkijnak is csökkentették ellátmányát havi 31 rubelről 19 rubelre. Anatolij végre, sok vesződség után, „visszaszerezte" feleségét. Julij azt írja Turuhanszkból, hogy tűrhetően él — nem olyan legény az, aki elcsügged, szerencsére!

V. U.-d

Mellékelek egy levelet Nagyezsda Konsztantyinovna számára*.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

Nagyezsda Konsztantyinovnával küldj nekem, kérlek, egy nagyobb összeget: ha pedig már elutazott, akkor küldd a pénzt Jeliz. Vasz. nevére. Elég nagy kiadásokra számíthatunk, különösen, ha háztartást kell berendeznünk, és ezért komoly összeggel akarom kikerekíteni adósságomat és ismételten belső kölcsönt veszek fel. Összel valószínűlag eleget kapok a fordításért ahhoz, hogy fedezzem az adósságokat — I believe more than five hundreds*.

Anyutának

Arra akarlak megkérni, hogy szerezz nekem angol nyelvkönyveket. Kértem fordítást és megkaptam Webbék vaskos könyvét[142]. Nagyon kell vigyáznom, nehogy hibákat ejtsek.

Kellene nekem

1) egy angol nyelvtan, különösen a *mondattan* és különösen a nyelv idiotizmusairól szóló fejezet. Ha N. K.-nak nincs Nurokja (úgy emlékszem volt neki — csak azt nem tudom, hogy a sajátja-e), akkor küldd el nekem legalább nyárra, ha neked (vagy Manyácskának) nem szükséges. Csak azt nem tudom, eleget nyújt-e a Nurok ebben a kérdésben. Ha tudnál szerezni egy jó angol tankönyvet, az nagyon jó lenne.

2) *Földrajzi* és tulajdonnevek szótára. Ezeknek a fordítása és átírása az angolból igen nehéz, és nagyon félek a hibáktól. Nem tudom, vannak-e megfelelő szótárak? Ha a „Könyv könyvekről" vagy valami más tájékoztató vagy katalógus nem ad felvilágosítást, akkor talán valahogy meg lehetne tudni egyéb forrásokból? Természetesen csak akkor, ha alkalom adódik, hogy érdeklődj és megszerezd a könyvet (a pénzen itt nem múlik, mert a honorárium elég nagy lesz, és ezt az első próbát jól kell megcsinálni), különös fáradságot beleölni nem kell. Megkapom a könyv német fordítását is, és abban utánanézhetek mindennek.

V. U.-d

* — úgy hiszem, több mint ötszázat. — *Szerk.*

Mit gondoltok a nyárról? Vajon elengedik-e Mityát Kokuskinóba? Ott akarjátok-e tölteni a nyarat vagy sem?

Pedig kellemetlen város Moszkva, ugye? Ott rostokolni kellemetlen, könyveket kiadni kellemetlen — hát akkor miért ragaszkodtok hozzá? Igazat megvallva, elcsodálkoztam, amikor Mark közölte velem, hogy te ellenzed az átköltözést Szentpétervárra.

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

45

M. A. ULJANOVÁNAK

98. III/14.

Drága anyuskám, megkaptam II. 28-i leveledet. Nem vártam, hogy olyan gyorsan visszajöttök Kazanyból! A napokban levelet kaptam onnan Alekszandr Ivanovicstól, amelyen nagyon elcsodálkoztam. Azt írja, hogy ő most hivatalba jár, hogy Nyikolaj Ivanovics Szentpétervárott van; hogy ők Kazanyban laknak a régi helyen[143]. Bizony, majd neki kell ülnöm és válaszolnom. Nem tudom, milyen az egészségi állapota — a levél alapján nehéz következtetni; ha még mindig a régi, akkor nehéz lesz hivatalnokoskodnia, de megélnie sem lesz könnyű.

Ha a könyveket gyorsáruként szállítják vonaton, de annyit számítanak, mint teheráruért, akkor persze, hogy legjobb gyorsáruként küldeni. De mikor és hová? Acsinszkba küldeni azzal, hogy Nagyezsda Konsztantyinovna onnan elhozza — kockázatos: a könyvek talán késve érkeznek és Acsinszkban rekednek. Alighanem újra Krasznojarszkba kell őket irányítani és várni egy alkalomra. Most valószínűleg gyorsabban találok alkalmat.

Egyelőre nem gondolok arra, hogy innen áthelyezésemet kérjem. Véleményem szerint ez most még korai. Megvárom, amíg Nagyezsda Konsztantyinovna megérkezik, és akkor meglátjuk, hogyan tudunk berendezkedni. Ma nem írok már neki — remélem, hogy mire ez a levél megérkezik, már elutazott Moszkvából. Ha pedig, várakozásom ellenére, ez a levél ott találja, mondd meg neki, hogy tegnap megkaptam a Webb német fordítását (nagy segít-

ség nekem a fordításnál. Nélküle nem birkóznék meg vele) és a „Vesztnyik Finanszov"-ot.

Semmi ok sincs arra, hogy az egészségemet féltsd. Most teljesen egészséges vagyok.

Most szép az idő; a napnak már van ereje, az út már romlik. De a tél itt nagyon nehezen adja meg magát, és a melegre még sokáig kell várni.

Ezt a levelet valószínűleg április 1-e körül fogod megkapni vagy talán valamivel előbb. Ezért üdvözöllek a névnapod alkalmából és Manyácskát szintén. Remélem, hogy húsvétra Mityát talán csak kieresztik.

V. U.-d

Manyácskától megkaptam a „Moszkovszkije Vedomosztyi"-t — először az egyik számot (elfelejtettem, melyiket), érdekes cikk nem volt benne. Azután tegnap még négy számot (53—56. sz.), ezekben érdekes cikkeket olvastam, amelyekben hajszát indítanak a marxisták ellen. Köszönöm a folyóiratokat.

A közeljövőben, 3—4 hét múlva, de talán előbb is, várható az Oroszországgal való összeköttetés tavaszi szünetelése: két hétig, de a legrosszabb esetben talán még három hétig sem iesz posta Oroszországból és Oroszországba.

Susenszkojéből Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

46

M. T. JELIZAROVNAK

Marknak

III/28.

Megkaptam III. 10-i levelét, amelyben értesít, hogy a kéziratok megérkeztek, és különböző terveket közöl. A levelemet, amelyben lemondtam a Moszkvában való kiadás gondolatáról (ezt a levelet *azonnal* megírtam, mihelyt megtudtam, milyenek a cenzúra-viszonyok Moszkvában) persze megkapta*.

Magától értetődik, hogy a Moszkvában való kiadásra még csak gondolni sem lehet, ha ilyen lehetetlenek a cenzúra-viszonyok. Minek kockáztassunk olyan nagy pénzösszeget, ha *(a legjobb esetben)* egy-másfél éves késleltetésre van kilátás?? Össze kell szedni a kéziratot, be kell csomagolni és vissza Pétervárra, az íróhoz, ha már olyan szíves, hogy magára vállalja az elintézést. A pénzről pedig meg kell írni neki, hogy az megvan; értesítsen, mennyire van szüksége; és ősszel késedelem nélkül fogjon hozzá a kiadáshoz, mihelyt ezt elfoglaltsága megengedi.

Ez a finálé a kéthónapos levelezésnek! Remélem, még semmilyen határozott lépést nem tett? Ha papírt vásárolt — akkor azt Pétervárra lehet küldeni; ha pedig már elkezdték a szedést, akkor ki kell fizetni a kiszedett íveket. Jobb, ha néhány tizest elvesztünk, mintha sok száz rubelt kockáztatunk. Szentpétervárt illetően pedig az író (és ő szavahihető) biztos a dolgában.

Hacsak halvány sejtelmem lett volna „első fővárosunk-

* Lásd ebben a kötetben 102. old. — *Szerk.*

nak“ és cenzúrájának gyönyörűségeiről, eszembe sem jutott volna, hogy a könyvet Moszkvában adjam ki. De ezt későn, csak N. K. leveléből tudtam meg, azután, hogy ő az írótól tanácsot kért.

Kézszorítással *V. U.-ja*

A munkám teljesen megakadt[144]: a fordítással vagyok elfoglalva és épp eleget vesződöm vele. Majd meglátjuk — a fogalmazvánnyal nemsokára elkészülök, de *r a d i k á l i s* átdolgozásra lesz szükség.

P. S. Csodálkozom, hogy Maga úgy ír, mintha Moszkvában akarná kiadni a könyvet?? — holott maga is rámutat a lehetetlen cenzúra-viszonyokra. Minek menjünk fejjel a falnak??!

Susenszkojéból Moszkvába
1898 március 28-án.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 4. sz. 1929.

47

M. A. ULJANOVÁNAK

98. V/10.

Végre a vendégek is megérkeztek hozzám, drága anyuskám. Május hetedikén este érkeztek, nekem meg éppen ezen a napon jutott eszembe, hogy vadászni megyek; így hát nem találtak otthon. Úgy látom, Nagyezsda Konsztantyinovna nincs jó színben — itt jobban kell majd törődnie egészségével. Rólam Jelizaveta Vasziljevna azt mondotta: „Ej, de meghízott!" — mint látod, olyan vélemény, hogy jobb nem is kell.

Csak borzasztó szomorú, hogy Mityáról semmi jó hírt nem hoztak!

A velük küldött, valamint a IV. 20-i leveledet megkaptam. Nagyon köszönöm a küldött holmit. Azokról a könyvekről, amelyeknek megérkezését várjuk, N. K. már tárgyalt Minuszinszkban, és azt remélem, hogy hamarosan és lótás-futás nélkül megkapom őket. Talán magam elhozom a könyveket, mert készülök bemenni a „városba".

A hajókat illetően. N. K.-t csak Szorokinig vitték (Minuszinszktól vagy 70 verszt); Krasznojarszkban egy hetet vártak. A víz még alacsony, és magas vízállás kb. május végére, június elejére várható. Minuszinszktól Susáig 55 verszt. Az itteni hajók nem közlekednek rendszeresen: menetrend nincs, de nagyjában — mihelyt megindul a hajózás — valószínűleg többé-kevésbé rendszeresen és különösebb késések nélkül fognak közlekedni. Nagyon, de nagyon szeretném, ha sikerülne idejönnöd — csak már engednék ki Mityát.

Igaz, Anyuta azt kérdezte tőlem, kit hívok meg az esküvőre: mindannyiótokat meghívlak, csak azt nem tudom, nem volna-e jobb, ha a meghívást táviratilag küldeném!! Amint tudod, N. K. ideutazását tragikomikus feltételhez kötötték: ha nem megy férjhez *azonnal* (sic!), akkor vissza Ufába. És minthogy én a legkevésbé sem vagyok hajlandó ezt megengedni, máris megkezdjük a „lótás-futást" (elsősorban beadjuk a kérvényt, hogy megkapjuk azokat az okmányokat, amelyek nélkül nem lehet megeskiidni)[145], hogy a bőjt előtt (Szent Péter és Pál bőjtje *előtt)* összeházasodhassunk: talán mégiscsak remélhető, hogy a szigorú felettes hatóság ezt a házasságkötést eléggé „azonnalinak" fogja minősíteni?! Meghívom a tyeszieket (már írják, hogy hiszen tanúkra van szükségem) — remélem, elengedik őket.

Üdvözlöm az egész családot.

Téged sokszor csókollak *V. U.-d*

Igaz, majdnem megfeledkeztem róla, Nágya közölte velem, hogy filozófiai könyveket küldtek nekem, és hogy a könyvek továbbmentek, valahová Irkutszk felé. Mi az oka annak, hogy erről *soha* nem hallottam?? Nem veszett el valamelyik levél? Anyutát megkérem, derítse ki, miről van itt szó.

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

48

M. A. ULJANOVÁNAK

98. V/17.

Drága anyuskám, ezen a héten megkaptam Manyácska V. 1-i levelét.

A könyveimet még nem kaptam meg, de remélem, nemsokára megérkeznek. Nagyezsda Konsztantyinovna ezt az ügyet a legrészletesebben megtárgyalta Minuszinszkban.

A lapra, azt hiszem, nem érdemes előfizetni: remélem, hogy Tyeszből megkapom a „Szin Otyecsesztvá"-t.

Az idő itt még mindig pocsék: esők és szelek. Sehogy sem akar kitavaszodni.

V. U.-d

Üdvözlöm az egész családot. Jól írtam a címet?

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

49

M. A. ULJANOVÁNAK

98. VI/7.

Tegnapelőtt megkaptam, drága anyuskám, V. 20-i leveledet. Köszönöm. A múltkor elfelejtettem megírni neked, hogy a ládát a könyvekkel megkaptam Minuszában és onnan elhoztam magammal[146].

Nem értem, hogyan történt, hogy te régen nem kaptál tőlem levelet, én már „időtlen idők óta" minden vasárnap írok neked.

Ami az esküvőnket illeti, a dolog némileg elhúzódott. A szükséges okmányok elküldésére vonatkozó kérvényt majdnem egy hónappal ezelőtt benyújtottam, és magam jártam Minuszában, hogy a kerületi rendőrfőnöktől megtudjam a huzavona okát. Kiderült (szibériai „rend"), hogy Minuszában *mind ez ideig* nincs rólam nyilvántartási lap — jóllehet már második éve vagyok száműzetésben!! (Nyilvántartási lapnak a száműzöttre vonatkozó okmányt nevezik; enélkül az okmány nélkül a kerületi rendőrfőnök semmit sem tud rólam, és nem adhat semmiféle bizonyítványt.) Ki kell kérni Krasznojarszkból a börtönigazgatóságtól — félek, hogy a kerületi rendőrfőnök ezzel is késlekedni fog. Július előtt az esküvőt semmi esetre sem tudjuk megtartani. Kértem a kerületi rendőrfőnököt, engedje meg, hogy a tyesziek eljöjjenek hozzám az esküvőre — ő ezt kategórikusan megtagadta arra hivatkozva, hogy egy Minuszában lakó politikai száműzött (Rajcsin) ez év márciusában a faluba kéredzkedett és eltűnt... Érveim, hogy a tyesziek eltűnésétől egyáltalán nem kell tartani — nem hatottak.

A tyeszieknek megengedték, hogy őszig Tyeszben maradjanak, azután átköltöznek Minuszába.

A Jenyiszejen való hajózásról, azt hiszem, már írtam neked. A magas vízállás még mindig tart: sőt most újra emelkedik a víz; nagy a hőség, és a hó valószínűleg olvad a tajgában a hegyek között. A hajóknak (csupa vontatóhajó) itt nincs menetrendje; az utazás Krasznojarszktól Minuszinszkig két napig tart — néha tovább is. Minusztól 55 versztet kell megtenni szekéren Susáig. Remélem hogy táviratban értesítesz bennünket, ha Mityát kiengedik, és rászánod magad az ideutazásra. Jelizaveta Vasziljevna attól tart, hogy az út túlságosan fárasztó lesz számodra. Ha a vonaton 2. osztályon utazhatnál, azt hiszem, nem fárasztana el túlságosan az utazás.

Üdvözlöm az egész családot. Nagyon várom Anyuta levelét. Megkapta-e a „Voproszi Filoszofii"-t?

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

50

M. A. ULJANOVÁNAK

98. VI/14.

Megkaptam, drága anyuskám, Manyácska V. 30-i levélkéjét. Köszönöm. De miért nem említi egy szóval sem a „Voproszi Filoszofii"-t, amelyet V. 14-én küldtem? Megkapta ezt a könyvet? (én Anyuta kérésére küldtem el; Manyácska azt írja, hogy megkaptátok V. 10-i és 17-i levelemet).

Nálunk minden a régiben van. Azt hiszem, ma Nágya is fog írni.

Most az idő egészen nyáriasra fordult. Nagy a hőség; J. V. különösen nehezen bírja. Mi Nágyával megkezdtük a fürdést, és nyári rendet vezettünk be.

Újság kevés van, és az is rossz. Tyeszben Jefimov elvtárs megőrült (jekatyerinoszlavi munkás — üldözési mánia)[147], és Gleb bevitte a kórházba. Julijnak Turuhanszkban rendkívül szomorú „históriája" volt: az egyik száműzött (egy botrányhős) képtelenül ostoba vádakat emelt ellene, szakítás következett be, külön kellett válniuk. Julij most egyedül él, megbetegedett, az idegei felmondták a szolgálatot, nem tud dolgozni. Isten mentse az embert a „száműzött-kolóniáktól"! és a száműzött-„históriáktól"! Julij arra kérte édesapját, járjon utána, hogy bárhova, de más helyre telepítsék át.

Én tökéletesen egészséges vagyok. (Nágya és J. V. szintén.) Végzek a fordítással, aztán újra hozzáfogok a saját munkámhoz[148]. A cikkgyűjteményről azt írták nekem, hogy nemsokára kinyomják.

Üdvözlet az egész családnak. Dolgozik-e Mitya?

Jó volna, ha rendszeresen foglalkozna valamivel, mert hiszen csak általában „olvasni“ — ebből nem sok a haszna.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Ha alkalom adódik, Manyácska küldje el következő könyveimet:

1. *Borovikovszkij.* „Polgári törvényhozás“ (X. köt. 1. rész).
2. „Polgári perrendtartás“ (zsebkönyv-formátum).

Susenszkojéből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 4. sz. 1929.

51

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

98. VII/15.

Tegnap megkaptam VI. 27-i leveledet.

N. J.-ről tegnap levelet kaptam a doktortól. N. J. egy revolverlövéssel végzett magával. VI. 23-án temették el. Levelet hagyott Glebnek, neki hagyta kéziratait is, és nekem, úgy mondják, ezt üzente: „úgy hal meg, hogy teljes és törhetetlen hittel hisz az életben, és nem a kétségbeesés kergeti halálba".

Nem voltam elkészülve arra, hogy ilyen szomorú körülmények közt fejezi be életét. Úgy látszik, szörnyű hatással volt rá az a száműzött-„história", egy botrányhős által ellene indított hajsza.

Úgy emlékszem, már megírtam, hogy Vilnából egy ládát küldtek a címemre könyvekkel (még nem kaptam meg). Vajon nem azokról van-e szó, amelyek Irkutszkba mentek? Mihelyt megkapom a ládát, értesítelek. Általában a könyveim körüli zűrzavar sokkal kevésbé bánt (elég sok a könyvem), mint a könyvtári könyv körüli zavar (amelyről azt írod, hogy a napokban visszaadod). Ilyen óriási, mérhetetlen késésre igazán nem voltam elkészülve!! Tehát minden igyekezetünk, hogy úgy rendezzük a dolgokat, hogy ne legyen késés, hogy a körforgás ne egy fél évig, hanem másfél hónapig tartson, hiábavaló volt?!! Ez a legnagyobb mértékben elszomorítana, annál is inkább, mert N. K. elutazásával a pétervári könyvtárakkal kapcsolatos összes reményeim végleg szertefoszlottak. Még arra is gondoltam, megkérlek, nem tudnál-e te magad beszélni a könyvtárossal — és megegyezni vele a könyvek

küldésének, visszaküldésének, a rendszeres kapcsolatoknak stb. pontos feltételeiben. Az ember azt hinné, nem valami nagy dolog — és lám, másfél éve, hogy az égvilágon semmire nem megyünk. Már arra gondolok, hogy le kell tenni az egészről: a „nagy távolságokkal" harcolni nem tréfa dolog.

Roppantul csodálkozom, hogy nem kaptad meg a „Voproszi Filoszofii"-t. Bosszantó lenne, ha elveszett volna, mert hasznos könyv és nem olcsó; s emiatt hiányos lenne a folyóirat. „Marija Uljanova" címre V. 15-én adtam fel ajánlott küldeményként. A postai vevény teljes épségben megvan. Vajon nem történt-e valami tévedés a címzésnél? (Talán még a Szobacsja Ploscsadkára címeztem.) Kérlek, érdeklődj mindenfelé, és értesíts. Én majd bemutatom a vevényt a postán, és kártérítést követelek az elveszett küldeményért. — A leveleimben *mindig* megírom, ha könyvet küldök. Ezért, ha a könyv nem érkezik meg, akkor azonnali értesítést várnék. Úgy látszik, egy levelem is elveszett.

Szergej Ivanovics[149] azt írta nekem, hogy szívesen vállalja az orvosi állást Szrednye-Kolimszkban. Azt hiszem, igaza van. Hiszen jobb dolgozni: különben tönkremegy az ember a száműzetésben. Aztán meg két és fél ezerből ott valószínűleg tűrhetően megél.

A Webbet Nágyával együtt tisztázzuk le. A megállapodás szerint augusztus közepén kell postára adnunk. Szörnyen unom ezt a másolást (mindegyikünkre kb. 1000 írott oldal jut). De a fordítás érdekes volt, mert a könyv nagyon, de nagyon használható.

Nágya tegnap levelet kapott Apollinarija Alekszandrovnától[150] (Krasznojarszkból). Kazacsinszkojét (Jenyiszejszk körzet, Jenyiszejszktől mintegy 100 versztnyire; a Jenyiszej folyó mellett) jelölték ki számára. Ott van néhány politikai: Lepesinszkij[151], Lingling[152], Rosztkovszkij[153], Grigorjeva[154]. Ap. Al. másfél hétig tartózkodott Krasznojarszkban és most valószínűleg útban van lakóhelye felé.

Mikor engedik ki végre Mityát? Hát igazán nem vártam, hogy semmiségekért ilyen nagy felhajtást csinálnak. És hová megy majd Mitya, ha kiengedik?

Csókolom anyánkat, és üdvözlöm a család minden tagját.

V. U.-d

Elmész-e Markkal a Kaukázusba vagy nem?

Nagyon örültem, amikor megtudtam, hogy pénzt küldtél az écrivainnek a kiadás céljaira. Nagyon köszönöm. Most várom az eseményeket. Mellesleg: írd meg, kérlek, hogy 25 szerzői példányt adjanak ki nekem: szétküldöm őket az elvtársaknak és az ismerősöknek. Ha megkapod a példányokat, azonnal küldj el nekem 12—15 darabot; a többiről majd megírom neked, hová küldd.

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 4. sz. 1929.

52

M. A. ULJANOVÁNAK

98. VIII/2.

A napokban megkaptam VII. 15-i leveledet, drága anyuskám.

Remélem, mire ez a levelem megérkezik, Mitya már szabadlábon lesz. Már annyiszor ígérték a kiengedését, hogy ősszel talán csak teljesítik ígéretüket. Nagyon sokáig húzódik ügyében a vizsgálat!!

Nagyon jónak tartom Manyácskának azt a tervét, hogy Brüsszelbe megy. Ott valószínűleg jobban lehet tanulni, mint Svájcban. A francia nyelvvel valószínűleg könnyen megbirkózik. Azt mondják, az éghajlati viszonyok ott jók. Nágyának van egy ismerőse*[155], aki 5 évig élt Belgiumban és most újra oda készül (Liège-be) Oroszországból. A felesége Nágyának jó barátnője*[156]. Nágya ma írni fog neki, és megkéri, írja meg Manyácskának (Podolszkba) mindazokat az adatokat és címeket, amelyek hasznosak lehetnek számára.

Ha a régi lakásotok házmestere azt mondotta, hogy májusban a postás „valamilyen sárga könyvet hozott", akkor az nyilvánvalóan éppen az általam küldött „Voproszi Filoszofii" volt. Tehát remélhetjük, hogy a könyv nem veszett el, és még sikerül visszaszereznünk. Még egy hétig várok, hogy Mark mit tud meg a könyvről a hivatalban, és azután bejelentem elveszését.

Nagyon örülök, hogy Anyuta mindenkit értesíteni akar arról, hogy Sz. M.[157] címére ne küldjenek semmit.

---

* Lenin hozzátartozói konspirációs okokból törölték leveléből az „ismerős" és a „barátnő" nevét. — *Szerk.*

Ehhez az ostoba nőszemélyhez nemrég újra érkezett valami az én részemre, és ő egy szúnyogból elefántot akar csinálni ... Persze nem törődöm ezekkel az ostoba kirohanásokkal (amelyek valószínűleg a minuszinszki társasággal való összeveszésünkkel kapcsolatosak), és a hozzá küldött könyveket meg fogom kapni. De kellemesebb volna, ha nem küldenének hozzá. Ha még nem értesítettek mindenkit, akkor Anyuta írjon a többieknek is. A napokban megkaptam egy részét azoknak a könyveknek, amelyeket Anyuta vett nekem (nagyrészt filozófiai könyvek). Azok a könyvek, amelyek most érkeztek részemre, még Minuszinszkban vannak; a filozófiai könyvek folytatását tartalmazzák.

A könyvek közé kerültek a következő, azt hiszem Anyutának szánt könyvek: *Bädecker, Suisseu „Jahrbuch* des Unterrichtswesens in der Schweiz", 1892, 1893 és 1894 (3 kötet). Anyuta közölje velem, mit csináljak ezekkel. Ha azt akarja, hogy elküldjem neki, akkor azonnal akarja-e vagy ősszel (amikor egy láda könyvet akarunk vasúton elküldeni).

[Apollinarija Alekszandrovna Jakubova]* tartózkodási helyéül (valószínűleg már megírtam) a Jenyiszej menti Kazacsinszkoje falut (Jenyiszejszk körzet) jelölték ki, a posta útvonalán, Jenyiszejszktől vagy száz verszt-nyire, vagy még távolabb. A* politikaiak közül ott van Lingling, Rosztkovszkij és mások. Onnan A. A. még nem írt nekünk.

A tyesziek augusztus közepén szándékoznak átköltözni.

Verholenszkből részletes levelet kaptunk a doktortól; leírja, hogyan halt meg N. J. Fedoszejev, visszaküld egy levelet, amelyet Anyuta írt N. J.-nek, de amely már halála után érkezett (ő nem tudja ki írta a levelet), és kérdi, mit tegyen a 25 rubel összegű pénzzel. (Ők ott gyűjtést rendeznek, hogy Fedoszejevnek sírkövet állítsanak.) N. J. adósságainak (kb. 80 rubel) kifizetését ők (vagyis a verholenszki elvtársak) szintén vállalják.

---

* Lenin hozzátartozói konspirációs okokból törölték a levélből A. A. Jakubova nevét. — *Szerk.*

Azt írja a doktor, hogy N. J.-re rendkívül lesújtóan hatott az a história, amikor valamilyen gazember (szintén politikai) ocsmány vádakkal illette anyagi ügyekkel kapcsolatban, hogy N. J. ezután elhatározta, hogy senkitől *semmiféle* segélyt nem fogad el (és az ő elhatározásai szilárd elhatározások voltak), hogy ezért a legnagyobb nélkülözéseket szenvedte el, nem tudott dolgozni, és saját szavai szerint, „amikor meggyőződött arról, hogy dolgozni nem tud, elhatározta, hogy nem él tovább“ ... Halála után távirat érkezett Verholenszkbe, amely szerint Marija Germanovna[158] engedélyt kapott arra, hogy odautazzon hozzá.

Csókollak és üdvözlöm az egész családot. Marknak jó utazást és pihenést kívánok.

V. U.-d

J. V. meg Nágya üdvözletüket küldik.

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 4. sz. 1929.

53

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

VIII/16.

Drága anyuskám, e héten megkaptam Anyuta VII. 30-i levelét. Hétfőn, VIII. 10-én kaptam meg Minuszában, amikor odautaztam, hogy a fogaimat kezeltessem[159]. Nagyon csodálkoztam, amikor ezt a levelet megkaptam, amely, mint kiderült, gyorsvonattal érkezett. Egyébként az, hogy az ezzel a (Tomszkba menő) gyorsvonattal érkező leveleket átteszik a rendes vonatra, időveszteséget jelent: kedden, VIII. 11-én kaptam meg Moszkvából a VII. 29-i újságot a rendes vonattal, a gyorsvonattal küldött levél pedig VII. 30-án kelt — tehát alig valamivel gyorsabban érkezett.

Innen viszont gyorsvonattal nem lehet küldeni, mert ehhez az kellene, hogy ismerőseim legyenek Obban[160], akikhez a levelet elküldeném, hogy bedobják a gyorsvonat levelesládájába.

Egyébként, próbálkozzatok meg még egyszer a gyorsvonattal: meglátjuk, mikor érkezik a levél.

Ma elküldöm Szentpétervárra a Webb-fordítást[161]. Megírtam, hogy a honoráriumot nektek küldjék: ha az écrivain nem tudná a címeteket, közöljétek vele ebből a célból.

A cikkgyűjteményemről már kaphattunk volna hírt, de nem kaptunk, és mi Nágyával arra gondolunk, hogy a dolog kútba esett....

Manyácskának véleményem szerint nincs oka ingadozni. Hasznára válna, ha valamelyik külföldi fővárosban élne és tanulna egy ideig, és Belgium különösen megfelelő volna. Milyen szakon akar előadásokat hallgatni?

Tehát nem hiába halasztgattam a „Voproszi"-ra vonatkozó bejelentést: kiderült, hogy nem veszett el, bár oly késve érkezett, hogy küldése teljesen értelmetlen lett.

V. U.-d

Anyutának

Ezzel a postával ajánlva küldöm neked, Anyuta, *Negri* Tempeste című könyvét és a kért katalógust. A csomagot ugyanúgy címezem, mint ezt a levelet. Értesíts, ha megkapod.

Leveleddel együtt kaptam a hírt Arhangelszkből, hogy M. G. is főbe lőtte magát (VII. 18-án), miután VII. 16-án hírét vette N. J. halálának. Borzalmasan tragikus história ez! És ebben a finálében valami Juhockij[162] nevű gazembernek (*politikai!!* száműzött Verholenszkben) a képtelen rágalmai játszották az egyik főszerepet. N. J.-t ez szörnyen megdöbbentette és lesújtotta. Ezért elhatározta, hogy *senkitől* nem fogad el segítséget és szörnyű nélkülözéseken ment keresztül. Azt mondják, 2—3 nappal halála előtt levelet kapott, amelyben megismételték ezeket a rágalmakat. Ördög tudja, hogy ez micsoda! A száműzetésben nincs rosszabb, mint ezek a „száműzött-históriák", de sohasem hittem volna, hogy ilyen arányokat ölthetnek! A rágalmazót az összes elvtársak már régen nyíltan és határozottan elítélték, és sohasem hittem volna, hogy N. J. (akinek volt némi tapasztalata a száműzött-históriákban) ezt ilyen szörnyen a szívére veszi[163].

Tegnapelőtt megkaptam Sahovot, Gumplowiczot és a „Közlemények"-et (két szám, a januári és a márciusi); postásunk hibájából érkeztek egy postával később.

Julij azt reméli, hogy nemsokára elkerül Turuhanszkból. Tyeszben lakodalmat tartanak és nemsokára átköltöznek Minuszinszkba[164]. Bazil technikusi állást kapott egy itteni gyárosnál.

V. U.-d

Susenszkojéból Podolszkba
1898 augusztus 16-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

54

M. A. ULJANOVÁNAK

VIII. 26.

Tegnap megkaptam, drága anyuskám, a 21-én feladott táviratot Mitya szabadlábra helyezéséről, valamint a te leveledet és Anyutáét. Nagyon örültem valamennyi hírnek, különösen az elsőnek. Mitya tehát a vizsgálat befejeztével kiszabadult: érdekes lesz most megtudni, mit készít elő számára a vádhatóság[165]. Várom híreiteket, hogyan rendezkedtek be télire.

Anyuta levele nagyon érdekes, és örömmel értesültem arról, hogy korai volt aggodalmunk a kudarcot illetően[166]. Még ma ajánlva elküldöm a napokban írt kis cikkemet (ugyanarra a címre, amelyre ezt a levelet is). Továbbítsátok, kérlek, az écrivainhez azzal a kéréssel, próbálja meg a cikket valahová elhelyezni: ha a gyűjteményhez már későn érkezne, valamelyik folyóiratba (a „Mir Bozsij"-ba vagy ami talán megfelelőbb — a „Naucsnoje Obozrenyije"-be)[167]. Nem tudom, célszerű-e a kéziratokat egyenesen Szentpétervárra küldenem. A Webb-fordítással így cselekedtem, mert a megállapított határidőig (IX. 1) mindössze két hét volt hátra, de nem tudom, nem voltak-e ezzel ott elégedetlenek. Egyelőre nektek fogom küldeni a kéziratokat.

Azt már megírtam, hogy megkaptam Gumplowiczot, Sahovot, Wolf „Közlemény"-eit, és a könyveket Friedmantól.

A „Nénike"[168] üdvözleteit stb. nagyon köszönöm. De sajnálom, hogy csak üdvözleteket küldött. Én aztán egyáltalán nem vagyok hibás abban, hogy „nem vála-

szolok". Mit gondol Anyuta, van-e értelme, hogy most válaszoljak, vagy pedig inkább várnom *kell?*

Az idő itt már őszre jár, bár az utóbbi napok nagyon szépek voltak. Hogy a mi házunk télen lakhatatlan lesz, azt nem hisszük és nem tartunk tőle. Más lakást persze, lehet majd találni.

V. U.-d

Nos, és mi van Manyácskával? Még mindig ingadozik vagy végül is határozott?

Susenszkojéból Podolszkba
1898 augusztus 26-án.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

55

M. A. ULJANOVÁNAK

Krasznojarszk, 98. IX/16.

Már néhány napja itt vagyok, drága anyuskám. Holnap szándékozom utazni, ha a hajó nem késik egy napot. A. M. és E. E. nélkül kell majd utaznom (hiszen, úgy emlékszem, megírtam neked Minuszinszkből, hogyan jött létre a velük való együttes utazás*). E. E. befeküdt az itteni kórházba; az egyik orvos A. M. ismerőse, és E. E. úgy látszik elég jól elhelyezkedett ott és jól érzi magát. Az orvosok még mindig nem tudják megállapítani a pontos diagnózist: vagy egyszerűen a sérülés okozta fájdalomról (másfél-két hónappal ezelőtt kiesett a kocsiból), vagy pedig májdaganatról van szó, ez pedig igen komoly betegség, hosszadalmas és nehezen gyógyítható. Szörnyen sajnálom szegény A. M.-et, aki még nem tért magához gyermeke halála és saját betegsége után; időnként annyira izgatja magát, hogy majdnem idegrohamot kap. Igazán nem szívesen hagyom itt egyedül, de a határidőm lejár, és utaznom kell. Majd megkérem az itteni elvtársakat, látogassák meg. Az utazás következtében, és mert A. M.-et kellett segíteni és néhány dolgot vásárolni, pénzügyileg elég rosszul állok. Kérlek, küldd el Jelizaveta Vasziljevnának (akitől pénzt kértem kölcsön) kb. a felét annak az összegnek, amelyet a Webb-fordításért (az egészért) kellett küldeniük (a fordítást augusztus 15-én küldtem Szentpétervárra[169]). Ha a honoráriumot még nem küldték el, azt hiszem, inkább várjunk még egy kicsit (vagy

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

vegyétek át a honoráriumot alkalomadtán, ha lehet). Válságba így sem jutok, tehát a dolog nem túlságosan sürgős.

Nagyon örülök, hogy idejöttem: rendbehozattam a fogaimat és kissé felfrissültem, miután másfél évig ültem Susenszkojéban. Akármilyen kevesen vannak is Krasznojarszkban, Susa után mégiscsak kellemes találkozni emberekkel és elbeszélgetni velük, másról is, mint vadászatról és a susai „újságokról". Az út visszafelé elég hosszú lesz (kb. 5 nap vagy ilyesmi): a hajók a Jenyiszejen pokoli lassan másznak az ár ellen. A hajófülkében kell majd ülnöm, mert nagyon hideg van (persze, téliesen vagyok felöltözve, itt még egy bekecset is vettem Nágyának, úgyhogy semmiféle hideg nem fog ki rajtam). Ellátom magamat gyertyákkal és könyvekkel, hogy meg ne haljak unalmamban a hajón. Valószínűleg együtt utazom Lepesinszkajával, egy száműzött feleségével, aki Kuraginszkoje faluban[170] vállalt munkát (kb. 40 versztnyire Minuszinszktól, ott él Kurnatovszkij elvtársunk is[171]), a férjét ugyanoda helyezték át. Tegnap jó hírt hallottam: Julijt áthelyezték — hogy hová, azt még nem tudom. Az utolsó levél, amelyet hazulról kaptam, Anyuta VIII. 24-i levele volt. Nagyon köszönöm a levelet is, a könyveket is („Neue Zeit", levonat az „Archiv"-ból, Kohanovszkaja — életrajz[172] stb.). Válaszolni már csak Susából fogok neki, vagyis kb. másfél hét múlva: ez elég nagy késés, dehát mit tegyen az ember.

V. U.-d

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

Most találkoztam A. M.-mel, és megtudtam, hogy Elvira Ernesztovna sokkal jobban van, a doktorok most nem látnak semmi veszélyt és azt ígérik, hogy egy hét múlva teljesen egészségesen hagyja majd el a kórházat és olyan állapotban lesz, hogy elutazhat Minuszinszkba. Mindezek igen kellemes hírek.

Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

56

M. A. ULJANOVÁNAK

98. X/11.

Ezen a héten egyáltalán nem kaptam hírt felőletek, drága anyuskám. Ti valószínűleg Mityával és a hazatért turistákkal együtt rendezkedtek be. Úgy látszik, Anyuta utazása nem nagyon sikerült? Ezt nagyon sajnálom — a Krímbe nem jut el az ember olyan gyakran. Mi van Manyácskával? elutazott-e? Megegyeztetek-e vele pontosan a címeket és a leveleket illetően? Közöljétek velem, ha igen — én is fogok írni neki innen. Rendkívül meglep Pétervár makacs hallgatása: a Webb-fordítást augusztus 15-én elküldtem, és mind ez ideig még a megérkezéséről sem értesítettek (a küldemény persze ajánlva ment a lerakat címére, P. B. részére). A gyűjteményről is meglepően hallgatnak: augusztus 7-ről kelt az utolsó levél, amely szerint a 7. ív korrektúrája fut: tehát több mint a fele készen volt. Lehetséges-e, hogy egy hónapnál tovább húzódik a dolog? Valószínűleg kútba esett, de ebben az esetben arra számítottam, hogy nekem azért mindenképpen elküldik a könyvet (ajánlott küldeményként — ennek az égvilágon semmi akadálya nincs). Nem értem a dolgot, de leginkább arra gondolunk Nágyával, hogy az egész kútba esett. Ez rendkívül szomorú lenne. A piacaim fogalmazványát befejeztem és hozzáfogtam a végleges kidolgozáshoz. Ezzel egy időben folyik a tisztázás, és arra gondoltam, hogy részenként küldöm, és ami megérkezik, azt kinyomatják, nehogy fennakadás legyen (az első küldeményt legkésőbb egy hónap múlva szándékozom feladni): ha decemberben megkezdenék a nyomást, akkor

még ebben az idényben megjelenhetne. Csak kiadót kell találni (ha az előző ügy kútba esett), és szerződést kell vele kötni. Mindezt arra az esetre írom, ha Anyuta találkozik az écrivainnel — hiszen Anyuta gyakran utazik Pétervárra — vagy véletlenül megtud valamit, no meg általában (még ha nem is találkozik senkivel és nem is tud meg semmit) nem érdektelen a dolgot megbeszélni, megtanácskozni.

Nálunk nincs semmi újság. Az idő hideg — alighanem hamarosan megjön a tél. Az idei ősz csúnyább a tavalyinál.

Üdvözlök mindenkit. *V. U.-d*

Igaz, majdnem elfelejtettem közölni, hogy az előző postával, október nyolcadikán két könyvet küldtem nektek (ajánlva) a „Naucsnoje Obozrenyije" és a „Voproszi Filoszofii i Pszichologii" egy-egy számát — Anyuta arra kért, hogy mindkét könyvet küldjem vissza neki, és elnézését kell kérnem a késésért.

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljuclja" 5. sz. 1929.

57

M. A. ULJANOVÁNAK

98. XI/1.

Tegnapelőtt vettem X. 14-i leveledet, drága anyuskám, nagyon örültem neki. Ma vendégül látom Glebet, egyedül jött el 3 napra. E. E., szegényke, még mindig beteg, betegsége komoly és úgy látszik, Szentpétervárra vagy Moszkvába kell küldeni, az itteni orvosok nagyon rosszak.

Keveset írok, mert nem készülök el a posta indulásáig — egész nap sétáltunk. Nálunk nagyon szép idő van — derűs, hideg és csöndes napok; még mindig nincsen hó.

Üdvözlöm az egész családot. Vajon Mark jól összeszedte-e magát a Krímben? Anyutától hamarosan várok levelet. Hogy van Mitya?

Továbbítsátok, kérlek, a levelet A. P. Szkljarenkónak*; elvesztettem a címét.

Ha Anyuta csakugyan el akar utazni Szentpétervárra, akkor fel kellene használnia az alkalmat és tennie valamit az én nagy művem érdekében. A két első fejezetet nemsokára (egy-másfél hét múlva) már közvetlenül Anyutának küldöm: legalább tudni fogom, mi lett velük[173]. Ugyanakkor írok majd e művel kapcsolatos terveimről is.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Manyácskától még nem kaptam levelet.

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

58

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anyutának

Ma elküldöm anyánknak címezve a „piacok" két füzetét. Ez — a két első fejezet, az egész munkának kb. egynegyed vagy egyötöd része. Összesen nyolc fejezet lesz, most a harmadik fejezet előkészítését fejezem be, és így januárban minden valószínűség szerint az egész elkészül, mert Nágya elég gyorsan másolja — amilyen ütemben én írom. Az első fogalmazványhoz képest sokat rövidítek ugyan, de a munka terjedelme mégis elég tekintélyes. Az első két fejezet, számításom szerint, kb. 270 000 betűt tartalmaz, vagyis — egy nyomtatott ívre 33 000 betűt számítva — mintegy 8½ nyomtatott ívet. Az egész könyv terjedelme tehát 35—40 nyomtatott ív lesz — még remélem, hogy nem fogja meghaladni a 35 ívet, mert már ez is nagyon vaskos kötet lenne (560 old.). Mindenesetre kívánatos elérnünk azt, hogy nagy formátumban adják ki és középnagyságú betűtípussal nyomják, tehát egy oldalra mintegy 2400 betű és egy ívre 33 000-nél több jusson — ez azért jobb, mert akkor kisebb az oldalak száma.

Ami magát a kiadást illeti, nyilván abban kell reménykednünk, hogy kiadót találunk. Talán lesz alkalmad Szentpétervárra utazni, és akkor megtanácskozod a dolgot az écrivainnel. Vajon nem vállalná-e a könyv kiadását M. Vodovozova asszony?[174] [Önálló kiadásra nem számítok, mert a gyűjteményes kötetre keresztet vetettem — jóllehet sem erről, sem a fordításról mind ez ideig *semmiféle* hírt nem kaptam! Ha várakozáson felül mégis kiderülne, hogy ez nem így van, akkor egy önálló kiadás is lehet-

séges lenne, csakhogy külön korrektort kellene keresni, intelligenset, tisztességesen megfizetni a munkáját, és feltételként kikötni, hogy azonnal elküld minden egyes korrektúra-ívet.]

A nyomást azonnal meg lehetne (és meg kellene) kezdeni (azért kellene, mert különben nem jelenik meg tavaszra); a továbbit fejezetenként lehet küldeni és én megígérhetem, hogy nem fogok késni. Ha találtok kiadót — vele pontos szerződést kell kötni, és rendkívül kívánatos lenne, hogy elengedhetetlen feltételként kikössétek a korrektúra-ívek elküldését [a táblázatokban előforduló sajtóhibákat például más, mint a szerző, nagyon nehezen veszi észre; azonfelül lehetnek javítások és kiegészítések stb.]. Az écrivain azt írta nekem a tavasszal, hogy ki lehetne hozni a munkát részletekben a „Naucsnoje Obozrenyijé"-ben vagy más folyóiratban. Én persze nem ellenzem ezt, de aligha akad egyetlen folyóirat is, amely ilyen nagyterjedelmű írást hajlandó volna közölni — ez túlságosan szokatlan lenne. Valószínűbb, hogy egyik-másik fejezet közlését vállalnák. A második fejezet például, de az első is, teljesen önálló egészet alkot. Részben erre való tekintettel is siettünk a kész részt azonnal elküldeni. De ha odaadjátok egy folyóiratnak, pontosan meg kell egyezni a közlés időpontjában és fenntartani a szerzőnek azt a jogát, hogy az egész könyvet kinyomassa azonnal, nem várva meg, amíg a folyóiratban megjelenik a cikk vége[175].

A könyv előszavát nem a sajtóban való közlés végett küldöm (az előszót idővel valószínűleg át kell dolgozni és ki kell egészíteni)[176], hanem azért, hogy képet adjak az egész könyv felépítéséről. A tartalomjegyzéket továbbra is az egyes fejezetekkel együtt fogom küldeni. Ha az ilyen részletes tartalomjegyzék feleslegesnek mutatkozna (jóllehet szerintem a részletes tartalomjegyzék sokkal kényelmesebb az olvasónak), akkor ezt rövidíteni lehet, csak a paragrafusok címeit hagyva meg[177]. Mellesleg, ezeket a paragrafus-címeket a könyvben nem vastag betűkkel kellene szedni és nem is dőlt betűkkel (ez túlságosan ünnepélyes), hanem ellenkezőleg, a legkisebb petittel. Ez kevesebb helyet foglal el és jobban megfelel e címek rendeltetésének. Azt gondolom, hogy a táblázatokat ugyan-

csak a legjobb lenne apró betűkkel szedni, hogy minél kevesebb helyet foglaljanak el.

Érzem, hogy ezek a részletek könnyen érdektelenek-nek bizonyulhatnak — de legalább az én részemről hadd történjék meg minden. Nagyon valószínű, hogy az écrivain a dolgot majd kézbe akarja venni vagy erre hajlandó lesz — csak az a kár, hogy ő az összeköttetés fenntartásában hihetetlenül és érthetetlenül pontatlan, és nyilvánvalóan végleg javíthatatlan ezen a téren. Általában ő szinte túlzottan szíves: például a felesége maga végezte a gyűjtemény elejének korrektúráját — ez pedig aprólékos és sok időt igénylő munka. Hogyan szakíthatott időt erre rengeteg egyéb elfoglaltsága mellett. Ezért lenne hasonlíthatatlanul kényelmesebb ilyen esetben külön korrektort alkalmazni[178] (akár az ő ajánlásuk alapján is), és megkövetelni tőle, hogy tartsa fenn a rendszeres összeköttetést, értesítsen téged a dolog menetéről és minden korrektúra-ív elküldéséről.

Nos, mégiscsak be kell fejeznem levelemet. Kérlek válaszolj minél gyorsabban — legalábbis igazold egyszerűen a kézirat vételét.

V. U.-d

Susenszkojéból Podolszkba
1898 november 7 és 11 között.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 5. sz. 1929.

59

M. I. ULJANOVÁNAK

98. XI/11.

Megkaptuk a leveledet, Manyácska, és nagyon örültünk neki. Nyomban elővettük a térképet és kezdtük nézegetni, hol az ördögben is van az a Brüsszel. Megállapítottuk, és gondolkozni kezdtünk: egy macskaugrás Londontól is, Párizstól is, Németországtól is, tehát úgyszólván Európa kellős közepén van... Bizony, irigyellek. Száműzetésem első időszakában még csak látni sem akartam Európai-Oroszország és Európa térképét: gyakran olyan keserűség fogott el, amikor kiterítettem és kezdtem nézegetni rajta a különböző fekete pontokat. Most azonban ez nem így van, már beletörődtem, és nyugodtabban nézegetem a térképet; gyakran arról is elábrándozunk, hogy a „pontocskák" közül melyikbe szeretnénk eljutni majd azután. A száműzetés első felében, úgy látszik, többet néztem hátra, most meg — előre nézek. Nos, qui vivra, — verra*. Ami az újságokat és könyveket illeti, kérlek szerezd meg, amit lehet. Küldjél mindenféle katalógust, antikváriusokét is, könyvkereskedésekét is minden nyelven. Sőt ma egy kis megbízást is akartam neked adni, de elhatároztam, hogy egyelőre elhalasztom a következő alkalomig. Emlékeztetlek arra, amit tavaly írtam neked vagy Anyutának, hogy tudniillik az újságok közül gyakran különösen érdekesek a hivatalos lapok, amelyek a parlamenti viták gyorsírásos jelentéseit tartalmazzák. Ha érdeklődnél, hol árusítják ezeket a

* — aki megéri, meglátja (majd elválik). — *Szerk.*

lapokat (hogy Brüsszelben csak belga, vagy pedig francia és angol lapok is kaphatók-e?), és az *érdekes* számokat elküldenéd (hiszen remélem, olvasod az újságokat, ugye?) — az nagyon jó lenne. Azt ajánlom, ne szorítkozzál a belga lapokra, hanem fizess elő valamilyen német lapra is: a nyelvet sem felejted el és kitűnő olvasnivalót kapsz; s az újságok nem kerülnek sokba.

Hazamész-e karácsonyra?

V. U.-d

Hosszú várakozás után mégis megérkezett gyűjteményes kötetem. Megkérem Anyutát, küldjön neked egy példányt.

Susenszkojéból Brüsszelbe.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 5. sz. 1929.

60

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

98. XI/15.

Hogyan töltitek a telet Podolszkban, drága anyuskám? Igazán nem vidám tél ez számotokra — Mark kénytelen másutt élni, Mitya Podolszkhoz van kötve. Ő nem válaszol azokra a kérdéseimre*, hogy milyen formában kell letöltenie katonaidejét: mint sorkatonának vagy mint felcsernek? Van-e valami híretek az ügyéről, körülbelül mikor fejeződik be és hogyan? vagy semmiféle híretek nincsen? Milyen Mark egészségi állapota? Nem unatkozik-e egyedül Moszkvában, vagy pedig el van halmozva munkával a hivatalban és az esti előadásokkal (tart-e előadásokat?)[179].

Nálunk semmi újság. Csak a szórakozásunk változott: minthogy beköszöntött a tél, vadászat helyett korcsolyázom: eszembe jutottak a régi idők, és kiderült, hogy nem felejtettem el, pedig vagy tíz éve nem korcsolyáztam. Nágya szintén meg akar tanulni — nem tudom, sikerül-e neki.

Üdvözlöm az egész családot. Téged sokszor csókollak.

V. U.-d

Anyutának

Az előző postával elfelejtettem megírni neked, hogy még akkor megkaptam a „Neue Zeit"-et. Tegnap megkaptam a számlát A. M. Kalmikovától. Vagy nyolc rubel adósságom gyűlt össze, én pedig rendelek és újra

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

rendelek. Nem értem, mi az oka annak, hogy még mindig nem érkezett meg a honorárium a még augusztus 15-én Pétervárra elküldött fordításért! Ha megérkezik, akkor küldj el kérlek 50 rubelt a könyvkereskedésnek, ha pedig nem érkezik meg, mire ezt a levelet megkapod, akkor igazán nem tudom, mit tegyek. Ha lehet — jó lenne a könyvkereskedésnek legalább egy tizest elküldeni; a fordítás honoráriumát illetően azt üzenték nekem, hogy mindenesetre ki fogják fizetni (nem valószínű, hogy a cenzúra nehézségeket támaszt) — tehát csak idő kérdése.

A múltkor írtam neked, és arra kértelek, hogy különböző ismerőseimnek küldd el a könyvemet, de elfelejtettem, hogy nem tudod a címeket[180]. Az arhangelszki címeket magam sem tudom. Ma *találomra* írok M. J. Grigorjevnek[181] a fűrészmalomba, ahol dolgozik. Ha nem tévedek, te levelezel Arhangelszkkel, nem jobb-e ez esetben, ha a könyveket elküldöd ismerőseidnek, hogy adják át őket? Ha ez nem lehetséges, akkor elhalasztjuk a küldést, amíg a címet meg nem kapjuk. Lalajanc címe: Voronyezs, a Bogoszlovszkája utca és a Krutoj köz sarka, 11. sz., Isz. Hrisztof. Lalajancnak. Kellene küldeni egy példányt annak a szamárainak is, aki a „Naucsnoje Obozrenyijé"-be[182] ír. Ő Szentpétervárott van, de a címét nem tudom.

Nem terhellek meg túlságosan megbízásaimmal? Wolf a francia klasszikusok valamilyen sorozatát hirdeti *kötetenként ro kopekért*. Nem láttad, milyen kiadványok ezek?

V. U.-d

Csodálkozással olvastam, hogy Labriola megjelent oroszul! Képzelem, milyen eltorzított formában!

Nem te fordítottad Labriolát?

A „Frankfurter Zeitung"-ban nagyon érdekes beszámolót olvastam a stuttgarti Parteitagról[183]. Arra gondolunk, hogy ezt a lapot a következő évre megrendeljük. Olvasol-e valamilyen külföldi újságot?

Susenszkojéből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

61

M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

98. XI/22.

Drága anyuskám, ma hosszú levelet írok Anyutának a folyó ügyekről. Ezért neked már nem írok, annál is inkább, mert Nágya terjedelmes beszámolót készített életünkről, és ehhez az égvilágon semmi hozzáfűznivalóm nincsen. A beszámoló általában megfelel a valóságnak — csak a piacokkal való munkámmal kapcsolatban tartalmaz némi túlzást*.

V. U.-d

Mityát arra kérem, hogy „Tula kormányzóság jegyzőkönyvé"-t** küldje el minél hamarább Alekszej Pavlovics Szkljarenkónak: nem tudom a címét.

Anyutának

Egyszerre kaptam meg mindkét leveledet, a XI. 1-it és a 4-it. Annak, hogy a kiadás Vodovozovához került, megvannak a jó oldalai: legalább világosabb lesz a helyzet. A „tanulmányokkal" kapcsolatos elszámolása, úgy látom, tökéletesen méltányos, és a honorárium alacsony összegét teljesen indokolja a kis példányszám[184]. A piacokért természetesen nem elégedhetünk meg ilyen honoráriummal. Az a szándékom, hogy elfogadom Vodovozova ajánlatát (ha találkozol vele, természetesen, tolmácsold köszö-

* Lásd ebben a kötetben 505—507. old. — *Szerk.*

** amelyet még ma ajánlva elküldök a címedre.

netemet) piacaim kiadására vonatkozóan — és ami a pénzügyi feltételeket illeti, rád bízom (ha nem esik nehezedre) a vele való tárgyalást: nem tudom, mi előnyösebb, meghatározott honorárium-e, vagy pedig „az egész tiszta nyereség". E két fizetési mód közül természetesen az előnyösebbet kell választani, annál is inkább, mert semmi sem teszi számomra sürgőssé a pénz kézhez vételét. De a kiadásra vonatkozó megállapodásban a legfontosabb a *tökéletesen jó* korrektúra biztosítása, enélkül *semmiképpen nem érdemes* kiadni. A „tanulmányok" korrektúrája egészen rossz: az *értelemzavaró* sajtóhibákon kívül, amelyeket elküldtem neked*[185], tömérdek apró hiba akad, amelyek miatt már érkeztek panaszok az elvtársaktól. Feltétlenül szükségem van egy igen intelligens és fizetett korrektorra — ezt határozott feltételként kell kikötni, és magam is szívesen megfizetem egy ilyen korrektornak akár a szokásos összeg kétszeresét is, tekintve, hogy a szerző nem végezheti maga a korrektúrát. Különösen ezek a táblázatok — szörnyű hibák vannak bennük. A piacokban pedig rengeteg a táblázat. Ezenkívül (még a legjobb korrektúra mellett is) *feltétlenül szükséges*, hogy azonnal elküldjék nekem az utolsó korrektúra íveit, egyik ívet a másik után, én meg elküldöm a sajtóhibák jegyzékét. Emiatt a megjelenés legfeljebb egy hónapot késik majd (ha pontosan küldik a korrektúrát); ez nem baj, fő, hogy a kiadás rendes legyen. Ami a kiadás idejét illeti — már most el lehetne kezdeni (mi már lemásoltuk a 3. fejezetet, és a napokban végzek a 4-kel, vagyis a mű felével, a másik fele pedig sokkal könnyebb, úgyhogy bátran vállalhatom azt a kötelezettséget, hogy az utolsó fejezetet február 15-re szállítom Moszkvába vagy még hamarább); nekem ez különösen megfelelne, mert az első ívek alapján módom lenne nemcsak a sajtóhibáknak, hanem esetleg valami lényegesebbnek a közlésére is. Lehetőleg olyan formátumot és betűtípust válasszunk, hogy egy oldalon kb. 2400 betű legyen — ez esetben az

* ugyanakkor, amikor neked a sajtóhibák jegyzékét elküldtem, elküldtem őket az écrivainnek is azzal a kéréssel, hogy ezeket *okvetlenül* nyomassák ki egy külön lapon és az árusításnál tegyék be a könyvbe. Most tehát ezzel a kéréssel Vodovozovához kell fordulni.

egész munka elfér kb. 30 íven, kereken számítva 500 oldalon (nagyobb oldalszám túlsok és az olvasónak terhes lenne). Végül, ami a 2. fejezetben közölt diagrammát illeti, kül önösen kell rávigyázni, nehogy hiba csússzon bele. Kérlek, beszéld meg mindezt Vodovozovával, és levelem vétele után válaszolj mielőbb. A 3. és 4. fejezetet mihelyt befejeztük, elküldjük, mintegy két hét múlva.

Manyácskának, kérlek, küldj el még 3 példányt a „Tanulmányok"-ból. Alekszandr Leontyevics[186] címe: (Arhangelszk, Opernaja ulica, Gugyina-ház). Az itteni elvtársak közül valamennyinek küldtem. Egy példányt még kellene adni annak a szamárainak, aki a „Naucsnoje Obozrenyijé"-be ír.

Az általad felvett egyharmad honorárium fele fedezi azt a pénzt, amelyet Mitya Jel. Vasz.-nak küldött. A másik felének egyik felét küldd el kérlek Kalmikova lerakatába (ott tartozásom van, s elég sokat rendelek onnan), a másik feléből pedig a folyóiratokra és az újságokra kell előfizetni 1899-re; már ideje előfizetni, különösen a külföldiekre:

„Russzkije Vedomosztyi" egy évre — *8 rubel 50*
(nekem 10 hónapot kell fizetnem)
„Russzkoje Bogatsztvo" egy évre — *9 rubel*
„Mir Bozsij" egy évre — *8 rubel*
„Frankfurter Zeitung"
1899 első negyedére — *4 rubel 70*
„Nyiva" 1899-re — *7 rubel*
„Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik", herausgegeben von Heinrich Braun. 1899-re — *12 márka.*

Itt mi nagy becsben tartjuk az újságokat és a folyóiratokat, különösen azokat, amelyek időben érkeznek; ezért arra kérlek, minél hamarább fizess elő.

V. U.-d

Üdvözlet az egész családnak.

(Blost átadtam Bazilnak, most ez a könyv nincs nálunk.)

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

62

M. A. ULJANOVÁNAK és D. I. ULJANOVNAK

98. XI/28.

Megkaptam XI. 9-i leveleteket, drága anyuskám, a tiedet meg Mityáét.

Ha táviratot akartok küldeni ide, figyelembe kell vennetek, hogy postásunk minden hétfőn és csütörtökön reggel van Minuszában. Tehát vasárnap, illetve szerdán reggel kell táviratozni — akkor a táviratot kedden, illetve pénteken reggel kapom meg (ezek a mi posta-napjaink, a susai helyi „ünnepnapok")*.

Manyácskától egy levelet kaptunk, válaszoltunk is neki**, de az ő levelét még nem kaptuk meg.

Nagyon-nagyon örülök, hogy szívesen vagy Podolszkban. Persze kár, hogy Mark egyedül kénytelen élni.

Anyutához van még egy kérésem: a megrendelendő folyóiratokhoz még vegye hozzá „A Császári Szabad Közgazdasági Társulás Munkái"-t, ára évi három rubel (6 könyv) a portóköltséget beleértve. Ha ugyan megjelenik még ez a folyóirat.

Ha a folyóiratokra Wolf útján fizettek elő, neki már megvan a címem: tőle kapom a „Közlemények"-et.

V. U.-d

Üdvözlet az egész családnak.

J. V. mindannyiatokat üdvözöl.

---

* a táviratot így kell címezni: Minuszinszk, Uljanovnak, Susenszkoje.

** Lásd ebben a kötetben. 138—139. old. — *Szerk.*

Befejeztem a könyvem felét és megállapítottam, hogy az egész könyv inkább rövidebb lesz a feltételezettnél, semmint hosszabb.

Mityának

A vadászatomról szerzett értesülésed pontatlan. Ki meséli ezt neked? Vajon nem Anyuta esik-e időrendi tévedésekbe és tünteti fel új híreknek a nyulakról szóló régi meséket. Az ősszel itt elég sok nyulat lőttem — a Jenyiszej szigetein van tömérdek, és ezért hamarosan meguntuk őket. Prominszkij néhány tucatot lőtt, mert bőröket gyűjt egy bundára.

Fajdkakasra és fogolyra vadászni persze érdekesebb, csak nehéz. Júliusban még lőttem néhány fiatal nyírfajdot, de most lóhátról vadásznak rájuk hadipuskával: gyalogos vadászt télen a fajdkakasok nem engednek közelükbe (csak ritka kivételképpen). A fogolyvadászathoz (ősszel) jó kutyára van szükség — az én Jennym viszont vagy fiatal még, vagy pedig alkalmatlan. Télen inkább „varsával", kelepcével és hurokkal fogják a fogolyt*.

Most új szórakozásunk van — a korcsolyázás, és ez nagymértékben elvon a vadászattól.

A jövő nyáron, remélem, többet fogok vadászni — kevesebb lesz a munka, a kutya hozzászokik, azután meg ez lesz az utolsó (remélem utolsó) szibériai nyaram.

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

---

* tavaly még lőttem néhány fogolyt (ha nagyon keveset is), de idén úgyszólván semmit.

63

M. A. ULJANOVÁNAK, A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK

98. XII/6.

Megkaptam Anyuta leveléhez írt soraidat, drága anyuskám. Anyutának részletesen válaszolok. Magamról semmi újságot nem közölhetek: úgy élünk, mint azelőtt. Még mindig jó idő van, és ma téli vadászatra készülök. Anatolij azt írja, hogy beteg, szegény, alighanem tífusza van. Julij fagyoskodik Turuhanszkban (a lakásban reggelenként —2° van) és alig várja, hogy áthelyezzék. Jak. M. (Ljahovszkij) azt írja, hogy Fedoszejev sírkövéhez 180 rubelre van szükség, s egyelőre 70-et gyűjtöttek össze — kéri, hogy ezt valamennyi ismerőssel közöljük*. Azt írja, hogy X. 18-án az alekszandrovszki börtönbe érkeztek: A. Jergin[187], Frelih[188], Zmejev[189], Aljuskevics[190], Talalajev[191], Tyutrjumova-Abramovics[192] és Goldman[193]. Valamennyien Jakutiába mennek.

V. U.-d

Anyutának és Marknak

Egyszerre kaptam meg mindkét leveleteket, nagyon köszönöm és részletesebben válaszolok.

Csodálkozom, hogy az écrivain visszautasította a fizetett korrektor alkalmazására tett javaslatot (a tanulmányok számára) — rengeteg a sajtóhiba és különösen bántanak az értelemzavarók, amelyeknek a jegyzékét neked is, neki is elküldtem. A napokban várom a választ

* A pénzt a következő címre lehet küldeni: J. M. Ljahovszkijnak, Verholenszk. Irkutszk kormányzóság.

— vajon sikerül-e a jegyzéket valahogy elhelyezni; erre pedig feltétlenül szükség van.

Azt hiszem, aligha van értelme annak, hogy önállóan fogjunk hozzá a könyv kiadásához: először is kívánatos, hogy Vodovozovával, aki kiadónak megfelel, állandó kapcsolatot létesítsünk. Másodszor, egyrészt az összeg (mely a kiadáshoz szükséges) igen nagy, másrészt az ügy nagyon sok vesződséggel jár, bonyolult és nehéz. Aki először csinálja egyedül, elkerülhetetlenül elkövet különféle hibákat, én meg nagyon szeretném, ha a kiadvány külső alakja kifogástalan lenne, még ha néhány száz rubellel többe kerül is. Harmadszor, időben is aligha jelent ez nagy különbséget: levelemet az ünnepek előtt megkapjátok, Vodovozova pedig februárban érkezik — talán levelezés útján is meg lehet vele egyezni. És mennyi időbe kerülnének még (önálló kiadás esetén) az utazások, a keresgélések stb. Azután egy másik városból figyelemmel kísérni a kiadást — rendkívül nehéz dolog. Nem lenne-e tehát jobb, ha Vodovozovának írnátok? Megkérdeznétek, mikor lehet hozzáfogni a kiadáshoz, mennyi időt vesz igénybe, lehetséges-e, hogy a könyv legkésőbb április végén megjelenjék stb. Ami a feltételeket illeti, gondolkoztam ezen, és úgy vélem, hogy jobb a tiszta nyereséget választani, mint az ívenkénti honoráriumot. Az előbbi esetén a brutto összegnek kb. egyharmadára számítok, esetleg többre is; az utóbbi esetén, hogy ezt az összeget megkapjam, ívenként minimum 75 rubelt kell számítanom, és ez valószínűleg nagy teher és kockázat a kiadónak.

Négy fejezetet bevégeztem és ma a másolásukat is befejezzük, tehát a napokban a III. és a IV. fejezetet is elküldöm. Remélem, hogy februárban megkapjátok az egész könyvet. Mellesleg, ha a kéziratot olvassátok, kérem, küldjétek el megjegyzéseiteket. A fogalmazványban megjelöltem a tisztázat oldalszámait, és így elküldhetem a javításokat. Még a „Tanulmányokkal" kapcsolatban is van egy kérésem: küldjétek el nekem a sajtóban megjelent kritikákat, amelyek kezetekbe akadnak nektek vagy az ismerősöknek, mert én itt nem figyelem eléggé a napi sajtót.

Ha a petit és a táblázatok drágábbak, akkor a kiadó-

nak különösen sokat kell majd költenie a piacokra, mert rengeteg a táblázat, és diagrammák is vannak. A könyv — amennyire most meg tudom ítélni — kisebb méretű lesz, mint feltételeztem, de azért mintegy 450 nyomtatott oldalt mégis kitesz, ha 2400 betűt számítok egy oldalra. Az olyan oldalakból, amilyenek Vodovozova kiadványainál szokásosak (nagyon ritka sorok, egy oldal csak 2000 betű) legalább 550 oldal lenne — ezért kívánatos a sűrűbb szedés. Nagyon kívánatos lenne, hogy valamennyi táblázatot petittel szedjék — máskülönben rengeteg helyet foglalnak el, kevésbé szemléletesek és áttekinthetők az olvasó számára. Különösen azok a táblázatok nem felelnek meg, amelyeket az egész oldalon fektetve helyeznek el (vagyis amelyeknek az olvasásához a könyvet meg kell fordítani). Mindez igen fontos az olvasó szempontjából. Nagyon megfelelne az a betűtípus, amellyel *a mellékletek* táblázatait nyomták Vodovozov „A földbirtoklás és a mezőgazdaság" című könyvében; ilyen betűvel kellene szedni a II. fejezet és a többi fejezet valamennyi táblázatát (a II. fejezetben van a legtöbb táblázat; a többiben hasonlíthatatlanul kevesebb van, de azért van). Mindezt meg kell beszélni a kiadóval, és azt is, hogy a korrektúraíveket küldje el nekem (mint már írtam). A kiadás meggyorsítása végett két nyomdában lehetne nyomatni, külön az első részt (az első négy fejezetet) és külön a második részt, külön számozva az oldalakat. Mellesleg: Mark javaslatáról, hogy változtassuk meg a címet és kétkötetes kiadványt adjunk ki. Szerintem ez aligha lenne célszerű. A szerényebb és nehézkesebb cím a cenzúra szempontjából jó; a cím megváltoztatása azzal járna, hogy a szövegen rengeteg kisebb, de éppen ezért terhes változtatást kellene eszközölnöm. Annak, hogy a művet két kötetre bontsuk, nincs értelme; ha a „Tanulmányok" formátumát és betűtípusát tekintjük normának, akkor egy-egy kötet *vékonyabb* lenne annál a könyvnél (ezenkívül el sem lehet adni külön, kötetenként, mert a gondolatmenet egységes, tele hivatkozásokkal az egyes fejezetekre stb.) Ami az árat illeti, 3 rubelnél többre nem is gondoltam, és magasabb árat nem tartanék kívánatosnak (alacsonyabbat nem kifizetődőnek). A példányszám viszont lehetőleg minél nagyobb

legyen*: bosszantó, hogy a „Tanulmányok" kis példányszámban jelent meg. Ami a piacok cenzurális akadályait illeti — nem hiszem, hogy ilyenek lesznek, hacsak nem áll be a különösen szigorú rendszabályoknak és a magunkfajtájúak üldözésének rendkívüli időszaka. Ha pedig jól fognak a tanulmányok, akkor valószínűleg még sokkal jobban elkelnek majd a piacok. Ezt meg kellene értetni a kiadóval. Hátra van még a szerzői tiszteletpéldányok kérdése (remélem, elküldted Manyácskának a tanulmányok további 3 példányát?). Azt hiszem, 50-et kell kérni, mert ezúttal több személynek kell küldeni és néha cserélni zemsztvo-statisztikai kiadványok ellenében.

Hát, azt hiszem, eleget fecsegtem — és valószínűleg sok olyat is, amit az ügyeket tárgyaló ugyanilyen hosszú előző leveleimben már megírtam. Még megunjátok ezeknek az ismétléseknek az olvasását. Úgy vagyok ezzel, mint az írásaimmal: a piacok első fogalmazványát istentelenül telefirkáltam és megrövidítettem.

Kézszorítással *V. U.*

A mieink mind üdvözletüket küldik.

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

---

* Teljesen egyetértek Markkal, hogy 2400-nál *kisebb* „*nem* lehet". De mit szól hozzá a kiadó!

64

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

98. XII/12.

Megkaptam Anyutától a „Neue Zeit"-et és az írástudatlanság elleni harcra alakult bizottság jelentését, valamint a XI. 28-i levelezőlapot. A következő oldalon válaszolok neki. Nálunk kedd és péntek a posta-nap, de benneteket persze nem ez érdekel. A szerdai és szombati lapokat kapjuk — tehát a 14-ik napon. Ezért azt hiszem a legjobb, ha kedden és pénteken írtok (ez Moszkvára vonatkozik, Podolszkra vonatkozóan — nem tudom). Nagyával együtt kérvényt nyújtottunk be, hogy az ünnepekre egy hétre Minuszinszkba utazhassunk[194]. A leveleket így is meg fogjuk kapni, ezért nem kell megváltoztatni a címet.

V. U.-d

Anyutának

Még ma feladom a piacok 3. és 4. fejezetét ajánlott küldeményként anyánknak címezve. Pontosabb számításokat végeztem az egész kézirat terjedelmét illetően: az első négy fejezet kb. 500 000 betűt tartalmaz*. Ez kevesebb, mint gondoltam (a könyv második fele pedig kisebb lesz az elsőnél). Aggályaim tehát fölöslegesek; elegendő az olyan betűtípus is, amelynél egy oldal csak 2000 betű. A két külön kötetben való megjelentetés ellen sincsen kifogásom: határozzatok ti a kiadóval együtt. Csak a

* Kb. 900 betűt számítok egy oldalra (és kb. 1600 betűt azokra a nagy oldalakra, amelyeket a II. fejezetben használok).

számok, a számok! — szörnyű hibák lesznek itt, ha nem kapom meg a korrektúrát*.

A kéziratban hajts végre, kérlek, két javítást: 1) az előszóban húzd ki a következő szavaktól kezdve: „Tudjuk, hogy ezt a kérdést" stb., a második mondatot, elejétől fogva a következő szavakig: „hibák elemzésére; úgy", és írd egyszerűen: „A szerző" stb. („úgy gondolta, hogy nem elégséges stb.").

Úgy vélem, nem veszélytelen dolog már az első bekezdésben az „ellenfelekről" beszélni[195].

2) A 44. oldalon a VI. paragrafus végén kihúzni a jegyzetet és helyette a következőt írni: „Vö. *V. Iljin.* »Gazdasági tanulmányok«. Szentpétervár 1899. 30. old."[196]

Kérlek igazold e javítások vételét.

A „Neue Zeit"-ért és a bizottság jelentéséért hálás köszönet. Nem lehetne-e megkapni az „N. Z." hiányzó 1897—1898. évi számait: megvannak nekünk a 7—8, 11—24. számok; hiányzanak az 1—6 és 9—10. számok. Nagyon szeretném, ha megvolna az 1897—1898-as teljes évfolyam.

Azt írod, megkaptad XI. 15-i levelemet** és nem kaptad meg a könyvekről szóló előző levelet. Már nem emlékszem pontosan, mikor küldtem, de biztosan tudom, hogy közvetlenül azután, hogy megkaptam a könyveket Szentpétervárról, közönséges levelet küldtem, amelyhez *mellékeltem az értelemzavaró sajtóhibákat*, azzal a kéréssel, hogy néhány példányt ossz el az ismerősök között, többek között még hármat küldjél Manyácskának (a neki szánt példányon kívül), egyet Szentpétervárra, nem az öregnek, hanem a szamárainak, és egyet — Kokuskának (én nem küldtem neki); számíts hozzá még hármat a ti számotokra, hármat a chicagóinak, a „Gyár" szerzőjének (T.-B.)[197] és a „Piacok" szerzőjének (Bulgakov)[198], kettőt Grigorjevnek és Kolumbusnak, ez összesen 14 példány, amelyekről, úgy emlékszem, írtam az elveszett levélben.

---

* A tizedes számokat feltétlenül különleges módon kell nyomatni: a tizedes törteket kisebb betűtípussal kell szedni, mint az egész számokat, s emellett *lejjebb kell őket csúsztatni:* vagyis ne így: 6.3, hanem így $6._3$. Ez nagyon fontos a tévedések elkerülése végett.

** Lásd ebben a kötetben 138—139. old. — *Szerk.*

Nagyon csodálkoztam, amikor a doktor leveléből megtudtam, hogy a cenzúra a Webb-fordítást állítólag határozottan és megfellebbezhetetlenül betiltotta.?? Hogyan lehetséges ez? Gondolom, úgy magyarázható, hogy ez a hír — a „History of Trade Unionism" fordítására vonatkozik; ez zensurwidrigebb* dolog. Emellett a mi fordításunkat csak most nyomják?

Kézszorítással *V. U.*

Írtam a Tver kormányzósági zemsztvo-hivatal statisztikai osztályának, és kértem, küldjék el az *összesített gyűjteményt* (XIII. kötet, 1. füzet, 1897). Nem küldik a csirkefogók. Nincs valami ismerősöd, nem lehetne megszerezni? Vajon Krasznopjorov[199] (ha ott van) megtagadná?

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

---

* — inkább cenzúrába ütköző. — *Szerk.*

65

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

December 20-án.

Kedves Marija Alekszandrovna! Vologya ma váratlanul vadászni ment, ezért írok én. A hideg mostanában elérte a 20°-ot, ma azonban enyhe idő van, 2½°. Vologya engedett hát a csábításnak és vadászni ment, annál is inkább, mert a susenszkojei vadászok elmélete szerint most lehet a legjobban vadászni fajdkakasra: ezek a nagy fagyok idején semmit sem ettek, most pedig olyan mohón táplálkoznak, hogy a vadászt sem veszik észre. Vologya kölcsönkért puskával indult vadászatra, mert a sajátját eltörte: kiderült, hogy csöve öntöttvasból van — leesett a jégre és eltörött. A puskát elküldtük Minuszába, de az ottani kézművesek nem hajlandók megjavítani. Tehát újat kell majd venni. Azt mondják, hogy Minuszában eladó egy nagyon jó kétcsövű puska, Vologya meg akarja venni. Most a Minuszába való készülődéssel vagyunk elfoglalva. A készülődés egyébként abból áll, hogy Vologya egy papírt akasztott a falra és arra mindent feljegyzünk, amit a városban vásárolnunk kell. Anyám nem megy Minuszába, eleinte ezt azzal indokolta, hogy rossz az út, most meg azt mondja: hideg van. Karácsony este indulunk, és 1-én vagy 2-án térünk vissza, így hát a következő levelet Vologya valószínűleg Minuszából írja. Nem tudom, megírta-e Vologya, hogy az ünnepekre Kurnatovszkij is, Lepesinszkijék is Minuszába készülnek, korcsolyázni, sakkozni, énekelni, vitatkozni akarnak stb. Minden valószínűség szerint vidáman fogjuk tölteni az időt.

Az a tervünk, hogy a „piacok" befejeztével alaposan nekiülünk a nyelvtanulásnak általában, különösen pedig

a németnek. Vologya megrendeli a könyvlerakatból Pavlovszkij orosz—német szótárát, és megkéri Anyutát, szerezzen egy német Turgenyevet és valamilyen jó nyelvtant. Azt hallottam, hogy a német nyelvtanok közül jó F. Fiedler nyelvtana, de biztosan nem tudom.

Mellesleg azt gyanítjuk, hogy a „Zsizny"-re[200] vonatkozó feltevésünk helytelen. Ha ez így van, akkor persze nem érdemes megrendelni.

Manyácskától csak egy levelet kaptunk. Miért nem ír? vagy nem érkeznek meg hozzánk a levelei, akkor írjon ajánlott leveleket. Megjött Vologya és veszekszik, hogy nem megyek korcsolyázni, hanem otthon ülök. Ezért befejezem a levelet. „Boldog újévet!" Sokszor csókolom Magát és Anyutát. D. I.-t és M. T.-t üdvözlöm. Anyám mindannyiuknak sok üdvözletet küld. Egyelőre igazán nincs mit írni, talán majd Minusza után. Még egyszer sokszor csókolom.

Nágyája

Csatlakozom az újévi jókívánságokhoz.

Turgenyev német fordítását illetően azt hiszem, a legjobb, ha például Wolfnál informálódtok és ugyanakkor elhozzátok legalább a Reclam kiadványainak katalógusát[201]. Mindegy nekünk, Turgenyev művei közül melyiket küldi tek — csak a fordítás legyen jó. Szeretnénk, ha a német nyelvtan minél teljesebb lenne, különösen a mondattan. Nem baj, ha német nyelvű, sőt ez talán jobb is lenne. Nem volna-e helyes, ha a könyvek megrendelése és az információk ügyében általában kapcsolatba lépnétek Wolffal? A. M. Kalmikova lerakata nem nagyon szívesen ad információt: kértem például, szerezzenek nekem egy lenyomatot N. Karisev: „Adatok az orosz nemzetgazdaságról" c. cikkéről, amely a „Moszkvai Mezőgazdasági Intézet Közleményei" 1898-as 2. évfolyamának 2. füzetében jelent meg — de nem voltak hajlandók a megbízást teljesíteni, sőt még a „Közlemények" címét sem közölték .... Nem szereznétek-e meg ti?

Minden jót *V. U.*

Susenszkojéból Podolszkba
1898 december 20-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

66

M. I. ULJANOVÁNAK[202]

Brüsszel. Belgium. A M-lle M. Oulianoff.
Rue des Minimes 40. Bruxelles. Belgique

98. XII/22.

Megkaptam tőled, Manyácska, Kovalevskyt, de semmiféle levelet nem kaptam. Csodálkozom (és mindannyian csodálkozunk) ezen: egyetlen, első leveleden kívül semmit sem kaptunk többé tőled. Nem vesznek-e el a levelek? Vagy talán annyira elfoglal az új élet, hogy levelezésre[1] nem marad időd? Kovalevsky könyve már régóta megvan nekem: még novemberben megkaptam, egy pétervári üzletben rendeltem meg; bevallom, csak elkezdtem olvasni, de nem olvastam végig: eléggé unalmas kompiláció. Írd meg, mikor akarsz nyaralni menni? milyen lapokat és folyóiratokat olvasol? Jól ismered-e már Brüsszelt és a könyvszakma ottani szervezetét? Küldd el nekem a „Journal officiel"-t az érdekes parlamenti beszédekkel. Az a szándékom, hogy hosszú levelet írok neked — az ünnepek után, amelyeket Minuszinszkban fogunk tölteni, a napokban utazunk oda.

V. U.-d

Nágya üdvözletét küldi.

Megkaptam XII. 20-i leveledet. Most Minuszában vagyok. Visszatérésem után válaszolok rá.

V. U.-d

Minuszinszkból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

67

M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Minuszinszk, 98. XII/28.

Minuszinszkból írok neked, drága anyuskám; az ünnepekre jöttünk ide Nágyával és 1-ig maradunk. Remekül töltjük itt az időt. Ennél jobb pihenést a munka után még csak kívánni sem lehetett. Többek között szorgalmasan korcsolyázunk, énekelünk stb.

V. U.-d

A másik lapon Anyutának írok.

Tegnap Brüsszelből levelet kaptam Manyácskától az új címmel.

Anyutának

Megkaptam XII. 5-i levelezőlapodat és XII. 8-i leveledet. Az écrivain előadásáról olvastam a „Russzkije Vedomosztyi"-ban közölt részletes ismertetést. Valóban, aligha volt érdemes ilyen új nézeteket egy rövid beszámolóban kifejtenie. E tekintetben érdekesek lennének Fedoszejev munkáinak maradványai; úgy tudom, ő egészen más nézeteket vallott a mi reform előtti földesúri gazdaságunkról[203].

(Nem emlékszem, közöltem-e, hogy megkaptuk az „N. Z."-et, a 24. számig bezárólag.)

Hiszen „Tula kormányzóság jegyzőkönyvé"-ről már megírtam, hogy A. Szkljarenkónak kell elküldeni, akinek a címét akkor nem tudtam. Az írástudatlanság elleni harcra alakult bizottság jelentésének vételét már régen igazoltam*.

* Lásd ebben a kötetben 140. és 149. old. — *Szerk.*

Az író tanácsaival egyetértek (azonnal nyomdába adni, átvenni Tugan-Baranovszkij könyvének[204] méreteit és betűtípusát, és nem küldeni ide korrektúrát). A „Válságok" szedése elég tömör: az egész kb. 500 oldal lesz. Még 2 fejezetet (az 5. és 6. fejezetet) befejeztem, az ötödik lemásolása már megtörtént. Remélem, január folyamán az egészet befejezem.

Természetesen hajlandó vagyok a második korrektúrát rád bízni, és nagyon-nagyon hálás vagyok neked, hogy vállalod ezt a nehéz és hálátlan munkát. De azért mégis feltétlenül szükség van fizetett korrektorra; szerintem kevés az ívenkénti 2 rubel; adjatok neki 3 rubelt, sőt többet is a *két* korrektúráért, te pedig vállald a *harmadik* (és ne a második) korrektúrát. A sajtóhibák szempontjából küldjétek el nekem (ne egyenként az íveket, hanem egyszerre 5—10-et). Azt viszont nem tartanám egészen helyesnek, hogy a fogalmazványt elküldjem neked: néha szükség van arra, hogy kiegészítéseket, betoldásokat stb. eszközöljek, a fogalmazvány nélkül pedig ezt nem tudom megtenni. Nem lehetne-e többet fizetni a korrektornak és arra kötelezni, hogy a korrektúrával együtt elküldje neked a tisztázat megfelelő oldalait is? Ha ez lehetetlen, — akkor persze elküldöm a fogalmazványt (táviratilag kérheted — „küldd a fogalmazványt").

V. U.-d

Azt, hogy Vodovozova javaslatával egyetértek, *azonnal* megírtam neked, mihelyt megkaptam leveledet*. A Blost olvassák, és nagyon kérik, ne vegyük el tőlük. Nem szerezhetitek-e meg Moszkvában?

Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

---

* Lásd ebben a kötetben 146. old. — *Szerk.*

1899

68

M. A. ULJANOVÁNAK

99. I/3.

Drága anyuskám, tegnap érkeztem haza Nágyával Minuszából, ahol Glebnél és Bazilnál nagyon vidáman töltöttük el a hetet, és az elvtársak körében ünnepeltük a szilvesztert[205]. Rengeteg pohárköszöntő hangzott el, és különösen lelkesen üdvözöltük, amikor az egyik elvtárs felköszöntötte „Elvira Ernesztovát és a távollevő anyákat".

A mai napon még nem tudunk beilleszkedni a hétköznapba, de holnaptól kezdve újra munkához kell látnunk. Könyvem hatodik fejezete elkészült (még nincs lemásolva); remélem, hogy kb. négy héten belül az egészet befejezem. Anyuta XII. 5-i és XII. 8-i levelére már Minuszából válaszoltam*; ezekben beleegyezésemet adtam, hogy az első fejezeteket azonnal kezdjék nyomatni, hogy szerző nélkül végezzék a korrektúrát (kívánatos 3 korrektúra, nem pedig 2), hogy csak a szűzlevonatokat küldjék el neki, és általában, hogy Anyuta saját belátása szerint intézze a kiadás ügyét. Remélem, Anyuta megkapta a levelemet. Ugyanakkor Mityának is írtam, s kértem, hogy vásároljon nekem egy puskát**. Vajon nem ütközik-e ez pénzügyi nehézségekbe? A honorárium körül valami fennakadás történt, én meg folyton csak könyveket vásárlok Kalmikova lerakatában, szinte restellem.

Sokszor csókollak, és mindenkit üdvözlök *V. U.-d*

J. V. és Nágya üdvözletüket küldik.

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

* Lásd ebben a kötetben 155—156. old. — *Szerk.*
** A levél elkallódott. — *Szerk.*

69

M. A. ULJANOVÁNAK

99. I/10.

Drága anyuskám, megkaptam XII. 24-i leveleteket, a tiédet meg Anyutáét. A csomaggal, amint azt Nágya részletesen megírja, fennakadás történt*.

Azt írod, hogy 6-i levelemet** 22-én kaptátok meg, és hogy furcsállod ezt a lassúságot. Nem tudom, miről lehet szó: talán a posta már Minuszából késett; 16 nap — ez nem nagyon sok, ha a moszkvai újságokat a 13. napon kapjuk.

Ami a piacok korrektúráját illeti, bevallom, nem nyugtatott meg az írónak abbeli kijelentése, hogy a kézirat „példaszerű": az író már egyszer rossz korrektornak bizonyult, no meg általában ez nem az ő dolga, és ő nem is az az ember, aki ilyen aprólékos munkát pontosan végez. Ezért úgy vélem, mégiscsak ragaszkodnunk kellene ahhoz, hogy 3 korrektúra legyen, és nem kettő (az utolsó Moszkvában), és hogy Anyutának közvetlen kapcsolata legyen a korrektorral. Tartok tőle, hogy ugyanolyan rosszul sikerül a dolog, mint a „Tanulmányok"-nál; ez pedig nagyon szomorú lesz. De általában innen rendkívül nehéz, sőt lehetetlen válaszolni valamennyi apró és részletkérdésre: ezeket ott helyben kell eldönteni. Ezért nem is tiltakozom a címváltoztatás ellen, jóllehet a cím nem tetszik nekem, és az a meggondolás sem tetszik, hogy hangzatosabb címmel jobban „megy" majd a könyv. Szántszándékkal választottam szerényebb címet. Egyébként, ha az alcím-

* Lásd ebben a kötetben 507. old. — *Szerk.*
** Lásd ugyanott 145—148. old. — *Szerk.*

ben megmarad a régi cím — akkor ez nem is olyan fontos, és ismétlem, hogy valamennyi apró kérdést azonnal helyben kell eldönteni. Az én válaszaim innen mindig késve érkeznek és semmire sem jók. Nagyon szeretném megkapni — ha lehetséges és célszerű — az utolsó korrektúrát, ha csak 5—10 ívenként is.

Tugan-Baranovszkij vitájáról olvastam a „Russzkije Vedomosztyi"-ban. Bizony, élesebben kellett volna válaszolni Kablukovnak![206]

Az 5. és a 6. fejezetet hamarosan küldjük; a befejezéssel ellenben talán késni fogok, de nem nagyon. Azt gondolom, ezen bizonyára már nem akad meg a dolog.

V. U.-d

Mindenkit üdvözlök.

Kiegészítést küldök a II. fejezethez, a tisztázat 152. oldalához[207].

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

70

M. A. ULJANOVÁNAK

99. I/17.

Végre megkaptuk a csomagot[208], drága anyuskám. Köszönöm. Kedden megkaptam Anyutától a „Neue Zeit"-et is. Rendkívül kellemes, hogy lassanként együtt lesz a tavalyi „Neue Zeit"-nek majdnem mindegyik száma. Az elküldött számokban Anyuta persze elolvasta a „Die historische Berechtigung stb."-t. Én ezt a cikket már régebben olvastam, és legfontosabb következtetéseivel teljesen egyetértettem (mint más itteni elvtársak is). Ezzel a postával ajánlva küldöm címedre könyvemnek újabb két füzetét (az V. és a VI. fejezetet) [+ külön papírlapon a címet]; ez a két fejezet hozzávetőleg 200 000 betűt tartalmaz, és még körülbelül ugyanennyi lesz a két utolsó fejezetben. Jó volna tudni, hozzáfogtak-e már az elejének a szedéséhez, hozzávetőleg mennyi idő kell egy ívhez, és azt is, hogy Anyuta, eredeti szándéka szerint, maga végzi-e az utolsó korrektúrát. Ha igen, akkor azt hiszem, semmi akadálya annak, hogy más könyvekkel együtt elküldje a szerzőnek az első néhány ívet. Ez egyébként pro vagy contra* bizonyára eldőlt már az én véleményem nélkül is.

Nálunk semmi újság. Julij már réges-régen nem ír; csodálkozom rajta és nyugtalanít. Anatolij, szegény, még mindig beteg; nemrégen tífuszon esett át, és a tüdőben meg a szívben valami komplikációk léptek fel. Azt tanácsoljuk neki, hogy kéredzkedjék át a minuszinszki kör-

* mellette vagy ellene. — *Szerk.*

zetbe, mert Jenyiszejszkben sokkal rosszabb a klíma, de ő megmakacsolta magát[209].

V. U.-d

Mindenkit üdvözlök.

Susenszkojéből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 6. sz. 1929.

71

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Brüsszel. Belgium.
A M-lle Marie Ouljanoff. Rue des Minimes 40.
Belgique. Bruxelles

99. I/24.

Megkaptam tőled, Manyácska, a katalógusokat. Nagyon köszönöm. Van bennük egy s más, ami érdekes. Egy kis listát készülök küldeni neked azokról a könyvekről, amelyeket szeretnék megszerezni. Írd meg, megismerkedtél-e már Brüsszellel általában, és különösen a könyvkiadással és a könyvkereskedelemmel? Szívesen olvasnám el egyes érdekes parlamenti viták gyorsírói jegyzőkönyveit. Párizsban például ezek megtalálhatók a „Journal Officiel"-ben, amelyet persze számonként is árusítanak. Nem tudom, meg lehet-e szerezni ezt a lapot Brüsszelben? Feltételezem, hogy a belga kormánylap is közöl ilyen beszámolókat. Hol szerezted az angol katalógusokat? Vannak-e Brüsszelben angol könyvkereskedések, vagy pedig Londonból hozattad őket?

Nekem most sürgős munkám van: már kevés van hátra, hogy befejezzem a könyvemet, utána pedig valószínűleg folyóiratoknak fogok dolgozni. Ezért egyelőre keveset írok, annál is inkább, mert Nágya azt mondja, hogy ő részletesebben fog írni a mi életünkről.

Ha találnál az antikváriusoknál irodalmat a franciaországi, angliai stb. mezőgazdaságról (mezőgazdasági statisztika, ankétok, angol bizottságok beszámolói) vagy az ipar formáinak történetéről (többek között Babbage,

Ure könyveit — ezek régi írók, akik ezzel a kérdéssel foglalkoztak), vedd meg, ha az árak mérsékeltek.

Sokat dolgozol-e? Mikor szándékozol hazautazni?

Kézszorítással *V. U.-d*

Susenszkojéből.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 6. sz. 1929.

72
D. I. ULJANOVNAK

99. I/26.

Megkaptam leveledet, amelyben a fegyverekről írsz, és sietek a válasszal, nem várva meg az ígért árjegyzéket. Arról van szó, hogy nekem megvan az I. Schönbruner fegyverkereskedés (Sztarij Gazetnij pereulok, a Tverszkaja és a Nyikitszkaja között, Tolmacsev-ház) árjegyzéke, Mark küldte tavaly télen. Ebben az árjegyzékben különösen megfelelőnek találtam a lüttichi Aug. Frankottnak a 6—7. oldalon feltüntetett központi gyújtású fegyverét (45—55 rubel, szűkített cső — egyébként igaz-e, hogy a „szűkített" cső növeli a sörét találati sűrűségét és pontosságát, ahogy az árjegyzék állítja és ahogyan vadászoktól is hallottam? Ha igaz, akkor ez, úgy látszik, nagyon jó fegyver — 12 és 16 kaliberű, a súlya kb. 7 ½ font) — és még a 22. oldalon, ugyanennek a cégnek könnyű fegyvereit (6 ½ font, a cső nem 17, hanem 14 ½ hüvelyk, szintén szűkített csövű, 65 rubel, 12 kaliberű)*. Azt kérded, milyen legyen a kaliber és a súly. Az én fegyverem 12-es kaliberű volt és még maradtak ilyen kaliberű töltényeim (rézből) (J. Torbek gyártmánya; 12 kopeket fizettem darabjáért); a töltényűr nagysága:**

Egyébként, valószínűleg új töltényeket kell venni (elég lesz 25 darab, azt hiszem, rézből legyenek), mert a

---

* Van olcsóbb is: 42 rubel (10. old.), 35 rubel (14. old. 18. sz. rajz, szűkített cső nélkül). Ha jól lő és általában megbízható fegyver, akkor ez is megfelel. A külső megmunkálásra egyáltalán nem helyeznek súlyt. A 12-es kaliber egy kissé nagy; a 16-os talán jobb.

** Lenin ide ceruzával kört rajzolt. — *Szerk.*

tölténynek egészen pontosan kell illeszkednie a töltényűrbe. A kalibert és a súlyt ezért válaszd ki magad: ez nem is olyan fontos, döntő, hogy jól hordjon a fegyver (persze, egyébként azonos feltételek mellett a könnyű fegyvert kell előnyben részesíteni; talán valóban jobb a „vaskosabb" cső — végső esetben hozzá is lehet csiszolni, és edzve talán nem olyan könnyen törik vagy hajlik. A könnyű berdánfegyver elkényeztetett!). Különösen felkeltette érdeklődésemet az, ahogy a Schönbruner cég a fegyverek eladási feltételeit hirdeti: „A fegyver hordását illetően vagy maga a vevő választ — amennyiben jelen van a fegyver kipróbálásánál —, vagy pedig az üzlet" (3. old.), és a kipróbálásért járó külön díjazásról egy szót sem szól! Persze világos, hogy a választást nem lehet az üzletre bízni és magadnak kell kipróbálnod a fegyvert* és belövési lapokat venned. Csak az a furcsa, hogy „50 röfre" próbálnak (3. old. NB**)! Mi az ördög ez — hát 17 ölnyi távolságból micsoda vadat lehet ejteni? Én mindig 25—*30* ölre próbáltam ki a puskámat. Ez egyébként talán a tapasztalatlanságom miatt történt. Ha „konzíliumot hívsz össze" (ohó!), akkor bizonyára mindent mérlegelni fogtok. Nagyon csodálkoztam, hogy Schönbruner a fegyver szállításánál 35 font súlyt számít fel. Hiszen ez felháborító — 17 ½ rubel! A fegyver súlya 7 ½ font, tehát 4 rubel, a láda (amint írod) kb. 2 rubel — összesen tehát kb. 7 rubel, ahogyan megírtam neked és ahogyan Minuszában mondták nekem. Nem lenne-e jobb, ha magad rendelnél ládát és te küldenéd el? A töltények megtöltésére csak a legegyszerűbb gépet kérem (az enyém 1 rubel 75 kop.-ba került: a gyutacsok kiütéséhez egy pálcikát használok, közönséges szöggel a végén. Schönbruner árjegyzéke szerint, 75. old., 133. rajz, az „egyszerű itteniek" — 1 rubel 75-be kerülnek). Vadászzsákra nincs szükségem (ha lövök valamit, majd közönséges madzagon is elhozom!), tölténytáskám van — egy 12 töltényes katonai

* nagyon jó lenne a lőtávolságot pontosan lemérni, amikor az üzletben belövik a fegyvert, különben nagyon sokat kellene bajlódni a lőtávolsággal.

** nota bene — megjegyzendő. — *Szerk.*

táska (bőrből), a többi 8—9 töltényt a zsebemben tartom; fegyverszíjam is van, de a hozzávaló gyűrűt jobb lesz az üzletben betétetni, ha ezt megcsinálják. Hogy értsem, amikor azt írod: „megfelelő kaliberű gyutacsok"?? hiszen valamennyi központi gyújtású fegyvernek azonos méretű gyutacsa van. Fent megjelölöm gyutacsom méretét*; ha a gyutacsok nem egyformák, akkor, persze, ötszázat vagy még többet is kell küldened: itt csak olyan kapható, amilyen nekem van.

Ami a fojtást illeti — én közönséges újságpapírt használok és fölösleges luxusnak tartottam, hogy vásároljak. Ha ez nem így van, vagyis, ha a fojtás kihat a hordásra és ha valóban nem drága (ahogy írod), akkor küldj vagy fojtást, vagy fojtásvágót (az árjegyzékben, 92. old. — 75 kopek; azt hallottam, hogy ez hasznos dolog. Ha te használsz ilyet, írd meg milyen kartont veszel hozzá). Puskatokot külön nem érdemes venni — van egy egyszerű régi huzatom, amelyet a puskához adtak az üzletben (Krasznojarszkban)**. A fém puskacsőkefékről azt mondotta egy elvtárs, hogy nagyon hasznosak.

Hát azt hiszem, ez minden! Ha a használt puskának ki van próbálva a hordása, és a csőnek nincsen semmi hibája — persze érdemes megvenni. A puskát küldd Jelizaveta Vasziljevnának címezve. Különösen sietni nem kell, vagyis nem kell feltétlenül III. 1-re, elég, ha március végére küldöd.

Nagyon-nagyon örülök, hogy ügyed kedvező fordulatot vett, és újra van remény, hogy az egyetemre kerülhetsz. A IV. fejezet 2. §-a elején (346. old.) ejtett hibát helyesen állapítottad meg, köszönöm. $41,_3$ millió csetvertyet kell írni, nem pedig $14,_3$-at***. Az első fogalmazványban helyesen írtam, a másodikban azonban tévedtem, és nem vettem

---

* Ide Lenin nyilat húzott és a margón a gyutacs kerületének megfelelő kört rajzolt ceruzával. — *Szerk.*

** Vajon megfelel-e majd ez az egycsövű puskához való tok? Egyébként, azt hiszem, olcsóbb lesz itt varratni, mert az üzletekben szörnyen sokat számítanak.

*** Lásd *Lenin* Művei. 3. köt. 256. old. — *Szerk.*

észre az értelmetlenséget. *Kérlek, küldd el ezt a javítást azonnal.* Ami a Kablukov-idézetben a „racionális" szót illeti, szerintem nem kell javítás; kétségtelen, hogy Kablukov ezen „ésszerűt" ért, nem pedig technikai racionalitást, de hiszen itt *én is* ésszerűséget értek racionalitáson, nem pedig technikai racionalitást. A gúnyos megjegyzésemnek az az értelme, hogy Kablukov érve — tautológia, mert a narodnyikok a naturális gazdaságot „ésszerűnek" tartják. Vajon jogos-e, hogy az olvasó a „racionális" szón a második esetben mást értsen, mint az elsőben (vagyis Kablukov szavaiban másképp értse, mint azokban a szavakban, amelyeket én mondok ugyanabban a tirádában)?*.

A dohányültetvények számát valóban 75—95—650 *ezerre* becsülték (vagyis 75 000—95 000—650 000)**.

Óriási buzgalommal korcsolyázom. Gleb Minuszában különböző figurákat mutatott nekem (ő jól korcsolyázik), és én ezeket olyan hévvel tanulom, hogy egy ízben megsértettem a kezemet és két napig nem tudtam írni. Amit az ember tudott, mégsem felejti el. Ez a mozgás pedig sokkal jobb a téli vadászatnál, amikor olykor térdig süpped a hóba az ember, tönkreteszi a puskáját és ... vadat ritkán lát!

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

---

* Lásd ugyanott. — *Szerk.*
** Lásd ugyanott, 304. old. — *Szerk.*

73

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva kormányzóság. Bronnyickaja ulica, Vinogradov-ház 99. I/30.

Drága anyuskám, tegnap megkaptam a „Neue Zeit"-et Anyutától és az árjegyzéket Mityától. Köszönöm. Ma olvastuk a „Russzkije Vedomosztyi"-ban a „Nacsaló"-ról („Kezdet"-ről) szóló hirdetményt[210]. Jó, hogy éppen a „Kezdet" megkezdésére sikerült befejeznem piacaimat (ma végre befejeztem. Szerdán elküldjük az utolsó két fejezetet), és most lassacskán áttérhetek valamilyen időszerű kérdésre. Egy könyvecskét kaptam recenzeálásra, de még nem tudtam elolvasni[211].

Nem emlékszem, megírtam-e, hogy Anatolij még mindig beteg. Még egy baj történt vele: parancs érkezett, hogy át kell őt telepíteni Anciferovo faluba (néhány tucat verszt Jenyiszejszktől északra a turuhanszki útvonalon)[212] — ez új száműzetés azért, mert egy Mahnovec[213] nevű száműzött (aki ezen a télen került ide) megszökött, és valakinek megadta Anatolij címét. Ebből érthetetlen módon arra következtettek, hogy Anatolijnak tudnia kellett a szökésről! Egyelőre Anatolijt betegsége miatt nem küldik el — ki se jár az utcára. Benyújtott egy kérvényt, hogy helyezzék át a minuszinszki körzetbe, vagy pedig Oroszországba gyógykezelés végett.

Julij áthelyezéséről semmi hír.

Kazacsinszkoje faluból (ahol A. A. Jakubova lakik) szintén kitelepítettek három száműzöttet (Lengnyiket —

tőlünk nem messzire, Arefjevet[214] és Rosztkovszkijt), és így a kazacsinszkojei település nagyon-nagyon megritkult.

Kurnatovszkij (tőlünk vagy 100 versztnyire, Kuraginszkoje faluban lakik) Susába kéredzkedett; elutasították; most Jermakovszkoje faluba teszik át (Susától 40 verszt távolságban), és itt egészen egyedül lesz.

Nálunk csodálatosan szép idő van: nagyon gyenge fagy (10—12°), derűs napok, és a nap már tavasziasan süt. Ez nem is szibériai tél!

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Susenszkojéból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 6. sz. 1929.

74

M. A. ULJANOVÁNAK

99. II/3.

Ma küldöm neked, drága anyuskám, a piacaim két hátralevő füzetét, a VII. és a VIII. fejezetet, ezenkívül két mellékletet (II. és III.)[215] és a két utolsó fejezet címét. Végre befejeztem a munkát, bár egy időben az a veszély fenyegetett, hogy a végtelenségig elhúzódik. Anyutát arra kérem, hogy minél hamarabb küldje el az írónak, a Gvozgyev-könyv mellékelt recenziójával együtt. Ezt a könyvet az író „recenzeálásra" küldte nekem, és ezért nem tartottam helyénvalónak, hogy innen visszautasítsam. De nem volt valami kellemes megírni a recenziót. A könyv nem tetszett nekem: semmi új, közhelyek, helyenként lehetetlen stílus (a „mezőgazdasági foglalkozások" különböző „engedményei" stb.). De ugyanakkor elvbarátunk és a narodnyikok ellenfele s — ami a fontos — a „Nacsalo" munkatársa. Akármennyire nem tetszik is nekem ez a „szamárai" szellem[216], mégis elhatároztam, hogy mérséklem magam és a recenzió $^4/_5$-ét narodnyikellenes megjegyzésekkel, $^1/_5$-ét pedig Gvozgyev-ellenes megjegyzésekkel töltöm ki. Nem tudom, tetszik-e majd a szerkesztőségnek: nem tudom, milyen a viszony a szerkesztőség és a „szamáraiak" között. Minderről Nágya még ma írni fog az écrivain feleségének.

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

3/II 99.

Посылаю себе статью, дорогой Александр, основанную на сопоставлении двух русских книг, главы III и VIII, заключающих в существе дела (I и III) и главные доводы большинства гг. Каблиц-ов и К-ой в их рецензиях, помещенных одна в Вестнике Права и другая в Русском Богатстве. Первую статью я написал еще в прошлом году, но потом я ее переработал и дополнил, воспользовавшись книгой Бердяева. Она пуста и эту книгу можно бы в „рецензии," и потому я ее подробнейшим образом разбивать. Но на днях я прочел две книги рецензий. Книги эти не заслуживают такого внимания, они не нужны, совсем как-раз такие книги (сборник „полезных сведений" и „Календарь земледельца" и т. п.). А в книге Струв

Lenin 1899 február 3-án M. A. Uljanovához intézett levelének első oldala

75

M. A. ULJANOVÁNAK

99. II/7.

Ma egy kis csomagot is küldök (ajánlva) a címedre, drága anyuskám — először a „Közlemények"-nek[217] azt a számát, amelyet visszakértetek, és másodszor egy recenziót[218], amelyet küldj el, kérlek, az írónak. A következő postával küldök még egy kis kiegészítést a VII. fejezethez. Remélem, nem késtem el vele. Azt hiszem, elfelejtettem megírni a múltkor, hogy hozzávetőleges számításom szerint az egész könyv kb. 934 000 betűt fog tartalmazni. Ez nem nagyon sok, mindössze kb. 467 nyomtatott oldal, egy oldalra kétezer betűt számítva. Ha pedig 1 oldalra kevesebb betű fér — például 1680 (mint Tugan-Baranovszkij „Válságai"-ban) — ami persze szükségtelenül megdrágítaná a kiadványt —, akkor kb. 530 oldalas lesz a könyv.

Úgy látszik, Anyuta nem kapta meg azt a levelemet (már nagyon régen írtam), amelyben kértem, hogy küldjön 1) valamilyen elfogadható német Turgenyev-fordítást és 2) egy tüzetes német nyelvtant (nem baj, ha német nyelven németeknek íródott, mert az oroszok számára írott nyelvtanok többnyire túlságosan rövidek)*. Alaposan neki akarok látni a németnek. Most még arra kérem, hogy egy orosz—német szótárt küldjön nekem, a nálunk levők közül valamelyiket, vagy a Lensztremet vagy inkább a Reifet, amely az orosz szavak megfelelőjét 3 európai nyelven adja meg. Annak idején Kalmikovánál

* Lásd ebben a kötetben 153. old. — *Szerk.*

meg akartam rendelni Pavlovszkij orosz—német szótárát, de kiderült, hogy még csak füzetekben adják ki és csak mintegy a fele jelent meg.

V. U.-d

Üdvözlet az egész családnak.

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 6. sz. 1929.

76

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anyutának

99. II/13.

Megkaptam I. 27-i leveledet és rendkívül megörültem a piacokról közölt újságoknak. Ha I. 10-i levelem, ahogy írod, túlságosan pesszimista volt, akkor ez a levelem alighanem túlságosan optimista lesz. Nagyon-nagyon hálás vagyok V. A.-nak[219], Mityának és különösen neked a könyv körüli fáradozástokért, s a könyv sorsáért — hogy kielégítő lesz-e a kiadvány — most már egy cseppet sem aggódom. A címmel kapcsolatban részben egyetértek azzal, hogy az enyém túlságosan hosszú, erre, igaz, szükség van, de jobb, ha alcímként adjuk. Magának a címnek azonban szerényebbnek kellene lennie, mint „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban". Ez így túlságosan merész, tág és sokatígérő. Szerintem jobb: „A kapitalizmus oroszországi fejlődésének kérdéséhez". Ribot brosúráját („Affektív emlékezet"), amelyről azt írod, hogy küldöd, *nem kaptam meg*[220]. Vagy ott történt a késés az ajánlott küldeményként való feladásnál, vagy pedig itt a kézbesítésnél. Valamelyik előző levelemben már megírtam, hogy kb. hány betű van az egész könyvben, és így könnyen megállapíthatod, hány ív van még hátra. Óriási érdeklődéssel várom az első két fejezetet — nyomdai szempontból a második a legnehezebb. Nagyon jól tetted, hogy V. A.-t rávetted, ne javítsa ki „az értelemtől" szavakat (egyébként, a kis illusztrációkkal kapcsolatban teljesen igazad van, hogy a „kicsiny" és nem a „kedves" szót akar-

tam használni*. Az éles kifejezésekkel kapcsolatban általában úgy vélem, hogy enyhíteni kell őket és csökkenteni kell a számukat. Meggyőződtem arról, hogy nyomtatásban az éles kifejezések hasonlíthatatlanul erősebben hatnak, mint szóban vagy levélben, s ezért e tekintetben mérsékelnünk kell magunkat). Nagyon-nagyon meg vagyok elégedve azzal, hogy meggyőzted, hogy a táblázatokból ne hagyják ki a tört számokat, hogy ezeket külön betűtípussal és az egész számoknál lejjebb nyomtassák, hogy a táblázatokat ne oldalvást fektessék. Nem olyan nagy baj, ha a kiadvány ezáltal kissé drágább lesz is. A te hozzávetőleges számításodat véve alapul, 2400-as példányszámnál valószínűleg lehetséges lesz egy mérsékelt ár megállapítása, amely nem haladja meg a két rubel ötvenet**. Egyébként minderre vonatkozóan teljesen rád bízom a döntést. Nagyon fontos, hogy azt is megállapítsuk, jól sikerült-e a diagramma?[221] Mit szólnak hozzá a statisztikusok (V. A. meg a másik[222])? Nekem tettek néhány megjegyzést arról, hogy ez a diagramma szokatlan. Vajon eléri-e a célját, eléggé szemléltető és világos-e?

A kiadó[223] írt nekem az „Örökséggel" kapcsolatban; megjegyzéseiben van valami igazság. Ami a szamáraiakat illeti, kételkedem abban, hogy valami okosat mondtak (már írtak nekem arról, hogy „burzsoá felfogással" vádolnak)[224]. Az a kérdés, hogy „kitől örököltünk", egyáltalán nem azonos azzal a kérdéssel, amelyet én felvetettem, amikor Mihajlovszkijnak válaszoltam arra vonatkozóan, vajon lemondunk-e arról az örökségről, „amelyre a »Moszkovszkije Vedomosztyi« ráveti magát", és amelyet pontosan meghatároztam[225]. Ha vita indulna meg a szamáraiakkal arról az elvi kérdésről, hogy milyen a marxizmus és a liberális-felvilágosító áramlatok közötti viszony, és hogy mi a szerepe és jelentősége a „gazdaságonkívüli" momentumnak, ez nagyon érdekes és hasznos lenne.

---

* Kicsiny oroszul: маленький, kedves: миленький. — *Ford.*

** Hogy a könyvet a közönség számára olcsóbbá tegyük, kívánatos lenne, ha a folyóirat szerkesztőségében készpénzért, stb. árengedménnyel, pl. 1 ¾ rubelért árusítanák. Csak azt nem tudom, megvalósítható-e ez.

Meleg kézszorítással búcsúzom tőled, Marktól és Mityától, és sokszor csókolom anyánkat.

V. U.

Ma itt átutazott Mihail Alekszandrovics (Szilvin)[226]. Jermakovszkoje faluba telepítették át (tőlünk kb. 40 versztnyire). Testileg-lelkileg teljesen egészségesnek látszik; nem nagyon változott; nagyon örültünk, hogy láthattuk.

Még egy kiegészítést küldök a VII. fejezethez[227].

Csodálkozom, hogy O. Popova ilyen sokáig nem számol el a Webbel[228]. Nágya azt mondotta, hogy a megegyezés szerint mindenesetre fizetniük kell, még akkor is, ha a cenzúra nem engedélyezné a könyv kiadását. Nekünk megint fogytán a pénzünk. Küldjetek, kérlek, 200 rubelt J. V. nevére. Ha O. Popovától még mindig nem érkezik semmi és 1—2 héten belül nem is várható, akkor megkérnélek, kérj kölcsön, mert másképpen nem boldogulunk.

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

77

M. A. ULJANOVÁNAK

99. II/21.

Még egy recenziót küldök, kedves anyuskám, és kérlek, továbbítsátok az írónak[229]. Anyutától tehát nem kaptam meg az ígért Ribot-brosúrát: csodálkozom rajta; az is furcsa, hogy Anyuta még az oldalt is megadta, amely ugyanolyan betűtípussal van szedve, mint a piacok: a 24. oldalt? Hát Ribot könyvecskéjét több betűtípussal szedték[230]? Egyébként ez a könyvecske maga egyáltalán nem fontos nekem, mert azt remélem, hogy hamarosan megkapom az első íveket.

Nálunk mindenki egészséges; úgy élünk, mint eddig; ezen a héten vendégeket várunk. Az idő tavaszias, már néhány napja olvad.

V. U.-d

Üdvözlöm az egész családot.

A „Naucsnoje Obozrenyije" valamilyen oknál fogva nem látja szükségesnek, hogy akár a folyóirat 1. füzetét, akár cikkem levonatát elküldje nekem. Hallottam P. Sztruve válaszáról, de még nem láttam[231].

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

78

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

99. II/28.

Ma búcsút vettünk vendégeinktől, drága anyuskám: a minuszinszkiek jöttek el, Gleb, Bazil, Z. P., az ottani munkások és mások, szerdától máig (vasárnapig) itt voltak. Nagyon vidáman töltöttük az időt, és most újra nekilátunk a hétköznapi dolgoknak. A minuszinszkieknek az a szándékuk, hogy a nyárra ide kéredzkednek: a városban nyáron nagyon kellemetlen az élet. Csak azt nem tudom, hogy az anyagi körülmények nem kötik-e őket a városhoz. Ha idejövetelük valóra válna, kitűnően töltenénk a nyarat. Elv. Ern., Gleb közlése szerint, még mindig betegeskedik. Ant. M. nem volt itt: most ideiglenesen ápolónői szolgálatot teljesít Kuraginszkoje faluban.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Gondolkoztok-e azon, hogyan fogjátok tölteni a nyarat és mire gondoltok?

Anyutának

Megkaptam a „Novoje Vremja" számait[232]; nagyon köszönöm őket, valamint a mezőgazdasági szemlét[233] és a piacok szűzlevonatait is. Az utóbbiakkal a legnagyobb mértékben meg vagyok elégedve. Valószínűleg rengeteg munkádba került, de alig van sajtóhiba. A táblázatokban egyáltalán nem találtam sajtóhibát (jóllehet te írsz róluk), a szövegben — egészen jelentékteleneket. A betű-

típus véleményem szerint kielégítő. Így kb. 30 ív lesz (valószínűleg még kevesebb, ez a maximum) — éppen annyi, amennyire számítottam. A táblázatok szedése elsőrangú. Különösen jó, hogy a tizedes számokat világosan különválasztja, és hogy nincsenek oldalt fektetett táblázatok*. A petittel (46. old.) és nonpareille-el (39. old.) szedett táblázatok nagyon jól sikerültek — még csak kívánni sem tudnék jobbat[235]. A címeket és a paragrafusok számait szintén teljesen megfelelő betűtípussal szedték, egyszóval ezúttal egy cseppet sem kell sajnálnom, hogy a szerző nem végezhet korrektúrát. A közeli napokban elküldök egy rövid névjegyzéket, és arra kérlek, hogy ezeknek az ismerőseimnek egyenesen Oroszországból küldd el a könyvet. Egy csomó példány ideküldése és innen való szétküldése többe kerül és általában kényelmetlenebb. Remélem, mire ez a levél megérkezik, a második fejezeten már régen túl vagytok — korrektúra szempontjából valóban ez a legveszélyesebb fejezet. Az előszón még gondolkodom: talán újat küldök, ha nem, akkor maradjon a régi[236].

A sajtóhibák jegyzékét itt küldöm.

Csak a minuszinszkiektől kaptam meg a „Naucsnoje Obozrenyije" 1. számát, amely P. B. Sztruvének Iljin ellen írt cikkét tartalmazza. Válaszolni szándékozom, noha P. B. cikke szerintem inkább *mellettem* szól, mint ellenem. Nem tudom, írhatok-e most általában úgy, hogy a piacokra hivatkozom, vagyis megjelennek-e a piacok április első felében? Írd meg, mi a véleményed. (A hivatkozás azért fontos számomra, hogy elkerüljem az ismétléseket.)[237]

Kézszorítással *V. U.-d*

Mellékelek egy Marknak szóló levelet.

---

* Vannak táblázatok, amelyekben a számoszlopok feletti szövegek szedése függőleges, de ez semmi zavart sem okoz. Kivételes esetekben persze az sem baj, ha a táblázatok oldalt vannak fektetve, de sokkal jobbak a nonpareille-el szedett vízszintesek. Jó lenne, ha sikerülne nonpareille-el szedni az 504. oldalon levő táblázatot is.[234]

Nem tudom, mi jobb, ha a ti címetekre vagy ha kõzvetlenül neki írok? (Elegendő-e a Moszkva—Kurszki vasútvonal igazgatóságának címezni?)

(Következik a sajtóhibák és a javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Susenszkojéből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 6. sz. 1929.

79

M. T. JELIZAROVNAK

Marknak

99. II/28.

Megkaptam II. 8-i levelét. Sakkjátszmája nagyon jókor érkezett. Éppen a minuszinszkiakat láttuk vendégül, akik most igen sokat sakkoznak, úgyhogy óriási buzgalommal hadakoztunk. A maga játszmáját is megvizsgáltuk. Ennek alapján úgy látom, hogy sokkal jobban játszik, mint azelőtt. Nyilván meglehetősen hosszú ideig gondolkozott minden lépésen és (talán?) a szomszédokat is konzultálta? Különben most bizonyára drukkolt volna, hiszen olyan emberrel kellett mérkőznie, aki megverte Laskert![238]

Ami az „igazhitűek" „hadbavonulását" illeti az „örökségről" szóló cikk miatt[239] — érdeklődéssel várom a sajtó-megnyilatkozásokat. A „támogatás" elvi kérdése szerintem nagyon fontos (a „gazdasági élet" és a gazdaságonkívüli viszonyok kérdésével kapcsolatban. Mellesleg, vajon a hadbavonulók összekapcsolják-e ezeket a kérdéseket?). Ha sikerülne erről a tárgyról olyan emberekkel beszélgetni, akik nem szorítkoznak csupán a Gvozgyev-féle szólamok ismétlésére (olvasta Gvozgyevnek a kulákokról szóló könyvét? Szerintem nagyon-nagyon gyenge*), ez nagyon hasznos és nagyon érdekes lenne. Meglátjuk.

A „piacokhoz" fűzött megjegyzéseit nagy érdeklődéssel olvastam. Meglátjuk, milyen benyomást tesz majd az egész kötet — mit mond majd a kritika; különösen az

* Lásd ebben a kötetben 170. old. — *Szerk.*

elvbarátok kritikája. Javításokat most már lehetetlen eszközölni (egyes helyek kivételével, persze), vagyis nem lehet változtatni az általános jellegen, az előadás tömörségén (még így is mintegy 30 ív! Ennél több teljesen lehetetlen lenne!) — a számok, táblázatok stb. sokaságán, a téma sűrítettségén. Itt csak egy javítás volna lehetséges: két műre vagy kötetre bontani, és mindegyiken egyenként még egy-két évig dolgozni. De ezt a tervet, különböző okoknál fogva, nem tartottam megfelelőnek. A külső piacok kérdését csak nagy vonásokban ismertettem a VIII. fejezet egyik paragrafusában a határvidékek kérdésével kapcsolatban. Általában a külső piac tárgyalásától kénytelen voltam teljesen eltekinteni.

Abbeli terveiről, hogy elhagyja hivatalát, az égvilágon semmit sem hallottam. Milyen műszaki tanintézetbe akar beiratkozni? Főiskolára? Hány évig tart ez, és mire jogosít az elvégzése? Technológus-mérnök akar lenni? Beszámítanak-e egy-két évet, vagyis magasabb évfolyamra iratkozhat-e be, minthogy elvégezte a matematikaszakot?

Kézszorítással *V. U.*

Nágya és J. V. üdvözletüket küldik.

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

80

M. A. ULJANOVÁNAK*

99. III/7.

Drága anyuskám, ezen a héten megkaptam a három német nyelvű Turgenyev-kötetet. Köszönöm. Nagyon jól tettétek, hogy a Reclam-kiadást választottátok: ez látszik a legjobbnak. Most az orosz—német szótárt várom (úgy emlékszem, odahaza két szótárunk volt: Lensztrem szótára és Reif régi orosz szótára. Azt hiszem az utóbbi jobb lenne, bár az előbbi is megfelel), és még valamiféle nyelvtant. Már írtam erről Anyutának, Marknak megvan a „Könyv könyvekről"; ebben felsorolnak néhány *német* nyelven írt *tüzetes* német nyelvtant. Szerettem volna meghozatni Pavlovszkij orosz—német szótárát, és meg is rendeltem volna már Kalmikovánál, de kiderült, hogy még nincs befejezve és egyes füzetekben jelenik meg.

Most fejezem be azt a kis cikket[240], melyben Sztruvénak válaszolok**. Szerintem Sztruve alaposan összezavarta a dolgokat, és ez a cikk híveinknél sok félreértésnek és az ellenfélnél sok károrömnek lehet a forrása. Ha a választ nem sikerül a folyóiratban közzétenni (esetleg azért, mert Tugan-Baranovszkij vagy Bulgakov meg fognak előzni válaszaikkal; a „Naucsnoje Obozrenyije" januári számát mind ez ideig nem küldték el nekem!), az a szándékom, hogy negyedik mellékletként beillesztem

---

* A levélhez egy boríték van mellékelve, amelyre M. A. Uljanova írta rá M. I. Uljanova brüsszeli címét. — *Szerk.*

** A megjelölt helyen M. A. Uljanova a következő, nyilván Marija Iljinyicsnának szánt megjegyzést írta: „Örömmel olvastuk, jól van megírva!" — *Szerk.*

a piacokba (a cikk nem hosszabb 1 nyomtatott ívnél). Persze jobb lenne, ha a folyóiratban jelenne meg.

Nálunk minden a régiben van. Az idő enyhe. Már erősen érződik a tavasz.

Az elvtársaktól nem sok jót hallani. Apollinarija Alekszandrovnának engedélyezték, hogy 3 hetet Jenyiszejszkben töltsön. Szegény Anatolij még mindig beteg, láza 40°-ig is felmegy. Azt mondják, tüdővészes — persze gondosan titkolják előtte. A minuszinszki körzetbe való elhelyezése pedig még mindig nincs elintézve.

V. U.-d

Sokszor csókollak. J. V. és Nágya üdvözletüket küldik.

Susenszkojéből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

81

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. I. ULJANOVÁNAK

Uljanova úrnőnek. Brüsszel. Belgium.
A M-lle Marie Ouljanoff. Rue des Minimes 40.
Bruxelles. Belgique.

Március 7-én.

Ezúttal újra nagy pontatlanság bűnébe estem, kedves Manyácska, ne haragudj. Leveled közvetlenül a vendégek előtt érkezett. Elhatároztuk, hogy farsang utóján murit rendezünk, és meghívtuk az összes városiakat (6 személyt)*. A mi békés Susánk hirtelen népessé és hangossá lett. Az időt a legünnepibb hangulatban töltöttük, és az öt nap úgy elröpült, hogy észre sem vettük. Az utolsó napon eljött még Mihail Alekszandrovics is (ő most a legközelebbi szomszéd, és reméljük, gyakran fogunk vele találkozni, 35 versztnyire lakik tőlünk). A vendégek után sokáig nem zökkentünk vissza a rendes kerékvágásba. Vologyát most teljes egészében a Sztruvének írt válaszcikk foglalkoztatja. Még mindig a piacoknak ugyanaz az örökké új kérdése. Általában úgy látszik, Vologyának nem csekély időt kell majd arra szentelnie, hogy a „Tanulmányok"-ban felállított tételeket a sajtóban megvédje. Az a szándéka, hogy még Kablukovról is ír. Nekem nincs meghatározott munkám, olvasgatok hát ezt-azt. Már teljes 10 hónapja vagyok Susában, és még mindig nem jutottam hozzá, hogy valamit csináljak, folyton csak készülök erre. A levegőben érződik a tavasz. A folyóban állandóan dagad a víz, a fűzfákon a verebek szörnyű csivitelést csapnak, az

* Lásd ebben a kötetben 179. old. — *Szerk.*

ökrök az utcán járnak és bőgnek, a gazdasszonyunknak a tyúkja pedig reggelenként úgy kotkodácsol a kemence alatt, hogy mindig felébreszt. Az utcák sárosak. Vologya mind gyakrabban emlegeti a puskát és a vadászcsizmákat, én meg anyámmal már készülök virágot ültetni. Ebből a leírásból képet alkothatsz magadnak arról, hogyan töltjük az időt és hogy levélírásra nincs valami sok témánk. A leveled után ítélve, a te életed szöges ellentéte a miénknek: körös-körül mozgás, élet. Úgy látszik, már kezded az ottaniak életét megszokni és érdeklődni iránta... A kivágásokat nagyon köszönjük, küldjél még. Azok a panaszaid, hogy nem tudsz franciául, még jobban rávilágítanak a mi nyelvtudásunk siralmas voltára, Vologya valamivel többet tud, de én egészen keveset. Megszereztük most Turgenyevet németül, és az a szándékunk, hogy oroszból németre fordítunk, egyelőre azonban nincs sem szótárunk, sem nyelvtanunk, de még ha volna is, aligha foglalkoznánk nyelvtanulással. Úgy látszik, a nyelvekkel csak akkor fogunk megbarátkozni, ha külföldre kerülünk és a szükség komolyan rákényszerít majd a nyelvtanulásra. Mikor akarsz hazautazni? Kell-e vizsgáznod valamiből? Unatkozol-e nagyon a te Brüsszeledben, sok-e az ismerősöd? — Tudod, Anatolij nagyon beteg. Az orvosok tüdővészt állapítottak meg nála, folyton hőemelkedése van. Kubának engedélyt adtak, hogy három hétre Jenyiszejszkbe utazzék, és most oda is utazott. Nagyon ritkán ír és akkor is csak azért, hogy lelkiismeretét megnyugtassa, s így nem tudom, hogy van; azt hiszem nem nagyon jól. Zina olyan, mint mindig — vidám és élénk. Hát akkor, a viszontlátásra. Csókollak sokszor. Minden jót kívánok. Anyám is csókoltat. Írjál gyakrabban.

Nágyád

Kézszorításomat küldöm, Manyácska, és én is köszönöm a kivágásokat. Nágya leveléhez nincs mit hozzáfűznöm.

V. U.

Susenszkojéból
1899 március 7-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

82

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

99. III/17.

Megkaptam tegnap II. 28-i leveledet, drága anyuskám. Nagyon, nagyon köszönöm a fényképedet. Véleményem szerint elég jól sikerült, és annál jobban örültem neki, mert a nálam levő fénykép már elég régi. Bizony, nagyon jó lenne, ha sikerülne meglátogatnod bennünket Susában — az utazás nyáron viszonylag kényelmes: vasúton Krasznojarszkig és hajón Minuszáig (május elején a hajók rendszerint még nem mennek fel egészen Minuszáig, de nyáron néha — jóllehet ritkán — Susáig is feljönnek). Nyári tartózkodásra Susa tűrhető. Gleb és Bazil szintén kérvényezni fogják, hogy a nyarat itt tölthessék (Minuszában nyáron nagyon rossz); nem tudom, engedélyezni fogják-e[241]. Manyácska nemrégen írt nekünk, és ma neki is írunk.

J. V. megkapta a pénzt.

Helyes, hogy Mitya nem sokkal leveled elküldése után el akart menni a puskáért. Március végén kezdődik itt a vadászat, és mi már beszélgetünk különböző vadászati tervekről.

Sokszor csókollak és jókívánságaimat küldöm névnapodra. Ez a levél talán még megérkezik április elseje előtt.

V. U.-d

J. V. üdvözletét küldi. Nágya még ma írni fog neked*.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

Anyutának

Megkaptam a „Közlemények"-et[242] — nagyon köszönöm — és a szűzlevonatokat is[243]. Nagyjában és egészében nagyon meg vagyok velük elégedve: a kiadvány gondos munkával készült, a táblázatok áttekinthetők, nincsenek sajtóhibák, nagyon kevés az oldalt fektetett táblázat. Csak azt nem tudom, hogyan sikerült a diagramma? Küldöm a 4—11. ívekben talált sajtóhibák jegyzékét. Itt akadt néhány (ezeket aláhúztam), amely megnehezíti az olvasást vagy megváltoztatja az értelmet (bár nagyon kevés az ilyen). Talán helyeselni fogod a következőt: a könyv végén mellékelt sajtóhiba-jegyzéken kívül a könyv elejére egy lapot mellékelni (beragasztani) azzal a kéréssel, hogy az olvasó olvasás előtt javítsa ki a leglényegesebb sajtóhibákat; köztük ezek meg ezek (amelyeket aláhúztam) lényegesek, a többi a könyv végén van feltüntetve. Azt hiszem, ezt néha meg szokták tenni.

Tekintettel arra, hogy soha és semmiféle kiadvány nem lehetséges sajtóhibák nélkül, elmondhatom (várakozásod ellenére), hogy *teljesen* meg vagyok elégedve. Ezt a kiadványt, a gondos megmunkálás tekintetében nem is lehet egy napon említeni a „Tanulmányok"-kal, kevés a sajtóhiba, és nagy részük teljesen jelentéktelen.

A címekkel tegyetek, amit akartok; ha úgy gondoljátok, szorítkozzatok csupán a paragrafusokra, vagy pedig tegyétek hozzá az általam megfogalmazott részletes tartalmat is[244].

Elküldöm ismerőseim jegyzékét, és arra kérlek, hogy a könyv megjelenésekor juttass el ezekhez egy-egy példányt*. Mityának ugyancsak lesz dolga, amíg ezt a sok könyvet elszállítja! De ez mégiscsak jobb, mint ha ide küldenétek ezt a tömeget (nekem elég 3 példány).

Még egy Postscriptumot** is küldök az *előszóhoz*. Ha nem késtem el vele, nagyon szeretném kinyomatni, hogy Kautsky figyelemre méltó könyvére hivatkozzam[245]. Talán akkor is ki lehetne szedni a Postscriptumot, ha az

---

* A jegyzék elkallódott. — *Szerk.*

** utóiratot. — *Szerk.*

előszót már kiszedték? Írd meg nekem kérlek e levél vétele után, lehetséges-e ez, és általában mikorra várható a befejezés.

Szóval V. A-csnek is kijutott a munkából! Az ilyesminek a korrektúrája bizonyára nagyon nehéz!!

Üdvözlöm az egész családot. Kézszorítással.

V. U.-d

Kolumbus és a doktor régen nem írtak nekem.

Anyutának:

Még egy kérésem van hozzád. Talán lesz alkalmad Pétervárott tartózkodni vagy találkozni az íróval — ez esetben érdeklődj, kérlek, a Webb-könyvről. Miért nem fizetik ki érte mind ez ideig azt a honoráriumot, amelyben Nágya szerint, a könyv megjelenésétől vagy meg nem jelenésétől függetlenül, megállapodtak. Ki kellene préselni O. Popovából. Mi erről nem írunk az írónak, mert nem tartjuk egészen helyénvalónak, hogy ezt a kérdést írásban feszegessük. Mindez csak arra az esetre vonatkozik, ha mód adódik személyes találkozásra.

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

83

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Uljanovának. Brüsszel. Belgium.
A M-lle Marie Ouljanoff. Rue des Minimes 40.
Bruxelles. Belgique

Március 17-én.

Jókívánságaim nem érkeznek meg majd időben, kedves Mánya, elkéstem, de így is sokszor, nagyon sokszor csókollak. Köszönöm a brüsszeli látképeket, de idő előtt még gondolni sem akarok a külföldre, most még Oroszországra sem akarok gondolni. A nyárra ellenben szabad gondolni. Utolsó levelében M. Al. azt írja, hogy a nyáron eljön hozzánk Anyutával, és ma Podolszkba írt levelemben arra vetemedtem, hogy leírjam Susa szépségeit*. Még olyan terveket is szőttem, hogy a Perovo-tóhoz utazunk és ott kárászokat fogunk és sütünk. Képzeld, a minuszinszkiek Susába kéredzkednek a nyárra, akkor mi majd szerzünk egy lovat — nagyon jó lesz mindenfelé utazgatni. Egyébként is nagy „lokálpatrióta" lettem és nagy lelkesedéssel tudok beszélni a Jenyiszejről, a szigetekről, az erdőről stb. Mégis sajnálom, hogy nem születtem férfinak, akkor tízszer ennyit barangolnék. Nagyon szeretnélek téged viszontlátni, de azért mégsem akarlak Susába csábítani, mert, elfogultság nélkül szólva, Susácska olyan falu, mint a többi, és ha választhatnék, hol töltsem a nyarat — Moszkva mellett vagy Susában, bizony az előbbit választanám.

Vologya most sokat foglalkozik Kautsky „Agrar-

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

frage"-jával, recenziót ír róla*. Én a könyvet egyelőre csak nézegetem és körülszaglászom. Általában elég sok könyvünk van, s ez a bőség csak még inkább tudatára ébreszt annak, hogy milyen sokat kell olvasnom és milyen keveset olvasok. A „Nacsaló"-t még nem kaptuk meg, egyelőre csak az unalmas „Russzkoje Bogatsztvo" érkezett ide.

Most azonban már befejezem levelem. Anyám csókoltat és jókívánságait küldi. Vologya maga készül írni.

Az utolsó postával megkaptuk M. Al. fényképét. Nagyon jó a kép, igaz?

Hát sokszor csókollak.

Nágyád

III. 17.

Bocsáss meg, kedves Manyácska, hogy ezúttal csak nagyon röviden írok, csatlakozva Nágya jókívánságaihoz. A dolog úgy áll, hogy ma meglehetősen sok levél gyűlt össze: Turuhanszkba kell írnom (a posta havonta egyszer közlekedik)[246], no meg Anyutának kell elküldenem a küldött szűzlevonatokban talált sajtóhibák jegyzékét.

Újság nálunk nem sok van. Az irodalom terén egyelőre csend van — várunk. A pétervári és a finnországi eseményekről a külföldi lapok írnak (a „Frankfurter Zeitung" után ítélve), de ezeket a részeket feketére festik, és így nagyon-nagyon keveset tudunk[247].

Kézszorítással. Vagy talán viszontlátásra?

V. U.-d

Susenszkojéből
1899 március 17-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 89—95. old. — *Szerk.*

84

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva korm. Bronnyickaja ul., Vinogradov-ház 99. III/21.

Drága anyuskám, itt küldöm Kautsky könyvéről írott cikkemet (illetve recenziómat); Anyutát kérem, hogy továbbítsa. A folyóirat első számát még nem kaptuk meg[248]. Holnaputánra várjuk.

Nem írna-e Anyuta Manyácskának a német könyvekről, ha eddig még nem írt? Ha Manyácska hamarosan elutazik, akkor egy beadványban kérje a postát, hogy a könyveket valamilyen más címre (ismerős stb. címére) utána küldjék. Talán Anyuta is írna neki az ő ismerőseiről? Ha erre lehetőség van, jó lenne megkapni a „Novoje Vremja" 1897—1898-as évfolyamának hiányzó számait.

Sokszor csókollak, és üdvözlöm a mieinket.

V. U.

Susenszkojéból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

85

M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

99. IV/4.

Megkaptam leveleteket, a tiedet meg Mityáét, drága anyuskám. Semmi okod aggodalomra a Susában való elhelyezkedés miatt: van hely elég. Farsang utóján négy vendégünk is volt. Ha egészségi állapotod megengedi, mi nagyon-nagyon örülnénk a viszontlátásnak, csak ne halasszuk addig, amíg a határidő lejár (ezt néha meghosszabbítják... egyébként, remélem, hogy ez nem fog megtörténni). Nágya részletesebben ír neked*. Az időt illetően azonban helyre kell igazítanom Nágya levelét: május elején még alacsony itt a vízállás; bennünket félúton kitettek a hajóból. Feleslegesen száz versztet utazni szekéren — kellemetlen dolog. Szóval jobb úgy utaznod, hogy május *végére* érj Krasznojarszkba — akkor nyugodtan utazhatsz hajón Minuszáig, és onnan már csak 55 verszt a távolság. Nyári tartózkodásra Susa megfelel, azt hiszem nem sokkal rosszabb (ha egyáltalán rosszabb) más nyaralóhelyeknél. Csak az utazással vannak problémák.

A puska miatt egyáltalán nem kell aggódnod. Már megszoktam és az óvatossági szabályokat megtartom**. Itt a vadászat az egyetlen szórakozás, és ülő életmód mellett szükség van egy kis mozgásra.

Köszönöm Mityának, hogy annyit fáradozott a fegyverrel (amelyet még nem kaptam meg).

A „Russzkije Vedomosztyi"-ban olvastam, hogy

---

* Lásd ebben a kötetben 511. old. — *Szerk.*

** A központi töltésű fegyver sokkal veszélytelenebb a közönségesnél.

Mark Csigorint is legyőzte[249]! A kutyafáját! No, megmérkőzünk mi még vele valamikor!

Sokszor csókollak és mindenkit üdvözlök.

V. U.-d

Igaz, majd elfelejtettem. Vjatkából könyvek fognak érkezni a te címedre (utánvéttel). Ezeket az én részemre küldik. Arra kérem Mityát, állítsa össze részletes jegyzéküket és ezt küldje el nekem.

Anyutának

99. IV/4.

Megkaptam a „Praktyicseszkaja Zsizny"-t és „Heyse Német Nyelvtaná"-t. Nagyon köszönöm: nagyon jó dolog. Hogy Ciont megkaptam, arról már a múltkor írtam[250].

Az előző postával táviratot küldtem Pétervárra válaszul a III. 26-án érkezett következő szövegű táviratra: „A könyv árát 2 rubelben szándékozunk megállapítani, a szerzői honorárium 1½ ezer lenne, beleegyezéséről táviratban értesítse Kalmikova lerakatát."* Azt válaszoltam: „egyetértek" — mert csak nem fogok táviratban alkudozni közvetlenül a megjelenés előtt! nem fogom ezért hátráltatni a kiadást! De lényegében nem olyan nagyon „értek egyet" ezzel. Eléggé csodálkoztam, hogy ők (hogy ki? nem tudom; aláírás nincsen) miért bontották meg a rendet, miért nem hozzád fordultak, aki az egész ügyet intézed, hanem egyenesen hozzám? Most már sajnálom is, hogy nem azt válaszoltam: „forduljanak Jelizarovához Moszkvába, aki az ügyet intézi". Csakugyan, ezt kellett volna válaszolni! Mert 1½ ezer kevés 3 évi munkáért; ez ívenként csak 50 rubelt tesz ki. És azonkívül, ha a „Tanulmányok" olyan rendkívül jól fogy, akkor a piacokért már igazán nincs mit aggódni. Ha pedig így áll a dolog, semmi szükség arra, hogy a könyvkereskedőknek 30%-ot ajándékozzanak. Ha a kiadó tulajdonosának, illetve

* A távirat elkallódott. — *Szerk.*

tulajdonosnőjének több gyakorlati érzéke volna, a könyvkereskedőknek fele annyi százalékot lehetne adni, úgy, hogy a „Nacsalo" irodája útján is árusítanának, amely, feltételezem, nem utasítaná ezt vissza. Egyébként, aligha nem hiába írom mindezt, mert a dolgot már minden bizonnyal elintézték. A könyv olcsósága érdekében természetesen érdemes a honoráriumból engedni. Ha már egyszer más adja ki a könyvet és nem mi, persze nem is léphetünk fel különleges követelésekkel. Tehát mindaz, amit fentebb írtam, csak platonikus elmélkedés és nem „gyakorlati" javaslat.

Valószínűbbnek tartom, hogy a 11—16. ívben talált sajtóhibák jegyzéke is elkésik (az íveket tegnapelőtt kaptam meg tőled), és ezért csak így küldöm — anélkül, hogy lemásolnám*.

A „Nacsalo" 1—2. számát végül is megkaptam az elvtársaktól. (Kérlek, rendeld meg számunkra a folyóiratot, ha eddig nem fizettél elő rá. Nagy ostobaságot követtem el, amikor újra az écrivainre számítottam. Remélem, a jövőben nem leszek többet ilyen ostoba.) Általában nagyon tetszett, de B. Avilov gyönge — inkább agresszív, mint alapos[251]. Bulgakov viszont csakugyan dühbe hozott: olyan sületlenség, tiszta sületlenség, és olyan végtelen professzori nagyképűség, hogy ördög tudja, mi ez![252] Nemhiába dicsérte már meg a „Szin Otyecsesztva"! Meglátjuk, hogy fejezi be. Az a szándékom, hogy írok „Kautsky könyvéről és Bulgakov cikkéről". Azt a tervemet, hogy Kablukovról írok, elejtettem — nem ér meg egy második cikket. Az écrivain, szokása szerint, elhallgatott, tőle nem várunk már híreket a folyóirat-ügyekről, pedig ezeknek a híreknek nagyon is szükségét érezzük.

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

* A sajtóhibák jegyzéke elkallódott. — *Szerk.*

86

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

99. IV/11.

Drága anyuskám, kedden megkaptam Mitya küldeményét. Nagyon köszönöm a fáradozását. A puskával meg vagyok elégedve (egyelőre rossz idő van: az ezen a vidéken szokásos tavaszi szélviharok — nagyon erős szelek a Jenyiszej felől, ezért nem is igen vadásztunk). Az volt a benyomásom, hogy a 2¾-es töltények nagyok — a fegyver visszavág, és 2½-eseket kezdtem használni. Nem értem, hogyan rakhattak az üzletben a töltényhüvelybe három osztást! Egyelőre nem vettem észre, hogy a bal cső jobban hord — talán azért, mert túlságosan nagy, 60 lépésnyi, kb. 30 ölnyi távolságra próbáltam.

Ha idejöttök, hozzatok magatokkal szúnyoghálóra való síma fekete tüllt: én nem tudok háló nélkül járni. A vidék körös-körül mégiscsak meglehetősen mocsaras. Ezenkívül hozzatok, kérlek, mintegy 200 darab fojtást a puskapornak és a sörétnek (ugyanolyat, mint Mitya küldött. Itt ez nem kapható, viszont könnyű és jól tárolható dolog).

Az a szándékom, hogy húsvétkor vadászkirándulásra megyek szebb helyekre.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

(A következő vasárnapon nem lesz posta — húsvét lesz. Azután a Jenyiszejen is megindulhat a jég: ez rendszerint április 20 körül történik. Ezért lehetséges, hogy a levelezésünkben megszakítások lesznek, amiért nem kell aggódnod. Egyébként úgy emlékszem, hogy tavaly úgyszólván egyáltalán nem volt megszakítás).

Anyutának

A következő postával küldök anyánk címére egy Kautskyról és Bulgakovról szóló cikkecskét[253]. Továbbítsad, kérlek, az írónak, és kérd meg, válaszoljon neked minél hamarább, elfogadja-e a cikket a szerkesztőség. Könnyen lehetségesnek tartom, hogy nem fogadja el, mert az écrivain valószínűleg Bulgakov pártján van és a vitát — különösen az éles vitát — helyteleníti. Amennyire lehetett, igyekeztem enyhíteni a hangnemet, de mégsem tudok higgadt hangon beszélni erről a felháborítóan nagyképű és ostoba cikkről, amely szörnyű hangzavart okoz. Természetesen nem akarom korlátozni a szerkesztőségnek azt a jogát, hogy „javításokat" eszközöljön, de erről nem kell írni, mert ez magától értetődik, ha a szerző nem él külön fenntartással. Ha a cikket nem fogadják el, akkor értesíts, kérlek, minél hamarabb, a cikket pedig küldd el, ha lehet, a „Zsizny"-nek vagy a „Naucsnoje Obozrenyijé"-nek [a „Mir Bozsij" aligha fogadja el]. Az írótól semmiféle értesítést nem kaptam az irodalmi kérdésekről, és nincs is remény arra, hogy ilyen értesítést kapunk. Viszont állandó és rendszeres kapcsolatok nélkül pokolian nehéz írni. Például réges-régen, még januárban megírtam nekik (Nágya írt), hogy Kablukovról készülök írni: nem értesítettek, hogy már van egy másik cikkük*. Nem tudunk semmit a recenziókról. (Kautsky könyvének a recenzióját vissza kellene venni, vagy pedig más helyre kellene adni, tekintettel erre a Bulgakov ellen írott cikkre). Nem tudjuk, mijük van és mijük nincs. Ha levelezést lehetne kezdeni a chicagóival, akit végül is ismerünk, és aki valószínűleg meglehetősen közel áll hozzánk, és ezért könnyen válaszolhatna neked minden pontra és általában tájékoztathatna a folyóiratok ügyeiről, ez bizony nagyon jó lenne. Nem tudom, megvalósítható-e ez?

Hogyan küldjem a kéziratokat, ha te elutazol (és anyánk is)?[254] A postán mindenesetre jelentsd be, hogy hová és kinek küldjék a leveleket és csomagokat.

Igaz! A cikkemben utalok a piacaimra. Ha a könyv

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

nem jelenik meg, mire elküldöd a kéziratot, töröld kérlek az ilyen hivatkozásokat tartalmazó jegyzeteket, vagy pedig írd rá a kéziratra, hogy töröljék[255].

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

87

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

99. V/1.

Drága anyuskám, kedden megkaptam Anyuta IV. 12-i levelét, pénteken pedig megkaptam a könyvemet (3 példányt) és a fordítás kéziratát. Anyutának külön írok.

Az idén különösen korán megérkezett ide a tavasz. A fák már kezdenek rügyezni, és a víz erősen dagad. Most a hajó kétségtelenül elmehetne Minuszáig, de hogy megmarad-e a víznek ez a szintje és meddig, erről semmi biztosat nem mondhatok.

Mih. Aleksz. (Szilvin) azt írta nekem, hogy a menyasszonya május végén (23-a után) el akar jönni hozzá. Neve: Papperek (Olga Alekszandrovna) — címe: Jegorjevszk. Rjazany kormányzóság (ő ott polgári iskolai tanítónő). Ha elhatározod, hogy eljössz, akkor talán együtt indulnátok. Ez mindenesetre jó alkalom lesz. Mih. Al. kérte őt, utazzon el Podolszkba, de persze levélben érintkezésbe kell vele lépned, mert adódhatnak olyan körülmények, hogy nem utazhat hozzátok. Jermakovszkoje (M. A. ott lakik) 40 versztnyire van tőlünk; az út oda Minuszából Susán keresztül vezet.

V. U.-d

Sokszor csókollak és üdvözletemet küldöm az egész családnak.

Hogyan rendezkedtetek be most? Hogy állsz egészségileg? Mikorra várjátok Manyácskát?

Anyutának

99. V/1.

Megkaptam IV/12-i leveledet, a könyvemet és a Webb-fordítást (*három* ajánlott csomagot).

A könyv külsejével nagyon meg vagyok elégedve. A kiadás kitűnően sikerült, ami annak köszönhető, hogy annyit vesződtél a korrektúrával. Az árat is helyesen állapítottad meg, természetes, hogy felemelted. Ha a diákok 25 százalékos engedményt kapnak — ez teljesen elegendő. Valamennyi ismerősnek küldtél-e könyvet? Azt hiszem, még vagy tizenöt szerzői példányt kell tartalékolni: cserélni kell majd különböző gyűjteményekre stb. A „Tanulmányok"-ról már írtam neked, kértelek, szerezz még néhány példányt (ide kettőt küldj, de ez nem sürgős). A könyv címével teljesen meg vagyok elégedve: az écrivain javítását szerencsésnek tartom. Ha valami honorárium érkezne — egyelőre nem kell elküldeni. (Anyánknak írok egy hamarosan kínálkozó jó alkalomról.)

A Webb-fordítás szerkesztését vállalom. A szerkesztést az általam fordított I. kötettel összhangban fogom végezni. Ha már megbíztak a szerkesztéssel, nincs miért késlekedni, és az első kötet máris nyomdába kerül, nemde? Vagy pedig ez újra P. B. „előkészületeitől" fog függni??

Csakhogy a szerkesztéshez *szükségem van* 1) *a II. kötet angol eredetijére* (csak az első kötet van meg nekem) és 2) a II. kötet *német nyelvű fordítására* (K. Hugo, nekem csak az első kötet van meg. Megjelent a második is). Ha ezeket a könyveket még nem küldték el, írj sürgősen, hogy azonnal küldjék. Nem szeretném, ha emiatt késne a munka. Talán meg lehetne bízni valakit, hogy ezeket a könyveket vegye át tőlük és küldje el őket?[256]

Nem voltam elragadtatva attól, hogy P. B. a neki szóló válaszomat beküldte a „Naucsnoje Obozrenyijé"-nek: vajon nem azt akarja-e elkerülni, hogy a vita a „Nacsalo" hasábjain folyjon?[257] Ha így van, akkor az én Bulgakovról szóló cikkem biztosan nem jelenik meg. Végre megkaptam a „Nacsaló"-t, mindkét füzetet és teljesen. Nagyjában és egészében nagyon tetszett. De Bulgakov cikke felháborító. *Egyenesen kiforgatja* Kautskyt,

azután még itt a Zusammenbruch elleni kirohanás[258] — a bernsteini „kritika" visszhangja [a lerakat nem hajlandó elküldeni Bernstein könyvét. Megkértem Manyácskát: nem tudom, magával hozza-e. Nem szereznéd-e meg te?] Egy második cikket írok ellene[259]. Persze kellemetlen, hogy egymás között kell polémiát folytatnunk, és én igyekeztem enyhíteni a hangot, de a nézeteltéréseket elhallgatni — ez már nemcsak kellemetlen, hanem *egyenesen káros*, és aztán nem is lehet elhallgatni azokat a lényegbe vágó ellentéteket, amelyek az „ortodoxia" és a „kriticizmus" között a német és az orosz marxizmusban felmerültek. Az ellenfél már így is kihasználja a nézeteltéréseket (Mihajlovszkij a „Russzkoje Bogatsztvo" 4. számában)[260]. Hiszen ha vitatkozunk is egymással, leszögezhetjük, hogy szolidaritást vállalunk a narodnyikok ellen. Ezt a cikk végén meg akarom tenni[261]. Bulgakov egyik fő hibája éppen az, hogy nem mutatott rá pontosan, miben szolidáris Kautskyval a narodnyikokkal szemben.

Kézszorítással *V. U.*

Láttam a „Naucsnoje Obozrenyijé"-ben (3. sz.) Maszlov jegyzetét, amely az örökségről írt cikkem ellen irányul. Érdektelennek találtam.

Küldöm Negrit. Milyen mezőgazdasági beszámolókról van szó?

„A kapitalizmus fejlődése" 1 példányát át kellene adni Maszlovnak. Kérlek, tedd meg ezt a „Naucsnoje Obozrenyije" szerkesztősége útján, vagy pedig P. B. vagy V. A. közvetítésével.

Küldd el kérlek a könyvről megjelenő bírálatokat, és kérd meg V. A.-t, hogy küldje el a pétervári újságokban megjelenőket.

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

88

M. A. ULJANOVÁNAK
és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva kormányzóság. Bronnyickaja ulica, Vinogradov-ház 99. V/9.

Levelet kaptam Manyácskától, drága anyuskám, azt írja, hamarosan hazautazik. Várom közlésteket, mit határoztatok az idejövetelt illetően.

Az elmúlt napokban itt nagyon erős „fergeteg" volt, ahogy a szibériaiak mondják, akik „fergetegnek" a Jenyiszej felől, nyugatról jövő hideg és forgószél-erősségű *szelet* nevezik. Itt tavasszal mindig vannak viharok, amelyek törik-zúzzák a kerítéseket, lesodorják a tetőket stb. E napokban vadászaton voltam és a ligeten mentem keresztül — a vihar szemem láttára hatalmas nyírfákat és fenyőket tört ketté. De ilyen kellemetlen „fergetegek" csak tavasszal és ősszel vannak; nyáron, ha fúj is a szél, akkor sem ilyen erősen, és így ettől *nem kell* félni. Ma már javul az idő: úgy látszik, nyáriasra fordul. Május közepétől augusztus közepéig már nem kell itt tartani a szibériai „fergeteg"-től.

Jövő vasárnap elküldöm címedre a kéziratot és a cikkemet[262]; ha elutaztok, intézzétek úgy a dolgot, hogy a csomagot utánatok küldjék.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Anyutának

Ma befejeztem a Bulgakov ellen írt második cikkemet. Miután kijavítottuk és lemásoltuk, elküldöm anyánk

címére. Türelmetlenül várom a választ az 1. cikkel kapcsolatban; május közepén már megkaphatnám.

A „Zsizny"-be sok „tanítvány"[263] megy át. Nem tudod-e, ki ott a tényleges szerkesztő?

Nagyon érdekesek most a Bernstein könyve körül Németországban folyó viták — én meg nem láttam sem ezt a könyvet, sem semmi olyasmit, amit írtak róla (a „Frankfurter Zeitung"-ban megjelent véletlenszerű kis cikkeken kívül). Nagyon sajnálom.

Vajon Mitya mindenkinek elküldte a könyvemet, aki a listámon szerepel? Ha a könyvek egy részét V. A.-nak kellett elküldenie, kérdezd meg őt, kérlek, *mindenkinek* elküldte-e. P. N. Lepesinszkij (Kuraginszkoje falu, Jenyiszejszk kormányzóság minuszinszki körzete) például azt írja nekem, hogy *nem kapta meg* a könyvet, noha a listámon szerepelt. Azt gondolom, hogy még tíz-tizenöt példányt kellene tartalékolni (ide elküldeni nem érdemes).

Kézszorítással *V. U.*

Üdvözlöm Markot.

Susenszkojéból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

89

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK és M. A. ULJANOVÁNAK

Anyutának

99. V/29.

Megkaptam Mark levelével küldött soraidat.

Arról az ajánlatról, hogy egy rövid politikai gazdaságtani tankönyvet írjak, nekem eddig nem írtál semmit. Úgy határoztam, hogy ezt az ajánlatot visszautasítom: nehéz megrendelésre írni (különösen nehéz Bogdanovval konkurrálni: miért ne adnák ki az övét újból?[264]), nehéz őszre elkészülni. Aztán meg általában kevesebbet akarok most írni és többet olvasni. Minthogy az écrivainnel való levelezésünk egészen megszakadt, értesítsd, kérlek, erről.

A Webbhez *még nem fogtam hozzá. Még mindig várom* az eredetit (a 2. kötetet) és a német fordítást (a 2. kötetet). Ha késni fogok — nem az én hibám. Egyébként késedelemtől inkább az écrivain részéről kell tartani. Nyomják-e az első kötetet?

Csak ebből a leveledből tudtam meg, hogy a könyv megjelenéséről táviratot küldtetek. Írok majd a minuszinszki postahivatalnak, hogy a táviratot keressék meg. Helyesen címeztétek? [Így kell írni: *„Uljanovnak. Minuszinszk, Susenszkoje* **postán**"; és a postáért 7 vagy 14 kopeket ráfizetni. Ha a „postán" szó kimaradt, megtörténhet, hogy a távirat elhever.] Általában nem tapasztaltam, hogy a táviratküldés ide reménytelen vállalkozás lenne: más táviratok időben érkeztek. A táviratot úgy kell küldeni, hogy vasárnap vagy szerdán este érkezzék Minuszinszkba; akkor én kedden vagy pénteken reggel kaphatom meg.

Küldöm a sismondistákról szóló cikket, amelyet kértél, és a Nyezsdanovnak írt választ[265]. Az utóbbit a legjobb volna a „Zsizny"-ben elhelyezni*. Bár, ha a „Nacsalo" újraéledne, amit nem is remélek, azt persze előnyben részesíteném.

Én most olvasgatok és egy kicsit nyelvtanulással foglalkozom. Általában nagyon keveset dolgozom és nem készülök írni semmit.

Nagyon sajnáltam, hogy az écrivain nem írt nekem semmit Gvozgyevről. Jómagam is szörnyen szerettem volna őt lehordani. De láttam, hogy — ugyanannak a lapnak a munkatársa, és kötelességemnek tartottam, hogy lehetőleg enyhén kezeljem. Furcsa volna egy és ugyanabban a lapban ócsárolnunk egymást. Lehetséges, hogy az író ilyen módon akart leszámolni? vagyis leszámolni a „gvozgyevizmussal", ahogy én most az ilyen dolgokat nevezem. Én ezt nem tudom, és egyáltalán nem tudom, miféle ember ez a Gvozgyev. Messziről nehéz megítélni.

V. U.-d

99. V/30.

Ajánlva küldöm neked, drága anyuskám kis cikkemet és a sismondistákról szóló cikk kért levonatát. Részletesebben Anyutának és Marknak írok**, tőlük ezen a héten kaptam levelet. Furcsa, hogy az ő (V. 14-i) levelükön *„Krasznojarszk"* bélyegző volt. Vajon nem a szibériai gyorsvonattal küldték-e?

Nálunk mindnyájan egészségesek, és mindannyiótokat üdvözölnek.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

---

* Ha Sztruvénak írt válaszomat még nem nyomatták ki, akkor ezt talán P. Scriptumként lehetne közölni, kihúzva a Sztruve válaszára való utalásomat[266].

** Az M. T. Jelizarovnak írt levél elkallódott. — *Szerk.*

90

M. A. ULJANOVÁNAK és D. I. ULJANOVNAK

99. VI. /20.

Megkaptam, drága anyuskám, V. 31-i leveledet. Köszönöm. Ami a statisztikai gyűjteményeket illeti — a tverieket és a vjatkaiakat —, úgy emlékszem, már megírtam, hogy *nem kell valamennyit elküldeni*: most nem foglalkozom ezzel és nem is szándékom foglalkozni száműzetésem leteltéig. A könyveket inkább egyenként rendelem meg, ha egyikre vagy másikra szükségem lesz, mert így is rengeteg könyvet kell majd visszavinnem. Egyébként valószínűleg nem sok statisztikai gyűjteményt küldtök. Mih. Al. azt írja, hogy most már csak nyár utójára várja a menyasszonyát.

Úgy véljük, nem érdemes kérni a Krasznojarszkba való áthelyezést. Egyszer Jel. Vasz.-val beszélgettünk, ő kérvényezni szándékozott, hogy ősszel engem is engedjenek Ufába, mivel a téli utazás nehézségekkel jár őrá és Nágyára nézve. Ha megvalósítja ezt a szándékát, megírom neked.

Az ellátmányt megkaptuk.

Anatolijról azt írják Jermakovszkojéból, hogy állapota nem javul.

Ljahovszkij — írják — Csitában dolgozik mint kirendelt orvos.

Nagyon sajnálom, hogy rossz időtök van és nem lehet jól pihenni a nyaralóban. Nálunk is esős a június.

Úgy élünk, mint eddig. Most keveset dolgozom, és minthogy rövidesen megkezdődik a vadászat, valószínűleg még kevesebbet fogok dolgozni.

Megkaptam a „Nacsalo" májusi számát — alaposan megnyírbálták. Azt hiszem, nincsen benne semmi különösen érdekes. Már nem is igen remélem, hogy ez a folyóirat rendbejön. Azt írták nekem, hogy a belügyminisztérium felszólította a szerkesztőséget, fedje fel az első és az áprilisi számban megjelent cikkek szerzőinek álneveit. Érdekes lenne tudni, nem voltak-e közös ismerőseink e „felfedettek" között.

Sokszor csókollak és üdvözlöm a mieinket.

V. U.-d

Mityának

Láttam a „Naucsnoje Obozrenyije" 5. számát és benne Tugan-Baranovszkij elképesztően ostoba és zavaros cikkét: egyszerűen önkényesen megváltoztatta az értéktöbblet rátáját, hogy Marxot „megcáfolja", és abszurdumot tételez fel: a munka termelékenységének megváltozását a termék értékének megváltozása nélkül. Nem tudom, érdemes-e írni minden ilyen sületlen cikkecskéről: hadd teljesítse előbb ígéretét és fejtse ki ezt részletesebben[267]. Általában, egyre határozottabban szembekerülök a marxizmusban mutatkozó legújabb „kritikai áramlattal" és neokantianizmussal (amely többek között a szociológiai törvények és a gazdasági törvények elválasztásának gondolatát szülte). Teljesen igaza van a „Beiträge zur Geschichte des Materialismus" szerzőjének, amikor a neokantianizmust a reakciós burzsoázia reakciós elméletének nyilvánítja és fellép Bernstein ellen[268]. Nagyon felcsigázta érdeklődésemet Bogdanov új könyve („A történelmi természetszemlélet alapelemei". Szentpétervár 1899) — megrendeltem —, amelyről a „Nacsalo" májusi száma egy rendkívül zagyva, fontoskodó, frázisoktól hemzsegő és a lényegről semmit nem mondó recenziót közöl. Nagyon sajnálom, hogy a könyv megjelenésekor a hirdetés valahogy elkerülte a figyelmemet. Azt gondolom, hogy hasznos dolog lehet, és hogy az ilyen ismertetést nem szabad válasz nélkül hagyni[269].

A puskával meg vagyok elégedve. Tavasszal keveset

vadásztam. Most már nemsokára megkezdődik az igazi vadászat: az idén nyáron sokat akarok vadászni.

Kézszorítással *V. U.*

Kérlek juttasd el hozzám a nekem elküldött zemsztvostatisztikai gyűjtemények *jegyzékét*: vagyis a címeket és a rövid tartalmat (táblázatok vagy táblázatok + szöveg, mást nem).

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

91

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva korm. Városi park, 3 sz. villa

99. VII/11.

Néhány sorban értesíteni akarlak, drága anyuskám, hogy mindnyájan egészségesek vagyunk. Ezen a héten köszönettel megkaptam azokat a könyveket, amelyekről Manyácska írt nekem (Labriola és Jules Guesde).

Minuszinszkba való utazásunkat egy kissé elhalasztottuk. Lehet, hogy ezen a héten utazunk rövid időre. Nálunk rossz idő van; ez a nyár bizony csúnya: szeles és esős.

Levelet kaptam Ljahovszkijtól: kiderült, hogy orvosi beosztásban működik Csitában, és utána, ugyancsak orvosnak, Szretyenszkbe akar utazni.

A Webb eredetijét még mindig nem kaptam meg, pedig az író megígérte.

V. U.-d

J. V. és N. K. mindenkinek üdvözletüket küldik.

Susenszkojéból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

92

M. A. ULJANOVÁNAK

99. VIII/1.

Ezen a héten, drága anyuskám, úgy látszik, szinte semmi újság sincs nálunk. Az idő most egészen nyárias lett. Nagy a hőség, és ez egy kissé zavar a vadászatban, amelyet annál fokozottabban űzök, mert alighanem hamarosan vége lesz.

Nem emlékszem, megírtam-e a doktorról (J. M. Ljahovszkijról), hogy Csitában dolgozik mint kirendelt orvos, és ugyanilyen állást akar vállalni Szretyenszkben.

Vendégek érkeztek: M. A. a feleségével és mások. Bocsáss meg, hogy befejezem a levelet. Mindnyájan egészségesek vagyunk, és mindnyájan üdvözleteinket küldjük. Anyutának nemsokára részletesebben írok a „credó"-ról (amely engem és mindenkit nagyon érdekel és *felháborít)*[270].

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

93

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva korm. Városi park, 3. sz. villa

99. VIII/7.

Drága anyuskám, megkaptam VII. 15-i leveledet. Nagyon köszönöm a levelet is és azt is, hogy Anatolijjal kapcsolatos kérésemet teljesítetted. Remélem, még a napokban látni fogom: azt mondják, az állapota igen rossz, rengeteg vért köp, egész tüdődarabokat köhög ki... A kormányzó járt Jermakovszkoje faluban, és Anatolij engedélyt kapott, hogy Krasznojarszkba utazzék, de most ő maga sem készül oda.

Ma vendégeket várunk: Glebet a feleségével meg Bazilt Minuszából. Azt mondják, Gleb engedélyt kapott arra, hogy átmenjen a vasúthoz, mérnöki állásba. Természetesen él ezzel az engedéllyel, hogy egy kis pénzt gyűjtsön az útra. Különben ő meg Bazil nem egykönnyen jutnának el innen, télen pedig ez éppenséggel lehetetlen.

Mi mégsem nyújtottunk be semmiféle kérvényt — alighanem mindegy már, megvárjuk most 1900 január 29-ét.. [271] Csak akkor sikerüljön az elutazás, hogy addig hol töltjük az időt, az nem fontos.

E. E. egészségi állapota javult. A minuszinszkiek általában nagyon jól töltötték a nyarat. Azt hiszem A. M. munkát kapott Minuszinszkban.

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Manyácskának

Stammler könyvét nemrég olvastam itt németül — és nagyon elégedetlen voltam vele. Szerintem ez tudós zagyvaság és a legmeddőbb skolasztika. Érdekelne, ki volt az, aki neked dicsérte? Igaz, a „Novoje Szlovó"-ban dicsérte Sztruve is, Bulgakov is, de ezek, Stammlerhez hasonlóan, a neokantianizmus alapján állnak[272]. Nos, véleményem szerint, Stammler kiváló érv a neokantianizmus *ellen*. Arra vállalkozni — ahogyan azt Stammler teszi, (aki azelőtt csak római jogi tankönyveket írt diákok számára . . .) —, hogy az ember harcol a marxizmus ellen, holott tarsolyában nincs egyebe, mint a legostobább módon kiagyalt *definíciók* — túlságosan mulatságos vállalkozás. Helyesen mondották a „Neue Zeit"-ben (Cunow), hogy Stammler könyvének jelentősége — negatív.

A napokban megkaptam és majdnem végigolvastam a „Nacsalo" egész áprilisi számát. Nagyon érdekes általában, és különösen a „Soron kívül" című cikk.

A Webbeket (az eredetit) *még mindig nem kaptuk meg!!* Úgy látszik, el kell majd halasztani a dolgot visszatérésünkig, mert így nem boldogulunk . . .

Olvastam a „Naucsnoje Obozrenyije" 7. számában P. N. Szkvorcov írását a piacokról[273] — úgy vélem, roppant keveset nyújt, és a szerző álláspontja nem egészen világos előttem. Az én Sztruvének írt válaszom még mindíg késik[274] — ördög tudja, micsoda pimaszság ez és micsoda zűrzavar!

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéből.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 929.

94

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva korm. Városi park, 3. sz. villa

99. VIII/15.

Drága anyuskám, megkaptam Manyácska és Mitya levelét, amelyben értesítenek, hogy megkaptátok táviratomat, és hogy az utazásról végleg lemondtatok[275]. Meggyógyultál-e már? Mikor (és hová) utazik Manyácska? Mikor költöztök az új lakásba vagy Moszkvába? Ma ajánlott küldeményként feladom címedre azt a könyvet, amelyet már régen vissza kellett volna szolgáltatnom. Bocsánatot kérek a késedelemért. Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Nágya és J. V. üdvözletüket küldik.

Susenszkojéból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

95

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva kormányzóság. Városi park, 3. sz. villa

99. VIII/22.

Drága anyuskám, tegnapelőtt kaptam meg leveledet, Anyuta és Mánya levelét, Anyutától a könyvet („Naucsnoje Obozrenyije") és Manyácskától a kivágásokat. Köszönök mindent. Roppant nagy örömmel hallottam, hogy meggyógyultál és újra kijársz. Hogyan lehetséges, hogy Podolszkban malária dühöngött? — mocsaras vidék az? Egészen jól érzed magad most? Itt nagyon szép, száraz és meleg őszre van kilátás. Hát nálatok?

A levelek a gyorsvonattal, úgy látszik, alig mennek gyorsabban, mint a rendessel — s ezt nagyon csodálom. VIII. 7-ről keltezett leveleiteket 20-án kaptam meg (és ezen a napon kaptam meg a 7-i újságot is). Nem abból származik-e a késés, hogy a gyorsvonat a leveleket Krasznojarszkba viszi (legalábbis a borítékon a következő pecsét van: „Krasznojarszk, VIII. 14."), és onnan a levél visszautazik Acsinszkba (a postaút Minuszából Acsinszkba visz)? Acsinszkban azonban vagy nem áll meg ez a vonat, vagy nem veszik ki a leveleket. Valószínűleg így van ez, mert Moszkvától Krasznojarszkig gyorsan megy a levél (7-étől 14-ig), de ez az időnyereség elvész visszafelé: a Krasznojarszk—Acsinszk útvonalon.

Az áthelyezésről mi eddig *csak beszéltünk*, de *semmiféle* kérvényt *nem nyújtottunk be*. Azt gondoljuk, hogy nem is érdemes benyújtani; most már megvárjuk 1900. I. 29-ét.

Nálunk minden a régiben van. Most szép az idő, és sokat sétálok Nágyával. Mindnyájan egészségesek vagyunk.
Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

Susenszkojéből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

96

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. I. ULJANOVÁNAK

Augusztus 22-én.

Már régen megkaptam a leveledet, kedves Mánya, de most valahogy szörnyen ellustultam és elhanyagoltam levelezésemet: több levélre kell válaszolnom. Ez bizonyára azzal a életmóddal függ össze, amelyet az utóbbi időben folytatok: sokszor egész nap sétálok (5 órát is), olvasni sincs kedvem. Rossz nyarunk volt, az ősz viszont egyelőre csodaszép. Vologya szintén sokat sétál, de ő mégiscsak dolgozik, noha sokkal kevesebbet, mint azelőtt.

Mit határoztál? hová utazol és mikor? Vologyának írt leveled olvasásakor, ahol azt kérdezted, hová iratkozz be, eszembe jutott, hogy vergődtem én a te korodban. Volt idő, amikor elhatároztam, hogy falusi tanítónőnek megyek, de nem tudtam elhelyezkedni, igyekeztem azonban vidékre kerülni. Később, amikor megindultak a Besztuzsev-tanfolyamok, beiratkoztam oda, azt gondoltam, hogy ott mindazt elmondják nekem, ami érdekel, amikor pedig egészen másról beszéltek, otthagytam a tanfolyamot. Egyszóval én akkor egészen tehetetlenül vergődtem. Csak 21 éves koromban hallottam, hogy létezik valamiféle „társadalomtudomány", addig pedig a komoly olvasást úgy képzeltem, hogy az ember természettudományi vagy történelemkönyveket olvas, és hol valami Rossmässlert bújtam, hol II. Fülöp spanyol király történetét olvastam. Te egészen más körülmények között élsz. Nem tudom, van-e értelme, hogy „kenyérkereső foglalkozásra" készülj, azt hiszem, nincs, ha pedig pénzre van szükséged, elszegődhetsz valami munkára a vasútnál, leg-

alább ha leróttad a kötelező órákat, semmi gondod, szabad ember vagy, ezzel szemben a mindenféle pedagógia, orvostudomány stb. a kelleténél jobban igénybe veszi az embert. Speciális tanulmányokkal kár az időt tölteni, amikor az ember olyan sokat akar tudni és kell is, hogy tudjon, s a nyelvtudással mindig megkeresed a kenyeredet. Lám, nálam és Vologyánál baj van a nyelvekkel, mindkettőnknek gyönge a nyelvtudásunk, bajlódunk, bajlódunk, és csak nem tudunk zöldágra vergődni. Újra nekikezdtünk az angolnak. Már hányadszor! Én legalábbis talán tizedszer kezdem. Te már biztosan utolértél engem. Anna meg egészen jól tud angolul, ugye? Igaz, folyton elfelejtem megkérdezni tőled, megismerkedtél-e Mescserjakovval, valószínűleg Moszkvában van most. Ő is olyan gyengéd érzelmeket táplál Belgium irányában, mint te. Egy időben leveleztem vele, s akkor jól ismertem az összes belgiumi ügyeket és nagyon érdeklődtem irántuk. Ha találkozol vele, tudd meg, hol a felesége. Barátnője azt írta nekem, hogy Münchenbe utazott. Sajnálnám, ha eltűnne a szemem elől: nagyon derék ember — nem tudom, látom-e még valaha. Valamennyi pétervári ismerősöm úgy szétszéledt a szélrózsa minden irányában, hogy azt sem tudom, ki hol van. Eleinte még írtak, most azonban a levelezés lassanként elhal. Nehéz dolog levelezni, soha semmiről nem beszélhet az ember úgy, ahogy akarna, és ha nekifog ... az eredmény, hogy értetlenül állnak szemben egymással. Nem tudom, Kuba hogy van, keveset írt, csak az látszik, hogy idegei felmondták a szolgálatot. — De én úgy belemerültem az írásba, hogy Vologyának nem jut hely, be kell fejeznem. Sokszor csókollak téged, M. Al.-t és Anyutát. Anyám mindannyiótokat üdvözöl. Minden jót.

Nágya

99. VIII/22.

Nagy örömmel olvastam Manyácska, hogy végre megkaptad számomra a Bernsteint[276], amelyet *nagyon türelmetlenül* vártam *és v á r o k.* Már *Jakutiából* írták nekem, hogy Bernsteint olvassák, ide pedig még mindig nem érkezett meg!! És minél többet kiabálnak róla és használják

fel különböző bárgyú burzsoák és „fiatal" (minden értelemben fiatal) nem burzsoák, annál inkább szükséges, hogy mielőbb megismerkedjünk az opportunizmus eme „legújabb" hősével.

99. X. 9-én (az új időszámítás szerint) Parteitag* lesz Hannoverben, és ott fognak beszélni Bernsteinről[277]. *Nagyon* szeretném megkapni a kongresszusi beszámolókat. Igyekezz, kérlek, megszerezni nekem ezeket: feltétlenül sikerülni fog, ha a következő utak egyikét követed. Írj külföldi ismerőseidnek (Anyutát is megkérném erre), hogy küldjék el nekem a lapoknak a beszámolót tartalmazó számait, akár a „Frankfurter Zeitung"-ot is, amely jár Oroszországba. Ha az ismerősök nem hajlandók sem a „Vorwärts"-et, sem a „Frankfurter Zeitung"-ot elküldeni nekem, akkor talán a moszkvai postahivatal útján lehetne a „Frankfurter Zeitung"-ra *előfizetni októberre*. (Azt tudom, hogy 3 hónapra lehet előfizetni, de ez túlságosan sok és túlságosan drága, 4 rubel, 70 kop. Vajon nem lehet-e egy hónapra?) Ha abban az időben te magad külföldön leszel, vedd meg, kérlek, és küldd el ezeket a számokat.

Irodalmi megbízásokat nem adok neked, mert most semmit sem írok, és nem is szándékozom írni. Ha külföldre utazol, valószínűleg megkérlek majd arra, hogy régi jó könyveket keress nekem.

Kézszorítással *V. U.*

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

---

* — pártkongresszus. — *Szerk.*

97

M. A. ULJANOVÁNAK

99. VIII/25.

Múlt vasárnap tértünk haza, drága anyuskám, és megkaptuk hazulról Mánya leveleit a kivágásokkal (hálás köszönet értük), azután a „Neue Zeit"-et Anyutától, és Levitszkij ellen írt kis cikkeim levonatait (kettőt)[278]. Ezeknek különösen örültem. Anyuta azt írta nekem, hogy tulajdonképpen még mindig ingadoztok, eljöjjetek-e ide vagy sem, és valószínűleg eljönnétek, ha biztosan tudnátok, hogy a hajó elvisz Minuszáig és vissza. Miután ezt elolvastuk, elhatároztuk, hogy táviratban értesítünk téged arról, hogy a hajók szeptember közepéig közlekednek (tavaly engem egészen Minuszáig vitt a hajó — igaz, az utolsó — szeptember 20-án), tehát még eljöhetnétek, persze ha te teljesen egészséges vagy és ha Mitya ügye nem tart vissza. Remélem, időben megkaptátok ezt a 22-én küldött táviratot*? Válaszul vagy titeket magatokat várunk, vagy pedig levelet. Mind ez ideig (két éven át) itt szép volt az ősz, nem tudom, milyen lesz idén az esős nyár után.

Az Anyuta által elküldött könyvek közül különösen örülök Mehringnek; éppen most olvastam végig a második kötetet, és nagyon-nagyon meg voltam elégedve. Ami a credo der Jungent** illeti, egyenesen elképesztett e frázisok tartalmatlansága. Ez nem credo, hanem egyszerűen valami szánalmas szóhalmaz! Erről részletesebben szándékozom írni.

---

* A távirat elkallódott. — *Szerk.*

** — a fiatalok programját. — *Szerk.*

Az író hallgatása felháborít. A Webbet nem küldik. A piacokról szóló cikket nem közlik, a Bulgakov elleni cikkről mit sem hallani. Azt gondolom, valamennyi kéziratot el kell venni tőle és magunknak kellene őket átadnunk a szerkesztőségeknek azzal, hogy a kéziratok közlését illetően pontosan és idejében kapjunk választ, és hogy közvetlenül tartsuk a kapcsolatot. Én magam ezt persze nehezen tehetem, de úgy vélem, Anyuta megtehetné, ha egyéb elfoglaltsága megengedi, hogy ennek időt szenteljen: jobb, ha közvetlenül küldjük, mint ha az írónak küldjük. Ha csak azért tartotta vissza az ellene írt cikkemet, mert ő maga még nem fejezte be a választ — akkor ez már egyszerűen disznóság! Hogy magam írjak neki, annak nincs értelme — nem válaszol.

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Sasenszkojéből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

98

M. A. ULJANOVÁNAK

99. IX/1.

Ezúttal vasárnap nem értem rá írni, drága anyuskám, hát a hét közepén írok.

Tegnap megkaptuk Bernstein és Vandervelde könyvét[279], továbbá a „Moszkovszkije Vedomosztyi" két számát — az egyikbe be volt csomagolva Bernstein, a másiknak (223. sz.) a *fele külön csomagban* érkezett, amin nem győztünk csodálkozni. Nem veszett-e el valami vagy nem történt valami hiba?

Bernstein könyvéről úgy döntöttem, hogy a magaménak tekinthetem: Manyácska nem írta meg pontosan, hogy ezt a könyvet egy bizonyos határidőre okvetlenül vissza kell adni, hanem azt írta, hogy megtette az intézkedéseket egy másik példány megszerzésére. Nekem meg nagy szükségem van erre a könyvre. Ha Manyácskának mégis feltétlenül szüksége lesz a nekem küldött példányra, írja meg nekem *azonnal.*

Nágyával együtt nyomban hozzáfogtam Bernstein könyvének olvasásához, és elolvastuk több mint a felét, s tartalma egyre jobban megdöbbent bennünket. Elméletileg — hihetetlenül gyönge; mások gondolatainak ismétlése. Frázisok a kritikáról, de komoly és önálló bírálattal még csak meg sem próbálkozik. Gyakorlatilag — opportunizmus (fábiánizmus, helyesebben mondva: Bernstein tömérdek állításának és gondolatának eredetijét megtaláljuk a Webbek legutóbbi könyveiben), határtalan opportunizmus és posszibilizmus, és emellett mégis *gyáva* opportunizmus, mert Bernstein a programhoz nem akar

közvetlenül hozzányúlni. Aligha kételkedhetünk abban, hogy kudarcot fog vallani. Bernstein utalása arra, hogy az oroszok közül sokan szolidárisak vele ... (170. és 173. old., jegyzetek) egészen felháborított bennünket. Igen, mi itt, úgy látszik, csakugyan egészen „öregek" lettünk és „elmaradtunk" azoktól az „új szólamoktól", amelyeket ... Bernsteinből másoltak ki. Anyutának hamarosan részletesebben írok erről[280].

Tegnap megkaptuk (végre!) Webbet, a II. kötetet angolul (németül — nem; ma megrendeljük) — az első kötetre vonatkozó minden levél vagy értesítés nélkül.

Most *szükségesnek* tartom, hogy Bulgakov elleni cikkemet kissé megváltoztassam és kiegészítsem. Ezt a nálam levő fogalmazvány alapján fogom elvégezni. Anyutát pedig megkérem, hogy azonnal kérje el a *második cikket* és tartsa magánál, amíg meg nem érkeznek javításaim[281].

Újság nem sok van nálunk. Anatolij állapota egyre romlik. Gleb a napokban Nyizsnyeudinszkba költözik (Irkutszk kormányzóság), a vasútnál fog szolgálatot teljesíteni. Jeliz. Vasz. tegnap postán száz rubelt kapott.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Üdvözlet mindenkitől mindenkinek.

P. S. Kiderült, hogy valakinek, aki innen nem messze lakik, jár a „Frankfurter Zeitung", tehát nem kell előfizetni. Manyácskát arra kérem, igyekezzék nekem a „Sächsische Arbeiterzeitung"-nak azokat az 1898. évi számait megszerezni (Dresdenből megrendelni, vagy pedig ismerősök közvetítésével felkutatni), amelyek 1) Parvusnak Bernstein elleni cikkeit tartalmazzák; és 2) az 1898. évi 253., 254. és 255. számot[282].

Susenszkojéből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

99

M. A. ULJANOVÁNAK

99. IX/11.

Nagyon szomorú hírt kell veled tudatnom, drága anyuskám: IX. 8-án meghalt Anatolij, és IX. 10-én eltemettük Jermakovszkoje faluban. Gyógyulásában már régóta nem reménykedtünk, és az utóbbi időben a betegség szörnyű ütemben rombolt. Felesége egyelőre Jermakovszkojéban marad. Mih. Al-cs Szilvint az a veszély fenyegeti, hogy behívják katonának: már kapott értesítést, hogy jelentkezzék Minuszinszkban, és IX. 14-én odautazik. Ha besorozzák, két évet kell szolgálnia — két hónappal többet, mint amennyit száműzetési ideje kitesz.

Nágyával most hozzáfogtunk a Webb második kötetéhez, nem vártuk meg sem az I. kötet korrektúra-íveit (amelyek nagyon hasznosak lennének a második kötet fordításának szerkesztésénél), sem a II. kötet német fordítását. Ez a munka alighanem meglehetősen sok időt fog igénybe venni.

Ezzel a levéllel együtt ajánlva elküldöm neked Bulgakovról írt cikkem javításait. Arra kérem Anyutát, hogy ezeket a javításokat vezesse át a kéziratba (a régit vágja ki és az újat ragassza be), és lépjen érintkezésbe a szerkesztőséggel a cikk közlésének kérdésében. Kívánatos lenne minél hamarább megtudni, mi lett a cikk sorsa.

Nálunk mindenki egészséges.

Sokszor csókollak, drágám, és üdvözlöm a család valamennyi tagját.

V. U.-d

Susenszkojéból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

100

M. A. ULJANOVÁNAK

99. X/17.

E héten sok érdekes dolgot kaptam hazulról, drága anyuskám, és mindent nagyon köszönök. Roppantul örültem, hogy megismerkedhettem az új kis francia folyóirattal, amely nagyon érdekesnek ígérkezik; aztán már magának annak a ténynek is nagy a jelentősége, hogy Longuet szerkesztésében jelenik meg[283]. A stuttgarti jegyzőkönyvet már majdnem végigolvastam, szintén nagy érdeklődéssel. Végül a moszkvai szakmai kongresszusról szóló könyv (pénteken kaptam meg) ugyancsak nagyon érdekes és tanulságos[284].

Ami az irodalmat illeti — szélcsend van. Azt hiszem, megírtam már, hogy a lapokban olvastam a Webb I. kötetének a megjelenéséről és *megrendeltem magamnak*, mert úgy látszik feleslegesnek tartják, hogy nekem elküldjék. Hallottam, hogy „Szevernij Kurjer" címmel új lap jelenik meg Pétervárott — mihelyt meglátom a hirdetést a lapokban, előfizetek rá. Julij azt írta Turuhanszkból, hogy a „Novosztyi"-ban „Nyílt kártyákkal" címmel Engelhardt tollából megjelent egy cikk, amely szörnyen „lerántja" Iljinnek a kapitalizmusról szóló könyvét. Szívesen megnézném ezt a cikket — hacsak e szám felkutatása és megvásárlása Moszkvában nem jár túlságosan nagy fáradsággal. A *„Zsizny"-t* ritkán látom; a hetedik számot teljesen váratlanul elküldték nekem egyenesen Pétervárról és majdhogynem egyenesen a szerkesztőségből (sic!!?!!). A „Naucsnoje Obozrenyijé"-t néha elküldik az elvtársak: a lap jár néhány közelemben lakó személynek, akikkel néha találkozni is tudok.

Nálunk minden a régiben van. Hogyan rendezkedtetek be Moszkvában? Ki utazik külföldre, Anna vagy Manyácska, és mikor? Mitya egyedül maradt Podolszkban?

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Susenszkojéból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

1900

101

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

Január 19-én.

Kedves Marija Alekszandrovna! Végre tisztázódott a kérdés: mehetünk Oroszországba, a száműzetés idejét nem szándékoznak meghosszabbítani. A poggyászt 28-án adjuk fel, és 29-én indulunk mi magunk. Társaságban utazunk: V. V.-vel és Olga Alekszandrovnával. Lepesinszkijék is utazni készültek, de én nagyon kétlem, elkészülnek-e időben. O. A. siet M. A.-hoz, őt Rigába helyezték, V. V. szintén siet. Minuszából valószínűleg 30-án indulunk el. Csak miattam ne történjék valami fennakadás. Csak nemrég jutott eszünkbe megkérdezni, kell-e kérnem engedélyt, hogy saját költségemen utazhassak. V. V. érdeklődött a kerületi rendőrfőnöknél, és kiderült, hogy ezt a belügyminisztériumtól kell kérni, a rendőrfőnök maga nem adhat nekem átutazási engedélyt, mert semmiféle utasítást rám vonatkozóan nem kapott. Ma táviratot küldtünk a belügyminisztériumba és Knyipovicséknak, de aligha ússzuk meg valami újabb bonyodalom nélkül[285]. Ufában Vologya vagy két napra meg akarja szakítani az utazást, hogy megtudjuk, miként dőlt el a kérdés: maradhatok-e Ufában, vagy elküldenek valahová Sztyerlitamakba vagy Belebejbe. — Most másról nem is beszélünk, csak az utazásról. A könyveket beraktuk a ládába és megállapítottuk, hogy kb. 15 pudot nyomnak. A könyveket és a holmi egy részét teherárúként küldjük, egyébként azt hiszem, nem lesz nagyon sok holmink. Tekintettel a hidegre, csukott szánt akartunk rendelni, de a városban nem lehet szerezni, itt rendelni pedig kockázatos, még olyat készítenének, hogy Acsinszkig sem visz el. Meleg

holmink sok van, csak nem fagyunk meg, azután az idő is enyhül, úgy látszik: Oszkár tegnap valahol egy felhőcskét látott, ma reggel pedig csak 28 fokot mértünk. Az a legnagyobb baj, hogy anyám folyton meghűl, most újra köhög. Én Vologyával a legnagyobb fagyban is mindennap kijárok, és hozzászoktunk a levegőhöz, de, hogy anyám hogyan teszi meg az utat, nem tudom. Csak minél gyorsabban telne az idő 29-ig, ha már utazunk, hát utazzunk. Már olyan közel vagyunk az utazáshoz, hogy anyám ma pelmenyit* kezdett készíteni az útra. Azt tanácsolják, hogy okvetlenül vigyünk magunkkal pelmenyit, minden egyéb megfagy. Anyám tehát óriási mennyiséget akar főzni ebből az ételből, zsír és hagyma nélkül.

Most keveset olvasok. Vologya egyébként válaszol Szkvorcovnak[286]. Ma végre postára adjuk a Webbet, bizony nagyon untuk már.

Hát a viszontlátásra. Sokszor csókolom. Manyácskát és Anyutát is csókolom, sajnálom, hogy nem juthatok el Moszkvába. Anyám üdvözletét küldi.

Nágya

Ezt a levelet valószínűleg már a táviratom** megérkezése után kapod meg. Remélem — a közeli viszontlátásra!

V. U.-d

(Megtudtam (A. N. írta), hogy Prokopovics könyvét a cenzúra mégis felfalta (!!) — szóval nem lehet rá válaszolni[287]. Furcsa dolog!)

Susenszkojéből Moszkvába
1900 január 19-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

---

* Vagdalt hússal töltött derelye. A szibériaiak kedvelt étele. — *Ford.*

** A távirat elkallódott. — *Szerk.*

102

M. A. ULJANOVÁNAK

1900. III/15.

A napokban megkaptam a leveledet, drága anyuskám. Nágya ügyében 10-én adtam be a kérvényt és remélem, nemsokára kapok választ. Ha a válasz (várakozásom ellenére) kedvezőtlen lenne, valóban arra gondolok, hogy megkérlek téged (ha teljesen egészséges leszel), utazz oda és kérdd személyesen. De ez a jövőre vonatkozik, majd akkor meglátjuk.

A „Zsizny"-t megkaptam, tehát ne küldjétek[288].

Anyutát arra kérem, hogy az „Archiv"-ot *Nágyának* küldje (én itt egy időre egy második példányhoz jutottam). Elég jól vagyok, gyakran járok a könyvtárba és sétálok.

Bocsáss meg, hogy nagyon röviden írok: nem érem el a postát.

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Itt dicsérnek egy orvost, és konzultálni akarom a hurutom miatt. Pétervárott — mondják — a tavasz közeledtével különböző járványos betegségek léptek fel[289].

Pszkovból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljuctja" 11. sz. 1929.

103

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk. Moszkva kormányzóság. Kedrova-ház.

1900. IV/6.

Ma levelet kaptam Manyácskától, drága anyuskám, (IV. 3-án kelt), amelyben szid a hallgatásom miatt. Valóban bűnös vagyok — még csak nem is gratuláltam neked meg Manyácskának április 1-re. Arról van szó, hogy én akkor újra „megittasodtam" (ezt a kifejezést használta Nágya a szibériai elvtársaknak írt levelében) egy régen várt utas[290] megérkezése alkalmából (aki most már valószínűleg hazaérkezett otthonába).

Úgy élek, mint eddig; egészségi állapotom kielégítő, és ma már megpróbáltam elhagyni a „vizet". Sétálok — itt most kellemes sétálni, és Pszkovban (valamint környékén) úgy látszik bőven vannak szép helyek. Egy itteni üzletben vettem Pszkovot ábrázoló képes levelezőlapokat és hármat küldök: neked, Manyácskának meg Anyutának.

Tegnap levelet kaptam M. A.-tól: azt írja (IV. 4-én), hogy holnap vagy holnapután újra Szibériába utazik (O. A.-val együtt) — a katonai parancsnokság újból megváltoztatta szolgálatának helyét. Ígéri, hogy Acsinszkból elküldi új címét.

Nágya valószínűleg fekszik: a doktor azt állapította meg (amint Nágya egy héttel ezelőtt írta), hogy betegsége (női bántalmak) hosszas gyógykezelést igényel, és 2—6 *hétig* feküdnie kell. Ismét küldtem neki pénzt (Vodovozovától kaptam 100 rubelt), mert a gyógykezelés eléggé

költséges. (Nekem egyelőre elég pénzem van, ha elfogy — megírom neked.) Szóval Nágya most nem jöhetne el hozzám, még ha megengednék is (válasz még mindig nem érkezett, most már szinte nem is várom). Az a szándékom, hogy meglátogatom tavasszal, kb. másfél hónap múlva — de talán még előbb[291].

Itteni ismerősöm[292] kiváltja külföldi útlevelét és április 20 körül el akar utazni, hogy gyógykezeltesse magát; elutazása után egy kissé unalmas lesz itt az élet.

Német nyelvórákat veszek egy itteni némettől, 50 kopek egy lecke. Oroszból fordítunk, egy kicsit beszélgetünk — a dolog nem megy valami jól, és már azon gondolkodom, ne hagyjam-e abba; — egyébként egyelőre még meglátom. Általában keveset dolgozom; a Webb mutatóját még mindig nem fejeztem be.

Járok a könyvtárba, újságot olvasok. Új könyvet keveset látok, a Davidovot* nem láttam. P. Sztruvénak nem készülök válaszolni (egy Sztruve ellen irányuló kis beszúrást küldtem Szkvorcovnak írt válaszcikkemhez)[293], a Kacsorovszkijt láttam és az a szándékom, hogy válaszolok neki. Látta-e Manyácska a „Naucsnoje Obozrenyije" 3. és 4. számát? Kitűnő a Piszarevről szóló cikk[294].

Szóval Mitya otthagyta hivatalát és tudománnyal akar foglalkozni? Remek. Sokat dolgozik Manyácska? Hogyan és hol fog lakni Anyuta meg Mark?

Jókívánságaimat küldöm az ünnep alkalmából, drágám, és sokszor csókollak. Manyácska levelét köszönöm. Mityát üdvözlöm.

V. U.-d

Pszkovból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Nem küldené-e el Manyácska, ha neki megvan?

104

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk.
Moszkva korm. Kedrova-ház

00. IV/26.

Elküldöm neked ma, drága anyuskám, Mecs brosúráját meg a „Naucsnoje Obozrenyije“ levonatát[295], amelyet ígértem. Ne haragudj a késedelemért. Hogy vagytok? Hogyan intéződött el Anyuta ügye, hol van most, és határozott-e valamit a nyarat illetően?

Sokszor csókollak, és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Pszkovból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

105

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk.
Moszkva korm. Kedrova-ház

00. IV/30.

Drága anyuskám, megkaptam 25-i leveleteket, a tiedet meg Manyácskáét. Talán előbb is elmehetek innen, kb. két hét múlva, de egészen pontosan nem tudom megmondani.

Azt hiszem, már megírtam neked, hogy kérvényt nyújtottam be Ufában való másfél hónapi tartózkodási engedélyért[296]. Remélem, nemsokára kapok választ.

Nágya azt írja nekem, hogy egészségi állapota javul. Anyutától az „Archiv"-ot nem kapta meg. A következőt kérem Anyutától: ha lehet, *szerezze vissza ezt* az „Archiv"-ot *addigra, mire megérkezem*, és ne küldje már el Nágyának, mert nekem most szükségem van rá (Nágyának magam vinném el), a másik példány pedig, amelyre számítottam, kicsúszott a kezemből. Nagyon szeretném megkapni, amikor megérkezem hozzátok.

Manyácskát arra kérem, küldje el nekem Nágya fordítását[297]. Elküldöm a folyóiratnak.

Filippov[298] azt írja nekem, hogy a cenzor még a Szkvorcov elleni cikknek is majdnem egyharmadát kidobta! Ez bizony baj!

Sokszor csókollak és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Pszkovból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

106

M. A. ULJANOVÁNAK

1900. V/5.

Csak ma reggel kaptam meg, drága anyuskám, 2-i leveledet Manyácska csatolt soraival. Hogy a levél miért késett (te arra számítottál, hogy 3-án vagy legkésőbb 4-én megkapom), nem tudom; a bélyegző rajta: „2-i postakocsi" és „Pszkov 4-e", a levél tehát talán nem is késett: negyedikén érkezett Pszkovba és ma reggel hordták ki. Podolszkból a levél valószínűleg nem érkezhet olyan gyorsan, mint Moszkvából.

Kár miattam nyugtalankodnod, drágám: egészségi állapotom most lényegesen javult, a vízivást rég abbahagytam, és egyszer sem kívántam és éreztem szükségét, hogy újra kezdjem. Tegnap az itteni rendőrfőnöktől kaptam egy bizonylatot, hogy a maga részéről nem emel kifogást külföldre való utazásom ellen, ma kifizettem az illetéket (tíz rubelt), és két óra múlva megkapom a külföldi útlevelet. Nyáron tehát elindulok melegebb tájak felé; azonnal nem utazhatok el innen, mert érintkezésbe kell lépnem a szerkesztőségekkel és néhány olyan könyvkiadóval, aki fordításokat is ad ki, továbbá néhány anyagi ügyet kell elintéznem (egyébként remélem, hogy Filippovtól kapok valamicskét: ha nem kapok sem tőle, sem Popovától, akkor írok majd neked és megkérlek, küldj nekem egy kis pénzt). Ezenkívül itt kell megvárnom a belügyminiszter válaszát arra a folyamodványomra, amelyben engedélyt kértem, hogy másfél hónapot Ufában tölthessek feleségem betegségére való tekintettel. Ezt a folyamodványt IV. 20-án nyújtottam be és kb. egy hét múlva kellene választ kapnom. Nágyát okvetlenül meglátogatom, de még nem

tudom, tölthetek-e nála másfél hónapot, vagy pedig (ami valószínűbb) be kell érnem kevesebbel. Az a tény, hogy kiváltottam a külföldi útlevelet (Pszkovban kellett kiváltanom, mert itt laktam az utóbbi időben) engem semmi esetre sem zavar, mert a törvény értelmében a belső kormányzóságokban kiadott útlevéllel a külföldre való kiutazás határideje 3 hónap, azaz még akkor sem késem el, ha Oroszországot augusztus 5-én hagyom el. Ezért, mint már írtam, az a szándékom, hogy innen V. 15-e és 20-a között indulok el, persze igyekszem minél előbb. Írd meg, mit csináljak a holmival: hagyjam-e Moszkvában (ott van-e Mark és milyen lakásban, sokáig marad-e Moszkvában és gyakran utazik-e hozzátok?), vagy vigyem el azonnal Podolszkba (nem tudom, jó lesz-e ez: azt hiszem, mindent magammal kell majd vinnem, a könyveket is), és azután arra kérem Manyácskát, írja meg nekem részletesen, hogyan talállak meg benneteket Podolszkban.

Szeretettel ölellek és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

A közeli viszontlátásra!

Nágya azt írja, hogy jobban van.

Most kaptam meg a kormányzósági hivatalban az útlevelet, és érdeklődtem az ufai utazással kapcsolatban beadott kérvényemről: kiderült, hogy elutasították!!! Erre aztán egyáltalán nem voltam elkészülve, és most igazán nem tudom, mitévő legyek!

Pszkovból Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

107

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk.
Moszkva korm. Kedrova-ház

00. V/10.

Most kaptam meg 8-i leveledet, drága anyuskám, és azonnal válaszolok rá. Nagyon örülök, hogy megérkezett az engedély a veled való találkozásra, és természetesen okvetlenül élek vele; sajnos, nem utazhatom el innen azonnal, mert ide visszatérni nem szeretnék már, a pénzügyek meg néhány szerkesztőségi dolog rendezése végett viszont itt kell maradnom még körülbelül 5—7 napig. Persze nem azon múlik a dolog, hogy egy héttel később vagy előbb érkezem-e; a te érveiddel és Anyuta érveivel (mellesleg: köszönöm a városi statisztikáról szóló munkát, amelyet szintén ma kaptam meg) nagyjában egyetértek, és azt is szándékozom csinálni, amit ti tanácsoltok, csak arról vagyok kénytelen lemondani, hogy személyesen utazzam Szentpétervárra, és bizony téged foglak megkérni, hogy utazz — ha lehetséges, légy ott 18-án csütörtökön, ha nem, akkor 25-én csütörtökön, attól függően, hogy mikor találkozunk[299].

A közeli viszontlátásra *V. U.-d*

Pszkovból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

108

M. A. ULJANOVÁNAK

00. V/18.

Néhány szóban értesítelek, drága anyuskám, hogy sajnos, utazásom egy kissé elhúzódik — de csak nagyon kevéssé: remélem, hogy vasárnap, vagy pedig 21-én kedden este vagy 23-án mégiscsak nálatok leszek[300]. Sokszor csókollak és kérlek, ne aggódj egészségi állapotom miatt: most jól érzem magam és sokat sétálok, mert az idő pompás; 2—3 esős nap után minden zöldell, por még nincs, remek a levegő — az ember kívánkozik kifelé, ins Grüne*.

V. U.-d

A közeli viszontlátásra.

Pszkovból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* — a zöldbe, a szabadba. — *Szerk.*

109

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk.
Moszkva kormányzóság. Kedrova-ház

00. VII/2.

Drága anyuskám! Sajnos, közölnöm kell veled, hogy találkozásunk némi késedelmet szenved: kénytelen vagyok rövid időre Szibériába utazni egy elvtárshoz[301], és ezért július 20-a vagy 21-e előtt nem fogok Podolszkon keresztülutazni (azt hiszem, valószínűbb, hogy 20-án). Azután már csak az marad hátra, hogy összeszedjem a holmimat, vízumot szerezzek az útlevélre — és tovább utazzam. Ha a holmi még nem érkezett meg, nagyon kérem Mityát, hogy a legerélyesebben intézkedjék, és ha kell, személyesen is utazzék el. A mieink mind egészségesek és üdvözölnek.

Szeretettel ölellek, drágám, és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Ujából.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

110

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk.
Moszkva korm. Kedrova-ház. Russland. Moskau

1900 augusztus 31.

Csodálkozom, drága anyuskám, hogy egyetlen levelet sem kapok tőled: már kétszer írtam neked Párizsból[302], és most útközben írok (elmentem egy rajnai hajókirándulásra)[303]. Egészséges vagyok és elég jól töltöm az időt: a napokban találkoztam Anyutával[304], hajókáztam vele egy nagyon szép tavon, szép idő volt, és élveztem a gyönyörű tájat: mert itt szintén ritkaságszámba megy a szép idő, többnyire esik, erős szelek fújnak. A nyár a turisták számára itt is éppen olyan kedvezőtlen, mint Oroszországban.

Sokszor csókollak, és valamennyi hozzátartozónkat üdvözlöm. Manyácskát arra kérem, hogy minél hamarább küldje el a számomra előkészített könyveket: a ládákkal kapcsolatban, remélem, nemsokára írhatok.

V. U.-d

A régi címemre lehet írni (vagy Anyutának, hogy továbbítsa nekem — noha így lassabban megy, mint Párizsba).

Nürnbergből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

111

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk.
Moszkva korm. Kedrova-ház. Russie. Moscou

Párizs. 1900 szeptember 7[305].

Megkaptam Mánya leveleit — a lapot és a levelet —, drága anyuskám, és nagyon örültem a hazai híreknek. Már néhány napja, hogy visszatértem a rajnai kirándulásról. Nem sokáig akarok itt maradni — valószínűleg nemsokára útnak indulok valamerre. Hogy hová — még nem tudom, majd megírom, ha eldől.

Manyácska panaszkodik, hogy rövid leveleket írok: elismerem bűnömet, de mentségemre meg kell mondanom, hogy itt az ember akarva, nem akarva belekerül a forgatagba, és a rengeteg és változatos benyomás közül nehéz kiválasztani, mire lehetne hosszasabban kitérni, mit lehetne részletesebben leírni. Remélem, ha elutazom innen és bizonyos távolságba jutok a kiállítás és a kiállítási légkör zűrzavarától, jobban tudok majd koncentrálni és értelmesebb leveleket írok. Addig pedig, bocsássatok meg, kérlek, a felületes levelekért.

Sokszor csókollak, drágám, és üdvözlöm a mieinket.

V. U.-d

Manyácska semmit sem ír egészségi állapotodról: remélem, ez azt jelenti, hogy egészséges vagy?

Hogy állnak Mitya dolgai? Mikor utazik Mark és mikor utaztok ti Moszkvába? Mit tudtok Mánya ügyéről?[306]

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

112

M. A. ULJANOVÁNAK

00. IX/19, az új naptár szerint.

Tegnap (nem, nem tegnap, hanem 16-án) megkaptam VIII. 23-i leveledet, drága anyuskám, és nagyon örültem neki. Manyácska első leveleit szintén megkaptam, valamint VIII. 24-i levelezőlapját, amelyben azt írja, hogy a cégtől[307] még egy értesítés érkezett. *Már elküldtem* Manyácskának a címet, amelyet meg kell adnia a cégnek. Remélem, Manyácska már megkapta?

Roppant bosszantó, hogy Mityának nem engedélyezték a beiratkozást az egyetemre. Még egy évet veszíteni — hát ez mégiscsak képtelenség! Hátha mégis sikerül ama protekciók egyikének a segítségével, amelyekről írsz. Manyácskának eszerint szintén bizonytalan még a helyzete?

Anyutától tegnap kaptam levelet és remélem, hogy a napokban találkozunk — nagyokat sétálunk majd együtt. Hamarosan újra meg akarom kezdeni a vízivást, hogy rendszeresebben gyógykezeljem magam. Most itt szép idő van: az esős idő elmúlt, és úgy látszik, egészen jó sétákat lehet majd tenni. Fehérneművel és pénzzel eléggé el vagyok látva, drága anyuskám, úgyhogy egyelőre sem ezt, sem azt nem kell küldeni; remélem, hogy a közeljövőben nem is leszek kénytelen erről írni — és ha szükség lesz rá, igyekszem majd előre számolni vele.

Tegnap Nágyától is kaptam levelet: ahogy írja, jó a lakása, és most már egy egész sereg tanítványa van, s ezek körülbelül napi 7 órát (!) vesznek igénybe.

Szeretettel ölellek, drágám, és üdvözlöm a mieinket.

Kívánom, mielőbb váljék lehetővé, hogy télire végleg berendezkedj és minél jobban berendezkedj.

V. U.-d

Igaz, majdnem elfelejtettem: szeptember 17-én (tehát a mi naptárunk szerint 4-én) megkaptam az otthagyott Braun-féle „Archiv"-ot. Ez gyorsan ment! Hálás köszönet Manyácskának.

Münchenből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

113

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva. Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház (25. sz.). Russland. Moskau

00. X/3.

Megkaptam, drága anyuskám, Manyácska IX. 8-i levelét — késéssel, mert ezt a levelet Párizsból küldték utánam. Nagyon örültem, hogy Mitya ügye rendeződik és valószínűleg engedélyezik a Jurjev-egyetemre való beiratkozását[308]. Jó lenne, ha minél hamarabb túlesne rajta! Hogyan állnak Mánya dolgai? Erről ő nem ír semmit. Hogy szolgál egészséged? Teljesen jól berendezkedtetek? Én most egészséges vagyok — már régen és teljesen kihevertem az influenzát és rendszeresebben dolgozom. Az idő itt remek — hát nálatok? Manyácskától könyveket is kaptam („Bulletin officiel") — köszönöm. Várom, hogy hamarosan elküldjétek a ládát és a pénzt.

Szeretettel ölellek, drágám, és üdvözlöm a mieinket.

V. U.-d

München ből.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

114
M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának*. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház (25. sz.)
Russland. Moskau.

Manyácskának

00. XI/6.

Megkaptam leveledet, Manyácska, nagyon köszönöm. A napokban megérkeztek a könyvek — és megrémültem, amikor kinyitottam a nagy ládát. Egy bizonyos Anna Fedulova (Barnaul, Szibéria) orvosi könyvei vannak benne, aki 1893-tól 1899-ig Lausanne-ban és Genfben tanult. Micsoda képtelenség és micsoda pimaszság ez! Fogalmam sincs róla, ki ez a személy, és először hallom a nevét. Hogyan kerülhettek ide ezek a könyvek? Hogyan küldhették őket Moszkvába, idegen címre? Hogyan történhetett, hogy senki nem érdeklődött utánuk az alatt a néhány hónap alatt, amíg a könyvek Moszkvában voltak?

Igyekezz megtudni, ha teheted, hogy mi történt. Az összes könyvekért kb. 40 (negyven!) rubelt fizettem ki, tehát idegen könyvekért valószínűleg mintegy harminc rubelt ráfizettem — valamiféle példátlanul felületes személyek jóvoltából.

Írok majd Szibériába és Svájcba, hogy igyekezzenek megkeresni ezt a nőt. A könyveket egyelőre a raktárba vitettem**.

---

* Az M. A. Uljanovának címzett levél eleje elkallódott. — *Szerk.*

** Összeköttetésbe kellene lépni azzal a szállítmányozó céggel, amely a szállítást intézte. Közöld velem pontos címét. Lehetséges,

Nemrég levelet kaptam Lirocskától, aki legforróbb üdvözleteit küldi neked és anyánknak. Valószínűleg nem sikerül találkoznom vele.

Könyveimet a legnagyobb rendben megkaptam — köszönöm.

Mindenesetre újra közlöm címemet.

Herrn Franz Modraček, Smečky 27. Prag. Oesterreich. Ausztria[309].

Itt eddig rossz idő volt, de ma gyönyörű időnk van, napos, meleg. Meglátjuk, milyen itt a tél.

Úgy élek, mint eddig, egy kicsit nyelveket tanulok, egy csehvel német—orosz csereórákat adunk egymásnak (ezek inkább beszélgetések, nem órák), könyvtárba járok.

Kérlek sokszor csókold meg helyettem anyácskánkat. Teljesen egészséges-e most? És hogy van Mark? Ne felejtsd el megszerezni a kínai utazó címét[310].

Kézszorítással *V. U.-d*

XI/7.

Bocsáss meg, hogy késtem a levél feladásával. Tegnap megkaptam a könyveidet (köszönöm: jól válogattad össze őket) és X. 10-i leveledet: de miért jött olyan sokáig?

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

hogy a könyvek tulajdonosa nemsokára be fogja jelenteni a cégnél igényeit. Kiadták-e a fuvarlevelet (vevényt) ezekre a könyvekre? Ha igen, hogyan adhatták ki a könyveket itt fuvarlevél felmutatása nélkül? Próbálj meg elmenni hozzájuk a dolog tisztázása végett, vagy — *ez jobb* — ajánlott levelet írni nekik, mellékelve a válaszbélyeget.

(Azt gondolom, hogy a könyvek tulajdonosa köteles megtéríteni a költségeimet, mert ő a hibás abban, hogy a könyveket másvalakinek a címére küldte és nem jelentkezett.)

115

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Russland. Moskau. Moszkva. Bahmetyevszkaja ulica, Saronov-ház

00. XI. 29.

Most kaptam meg, Manyácska, XI. 6-i leveledet és a mellékelt levelet. Köszönöm.

Előző leveledet *nem kaptam meg.* Ezért nem tudom, hogyan küldjem el az orvosi könyveket. Kinek a címére? A könyvek tulajdonosának a címére? Nem lehetne-e előbb behajtani a költségeket?

Én tökéletesen egészséges vagyok, és az életemben semmi változás. Sokszor csókoltatom anyánkat és melegen üdvözlöm Markot.

Időben érkeznek leveleim? Állapítsd meg, kérlek, a bélyegzők alapján, és írd meg nekem.

V. Ul.-od

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

116

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Russland. Moskau. Moszkva. Bahmetyevszkaja ulica, Saronov-ház 00. XII. 6.

Drága anyuskám! A napokban megkaptam a leveleket, amelyeket Manyácska továbbított hozzám. Köszönöm. Nem tudom, hamarosan rászánom-e magam, hogy írjak Szibériába: egy megválaszolatlan levél már régóta itt hever nálam.

Tegnap levelet kaptam Anyutától. Azt írja, hogy még nem tudja, meddig marad Párizsban. Te valószínűleg szintén kaptál tőle levelet.

Várjátok-e Mityát az ünnepekre? Hogyan halad az orvostudományban és a német nyelvtanulásban?

Milyen nálatok az időjárás? — valószínűleg szép télidő van. Itt pedig sár, őszi eső — ha egész „télen" így lesz, akkor ez sokkal rosszabb, mint a hó meg a fagy. Igaz, vannak néha igen szép, száraz, világos napok is — de ez kivétel.

Hol szándékozik tölteni Mark a vakációt? Moszkvában, vagy elutazik valahová?

Mi van Manyácskával? Nem dolgozik-e nagyon sokat? Teljesen egészséges most? — neki talán jobbat tenne, ha többet járkálna, vagyis keresztül-kasul bejárná a várost. Anyuta azt írja, hogy Manyácska talán ide jön Nágyával?

Én úgy élek, mint eddig, csak lézengek ebben az idegen országban, egyelőre még mindig csak „reménykedem", hogy majd véget vetek ennek a rendezetlenségnek és komolyan nekiülök a munkának.

Nágya gyakran ír nekem, egészséges, de J. V. bizony sokat betegeskedik.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Üdvözlöm a mieinket.

V. U.-d

Korcsolyázik-e Manyácska? Itt van valamiféle *künstliche* (!) Eisbahn*, folyton készülök megtekinteni ezt az utánzatot. Szegény prágaiak[311] — még a jegük is műjég!

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* — műjégpálya. — *Szerk.*

117

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Bahmetyevszkaja ulica, Saronov-ház. Russland. Moskau

00. XII/14.

Megkaptam leveledet, Manyácska, amelyben megismétled a könyvekre vonatkozó címet. Még holnap megjavíttatom a ládát — megrongálódott a hosszú utazgatásban, és nem akarom így elküldeni —, azután elküldöm valamelyik szállítmányozási cég útján. Az elismervényt ajánlott levélben egyenesen Fedulovának küldöm majd, neked pedig megírom, hogy már elment*.

Sz. I.[312] levelét megkaptam. és úgy emlékszem, már értesítettelek erről.

Tegnap levelet kaptam Annától. Úgy látszik, tovább akar itt, vagyis külföldön maradni, csak nem tudja, mi a helyzet nálatok, nagyon várjátok-e karácsonyra.

Mitya nagyon jól tette, hogy behajtotta a pénzt a vasúttól. Persze hogy nem kellett otthagyni.

Meleg kézszorítást küldök, és kérlek, hogy édesanyánkat helyettem is csókold meg sokszor. Üdvözlöm Markot és Mityát. Bocsáss meg, hogy levelem ilyen rövid: már késő re jár az idő — holnap még írok hozzá, ha lesz időm, ha nem, hát így küldöm el.

V. U.-d

---

* Ez valószínűleg semmibe sem fog kerülni: úgy küldöm, **hogy** a címzett fizesse, hiszen mi Moszkvában így kaptuk — tehát **lehet** így küldeni.

Most értesültem, hogy a ládát már megjavították. Tehát ma (vagy legkésőbb holnap) elküldöm, és ezért az elküldésről csak abban az eléggé valószínűtlen esetben foglak külön értesíteni, ha valami fennakadás történt. A fuvarlevelet közvetlenül ugyanerre a címre küldöm ajánlott levélben. Úgy emlékszem, kilencedikén küldtem neked egy téged érdeklő apróságot. Megkaptad-e?

Még egyszer a legmelegebb üdvözleteimet küldöm mindenkinek, *különösen* anyának.

V. U.-d

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

118

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ulica, Saronov-ház.
Russland. Moskau

00. XII/26.

Drága anyuskám! Ezt a levelet valószínűleg közvetlenül az ünnepek előtt kapod meg. Jókívánságaimat küldöm, és szeretném, ha az ünnepeket minél vidámabban töltenéd: talán hazalátogat erre az időre Mitya, és ti mind összegyűltök — legalábbis azok, akik Oroszországban vannak. Mi Annával szintén találkozni akartunk, de nem sikerült. Itt már Weihnachten* van — mindenütt Christbäume**, ezekben a napokban szokatlanul élénkek voltak az utcák. A napokban Bécsbe utaztam, és élveztem az utazást, miután néhány hétig egy helyben ültem. Csak a tél kellemetlen — hó nélkül. Tulajdonképpen itt nincs is semmiféle tél, csak valami silány, vizenyős ősz. Jó, hogy nincs hideg, és egészen jól megvagyok télikabát nélkül, de azért kellemetlen, hogy nincs hó. Az ember unja a latyakot, és szívesen gondol vissza az igazi orosz télre, a szánútra, a tiszta hideg levegőre. Az első telet töltöm külföldön, a télhez egyáltalán nem hasonló első telet, és nem mondhatom, hogy nagyon meg volnék elégedve, bár olykor vannak itt gyönyörű napok is, olyanok, mint néha nálunk szép késői őszön.

Úgy élek, mint eddig, meglehetősen magányosan és . . .

---

* — karácsony. — *Szerk.*
** — karácsonyfák. — *Szerk.*

sajnos, meglehetősen értelmetlenül. Folyton remélem, hogy munkámat rendszeresebbé tudom tenni, de ez sehogy sem sikerül. Tavasztól ez már biztosan másképp lesz és belezökkenek „a kerékvágásba". Miután a susai hosszú üldögélés után barangoltam Oroszországban és Európában, most már újra vágyom a nyugodt tudományos munkára, és csupán a külföldi környezet szokatlansága gátol abban, hogy annak rendje és módja szerint nekiüljek.

Teljesen egészséges vagy-e drágám? Nem unatkozol-e nagyon Anyuta nélkül? Hogy áll Mánya ügye? Igazis, elfelejtettem megírni neki, hogy Puskint megkaptam — nagyon köszönöm, s a XII. 6-i levelet úgyszintén. Azért nem válaszoltam eddig, mert közbejött az utazás[313], utána pedig nagyon el voltam foglalva.

Szeretettel ölellek, drágám, és sokszor üdvözlöm a mieinket.

V. U.-d

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1901

119

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház.
Russland. Moskau

01. I/1.

Drága anyuskám! Boldog újévet és minden jót kívánok, különösen pedig a legjobb egészséget! Az egész családnak — remélem, Mitya is veletek van — szintén üdvözleteimet és legjobb kívánságaimat küldöm. Manyácskának nagyon köszönöm, hogy elküldte a térképet és a dossziét (a napokban kaptam meg). Barátnője értesített, hogy megkapta a fuvarlevelet a könyvekről.

Újévre már bizonyára visszaadják Manyácskának a szabad mozgás jogát!

Nochmals beste Glück-Wünsche*.

V. U.-d

Münchenből.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* — Még egyszer legjobb kívánságaimat küldöm. — *Szerk.*

120
M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ulica, Saronov-ház.
Russland. Moskau

01. I/16.

Drága anyuskám! Megkaptam XII. 26-i leveledet Manyácska soraival együtt, és nagyon örültem, hogy Mitya veletek van és hogy vidámabban vagytok az ünnepek alatt. Sajnálom, hogy nálatok olyan borzasztó hideg van: amikor én itt a németeknek (vagy a cseheknek) — 28 R fokos hőmérsékletről beszélek, csak a szájukat tátják csodálkozásukban, hogy az oroszok hogyan bírják ezt ki. Itt hidegnek, furchtbare Kältének* mondják, amikor a hőmérő —8—10° R-t mutat, és majdnem mindenki beéri őszi felöltővel (azt hiszem, a legtöbben gyapjúból kötött lélekmelegítőt is hordanak). És a házak építésénél itt egyáltalán nem számítanak nagy hidegekre, a falak vékonyak, az ablakokat nem tömik el légmentesen, igen gyakran még Winterfenster** sincs. Fölösleges aggódnod értem: jól étkezem egy penzióban, ahova ősz óta járok. Jól érzem magam — valószínűleg azért, mert keveset ülök, és sokat járkálok. Most már Nágya idejövetele sem olyan távoli dolog — két és fél hónap múlva lejár a határidő[314], és akkor teljesen úgy rendezkedem majd be, ahogy illik.

---

* — rettenetes hidegnek. — *Szerk.*

** — téli ablak. Ezt Oroszországban a rendes ablakkeret helyett a hideg beálltával tették fel, kinyitni nem lehetett, csak egy kis szellőző nyílás („fortocska") van rajta. — ***Ford.***

Sokszor üdvözlöm Mityát és Markot, Manyácskának pedig nagyon köszönöm a küldött könyveket és különösen a rendkívül szép és érdekes fényképeket, amelyeket Bécsből küldött az unokafivérünk; nagyon szeretnék minél gyakrabban kapni ilyen ajándékokat[315].

Sokszor csókollak, drágám, és kívánom, hogy teljesen egészséges légy.

V. U.-d

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

121

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház.
Russland. Moskau

01. I/27.

Drága anyuskám! A napokban Manyácskától levelet és levelezőlapot kaptam s elküldte Mitya fényképét és Protopopov könyvét is. Nagyon köszönöm mindezt. Nagyon örültem Mitya fényképének — véleményem szerint jól sikerült. Már vágyódom fényképek után, és Nágyát okvetlenül meg fogom kérni, hozza el az albumomat, ha pedig lesznek új fényképeitek, küldjétek el.

Meleg holmira most nincs szükségem. A télnek, úgy látszik, itt már vége van — ti. a valódi télnek, hóval és null fok alatti hőmérséklettel. December végéig meleg volt, nem volt hó, esett az eső. Azután leesett a hó, és a hőmérséklet (reggelenként) a —10—15 R fokot is elérte, s a németek sápítoztak, hogy „borzalmas" hideg van. A házaikban persze csakugyan borzalmas hideg van, még akkor is, ha a külső hőmérséklet —3 fok körül van: pocsék építkezés. Egy héttel ezelőtt beállt az olvadás, egy éjszaka alatt elolvadt az egész hó, és most olyan idő van, mint nálunk márciusban, sőt mint Szibériában áprilisban. Lehet — sőt, valószínű, hogy lesz még hó, de csak igen rövid időre. A leghidegebb idő elmúlt, és az elmúlt hónapban Holz und Kohléra* kerek 5 rubelt költöttem az előbbi hónapok 1—2 rubeljével szemben.

---

* — fára meg szénre. — *Szerk.*

Teljesen egészséges vagyok, és az életemben nincsen változás. Anyutával levelezem, és remélem, nemsokára látjuk egymást.

Sokszor csókollak, drágám, és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

P. S. Nágya terminusának lejártáig már 2 hónap sincs hátra: hamarosan útnak indul, és természetesen találkozni fogtok majd. Nyáron pedig, remélem, mi is találkozunk!

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

122

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház.
Russland. Moskau

01. II/9.

Drága anyuskám! Hogy vagytok? Mi újság, mit ír Mitya a Jurjev-egyetemről — most, a vizsgák előtt, bizonyára még többet dolgozik?

Manyácskától nemrégiben régi kéziratokat[316] és bécsi ajándékokat is kaptam. Nagyon köszönöm.

Itt az idő újra téliesre fordult, ti. esett a hó. De nincs hideg, nappal olvad.

A napokban az operában voltam és nagy élvezettel hallgattam a „Zsidónő"-t: ezt az operát láttam egyszer Kazanyban (amikor Zakrzsevszkij énekelt), van annak már 13 éve, de néhány motívum megmaradt emlékezetemben. A zene és az ének jó volt. Színházban (német színházban) szintén voltam néhányszor, és néha értettem is a szöveget, legalábbis nagyjában. Jártok-e a moszkvai színházakba?

Anyuta nemrég azt írta, hogy a munka miatt bizonyos ideig még ott kell maradnia.

Nem szándékozol-e engedélyt kérni, drágám, hogy Nágya hozzád utazhasson látogatóba, hacsak néhány napra is? Ő ezt valószínűleg nagyon szeretné, de a fővárosok rendszerint tilalom alá esnek — Ufa után[317], mint Nágya írja, csak a fővárosok.

Manyácskát arra kérem, értesítsen néhány szóban,

amikor számomra folyóiratokat rendel, hogy tudjam, érdeklődhetem-e már a postán.

Szeretettel ölellek, drágám, és üdvözlöm a mieinket.

V. U.-d

Münchenből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

123

M. A. ULJANOVÁNAK

01. II/20.

Drága anyuskám! Elég régóta nem kaptam tőled levelet. Csak Manyácskától kaptam 6-áról néhány sort, amelyet nagyon köszönök. Hogy vagytok? Nem fáztok-e túlságosan. Egészséges vagy-e?

Itt most újra beállt a hideg, és annyi hó esett, hogy, úgy mondják, 13 év óta nem emlékeznek ilyesmire. Megtörtént, hogy a vonatok késtek a hótorlaszok miatt. De nyilvánvaló, hogy a tél már az utolsókat rúgja. Én már megszoktam az itteni telet és berendezkedtem rá, de azért a jövő télen — ha úgy adódik, hogy a telet ezen a tájon kell töltenem — vattázott kabátot kérek hazulról. Különben vagy kötött holmit kell viselni, vagy 2 öltönyt kell felvenni (ahogy én teszem). Eleinte kissé kényelmetlen volt, de most már rég megszoktam. No meg aztán persze a hideg sem orosz hideg itt. 10 fok — az már „borzalmasan sok".

A napokban ért véget itt a karnevál. Először láttam a karnevál utolsó napját külföldön — az utcán álarcos menet, mindenki bolondozik, tömérdek konfetti (színes kis papírdarabkák), amelyet az ember arcába dobnak, papír-kígyók stb. stb. Jól tudnak itt nyilvánosan, az utcán szórakozni!

Tökéletesen egészséges vagyok — valószínűleg azért, mert sokat járkálok és keveset ülök. Általában, a régi életmódomat folytatom.

Nágya terminusa nemsokára lejár (III. 24-én az itteni naptár szerint, a tietek szerint III. 11-én). A napokban

kérvényezni fogom, hogy adják ki az útlevelét. Manyácskát arra kérném, küldjön vele egy dobozzal az „én" írótollaimból. Képzeld: nem találtam itt olyat sehol. Ostoba népség ezek a csehek meg a németek. Angol tollak itt nincsenek, csak „saját" gyártmányúak, szörnyű szemét.

Mit ír Mitya? Mikor teszi le a vizsgákat?

Hol akarja tölteni Mark a nyarat?

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Mindenkit üdvözlök.

V. U.-d

Jártok színházba? Csehov új darabja, a „Három nővér" milyen? Láttátok-e, és hogy tetszett? Olvastam az ismertetést a lapokban. Remekül játszanak a „mindenki számára hozzáférhető" Művész Színházban — még mindig örömmel gondolok arra a darabra, amelyet tavaly láttam ott a szegény Kolumbusszal együtt. Egészséges-e Kolumbus? Folyton készülök írni neki, de nem engedi a sok tennivaló.

Münchenből Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

124

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház.
Russland. Moskau

01. II/27.

Megkaptam, drága anyuskám, Manyácska 01. II. 2-i levelét és a „Promislennij Mir" folyóiratot. Köszönöm.

A cikkeket, amelyeket a „Naucsnoje Obozrenyije" visszaküldött[318], talán nem érdemes most elküldeni, hanem jobb, ha egyszerűen átadjátok Nágyának.

Hogyan lehet írni A. V.-nek Nyikolszkba? Egy ízben írtam neki Harbinba, de fogalmam sincs róla, megérkezett-e a levél. Közöljétek velem a pontos címét (és vele, ha írnátok neki, az enyémet), szeretnék legalább időnként hallani róla valamit.

Anna, azt hiszem, egy kissé elhalasztotta az elutazását. Valószínűleg ő maga megírta nektek.

Bocsáss meg, hogy ilyen rövid levelet írtam. Most nagyon kevés az időm. A napokban többet fogok írni.

Sokszor üdvözlök mindenkit.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

Münchenből.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

125

M. A. ULJANOVÁNAK

Ol. III/2.

Drága anyuskám! Közlöm veled megváltozott címemet. A házigazdámmal együtt elköltöztem:

Herrn Franz Modraček. *Vršovice bei Prag*, N° 384. Oesterreich[319].

Most Bécsbe utazom[320]. Kiderült, hogy itt nincs orosz konzul (!), nekem pedig szükségem van arra, hogy hitelesíttessem aláírásomat azon a folyamodványon, amelyben Nágya útlevelének kiadását kérem. Remélem, majd Bécsből egyet-mást megírhatok még neked.

Sajnálom, hogy nem foglalkoztam a cseh nyelvvel. Érdekes, nagyon közel áll a lengyelhez, rengeteg benne a régi orosz szó. Nemrég elutaztam, és amikor visszatértem Prágába, különösen szemembe ötlött „szláv" jellege, a „csik", „csek" és hasonló végződésű vezetéknevek, az olyan szavak, mint „lež", „lékárna" stb. stb. Az idő most meleg, tavaszias, bizonyára kellemes lesz majd a bécsi utazás.

Egészségesek vagytok-e mindnyájan? Hogy állnak Mitya dolgai? Szeretettel ölellek, drágám, és üdvözlök mindenkit.

V. U.-d

Münchenből Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

126

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ulica, Saronov-ház.
Russland. Moskau

Bécs. 01. III/4.

Idejöttem, drága anyuskám, hogy „papírt" szerezzek Nágyának. Kiderült, hogy Prágában nincs orosz konzulátus, viszont folyamodványomat, amelyben Nágya külföldi útlevelének kiadását kérem, okvetlenül hitelesíttetni kell. Bécs óriási, élénk, szép város. A „vidék" után, ahol élek, kellemes megnézni a fővárost is. Van itt néznivaló, így hát útközben (ha közületek valaki utazna) érdemes itt kiszállni. Nágyának e célból küldtem egy kis „Führer durch Wien"-t*. Remélem, Nágya most már hamarosan találkozik veletek — nem hiszem, hogy most az útlevéllel kapcsolatban vissza fogják tartani. Manyácskát megkérem, hogy ha a város központjában akad dolga, vegye meg a „Hendschel's Telegraph"-ot** (2 márka) — Nágya számára (ilyen könyvet nem érdemes innen küldeni).

Voltam itt, többek között, a Museum der bildenden Künstében***, sőt megnéztem a színházban egy bécsi operettet! Nem nagyon tetszett. Egy gyűlésen is voltam, ahol a Volksuniversitätskurse**** egyik anyagát adták elő. Nem volt vele szerencsém és rövid idő után otthagytam.

---

* — „Bécsi útikalauz"-t. — *Szerk.*
** — „Hendschel útikalauzá"-t. — *Szerk.*
*** — Szépművészeti Múzeumban. — *Szerk.*
**** — népi egyetem tanfolyamai. — *Szerk.*

Üdvözlöm az egész családot, téged pedig sokszor csókollak, drágám.

V. U.-d

Anyuta levele — és talán a tied vagy Manyácskáé is — valószínűleg odahaza vár rám.

Mindenesetre ismétlem új címemet:

Herrn Franz Modraček. Vršovice bei Prag. Oesterreich.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

127

M. A. ULJANOVÁNAK

01. V. 19.

Drága anyuskám! Most kaptam meg a leveledet Mark mellékelt levelével együtt, és mindkettőt azonnal továbbítottam Anyutának, aki már elutazott Berlinbe. Ott könyvtárakban szeretne dolgozni. Remélem, hogy erre sokkal alkalmasabb lesz Berlin, mint Prága, mert itt a könyvtárak nem éppen kitűnőek.

Nagyon sajnálom, hogy nem sikerült jó lakást találnod és hogy a nyaraló silány. A nyár meg, úgy látszik, nem sok jót ígér a nyaralóknak, legalábbis ha a kezdet és az itteni időjárás alapján ítélünk: borús, esős. Nekünk ez jó lesz, mert nyáron a városban maradunk, de neked rossz. Talán Mityának sikerül valami jobbat felkutatnia? Azt is nagyon remélem, hogy Mark meg Manyácska nemsokára együtt lehet veled[321]. Mark leveléből úgy látom, hogy bizonyos fokig alkalmazkodott az új viszonyokhoz, és úgy tölti az idejét, hogy nem unatkozik és az egészsége sem szenved nagyobb kárt. Írok neki is, Manyácskának is, és kérlek, küldd el nekik ezeket a leveleket.

Sokszor csókollak, drágám, és szívből kívánok neked erőt, egészséget, különösen pedig azt kívánom, hogy mielőbb együtt légy Manyácskával és Markkal.

V. U.-d

Üdvözlöm Mityát. Bizonyára nagyon el van foglalva?

Münchenből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

128

M. I. ULJANOVÁNAK[322]

01. V. 19.

Elhatároztam, hogy írok neked néhány szót, kedves Manyácska, mert különben talán még azt gondolod, hogy egészen piszok fráter lettem. Csakugyan, bámulatosan gyakran előfordul itt, hogy megfeledkezem a kötelezettségeimről. Igaz, most, hogy megérkezett Nágya meg J. V., sokkal jobban berendezkedtünk saját lakásunkban, és kezdek rendszeresebben dolgozni, de a sürgés-forgás mégis több a kelleténél.

Hogy vagy? Remélem, már megszervezted a rendszeresebb életmódot, amely olyan fontos a magánzárkában. Most írtam levelet Marknak*, és a legrészletesebben leírtam neki, hogyan alakítsa ki a legmegfelelőbben „életmódját": a szellemi munka terén különösen ajánlottam a fordításokat, mégpedig a *visszafordításokat*, vagyis először az idegen nyelvből oroszra írásban, azután az orosz fordításból újra az idegen nyelvre. Tapasztalatom alapján arra az eredményre jutottam, hogy ez a nyelvtanulás legracionálisabb módja. Fizikai vonatkozásban pedig nagyon ajánlottam neki, és ezt neked is megismétlem, a mindennapi tornát és a ledörzsölést. Magánzárkában ez úgyszólván elengedhetetlen.

Egyik leveledből, amelyet anyánk ideküldött, láttam, hogy máris hozzá tudtál fogni valami munkához. Remélem, hogy ennek segítségével legalább néha megfeledkezel majd a környezetről, és az idő (amely a börtönben rend-

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

szerint gyorsan repül, hacsak a körülmények nem különösen rosszak) még észrevétlenebbül múlik majd. Még azt ajánlom, hogy a meglevő könyvekkel való foglalkozást helyesen oszd be, hogy változatossá tehesd: nagyon jól emlékszem, hogy rengeteget segít, ha az ember az olvasást vagy a munkát váltogatja — fordításról olvasásra, levélírásról tornára, komoly olvasmányról szépirodalomra tér át. Néha a hangulat rosszabbodása — s a börtönben a hangulat meglehetősen változékony — egyszerűen azzal függ össze, hogy az egyforma benyomások, az egyforma munka kifáraszt minket, és elég más munkát elővenni ahhoz, hogy újra belezökkenjünk a rendes kerékvágásba és uralkodjunk idegeinken. Emlékszem, ebéd után, estefelé pihenésül regelmässig* szépirodalmat olvastam, és ezt sehol úgy nem élveztem, mint a börtönben. Ám a legfontosabb, hogy ne feledkezz meg a mindennapos, kötelező tornáról, kényszerítsd magadat, hogy néhány tucat (feltétlenül néhány tucat!) különféle mozdulatot végezz! Ez nagyon fontos. Hát egyelőre befejezem. Sokszor csókollak, jókedvet és jó egészséget kívánok.

Vlagy. Uljanovod

Münchenből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* — rendszeresen. — *Szerk.*

129

M. A. ULJANOVÁNAK

01. VI/7.

Drága anyuskám! Megkaptam május 10-i leveledet és Mityától az újságokat. A levelet és az újságokat nagyon köszönöm. Mityát nagyon kérem, hogy továbbra is küldje el az orosz lapok mindenféle kezébe akadó, érdekes számait: itt nincs könyvtár, és a „Russzkije Vedomosztyi"-n kívül alig lát valamit az ember...

Anyuta Berlinben van, és már írta nekem, hogy megkapta a küldött honoráriumot, és hogy a te leveleidet most általában gyorsabban megkapja, mint azelőtt.

Nagyon örülök, hogy tetszik a nyaraló és sokat vagy levegőn. Anyuta közlései alapján bizony túlságosan rossznak és hidegnek képzeltem új nyaralótokat. Hogy érzitek magatokat ott esős időben?

Szomorú, hogy Mark meg Manyácska helyzetében semmi változás. Közvetlenül Anyuta elutazása előtt írtam nekik levelet, amelyben mindenfélét összefecsegtem arról, hogyan töltsék az időt a börtönben. Nem tudom, megérkeztek-e ezek a levelek és kézhez kapták-e őket?

Mi itt egészen jól berendezkedtünk saját lakásunkban. A lakás ára itt alacsonyabb, mint az ekkora (viszonylag ekkora) orosz városokban; használt bútort vettünk, elég olcsón, a házi teendőket Jel. Vasz. meg Nágya nagyobb fáradság nélkül végzi — itt a háztartás sokkal egyszerűbb. A hely szintén nagyon jó: a város szélén, a közelben víz van meg kert tömérdek növényzettel. Hála a villamosnak, a központtal való összeköttetés kitűnő.

A kiadómtól a napokban kaptam 250 rubelt, és így

most pénzügyi tekintetben is elég jól állunk. Általában itt minden tekintetben kényelmesen rendezkedtem be és csak egyet kívánok, — hogy minél hamarább kiengedjék a mieinket és ne kelljen majdnem teljesen egyedül élned.

J. V. meg Nágya egészségesek és meleg üdvözletüket küldik neked meg a mieinknek. Nágya a napokban akar írni neked.

Sokszor csókollak, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. Ul.-od

Münchenből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

130

M. A. ULJANOVÁNAK

01. VII/1.

Drága anyuskám! Elég régóta nem adtál semmiféle hírt magadról. Egészséges vagy-e? Nemrégen megkaptam Annától Mark levelét — amelyet te továbbítottál Annának — a hozzám írt néhány sorral együtt. Nagyon örültem, hogy hírt adott magáról (Manyácska még nem válaszolt a levelemre), de szomorúan olvastam, hogy a zárkában a helyzetük nem valami jó. Amellett rossz időben kell ülniük — nyáron. Egyébként itt a nyár nem forró, sok az eső. Milyen nálatok?

Mityától megkaptam a küldött pénzt, amely nyilván a puskám eladásából származik (75 rubel). Köszönöm. Megkapta-e Nágya levelét, amelyben arra kéri, hogy küldjön nekem három példányt a kapitalizmusról szóló könyvemből?

Vannak-e ismerőseitek Podolszkban? Találkoztok-e azzal az úrral, akivel tavaly együtt csónakáztunk?[323] Moszkvába valószínűleg minden héten bemész, sőt nem is egyszer. Nem tért-e be hozzátok átutazóban valaki szibériai barátaink közül?[324]

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok neked. Mindnyájan nagyon sokszor üdvözöljük Mityát, Markot meg Manyácskát.

V. U.-d

Münchenből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

131

M. A. ULJANOVÁNAK

01. VII/17.

Drága anyuskám! A napokban kaptam meg leveledet, Anyuta továbbította nekem. Rendkívül megörvendeztetett az a hír, hogy remény van a mieink közeli szabadulására. Talán csakugyan rájönnek, hogy ebből nem lehet semmiféle „ügyet" csinálni. De még ha „ügyet" csinálnak is belőle, akkor is hamarosan ki kellene őket engedni, mert most hasonlíthatatlanul fontosabb ügyekben is sokkal előbb kiengedik az embereket „az ügy lezárásáig". Jó legalább, hogy Manyácska jól érzi magát, amint kitűnik leveléből, melyet Anyuta továbbított nekem.

Anyuta azt írta nekem a napokban, hogy ki akar költözni valahová a zöldbe: ez jó lenne, noha meg kell mondanom, hogy a külföldi városok jobban vannak berendezve nyáron, vagyis gyakrabban öntözik az utcákat stb., és így könnyebb a nyarat városban tölteni, mint Oroszországban. Nekünk például megvan a lehetőségünk arra, hogy mindennap fürödjünk, viszonylag nem drágán, egy nagyon jó fürdőben, és sétalehetőségek is vannak, s nem is kell messzire mennünk, hogy kikerüljünk a városból. Az utcai forgalom itt hasonlíthatatlanul kisebb, mint az ugyanekkora orosz városokban: ennek az oka az, hogy a villamosok meg a kerékpárok teljesen háttérbe szorítják a bérkocsikat. A teherforgalom abban a külvárosban, ahol mi lakunk, egész jelentéktelen. Ezért meg vagyunk elégedve lakóhelyünkkel, és nem készülünk falura vagy nyaralóba.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

Sokszor üdvözlöm Mityát és különösen Markot meg Manyácskát.

V. U.-d

Münchenből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

132

M. A. ULJANOVÁNAK

01. VIII/3.

Drága anyuskám! Megkaptam június 13-i leveledet. Nagyon köszönöm. Rendkívül furcsa, hogy még Mityának sem engedélyezik a látogatást. Csak az vigasztaló, hogy a dolog a vége felé jár, és rövidesen kiengedik és kitelepítik őket. Talán sikerül majd elérni, hogy Moszkvától nem túlságosan távoli helyet jelöljenek ki — Manyácskáról beszélek, hiszen Mark, amint írod, elhatározta, hogy a fivéréhez megy[325]. Tekintettel arra, hogy Mark ügye biztosan felmentéssel végződik, talán még van remény arra, hogy befejezheti a tanulmányait[326] — ha nem is a rendes időben, de legfeljebb egy év veszteséggel; még megengedhetik neki, különösen azért, mert elvégezte a matematikai fakultást.

Mikor utazik el Mitya, és hosszú időre megy-e? Mikor teszi le utolsó vizsgáit?[327] és milyen tervei vannak a továbbiakat illetően? még mindig közegészségügyi orvos szeretne lenni?

Életünk változatlan. Egy kicsit utazgatni akartunk Nágyával, de az idő bizony nagyon bizonytalan[328]. Most újra esős napok vannak. Ez a nyár igazán olyan, hogy még jobb városban tölteni, mint falun.

A napokban levelet várok Anyutától új lakóhelyéről.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Sok üdvözlet Mityának, Marknak meg Manyácskának.

V. Ul.-od

Münchenből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

133

M. A. ULJANOVÁNAK

01. IX/1.

Drága anyuskám! A napokban megkaptam Nágyának írt leveledet Manyácska mellékelt levelével együtt. Hallatlanul elszomorít, hogy ilyen rosszul áll a mieink dolga! Drágám, már nem is tudom, mit is tanácsoljak. Ne nyugtalankodj, kérlek, túlságosan — az ügyészség hepciáskodásai a mieinkkel valószínűleg az utolsó próbálkozások arra, hogy a semmit „üggyé" fújják fel, és ha majd e próbálkozások sikerteleneknek bizonyulnak, ki kell engedniük őket. Talán nem lenne haszon nélkül való elutaznod Pétervárra, ha ugyan egészségi állapotod ezt megengedi, és ott panaszt emelned az olyan hallatlan dolog ellen, hogy hat hónap alatt nem hallgatták ki őket. Ez olyan konkrét tény és annyira nyilvánvaló törvénytelenség, hogy a legjobb lesz elsősorban ezt panaszolni. Általában: Pétervár mindenesetre valószínűleg kérdést intézne Moszkvához és arra indítaná, hogy kissé levetkőzze vidékies nemtörődömségét (hiszen akkor is így volt, amikor Mitya ült). Ezek a meggondolások szólnak a pétervári utazás mellett. De persze vannak az utazás ellen szóló meggondolások is, mert az utazás eredményei kétségesek, ellenben nagyon, de nagyon sok izgalommal jár. Te ott helyben jobban látod, érdemes-e ilyesmihez hozzáfogni, s valószínűleg tanácskoztál már róla az ismerősökkel. Hiszen panaszt kellene emelni azellen is, hogy nem adták meg az engedélyt Mityának Manyácska meglátogatására[329], mert ez valóban egészen rendkívüli valami.

Ami Anyutát illeti, természetesen nem fogom neki

megírni azt, amit közöltél velem, nehogy túlságosan felizgassuk. Remélem, rövid időn belül — talán néhány hét múlva — találkozom vele, és akkor igyekszem őt legalább valamennyire megnyugtatni.

Írd meg, kérlek, drágám, ha lesz szabad időd, hogy érzed magad, teljesen egészséges vagy-e, mit szándékozol tenni ősszel. Moszkvába költözöl vagy egyelőre Podolszkban maradsz? Mikor utazik M. V.?[330] Amikor pedig látod majd Manyácskát meg Markot, add át nekik mindannyiunk meleg üdvözletét. Most elmúlt a nyár — a nyár a legroszszabb idő a börtönben —, és a kihallgatás után valószínűleg már világosabb képünk lesz arról, mennyire nem komoly az ügyük.

Sokszor, sokszor ölellek, drágám, jókedvet és jó egészséget kívánok. Emlékszel, amikor engem tartottak fogva, akkor is sokkal komolyabbnak és veszélyesebbnek képzelted a dolgot, mint amilyen a valóságban volt, márpedig Manyácska meg Mark ügyét egy napon sem lehet említeni az én ügyemmel! Az, hogy olyan sokáig bent tartják őket, részben valószínűleg azzal függ össze, hogy rengeteg embert tartóztattak le és még mindig nem tudnak eléggé eligazodni a dologban — persze Pétervárott az ilyen képtelenség nem volna lehetséges.

Még egyszer csókollak *V. Ul.-od*

Életünk változatlan; Jel. Vasz. egy kissé betegeskedik — itt újra influenzajárvány van. Nágya, úgy látszik, már otthonosan érzi magát és megszokta az itteni életet.

Münchenből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

134

M. A. ULJANOVÁNAK

01. IX. 21.

Drága anyuskám! Megkaptam augusztus 22-i leveledet. Köszönöm a levelet is, a pénzt is (35 rubelt), amelyet végül is megkaptunk, egy barátunk véletlen hibájából eredő hosszas huzavona után. Ami a pénzügyeket illeti, általában egész jól állunk. A kiadóm küldött valami pénzt, és remélem, ebből elég hosszú időre futja majd, annál is inkább, mert itt az élet, saját háztartással, nem nagyon drága. Pénzt nem kell küldeni, köszönöm.

Nágyának írt leveledet nemrégen szintén megkaptuk, és én válaszoltam rá neked. Megkaptad?

Anyutától az a hír érkezett, hogy a mieink ügyében a vizsgálatot befejezték, s az ügyet átadták az ügyésznek. Ez így rendben van: most valószínűleg a mieink is nyugodtabbak lesznek, s már kevesebb ideig kell ülniük. Talán figyelembe fogják venni a te kérelmedet is, hogy adják ki őket kezesség ellenében. Csak nem fogják őket benn tartani a vizsgálat befejezése után is? Ez nem nagyon valószínű.

Ami pétervári ismerőseinket illeti, e tekintetben elég rosszul állunk. Az ismerősök közül úgyszólván senki sem maradt ott — kivéve talán azt az öreg barátunkat[331], akit te is ismersz, és akinek a felesége nálad volt Moszkvában, amikor Jeliz. Vasz. is nálad volt. De neki nem sok hasznát látjuk. Nágyának van egy régi ismerőse — Apollinarija Ivanovna Knyipovics, Pétervári negyed, Bolsoj proszpekt 42, 16. ajtó —, de nem tudom biztosan, remélhetjük-e tőle, hogy kezességet vállal. De mégis írok arra az esetre, ha te Pétervárott leszel és fel akarod keresni.

A mi életünkben semmi sem változott. Itt elég sokáig borongós volt az idő, de most megjavult, ezt kihasználjuk és mindenfelé sétálunk a szép környéken: ha már nem sikerült elutazni valahová a nyárra, legalább ezt ki kell használni! Jel. Vasz.-nának helyreállt az egészsége, és jobban érzi magát. Melegen üdvözöl téged és az egész családot. Nágya úgyszintén.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok — no meg azt, hogy minél hamarább engedjék ki a mieinket. Írd meg, ha berendezkedsz valahogy télire. Nincs-e hideg már a nyaralóban?

V. Uljanovod

Münchenből Podolszkba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1902

135

M. A. ULJANOVÁNAK

02. II/26.

Itt küldöm neked, drága anyuskám, Nágya levelét*. I. 31-i leveleiteket, a tiedet meg Manyáét, megkaptam. Köszönöm Mityának, hogy vállalja a könyvek elküldésével járó fáradságot.

Mark tervéről Anyuta is írt nekem. No, én azt gondolom, hogy Harbin most sincs olyan nagyon messze, és nemsokára még közelebb lesz: amikor elkészül a vasútvonal odáig. Aztán meg Marknak valószínűleg nem is kell olyan sokáig ottmaradnia. Mit csináljon, ha másképp sehol nem kap munkát, munka nélkül pedig már egészen rosszul állnának a dolgok. Melegen üdvözöljük mindnyájan és kívánjuk, hogy minél hamarabb visszatérjen a távoli vándorutakról.

J. V. most egészséges. Tiszteltet téged, valamint Manyácskát Mityával meg Markkal együtt. Oroszországba szándékozik utazni a közeljövőben: nem tudom, elszánja-e magát, de komolyan beszél róla.

Manyácskának még egyszer köszönöm a könyveket: mindet megkaptam. Gorkij 5. kötete (véletlenül) már megvan nekünk. Adja át szívélyes üdvözletemet a „szomszéd tanya" lakójának[332]: nagyon örülök, hogy régi ismerősre bukkant, akivel sok szép estét töltöttünk. Remélem, hamarosan részletes levelet írhatok neki.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

A csoportképetekről már megírtam előző levelemben, hogy nagyon tetszett nekem.

Sokszor csókollak, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

Münchenből Szamárába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

136

M. A. ULJANOVÁNAK

02. III/24.

Drága anyuskám! Már nagyon régen nem kaptam tőletek semmi hírt. Hogy vagytok? Nálunk az utóbbi időben egészen kitavaszodott az idő — tavaszi kabátban járnak vagy éppenséggel kabát nélkül. Tél ebben az évben, mondhatnám, nem volt. Nálatok valószínűleg még most is tél van. Szamárában a hó most bizonyára elolvadt — kezdődik az átgázolhatatlan sártenger vagy a rejtett pocsolyák a hó alatt[333].

Milyen kilátásaitok vannak a nyárra? Jó lenne, ha legalább a Zsiguli-hegyekbe kerülhetnétek, ha már távolabbi helyekre nem lehet (bár még mindig remélem, hogy majd lehet). Hogy szolgál most egészséged, drágám? Tavasszal bizonyára nálatok is gyakori a mindenféle meghűlés és egyéb betegség.

Hogyan alakultak Mark kilátásai? Anyuta azt írta, hogy Mandzsúria helyett most már a Volgavidéken számít állásra. Sikerült-e ezt az állást megkapnia, és hol szándékozik letelepedni?

Mityától szintén nem kaptam levelet, és nem tudom, Moszkvában van-e most vagy délen, és mi a helyzet az állásával.

Hát Manyácska? még mindig az elöljáróságon dolgozik? Nos, nyárra neki is el kell kerülnie Szamárából — még mindig nem felejtettem el, milyen utálatos ez a város nagy hőségben.

Mi is azon gondolkodunk, hol töltsük a nyarat, noha a város itt nyáron egészen más, mint Oroszországban.

Néha akadnak a kezembe orosz lapok — korántsem minden és korántsem rendszeresen. Hogy tetszett nektek a „Mir Bozsij"-ban megjelent új Vereszajev-elbeszélés? Én az elején többet vártam, s a folytatással nem vagyok egészen megelégedve.

Szeretettel ölellek, drágám, és sokszor üdvözlöm Manyácskát és az összes ismerősöket.

V. U.-d

Münchenből Szamárába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljuclja" 11. sz. 1929.

137

M. A. ULJANOVÁNAK

02. IV/2.

Drága anyuskám!

A napokban megkaptam Manyácska levelét. Nagyon köszönöm. Már néhány nappal ezelőtt írtam nektek, hogy régóta nem kaptam hírt tőletek. Már Anyutánál is érdeklődtem leveleimben.

A könyvekkel kapcsolatban arra kérem Manyácskát, hogy továbbra is küldje őket, amíg nem küldök *új* címet[334]. A könyvek kiválogatásáért nagyon hálás vagyok neki: német könyveket *csak* olyanokat szeretnék ideküldetni, amelyekre Oroszországban nektek *vagy az ismerősöknek* nincs szükségtek (sőt, *később sem lehet szükségtek).* Ezt azért írom, mert német könyveket itt könnyen szerzek, bennük nincs hiány. De orosz könyvekben igenis hiány van itt, ezért arra kérném Manyácskát, hogy *minden* lehetőt válogasson össze, sőt külön ládába az *egész* statisztikát is, amely után már kezdek kissé vágyódni és az *egészet* szeretném elküldetni. Különösen hálás vagyok Manyácskának, hogy az orosz klasszikusokat is elküldte.

Milyen most az egészségi állapotod, drágám? Gondolsz-e még arra, hogy nyáron külföldre utazol? Ez pompás lenne, ha csak nem fárasztana ki túlságosan.

Markot sokszor üdvözlöm. Megkapta-e végre az engedélyt az utazgatásra?

Szóval a „doktor" Mandzsúriában van? Mégiscsak nagyon szeretnék vele kapcsolatba lépni. Még mindig nem tudtátok meg a címét?

Átadta-e Manyácska meleg üdvözletemet a „régi

ismerősnek", akihez eljártam a tanyára? Nagyon örülnék, ha hírt hallanék róla.

Manyácskának pedig szintén ki kellene pihennie magát a nyáron — valahol a Zsiguli-hegyekben, igaz?

Szeretettel ölellek, drágám, és üdvözlöm a család minden tagját.

V. U.-d

Münchenből Szamárába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

138

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

B. R. Y.[335] Postlagernd. Postamt 100. Luisenstr. 6. Berlin

02. IV/10.

Egészen kimerültem a lótás-futásban! 12-én[336] utazunk*. Egyelőre, ha valami sürgős közölnivaló van, írj a következő címre:

Mr. Alexejeff[337]
14. Frederick Str. 14.
Gray's Inn Road.
London W. C.

(belül — *Leninnek).*

Az itteni doktor címe *minden eshetőségre* érvényes: ő mindig továbbít.

A néninek köszönöm a levelét, ma kaptam meg (és a könyveket).

Meleg kézszorítással *Lenin*

Münchenből.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" III. köt. 1925.

---

* Ha változás van — megírom.

139

M. A. ULJANOVÁNAK

02. V. 8.

Drága anyuskám! A napokban Manyácskától levelezőlapot kaptam a Volga látképével és szerencsekívánatokkal. Nagyon köszönöm neki. Nem tudom, rendben érkeztek-e az utóbbi időben leveleim? Én ezen a levelezőlapon kívül régen nem kaptam tőletek semmit.

Levelezel-e J. V.-val, most Szentpétervárott van, és ezzel, úgy látszik, nincs nagyon megelégedve, s azon gondolkodik, hogy visszajön.

Remélem, nemsokára viszontlátlak, drágám[338]. Csak az utazás ki ne fárasszon túlságosan. Okvetlenül nappal kell utaznod és éjszakára szállodában megszállnod. Külföldön a szállodák nem drágák, és kitűnően kipihenhetnéd magad éjjel. Az itteni vonatok meg olyan gyorsak és olyan rövid ideig állnak egy-egy állomáson, hogy teljesen lehetetlen több napon át pihenés nélkül utazni.

Türelmetlenül fogom várni indulásod hírét. Talán táviratot küldenél Oroszországból vagy külföldről, mielőtt felülsz a közvetlenül ide induló vonatra. Ez sokkal célszerűbb lenne.

Kérni akartalak, hozzál magaddal valamit az otthagyott fehérneműmből, de most azt gondolom, nem érdemes: ami a holmimból ottmaradt, az valószínűleg jó volt Mityának és magával vitte, s új holmit vásárolni Oroszországban és idehozni nem érdemes. De ha maradt olyasmi, amit senki nem használhat, akkor elhozhatod (persze nem túlságosan sokat, hogy ne legyen terhes).

Azt ajánlom, hogy Németországban és Ausztriában

gyorsvonatot válassz (nem nagy a többlet a III. osztályon, de a gyorsaság sokkal nagyobb), a menetrendet pedig otthon állítsd össze úgy, hogy megveszed a „Hendschel's Telegraph"-ot. Manyácska például valószínűleg ismeri ezt az útikalauzt.

Szeretettel ölellek, drágám, és üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Londonból Szamárába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

140

M. A. ULJANOVÁNAK

02. VI/7.

Drága anyuskám! Megkaptam Manyácska levelét és nagyon köszönöm. Ami a könyvküldeményekhez szükséges címet illeti, igyekezni fogok azt mielőbb elküldeni. Szörnyen bosszant, hogy ezzel is vesződnötök kell! No de most már hamarosan végzünk ezzel — és ti megszabadultok mindezektől a könyvektől.

Mi mindnyájan várunk téged, drágám, és Anyutával levelezem az ő terveiről: hogyan és hol rendezkedjünk be veled. Itt most, úgy látszik, beköszöntött a szép idő — nálunk is, Anyutáéknál is[339]. Jel. Vasz. azt írja, hogy nemsokára szintén elindul: úgy látszik, nem valami nagyon tetszik neki a kirándulás (én egyébként egész idő alatt lebeszéltem róla, és igyekeztem bebizonyítani, hogy nincs miért utaznia és hogy hamarosan visszavágyik majd).

Egészségi állapotomról azért nem írok, mert egészséges vagyok. Nágya szintén.

Hogy állanak Mark ügyei az állással kapcsolatban? Elfogadta-e a tomszki állást és mikor utazik?

Mánya elbeszélése arról, hogyan csónakázott — felzaklatott... Jó lenne nyáron a Volga mellé utazni! Milyen remek hajókirándulás volt az veled meg Anyutával 1900 nyarán![340] Nos, ha én nem tudok a Volga mellé utazni — a volgaiaknak kell idejönniök. Itt is vannak szép helyek, ha másfajtájúak is.

Viszontlátásra, drágám.

Szeretettel ölel *V.-d*

P. S. Gorkijt, a Szkitalecet megkaptam és *igen nagy* érdeklődéssel olvastam. Magam is elolvastam, másoknak is odaadtam.

Londonból Szamárba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljuciia" 11. sz. 1929.

141

M. A. ULJANOVÁNAK

02. IX. 14.

Drága anyuskám! Mindnyájan roppantul megörültünk, amikor megkaptuk táviratotokat, majd pedig levelezőlapodat. Jól utaztatok tovább? Nem fárasztott el túlságosan az út? Írj nekem, kérlek, erről néhány szót, ha majd kipihented magad és valamennyire berendezkedtél.

Anyuta fényképeit (vagyis az általa küldött fényképeket) időben és teljes épségben megkaptam[341].

Nálunk minden a régiben van. Mindenki egészséges. Itt most csodálatosan szép őszi idő van — nyilván kárpótlásul a rossz nyárért. Mi Nágyával már többször felkerekedtünk szép környékbeli helyek keresésére „valóban a természet ölén" — és találtunk is ilyen helyeket.

Szeretettel ölellek, drágám, és sokszor üdvözlöm Manyácskát meg Annát.

V. U.-d

Londonból Szamárdba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

142

M. A. ULJANOVÁNAK

02. IX/27.

Drága anyuskám! Bizony már nagyon régen nem kaptunk hírt tőletek. Még mindig nincs értesülésünk arról, hogyan utaztatok Szamáráig, hogyan rendezkedtetek be. Manyácska valószínűleg már nem lakik a régi lakásban, de azért mégis az ő címére írok, mert más címet nem tudok, és azt gondolom, hogy a levelet az új címre is elviszik. Hol van Anyuta? Mit hallani Mityáról meg Markról? Milyen szándékaitok vannak télire?

Egészséges vagy-e drágám, nem vett-e túlságosan igénybe az utazás?

Nálunk minden a régiben van. Az utóbbi időben egy kissé fárasztóbb életet folytatunk. De most már jobban belezökkentem a kerékvágásba, ezért igyekszem több időt tölteni a könyvtárban.

Csodálatosan szép idő van: jutalmul az utálatos nyárért. És Nágyával már meglehetősen sok környékbeli helyet utaztunk és jártunk be, s találtunk nagyon szép helyeket is. Ha nálatok is ilyen idő van — ezt ki kellene használnotok valahol a zöldben, mert magában Szamárában bizonyára még ilyen időben sem valami kellemes az élet.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Én is, Nágya is, J. V. is mindenkit melegen üdvözlünk.

V. Uljanovod

Londonból Szamárába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

143

M. A. ULJANOVÁNAK

02. XI. 9.

Drága anyuskám! Már elég régen megkaptam leveledet, de sehogy sem tudtam időt szakítani magamnak a válaszra, azután meg vártam a választ előző levelemre. Mitya szabadlábrahelyezése[342] — amelyről a múltkor azt írtam, hogy bizonyos vagyok benne —, mint látjuk, még gyorsabban megtörtént, mint ahogy vártam. Különösen örülök Anyuta miatt, hogy nem sokáig kellett különböző „hivatalos" helyekre lótnia-futnia (ami gyakran szörnyen kellemetlen, kellemetlenebb, mint börtönben ülni!) és sikerült elutaznia Markhoz. Hiszen már nagyonis hosszú ideig volt úgyszólván hontalan és „vándorolt" egyik helyről a másikra.

Most mi hír róla? Meg van-e elégedve Mark az állásával? Van-e Mityának keresete és nem szándékozik-e benneteket meglátogatni? Remélem, te egészséges vagy, drágám.

Ami minket illet, úgy élünk, mint eddig, lassacskán. Az idő itt meleg, mint nálunk augusztusban — az embernek még tavaszi kabátban is melege van (feltéve, hogy viszont von unten warm angezogen*, külföldi kötött holmiban). Én már meglehetősen hozzászoktam az itteni élethez, és annyira tudom a nyelvet, amennyire ez a gyakorlati életben szükséges. J. V. most egészséges és nem sokat betegeskedik. Nágya kissé fáradékony, de nagyjából mégis jól van.

Néhány új orosz könyvet kaptam, mint pl. Zseleznov

* — meleg alsóruhában van. — *Szerk.*

könyvét (Politikai gazdaságtan), de még nem értem rá elolvasni. Amennyire átlapozás alapján meg lehet ítélni, nem valami nagyon tetszik. A napilapok közül nagyrészt a moszkvaiakat olvasom — úgy, mint azelőtt. Az itteni újságokat az olvasótermekben nézem át.

Általában hogy érzitek magatokat idén télen?

Szeretettel ölellek, drágám, és mindenkinek sok üdvözletet küldök.

V. U.-d

Londonból Szamárába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

144

M. A. ULJANOVÁNAK

02. XII/17.

Drága anyuskám! Megérkezett a napokban Manyácskának Nágyához írt levele, amelyhez te is írtál néhány sort — nagyon örültem híreiteknek, mert már elég régen nem hallottunk rólatok semmit. Anyutától kaptunk egy rövid levelet: úgy látszik, meg van elégedve új tartózkodási helyével. Mityát meg a feleségét nemsokára látni fogjátok[343], írja Manyácska. Adjátok át neki meleg üdvözletemet és az enyéim üdvözletét is. Talán Anyuta is meg fog látogatni benneteket, és így az ünnepekre egy kicsit egybegyűltök? Ez jó lenne.

Nálunk minden a régiben van. Néhány hétig hideg volt itt („hideg" az itteni értelemben, vagyis nem olvadt, de hó nem volt), és mi sorban mind neghűltünk. De most már mindnyájan egészségesek vagyunk. Újra nedves idő van — így, azt hiszem, kezdek leszokni a mi telünkről.

Olvastam Manyácska levelében, hogy Zseleznov könyve tetszik neki. De hiszen én nem olvastam, csak belelapoztam, és így ítéletet nem mondhatok. El fogom olvasni, aztán megírom. Amit közöltem, csak az első *felületes* benyomás volt.

Azt is írja Manyácska, hogy nekifeküdt a nyelveknek, többek között az angolnak is. Szerettem volna neki egy nagyon jó kis német nyelvű kiejtésmagyarázó tankönyvet küldeni. Nemrég tanultam belőle, és nagyon meg vagyok elégedve ezzel a tankönyvvel, nem győzöm dicsérni. A címe: Henry *Sweet*, Elementarbuch des gesprochenen Englisch. Oxford 1901. kb. 1 rubel 25 kopekbe kerül. Ha Manyácska akarja, elküldöm neki, mert már nincs rá szükségem.

De nem tudom érdemes-e, ha van Toussaint-je, mert Toussaint kitűnő. Azelőtt nem hittem ebben a módszerben, de most meggyőződtem arról, hogy ez az egyetlen komoly, használható módszer. És ha Manyácska, miután átvette Toussaint első füzetét, egy-két leckét venne egy erre alkalmas külföldítől, bizonyára jól megtanulná a nyelvet. Vannak most Toussaint-féle szótárak is, amelyek *jelölik a kiejtést*: melegen ajánlom Manyácskának, hogy vegyen ilyet, mert a mi Alekszandrovunkban *rengeteg a hiba.* (Például Muret Toussaint-módszerű zsebszótárát, Taschen-Wörterbuch der englischen und deutschen Sprache, Teil I, Englisch-deutsch, Preis 2 Mark. Berlin 1902. *Langenscheidtsche* Verlagsbuchhandlung — nagyon ajánlom megvételét.)

De már nagyonis sokat írtam könyvekről ... Meg akarom rendelni az „Idealizmus problémái"-t: úgy látszik ez „harci" gyűjteménye a szalmacséplő uraknak.

J. V. meg Nágya mindenkit üdvözölnek. Kívánom, hogy minél hamarább jöjjenek a vendégeitek, és felüdüljetek a magányos élet után.

Szeretettel ölellek, drágám.

V. Uljanovod

Londonból Szamárába

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

145

M. A. ULJANOVÁNAK

02. XII./26.

Drága anyuskám! Továbbítsd, kérlek, a mellékelt levelet Anyutának: nincs meg nálam a címe, valószínűleg elveszett (még nem írtam neki egyszer sem), aztán meg lehetséges, hogy ő most nincs is Tomszkban, hanem nálatok van. Úgy tudom, azt remélted, sikerül majd az ünnepeket mindnyájatoknak együtt töltenetek, Mityának is. Írd meg, így történt-e ez, és megismerkedtetek-e Mitya feleségével.

Nálunk egyáltalán semmi újság. A hideg elmúlt, az idő most őszies (nálunk ezt mondanák), és rendkívül száraz, ami nagyon kellemes. Az ünnepek itt valószínűleg meglehetősen unalmasak lesznek: kevés a gyűlés, az olvasótermeket becsukják, színházba nehéz eljutni, mert minden zsúfolva van. Egyébként arra számítok, hogy ez alatt az idő alatt találkozom néhány új ismerőssel.

Az utóbbi időben a szokásosnál többet foglalkoztam a német lapokkal: Németországban érdekes események történtek, és olykor friss források alapján akartam őket követni. Most, úgy látszik, ott is szélcsend kezdődik[344].

Hogy vagytok? Elmúltak-e már a kemény fagyok? Vannak-e új ismerősök?

Nos, kívánok minél vidámabb ünnepeket és mindenkinek jó egészséget.

V. Ul.-od

Londonból Szamárába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1903

146

M. A. ULJANOVÁNAK

03. II. 4.

Drága anyuskám! Már réges-régen nem kaptam egyetlen levelet sem tőled, sem bárkitől a mieink közül. Valószínűleg elveszett egy leveletek, nem tudom elképzelni, hogy ennyi idő alatt nem írt nekem senki. Nem tudom, meglátogatott-e benneteket Mitya, sokáig volt-e nálatok, milyen tervei vannak, és hol van most? Kaptatok-e hírt Anyutától, elindult-e Port Arthurba[345] és mikor? Egészséges vagy? Vajon nálatok még mindig tart a nagy hideg?

Nálunk szép idő van, a tél rendkívül kellemes, enyhe volt, kevés esővel és ködde*l (egyelőre)*. J. V., igaz, mégis gyakran gyengélkedik, így most is, de nem komolyan, úgyhogy csak háziszereket vagy orosz recepteket használunk. Neki talán jót tenne, ha valahová délebbre kerülne. Nágya meg én egészségesek vagyunk és úgy élünk, mint eddig, csöndben és lassacskán. Nemrégen — e télen először — egy jó hangversenyen voltunk, és nagyon meg voltunk elégedve — különösen Csajkovszkij utolsó szimfóniájával (Symphonie pathétique). Vannak-e nálatok, Szamárában, jó hangversenyek? A német színházban egyszer voltunk — szívesen megnézném az orosz Művész Színházban Gorkij „Éjjeli menedékhely"-ét . . .

Szeretettel ölellek, drágám, és a legjobbakat kívánom, főleg jó egészséget. Üdvözlet a mieinknek, Anyutának talán küldjétek el a levelet, mert nem tudom, mikor tudom meg a címét?

V. Uljanovod

Jól írom a címet?

Londonból Szamárába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

147

M. A. ULJANOVÁNAK

03. II. 22.

Drága anyuskám! Megkaptam leveledet, nagyon köszönöm. Roppantul érdekelt, amit Anyutáról írtál. Mellesleg, továbbítsd neki, kérlek, ezt a levelet: nem tudom a címét. Igaz, kaptam tőle nemrég egy levélkét, amelyet nagyon köszönök, de a címét elfelejtette megírni, és általában olyan homályosan fejezte ki magát, hogy a legnagyobb csodálkozással olvastam. Csak tőled értesültem a „kínai" lakosokról[346]. Hiszen ez szintén közelebb van a maga nemében Európához vagy az Újvilághoz! Nem érdektelen, azt hiszem, sőt, nagyonis érdekes.

Az öreg barátot pedig nagyon-nagyon sajnálom...

Vajon nem gyorsabban menne-e a levelezés a kínai nővel[347] Japánon vagy valamelyik angol kikötőn keresztül? Igaz, tengeren sokkal messzebb van, de mennyivel pontosabbak az európaiak!

Életünkben nincs változás. Nincs semmi különösen jó újság, de rossz sincs, és általában sokkal kevésbé überarbeitetnek* érzem magam, mint azelőtt. A napokban Németországba készülök[348]. Csodálatosan szép idő van: a tavaszi kabát túl meleg, süt a nap, langyos-langyos szellő fújdogál... az ember folyton csak sétálna.

Mi újság nálatok? Hol van most Mitya meg a felesége? Hogy van Manyácska?

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. Ul.-od

---

* — agyondolgozottnak. — *Szerk.*

Melegen üdvözlöm a család minden tagját és különösen Annát Markkal együtt!

Londonból Szamárába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

148

M. A. ULJANOVÁNAK

03. III. 29.

Drága anyuskám! Leveledet a napokban kaptam meg. Nagyon köszönöm. Szóval Anyuta tovább maradt a Távol-Keleten, mintsem gondolta volna. Én pedig feltételeztem, hogy már nálatok van. Ilyen hosszú útra bizonyára nem lehet egy-kettőre felkészülni. Tehát Mitya sem döntötte még el, hol fog letelepedni. Hát Manyácska nagyon unatkozik, szegény?

Jó, hogy az idő felmelegedett nálatok, mert a nagyon hideg telek roppant fárasztók. Jól érzed-e magad most, drágám?

Nálunk meleg van. Nemrégen J. V.-t is magunkkal vittük egy nagy sétára — szendvicseket vittünk magunkkal ebéd helyett, és egész napra kirándultunk ins Grüne* vasárnap (valahogy akaratlanul is mindent külföldi módra csinálunk, azt is, hogy éppen vasárnap rándulunk ki, holott ez kényelmetlen, mert minden zsúfolt). Pompás sétát tettünk, a levegő egészen megrészegített mindnyájunkat, mint a gyerekeket, azután én nagyot pihentem, mint a szibériai vadászatok után. Általában, ami a sétát illeti, ehhez értünk. Mi vagyunk az egyedüliek az összes itteni elvtársak közül, akik felkutatják a város *egész* környékét. Felfedezünk mindenféle „falusi" ösvényt, a közeli helyeket ismerjük, távolabbiakra is el akarunk látogatni. Utóbbi időben jól érzem magam, rendszeresen dolgozom, és nem zavarnak. Nágya meg J. V. szintén egészséges.

---

* — a zöldbe. — *Szerk.*

Szeretettel ölellek, drágám. Írd meg, kérlek, időről időre (vagy Manyácskát kérd meg erre), hogy vagytok, mik a terveitek.

V. Uljanovod

Londonból Szamárába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljuclja" 11. sz. 1929.

1904

149

M. A. ULJANOVÁNAK

04. I/8.

Drága anyuskám!

Elfelejtettem válaszolni Manyácskának a kérdezett 150 rubelre vonatkozóan. Maradjon a pénz (minden eshetőségre) egyelőre nálatok. Csak azt kérem, hogy néhány könyvet vegyetek belőle. Az orosz-francia szótárról már írtam*. Hozzáteszem még a következőt:

Szecsenov: „A gondolkodás elemei" (a könyv nemrég jelent meg).

A napokban pompás kirándulást tettünk itt Nágyával és egyik barátunkkal[349] a Salève-hegyen. Lent Genf mindenfelé ködbe, felhőkbe burkoltan, fent a hegyen pedig (kb. 1200 m-rel a tenger színe felett) csodálatos napfény, hó, ródlik, egészen oroszos szép téli nap. Alant, a hegy lábánál pedig — la mer du brouillard — valóságos ködtenger, felhők, amelyek mindent eltakarnak, csak a hegyek ágaskodnak ki belőlük, köztük is csak a nagyon magasak. Még a kis Salève is (900 méter) egészen a felhők közt van.

Kezdünk hát ismerkedni Svájccal, a svájci tájakkal. Tavaszra nagy gyalogtúrára készülünk.

Szeretettel ölellek, drágám. Hogy szolgál az egészséged? Hogy vagytok?

Genfből Kievbe.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

150

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Kiev. Laboratornaja 12, 14. ajtó

Drága anyuskám! Jó, hogy kissé nyugodtabbnak érzed magad, fő, hogy a letartóztatottak egészségesek legyenek[350]. Tekintve a tömeges letartóztatásokat, talán a társaság kedvéért vitték el őket . . .

Küldd el nekem Mark Tyimofejevics címét, irodalmi ügyet kell majd vele elintéznem. Pétervárott van. Megkaptad-e Nágya levelét, nemrég írt neked. Címem: Genf, Chemin privé du Foyer 10.

1904 január 20-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

151

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

VII/2.

Kedves Marija Alekszandrovna, tegnapelőtt kaptuk meg Manyácska levelét, tegnap meg a Magáét. Mennyire örülök! Most már csak Annát is engedjék ki minél előbb. Szeretettel ölelem mindkettőjüket, kedveseim. Csak az nincs rendben, hogy mindkettőjük egészségi állapota rossz. Okvetlenül pihenniük kell — a legfontosabb, hogy friss levegőn legyenek, Kiev mégiscsak város. Északon viszont rossz a nyár — anyám egy Pétervár melletti nyaralóban ismerőseinél lakik, és panaszkodik a szörnyű hideg meg az eső miatt. M. T. nyaralója, azt hiszem, nagyon alkalmas a pihenésre.

Mi most szintén pihenünk. Feladtuk a lakásunkat, és ennek roppantul örülök, mert a takarítás meg a háztartás az egész napot igénybe vette, és abban a nagy sürgés-forgásban, amely nálunk néha lenni szokott, az állandó háztartási gondokat nagyon meguntam. Az ember sétálni megy és — tej nélkül marad, nem kel fel 7 órakor és — kénytelen a városba menni húsért stb. Aztán meg hideg is van télen. Most már kényelmesebben rendezkedünk be. Általában várom az őszt, komolyan neki akarok feküdni a munkának. Mindenfélét kieszelek, hogy elkerüljem az állandó sietést, amely szörnyen kifáraszt. Most Lausanne-ban vagyunk. Már egy hete, hogy elkerültünk Genfből és pihenünk a szó szoros értelmében. A munkát meg a gondokat Genfben hagytuk, itt napi 10 órát alszunk, fürdünk, sétálunk — Vologya még újságot sem olvas komolyan, általában könyvekből csak a minimumot hoztuk,

és azt is olvasatlanul visszaküldjük majd holnap Genfbe, magunk pedig reggel 4 órakor fogjuk a hátizsákokat és vagy két hétre a hegyekbe megyünk[351]. Elmegyünk Interlakenbe, onnan Luzernbe, nézegetjük a Baedekkert és gondosan kitervezzük utazásunkat. Egy hét alatt már eléggé „összeszedtük magunkat", már egészséges színünk is van. A tél olyan nehéz volt, idegeink úgy megsínylették, hogy egy hónapi pihenés ránk fér, bár néha már lelkiismeretfurdalásom van. Az idő kissé bizonytalan, eső nem esik, de egy kis köd van. Több írnivalóm a mi életünkről egyelőre nincs. Vologyával megegyeztünk: semmiféle munkáról nem beszélünk — hiszen nem fut az el —, és lehetőleg semmiféle munkára nem is gondolunk.

Manyácskának valószínűleg ma este fogok írni, addig is sok szeretettel ölelem és csókolom mindkettőjüket, kedveseim.

Nágyájuk

Drága anyuskám! Sebtében írok néhány szót. Sokszor üdvözlöm Manyácskát és gratulálok kiszabadulásához. Okvetlenül pihenned kell a nyáron. Kérlek benneteket, menjetek ki valahová a zöldbe. Mi pompásan sétálunk és pihenünk. Szeretettel ölellek.

V. Uljanovod

Lausanne-ból Kievbe
1904 július 2-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

152

M. A. ULJANOVÁNAK[352]

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Kiev. Laboratornaja ulica 12, 14. ajtó.
Russie. Russland

A csavargók üdvözlik édesanyjukat meg Manyácskát.

V. Uljanovotok

Frutigenből (Sváic)
1904 július 7—8.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

153

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK[353]

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Kiev. Laboratornaja ul. 12, 14. ajtó.
Russie. Russland

04. 7. 16.

Üdvözlet kéjlakunkból. A napokban újra felkerekedünk. Egészséges-e édesanyám? Már régen nem kaptunk hírt. Írjatok.

V. Uljanovotok

Iseltwaldéból (Svájc).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

154

M. A. ULJANOVÁNAK

04. 8. 28.

Drága anyuskám! Bizony régen nem írtam nektek, egész idő alatt bizonytalan voltam a címben. Ma levelet kaptunk Jel. V.-tól meg Manyácskától. Köszönöm, hogy fáradozott a fordítások ügyében. Nágya erről részletesen fog neki írni. Most megkaptam Hobsonnak az imperializmusról írt könyvét és elkezdtem fordítani[354] — lassacskán, mert még mindig nyári életmódot folytatok, sétálok, fürdöm és lustálkodom. Általában nagyszerűen pihentem ezen a nyáron!

Hát ti? Jó a szablinói nyaraló? Pihentek-e ott amúgy istenigazában? Milyenek a további kilátások? Egészséges-e anyám? Hogy érzi magát Anyuta meg Manyácska a börtön után? Írjatok nekem erről, mert Manyácska levelében csak a fordításról van szó.

Drága anyuskámat szeretettel ölelem és mindenkit üdvözlök!

V. Uljanovotok

Helyesen írom a címet? Közöljétek idejében, ha megváltozik. Címem: Rue de la Colline 3. Genève, de okvetlenül írjátok rá *magára a borítékra:* magánlevél. V. I. Uljanovnak.

Genfből Szablinóba (Pétervár mellett).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1907

155

V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — M. A. ULJANOVÁNAK

07. VI. 27.

Drága anyuskám! Régen nem írtam neked semmit. Anyuta bizonyára beszélt üdülési tervünkről. Rettenetesen fáradtan érkeztem vissza. Most teljesen kipihentem magam. Itt pompás a nyaralás: fürdés, séták, magány, semmittevés[355]. Főként a magány meg a semmittevés tesz jót nekem. Remélem, még vagy két hétig itt lehetek, aztán visszatérek a munkához. Nágya meg Jeliz. Vasz. egészségesek és nagyszerűen pihennek.

Hát ti hogy rendezkedtetek be ott mindnyájan? Egészséges vagy-e? Találkoztál-e Anyutával, és hol van ő most, nálatok vagy Marknál? Alkalomadtán írj nekem, vagy pedig kérd meg Mityát, hogy írjon néhány szót.

Szeretettel ölellek *V. Ul.-od*

Mityát meg a feleségét sokszor üdvözlöm.

Kedves Marija Alekszandrovna, Vologyának nem szokása, hogy üdvözleteket közvetítsen, ezért magam üdvözlöm, saját nevemben és anyám nevében. Üdvözöljük a család többi tagját is. Megerősíthetem, hogy pompásan nyaralunk, mindnyájan úgy meghíztunk, hogy alig merünk az emberek szeme elé kerülni... Itt fenyőerdő van meg tenger, az idő remek, általában minden nagyon jó. Az is jó, hogy nem vezetünk semmiféle háztartást. Hát Maga hogy pihen? Mi van a maláriájával? elmúlt-e egészen? Járnak-e gombát szedni? Általában, hogy élnek? Mi itt

el vagyunk szakadva az egész világtól, pedig a posta hatszor hetenként jön, de senki nem ír semmit. Még egyszer szeretettel ölelem.

Nágyája

Stirsuddenből (Finnország) Mihnyevóba (Moszkva korm., Szerpuhov kerület).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

156

V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — M. I. ULJANOVÁNAK

Kedves Manyácska! Köszönöm a leveledet. Bocsáss meg, hogy nem válaszoltam azonnal. Én itt úgy „beleéltem magam" a nyaralásba (úgy pihenek, ahogy már néhány év óta nem pihentem), hogy minden ügyemet és dolgomat folyton halogatom.

Én ellenzem a 3. duma bojkottját, és valószínűleg hamarosan megjelenik egy kis írásom ezzel kapcsolatban, éppen most fejeztem be[356]. Véleményem szerint nem szabad ilyen jelszót megismételni akkor, amikor nincs fellendülés, amikor nem az első alkotmány-illúziók ellen folyik a harc. Az új fellendülést (esetleg a moszkvai textilmunkások júliusi sztrájkjaival kapcsolatban — mintegy 400 000 munkás sztrájkjára számítanak) ki kell szélesíteni, elő kell készíteni, általános fellendüléssé kell változtatni, de bojkottot hirdetni helytelen. A bojkottról nem kell végleg lemondanunk, alkalomadtán a fellendülés pillanatában kitűzzük a bojkott jelszavát. De most bojkottot hirdetni — vagy időszerűtlen virtuskodás, vagy pedig dicső forradalmi múltú jelszavak kritikátlan megismétlése lenne. Két szóban elmondva ez az érvelésem, amelyet részletesen ki fogok fejteni a sajtóban*.

Írd meg, hogyan rendezkedtél be és meg vagy-e elégedve. Sokszor üdvözlöm Markot és valamennyi ismerőst.

Nagyszerűen pihenünk és teljes erőnkből lopjuk a napot.

Sokszor csókollak *V. U.-d*

---

* kb. két hét múlva valószínűleg megjelenik.

Édes Manyácska, én is írok néhány szót. Nincs mit írni, mert mi most „a kör iránti érdeklődés nélkül" élünk, és nyaraló életmódot folytatunk: fürdünk a tengerben, kerékpározunk (az utak egyébként rosszak, messzire nem jut az ember), Vologya sakkozik, vizet hord, egy időben dívott az angol durákozás stb. Csak Ligyának van sok dolga a háztartással... Mindnyájan jól összeszedtük magunkat, rengeteget lehetne olvasni, de a könyvek nem nagyon felelnek meg, aztán meg nincs is hozzá nagy kedvem. Sokszor csókollak.

N.-d

A mieink (Ligya meg anyám) természetesen üdvözletüket küldik.

Stirsuddenből (Finnország)
Kinyelbe (Szamára korm.) 1907 június végén.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek
a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

157

M. A. ULJANOVÁNAK

07. X/15.

Drága anyuskám! Már régen nem írtam neked. Utolsó levelemet, úgy emlékszem, nyári „kéjlakomból" küldtem. Most a régi helyen családiasan rendezkedtünk be a télre[357]. Reméljük, hogy a tél nem lesz olyan hideg, mint tavaly. Egyébként most jobban alkalmazkodunk majd a viszonyokhoz és „eltömjük a réseket". Tökéletesen meg vagyok elégedve a helyiséggel és egész berendezkedésünkkel. Manyácska nálunk vendégeskedett, és most még itt van, de mivel beköszöntött a tél, ma el akar utazni: ma leesett az első hó és az idő hidegre fordult.

Hogy vagy te ottan? Vajon jó lesz-e a faluban, amikor beáll az igazi hideg? Mityának add át, kérlek, meleg üdvözletemet. Sajnálom, hogy ősszel nem utazhattam el hozzá[358], pedig remekül vadásztunk volna — egész idő alatt pompás őszi napok voltak. Mikor megy szabadságra, mennyi időre és hová utazik?

Anyuta már írt nekünk néhány levelet. Az utazással, úgy látszik, meg van elégedve[359]. Az útirány nagyon érdekes, és délen most valószínűleg különösen jó lesz neki.

Itt mi jó barátok társaságában élünk[360]. Vannak könyveink, van munkánk. Sétálunk a tenger partján. Azt hiszem, Manyácska itt egészen jól érezte magát, sokat dolgozott — fordított.

Nemrég majdnem mindnyájan leröttuk adónkat az ősznek — vagy két napig betegeskedtünk, influenzánk volt. Most egészségesek, illetve gyógyulófélben vagyunk. Jel.

Vasz. szintén jól érzi magát — csak olykor túlságosan sokat nyugtalankodik a háztartás miatt.

Szeretettel ölellek és csókollak, drágám. Jó egészséget kívánok.

V. Uljanovod

Kuokkalából (Finnország) Mihnyevóba (Moszkva korm., Szerpuhov kerület).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1908

158

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Pétervár.
Pétervári Negyed. Pavlovszkaja ulica 6, 16. ajtó.
Russie. St.-Pétersbourg

08. I. 14.

Kedves Manyácska!

Küldöm neked az „Obrazovanyijé"-t, amelyet tévedésből elhoztam magammal. Azt hiszem, most már nincs könyvtartozásom, igaz? Ha volna, értesíts, kérlek.

Már néhány napja, hogy ebben az átkozott Genfben lézengünk . . .[361] Ocsmány fészek, dehát mit tegyen az ember. Majd megszokjuk. Hogy vagytok? Fáztok? Egészséges-e anyánk? Csókold meg helyettem, és add át üdvözletemet Anyutának, valamint Mityának is, ha még nem utazott el.

Tegnap írtam Lev Boriszovicsnak a kis cikkel kapcsolatban*, és kértem, szerezze meg nekem a 3. duma jegyzőkönyvét (a gyorsírói beszámolók hivatalos kiadását, valamint a dumában elhangzott nyilatkozatokat, interpellációkat, a beterjesztett törvényjavaslatokat). Ezt csak személyi kapcsolatok útján lehet megszerezni. Kérlek, járj utána, hogy valaki hajlandó legyen nekem ezt odaadni, és küldj el *mindent*, kivétel nélkül. Arra is megkérlek, hogy küldd el nekem az Oroszországban még megjelenő *valamennyi* szakszervezeti folyóiratot (a szentpéterváriakat és a moszkvaiakat is), vedd meg őket *azonnal*. Abból az összegből,

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

amelyet a kiadótól január 4-én kell kapnom, vegyél el Jeliz. Vasz.-tól a kiadások fedezésére 50 rubelt, és küldd el nekem, kérlek, a mensevikek *összes* új kiadványait (ha valami megjelenik náluk) stb. Január 1-től előfizettem a „Tovariscs"-ra („Nas Vek"), és figyelni fogom az újdonságokat is. Ha L. B. lusta az írásra vagy el van foglalva, tudd meg tőle kérlek a válaszát (a kérdéseimre) és közöld velem. Többek között: meg kell tudnom a Granat Lexikonra vonatkozó választ (Oroszország történelme); kötöttek-e velük szerződést az én cikkemre[362], vagy pedig kútba esett a dolog? L. B. ezt tudja meg és közölje veled.

Meleg kézszorítással *V. Uljanovod*

Tournez s'il vous plaît*.

Elküldted-e okmányainkat, az enyéimet meg Nágyáéit? Ha nem, küldd el őket mielőbb ajánlva. Szükségem van az okmányokra a permis d'établissement** megszerzéséhez.

Címem: Vl. Oulianoff. 17 Rue des deux Ponts 17. (Chez Küpfer) Genève.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* — Fordíts. — *Szerk.*
** — letelepedési engedély. — *Szerk.*

159

V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — M. A. ULJANOVÁNAK

08. I. 22.

Drága anyuskám! Ma megkaptam leveleteket, a tiédet meg Manyáét, és sietek válaszolni. Nagyon örültem, hogy közvetlenül hírt kaptam felőletek: Manyácska előző levelei közül egy sem érkezett meg. Mennyi baj van ezekkel a közvetett küldeményekkel, amelyekre Genfbe érkezésünk előtt rákényszerültünk.

Nagyon nyugtalanított minket Anyuta súlyos influenzájának a híre. Úgy látszik, rossz a lakásotok (Nágya azt mondja, nedves), hogy ilyen komplikáció állt be. Mindannyian egészségesek vagytok most? Hogy van Mitya? Elutazott-e újra a munkahelyére?

Mi itt lassacskán rendezkedünk, és persze nem fogunk rosszabbul berendezkedni, mint azelőtt. Csak maga a költözés volt kellemetlen, mint átmenet a jobbról a rosszabbra. De ez elkerülhetetlen volt. Ami Caprit illeti, már megérkezésemkor várt Gorkij levele, aki nagyon hív oda. Nágyával együtt feltétlen szándékunk, hogy ezt a meghívást elfogadjuk és elutazunk Olaszországba (Capri szigetén *most* virágoznak a nárciszok, írják Gorkijék), de nem most. Először rendbe kell hozni összes ügyeinket, s aztán mehetünk utazgatni.

Manyácskának írtam tegnap vagy tegnapelőtt és még néhány megbízást adtam neki könyvekkel kapcsolatban. Nem terhelem-e meg túlságosan az ilyen megbízásokkal?

Szeretettel ölellek, drágám, és a legjobb egészséget kívánom. Add át mindenkinek üdvözletünket, az enyémet is, Nágyáét is.

V. Uljanovod

Kedveseim, milyen csúnya dolgok történtek veletek ezzel az átkozott influenzával! Talán a nedves lakás miatt? Jó, hogy kezdtek rendbejönni . . . Sokszor csókollak mindannyiótokat és kívánom, hogy mielőbb összeszedjétek magatokat és teljesen meggyógyuljatok.

N.-tok

Genfből Pétervárra.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

160

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Pétervár.
Pétervári Negyed. Pavlovszkaja ulica 6, 16. ajtó.
Russie. St.-Pétersbourg.

08. II. 7.

Kedves Manyácska! Megkaptam I. 20-i leveledet, a fiatal író levelét ugyanarról, ma pedig a „Recs"-et[363]. Az utóbbit nagyon, nagyon köszönöm: valóban rendkívül érdekes a kis cikk!

A Webbre vonatkozóan válaszoltam a fiatal írónak, és küldtem neki valami meghatalmazásfélét. Mindenesetre megismétlem: 1) az 1. kiadás példányszámát nem tudom; 2. a szerkesztőség vezetője akkoriban Sztruve volt, ugyanő szerkesztette az első kötetet. 3) A második kötetet J. Szmirnov (Gurevics) fordította. Én akkor az első kötet fordításáért ívenként 20 rubelt kaptam, a másodiknak a szerkesztéséért pedig 10 rubelt. A fiatal író alkudjon — végső esetben csökkentse akár a felére is, de okvetlenül fel kell tüntetni, milyen példányszámra szól a szerződés.

A Granattal kapcsolatban szintén kaptam levelet tegnap a kollégától. Ott is egész kedvezően alakulnak dolgaim.

Ami házasságlevelünket illeti meg a baksist Krasznojarszkban, azt ajánlom, ne fáradozzatok túlságosan, és ne adjatok jelentősebb baksist. Úgy látszik, enélkül is megleszünk.

Egy hónap múlva, *vagy még korábban*, saját lakásunkba akarunk itt költözni.

Ami a Marx emlék-gyűjteményt illeti, minden való-

színűség szerint nem veszek benne részt: nem lehet ilyen dolgot sebtében megírni[364].

Hihetetlenül lassan szedik össze magukat a mieink! Ez egyszerűen szörnyűség. Vagy különösen rosszindulatú idén az influenza, vagy az idő rossz nálatok. Írd meg, milyen anyánk egészségi állapota.

Én még nem rendezkedtem itt be egészen — például még nem léptem be a „klubomba", ahol könnyen lehet újságolvasáshoz, új könyvekhez jutni[365]. Igyekszem majd (mihelyt belépek — valószínűleg a napokban) valamit kikeresni számodra fordítás céljából. Kapod-e a „Neue Zeit"-et? E folyóirat tudományos mellékletének 1. száma közli Kautsky „Nemzetiség és nemzetköziség" című cikkét. Még nem láttam. Nem alkalmas-e ez fordításra? Olvastam Kautsky „Szocializmus és gyarmati politika" című írását (80 oldalas, új brosúra). Azt hiszem, ez legális. Beszélj a *„Zernó"-val**[366]: jó lenne lefordítani. Azon is csodálkozom, hogy nem látom Parvus[367] könyve fordításának a hirdetését („Kolonialpolitik und Zusammenbruch"). Vagy senkinek sincs kezdeményezőkészsége? Kérdezd meg a „Zernó"-tól. A szerzővel én érintkezésbe léphetnék itt külföldön.

Csókolom anyánkat. Meleg kézszorítással.

V. Uljanovod

P. S. A Boncs-féle „Válogatott Művek"-et nem kaptuk meg.

A szakszervezeti folyóiratok közül megkaptam a „Gudok"-ot és a „Tyeksztyilnoje Gyeló"-t. Kérlek, küldd továbbra is az *összes* ilyenféle lapokat.

Genfből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

* Kérdezd meg azt is, nem küldhetnék-e én az *ő* címükre könyvújdonságokat *a te részedre*, olyan könyvújdonságokat, amelyek alkalmasak *lehetnek* lefordításra?

161

M. I. ULJANOVÁNAK

08. II. 14.

Kedves Manyácska!

Nemrég írtam neked egyet s mást a fordításokról. Most még azt szeretném ehhez hozzáfűzni, hogy elolvastam itt a „Neue Zeit" 1. sz. Ergänzungsheftjét* — Kautsky „Nationalität und Internationalität" c. cikkét. Úgy emlékszem, azt mondottad, hogy járatod a „Neue Zeit"-et, tehát nem küldöm el innen (mindenesetre: adj meg egy címet, amelyre külföldi könyveket és cikkeket küldhetek neked). Véleményem szerint ez a dolog teljesen legális és feltétlenül megérdemli, hogy lefordítsák. Javasold a kiadónak (36 oldal). A legjobb lenne ezt a cikket (Bauer kritikáját tartalmazza) Otto Bauer „Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie" című könyvével együtt kiadni (ez a könyv valószínűleg Annánál van, ő egy fejezetet fordított belőle).

Egy itteni kolléga arra kér, kérdezd meg a kiadótól, nem adnák-e ki *Huschke* „Landwirtschaftliche Reinertragsberechnungen" című könyvét, amelyet én az *Agrárkérdés* I. részében idéztem[368]. Alkalomadtán kérdezd meg a kiadótól, én vállalom az előszó megírását. De az igazat megvallva, túlságosan szakmai dolog ez . . .

Ami az Acte de mariage-omat** illeti, beszéltem erről tegnap a rendőrfőnökkel. Kiderült, hogy kell ez az irat. Bízd meg valamelyik ügyvéd ismerősünket, hogy vegye

* — mellékletét. — *Szerk.*
** — házasságlevelemet. — *Szerk.*

fontolóra még a következő módját a krasznojarszki kivonat megszerzésének (mert a „baksis“ alighanem vajmi kevés sikerrel biztat). Hiszen a bizonyítványok biztosítására létezik egy (bírósági) eljárás. Vajon Jeliz. Vasz. nem fordulhatna-e a pétervári békebíróhoz vagy a megfelelő hatósághoz, olyan *döntést* követelve, hogy a krasznojarszki egyházi konzisztórium adjon ki neki egy *házassági anyakönyvi kivonatot* (vagy a lányával való *pereskedés* céljaira, vagy örökségi rendelkezések megtétele céljából stb.). Nem lehetne-e *ilyen úton* kikérni ezt az anyakönyvi kivonatot vagy másolatot? Beszéld meg az ügyvéddel.

Hogy állnak a mieink egészség dolgában? Egészen felépült-e anyánk meg Anyuta?

V. Ul.-od

P. S. Nagyon-nagyon köszönöm a 3. duma jegyzőkönyveit. Rendkívül hangsúlyozottan kérem, hogy *továbbra is* küldd, mégpedig gyakrabban küldd ezeket, mégpedig a törvényjavaslatokkal és interpellációkkal együtt.

Genfből Pétervárra.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

162

M. I. ULJANOVÁNAK

08. II. 17.

Kedves Manyácska! Küldd el nekem, kérlek, a következő könyveket:

1. „Minuvsie Godi" 1. sz. (január, ára 85 kopek) — *Marxnak* Mihajlovszkijhoz és *Mihajlovszkijnak Lavrovhoz írt leveleivel.*

2. Anyagok az orosz ellenforradalom történetéhez, 1. köt. Ára 2 rubel 50.

3. A mi képviselőink* (a 3. dumabeliek). 50 kopek („Osznova") — könyvkereskedés?).

4. *Lokoty.* Oroszország költségvetési és adópolitikája. 1 rubel.

5. *Almazov.* A mi forradalmunk (1902—1907). 1 rub. 50. (tud. munka) — nem tudom, érdemes-e az utolsó könyvet, amelyről nincsenek értesüléseim? meg kellene mégis nézni!

6. ***Vázlat*** a bakui kőolaj-iparvidék munkásainak 1903—1906-os sztrájkmozgalmairól. Baku 1907. Ára 1 rub. 50 k.

A dumának a 20. ülés utáni jegyzőkönyveit nem kaptam meg. Pedig meg kellene kapnom őket a törvényjavaslatokkal *együtt*! Nemrég például közölte a „Sztolicsnaja Pocsta", hogy megjelent „a mérsékelt parasztok csoportjának" programja. Kérlek, szerezd meg nekem! Az is nagyon jó lenne, ha az oktobristák, a jobboldaliak, a kozák csoport

* Ha van ilyen kiadvány *fényképekkel*, akkor legjobb lenne ezt megvenni.

stb. programjait, hirdetéseit és röplapjait is megkaphatnám, ha van valamilyen duma-kapcsolatod. Mindezek a „papírok" bizonyára garmadával hevernek a dumában, és senki sem viszi el őket.

A napokban írtam neked a fordításokról (Kautskyról); megkaptad azt a levelet?* Megkaptátok-e a második kötetem[369] második részének a kéziratát (az új naptár szerint 08. II. 5-én küldtem el innen kerülő úton)?

A pénzről anyánknak írok.

V. Ul.-od

A mellékelt röpiratot alkalomadtán add át Meskovszkijnak[370]. Szeretném megkapni az ő meg Lindov[371] *közvetlen* címét levelezés céljából. Mondd ezt meg nekik. Hogyan végződött a „viszály" Lindov meg Boncs[372] között és a szerkesztőségben ezzel kapcsolatban kitört konfliktus?

Genfből Pétervárra.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Lásd ebben a kötetben 320. és 321. old. — *Szerk.*

163

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

08. III. 10.

Kedves Anyuta!

Megkaptam II. 21-i leveledet. Igazán borzasztó, hogy nedves lakásba kerültetek és mindannyian ilyen súlyosan megbetegedtetek. Szörnyű, hogy Manyácskának tífusza van! Ligyija Mihajlovna naponta ír és közli, hogy nem magas a láza. Én azonban nem merem ezt megnyugtató hírnek tekinteni: hiszen vannak a tífusznak olyan súlyos formái is, amelyek nem járnak nagy lázzal.

Hát anyánknak milyen most az egészségi állapota? Ha nagyon el vagy foglalva, kérd meg L. Mih.-t, írjon erről néhány szót, minthogy amúgy is ír.

Tulajdonképpen fölösleges volt, hogy Mark olyan nagy összeget hagyjon költözködési pénzéből, mert nekem most eleget fizet a kiadóm[373]. Magától értetődik, hogy ezt a pénzt **okvetlenül arra kell** költened, hogy jobban elhelyezd **Manyácskát meg anyánkat**, vagy segítsd őket abban, hogy **elutazzanak** valami jobb helyre. Nem jönnének ide?

Manyácskának küldtem egy könyvet fordítás céljából (egy német regény). Megkaptátok (Lipcséből[374])? Ugyancsak neki írtam Anatole France (La vie de Jeanne d'Arc) és Sinclair könyvéről (Alekszinszkij javasolja lefordításukat).

Meleg kézszorítással búcsúzom és sokszor csókoltatom anyánkat. Nágya elment, dolga volt: kéri, adjam át üdvözletét.

Vl. Uljanovod

Genfből Pétervárra.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

164

M. I. ULJANOVÁNAK

Kedves Manyácska!

Remélem, hogy már magad is olvashatsz és majdnem teljesen meggyógyultál. Hallatlanul sokáig húzódott a betegséged! De a legfontosabb, hogy meg ne ismétlődjék. Ez után a betegség után a legveszélyesebb a túlságos kifáradás vagy az idegizgalom. Most kellene elküldeni téged Stirsuddenbe*! Ha *teljesen* felépültél, írj nekem néhány sort. Egy hétre Olaszországba utazom. Visszatérésem után majd írok.

Szeretettel ölellek és kívánom, hogy minél jobban összeszedd magadat.

V. Uljanovod

Genfből Pétervárra
1908 április közepén.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Lásd ebben a kötetben 311. és 313. old. — *Szerk.*

165

M. A. ULJANOVÁNAK

08. VI. 20.

Drága anyuskám! Elég régen nem írtam nektek. Úgy emlékszem, utoljára egy levelezőlapot Londonból[375]. Betegen tértem haza onnan, bélhurutom volt. Most meggyógyultam, már rendesen eszem, a diéta után állandóan éhséget érzek. Megkezdtem a munkát.

Életünkben minden a régiben van. Az idő a végletekig változékony. Hol hőség van, fullasztó meleg és viharok. Hol eső és hideg, mint ma. Sehogy sem akar rendbe jönni ez a nyár.

Hogy éltek a falun? Remélem, Manyácska már teljesen meggyógyult. Várjuk látogatását. Sokszor üdvözlöm Mityát.

Szeretettel ölellek, drágám.

V. Uljanovod

P. S. Sajnálom, hogy a moszkvai filozófus-kiadó nem volt hajlandó kiadni a könyvemet[376]. Megkérnélek, ha lehet, írjatok moszkvai ismerőseink közül valamelyiknek, hogy keressen kiadót. Nekem most nincsenek ilyen irányú kapcsolataim.

Azt mondják, agrár-könyvem utolsó íveinek korrektúráját Anyuta végezte. Nekem mind ez ideig nincs egyetlen példányom sem! Pedig több oknál fogva *rendkívül fontos volna* számomra, hogy 2—3 példányt szerezzek, akár olyanokat is, amelyek még nincsenek összefűzve[377]. Persze nagyon jól megértem, hogy ezeket egyenesen és közvetlenül kérni *minden* tekintetben kellemetlen, elővigyázatlan, helytelen stb. dolog lenne. De ha van valamilyen lehető-

ség arra, hogy ezt privátim elintézzétek, vagy ha Anyutának akár csak egy példánya is van, nagyon megkérném, küldje el nekem legalább egy időre. Éppen most nagy szükségem van rá.

Az enyéim mind üdvözletüket küldik!

V. Ul.-otok

Genfből Mihnyevóba
(Moszkva korm., Szerpuhov kerület).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

166

M. I. ULJANOVÁNAK

08. VII/13.

Drága Manyácska! Most kaptam meg leveledet meg Anyuta sorait. Nagyon örültem a híreknek. Igen nagy örömmel hallom, hogy van remény az őszi megjelenésre*. De egy elég fontos kérdésemre elfelejtett válaszolni a te pétervári tudósítód. Mégpedig erre: nem lehetne-e számomra a kiszedett könyvnek *legalább egy* példányát — akár tördeltet, akár nem tördeltet — megszerezni. Ha a könyv ősszel megjelenik, akkor ez nem lehetetlen. Hajlandó vagyok egy példányért máris öt, sőt tíz rubelt adni. Ugyanis igen fontos számomra, hogy most azonnal, tehát ősz előtt megismerjék ezt a könyvet bizonyos személyek, akik nem olvashatják el a kéziratot. Ha ezekkel az emberekkel nem ismertetem a könyvet őszig, minden tekintetben sokat veszíthetek. Ha tehát van egy pétervári címed, és a címzett általában válaszol neked és mindehhez közel áll — nagyon kérlek, írj neki és kérd meg, szerezzen nekem *egyetlen* példányt, ha csak valami lehetősége van rá, szükség esetén akár „kenje meg" egy ötössel, ha kell.

Filozófiai munkámban erősen hátráltatott a betegség. Most azonban majdnem teljesen felépültem, és okvetlenül megírom a könyvet. Sokat foglalkoztam a machistákkal, és azt gondolom, hogy kimondhatatlan banalitásaikat (és az „empiriomonizmuséit" is) ízekre szedtem[378].

M. Iv—nának[379] levelet írok Párizsba és ajánlást adok majd neki.

---

* Lásd ebben a kötetben 324. old. — *Szerk.*

Csókold meg helyettem sokszor édesanyánkat. Mindenkit melegen üdvözlök. Anyutának mindig elfelejtem megírni, hogy a 340 rubelt megkaptam. Egyelőre nincs szükségem pénzre. Mityát, Markot meg Anyutát — valamennyiüket sokszor üdvözlöm.

V. Uljanovod

P. S. Ha lesz rá alkalmad Moszkvában, vedd meg kérlek, számomra *Cselpanov* két könyvét: 1) „Avenarius és iskolája"; 2) „Immanens filozófia". Egy-egy rubelbe kerül. A „Voproszi Filoszofii i Pszihologii" kiadása. Mindkét könyv ugyanannak a sorozatnak egy-egy kötete, amely vagy tanulmányok és kutatások, vagy egyszerűen kutatások vagy monográfiák stb. címen jelenik meg.

Hogy pihentek a nyáron? Nálunk szép idő van. Kerékpározom. Fürdöm. Nágya meg J. V. mindenkit melegen üdvözöl.

Genfből Mihnyevóba
(Moszkva korm., Szerpuhov kerület).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

167
M. I. ULJANOVÁNAK

1908 augusztus 9.

Kedves Manyácska! Itt küldöm neked azoknak a helyeknek a látképét, ahonnan most visszaérkeztem. Kirándultam a hegyekbe. A rossz idő miatt nem maradhattam ott hosszabb ideig. De azért pompás kirándulásokat tettem. Most azt remélem, hogy kb. másfél hónap múlva végre befejezem mértéktelenül elhúzódott munkámat. Utána — együtt sétálunk majd. Nagyon remélem, hogy ősszel hosszú időre eljössz hozzánk. Igaz? Okvetlenül gyere! Nagyon jó lenne, ha anyánk is jöhetne. A nyár idén nem valami szép, eső és vihar több a szokottnál. Van remény arra, hogy szeptemberben itt jó idő lesz. Gyertek!

Átutazóban itt volt Marija Ivanovna. Elbeszélgettünk vele egy kicsit. Nála voltam múlt vasárnap este. Két napot töltött Genfben, és aztán elutazott Olaszországba. Párizsban keveset időzött — mindössze két hetet. Általában túlságosan sietve végzi külföldi túráját!

Sokszor, sokszor csókoltatom anyánkat.

V. U.-d

A mieink mind egészségesek és sokszor üdvözölnek benneteket.

P. S. Vers l'Eglise nincs messze Diablerets-től[380]. Nem voltunk ott veled együtt. Genftől vasúton két és fél órányira van, gyalog kb. 4 óra hosszat tart az út.

Genfből Mihnyevóba
(Moszkva korm., Szerpuhov kerület).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

168

M. A. ULJANOVÁNAK*

P. S. Ma egy mulatságos tárcát olvastam a marslakókról, Lowell „A Mars és csatornái" című új angol könyve alapján írták. Ez a Lowell csillagász, sokáig dolgozott egy különleges obszervatóriumban, mégpedig, azt hiszem, a világ legjobb obszervatóriumában (Amerika).

Ez tudományos mű. Kimutatja, hogy a Marsban laknak, hogy a csatornák a technikának csodálatos alkotásai, hogy az emberek ott minden valószínűség szerint 2 $^{2}/_{3}$-szor akkorák, mint az itteniek, emellett ormányuk van, testüket toll vagy állati szőr fedi, s négy *vagy hat* lábuk van. Hát . . . igen, a mi szerzőnk[381] becsapott minket, amikor a marsbeli szépasszonyokat *hiányosan* írta le, nyilván a következő recept szerint: „a bennünket felemelő csalást jobban szeretjük tömérdek alantas igazságnál" . . .

Megjelent Gorkij új novellája: „Az utolsók".

Genfből Mihnyevóba
(Moszkva korm., Szerpuhov kerület)
1908 nyarán.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* A levél, amelyhez Lenin ezt az utóiratot csatolta, elkallódott. — *Szerk.*

169

M. A. ULJANOVÁNAK

08. IX. 30.

Drága anyuskám! Bizony már régen nem írtam neked. Azt reméltem, hogy Manyácska eljön és mindent elmond, de utazását folyton halogatja. Jó lenne, ha az itteni naptár szerint október második felében érkezne: akkor együtt utaznánk Olaszországba. Az a szándékom, hogy akkor egy hétig pihenek, miután befejeztem a munkámat (amelynek már a vége felé járok)[382]. X. 11-én három napra Brüsszelbe megyek[383], azután visszatérek ide, és szeretnék leruccanni Olaszországba. Miért ne jönne ide Mitya is? Hiszen neki is pihennie kell a betegekkel való bajlódás után. Igazán, hívd meg őt is — remekül sétálnánk együtt. Ha nehézségek volnának a pénz miatt, venni kell abból, ami Anna takarékkönyvén van. Azt remélem, hogy most sokat fogok keresni.

Remek lenne az olasz tavak körül sétálni. Azt mondják, szép ott késő ősszel. Anyuta valószínűleg hamarosan meglátogat, és akkor küldd el ide Manyácskát is, Mityát is.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

Milyen az ősz nálatok a falun? Itt nem csúnya. A nyár rossz volt, most azonban néha egészen nyárias napok vannak.

A mieink mind egészségesek és kérik, adjam át mindnyájatoknak üdvözletüket.

V. Uljanovod

Genfből Mihnyevóba
(Moszkva korm., Szerpuhov kerület).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

170

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

08. X. 27.

Kedves Anyuta! Nagyon csodálkozom hosszú hallgatástokon. A Moszkvába költözés valószínűleg egy csomó vesződséggel járt, és nem a levélírás a legfőbb gondotok.

Adj meg nekem, kérlek, egy címet, amelyre könyvem kéziratát elküldhetem. A könyv elkészült. Terjedelme 24 nyomtatott ív (40 000 betűs) — vagyis kb. 400 oldal. Mintegy két hét múlva befejezem átnézését és elküldöm: az elküldéshez szeretnék egy jó címet kapni.

Ami a kiadót illeti, úgy látszik, rosszul áll a dolog: ma hírt kaptam arról, hogy Granat megvette a mensevikek „történetét", vagyis ott felülkerekedtek a mensevikek. Világos, hogy Granat most vissza fogja utasítani könyvem kiadását[384]. Vedd figyelembe, hogy most nem töröm magam a honoráriumért, vagyis hajlandó vagyok engedményekre (bármilyenekre) és arra, hogy a fizetést elhalasszák, amíg nincs bevétel a könyvből — szóval a kiadó semmit sem kockáztat. A cenzúra kérdésében szintén kész vagyok *minden* engedményre, mert kétségtelenül egész könyvem legális, és legfeljebb egyes kifejezések kifogásolhatók*.

Várom a választ.

A mieink csókjaikat küldik anyánknak és neked. Én is.

V. Ul.-od

Genfből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

* Ergo, hacsak a legkisebb lehetőség is van, köss szerződést, ***bármilyen*** feltételek mellett.

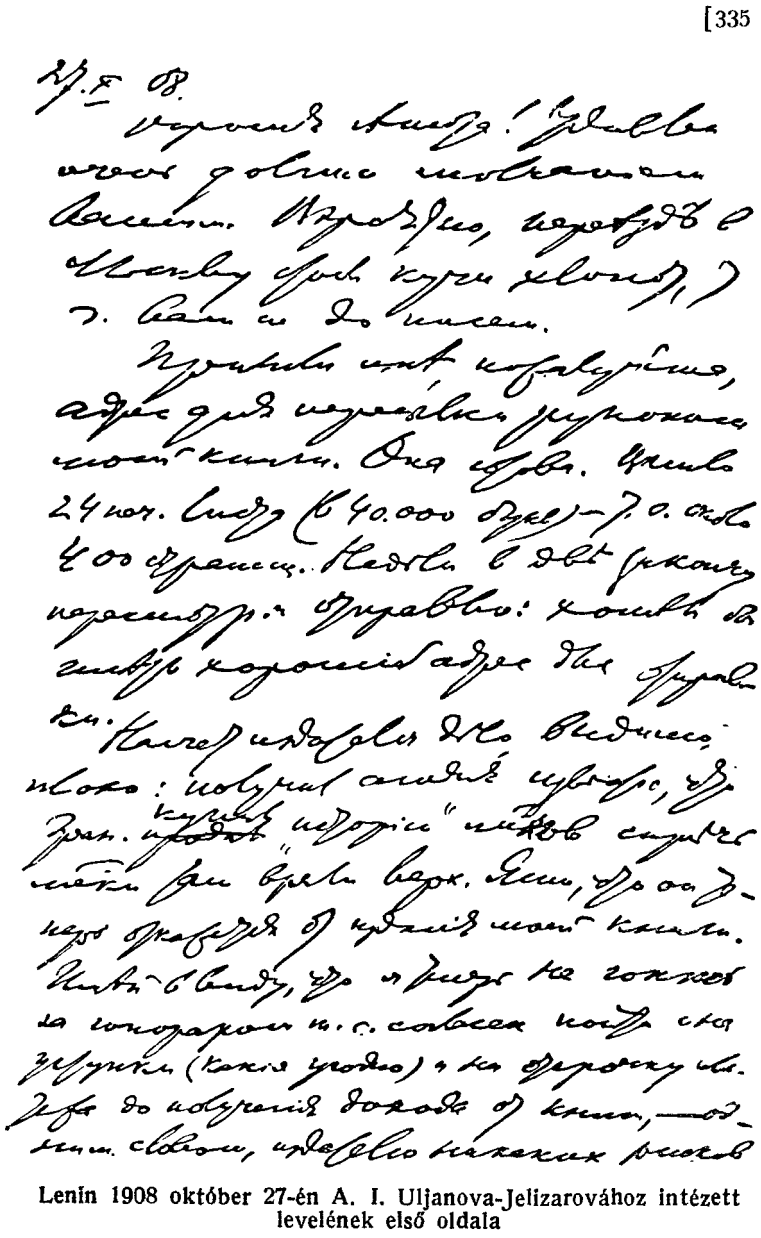

Lenin 1908 október 27-én A. I. Uljanova-Jelizarovához intézett levelének első oldala

171

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNA

08. XI. 8.

Kedves Anyuta! Levelezőlapot kaptunk ma tőled meg anyánktól az új címmel. Megkaptad-e a Presznya 44,4-be címzett levelemet? A nagy kéziratot nem merem elküldeni a te személyes címedre és általában máshova, mint bármiféle *kiadóvállalat* címére. Ha lehet, kutass fel egy ilyen címet, és én a kéziratot *azonnal* feladom. Egyelőre várom a választ erre a levelemre. Egyébként, ha a cenzúra szempontjai *nagyon* szigorúaknak bizonyulnak, akkor a „papi maszlag" kifejezést mindenütt a „fideizmus" szóval lehetne helyettesíteni és megmagyarázni egy jegyzetben („a fideizmus az a tan, amely a hittel helyettesíti a tudást, vagy általában bizonyos jelentőséget tulajdonít a hitnek")[385]. Ezt azért írom, hogy *megmagyarázzam*, milyen jellegű engedményekre vagyok hajlandó.

Anyánkat sokszor csókolom. Kézszorítással

V. Ul.-od

Genfből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

172

M. A. ULJANOVÁNAK

08. XI. 17.

Drága anyuskám! Manyácska ma Lausanne-ba utazott Dr. Mermodhoz, egy neves fülorvoshoz. Az orvos levélben közölte, hogy mikor fogadja: az itteni szaktekintélyeknél várni kell, amíg sorra kerül az ember. De az általános vélemény az, hogy ez jó orvos. Négy évvel ezelőtt egy kis műtétet végeztek rajtam klinikáján: kitűnően dolgoznak. Ezért remélem, hogy Manyán segíteni fog, őt a fülfájás még mindig eléggé kínozza és zavarja a munkában. Manyácska a mi házunkba költözött, egy emelettel feljebb, mint mi; a szobába kályhát állítottak, és most ott kellemes meleg van. Nálunk ebédel és vacsorázik. Csak a latin nyelvvel volt baj nála. Kiderült, hogy a latint megkövetelik, és hogy vizsgázni csak XI. 19-én lehet. Eddig a határidőig mindössze tíz nap volt hátra. Megkíséreltem rávenni őt arra, hogy „gyorsított menetelésben" vegye át a nyelvtant és kockáztassa meg a vizsgát; hiszen franciául jól tud. De kiderült, hogy nem tud nagyon intenzíven dolgozni, gátolja a fülfájás; aztán meg olyan kevés az idő, hogy az esélyek rosszak. Így hát abbahagyta a latint. Azzal vigasztalódik, hogy valószínűleg mindnyájan átmegyünk Párizsba, és akkor ő természetesen velünk jön. Párizsban nem követelik meg a latint. Ami költözésünket illeti, az úgyszólván teljesen eldöntött kérdés, de aligha kerülünk el innen előbb, mint egy hónap múlva. A költözés persze rengeteg vesződséggel fog járni. Reméljük, hogy a nagyváros mindannyiunkat felráz majd egy kissé; már nagyon elegünk van abból, hogy itt üljünk ebben a

vidéki zugban. Párizsban persze drágább az élet, ez igaz. A klíma bizonyára nem rosszabb a genfinél. Itt a klíma meglehetősen nedves, kellemetlenül ködös. Most majd érdeklődünk, mitévők legyünk a kerékpárokkal. Sajnáljuk itthagyni őket — remek dolog ez pihenésre és sétára—, viszont úgy tudom, elég nagy vámot kell fizetni, de remélem, ezt is el tudjuk intézni. Anyutának mondd meg, kérlek, hogy a filozófiai kéziratot már elküldtem annak az ismerősünknek, aki abban a városkában lakott, ahol Krasznojarszkba való elutazásom előtt, 1900-ban találkoztunk[386]. Remélem, már megkapta és továbbította nektek. Ha nem, meg kell látogatni, hiszen nem lakik messze tőletek. Nagyon kérlek, jelezzétek azonnal néhány szóval a kézirat vételét. Pétervárra két barátunknak írtam, és kértem segítségüket a kiadás megszervezésének dolgában[387]. Megbíztam őket azzal, hogy a „Znanyijé"-nél dolgozó közös ismerősünk[388] útján lépjenek érintkezésbe Anyutával, ha valami lehetőség kínálkozik. Magára a „Znanyijé"-re úgyszólván nem számítok: „gazdája"[389], aki félig-meddig ígéretet tett Anyutának, ravasz róka, és valószínűleg elutasító választ ad, miután megszimatolt valamit Capriban, ahol Gorkij lakik[390]. Másutt kell keresni. Arról, hogy minden engedményre kész vagyok, már írtam.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. Uljanovod

Genfből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

173

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

08. XI. 26.

Kedves Anyuta! Alighogy elküldtem neked a „riasztó" levelet*, megérkezett a te XI. 9-i leveled, amelyben értesítesz, hogy a munka épségben megérkezett. Egyetértek azzal, hogy idegeskedtem itt is, a küldéssel is. De halálosan félek ennek a nagyméretű sokhónapos munkának az elvesztésétől, és a késedelem is csakugyan az idegeimre megy. Nagyon jól tetted, hogy távirati választ kértél. Ha elutasítják — azonnal ki kell adni Boncs útján. Más kiadót úgy látszik nem kapunk. Boncs meg kölcsönt vesz fel és úgy adja ki, nem tudom kinek az útján, nem tudom hogyan, és nem nagyon bízhatom abban, hogy akár egy fillért is kapok, de hát mégis kiadja[391]. Már két kollégának írtam Pétervárra és még fogok írni. Persze, ha valami lehetőség kínálkozik nálad, add oda, és általában intézkedj magad, de minden jel arra mutat, hogy kevés az esélyünk.

Ha nincs kiadó, küldd el egyenesen és azonnal Boncsnak: csak senkinek ne adja oda elolvasni és nagyon őrizze a lebukástól! Ezt írd meg neki.

Mellékelek két javítást, jobban mondva egy javítást meg egy betoldást. A 60. oldalon (a „Bevezetés" végén) a „Valentyinov összezavarja azokat" (9—10. sor felülről) szavak után húzzuk ki a következőt, egészen a . . . „mi stb." szavakig (2. sor alulról), és írjuk ezt:

„Valentyinov összezavarja azokat és emellett mulat-

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

ságosan vígasztal bennünket: »Mi nem tartjuk filozófiai bűnnek — írja —, hogy Mach ‚közeláll' . . .hoz.«"*

(stb. 61. old.)

Írd be ezt a szövegbe, kérlek.

Azután a betoldást külön lapon küldöm, amelyet könnyen be lehet ragasztani. Ez az 5. paragrafus (V. fejezet) *utolsó szavához* fűzött jegyzet[392]. Ennek a fejezetnek a másolata most nincs itthon nálam, ezért nem idézhetem az utolsó szót, de erre nincs is szükség.

Meleg kézszorítással *V. Ul.-od*

P. S. Leveledet Párizsba továbbítom Manyácskának. Onnan még nem kaptunk levelet tőle.

P. S. Kérlek, ismételd meg a címedet. Manyácska elvitte, és én emlékezetből írom.

Genfből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

---

* A 60. oldal második felének ilyennek kell lennie.

174

M. A. ULJANOVÁNAK

08. XII. 10.

Drága anyuskám! Ma végre átadtuk a lakást. A holmi egy részét ma adjuk fel teherárúként. Mi magunk szombaton vagy legkésőbb hétfőn indulunk. Lakást már találtak számunkra. Avenue d'Orléans, 69 vagy 67 — Párizsból pontosabban megírom. Most Manyácska címére kell nekünk írnod. Első emeleti lakást vettek ki nekünk, 3 szobát, azaz egyet Manyácska részére.

Most kaptam levelet Anyutától és a következő távíratot küldtem neki: acceptez immédiatement seconde condition*. Nagyon örülök, hogy sikerült a dolgot a „Znanyije" mellőzésével nyélbe ütni, és azt gondolom, minél hamarább alá kell írni a szerződést a második feltétel alapján. A legfontosabb most, hogy ne veszítsünk időt, mielőbb biztosítsuk magunknak a kiadót egy szabályszerű szerződéssel, és sürgessük a kiadást. Ha lehet, a szerződésbe is bele kellene foglalni az *azonnali* kiadást. (Ha lehet, köss ki minél több ingyenes szerzői példányt, de ezért, természetesen, nem kell megmakacsolnunk magunkat.) Mellesleg. Azt tanácsolom Annának, hogy a szerződés aláírásakor legyen óvatos, vagyis lehetőleg ne adja a saját nevét, hogy a sajtótörvény alapján ne ő feleljen (és ne őt ültessék le, ha valami baj van; ezt meg kell beszélni hozzáértő emberekkel). Vajon nem lehetne-e a szerződést az én nevemre kiállítani, és Anyutát egészen megkerülni, vagyis egyáltalán nem említeni?[393]

* — fogadd el azonnal a második feltételt. — *Szerk.*

Két levelet téves címre küldtem nektek. Ezeket a leveleket valószínűleg nem kaptad meg, mert egy szóval sem említed őket. Talán célszerű lenne egy beadványt írni a postához, mellékelni ennek a levélnek a borítékját, megmutatni, hogy a kézírás egy és ugyanaz, hogy a levelek ugyanabból a városból érkeztek M. A. Uljanovának vagy A. I. Jelizarovának címezve, hogy csak az utca elnevezésében van hiba. Ezt írtam: Hamovnyiki, *Szokolnyicsij* pereulok, Obolenszkij helyett. Megkaptátok ezeket a leveleket?* Ha nem, akkor *ismételni fogom* az egyikben küldött betoldást.

Még néhány kisebb javítást küldök az 5. fejezethez. Nagyon kérlek, hogy a korrektúrát ívenként küldjétek (mindent a következő címre: M—lle M. Oulianoff. Boulevard St.-Marcel 27. Paris), hogy átnézhessem. Entre nous**, végső esetben az 1. feltételt is elfogadnám; de a 2. olyan előnyös, és az a lehetőség, hogy azonnal kiadják, mégpedig Moszkvában, olyan csábító, hogy két kézzel kell kapni utána. Ami a szerző nevét illeti, nincs határozott kívánságom: amelyiket akarják, nekem mindegy, válasszon a kiadó.

Szeretettel ölellek, drágám, és Anyutát melegen üdvözlöm. A mieink is mindannyian.

V. Uljanovod

Genfből Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

---

* A levelek elkallódtak. — *Szerk.*
** — köztünk mondva. — *Szerk.*

175
A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Párizs, 08. XII. 19.

Kedves Anyuta! Ma megkaptam Genfből továbbított leveledet és levelezőlapodat Mánya útján. Szóval minden el van intézve és alá van írva. Ez pompás. A javításokról az elveszett levélben írtam neked. Megismétlem. *Egyetértek azzal*, hogy a hangnemet Bazarovval[394] és Bogdanovval[395] kapcsolatban enyhítsük; de Juskeviccsel[396] és Valentyinovval[397] kapcsolatban nem érdemes enyhíteni. Ami a „fideizmust" stb. illeti, *csak* kényszer esetén egyezem bele, vagyis csak a kiadó ultimatív követelésére. A korrektúrát illetően nincs olyan tervem, hogy itt végezzem és innen kelljen rá várni. Ez bizonyára lehetetlen. Csak az a kérésem, hogy a levonat elkészülte után azonnal küldjék (tehát az első javítatlan levonatot — a kinyomtatott ívek folyamatos küldésén *kívül*) — abból a célból, hogy *végső esetben* táviratozhassak vagy jelezhessem a sajtóhibát stb. Kauvelartot valóban ki kell javítani Kovelartra, bár valószínűleg flamand, és ördög tudja, Ko-nak írják-e a flamandok vagy Kau-nak.

Még Genfből egy javításokat és kiegészítéseket tartalmazó levelet küldtem neked egy megbízható címre. Megkaptad-e?

A szállodából most átmegyünk új lakásunkra: Mr Vl. Oulianoff, 24 Rue Beaunier 24*. Paris (XIV-me). Nagyon jó lakást találtunk, elegánsat és drágát 840 frs + kb. 60 frs adó, no meg + évente kb. ugyanennyi házmesterpénz.

* au deuxième au-dessus de l'entresol — Oroszországban *negyedik* emeletnek mondanák —, porte à droite.

A moszkvai árakhoz képest ez olcsó (4 szoba + konyha + mellékhelyiségek, víz, gáz), az itteniekhez képest drága. De legalább tágas és, reméljük, jó lesz. Tegnap bútort vettünk Manyácskának. A mi bútorunkat Genfből hozattuk el. A lakás csaknem Párizs legszélén van, délen, a Montsouris park közelében. Olyan csönd van, akár vidéken. Nagyon messze lakunk a központtól, de hamarosan tőlünk két lépésnyire metrót, földalatti villamosvasutat fognak építeni, és általában van közlekedés. Párizzsal egyelőre meg vagyunk elégedve.

A mieink mind üdvözletüket küldik. Csókoltatom anyánkat. Meleg kézszorítással.

V. Ul.-od

Puriskevicset hagyd úgy[398]. A többi gorombaságot hajlandó vagyok enyhíteni, úgyszintén az illetlen kifejezéseket. Azt, hogy odagondolta magának a jóistent — meg kell változtatni: „»odagondolt« magának . . . nos, mondjuk enyhén, vallási fogalmakat" vagy valami ehhez hasonlót[399].

Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

176

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

24 Rue Beaunier. Paris (XIV-me)

08. XII. 24.

Kedves Anyuta! Ma kaptam meg a korrektúrákra vonatkozó leveledet és sietve írok néhány szót, noha előző levelemben, úgy emlékszem, már tisztáztam a félreértést. Nekem nem az volt és jelenleg sem az a kívánságom, hogy a korrektúrákat ide küldjék javítás végett, vagyis azzal, hogy megvárjátok, amíg én innen elküldöm a javított szöveget. Azt kérem, küldjék el nekem a korrektúrát *minden esetre*, tehát vagy azért, hogy jelezhessem a sajtóhibákat és a legfontosabb javításokat, vagy hogy rendkívüli esetben stb. táviratilag leállíthassam a munkát, vagy végül azért, hogy bizonyos kevéssé valószínű eshetőségekre legalább egy levonat legyen a kezemben.

Ezért az a kérésem, hogy az *első* (vagy a második, és még jobb, ha az első és a második) korrektúrából *két* példányt húzzanak le: az egyiket te fogod olvasni, a másodikat *azonnal* elküldítek nekem, ezzel senkit semmiben fel nem tartóztatva. Azt gondolom, hogy a kiadónak erre *minden* lehetősége megvan: végső szükség nélkül a legkisebb fennakadást sem fogom okozni. Ha két korrektúrapéldány lehúzása költségekkel járna (ez pedig aligha van így, és *mi* ne vessük fel ezt a kérdést), akkor hajlandó vagyok azokat vállalni.

Ha az *első* korrektúrát rendszeresen küldik, akkor a fennakadás *sohasem* fog egy hetet kitenni, mert néhány napot igénybe vesz a teljes korrigálás és a kinyomtatás (az első korrektúra javítása; a második korrektúra javí-

tása; tördelés; nyomtatás). A kiadó nem mond igazat, amikor *egy heti fennakadásról* beszél.

Mellesleg, fennakadás esetére mindjárt megegyezhetünk a táviratra vonatkozóan. Ha azt fogom írni: arrêtez 12 vagy 65 stb., akkor arrêtez azt fogja jelenteni, hogy állítsák le a nyomást, vagyis várják meg a szerzői korrektúrát, a két számjegy közül pedig az első a fejezetet, a második a paragrafust fogja jelölni (12 = 1. fej., 2. §; 65 = 6. fej., 5. § stb.). Ismétlem, ezt csak feltétlen szükség esetén fogom megtenni.

A paragrafusok címét lehetőleg ne vastag betűvel, hanem petittel vagy kurzívval szedjék. De ez persze nem fontos.

Nem veszett-e el egy kiegészítéseket és kisebb javításokat tartalmazó levél? Hogy az E. Becherre vonatkozó javításokat és kiegészítéseket megkaptad[400], azt látom a leveledből, de előtte volt még egy levél javításokkal*.

Nagyon-nagyon örülök, hogy a dolog gyorsan halad. Ez a fő.

Anyánkat csókolom. Meleg kézszorítással.

V. Ul.-od

A mieink mind üdvözletüket küldik. Kezdik megszokni Párizst.

Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

1909

177

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. II. 6.

Kedves Anyuta! Tegnap levelet írtam neked, amelyben közöltem, hogy feladtam minden reményt a korrektúrákkal kapcsolatban*, és ma reggel megérkeztek az első korrektúrák! Mindenesetre küldöm a sajtóhibák rövid jegyzékét (általában kevés hiba van): az is érdekel, gyorsan és még idejében megérkezik-e. Magukat a levonatokat jobbnak látom nem visszaküldeni.

(Következik a sajtóhibák és javítások felsorolása.— *Ford.*)[401]

Ez minden.

Csókolom anyánkat. Meleg kézszorítással.

V. Ul.-od

A mieink mind üdvözleteiket küldik. Most színházba készülünk Manyácskával — orosz darabhoz. Andrejev darabját, az „Életünk napjait" játsszák.

Párizsból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

178

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anyuta! Tegnap táviratot küldtünk neked és ma megkaptuk a választ[402]. Manyácska mindenképpen azon igyekezett és igyekszik, hogy azonnal utazzék, de most, azt hiszem, hajlandó megvárni a levelet. Milyen anyánk egészségi állapota? Elolvastam Mitya levelét, és *arra kérem*, hogy most rendszeresen *írjon nekünk:* ő mint orvos jobban látja a beteg állapotát, különösen a szakemberekkel való konzultálás után, és *nagyon kérem, gyakrabban* értesítsen minket, még ha egészen rövid levelekben is. Ami a korrektúrát illeti, nagyon kérlek, add át valakinek: téged terhelni ilyen időben — ez már egészen embertelen dolog volna. A kézirat megvan — tehát fogadj fel a diákok stb. közül (vagy az „író"[403] stb. útján) valakit, aki az utolsó korrektúrát elvégzi, add meg neki a címemet, és ne foglalkozz, kérlek, sajtóhiba-igazítással. Enélkül is keserves . . . Sokszor, sokszor csókolom anyánkat. A mieink mindnyájan meleg üdvözletüket küldik.

Mark a határidő lejárta előtt nem akar utazni: azt mondja, a mai időkben úgysem engedik a fővárosba.

Meleg kézszorítással *V. Ul.-od*

Párizsból Moszkvába
1909 február 16 vagy 17-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

179

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anyuta! Küldöm a ma megkapott korrektúraívekre vonatkozó javításokat. Megkaptam:

(*α*) a 97—112. oldalakat tördelve.

(*β*) a 81—97. hasáblevonatokat (a kéziratban 302—364. old.).

De az előbbi és az utóbbi között kihagyás van: a tördelt szöveg a kézirat 274. oldalával végződik (vannak még 274a, 274d oldalak is), a hasáblevonat pedig a 302. oldalnál kezdődik. Tehát *mintegy 27 kéziratoldal kimaradt!!* Nem maradt-e ki egy egész tördelt ív? Nem esett-e ki a csomagból? Vagy talán véletlenül elfelejtették elküldeni vagy a nyomdából kiadni? *Nagyon kérlek*, küldd el nekem ezeknek a kimaradt oldalaknak (a kézirat 274—302. oldalainak) a korrektúráját, és mindenesetre gondoskodj arról, hogy ki ne hagyják ezt a tördelésnél és a nyomásnál. A kimaradt rész *különösen* fontos számomra és könyvem számára.

Most még pontosabban körülírom a kihagyást a kézirat alapján. A betördelt 112. oldal utolsó szavai: „Ezeket az aktív erőket ki kell". A kéziratban ez a 274 vagy a 274a vagy a 274b oldal lesz. Ezek után a szavak után kezdődik a kihagyás. Kimaradtak a 274*a*—302. oldalak egészen a következő szavakig: „még tovább idézzük Bazarovot" bezárólag, vagyis a felülről számított 3. sorig bezárólag. Ez a kihagyás pontos terjedelme[404].

Még egy hiba van a hasábon, jobban mondva nem is hiba, hanem egy apróság, amely a tördelésnél hibaforrás lehet: a 88. hasábon alulról számítva *tizenhét* sort [kezdve ezektől a szavaktól: „érveket" (negyedik német kiadás, 14.

old.) stb.] [a kéziratban a 338. old.] a *89.* hasáb *végére* kell tenni.

Más szóval: a szedésben a „szervező formáinak" szavak után (a 88. hasábon 18. sor alulról számítva, a kéziratban 334. old. 6. sor felülről számítva) ezek a szavak következnek: „érveket" (14. old. stb.), vagyis a 338. old. felülről számított 7. sora. Figyelmesen meg kell nézni, nehogy hiba essék a tördelésnél.

Nyomatékosan kérlek, add át az utolsó korrektúrát (és a velem való levelezést) díjazás ellenében valakinek, aki *nyelveket tud.* Mitya vegyen magához *száz rubelt,* menjen el az „íróhoz" és *fogadja fel** vagy őt magát, vagypedig az általa javasolt személyt, aki a korrektúrák utolsó olvasását elvégezné és velem fenntartaná a kapcsolatot. Ezt *meg kell* tenni, mert te most, *érthető módon,* nem foglalkozhatsz a korrektúrákkal, és csak gyötrődnél és kínlódnál velük. *Nagyon kérlek, tedd ezt meg azonnal.*

Tegnap írtam neked, és Manyácska is írt. Sokszor csókolom anyánkat. „Un peu mieux" — ez nagyon bizonytalanul hangzik . . .[405] Írjatok.

Meleg kézszorítással *V. Ul.-od*

P. S. Kérlek, küldd el nekem azonnal a *már kinyomtatott* íveket is: összeállítom a sajtóhibák jegyzékét. Ez nagyon fontos, mert akkor bizonyos dolgokat ki lehet javítani még az egész könyv kinyomása után is.

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Párizsból Moszkvába
1909 február 17 vagy 18-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

---

* 2—3 órányi munkáról van szó

180

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anyuta! Tegnap este megkaptuk leveledet drága anyuskánk néhány sorával. Manyácska és mi mindnyájan szörnyen megörültünk neki. Manyácska ma felélénkült és elment sétálni Markkal — mardi gras[406] van és a franciák majd kibújnak a bőrükből. Anyánkat sokszor csókolom és csókoljuk mindnyájan — nagyon reméljük, hogy most már rendbe jön, és nem lesz visszaesés.

Ma megkaptam a tördelt 8. és 9. ív korrektúráját (113—144. old.), és a legnagyobb örömmel láttam, hogy sem kihagyás nincs, sem a hasábokat nem zavarták össze (erről a múltkor írtam, amikor *nem láttam* a tördelt korrektúrát: mellesleg, te a csomagokat nem kötöd át madzaggal, és egyes oldalak, sőt ívek is könnyen kieshetnek).

Ennek a két ívnek a korrektúrája általában véve nagyon jó, aminek szívből örülök. Mégsem vonom vissza azt a kérésemet, hogy add át a korrektúrát valakinek díjazás ellenében (erről előző levelemben írtam), mert félek, anyánk betegsége alatt túlságosan nehezedre esne ilyen unalmas munkának szentelni idődet és erre összpontosítani figyelmedet.

Küldöm a javításokat a 8. és 9. tördelt ívekhez (a 113—144. nyomtatott oldalakhoz). Ha hozzáfognak az ívek *kinyomásához*, küldd el nekem őket, nagyon kérlek, az 1. ívtől kezdve — hogy összeállítsam azoknak a sajtóhibáknak a jegyzékét, amelyeket fel kell tüntetni, ha nem másképp, hát a könyvbe beragasztott külön lapon.

Még egyszer csókolom anyát, meleg kézszorítással.

V. U.-d

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Párizsból Moszkvába
1909 február 23-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

181

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anna Iljinyicsna Jelizarovának. Moszkva. Hamovnyiki, Obolenszkij pereulok 5/7 Boldireva, 30. ajtó. Russie. Moscou

09. III. 2.

Kedves Anyuta! Itt kaptam meg leveledet és Mitya levelét — nagyon köszönöm. Párizsból már megírtam neked, hogy az utolsó korrektúra kitűnő volt. Ha anyánk jobban van és te nem vagy túlságosan fáradt, akkor természetesen nem ragaszkodom a korrektúrák átadásához. De nem fáradtál-e ki túlságosan? Mitya leveléből örömmel értesültem, hogy anyánk jobban van. Végre — nyilván sokat szenvedett. Küldd, kérlek, mint eddig, nemcsak a tördelt, hanem a tördeletlen korrektúrákat is (nem baj, hogy többször javítok: inkább kevesebb legyen a hiba). A már kinyomtatott íveket szintén küldd el azonnal Párizsba.

Nizzában üdülök. Pompás itt a nap, a meleg, a száraz idő, a déli tenger. Néhány nap múlva visszatérek Párizsba.

Szeretettel ölelem anyát, és mindenkit üdvözlök.

V. U.-d

Nizzából.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

182

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. III. 9.

Kedves Anyuta! Tegnap este érkeztem Párizsba (remek nizzai üdülés után), és elolvastam 16-i leveledet.

Küldöm a 10. és 11. tördelt ívre vonatkozó javításokat. Csak két javítás fontos. Bogdanov könyvének címe „Empiriomonizmus", nem pedig „Empiriokriticizmus". Ezt a hibát *okvetlenül* fel kell tüntetni a hibaigazítóban, ha már nem lehet kijavítani[407] (nem tudom, megkaptad-e Nizzából írt levelezőlapomat — két lapot küldtem neked onnan; az egyiken már rámutattam erre a sajtóhibára*). A másik hiba — a 170. oldalon a felülről számított 9. sorban a Plehanov-idézetben az „erre" szó felesleges.

Ami a korrektúra átadását illeti, természetesen igazad van, hogy mindent megtettél ennek érdekében, mert ilyen aprólékos és unalmas munkát összeegyeztetni anyánk ápolásával rendkívül nehéz. Csak azt csodálom, hogy ilyen munkakörülmények között az utolsó korrektúrák olyan kitűnően sikerültek.

A legfontosabb nekem a könyv gyors megjelenése. Már így is nagyon elhúzódott[408]. Legalább a régi naptár szerinti március 15-re kiadnák, különben egyszerűen kétségbe kell esni! Ami a kötbért illeti, nem tudom, lehet-e követelni. Kételkedem benne. Aztán van-e értelme annak, hogy végleg elrontsuk viszonyunkat a kiadóval? Nincs értelme.

Vajon az, hogy az utóbbi napokban nem kapok

* A levelezőlap elkallódott. — *Szerk.*

korrektúrákat, nem azzal magyarázható-e részben, hogy te elutazásom miatt abbahagytad a küldést? Remélem, hogy ez az oka, nem pedig a nyomda meg a szedés késedelme. Most, kérlek, küldj el mindent.

Mitya leveléből látom, hogy anyánk egészségi állapota javulóban van. Végre! Sokszor csókolom anyánkat, és mindenkit melegen üdvözlök.

V. U.-d

P. S. Kérlek, ne enyhítsd azokat a helyeket, ahol kikelek Bogdanov ellen és Lunacsarszkij papi maszlaga ellen[409]. Velük mi *teljesen szakítottunk*. Nincs miért enyhíteni, nem kell.

P. S. Az „írónak" *ezer* köszönet, hogy hajlandó segíteni. Ő, úgy látszik, mégiscsak valódi *marxista*, nem pedig „perc-marxista", mint egyesek. Azonnal vidd el neki nevemben a könyvemet.

JAVÍTÁSOK A 10. ÉS 11. TÖRDELT ÍVEKHEZ
(145. old.—176. old.):

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke.—*Ford.*)

Párizsból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

183

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. III. 12.

Kedves Anyuta! Ma megkaptam az 1—9. szemleíveket és a 13. ívet. „Tiszta" ívek, vagyis jó a papír, és úgy látszik már nyomtatottak, de mindegyik ív felső részén számomra érthetetlen pecsét (nyomdai pecsét) van: „korrektúra".

Akárhogy áll a dolog, akár korrektúra ez, akár már kinyomtatott ív, mindenesetre meg kell mondanom, hogy az összekuszált bekezdéseket helyesen javították ki és *általában* ezek a szemleívek egészen, egészen jók. Csak egy, egyetlenegy vágyam és kérésem van most: a könyv megjelenésének *siettetése*. Most a dolog teljesen egyenesben van, a korrektúra nagyszerűen halad, siettetni, siettetni bármi áron, mert pokolian, képtelenül késtünk. Ezért, ha téged bármi újra visszatartana, okvetlenül azonnal alkalmazz egy segédkorrektort (ha még nem alkalmaztál).

Küldöm azoknak a sajtóhibáknak a jegyzékét, amelyeket *nem javítottak ki*, de amelyekre rámutattam előző javításaimban: ez a jegyzék csak a 6—9. és 13. ívre vonatkozik (az első öt ívre vonatkozó jegyzéket csak holnapholnapután küldöm, mert ezeket az íveket odaadtam valakinek és előbb vissza kell őket kérnem).

Ezeket a sajtóhibákat okvetlenül fel kell tüntetni a könyv elején vagy végén elhelyezett hibaigazítóban, mert *vannak* köztük értelemzavarók. De általában *olyan kevés* a sajtóhiba, hogy miattuk *semmi esetre sem* érdemes késleltetni a kiadást.

A 10., 11. és 12. ívet (145—192. old.) betördelve még nem kaptam meg, ezért ezekhez a sajtóhiba-jegyzéket külön fogom küldeni. Pontosan megjelölöm: *ezeknek és ezeknek* a tördelt nyomdai íveknek a sajtóhiba-jegyzéke. Anélkül hogy megvárnátok utolsó jegyzékemet, a könyvet okvetlenül úgy kell kiadni, hogy ez a jegyzékem benne legyen, *észrevett sajtóhibák* címmel.

A legfontosabb: 126. old., felülről a 16. sor.

Csókolom anyánkat, meleg kézszorítással

V. U.-d

P. S. *Kérlek*, ne enyhíts *semmit* a Bogdanov, *Lunacsarszkij* és társaik ellen irányuló részeken. Lehetetlen enyhíteni. Te kihagytad, hogy Csernov „becsületesebb" ellenfél, mint ők, és ezt nagyon sajnálom. Így más a színezete. Vádjaim egész jellegében nincs összhang. Éppen arról van szó, hogy machistáink *becstelen*, aljas és gyáva ellenségei a marxizmusnak a filozófiában[410].

A 6—9. ÍVEK (81—144. old.) SAJTÓHIBÁINAK JEGYZÉKE:

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

A 13. ÍV (193—208. old.) SAJTÓHIBÁINAK JEGYZÉKE:

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Párizsból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

184

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. III. 21.

Kedves Anyuta! Amint a lapokból valószínűleg értesültél, itt postás-sztrájk van[411]. A rendszertelenség teljes. Korrektúrákat nem kapok (a tördelt 13. ív után semmit sem kaptam).

Ezt a levelet mindenesetre ajánlva küldöm, és kérlek, hogy *te is ajánlott levélben* válaszolj.

1) Küldöm a sajtóhiba-jegyzéket az 1—5. ívekhez.

2) Küldöm a javítást a 630. kéziratoldalhoz*.

3) Nagyon kérlek, *a hibaigazítóban* tüntesd fel: a III. fejezet 6. §-a elején (vagyis a szabadságról és szükségszerűségről szóló §-ban) szereplő jegyzetet.

Ehelyett: nemcsak mosolyra derít

ez kell: nem mosolyra derít, hanem undort kelt.

Ez szükséges javítás, mert különben el volna ferdítve a gondolatom: a vallással való kacérkodást egyáltalán nem tartom nevetségesnek, de ocsmánynak annál inkább.

Arról, hogy semmi esetre sem szabad enyhíteni a Bogdanov és Lunacsarszkij ellen irányuló részeket a könyv második felében, már írtam, és remélem megkaptad ezeket a leveleket. [Főleg *ne* dobd ki „Puriskevicset" stb. a kantizmus bírálatáról szóló §-ban!]

Megkaptam Mark levelezőlapját. Hogy halad anyánk

* A javítás elkallódott. — *Szerk.*

gyógyulása? Sokszor csókoltatom. Nálunk mindenki egészséges és üdvözletét küldi.

V. U.-d

09. III. 22. — ma úgy hírlik, hogy a postás-sztrájk befejeződött. Mégis ajánlva küldöm a levelet és ajánlva kérem a választ — a biztonság kedvéért!

AZ 1—5. ÍVEK (1—80. old.) SAJTÓHIBÁINAK JEGYZÉKE:

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Párizsból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

185

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anyuta! Most kaptam meg III. 7-i ajánlott leveledet. Nagyon köszönöm!

Nagyon megörvendeztetett minket az a hír, hogy drága anyánk lábadozik és már fel is kel. Sok-sok szeretettel ölelem.

Mi van Markkal? Van hír felőle?

Nálunk végleg befejeződött a sztrájk. Na végre! Bizony ez a szép proletár-akció ugyancsak zavarta irodalmi ügyeinket...

Korrektúráidat és a tördelt íveket *bizony nem kaptam meg*. A szemleívekből csak az 1—9.-et (1—144. old.) és a 13.-at (193—208. old.) láttam. A korrektúrákat csak az elején a III. fej. 6. §-ig láttam.

A postás, igaz, azzal biztat, hogy a sacs de Russieket*, amelyeket a sztrájk alatt nem válogattak szét, ma vagy holnap szétválogatják és kézbesítik. Nem merem remélni.

Nos, mindenesetre nagyon, de nagyon örülök, hogy a dolog halad, hogy a 19. és a 20. ív már tördelve van, hogy tehát közel van a befejezés. Sok izgalmat okozott nekem a várakozás erre az elhúzódó könyvre.

Küldök egy kiegészítést. Ezért nem érdemes a könyvet visszatartani. De ha futja az időből, közöld a könyv legvégén, a befejezés után, más betűfajtával, például petittel. Úgy vélem, rendkívül fontos, hogy a machistákkal szembeállítsam Csernisevszkijt[412].

---

* — oroszországi postákat. — *Szerk.*

Természetesen beleegyezem, hogy 50 példány a te rendelkezésedre álljon.

Meleg kézszorítással *V. U.-d*

Párizsból Moszkvába
1909 március 23 vagy 24-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 1. sz. 1930.

186

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. III. 26.

Kedves Anyuta! Megkaptam ma a 15—18. tördelt íveket, és küldöm neked azoknak a sajtóhibáknak a jegyzékét, amelyeket *okvetlenül* ki kell nyomatni a könyv elejére vagy végére illesztett külön lapon.

A „szemle"-ívekből, vagyis a *valószínűleg* kinyomtatottakból (noha a nekem furcsának tűnő bélyegző van rajtuk: Korrektúra) *c s a k* az 1—9.-et és a 13.-at kaptam meg. Nagyon kérlek, küldd el nekem a többi szemleívet, vagyis a már kinyomtatott íveket.

Írd meg, mikorra várod a könyv megjelenését. Anyát sokszor csókolom.

V. U.-d

A 15—18. ÍVEK (225—288. old.) SAJTÓHIBÁINAK JEGYZÉKE:

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Párizsból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

187

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. IV/5.

Kedves Anyuta! Tegnap megkaptam a 14—20. tördelt íveket, 209—320. old., amelyek már megvannak nekem [tördelt anyagot most nem kaptam, csak a 10. ívet, vagyis a 177—192. oldalakat], ma pedig a 226—234. (kéziratban 784—809. old.) hasábokat.

Küldöm a hibaigazítót a *14.* ívhez (209—224. old.); — a többi ívhez a hibaigazítót már elküldtem — és a hasáblevonathoz a javításokat. Itt tulajdonképpen *egy* fontos javítás van: a 234. hasábon (az „orosz idealista fizikusról" szóló 7. § 1. bekezdésének a végén) [a kéziratban: 809. old.] ezt szedték ki: „materialista gondolkodónk, V. I. Vernadszkij". Ez teljesen kiforgatja az értelmet. Így kell: „gondolkodónk és természettudósunk stb."[413]

Ha a javítással elkéstünk — ezt a sajtóhibát mint értelemzavarót okvetlenül meg kell jelölni a külön lapon.

Arra a kérdésedre pedig, hogy „hová kell beiktatni a 802*a* és 802*b* oldalt és hol vannak ezek az oldalak? A kéziratban nincsenek" — közlöm, hogy ezeket az oldalakat külön küldtem (Genfből), és jegyzetként a „Rey azért beszél össze-vissza" stb. szavakkal kezdődő bekezdés felülről számított 7. sorában levő „tekintik" szóhoz kell beiktatni (a 6. §-ban), (a hasáblevonatban ez 232., a kéziratban pedig pedig 802. oldal)[414].

Mindenesetre (jobban mondva, arra az esetre, ha ezek a külön küldött kiegészítések* nem érkeztek meg) újra

* Ennek a kiegészítésnek (jegyzet a 802. oldalhoz) és a másik kiegészítésnek (a 7. § vége, a kézirat 812. oldalához) a másolatát

elküldöm őket. A könyvet miattuk, természetesen, *nem érdemes* késleltetni. Úgy látszik azonban, hogy a könyv a kiadó jóvoltából „maga" késlekedik pokolian... a végtelenségig. Világos, hogy húsvétra sem fog megjelenni!...

Csókolom anyát és azt kívánom, hogy mindketten minél hamarabb a Krímben legyetek. Meleg kézszorítással!

V. U.-d

HIBAIGAZÍTÓ A 14. ÍVHEZ (209—224. old.)

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Párizsból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

---

ugyanarra a lapra írtam. Valószínűleg mindkettő elveszett, és mindkettőt megismétlem. A nyomást késleltetni *egyikért sem* érdemes.

188

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. IV. 6.

Kedves Anyuta! Tegnap levelet küldtem neked a 14. ív sajtóhibáival és két kiegészítéssel. Remélem, megkaptad.

Ma reggel megkaptam a 10., 11. és 12. *szemle*ívet és a 21. tördelt ívet.

Küldöm azokat a sajtóhibákat, amelyeket *okvetlenül* ki kell nyomatni magában a könyvben a sajtóhibák jegyzékében.

Nagyon sajnálom, hogy a sajtóhibákat ilyen szétszórtan vagyok kénytelen küldeni (lásd a P. S.-ot): attól tartok, hogy egyes, a sajtóhibák jegyzékét tartalmazó papírlapok elveszhetnek. Talán, mihelyt megkapod, felragasztanád őket, hogy mindet egyszerre add át a nyomdának?

Ami a pénzt illeti — arra kérlek, azonnal küldd el nekem (pénzre most szükségem van); a legjobb ha bank útján küldöd, mégpedig a *Lyoni Hitelbank* útján. Hogy itt ne fizessek rá a pénzváltásnál, a legjobb lesz, ha Moszkvában frankot vesztek és már a pontos frankösszeget utaljátok át Párizsba a Lyoni Hitelbanknak (Crédit Lyonnais), Z ügynökség, Avenue d'Orléans 19 (Agence Z, Avenue d'Orléans 19) Uljanov úrnak (W. Oulianoff), a *6420.* sz. folyószámlára.

Ez a legkényelmesebb módja a pénzküldésnek. Az alkalmi küldés nem megbízható, ebben az esetben viszont csak a vevényt kell megőrizni; semmiféle csekket nem kell küldeni.

Szívből kívánom neked és anyának, hogy mielőbb elkerüljetek Moszkvából. Anyánknak feltétlenül szüksége van arra, hogy pihenjen és összeszedje magát a Krímben.

Sokszor, nagyon sokszor csókolom. Mindenkit üdvözlök

V. U.-d

P. S. A sajtóhibák jegyzékét most *m i n d a 21 ívhez* elküldtem, vagyis: az 1—18. szemleívekhez és a 19—21. tördelt ívekhez. Ellenőrizd kérlek, megvannak-e nálad mindezek a sajtóhiba-jegyzékek, és közöld velem. Ha valami elveszett, ismét megírom.

HIBAIGAZÍTÓ A 10—12. ÍVEKHEZ (145—192. old.)

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke.— *Ford.*)

HIBAIGAZÍTÓ A 21. ÍVHEZ (321—336. old.)

(Következik a sajtóhibák és javítások jegyzéke. — *Ford.*)

Párizsból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 1. sz. 1930.

189

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. IV. 8.

Kedves Anyuta! Megkaptam ma a 22. tördelt ívet (337—352. old.). Nagyon kevés benne a hiba. Ezek jegyzékét itt küldöm*.

A könyv megjelenésével kapcsolatban két nagyon fontos kérésem van hozzád.

1) Az előző hónap tapasztalataiból látom, hogy a kiadó és a nyomda még a maradék 4—5 ív kinyomását is képes nagyon, de nagyon elhúzni. Nekem viszont *pokolian* fontos, hogy a könyv hamarább megjelenjen. Megjelenéséhez nemcsak irodalmi, hanem komoly politikai kötelezettségeim is fűződnek. Ezért hangsúlyozottan kérlek, okvetlenül fogadj magad mellé (vagy, ha a munkát neki adod át, az „író" mellé) egy segéderőt külön a nyomda látogatására és noszogatására. Heti kb. 15 rubelért nem nehéz egy diákot találni: ilyen helyre persze tömegével akadnak jelentkezők. Húsz rubel jutalmat** ígérsz neki, ha a könyv IV. 10-re megjelenik. Jár majd nyomdába, elviszi oda a korrektúrákat, *huzavona nélkül* visszaviszi neked a javított anyagot, *mindennap* figyelemmel kíséri a munkát stb. Nem sajnálok erre száz rubelt. Okvetlenül tedd ezt meg, vagy bízd meg vele az „írót", mert számomra *n a g y b a j*, ha a könyv kiadását április második feléig elhúzzák.

2) Most valamennyi 1—22. ívhez küldtem hibaiga-

---

* A jegyzék elkallódott. — *Szerk.*

** Világos, hogy baksis nélkül az oroszországi tökfejekkel semmire sem mész. Adj 10 rubelt a tördelőnek, ha a könyv IV. 10-ig megjelenik — a nyomdára a kiadó *megkerülésével* kell hatni.

zítást. A sajtóhibáknak ezt a jegyzékét *azonnal* szedjék ki, és küldjék el nekem a korrektúrát: erre még elegendő idő áll rendelkezésre, nekem pedig fontos ez, hogy a könyv rendes legyen.

Kézszorítással *V. U.-d*

Sokszor csókolom anyát!

Párizsból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

190

M. A. ULJANOVÁNAK

09. V/21.

Drága anyuskám! Nagyon köszönöm IV. 25-i leveledet. Roppantul örültünk mindnyájan, amikor megtudtuk, hogy a Krímben vagytok, és végre valamennyire tűrhető körülmények közt fogsz pihenni. Manyácskával a dolgok a következőképpen állnak. Már jelentkezett a vizsgára[415], és most nagy buzgalommal magol. Meg kell várni az eredményt — néhány héten belül kiderül, sikerrel tette-e le a vizsgákat. Nem kételkedem benne, mert rendkívül lelkiismeretesen dolgozik. Most teljesen egészséges. Időnként mégis elcipeljük sétálni — nemrég elvittük a Clamart erdőbe, Párizstól néhány versztnyire, ott remek a levegő.

Természetes, hogy a legjobb lenne, ha Manyácska télire még itt maradna, és mindnyájan együtt laknánk. Mihelyt befejeződnek a vizsgák, igyekeznünk kell ezt megvalósítani. Ha elmegyünk nyaralni (körülbelül június végén vagy július elején, azt hiszem) magunkkal visszük — utána ősszel megvár itt téged, és Párizsban mindnyájan nagyszerűen berendezkedhetünk.

Ölellek, drágám, és jó pihenést kívánok. A mieink mind egészségesek és üdvözölnek.

V. U.-d

P. S. Sokszor üdvözlöm Anyutát. A könyvet megkaptam[416]. Remekül adták ki. Csak az árát panaszolja mindenki (2 rubel 60 kop.), de ebben nyilván már a kiadó a hibás!

Párizsból Alupkába (Krím).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

191

V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

09. V/26.

Kedves Anyuta! Leveledet néhány nappal azután kaptam meg, hogy elküldtem anyánknak a levelet Alupkába.

A könyvet megkaptam, és úgy látom, jól adták ki. A végén nincs kevesebb sajtóhiba, mint az elején, és látszik, hogy a korrektor nem tudott nyelveket (például szinte nevetségesen el van torzítva az angol A new name for old ways of thinking*)[417], de ez elkerülhetetlen és jelentéktelen hiba. Nagyjában meg vagyok elégedve a kiadvánnyal. Az árat mindenki panaszolja — és joggal. A jövőben majd nemcsak a példányszámot, hanem az árat is okvetlenül belefoglaljuk a szerződésbe. Dehát engem a kiadó a falhoz szorított, és úgyis *minden* feltételt elfogadtam volna, csak hogy kiadják a könyvet.

Pénzt a kiadó még mindig nem küldött. Kezdek aggódni, hogy becsap[418]. Írtam Peresznek[419]. Írj, kérlek, te is a kiadónak. Már 3—4 hét elmúlt, ő pedig azt ígérte, hogy egy hét múlva küldi. (A hátralékos összegre feltétlenül váltót kell kérni.) Arra kérlek, hogy a takarékkönyvön levő ötszáz rubelt küldd el nekem (Lyoni Hitelbank, Agence Z, Avenue d'Orléans 19. Mr. Oulianoff. 6420. sz. folyószámla), mert a kiadóban nem reménykedek.

Nálunk szomorúan állnak a dolgok: biztosan lesz Spaltung**; remélem, hogy egy-másfél hónap múlva pon-

* Sztyepanov nyilván meg sem nézte . . .
** — szakadás. — *Szerk.*

tos adatokkal szolgálhatok erről. Egyelőre csak találgatni lehet[420].

Manyácska buzgón magol. Egészséges és biztosan átmegy a vizsgán. Hogy aztán mi lesz vele, nem tudom. Úgy látszik, haza akar utazni.

Még nem határoztuk el, hogy a tengerhez mikor és hová utazunk[421]. De biztosan utazunk a nyáron.

Sokszor csókolom anyát, kézszorítással.

V. U.-d

Kedves Anna, utolsó leveledben azt kérded, miért nem írok. Egész télen pocsék hangulatban voltam, az idő nagyon ostobán telt, rosszul ment a munka, ezért képtelen voltam írni. Persze, ha Manyácska nem írt volna Vologyáról, és Vologya nem írt volna Manyácskáról, akkor én részletesen írtam volna róluk, ahogyan azelőtt tettem, így azonban nincs mit írni, élünk lassacskán. Én minden alkalommal lelkükre kötöttem, adják át üdvözletemet, de ők, úgy látszik, ezt nem tették. Hamarosan rászánom magam az írásra, addig is sokszor csókollak benneteket, téged és a drága Marija Alekszandrovnát a magam és anyám nevében.

Nágyátok

Párizsból Alupkába (Krim).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

192

D. I. ULJANOVNAK

Kedves Mitya! Manyácska már írt neked betegségéről. Én is kérni akarom tanácsodat. Az orvosok vakbélgyulladást (appendicitist — azt hiszem így mondják?) állapítottak meg. Megkérdeztem egy nagyon jó itteni sebészt. Megerősítette: appendicitis. Műtétet javasol. Mindenki azt mondja, hogy a műtét veszélytelen és radikálisan gyógyít. Ezt a sebészt (Dr. Dubouchez) mindenki dicséri. Nemrégen műtétet végzett (ugyanezt a műtétet) egy barátom feleségén — elsőrangúan; egy teáskanálnyi vér; egy hét múlva már felkelt. A gyógyintézet jó.

A roham most nem erős. Hőemelkedés *nincs*. A fájdalmak nem nagyon erősek. Kérlek, válaszolj nekem *azonnal:* én hajlok az operációra, de tanácsod nélkül nem merek határozni. *Válaszolj azonnal.*

Hogy a műtétet itt jól végzik majd, az kétségtelen. Az orvos nem tanácsolja, hogy Manyácska bárhová is elutazzék műtét előtt.

Anyának nem írok, mert nem akarnám feleslegesen megijeszteni. Semmiféle veszély nem forog fenn — Manyácska még csak nem is fekszik folyton —, Anyutának sem írok, mert anyánk elolvashatja.

Kérlek, írd meg a dolgot Marknak és — az ő közvetítésével (ha lehet úgy, hogy anyánkat ne ijesszük meg) — Anyutának. De talán jobb egyáltalán nem írni a Krímbe, mert megijednek.

Szóval várom a választ: azt javasolják, hogy sürgősen csináltassuk meg a műtétet itt. Javaslod-e te is.

Kézszorítással *V. Uljanovod*

Címem: Mr. Wl. Oulianoff. 24 Rue Beaunier 24. Franciaország. Paris (XIV).

Mihnyevóba (Moszkva korm., Szerpuhov kerület)
1909 június—július elején.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

193

M. Á. ULJANOVÁNAK

09. VII. 19.

Drága anyuskám! Ma megkaptam levelezőlapodat a krími látképpel (a levelezőlap egy kivágott sarkú borítékban volt, amin eléggé csodálkoztunk: ezt te csináltad, vagy pedig itt a postán?).

A Manyácskának szánt pénzről kérdezel. Előző leveledre válaszoltam, csak nem azonnal (mi akkor más lakásba költöztünk), és így a te levelezőlapod és az én válaszom keresztezték egymást.

Felajánlottam Manyácskának pénzt, van pénzem. Ő határozottan visszautasítja, azt mondja, nem kell neki, és mutatja, hogy van 70 frankja.

Bretagne-ba megyünk üdülni, valószínűleg e hét szombatján utazunk. J. V. már odautazott. Manyácska gyorsan gyógyul: most elmondhatom neked *azt, ami történt.* Appendicitise, vagyis vakbélgyulladása *volt.* Ez a betegség, ha idejében észreveszik, egyáltalán nem veszélyes, és műtéttel radikálisan meggyógyítják. Miután Mityával és az itteni legjobb orvosokkal megtanácskoztuk a dolgot, elhatároztuk az azonnali műtétet. Manyácskát egy hétre befektettük egy *(nagyon jó)* sebészeti gyógyintézetbe. A műtét *nagyon jól sikerült:* Manyácska egy hét múltán már elhagyta a kórházat, és most már harmadik napja nálunk van odahaza. Már fenn jár és mindent eszik. A gyógyulás gyorsan halad. A vakbél eltávolítása után közérzete azonnal javult. E hét végén már utazhat, és az a szándékunk, hogy együtt indulunk Bretagne-ba.

Légy tehát *teljesen nyugodt.* Jó, hogy a műtétet itt

végezték, mert itt kiváló sebészek vannak. A krónikus appendicitis sokáig kínozta, és még mindig kínozná, ha nem operálták volna meg. Most teljesen egészséges.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Ne haragudj, hogy Manyácskáról nem írtam azonnal.

V. U.-d

P. S. A mieink mind üdvözletüket küldik.

Címem: Mr. Wl. Oulianoff. 4 Rue Marie Rose 4. Paris. XIV.

Alupkába (Krim).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

194

M. A. ULJANOVÁNAK

1909 augusztus 24.

Drága anyuskám! Tegnap megkaptam leveledet, és az első postával válaszolok. Manyácska miatt ok nélkül nyugtalankodsz. Ő szépen gyógyul. Igaz, még nem tud sokat járni: a lábában (a jobb lábában) még érez bizonyos fájdalmat. Megkérdeztük az orvosokat Párizsban is, itt a faluban is, jelent-e ez valami rosszat. Mind azt mondják, hogy nem. Azt mondják, a gyógyulás normálisan halad, csak kissé lassabban. Ajánlották Manyácskának, hordjon kötést, hogy a járásnál kisebb legyen a rázkódás. Tegnap 5—6 versztet gyalogolt, ezután remekül aludt és jól érzi magát. Általában szólva, *hasonlíthatatlanul* jobb színben van, jól eszik és alszik, teljesen egészséges benyomást tesz. Egyszóval — és ezt a *legőszintébben* írom — minden a legnagyobb rendben halad, csak lassan. Ennek magyarázata valószínűleg az, hogy nagyon kimerült a télen. Itt jól pihenünk. Már 3 hete itt vagyunk, és még vagy két hétig akarunk maradni, talán még háromig is. Hogy elutazhat-e Manyácska egy hónap múlva Oroszországba, azt egyelőre nem tudom megmondani. Háromhetes üdülés után egészségi állapota jelentékenyen javult. Én azt tanácsolom neki, hogy minél több tejet és savanyútejet igyék. Savanyútejet készít magának, de szerintem mégsem táplálkozik elég jól: ezért egész idő alatt veszekszünk vele.

Itt szép szobáink vannak, az ellátás jó és nem drága (négyünknek napi 10 frank). Nágyával gyakran teszünk kerékpár-kirándulásokat.

Ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

A mieink sokszor üdvözölnek.

P. S. Mi hír Markról? Teljesen meggyógyult-e a műtét után? Mindnyájan üdvözöljük!

Bonbonból (Franciaország, département Seine-et-Marne) Szinyelnyikovóba (Jekatyerinoszlav korm.).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

195

M. A. ULJANOVÁNAK

09. X. 25.

Drága anyuskám! A napokban megkaptam a te leveledet és Anyuta levelét, valamint a kiadó által átutalt pénzt. Köszönöm. Ma levélkét kaptam Manyácskától, azt írja, hogy kezeltetni akarja magát. A kötetet, amelyet küldött („Krityicseszkoje Obozrenyije"), szintén megkaptam.

Manyácska azt írja, hogy még mindig bútorozott szobákban laktok. Ez bizonyára rendkívül kényelmetlen. Jó lenne minél hamarább átköltöznötök abba a lakásba, amelyet az ismerősökkel együtt kutattatok fel.

Mitya valószínűleg hamarosan meglátogat benneteket Moszkvában, amint értesül Manyácska megérkezéséről. Megkérném, közölje néhány szóval, milyennek találta Manyácskát, és milyen orvost (vagy orvosokat) akar még konzultálni az ő dolgában.

Nálunk minden a régiben van. Mindnyájan egészségesek és üdvözleteiket küldik. Október első felében remek időjárásunk volt, és most kezdődik az igazi ősz. Szeretettel ölellek, drágám, és mindenkit sokszor üdvözlök.

V. U.-d

Párizsból Moszkvába.
Először jelenik meg.

196

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Gyevicsje Pole. Bozsenyinszkij pereulok,
Davidov-ház, 4. ajtó.
Russie. Moscou

09. XI. 4.

Drága anyuskám!

A napokban megkaptam Manyácska levelét az új címmel. Hogy rendezkedtetek be az új lakásban? Meleg-e? Kiderült, hogy lakásunk, ha fűtünk, túlságosan is meleg — persze még nagyon szép idő van. Jól tette Manyácska, hogy hozzáértő orvosnál volt — most már csak szigorúan fogadja meg a tanácsait.

A „Rosszijá"-t megkaptam[422]. Nagyon köszönöm. A történésztől is kaptam hírt — nyilván tokbabújt ember ez. Kár, hogy ostobaságokat készül írni! Úgy látszik, azok közé tartozik, akikről le kell mondanunk[423].

Holnap Brüsszelbe utazom[424] — néhány napot töltök majd ott. Anyutának a választ Szarátovba címeztem, arra számítva, hogy már ott van.

Ölellek drágám, és sokszor üdvözlöm Manyácskát meg Mityát. A mieink is.

V. U.-d

Párizsból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

197

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva.
Gyevicsje Pole. Bozsenyinszkij pereulok,
Davidov-ház, 4. sz. ajtó. Russie. Moscou

Kedves Manyácska! Megkaptam ma az „Utro Rosszii" számát a Gorkijra vonatkozó aljas ostobasággal. Néhány újság Párizsban (L'Éclair) és Berlinben („Berliner Tageblatt") már napok óta hajtogat effajta hazugságokat. A napokban jó cáfolatát kapták ennek a szemenszedett hazugságnak a „Vorwärts"-től, amely helyesen kimutatta és nagyon szellemesen elmondotta, hogy az egész nem más, mint ostobaság és koholmány. Valamilyen tökfilkó hallott valamit harangozni és elferdített mindent, amit itt-ott az otzovizmusról, az iskoláról, a filozófiáról stb. hallott. Az „Utro Rosszii", úgy látszik, közönséges szélhámos módszerrel dolgozó lapocska, összeeszkábál egy „interjút", csakhogy szenzációsabb legyen. Mellesleg ma a „Recs" is ilyenfajta pletykák gyártásával foglalkozik. Örülnek a kadetok, hogy alkalmuk van hazudozni és pletykálkodni[425].

Hogy vagy? Egészséges-e anyánk? Régóta nem kaptunk hírt tőletek. Írd meg, hogyan rendezkedtetek be, hogy éltek, hogy van Mitya. Nálunk minden a régiben van. Itt a tél — könyvtárba járok. A lakásunk meleg. J. V. egy kissé gyöngélkedik. Nágya buzgón tanul franciául.

Sokszor csókolom anyánkat. Meleg kézszorítással

V. U.-d

P. S. Megkaptad a történésznek írt választ? Ami a Szablinóban maradt könyveimet illeti, *alkalomadtán* jó lenne a pétervári barátok közül megkérni valakit, küldje ide őket: ha nem is mindent, de legalább azt, ami Marxtól és Engelstől és a legjobb klasszikusoktól való.

Párizsból.
1909 december 3—4-én.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

198

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva.
Gyevicsje Pole. Bozsenyinszkij pereulok,
Davidov-ház, 4. sz. ajtó. Russie. Moscou

Drága anyuskám! Megkaptam leveledet és Mánya levelét. Nagyon köszönöm. Ma egy második levelet is kaptam Manyácskától azzal a kellemes hírrel, hogy nem kell másodszor írnom ismerősünknek. Nyugtalanít, hogy hideg a lakásotok: mi lesz télen, ha már most nincs több 12 foknál? Csak meg ne fázz... Vajon nem lehet-e bizonyos intézkedéseket tenni, talán egy kis vaskályhát beállítani? Itt ezt gyakran csinálják (nekünk nincs rá szükségünk, a lakás gőzfűtéses és nagyon meleg), s ezt csináltuk mi Szibériában. Mindeddig, legalábbis itt, nem voltak nagy hidegek, de a tél még csak most kezdődik.

Manyácskának nagyon, nagyon köszönöm a híreket. Ha alkalom adódna, megkérném, szerezze meg számomra az új moszkvai mezőgazdasági statisztikát (1907—1909. évek), és tudja meg (akár az üzletben), mennyibe kerül „A földrendező bizottságok közleményei": ezt a kiadványt sehogyan sem tudom megszerezni az ismerősök útján, s szükségem van rá.

Ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Manyácskának rengeteg üdvözlet tőlem is, az egész családtól is.

V. U.-d

Párizsból
1909 december 7—8-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

199

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Gyevicsje Pole, Bozsenyinszkij per., Davidov-ház, 4. ajtó. Russie. Moscou

Kedves Manyácska! Nemrég véletlenül megtudtam, hogy karácsonykor Moszkvában összeül a statisztikusok kongresszusa, jobban mondva az orvosok és természettudósok kongresszusának egyik tagozata statisztikus-kongresszus lesz[426]. Már hallottam két olyan ismerősről, aki ott lesz (egyik moszkvai, a másik vidéki), de kétségtelen, hogy ismerős nem kettő akad majd, hanem több. Rendkívül fontos, hogy megragadd ezt az alkalmat és megszerezd nekem a zemsztvo-statisztikai kiadványokat. Nagyon kérlek, igyekezz legalább egy ismerős statisztikust találni a kongresszuson, közöld vele címemet és azt a kérésemet, hogy küldje el nekem a következő zemsztvo-statisztikai kiadványokat: 1) a paraszti és földesúri gazdaságról — különösen a folyó statisztikát és a porta-összeírásokat; 2) a kusztárokról és az iparról; 3) a 06. XI. 9.-i törvényről[427] és az osztásföldek felosztásáról. Azt hiszem, közvetlenül meg lehet adni az én címemet. Ha azt mondják, hogy külföldre nem lehet küldeni, akkor add meg, kérlek, a te címedet, és én majd küldök neked pénzt, hogy ezt a statisztikát hozzám továbbítsd. Feltétlenül szükségem van rá. Ha ez hasznos lehet, írhatok egy rövid nyilatkozatot — kérést a statisztikusokhoz (mindenesetre mellékelem, rendelkezz vele belátásod szerint)[428], abból a célból, hogy az ismerős statisztikusok a más városokból jött statisztikusok között szétosszák vagy megmutassák nekik), és a

kiadványok elküldését illetően fűzzék hozzá a maguk kérését is (illetve *szerezzék meg* a többiek hozzájárulását).

Írd meg nekem, kérlek, találtál-e valakit, akinek útján ezt elintézheted. Ha nem találnál, még írni fogok neked.

Annak a kiadványnak, amelyről a múltkor írtam, azt hiszem, nem „A földrendező bizottságok közleményei" a címe (jóllehet azt hallottam, hogy *ilyen* kiadvány *is* van), hanem „*A belügyminisztérium zemsztvo-ügyi osztályának közleményei*". Nem akadna-e egy ismerős hivatalnok, aki ezt megszerezné?

Csókolom anyát, és meleg kézszorításomat küldöm.

V. U.-d

Párizsból
1909 december 10—11-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1910

200

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Gyevicsje Pole. Bozsenyinszkij per., Davidov-ház, 4. ajtó.
Russie. Moscou

10. I/2.

Kedves Manyácska! Megkaptam ma édesanyánk (Nágyához és hozzám intézett) levelét és a te hozzáfűzött soraidat. Nagyon-nagyon örülök, hogy elég jól berendezkedtetek, s anyánk meg van elégedve, hogy nem kell háztartást vezetnie. Reméljük, a tél vége nem csap be bennünket. Mindeddig a tél nem tél volt, hanem inkább tavasz. Ma például határozottan tavaszi, napos, száraz és meleg idő van, amelyet Nágyával pompás reggeli sétára használtunk fel a boulogne-i erdőben. Az ünnepekkor általában „kisétáltuk magunkat": jártunk múzeumokban, színházban, megtekintettük a Musée Grévint[429], amely nagyon-nagyon tetszett. Ma is egy kiskocsmába készülök, a „dalköltőkhöz" (a chansonniers szó elég szerencsétlen fordítása), ahol goguette révolutionnaire-et* adnak elő. Sajnálom, hogy a nyáron nem használtam fel a franciákkal való beszélgetéseket a francia kiejtés *rendszeres* tanulmányozására, — most, miután néhány hangtani könyvet átnéztem, látom, milyen gyönge oldalam ez.

A mellékelt levelet olvasd el, kérlek, és add át Fjodor Ogyesszkijnek — ő más címet nem adott. A levelet azért kell elolvasnod, hogy tudd, mire van szükségem. A Moszkvai Városi Statisztikát megkaptam és nagyon köszönöm.

---

* — forradalmi kuplékat. — *Szerk.*

Kérlek, küldd el nekem a Moszkvai Városi Statisztika *3* brosúráját az 1., 2. és 3. duma-*választásokról*. Rjazanyból is kaptam egy statisztikáról szóló levelet — remek dolog, hogy, úgy látszik, sokan fognak nekem segíteni.

Kevesebb szaladgálást, több pihenést és jó egészséget kívánok. Mityát üdvözlöm. Édesanyánkat ölelem és csókolom. *Boldog újévet!* Meleg kézszorítással.

V. U.-d

Párizsból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

201

M. I. ULJANOVÁNAK

Kedves Manyácska! Megkaptam levelezőlapodat — köszönöm a híreket. A kerékpárt illetően azt gondoltam, hogy rövidesen megkapom a kártalanítást, de a dolog elhúzódott. Bepöröltem. Remélem, megnyerem a pört. Juvisyből jövet[430] egy gépkocsi elgázolta a kerékpáromat (én idejében leugrottam). A jelenlevők segítettek felírni a számot és jelentkeztek tanúnak. Megtudtam, ki a gépkocsi tulajdonosa (vicomte, ördög bújjék belé), és most pörösködöm vele (ügyvéd útján). Most úgysem kerékpároznék: hideg van (pedig szép tél ez, gyalogsétára pompás).

Mellékelem a két könyv pontos címét, a földrendezésről szólnak, nagy szükségem van rájuk. Sikerült-e valakit találnod, aki megszerezhetné őket?

Édesanyánkat csókold meg helyettem. Nagyon fázik a lakásotokban? Meleg kézszorítással.

V. U.-d

1) A földrendezési és földművelési főhivatal 1907. és 1908. évi működésének áttekintése. Szentpétervár 1909.

2) A kerületi földrendező bizottságok működésének áttekintése (1907—1908. év).

Nem vagyok biztos benne, hogy ez két dolog-e, vagy egy és ugyanaz[431]. Ha kettő, a második fontosabb számomra.

3) A földrendezési és földművelési főhivatal évkönyve. Szentpétervár 1908.

Párizsból Moszkvába
1910 január elején.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

202

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Gyevicsje Pole. Bozsenyinszkij pereulok, Davidov-ház. 4. ajtó. Russie. Moscou

10. I/12.

Kedves Manyácska!

Most kaptam meg leveledet és sietek mielőbb válaszolni, mert a közeli napokban el leszek foglalva[432]. A német Svájcban lakó emberről majd igyekszem információt beszerezni. Abban az esetben, ha a dolog sürgős, közöld a pontos határidőt, amikorra ezt az embert meg kell találni, hogy (ha én nem találnám) a szervezők idejében maguk fogjanak hozzá kereséséhez.

A statisztikát megkaptam. Nagyon köszönöm.

Anyutának add át meleg üdvözletemet. Marknak úgyszintén.

Édesanyánkat sokszor, sokszor ölelem és jó egészséget kívánok neki.

Hogy vagytok? Milyen a tél? Nálunk enyhe. Az utóbbi időben sokat jártam színházba. Láttam Bourget „La barricade" című új darabját[433]. Reakciós, de érdekes.

Meleg kézszorítással *V. U.-d*

Párizsból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

203

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Gyevicsje Pole. Bozsenyinszkij pereulok, Davidov-ház, 4. ajtó. Russie. Moscou

Kedves Manyácska! Néhány nappal ezelőtt megkaptam leveledet és folyton készültem válaszolni. De az utóbbi időben sürgős dologgal voltam elfoglalva, és nem volt egyetlen szabad órám sem. A történész levelét szintén megkaptam és válaszolni fogok rá (alkalomadtán mondd ezt meg neki) — de most (azonnal) nem foglalkozhatom ezzel.

Mityától levelet kaptam. Rendkívül meglepett az a hír, hogy baleset érte[434]. Azt írja, gyógyulóban van, nemsokára tanulni kezdi a járást. Írd meg, kérlek, hogyan halad gyógyulása. Elvesztette-e az állását vagy megmaradt és megmarad, amíg helyreáll az egészsége? Képes lesz-e felgyógyulása után a körzetét járni, mint azelőtt?

Anyutáról nem írsz semmit, s én is régóta nem kaptam tőle semmi hírt. Tetszik-e neki az új város?[435]

Milyen most anyánk egészségi állapota? Felépült már az influenzából?

Nálunk olyan árvíz volt (és még most is folytatódik), amilyet Párizs rég nem látott. A lapokból valószínűleg értesültél erről. Nekem kétszer sikerült eljutnom a Szajnáig (a lóvasút rövidített útvonalon közlekedik; a földalatti meg a villamos leállt). Valóban nagyon furcsa ez a „Velence Párizsban". Rengeteg ember maradt munka nélkül. A víz leapadása után valószínűleg még mindenféle szerencsétlenség, beomlás stb. várható.

Nálunk minden a régiben van, megvagyunk. Nágya kijárja az összes iskolákat, ahol francia nyelvet tanítanak, és szépen halad ezen a téren. Kerékpár-ügyem az én javamra végződött*. A moszkvai városi statisztikát megkaptam — hálás köszönet.

Anyát sokszor csókoltatom. A mieink meleg üdvözletüket küldik.

V. U.-d

Bocsáss meg, hogy összefüggéstelenül írok. Megzavartak.

Párizsból
1910 január 30—31-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Lásd ebben a kötetben 388. old. — *Szerk.*

204

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Moszkva. Gyevicsje Pole. Bozsenyinszkij pereulok, Davidov-ház, 4. ajtó.

Kedves Anyuta! Az utóbbi idő nálunk nagyon „viharos" volt, de a mensevikekkel való békekötési kísérlettel végződött, igen, igen, akármilyen furcsa is ez; a frakciós lap már nem jelenik meg, és megpróbálunk erélyesebben harcolni az *egyesülésért*[436]. Meglátjuk, sikerül-e. Csak nemrégen szabadultam fel az e változásokból folyó nagyon fontos ügyek intézésétől.

Párizs sok tekintetben utálatos hely . . . *Egészen* megszokni mindeddig (az *ide*költözés után egy évvel!) nem tudtam, de azért úgy érzem, hogy Genfbe most legfeljebb rendkívüli körülmények kergethetnek vissza!

Párizsból
1910 február 1-én.

Először megjelent:
„*Proletarszkaja Revoljucija*" *4. sz. 1930.*

205

D. I. ULJANOVNAK

1910. II/13.

Kedves Mitya! Elég régen megkaptam leveledet (utána a „Nyivát" is a rejtvénnyel[437]), és restellem, hogy késtem a válasszal. Hogy halad gyógyulásod? Remélem, az orvosok mégiscsak óvatosak és nem engedik meg maguknak, hogy munkába álljanak, mielőtt teljesen meggyógyultak. Én itt gyakran gondoltam a baleset veszélyére, amikor Párizs központjában kerékpároztam, ahol pokoli a forgalom. De falun, télen így felborulni, mint te! Bizonyára nagyon vad volt a ló, és ti is vad ütemben hajtottatok.

Írd meg alkalomadtán, teljesen meggyógyultál-e. Anyuta azt írta, hogy az orvosok véleménye szerint a lábad rendbe jön (teljesen? kerékpározhatsz-e majd?), de a vállad nem. Így van ez? Nemigen tudom elhinni, hogy egy törött lapockát egyáltalán ne lehetne meggyógyítani. Erélyesen neki kell látni a dolognak, és teljesen meg kell gyógyulnod.

Ami Manyácskát illeti, azt gondolom, nyáron hosszabb ideig kellene pihennie. Anyánk is ír erről, de fél, hogy nem lehet majd kimozdítani... Pedig szükség lenne rá.

Nálunk minden a régiben van. Csöndes életet élünk. Olyan szép az idő, hogy újra meg akarom kezdeni a kerékpározást, tekintettel arra, hogy a pört megnyertem és nemsokára pénzt kell kapnom a gépkocsi tulajdonosától.

Gyógyulj meg minél előbb és minél teljesebben. A mieink üdvözletüket küldik. Meleg kézszorítással.

V. U.-d

Párizsból Mihnyevóba
(Moszkva korm., Szerpuhov kerület).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

206

M. A. ULJANOVÁNAK

1910. II/13.

Drága anyuskám! A napokban megkaptam leveledet meg Anyuta levelét. Nagyon-nagyon köszönöm mindkettőt. Most felszabadultam azoknak az ügyeknek intézésétől, amelyek arra kényszerítettek, hogy túlságosan röviden és sebtében válaszoljak Manyácskának (hamarosan írok neki).

A sakkot[438] régen megkaptam — csak elfelejtettem erről írni. Itt igen ritkán van alkalmam játszani — bizonyára mindent elfelejtettem már.

Nagyon kellemesen érintett az a hír, hogy a lakással és a háziasszonnyal meg vagytok elégedve, s hogy te erőre kaptál és újra sétálgatsz. Jó lenne kora tavasszal elkerülnötök Moszkvából valahová a Volgára vagy falura. Mert tavasszal bizonyára nem lesz jó Moszkvában.

Nálunk csodaszép idő van. A Szajna még magas, de az árvíz gyorsan múlik; óriási károkat okozott (a mi városrészünk egyáltalán nem szenvedett kárt).

Mityától kaptam egy rövid levelet, azt írja, javul az állapota. Nagyon haragszom magamra, hogy még nem válaszoltam. Bizony, bizony, úgy látszik, nemcsak Párizsban, a pokolian forgalmas utcákon vagyunk veszélyben...

Találkozom itt néha Avguszta Pavlovnával[439]. Hozzátartozói Moszkvában vannak — szoktatok találkozni velük? Avguszta Pavlovna nagyon kedves asszony.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

A mieink mind meleg üdvözletüket küldik.

Párizsból Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

207

D. I. ULJANOVNAK

10. II. 17.

Kedves Mitya! Rejtvényed* vétele után kissé „tűzbe jöttem" a sakkozásért — pedig már mindent egészen, egészen elfelejtettem. Azt hiszem, egy éve nem játszottam, és az utóbbi években csak néhány „huszár" vagy félhuszár játszmát játszottam. A rejtvényedet könnyen megfejtettem. B d8—d6. Viszont a „Recs"-ben ma láttam egy feladatot, amelyet nem oldottam meg azonnal, és amely nagyon tetszett nekem (február 1-i 31. sz. (1269), 195. sz. feladat). A helyzet a következő: Világos K g3, Hg1, F e7 és parasztok h5 és d3. Sötét K e3 és parasztok h7, d5 és a2 (vagyis az utolsó lépés, mielőtt a parasztot vezérre cserélik.) A világos kezd és győz. Szép játszma!

Hát a gyógyulás hogy halad? Teljesen rendbejött a lábad és a lapockád? Nemsokára újra jársz és hajtasz?

Meleg kézszorítással *V. U.-d*

Párizsból Mihnyevóba
(Moszkva korm., Szerpuhov kerület).
Először megjelent:
Lenin. „Levelek
a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

---

* Lásd ebben a kötetben 393. old. — *Szerk.*

208

M. A. ULJANOVÁNAK

10. IV/10.

Drága anyuskám! Remélem, megkapod ezt a levelet április 1-re. Jókívánságaimat küldöm a te névnapodra meg Manyácskáéra. Forrón, forrón ölellek mindkettőtöket.

Leveledet az új címmel a napokban kaptam meg — nem sokkal előtte kaptam meg Mitya levelét is. Nem tudtam, hogy a régi lakástok olyan távol volt a központtól. Egy óra villamosozás — ez szörnyűség! Én itt egy félórát utazom villamoson a könyvtárig[440] — és ezt is fárasztónak tartom. De mindennap egy órát utazni oda meg egy órát vissza — ez igen rossz dolog. Jó, hogy most a zemsztvo-hivatal közelében találtatok lakást[441]. De vajon jó-e ott a levegő? Nem túlságosan poros, fülledt? Hálás köszönet a történésznek a levélért; a válasz már elment.

Ami augusztusi találkozásunkat illeti[442], ez remek lenne, ha nem fáraszt téged az út. Moszkvától Pétervárig hálókocsit kell venni, Pétervártól Abóig szintén. Abótól Stockholmig a „Bure"-hajó kitűnően van berendezve, az út a nyílt tengeren 2—3 óra, szép időben olyan az utazás, *mint egy folyón*. Pétervárott meg lehet váltani a retúrjegyet is. Ha a vasúton való utazás nem lenne fárasztó, Stockholmban pompásan el lehetne tölteni egy hetet!

A nyaralással kapcsolatban még nem határoztunk semmit. Ingadozunk: mi jobb, az olyan panzió, mint a tavalyi, ami Nágyának és J. V.-nek *teljes* pihenést biztosít, vagy pedig nyaralót bérelni, ahol nekik maguknak kellene főzniük; J. V.-t ez nagyon fárasztja.

Nálunk tavasz van. Már előszedtem Nágya kerékpárját. Nagyon kívánom a sétát vagy a kerékpározást.

Ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Manyácskát sokszor üdvözlöm.

V. U.-d

Párizsból Moszkvába.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

209

V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

10. V. 2.

Kedves Anyuta! Megkaptam tegnap a leveledet az új címmel. Köszönet a gratulációkért. Nálunk minden a régiben van. Nágya egy kissé gyöngélkedik — az idegei még mindig nincsenek rendben, de nagyjában és egészében mindnyájan egészségesek vagyunk. Már régen megkezdtem a kerékpározást, és néha fogom magam és elindulok Párizs környékére, minthogy egészen közel lakunk a fortificationokhoz*, vagyis a város határához. A nyári üdülést illetően még nem határoztunk semmit; itt későn kezdődik a nyár; lehet, hogy újra elmegyünk Bonbonba, ahol olcsó a panzió és teljes a csönd, bár Nágyának nincs sok kedve újra odamenni. Lehet, hogy ezúttal megpróbálkozunk a tengerparti szocialista településsel**. J. V. tavaly ott volt és meg volt elégedve.

Az alakajevkai szomszédnak add át meleg üdvözletemet, ha sikerül találkoznod vele. Kár, hogy olyan esküdt ellensége a levelezésnek, mert jó lenne, hacsak ritkán is, hírt kapni „Oroszország mélyéből" arról, hogy mi történik az új faluban. Erről kevés az értesülésünk, és nagyon kellemes lenne legalább elbeszélgetni egy tájékozott emberrel.

Az észak-mandzsúriait[443] szintén üdvözlöm. Vajon hogy fog most berendezkedni és megszabadul-e az oroszok... és nem csupán az írók „gyöngéjétől"...

---

* Szó szerint: erődítményekhez. — *Szerk.*

** Lásd ebben a kötetben 402. old. — *Szerk.*

Ami a doktorral való elégedetlenségemet illeti[444] (akivel kapcsolatban kérted, hogy legalább némileg legyek segítségére), határozottan tévedtél, vagy talán véletlenül ügyetlenül fejeztem ki magamat. Én a legcsekélyebb mértékben sem voltam és nem is vagyok vele elégedetlen. Jó benyomást tesz. Nem volt módomban valamennyire is közelebbi kapcsolatba kerülni vele. Most a város környékén lakik, a gyerekeknek ez jobb lesz. Nagy nyomorban él; azt mondják, hogy a legutóbbi időben sikerült valami *ideiglenes* munkáért egészen csekély javadalmazást szereznie. Nagyon ritkán találkozom vele. Pokolian nyomorog itt az emigráció.

A munkám a lehető legrosszabbul halad. Talán csak átvészelem a legnagyobb marakodás idejét[445] — és akkor visszatérek a munkához.

Markot melegen üdvözlöm. A mieink mind üdvözletüket küldik. Meleg kézszorítással.

V. U.-d

Kedves Anna, leveledet, amelyben ismerősünkről írsz, réges-régen megkaptam és azonnal válaszoltam rá Manyácskának. Bizonyos dolgokból arra következtetek, hogy levelem elveszett, noha a benne felvetett egyik kérdésre Manyácska válaszolt. Megkértem, hogy írja meg, megkapta-e ezt a levelet, de ő nem írt semmit. Az az ismerős, akinek kérésedre, meg kellett volna mutatnom a levelet, most nincs itt, és ezenkívül, amit neked írtam, nem neki szólt, hanem másvalakinek. A napokban részletesen írok majd. Sokszor csókollak. Üdvözlöm M. T.-t. Anyám üdvözletét küldi.

N. K.

Párizsból Szarátovba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

210

M. A. ULJANOVÁNAK[446]

Dmitrij Iljics Uljanovnak. Mihnyevo vasútállomás rjazany—uráli vasút. Russie. Moscou

10. VI. 18.

Drága anyuskám! Neked, Anyutának meg Mityának üdvözletünket küldjük a vasárnapi kirándulásról. Nágyával együtt kerékpáron jöttünk ide. A meudoni erdő szép, és közel van, Párizstól 45 percnyire[447]. Anyuta levelét megkaptam és válaszoltam rá. A magam és Nágya nevében szeretettel ölellek.

V. U.-d

Párizsból.

Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyüjtemény. 1931.

211

M. I. ULJANOVÁNAK

Szaveljevnek (M. I. U. részére). Ino-Nemi falu. Terioki vasútállomás. Magánvilla. Finnországi vasút.

Russie. Finlande

10. 6. 18.

Kedves Manyácska! Nágyával együtt üdvözletünket küldjük. A meudoni erdőben sétálunk. Pompás! Leveledet (a hosszút) megkaptam aznap este, amikor elküldtem az én levelemet. Tehát mindent megkaptam. Írunk majd és elküldjük az újdonságokat.

Salut et fraternité!* *V. U.-d*

Párizsból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Szó szerint: üdvözlet és testvériség! Ez volt a francia forradalom idején szokásos köszönés. — *Szerk.*

212

M. I. ULJANOVÁNAK

V. A. Szaveljevnek M. I. U. részére Ino-Nemi falu. Terioki vasútállomás. Magánvilla. Finnországi vasút.
Russie. Finlande

10. 7. 28.

Kedves Manyácska! Pornicból írok neked[448]. Már majd egy hete annak, hogy idejöttünk J. V.-vel meg Nágyával. Pompásan üdülünk. Fürdünk stb. Hogy állnak a dolgaitok? Milyen anyánk egészségi állapota? Mi a helyzet Koppenhágával és Stockholmmal? Írj a következő címre: Pornic (Loire Inférieure). Rue Mon Désir. K. Les Roses. Mr. Oulianoff.

Mindenkit üdvözlök *V. U.-d*

Anyánknak egy héttel ezelőtt írtam Párizsból Mihnyevóba. Megkapta-e a levelet?*

Pornicból (Franciaország).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

213

M. A. ULJANOVÁNAK

Dmitrij Iljics Uljanov orvosnak. Mihnyevo vasútállomás, rjazany—uráli vasút. Russia. Mosca.

10. VIII. 1.

Drága anyuskám! Sokszor üdvözöllek Nápolyból. Hajóval jöttem ide Marseille-ből: olcsó volt és kellemes. Úgy utaztam, mint a Volgán. Innen rövid időre Capriba megyek[449].

Sok, sok szeretettel ölellek. Mindenkit üdvözlök.

V. U.-d

Nápolyból (Olaszország).
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

214

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Jekatyerina Ljaszonyen nyaralója. Leppeneno falu. Terioki vasútállomás, Finnországi vasút. Finland via Stockholm

10. IX. 4.

Drága anyuskám! Téged és Anyutát melegen üdvözöllek Koppenhágából. A kongresszus tegnap ért véget[450]. Manyácskával levélileg pontosan megállapodtunk: szeptember 4-én a régi naptár szerint, vagyis IX. 17-én az új szerint várlak benneteket a stockholmi kikötőben[451]. Stockholmban egy hétre — IX. 17-től 24-ig — egy elvtárs két szobát bérel ki számomra. Itteni címem megvan Manyácskának. Stockholmba a következő címre írhattok: Hr. Ulianof. Poste restante. Szeretettel ölellek.

A közeli viszontlátásra!

V. U.-d

Itt 10. IX. 15-ig maradok.

Koppenhágából (Dánia).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1911

215

M. T. JELIZAROVNAK

11. I/3.

Kedves M. T.! Nagyon köszönöm levelét! Itt annyira elszakadottnak érzi magát az ember, hogy a „volgai" benyomásoknak és megfigyeléseknek effajta leírása (vágyódom a Volga után!) — valóságos balzsam. Főképpen azért rendkívül érdekesek megfigyelései, mert különféle hivatalos találkozások és utazások során gyűjtötte őket össze, előzetes elhatározás nélkül. A nyáron is roppantul megörvendeztetett levelével, és nagy hiba részemről, hogy a sok utazgatás miatt — a tengerről Párizsba, Párizsból Koppenhágába és Stockholmba — késtem a válasszal.

Ami olaszországi utazásomat illeti, ezt most (és a közeljövőben) nyilván nem lehet nyélbe ütni. Anyagi helyzetem (amelyről mellesleg Anna kérdezősködött) nem teszi lehetővé. Kiadót nem találtam[452]. A cikket elküldtem a „Szovremennij Mir"-nek[453], de úgy látszik, ott is nehézségek vannak; már néhány hete nem válaszolnak. A távoli utazásokat el kell halasztanunk jobb időkre. De Olaszországból idáig egy ugrás: lehetetlen, hogy ne látogasson el Párizsba, ha Olaszországba készül. És bizonyára nemhiába mondják, hogy aki egyszer Párizsban járt, az visszavágyik oda.

Manyácska pedig valóban jobban tenné, ha hosszabb ideig pihenne Szarátovban és nem igyekezne mindenképpen elutazni, ez minden tekintetben jobb lenne.

A mi életünkben nincs változás. Szívderítő dolog nem sok akad. Az utóbbi idő különösen „intrikus", és ezért arra kérem a mieinket, ne haragudjanak, hogy rendetlen vagyok

a levelezésben. Nem válaszoltam Anyutának, aki közölte, hogy a Lvoviccsal[454] folytatott tárgyalás nem vezetett sikerre, régen nem írtam anyámnak. Most Magánál mégis majdnem az egész család összegyűlt, ezért kérem, kérjen bocsánatot nevemben, s adja át meleg üdvözletemet Annának, Manyácskának és szerető csókomat édesanyámnak.

Meleg kézszorítással

V. U.-ja

Anyám Stockholmban elmondta nekem, hogyan harcolt Maga a főnökével. Ha egyszer az értékpapírok emelkedtek, ez azt jelenti, hogy Maga győzött. Gratulálok! A kellemetlenségtől meg fog szabadulni!

Boldog újévet!! *mindenkinek* boldog újévet!

Tegnap megkaptam a „Zvezda"[455] 1. számát Oroszországból, ma pedig a „Miszl"[456] 1. számát. Ez aztán szívderítő. Remélem Maga is látta. Igazán örvendetes!!

Párizsból Szarátovba.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

216

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Szarátov. Pankratyevszkaja ul. 7. sz. 5. ajtó. Russie. Saratow

11. I. 19.

Drága Anyuskám! Most kaptam meg leveledet. Nágya köszönetét és üdvözletét küldi. Ami engem illet, sietek tisztázni a félreértést, amelyet — úgy látszik — akaratlanul is előidéztem. Kérlek, ne küldj nekem pénzt. Most nem vagyok szorult helyzetben. Legutóbbi leveleim egyikében azt írtam, hogy sem a könyvet, sem a cikket nem tudom elhelyezni. De legutolsó levelemben már azt írtam, hogy a cikket, úgy látszik, elfogadják. A könyvről írtam Gorkijnak[457], és kedvező választ remélek. Helyzetem *most* semmiképpen sem rosszabb; most nem vagyok megszorulva. És nagyon kérlek, drágám, ne küldj nekem semmit és a nyugdíjból ne tégy félre. Ha rosszul megy majd a dolgom, őszintén megírom, de most nem ez a helyzet. Kiadót találni nem könnyű dolog, de tovább fogok keresni. Ezenkívül *továbbra is* kapom azt a „fizetést"[458], amelyről Stockholmban beszéltem neked. Tehát ne nyugtalankodj, kérlek.

Manyácskának Nágya kétszer írt és ma ír harmadszor[459]. Megkapja-e Manyácska a leveleket?

Nagyon örülök, hogy Mityától jó hírek érkeznek áthelyezésével kapcsolatban[460]. Markot meg Anyutát mindnyájan sokszor üdvözöljük.

Mi mindnyájan egészségesek vagyunk. Életünkben nincs változás. Tegnap itt Tolsztojról tartottam előadást — lehet, hogy svájci körútra indulok ezzel az előadással[461].

Itt elég jó az idő. Száraz, hideg (lakásunk nagyon meleg), kellemes a séta.

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

P. S. Tánya édesanyja Moszkvában megbetegedett[462].

Párizsból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 4. sz. 1930.

217

M. A. ULJANOVÁNAK

11. IV/8.

Drága anyuskám! Ezt a levelet valószínűleg az orosz naptár szerinti április 1-én kapod meg. Névnapi jókívánságaimat küldöm neked meg Manyácskának. Kívánom, hogy minél hamarabb tökéletesen meggyógyulj. Ma találkoztam a doktorral[463] — Anyuta „keresztfiának" apjával —, azt mondja, isiász után az embernek nagyon kell vigyáznia, nehogy visszaessék. Mellesleg: felesége a gyerekekkel Oroszországba készül, egyelőre azonban falun akarnak nyaralni.

Megkaptam leveledet, drágám, amelyben leírod a szarátovi életet és Manyácskával kapcsolatos gondolataidat. Ne aggódj előre — a nyár végére talán még másképp fordulnak a dolgok, mint ahogy feltételezed.

Hol szándékoztok tölteni a nyarat? Magában Szarátovban? Jó ott nyáron?

Nálunk itt egy hétig valóságos tél volt — hó, hideg. Most újra tavasziasra fordult az idő. J. V. megfázott a hideg időben és fekszik. Általában úgy élünk, mint azelőtt — lassacskán. Manyácskától, sajnos, kevés hírt kapunk. Hogy érzi magát? Sokszor üdvözlöm őt meg az egész családot.

Ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

Párizsból Szarátovba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

218

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Bergyanszk.
Tavria korm. Gogolevszkaja ul., Kupp-ház.
Russie. Berdiansk

Drága anyuskám! Nágyával együtt téged meg az egész családot szeretettel üdvözlünk — kirándulásunkról. Egész napra jöttünk ide.

V. U.-d

Fontainebleauból (Franciaország)
1911 augusztus 20-án.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

219

M. I. ULJANOVÁNAK

Vaszilij Alekszandrovics Szaveljevnek M. I. részére. Ino-Nemi falu. Terioki vasútállomás. Magánvilla.
Finnországi vasút. Finlande (via Stockholm)

Kedves Manyácska! Nágyával együtt üdvözöllek kirándulásunkról — itt töltjük az egész napot.

Salut chaleureux!* *V. U.-d*

Fontainebleauból (Franciaország)
1911 augusztus 20-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* — Forró üdvözlet! — *Szerk.*

220

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Szarátov.
Ugodnyikovszkaja ul. 26. sz., Jelizarov-lakás.
Russland. Saratow.

Drága anyuskám! Luzernből írok. Váratlanul (a Nemzetközi Szocialista Iroda zürichi ülése alkalmából[464]) Svájcba kerültem. Előadó körutat teszek[465]. Tegnap megmásztam a Pilatust — 2122 méter. Egyelőre pompás idő van, és én pompás sétákat teszek. Szeretettel ölellek, és mindenkit melegen üdvözlök.

V. U.-d

Luzernből (Svájc)
1911 szeptember 23-án.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 11. sz. 1929.

1912

221

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Szarátov. 26. Ugodnyikovszkaja ul. 26. Russie. Saratow

Drága anyuskám! A napokban még egy ajándékcsomagot kaptunk tőletek — halat, ikrát, füstölt halszeleteket. Nagyon köszönjük. Eszegetjük most ezt a csemegét, lakmározunk és emlegetjük a Volgát. Szó se róla, ez idén jóltartottak bennünket hazaival!

Hogy vagytok? A lapok után ítélve nálatok hideg van, havazik. Itt már kitavaszodott. Kb. egy héttel ezelőtt felszenteltem a kerékpárt és elmentem vele a Bois des Verrières-be (Manyácska volt ott), hoztam onnan rügyező barkát. Ma újra ott jártunk Nágyával — már virágzanak a meggyfák. Az időjárás tavaszias, csak megbízhatatlan, gyakran esik az eső.

Hová mentek a nyáron? J. V. Oroszországba akart utazni, de úgy látszik, nem lesz semmi a dologból. Az a szándékunk, hogy Arcachonba, Dél-Franciaországba küldjük, ismerősökhöz.

Egészségesek vagytok-e mindnyájan? Szeretettel ölellek, drágám. Sokszor üdvözlöm Anyutát, Manyácskát és Markot, no meg Mityát.

V. U.-d

Nágya és J. V. meleg üdvözleteiket küldik.

Párizsból
1912 március 8—9-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

222

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anna Iljinyicsna Jelizarovának Szarátov.
Ugodnyikovszkaja ul. 26.

Az utóbbi időben odahaza ültem és fordítottam[466] s nem nagyon láttam, mi történik Párizsban. Egyébként a mieink között úgy folyik a marakodás és a gyalázkodás, mint már régóta nem, vagy talán sohasem. Valamennyi csoport, alcsoport hadbavonult a legutóbbi konferencia és rendezői ellen olyannyira, hogy az itteni összejöveteleken a szó szoros értelmében a verekedésig fajult a dolog[467].

Egyszóval olyan kevés itt nemcsak az érdekes, hanem általában a kellemes dolog, hogy még írni sem érdemes róla.

Párizsból
1912 március 24-én.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

223

M. A. ULJANOVÁNAK

12. IV/7.

Drága anyuskám! Ezt a levelet valószínűleg a régi naptár szerinti április 1 körül kapod meg. Névnapi jókívánságaimat küldöm neked meg Manyácskának, sokszor csókollak benneteket és a legjobbakat kívánom.

Milyen nálatok a tavasz a Volgán? Mindnyájan egészségesek vagytok-e? Megszoktam most, hogy a „Recs"-ben mindennap megnézem, milyen az időjárás Szarátovban, és látom, hogy nálatok még hideg van.

Úgy látszik, itt idén korán kitavaszodik. A napokban újra elmentem kerékpáron az erdőbe — a kertekben fehér virágban állnak a gyümölcsfák, mintha „tejbe mártották volna" őket, csodálatos az illat, gyönyörű tavasz ez! Kár, hogy egyedül mentem — Nágya megfázott, otthon ül, berekedt.

Nyárra a Párizs környéki Fontenay-be készülünk, és azon gondolkodunk, ne költözzünk-e ki oda az egész évre[468]. Párizsban drága az élet — a lakbért emelték, no meg az élet is nyugodtabb és egészségesebb lesz a külvárosban. A napokban odautazom és nekifogok a keresésnek.

Manyácskától hosszú levelet vártunk. Nem kaptunk. Küldöm neki a prospektust — ez minden, amit találtam. Egészséges-e Mark meg Anna? Milyen hírek érkeznek Mityától?

Még egyszer sokszor csókollak, és szeretettel üdvözlök mindenkit.

V. U.-d

Párizsból Szarátovba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

224

M. A. ULJANOVÁNAK

12. V/27.

Drága anyuskám! Tegnap érkeztem meg Párizsba egy rövid hivatalos útról[469], és itt találtam leveledet az Annáról és Manyácskáról szóló szomorú hírrel[470]. Biztos vagyok abban, hogy sokáig nem tarthatják benn őket: túlságosan nyilvánvaló e letartóztatás képtelensége. Annyira, hogy Anyutának egyenesen megmondták: rövid időre! Valószínű, hogy vidéken, a mai időkben, csakúgy lekapják az embereket „minden eshetőségre".

Vannak-e ismerőseid, drágám? Meglátogat-e valaki? Ilyenkor a legrosszabb és a legnehezebb a hirtelen egyedüllét. Érkeznek-e levelek és hírek Marktól meg Mityától?

Vannak-e az ismerősök közül néhányan Pétervárott? Ha vannak, hasznos lenne megírni nekik a történteket, talán tudakozódnának. A vidéki szervek néha mértéktelenül buzgók, különösen most, május 1 után.

Szeretettel ölellek, drágám, egészséget és erőt kívánok.

V. U.-d

P. S. A nyarat illetően még nem határoztunk. Egyelőre nincs nagy meleg.

Párizsból Szarátovba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

225
M. A. ULJANOVÁNAK

12. VI/2.

Drága anyuskám! A napokban írtam neked Manyácska meg Anyuta letartóztatásával kapcsolatban. Szeretnék még beszélgetni veled. Félek, hogy most túlságosan magányosnak érzed magad. Előző levelemben kérdeztem, vannak-e olyan ismerőseid, akik meg szoktak látogatni, de persze még nem kaphattam választ a levélre.

Ma egy pétervári újságban olvastam, hogy nagy letartóztatások és házkutatások voltak Szarátovban a vasúti alkalmazottakkal kapcsolatban[471]. Úgy látszik, különös buzgalommal fogdossák össze az embereket . . . Nem tudom, sikerült-e hírt kapnod Manyától és Anyutától? Anyutát, valószínűleg hamarosan viszontlátod, hiszen már letartóztatásakor kénytelenek voltak megmondani, hogy nyilván rövid időre viszik be. De ha különösen nagyméretűek a letartóztatások, eltelhet egy bizonyos idő egyszerűen azzal, hogy az összes letartóztatottakat megnézik, csoportosítják.

Kérlek, írj néhány szót, drágám, hogy tudjam, egészséges vagy-e és hogy érzed magad; van-e valami újság; vannak-e ismerőseid Szarátovban. Talán ha gyakrabban írunk egymásnak, mégsem fogsz annyira szomorkodni.

Nálunk minden a régiben van. Tegnap kirándultunk a parc de St. Cloudba, de nem volt szerencsénk: megeredt az eső. Általában nincs hőség, és a nyárra vonatkozólag még mindig nem határozunk.

Nágya és Jel. Vasz. sokszor csókolnak, egészséget és erőt kívánnak. Én is ölellek, drágám.

V. Uljanovod

Párizsból Szarátovba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

226

M. A. ULJANOVÁNAK

12. VII/1.

Drága anyuskám! Megkaptam leveledet a volgai és kámai utatokról szóló közléssel és az új címmel. Éppen én is címet változtattam. Ezen a nyáron nagyon messzire kerültem Párizstól — Krakkóba. Majdhogynem Oroszország! A zsidók is hasonlítanak az orosz zsidókhoz, és az orosz határ 8 versztnyire van (Granicától kb. két óra, Varsótól 9 óra vonaton), a parasztasszonyok mezítláb járnak, tarka ruhákban — egészen úgy, mint Oroszországban. Itteni címem a következő:

Herrn Wl. Uljanow
Zwierzyniec. L. 218.
Oesterreich. Krakau.

Kívánom, hogy Anyutával együtt jól pihenjetek és minél kellemesebben töltsétek az időt a Volgán. Kezdődik a nagy hőség. A folyón bizonyára jó lesz.

Reméljük — azok után, amit neked mondtak —, hogy Manyácskát nem sokáig tarthatják bent.

Üdvözlet Marknak!

Küldd el nekem, kérlek, drágám, Mitya címét.

Sok időnket veszi igénybe az újonnan való berendezkedés. A nyárra a város környékére költöztünk, egy „Szalvátor" nevű nyaralótelep közelébe. Lengyelül még nem tudunk. Sok a nehézség és a hercehurca.

J. V. beteg — valami tüdőgyulladás-féle.

Szeretettel ölellek, drágám, és sokszor üdvözlöm Anyutát.

J. V. és N. K. sokszor üdvözölnek és ölelnek.

V. Uljanovod

Szarátovból.

227

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anyuta! Nagyon megörültem a tőled érkezett néhány sornak. A kezed azonban komolyan és erősen fájt: most is gyönge a kezed írása!

Itt jobban élünk, mint Párizsban — pihentek az idegek, több az irodalmi munka — kevesebb az intrika. Remélem, mi is könnyebben fogunk találkozni — ha nem lesz háború, amelyben nem nagyon hiszek.

Olykor-olykor kapok híreket Gorkijtól, aki most kevésbé barátságtalan érzéseket táplál irántunk, mint eddig.

Hogy van Mark meg Mitya?

Csókold meg, kérlek, helyettem anyánkat.

Itt remek őszi idő van, és mi szorgalmasan sétálunk.

Anyagi körülményeink egyelőre tűrhetők, de nagyon bizonytalanok... Ha valami előadódik, írok majd neked.

Bocsáss meg a sietségért. Kézszorítással.

V. U.-d

P. S. J. V. és Nágya üzenik, hogy üdvözölnek és csókolnak. Mindketten egészségesek.

Krakkóból Szarátovba
1912 őszén.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

228

M. I. ULJANOVÁNAK

Kedves Manyácska!

Hálásan köszönöm a fényképeket[472] meg a levelet. Végre! Most hogy vagy?

Hogy északot választottad[473], azon nem csodálkozom — talán én is azt választanám. Remélem, nagyon messzire azért nem száműznek — vannak ott rossz helyek is. Írj, kérlek, mihelyt megérkezel.

Nálunk az utóbbi napok nagyon mozgalmasak voltak, ezért nem tudtam neked azonnal válaszolni.

Itt minden tele van háborús hírekkel, amint az egyébként a lapokból is látható. Háború esetén valószínűleg el kell mennünk Bécsbe (vagy pedig abba a városba, ahol utoljára találkoztunk[474]). De nem hiszem, hogy háború lesz.

Sokszor csókollak, drágám. J. V. és Nágya úgyszintén.

V. Ul.-od

P. S. Írd meg, fogod-e kapni a „Neue Zeit"-et.

Krakkóból Szarátovba
1912 november végén.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

229

M. A. ULJANOVÁNAK

Drága anyuskám! Bocsáss meg, kérlek, hogy addig késlekedtem a válasszal előző leveledre, amíg a második leveledet is megkaptam. Nágya részletesen ír neked életünkről*.

Manyácskától még nincs hírünk. Továbbítsd neki Nágya levelét meg az enyémet, ha úgy gondolod, hogy érdekelheti.

Manyáért, azt hiszem, nem kell aggódnod: Vologda jobb Asztrahánnál éghajlati tekintetben (ott erősebbek és veszélyesebbek a fertőző betegségek); ismerősök akadnak majd. Ez a város még sincs nagyon távol Pétervártól és Moszkvától. A pétervári lapok valószínűleg másnap ott vannak.

A fordítási munkát nehéz lesz megszervezni: a *kiadókhoz* kell kapcsolatot találni Moszkvában vagy Pétervárott. Nágya azt javasolja — s úgy gondolom, ez jó terv —, hogy Szabasnyikovéknál[475] érdeklődjetek. Talán Anyuta Krumbügelnek is írna (ha lehet) stb. Nekem, sajnos, semmiféle kiadói kapcsolatom nincs.

Mi az, hogy Mark még mindig gyöngélkedik? — nem jó dolog! Pihenni kell — nyáron például a hegyekben —, itt van négy órányira Zakopane a hegyekben, azt mondják, csodaszép hely.

Nem szándékozunk elköltözni: hacsak a háború el nem kerget, és én nem nagyon hiszek a háborúban. Meglátjuk!

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

Sokszor üdvözlöm Mityát meg Anyutát. Mi van az ujjával? Ideje, hogy teljesen meggyógyuljon!

Szeretettel ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

Krakkóból Szarátovba
1912 december 21—22-én.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

230

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. Poste restante. Russland

Kedves Manyácska! Végre sikerült legalább egy rövid értesítést kapnom tőled. Írd meg, hogy rendezkedtél be, milyen ismerőseid vannak, van-e kereseti lehetőség. Megtartották-e a helyi hatóságok ígéretüket, mely szerint nem fognak akadályozni abban, hogy kereset után nézz?[476]

Anyánktól nemrég kaptam levelet, azt írja, hogy Mark betegen érkezett meg Pétervárról. Mi az oka annak, hogy betegeskedik? Amikor utoljára láttad, egészséges volt-e?

Te pedig bizonyára „börtön-vérszegénységben" szenvedsz, vagy inkább a régi vérszegénységed *súlyosbodott*. Intézkedni kell — korcsolyázni. Igazán, ezt ne hanyagold el! Itt most sár van, de tavaly, mihelyt „hideg" helyre kerültem, azonnal megkerestem a jégpályát és kipróbáltam, nem felejtettem-e el a korcsolyázást.

Ami a franciából és németből való fordítást illeti, most különös nehézségek vannak az irodalmi tulajdonjogról szóló megállapodás miatt. Sajnos én itt most teljesen elszakadtam a kiadói kapcsolatoktól. Írnod kellene Pétervárra és Moszkvába, ha vannak ismerőseid, hogy érdeklődjenek a kiadóknál: a fordítás mégis a legjobb foglalkozás, és elég sok fordításos irodalom jelenik meg. Írd meg, mik a kilátások ezen a téren.

J. V. és Nágya üdvözölnek.

Meleg kézszorítással *V. U.-d*

Krakkóból
1912 december 24—25-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

231

M. I. ULJANOVÁNAK*

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. Kazanszkaja ploscsagy. Muromcev-ház, Gorohova-lakás. Russland

12. XII/28.

J'ai bien reçu [chère Marie ta] lettre avec l'adresse [et je m'em] presse d'utiliser ce [lle-ci. As-] tu reçu ma lettre envoyée poste restante?

Avec le journal „Gleichheit" qui paraît deux fois par mois, on pourrait probablement s'arranger de la sorte que nous enverrons cette revue. La question se pose seulement: si la censure laissera passer cette revue? Demande ou bien il faudra envoyer.

Quand recevez-vous les journaux de St. Pétersbourg? 24 heures plus tard ou plus tard encore?

Mille félicitations et salutations à tous les amis.

Tout à toi *Wl. U.***

Krakkóból.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Minthogy a levelezőlap egyik sarka leszakadt, a szöveget értelem szerint rekonstruáljuk. — *Szerk.*

** Megkaptam, kedves Manyácska, leveledet a címmel, és sietek válaszolni. Megkaptad-e poste restante levelemet? A „Gleichheit" c. folyóirattal, amely havonta kétszer jelenik meg, talán úgy lehet elrendezni a dolgot, hogy ezt a folyóiratot mi küldjük. Csak az a kérdés: átengedi-e a cenzúra? Próbáld megtudni, vagy pedig egyszerűen elküldjük. Mikor kapjátok a pétervári lapokat? Másnap vagy még később? Sok-sok jókívánságot és üdvözletet küldök összes barátainknak. *Vl. U.-d.* — *Szerk.*

1913

232

M. A. ULJANOVÁNAK

13. I/3 (XII/21).

Drága anyuskám! Megkaptam ma leveledet meg Anyuta levelét. Nagyon köszönöm.

Jókívánságaimat küldöm mindnyájatoknak az ünnepek alkalmából. Vidám ünnepeket, jó egészséget és jókedvet kívánok!

Ma egy lapot is kaptam Manyácskától a Vologda-folyó látképével. A levelezőlap után ítélve egész csinos városka Vologda. Manyácska azt írja, hogy elég jól be tud rendezkedni.

Ha Mitya nálatok van, adjátok át neki meleg üdvözletemet. Marknak is. Remélem, már egészséges.

Anyuta azonban még mindig rosszul ír! Csúnya dolog ez azzal az ujjal!

Nálunk mindnyájan egészségesek. Inkább az orosz ünnepeket fogjuk ünnepelni, mint az ittenieket.

Ölellek és a legjobbakat kívánom.

V. Ul.-od

Krakkóból Szarátovba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

233

M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Szarátov. 36 Carevszkaja 36. Russland. Saratow*

Drága anyuskám! Ma két csomagot kaptunk. No, most aztán elláttatok bennünket nyalánksággal! Mindannyiunk nevében nagyon köszönöm. Nágya egyenesen haragszik rám, hogy „a hallal kapcsolatban" édességekről írtam, és hogy ennyi fáradságot okoztam nektek. De nem voltam rá elkészülve, hogy mindez ilyen hatalmas méreteket ölt... A halfélére nem nagy a vám, de az édességeket eléggé megvámolják. Most aztán még egyszer fogjuk ünnepelni az „újévet"!

Hogy vagytok most kettesben, Mark nélkül? A lapok azt írják, hogy a közigazgatásiak talán amnesztiában részesülnek. Meglátjuk február 21-én...[477]

Nálunk pompás télidő van, hó nélkül. Vettem korcsolyát és nagy örömmel korcsolyázom: Szimbirszkre emlékezem meg Szibériára. Külföldön sohasem korcsolyáztam.

Szeretettel ölellek, drágám, és sokszor üdvözlöm Anyutát. J. V. és Nágya szintén.

V. Ul.-od

P. S. Megváltoztatták a házszámunkat. Most Ulica Lubomirskiego *49*. sz.

Kedves Anyuta!

Alighogy írtam édesanyánknak a csomagokról, meg-

* A címet a rendőrségi aktákban megőrzött levélmásolat alapján közöljük. — *Szerk.*

érkezett a te leveled meg anyánké. Jó, hogy Mark szívesen utazgat — csak minél jobban helyezkedjék el Szibériában. Ha Mityához utaztok[478], remélem hozzánk is betérsz — itt majdnem útbaesünk egy kis kerülővel. Ha az útlevélért nem kellene olyan nagy illetéket fizetni, igazán nem volna költséges, de útlevél nélkül, 30 kopekes „határátlépésivel" csak a határmenti lakosok utazhatnak.

Úgy élünk, mint eddig, lassacskán . . . Most terveket szövünk brosúrák kiadására a „Pravda" mellett . . .[479] Nem tudom, sikerül-e, de szükség van rá.

Manyácska ritkán ír. Munkát még nem talált.

A legrosszabbul itt az *orosz* könyvekkel áll a dolog! Nincs mit tenni.

Meleg kézszorítással *V. U.-d*

Krakkóból Szarátovba
1913 február 24-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

234

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anyuta! Már elég régóta nem kaptunk hírt tőletek. Egészséges-e anyánk? Megkapta-e azt a levelemet, amelyet közvetlenül az „ajándékok" érkezése után küldtem?

A vologdai száműzöttekre, úgy látszik, *egyáltalán* nem vonatkozott az amnesztia . . .[480]

Milyen hírek érkeznek Mityától meg Marktól az új helyekről?

Nem tudod-e Krumbügel címét, aki az én filozófiai könyvemet kiadta? Nem lehetne-e megkeresni őt (mondd meg, hogyan, én valószínűleg találok Moszkvában ismerőst) és megtudni, maradtak-e könyvek eladatlanul? Most valószínűleg *még egy* módot találhatnánk az eladásra, és ezt megbeszélnénk a kiadóval.

Csókolom anyánkat. Meleg kézszorítással.

V. Ul.-od

P.S. Címünk most a következő: Lubomirskiego *49*. sz. (nem pedig 47).

Krakkóból Szarátovba
1913 március 18-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

235

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

V/3.

Kedves Marija Alekszandrovna! megkaptuk levelezőlapjaikat, nagyon örülök, hogy jól pihennek. Nálunk is egész nyárias az idő. Ma elküldtük a holmikat a faluba. Új címünk:

Poronin — Galizien
Villa Terezy Skupień
.....
Oesterreich

Mi magunk három nap múlva indulunk. Rengeteg dolgunk volt a csomagolással, hiszen 5 hónapra megyünk Poroninba, mindenfélét össze kellett vásárolni. Én most egy kissé rokkant vagyok és nagyon gyorsan elfáradok. Egy teljes hónapig kezeltettem magamat villamossággal, a nyakam nem lett vékonyabb, de a szemem normálisabb lett, és nincs olyan erős szívdobogásom. Itt az idegklinikán a kezelés semmibe sem kerül, és az orvosok nagyon figyelmesek. És még egy haszna van a dolognak. Amíg az ember ül és várja, hogy sorra kerüljön, lengyel beszédet hall és maga is beszél. Meg akarok végre tanulni lengyelül. A nyáron lesz szabad időm, és lengyel könyveket olvasok majd. Valószínűleg felfogadunk a nyáron egy szolgálót 4—5 órára, és így kevesebbet kell majd vesződnöm. Anyám nem utazott Oroszországba. Részben betegségem miatt, aztán meg nem is kínálkozott jó alkalom. De főleg betegségem miatt. Az utóbbi napokban nagyon elfáradt az egész hercehurcától. Vologya elutazott, és születésnapján meg az

ünnepekkor nem volt idehaza. Az utazás nagyon felvillanyozta[481].

Nem tudom még, lehet-e majd fürdeni Poroninban, Vologya nagyon szeret fürdeni, kádfürdő ott nem lesz, zuhanyoznia meg nem szabad majd.

Szeretnék már minél előbb falura kerülni. Igaz, hogy a város szélén lakunk, ablakaink kertre néznek, és tegnapelőtt még pacsirta is dalolt, de azért mégiscsak város, a gyerekek lármáznak, katonák menetelnek ide-oda, szekerek zörögnek.

Hát, szeretettel ölelem Magát meg Annát és mindenkit üdvözlök. Lehetséges-e, hogy Anna ujja még mindig fáj?!

Anyám üdvözletét küldi.

Nágyája

Drága anyuskám! Néhány szót írok Nágya leveléhez. Bocsáss meg, hogy nem írtam. Néhány napig úton voltam, most pedig a költözködés.

Mitya levelét nagyon köszönöm[482]. Marktól is kaptam egy nagyon hosszú és érdekes levelet. Már Poroninból fogok neki válaszolni. Poronin az utolsó állomás „Zakopane" (fürdőhely) előtt. Zakopanéba Varsóból *közvetlenül*, átszállás nélkül, 2. osztályú kocsikon lehet utazni, „Granicából" pedig harmadik osztályúakon.

Szeretettel ölellek, és sokszor üdvözlöm az egész családot.

V. U.-d

Krakkóból Feodoszijába (Krim)
1913 május 3-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

236

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. 40 Jekatyerinszko-Dvorjanszkaja 40. Russland

Kedves Manyácska! Azt hiszem, adósod vagyok (de Mark Tyim.-é biztosan!). Végre rászántam magam az írásra. A napokban átköltöztünk nyárra a hegyekbe (részben Nágya betegsége miatt — Basedow-kór, amely eléggé nyugtalanít), Poronin faluba, 7 kilométernyire Zakopanétól. Ez a Tátra közelében van, Krakkótól vonaton 6—8 órányira délre — a közlekedés Oroszországgal is, Európával is Krakkón keresztül vezet. Távolabb kerültünk Oroszországtól — de nincs mit tenni.

Kibéreltünk egy nyaralót (óriási — túlságosan nagy!) egész nyárra, az új naptár szerint X. 1-ig, és nagy vesződséggel átköltöztünk. A költözködés miatt Nágya betegsége, úgy látszik, súlyosbodott. Azt hiszem, Bernbe kell őt vinni kezelésre . . .

Ez a hely csodaszép. A levegő nagyszerű — kb. 700 m. a magasság. Hasonlítani sem lehet az alacsonyan fekvő, kissé nedves helyhez, ahol Krakkóban laktunk. Napilapunk sok van, és dolgozni lehet.

A lakosság — lengyel parasztok, „góralok" (hegyi lakók), akikkel hihetetlenül tört nyelven beszélgetek*, tudok öt szót lengyelül és orosszal keverem. Nágya beszél és olvas egy kicsit lengyelül.

A falu — majdnem orosz típusú. Szalmatetők, nyomor. Mezítlábas asszonyok és gyerekek. A férfiak a góralok

* (szívesebben beszélek a zsidókkal — németül).

viseletében járnak — fehér posztónadrágban és ugyanilyen köpenyben —, félig gallér, félig kabát. Ez nem fürdőhely (Zakopane fürdőhely), és ezért nagyon csöndes. Mégis remélem, hogy a nyugalomban és a jó levegőben Nágya egészsége helyreáll. Itt mi falusi életmódot vezettünk be — korán kelünk és úgyszólván a tyúkokkal fekszünk. Mindennapos utam a postára meg a vasúti állomásra vezet.

Látod-e rendszeresen a „Pravdá"-t meg a „Proszvescsenyijé"-t[483]? Megörültünk itt a jubileumi számnak[484] és a munkások győzelmének, amelyet a vasas-szakszervezetben a likvidátorok felett arattak[485].

Hogy vagy? Megtartod-e a leckéket a nyáron? Tudsz-e elég könyvet beszerezni?

Add át lengyel barátainknak[486] üdvözletemet és azt a kérésemet, hogy mindenképpen segítsenek . . .

J. V. meg Nágya melegen üdvözölnek és csókolnak. Én is.

V. U.-d

Címem: Herrn Ulianow. Oesterreich. Poronin (Galizien). Ausztria.

P. S. Talán küldd el ezt a levelet anyánknak, ha csak hamarosan nem megy el hozzád.

1913 május 12—13-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

237

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

V/25.

Kedves Marija Alekszandrovna, ma megkaptuk levelét. Sietek a válasszal.

Egészségi állapotom már javulóban van. Nincs olyan gyakran szívdobogásom. A doktor tanácsát követve három helyett eszem, tejet iszom, szedem Robin vaspreparátumát, és általában minden a legnagyobb rendben van. Vologya nagyon izgul, különösen mert izgatják őt Kocherrel[487]. Nagyon örülök, hogy Dm. Il. levelet írt neki, hogy nem érdemes operáltatni stb., mert mindenfélét összebeszélnek neki: hol azt, hogy az ember megvakulhat, hol azt, hogy másfél évig mozdulatlanul kell feküdni stb. Az én betegségem nincs olyan előrehaladott stádiumban, és a nyáron meggyógyulok.

Az igazi pihenés csak most kezdődik. Óriási zűrzavar volt a költözködéssel, azután itt eleinte sokat kellett veszekedni. Az embereket elrontották a nyaralók — hazudnak, csalnak stb. Eleinte mérgelődtünk ezen, de most minden elrendeződött. Jár hozzánk egy leányzó, főzni nem tud, de a durvább munkát elvégzi. Ma kezd az idő javulni, de egész héten szüntelenül esett az eső, bár a lakás nem volt nyirkos. Ma reggel vagy két órát sétáltunk Vologyával, most pedig ő egyedül ment el kószálni meghatározott cél nélkül.

A szomszédból már reggel átjön hozzánk egy borzas fekete kutya, és Vologya sokáig hancúrozik vele. Az élet szakasztott olyan, mint valami nyaralóban.

Csak egyetlen ismerős család van itt, de elég messze

lakik, félóra járásra. Ez nem akadályoz bennünket abban, hogy néha naponta kétszer is találkozzunk.

Nagyon örülök, hogy itt nincs nagy nyüzsgés. A munkám is minimális. Legtöbbször lengyel regényeket olvasok, azt se nagyon szorgalmasan.

Ez a hely nagyon szép. Az is jó, hogy nem lehet sokat kerékpározni, mert Vologya nagyon visszaélt ezzel a sporttal és nem pihent rendesen, jobb, ha inkább sétál.

Anyám üdvözletét küldi. Állandóan szomorkodik, kb. két héttel ezelőtt meghalt a nővére, akivel együtt nőtt fel és egész életében bensőséges viszonyban volt. Amikor megtudta, hogy nővére megbetegedett, szeretett volna Novocserkaszkba utazni, de nem volt itt az útlevele — elküldtük, hogy kicseréljék.

Annát sokszor csókolom és mindenkit üdvözlök. Vologya nyilván maga fog írni. Szeretettel ölelem, drágám.

Nágyája

Drága anyuskám! Ölellek és mindenkit üdvözlök. Mityának nagyon köszönöm a leveleket. Rá akarom venni Nágyát, hogy utazzék Bernbe. Nem akar. Most azonban egy *kissé* jobban van.

V. U.-d

Poroninból Vologdába
1913 május 25-én.

238

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. 40
Jekatyerinszko-Dvorjanszkaja ul. 40.
Russland
Absender: Wl. Ulianow in Poronin (Galizien)

VI. 18.

Kedves Manyácska! Június 21-én vagy 22-én Bernbe utazunk Nágyával, és ott (valószínűleg) megoperálják őt[488]. Ottani címem: Herrn Schklowsky. 9 Falkenweg 9. Bern. Schweiz. V. I. U. részére.

Valószínűleg 1—3 hétig leszünk ott.

Küldöm a Tátra látképét, ahol nemrég sétáltunk. J. V. és Nágya sokszor üdvözölnek. Nágya jól érzi magát.

Anyánknak, ha nálad van, add át forró üdvözletemet. Ha nincs, küldd el neki az üdvözletet.

V. U.-d

1913 június 18.
Először jelenik meg.

239

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának M. A. részére. Vologda. Jekatyerinszko-Dvorjanszkaja ul. 40. Russland

1913. VI/24.

Kedves anyuskám!

Elutazásunk előtt kaptam meg leveledet. Megérkeztünk Nágyával Bécsbe, és ma tovább utazunk. Bernből írok majd. Szeretettel ölellek. Manyácskát meg Anyutát szintén. Jól utazunk, megnéztük Bécset. Az idő szép.

V. U.-d

Bocsánatot kérek M. T.-től, hogy nem válaszoltam érdekes levelére. Ne haragudjon!

Bécsből.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

240

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának
(M. Aleksz. Uljanova részére).
Vologda. Jekatyerinszko-Dvorjanszkaja 40.
Russie

Kedves anyuskám!

Már néhány napja Bernben vagyunk Nágyával. Kocher még nem fogadott. Szeszélyes. Hírességés . . . elkényeztették. Az itteni szakorvosok rettentően dicsérik, és teljes sikerrel biztatnak. Várunk. Egyelőre a következő címre írj nekem: Herrn Schklowsky (V. I. részére). 9 Falkenweg. *Bern.* Suisse.

Valószínűleg néhány hétig itt kell maradnunk.

Szeretettel ölellek, drágám, és melegen üdvözlöm Anyutát meg Manyácskát. Nágya szintén.

V. U.-d

Bernből
1913 június 28—29-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

241

M. A. ULJANOVÁNAK

1913. VII/26. Szombat.

Kedves anyuskám! Szerdán, 2 hetes „előkészítés" után, Nágyát végre megoperálták a klinikán. A műtét, úgy látszik, sikerült, mert tegnap már elég egészséges külseje volt Nágyának, és már jóizűen ivott valamit. Meglehetősen súlyos műtét lehetett, Nágyát vagy három órán át kínozták — narkózis nélkül, de hősiesen tűrte. Csütörtökön igen rosszul érezte magát — magas láza volt és félrebeszélt, úgyhogy nagyon inamba szállt a bátorságom. De tegnap már nyilván a javulás útjára lépett, láza nincs, a pulzus javult stb.

Kocher mégiscsak kitűnő sebész, és bazedovval hozzá kell menni: rengeteg nála az orosz és különösen a zsidó.

Most már a hazautazásra gondolok: az a szándékunk, hogy augusztus 4-én indulunk (ha Kocher nem tart vissza, ami néha megtörténik), éjszakára megszállunk Zürichben, Münchenben és Bécsben, s aztán utazunk hazafelé. Még egy levelet kaphatok itt tőled, utána már Porosinba kell írnod. Ha tovább kell itt maradnom, még írok.

Mivel betiltották azt a lapot, amelybe írtam[489], nagyon válságos helyzetbe kerültem. Szorgalmasabban fogok keresni mindenféle kiadókat és fordításokat; nagyon nehéz most irodalmi munkát találni.

Szeretettel ölellek, drágám, és melegen üdvözlöm Manyácskát meg Annát. Nágya sokszor üdvözöl.

V. U.-d

Bernből Vologdába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

242

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. Moszkovszkaja ulica, Szamarin-ház, 3. ajtó. Russland

Kedves Manyácska! Megkaptam leveledet néhány nappal Nágyával együtt írt levelem elküldése után.

Megszidtál a hallgatásom miatt. Valóban hibás vagyok — az utazás és az influenza miatt különösen hosszú ideig halasztottam az írást. Most J. V. beteg — erős influenzája volt; már *jobban van.*

Az új német irodalomról? Éppen befejeztem Marx—Engels levelezése négy kötetének olvasását. Írni akarok róla a „Proszvescsenyijé"-be[490]. Sok érdekes dolog van benne. Kár, hogy a csirkefogó németek drágán adták ki: 40 márka! Még nem olvastam Beer „A szocializmus története Angliában" c. új könyvét, de hamarosan el fogom olvasni.

Nemrég megjelent Cunow [könyve] a vallás eredetéről. Elküldeném neked (megveszem), de félek, hogy nem érkezik meg. Ha megkapod vagy megszerzed a „Neue Zeit"-et, ott minden érdekes irodalmat felsorolnak. Új polgári irodalmat nem látok. Ha akarod, elküldöm neked általában az összes új kiadványok jegyzékét német nyelven (Hinrichs leipzigi könyvkereskedő kis kiadványa — minden hónapban kapom).

Anyánkat csókold meg helyettem meg Nágya helyett. Meleg kézszorítással.

V. U.-d

Anyutától régóta nem kaptam hírt.

Olvasom Octave Mirbeau „Dingó"-ját. Szerintem rossz.

Krakkóból
1913 november 13-án vagy 14-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

243

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. Moszkovszkaja ul. Szamarin-ház, 3. ajtó. Russland

XII/21.

Kedves Manyácska!

Ma keresztkötésben elküldöm neked a német könyveknek egy kis jegyzékét. Nézd át és jelezd néhány szóval, érdekelnek-e (ha pedig átnézted — ez *nem* sürgős — küldd vissza).

Hogy-mint vagytok ott anyával? Együtt lesztek-e az ünnepekkor Markkal vagy Annával? Van-e [levél] Mityától?

Nálunk minden a régiben van . . . Már megszoktam a krakkói életet, amely szűk keretek között mozog, csöndes és álmos, de bizonyos tekintetben kellemesebb a párizsi életnél.

Bocsáss meg, hogy ritkán írok — mindig közbejön valami.

Sokszor csókoltatom anyánkat. Nágya és J. V. szintén üdvözletüket és csókjaikat küldik.

V. U.-d

Krakkóból
1913 december 21-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

244

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

XII/26.

Kedves Marija Alekszandrovna, már egy örökkévalóság óta nem írtam Magának. Általában az utóbbi időben a levelezésben valamiféle „ülősztrájk" folyt nálam. Részben Vologya a hibás ebben. Átcsábított a „sétálók" pártjába. Mi itt tréfálkozunk, hogy itt közöttünk három párt van, a „mozipártiak", a „moziellenesek" és a „sétálók" pártja, akik mindig készek elszaladni egy sétára. Vologya határozott moziellenes és szenvedélyes sétálópárti. Engem is állandóan bevon pártja életébe, és aztán semmire sincs időm. Itt, mintha csak szándékosság volna a dologban, csodaszép napok vannak. Leesett a hó, tiszta gyönyörűség. Az ősz is nagyon szép volt. Hát mi mást tehet az ember Krakkóban, mint hogy sétál! Kulturális szórakozás egyáltalán nincs. Egyszer szántuk rá magunkat, hogy hangversenyre menjünk, egy Beethoven-quartetthez, még közköltségen bérletet is vettünk, de hogy, hogy nem, a hangverseny szörnyen untatott minket, noha egyik ismerősünk, aki nagyon ért a zenéhez, el volt ragadtatva[491]. Lengyel színházba nincs kedvünk járni, a mozik szörnyen ostobák itt, csupa ötfelvonásos melodráma . . . Elhatároztuk Vologyával, hogy ünnepek után elkezdjük tanulmányozni az itteni egyetemi könyvtárat, mert szégyen és gyalázat, hogy egyszer sem voltunk ott. Amire itt valósággal éhezünk, az a szépirodalom, Vologya csaknem könyv nélkül megtanulta Nadszont és Nyekraszovot, egy elrongyolódott Anna Karenina kötetecskét már százszor is elolvastunk. Saját szépirodalmi könyveinket (elenyésző részét

annak, amelyekkel Pétervárott rendelkeztünk) Párizsban hagytuk, itt pedig nem lehet orosz könyvhöz jutni. Néha irigykedve olvassuk az antikváriusok hirdetéseit, akik a 28 kötetes Uszpenszkijt, a 10 kötetes Puskint stb. kínálják.

Vologya, mintegy csak azért is, nagy „szépirodalmár" lett. És szörnyű nacionalista. A lengyel festők kiállítására semmi pénzért sem jött el, de ismerősöknél felszedte például a Tretyakov-képtár kimustrált katalógusát, és bizony gyakran elmélyed benne.

Mi mindnyájan egészségesek vagyunk. Vologya mindennap hideg zuhanyt vesz, elmegy sétálni, és álmatlanságról szó sincs nála. Még mindig dicséri az itteni mocsarat. Anyám betegeskedik, hol a foghúsa dagad meg, hol köhög. Meleg üdvözletét küldi. Manyácska levelét megkaptam, de szokása szerint olyan olvashatatlanul írt, hogy semmit sem értettem belőle. Írjon gyakrabban. Sok-sok szeretettel ölelem őt is, Magát is, egészséget és minden jót kívánok. Hát búcsúzom, és még egyszer csókolom.

Nágyája

Sokszor csókollak, drágám, erőt és egészséget kívánok. Melegen üdvözlöm Manyácskát (a napokban írtam neki) meg Anyutát, aki valószínűleg nálatok van.

V. U.-d

Krakkóból Vologdába.
1913 december 26-án.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1914

245

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

I/7.

Kedves Marija Alekszandrovna, üdvözlöm Magát, Manyácskát meg Annát az újév alkalmából, és minden jót kívánok, a legeslegjobbakat.

Az európai újévet Vologyával kettesben vártuk meg, aludttej mellett, az orosz újévet pedig egyáltalában nem fogjuk ünnepelni, mert Vologya egy-másfél hónapra elutazik, hogy a könyvtárban dolgozzék[492]. Persze irigylem egy kissé, mert a mi városunk inkább hasonlít egy istenhátamögötti faluhoz, mint városhoz, én meg már nagyon vágyom emberek után. Itt egyáltalán nincs kivel „foglalkozni", nincs kiről gondoskodni.

A helyi lakosokkal elég nehezen megy az ismerkedés.

Már úgy látszott, hogy végre megjött a tél. Vologya háromszor korcsolyázott és engem is rávett, hogy vegyek korcsolyát, de az idő hirtelen megenyhült, a jég teljesen elolvadt, és ma például egészen tavaszias az idő. Tegnap sem volt az idő télies, Vologyával messzire elmentünk a városon túl, pompás volt.

Ezek a mi híveink. Szeretettel ölelem, anyám üdvözli.

Hogy van a szeme? Eljött-e Anna, amint szándékozott? Hát jó egészséget kívánok!

Nágyája

Drága anyuskám! Szeretettel ölellek és jó kívánságaimat küldöm újévre! Neked is, Manyácskának is, Annának is!

V. U.-d

Krakkóból Vologdába
1914 január 7-én.

246

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anna Iljinyicsna Jelizarovának. Szentpétervár. Goncsarnaja ul. 11. sz., 23. ajtó

Kedves Anyuta! Végre hosszú távollét után hazaérkeztem; itt találtam és elolvastam valamennyi leveledet; ma még egy érkezett, az, amellyel kapcsolatban különösen kételkedtél, megérkezik-e. Minden megérkezett. Ami a cikkek késését illeti, igazad van, de mit tegyek. Csak két kezem van. A „Proszvescsenyije" 1. száma viszont nem érkezett meg, noha jött egy újság, amely megjelenését közli. Ti is késtek. Hozzákezdek a nemzetek önrendelkezéséről szóló cikk megírásához. Talán csak elkészül a 2. számhoz[493].

Küldd el nekem, kérlek, a következőket: „Proletarszkaja Pravda" 11. sz. (2 pld.), „Puty Pravdi" 2. sz., „Novaja Rabocsaja Gazeta" 8. sz. (126) — csak ne bízd másra az elküldést (reménytelen), hanem magad küldd.

Ami az 1905—1908-as büntetőügyi statisztika adatainak gyűjteményét illeti, arra kérnélek, hogy ezt ne vásárold meg (nincs értelme, drága), hanem vedd ki egy könyvtárból (vagy az Ügyvédi Kamara, vagy az Állami Duma könyvtárából) és küldd el egy hónapra. (Az Igazságügyi Minisztérium folyóiratát nagyon köszönöm; remélem, visszakaptad.) Azt hallottam, hogy ti valami likvidátorelleneset kihúztatok az X-ügyről[494] szóló cikkből, és szörnyen mérgelődtem ezen a nem helyénvaló és ártalmas békülékenységen: csak az aljas likvidátori rágalmat segítitek, késleltetitek azt az elkerülhetetlen folyamatot, amelynek során a munkásmozgalom kiveti magából az olyan gaz-

embereket, mint Galina, Martov, Dan és társaik. Nem tartóztatjátok fel, csak magatokat hozzátok szégyenbe. Engem szörnyen dühösít Martovnak és társainak aljas zsarolása az X-ügyben: de lassan-lassan szétzúzzuk mi ezt a zsaroló bandát.

Már régen nem írtam haza. Remélem, hogy ott most minden rendben van. Írjál néhány szót.

Most kaptam meg a „Proszvescsenyije" 1. számát. Köszönöm. Általában véve jó. De a sajtóhibák . . . És a Levickij-könyv ismertetése az ostoba „frakciósan" szóval . . .[495] Ki engedte ezt át? Micsoda szerző ez? A nőlapról N. K. ír majd[496].

Krakkóból
1914 február 11-én.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XXV. köt. 1933.

247

N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK

II/16.

Kedves Marija Alekszandrovna, már egy örökkévalóság óta nem írtam Magának. Dehát ebben az évben valahogy igen nehezen szánom rá magam az írásra. Szörnyen magányosan élünk. — Az egész városban tulajdonképpen egy ismerős család van. A kisfiuk mulatságos, de az anyjával nem nagyon értjük meg egymást. Van egyébként még egy család, de ezek szomorú emberek, túlságosan rájuk nehezedett, letörte őket a nélkülözés. Levelet se nagyon sokat kapunk. Főleg a lapok hoznak ide valami életet.

Elég jó idő van, a fű már zöldell, a fák rügyeznek, de az utak szörnyen sárosak. Egyébként ma Vologya elég messzire elment kerékpáron, de szétpukkadt a gumija. Nagy sétára készülünk az erdőbe. Mindennap sétálunk egy kicsit. Egészen a város szélén lakunk, 5 percnyi járásra mező van. Már tárgyaltunk a régi nyaraló tulajdonosával, május 1-én akarunk odaköltözni. Egy kicsit nagy ez a nyaraló a számunkra, messze van az üzletektől, viszont szépek a szobák, vannak kályhák, két veranda, s nincs az országút közvetlen közelében.

Talán ott lélegzethez jutok. Újra bazedovom van, nem olyan nagymértékben, mint azelőtt, a szemem majdnem normális, a nyakam csak akkor dagad meg, ha felizgatom magam, de elég erős szívdobogásom van. Tulajdonképpen a betegség most nem nagyon nyugtalanít és nem zavar semmiben, de unalmas, hogy újra állandóan vigyáznom kell és rokkant életmódot kell folytatnom. Itt Krakkóban párás a levegő, de Poroninban bizonyára mindez nagyon gyorsan elmúlik.

Vologya nagyon szereti Poronint, különösen szeret a hegyekben mászkálni. Az a szándékunk, hogy ebben az évben olyan szolgálót fogadunk fel, aki majd nálunk lakik, hogy ne sokat vesződjek a háztartással és nagyobb sétákat tehessünk.

Anna a könyvek küldésével elkényeztet minket ebben az évben. Megkapta-e Manyácska a levelemet?

Sokszor csókolom őt is Magát is, drága.

Anyám üdvözli. Oroszországba készült, de ez bonyolult dolog. Jó egészséget és minden jót kívánok.

Nágyája

Sokszor csókollak, drága anyuskám és mindenkit üdvözlök. Köztük Mityát is — nagyon köszönöm a levelét. Marktól szintén kaptam levelet. Láttuk itt a moziban a „Bejlisz-ügyet"[497] (melodrámát csináltak belőle). Voltunk a Sevcsenko emlékére rendezett ukrán estén[498]. Szörnyen rosszul értek ukránul. Életünkben nincs változás. Szeretettel ölellek és jó egészséget kívánok.

V. U.-d

Krakkóból Vologdába
1914 február 16-án.

248

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. Moszkovszkaja ul., Szamarin-ház, 3. ajtó. Russland

1914. II/16.

Kedves Manyácska! Nemrég érkeztem haza egy utazásról (többek között Párizsban voltam — a nemzeti kérdésről tartottam előadást)[499], és sehogy sem jutottam hozzá az íráshoz.

Hogy vagy? Mikor jár le a terminus?

Milyen anyánk egészségi állapota? Egészen rendbe jött?

Régóta nincs semmi hírem Marktól és Mityától. Semmit sem tudok életükről és terveikről.

Nálunk minden a régiben van. Csöndesen élünk. Nágyánál úgy látszik újra jelentkezik a Basedow-kór — a tünetek egyelőre enyhék, de vannak. Lehet, hogy tavasszal újra el kell vinni műtétre ... De ez még nem biztos, és jobb neki erről egyelőre nem írni. Én teljesen egészséges vagyok. J. V. is jó egészségnek örvend.

Sokszor csókoltatom anyánkat. Meleg kézszorítással.

V. U.-d

Krakkóból.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

249

M. A. ULJANOVÁNAK

1914. II/21.

Drága anyuskám! Megkaptam levelezőlapodat — köszönöm. Lám, milyen nagy a különbség az ottani meg az itteni időjárás között! Itt már tavasz van: hó régóta nincs, egészen meleg az idő, hócipő nélkül járunk, a nap Krakkóhoz képest szokatlanul erősen süt, az ember nem is hinné, hogy ez a „nedves" Krakkóban van így. Bosszantó, hogy neked Manyácskával egy silány városkában kell élned!.. Nem Londonban voltam, hanem Párizsban — egész kellemes utazás volt. Párizs azoknak, akik szerény eszközökből élnek, nagyon kényelmetlen és nagyon fárasztó város. De ha rövid időre megy az ember, látogatóba, utazgatni — nincs szebb és vidámabb város Párizsnál. Jól felfrissültem.

Nyáron valószínűleg újra Poroninba megyünk.

Forrón ölellek, drágám, és jó egészséget kívánok. Melegen üdvözlöm Manyácskát.

V. U.-d

P. S. Nágya és J. V. szintén sokszor csókolnak.

Krakkóból Vologdába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

250

M. A. ULJANOVÁNAK

1914. IV/10.

Drága anyuskám! Forrón ölellek és üdvözöllek Manyácskával együtt névnapotok alkalmából. Remélem, hogy most nyáron már jobb lesz Vologdában, mint télen volt, no meg ez az utolsó nyár![500]

Az utóbbi napokban kissé megfáztam (tavasszal ez elkerülhetetlen!), de most már jól vagyok.

Nemsokára, május első napjaiban, újra Poroninba megyünk.

Ölellek és jó egészséget kívánok!

V. U.-d

Krakkóból Vologdába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

251

M. I. ULJANOVÁNAK

Kedves Manyácska! Jókívánságaimat küldöm névnapodra. Kívánom neked, hogy a nyarat kevésbé magányosan, kellemesebben, egészségesebben töltsd.

Leveledet nagyon köszönöm. Nagyon örültem a híreknek és igyekszem majd a napokban újra írni. Bocsáss meg, hogy most befejezem levelemet: nagyon sietek.

Üdvözlöm barátainkat. Meleg kézszorítással.

V. U.-d.

Krakkóból Vologdába
1914 április 10-én.

252

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Vologda. Moszkovszkaja ulica, Szamarin-ház, 3. ajtó. Russland

IV/22.

Kedves Manyácska! Azt híresztelik, hogy elégedetlen vagy hosszas hallgatásommal. Csakugyan nagyon vétkes vagyok a levelek dolgában — túlságosan nehéz a mi helyzetünkben (a tiedben és az enyémben különösen) úgy levelezni, ahogy az ember szeretne . . .

Tegnap megkaptuk anyánknak hozzám és Nágyához intézett levelét. Sokszor csókold meg helyettem anyát. Nyáron talán csak jobb lesz nektek, mint télen.

Nemrég tájékoztatást kaptam az olonyeci száműzöttekről. Ott adatokat gyűjtöttek a száműzöttek helyzetéről és összetételéről: óriási többségük munkás, újonc (forradalom utáni), a kerületben 150 ember között van 2 likvidátor, néhány baloldali narodnyik. A száműzöttek összetétele, úgy látszik, erősen változik — érdekes lenne erről adatokat gyűjteni és néha közölni a *„Proszvescsenyijé"-ben*[501]. Nágya írt neked, és újból írni készül.

Mi kb. két hét múlva újra Poroninba megyünk — ott hegyek vannak, és remélem, Nágya bazedovja elmúlik, ezt a betegséget magaslattal gyógyítják. Most itt remek idő van, gyakran kerékpározom.

Általában, bármilyen eldugott zug, bármilyen primitív ez a mi városunk, mégiscsak elégedettebb vagyok itt, mint Párizsban. Az emigráns élet zűrzavara ott hihetetlen méreteket öltött, szörnyen és fölöslegesen felőrlődtek az ember idegei, Párizsban kényelmetlen dolgozni,

a Bibliothèque nationale* rosszul van megszervezve, — nemegyszer emlegettük Genfet, ahol jobban lehetett dolgozni, a könyvtár kényelmes, és az élet kevésbé idegölő és zűrzavaros. Vándorlásaim valamennyi állomása közül Londont vagy Genfet választanám, ha ez a két hely nem lenne olyan távol. Genfben különösen vonzó az általános kulturáltság és a rendkívüli kényelemmel berendezett élet. Itt viszont kultúráról persze nem beszélhetünk — majdnem az a helyzet, mint Oroszországban —, a könyvtár rossz és rendkívül kényelmetlen, de alig látogatom ...

Ősszel a Tátra (a Poronin melletti hegység) pompás — legalábbis tavaly az esős nyár után az ősz gyönyörű volt. De hiszen te ősszel végzel — s néha arról ábrándozom, hogy ősszel találkozhatnánk? Az a szándékunk, hogy az októbert is falun töltjük, ha az ősz szép lesz.

Meleg kézszorítással *V. U.-d*

Krakkóból
1914 április 22-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* — Nemzeti Könyvtár. — *Szerk.*

253

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anna Iljinyicsna Jelizarovának. Petrográd. Grecseszkij proszpekt 17. sz., 18. ajtó. Russie. Pétrograde

Wl. Uljanow. Distelweg 11. Berne

1914. XI. 14.

Kedves Anyuta! Megkaptam leveledet és Mark T.-ét szintén, azután édesanyánktól is kaptam egy levelezőlapot. Mindnyájatoknak nagyon-nagyon köszönöm. Pénzre most nincs szükségem. Fogságom egészen rövid volt[502], mindössze 12 napig tartott, és igen rövid idő múlva különleges kedvezményekben részesültem, általában az „ülés" egészen könnyű, a bánásmód és a körülmények jók voltak. Most egy kissé körülnéztem és itt rendezkedtem be. Két nagyon szép bútorozott szobában lakunk, egy közeli vendéglőben ebédelünk. Nágya egészségesnek érzi magát, J. V. szintén, noha nagyon megöregedett. Befejeztem a cikket (Marxról) a Granat Lexikon részére, és a napokban elküldöm nekik[503]. De a könyvek egy részét (nagyobb részét, majdnem mindet) ott kellett hagyni Galíciában . . . nagyon féltem őket[504]. Nagyon szomorúan figyelem a sovinizmus erősödését a különböző országokban és a német (és nemcsak a német) marxisták vagy állítólagos marxisták áruló tevékenységét... Teljesen érthető, hogy a liberálisok újra dicsérik Plehanovot: ő erre a szégyenletes büntetésre teljesen rászolgált[505]. Válaszolj minél hamarabb, mi van a folyóirattal[506]. Van-e lehetőség arra, hogy újra kiadják és mikor? Felelősséget vállal-e a posta az ajánlva küldött kéziratokért? Ölelem

és csókolom anyánkat, jó egészséget kívánok, mindenki mindenkit melegen üdvözöl!

V. Uljanovod

P. S. Láttam a „Szovremennij Mir“ szemérmetlen és pimasz számát . . . gyalázat, gyalázat! . . .[507]

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 4. sz. 1930.

254

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Sziromjatnyiki. Kosztomarovszkij pereulok 15. sz., 336. ajtó. Russie.
Moscou
Expédié par Wl. Oulianoff. Distelweg 11.
Berne (Suisse)

XII/22.

Kedves Manyácska! Ma megkaptam XI. 14-i leveledet és nagyon örültem neki. A levelet a régi lakásunkra címezted. Mostani címünk: Distelweg 11.

Igyekszem megtudni, van-e itt olyan iroda, amely tájékoztat az orosz foglyokról, valamint azt is, mi van azzal a fogollyal, aki felől kérdezősködöl[508]. Tekintettel a közeli ünnepekre, talán nem lehet azonnal megtudni, de mindenesetre igyekezni fogok.

Elég jól, csöndesen, békésen élünk az álmos Bernben. A könyvtárak itt jók, és ami a könyvek használatát illeti, egészen jól berendezkedtem. Sőt, jól is esik az olvasás az újságokkal való mindennapos foglalkozás időszaka után. Nágya számára itt a pedagógiai könyvtár is, és ő pedagógiai munkát ír.

Írtam Anyutának arról, nem lehetne-e kiadót találni egy agrárkönyvre: itt megírnám. *Ha* lesz rá alkalmad, érdeklődj te is.

Miért nem írtál semmit magadról — hogy szolgál az egészséged? Van-e kereseted? Milyen, hol, tűrhető-e? Alkalomadtán írj néhány sort.

Nagyon meleg kézszorítással.

V. Uljanovod

Nágya és Jel. Vasz. sokszor üdvözölnek.

Alkalomadtán tudd meg (ha nem okoz fáradságot), megkapta-e Granat Marxról írt cikkemet. Jó lenne, ha dolgozhatnék az Enciklopédiai Szótárba, de ezt bizony nem könnyű elintézni, ha nincs alkalom megismerkedni a szerkesztőség titkárával.

1914 december 22-én.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1915

255

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Sziromjatnyiki. Kosztomarovszkij pereulok 15. sz., 336. ajtó. Russie. Moscou

Uljanow. Distelweg 11. Berne (Suisse)

1915. II/9.

Kedves Manyácska! Két brosúrát kaptam tőled — Oganovszkijét és Maszlovét. Hálás köszönet!! Mindketten a legártalmasabb típusú hitvány opportunisták (lehetséges-e, hogy vannak emberek, akik egyetértenek velük és Plehanovval? Ez szörnyű). De rendkívül hasznos dolog ismerni az írásaikat. Ezért a leghálásabban fogadom az ilyen küldeményeket, valamint az ilyen tárgykört érintő napilap-(és folyóirat-) kivágásokat. Például J. Szmirnov a *„Russzkije Vedomosztyi"-ban* régen (VIII-ban vagy IX-ben) szörnyű banalitásokat írt a hitelek megszavazásával stb. kapcsolatban. Ezt láttam. De az ő és a hozzá hasonlók további irodalmi működéséről nem tudok semmit.

Itt külföldi lapok és könyvek tekintetében jól el vagyunk látva a könyvtárakban. Elég jól érezzük magunkat: Bern unalmas, kicsi, de kulturált városka. J. V. beteg, influenzája van.

A németek között erősödik az antisoviniszta hangulat; Stuttgartban is, Majna-Frankfurtban is szakadás volt[509]. Berlinben megjelennek az antisoviniszta „Lichtstrahlen" kiadványok.

Ha nem esik nehezedre és véletlenül arra jársz (kérlek, ne menj oda külön ezért, a dolog *egyáltalán* nem

sürgős), tudd meg Granatéktól, akik elfogadták cikkemet az Enciklopédiai Szótár számára, elküldték-e a honoráriumot M. T. Jelizarovnak (ahogy kértem)[510], és nem lehet-e további munkát kapni az Enciklopédiai Szótár számára. Írtam erről a titkárnak[511], de nem válaszol.

A magam és Nágya nevében sok-sok üdvözletet küldök. Meleg kézszorítással.

V. Uljanovod

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

256

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Petrográd. Pétervári Negyed. Sirokaja ulica 48/9. sz., 24. ajtó. Russie. Pétrograde

Ulianow. Seidenweg 4a III. Berne

Bern. 1915. X/7.

Drága anyuskám! A napokban Nágyával együtt Bernbe költöztünk. Szerettünk volna tovább maradni Sörenbergben[512], de ott már havazott, és tűrhetetlen volt a hideg. Az idén hideg az ősz, Sörenbergnek pedig magaslati klímája van. Itt találtunk egy jó szobát, villanyvilágítással és fürdőszobával 30 frankért. Nágya egészsége elég jól helyreállt; elmúlt a szívdobogás; még a hegymászást is bírta; csak ne újuljon ki a bazedov.

Hogy vagytok? Jól berendezkedtetek-e télire? Egészséges vagy-e és meleg-e a lakás? Anyutának nagyon, nagyon, nagyon köszönjük a könyvet, a pedagógiai kiadványoknak rendkívül érdekes gyűjteményét és a levelet[513]. Írtam neki a kiadóról, és várom a választ[514]. Hogy van Manyácska? Ha lehet, küldjétek el neki ezt a levelet; örülnék, ha kaphatnék tőle néhány sort. Mityának és Marknak adjátok át — szóban vagy írásban — legmelegebb üdvözletemet. A „Recs" előfizetését (Anyuta írja, hogy elő akar rá fizetni) hálásan fogom fogadni. Orosz újságot, könyvet és brosúrát keveset, nagyon keveset látunk, és nagyon kiéheztünk rájuk. Megkapta-e Anyuta az „óhajtottat" tartalmazó kis jegyzékemet, amelyet rég elküldtem neki? (vagyis az óhajtott orosz könyvek jegy-

zékét). Sokszor csókollak és ölellek, Anyutát is, Nágya szintén.

V. Uljanovod

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

1916

257

M. I. ULJANOVÁNAK

M-lle Marie Oulianoff. Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. Malaja Gruzinszkaja 7. sz., 13. ajtó. Russie. Moscou

Ulianow. Spiegelgasse 12 (bei Kamerer). Zürich. I.

1916. II/20.

Kedves Manyácska! Nagyon köszönöm a lapokat, amelyeket a napokban küldtél. Ma értesítést kaptam a Vöröskereszt német szervezeteinek központi bizottságától, hogy Aaron Rosenfeldt mint hadifogoly Bütowban van, 66. ezred (66 Rgt)[515]. Egy évnél tovább tartott, amíg felvilágosítást kaptam, és sem a genfi, sem a dán Vöröskeresztnek nem sikerült megtudnia, de véletlenül kezembe került a német hadifogoly-bizottság címe, és írtam nekik. Ők pedig több mint két hónapig nem válaszoltak!!

Mi Nágyával nagyon meg vagyunk elégedve Zürichhel; itt jó könyvtárak vannak; még néhány hétig itt leszünk, aztán vissza Bernbe[516]. Ide is írhattok, a posta továbbítja.

Egész szívemből minden jót kívánok. Nágya is. Meleg kézszorítással.

V. Uljanovod

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

258

M. A. ULJANOVÁNAK

1916. III/12.

Drága anyuskám! Fényképeket küldök neked, egyet Manyácska részére.

Most Zürichben vagyunk. Eljöttünk, hogy az itteni könyvtárakban dolgozzunk. A tó nagyon tetszik nekünk, a könyvtárak pedig sokkal jobbak a bernieknél, és így valószínűleg tovább maradunk, mint akartunk. Írhattok az itteni címre: a posta mindig továbbítja.

Remélem, nálatok nincs nagy hideg, és nem fázol a hideg lakásban? Kívánom, hogy minél hamarabb meleg legyen, és te kipihend magad a tél után.

Nágya szeretettel üdvözöl mindnyájatokat. Sokszor csókollak, drágám, és jó egészséget kívánok. Anyutát melegen üdvözlöm és M. T.-t szintén.

V. U.-d

Zürichből Pétervárra.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

259

M. T. JELIZAROVNAK

Mark Tyimofejevics Jelizarovnak. Petrográd. A „Po Volge" Hajózási Társaság Igazgatósága. Nyevszkij 45. Russie. Pétrograde

Uljanow. Spiegelgasse 14 II. Zürich. Suisse

1916. IX/20.

Kedves M. T.! Kérem, mutassa meg ezt a lapot Manyácskának vagy küldje el neki. Tegnap megkaptam Manyácska VIII. 8-i levelét (levelezőlapját), valamint a könyveket is, amelyeket nagyon köszönök. Az a hír, hogy Anyuta kórházban van[517], nagyon nyugtalanít. Miről van szó? Nem arról a betegségéről-e, amely miatt, mint írta, már volt kórházban és operálták? Remélem, hogy mindenesetre csak a legjobb sebészekhez fognak fordulni, mert ily esetekben középszerű doktorokkal ne legyen az embernek dolga. Türelmetlenül fogom várni a híreket, hacsak rövideket is, de gyakrabban. A levelek most borzasztó sokáig mennek! Nagyon köszönöm Manyácskának a kiadókkal való fáradozásait is: nekiülök és írok akármit, mert a drágaság pokoli, az élet szörnyen nehéz lett. Hogy van Manyácska? Jól keres? (A 200 rubelt megkaptam és írtam már erről; még egyszer köszönöm.) Ha lehetséges küldjék el hetente egyszer a már elolvasott orosz újságokat, mert itt *semmiféle* újságaim nincsenek (gyakrabban küldeni nem érdemes). Manyácskát csókolom. Nágya szintén. Meleg kézszorítással.

V. Uljanovja

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

260

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Petrográd. Sirokaja ul. 48. sz., 24. ajtó. Russie. Pétrograde

Oulianoff. Spiegelgasse 14[II]. Zürich. I. (Suisse)

1916. X/22.

Kedves Manyácska! Tegnap egyszerre kaptam meg két levelezőlapodat, a 8/29-it és a IX/1-it. Nagyon köszönöm a kiadókkal való fáradozásodat meg a pénzküldeményt. Megkapta-e az új kiadó a modern kapitalizmusról szóló kéziratot?[518] Kérlek értesíts, mihelyt megkapja. Ennek a közgazdasági munkának különösen nagy jelentőséget tulajdonítok, és különösen örülnék, ha mielőbb teljes terjedelmében nyomtatásban láthatnám. Azt írod, hogy „a kiadó az »Agrárkérdés«-t nem brosúra, hanem könyv formájában akarná megjelentetni". Ezt úgy értem, hogy el kell küldenem a folytatást (vagyis az Amerikáról írottak kiegészítéseként megírni Németországról azt, amit ígértem)[519]. Nekilátok ennek a munkának, mihelyt végzek azzal, amit meg kell írnom a régi kiadótól kapott előlegért[520].

Ezek szerint tehát úgy fogom fel a dolgot, hogy az új kiadó *megrendelte* nálam az agrárkérdésről szóló munka folytatását! Alkalomadtán emlékeztesd erre. (Az 500 rubelt még nem kaptam meg, de persze megkapom majd a közeli napokban. Szerintem ez nem előleg, hanem honorárium azokért a kéziratokért, amelyeket a kiadó megkapott.)

Nem lehetne-e megtudni (ha alkalom adódik, nem pedig külön), közölte-e Granat Marxról szóló cikkemet a Szótárban?[521] Az ígért lenyomatot nem kaptam meg. Ha

Granat nem felel, nem lehetne-e a könyvtárban megtudni úgy, hogy kiveszed az illető betűre vonatkozó kötetet?

A fordításos dolgokról három javaslatot küldtem neked (három könyvet: Kemmerer; Gilbreth; Hobson)*. Ha nem feleltek meg, értesíts, keresek majd másokat. Ha megfeleltek, minél pontosabban meg kell állapodni, hogy a megrendelés megtörtént, a javaslatot elfogadták. Akkor nekiülök a munkának. Talán Anna vállalná az egyik mű fordítását? Annának Nágyával együtt meleg üdvözletünket küldjük. 3 levelezőlapot küldtem neked M. T. címére**, ezt most a te címedre küldöm. Ugyanúgy megfelel ez? Mi Nágyával úgy élünk, mint eddig, lassacskán; Zürichben a könyvtárak jobbak, és a munka kényelmesebb. A magam és Nágya nevében sokszor csókollak és üdvözlöm M. T.-t. A küldött könyveket *nagyon* köszönöm, a nőlapot szintén megkaptam.

V. U.-d

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* A levél elkallódott. — *Szerk.*

** A három levelezőlapból csak egy van meg (lásd ebben a kötetben 465. old.). — *Szerk.*

261

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Petrográd. Sirokaja 48/9, 24. ajtó. Russie. Pétrograde

Oulianoff. 14[II] Spiegelgasse 14[II]. Zürich (Suisse)

1916. XI. 26.

Kedves Manyácska! Alighogy feladtam Mark Tyimofejevics címére egy ajánlott levelezőlapot, megérkeztek az általad küldött könyvek (egy kétkötetes regény), és utána a levelezőlap azzal az értesítéssel, hogy a napokban várjátok Anyutát[522]. Nagyon köszönöm a könyveket. Roppantul örülök az Anyutáról szóló hírnek. Nagyon melegen üdvözlöm, és azt kívánom, ne maradjon sokáig az asztraháni kormányzóságban, és ott jobban vigyázzon magára, ne betegedjék meg a szokatlanul forró klíma mellett. Nágya üdvözletét küldi, és köszöni a Ligyijáról szóló híreket.

Életünk változatlan. A drágaság folyton nő. A pénzt nagyon köszönöm (M. T.-nek írtam az 500 rubel = 869 frs vételéről). Ha nem esik nehezedre, küldd el 3—4-szer havonta az általad elolvasott orosz újságot, madzaggal jól átkötözve (különben elvész). Itt orosz lapok nélkül vagyok. Fordításra 3 könyvet javasoltam: *Kemmerer:* „Technischer Fortschritt"; *Hobson:* „Imperialism"; *Gilbreth:* „Motion study". Választ még nem kaptam; várom (hiszen a kiadónak érdeklődnie kell, nem jelent-e már meg).

Még egyszer meleg kézszorítással búcsúzom, és csókollak téged meg Annát.

V. Uljanovod

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

1917

262

M. I. ULJANOVÁNAK

M—lle Oulianoff. Marija Iljinyicsna Uljanovának. Petrográd. Sirokaja ul. 48/9, 24. ajtó. Russie. Pétrograde Oulianoff. 14 Spiegelgasse. Zürich. I. Suisse

1917. II. 15.

Kedves Manyácska! Ma az Azov-Doni Bank útján 808 frankot kaptam, ezenkívül pedig I. 22-én 500 frankot. Írd meg, kérlek, milyen pénz ez, a kiadótól van-e és melyiktől, s pontosan minek a fejében, és nekem szól-e. Szükség volna elszámolásra, vagyis tudni kellene, mit fizetett már meg a kiadó és mit nem. Nem tudom megérteni, honnan ez a sok pénz; Nágya meg tréfálkozik: már „nyugdíjat" kapsz. Ha-ha! Tréfának jó, viszont a drágaság egészen kétségbeejtő, munkaképességem pedig rossz idegeim miatt kétségbeejtően rossz. De tréfán kívül, mégiscsak pontosabban kell tudni; írd meg, kérlek. A legvalószínűbb, hogy egy (vagy több) leveled elveszett, én meg nem tudom, miről van szó. Nem merem elkölteni a pénzt (megtörtént, hogy az én közvetítésemmel küldtek pénzt egy beteg barátomnak).

Nemrég a következő könyveket kaptam tőled: „Orosz feljegyzések", „Szabott gabonaárak", „Munkaközvetítés", „Tulai statisztika". Nagyon, nagyon köszönöm. Anyutát, M. T.-t és Mityát is nagyon melegen üdvözlöm. Mi úgy élünk, mint eddig, nagyon csendesen; Nágya gyakran gyöngélkedik. A tél hihetetlenül hideg volt, sőt még most is hideg van. Hogy vagytok ott mindnyájan? egészségesen? Nehezen érkeznek a híreitek.

Csókollak. Meleg kézszorítással. *V. Ul.-od*

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

263

M. T. JELIZAROVNAK

Recommandé Mr. Elizaroff. Mark Tyimofejevics Jelizarovnak. A „Po Volge" Hajózási Társaság Igazgatósága. Petrográd. 45 Nyevszkij 45. Russie. Pétrograde

Expédiè par Wl. Ulianoff. Spiegelgasse 14. Zürich. I. Suisse

Kedves Mark Tyimofejevics! A mellékletből látja, hogy Nágya egy „Pedagógiai Szótár" vagy „Pedagógiai Enciklopédia" kiadását tervezi[523].

Én erősen támogatom ezt a tervet, amely szerintem igen nagy hézagot pótol az orosz pedagógiai irodalomban, igen hasznos munka lesz, és pénzt hoz, *ami számunkra égetően fontos.*

Oroszországban most, hogy megnőtt az olvasók száma és köre, a kereslet éppen *enciklopédiák* és hasonló kiadványok iránt nagyon nagy és erősen nő. Egy jól összeállított „Pedagógiai Szótár" vagy „Pedagógiai Enciklopédia" majd kézikönyvként szolgál és számos kiadást fog megérni.

Hogy Nágya ezt meg tudja csinálni, arról meg vagyok győződve, hiszen sok éven át foglalkozott pedagógiával, írt róla, rendszeresen készült. Zürich rendkívül alkalmas központ éppen ilyen munkára. Az itteni pedagógiai múzeum a legjobb a világon.

Ennek a vállalkozásnak a jövedelmezősége kétségtelen. A legjobb lenne, ha sikerülne ezt *magunknak* kiadnunk úgy, hogy kölcsönkérjük a szükséges tőkét, vagy találunk egy tőkést, aki betársulna ebbe a vállalkozásba.

Ha ez *nem* lehetséges, és ha az ezután való szaladgálás

csak időveszteséget jelentene — Maga persze jobban látja ezt, és ha átgondolta a dolgot és tájékozódott, döntse el ezt a kérdést —, akkor ezt a tervet a régi kiadónak kell javasolni, és ő valószínűleg vállalja. Csak arra kell ügyelni, hogy a tervet el ne lopják, vagyis meg ne előzzék. Azután a *legpontosabb* szerződést kell kötni a kiadóval a szerkesztő (vagyis Nágya) nevére, *minden* feltételt leszögezve. Különben a kiadó (és a régi kiadó sem kivétel!!) egyszerűen bezsebeli az *egész* jövedelmet, a szerkesztőt pedig kiuzsorázza. *Ilyesmi megtörténik.*

Nagyon kérem, gondolja át jól ezt a tervet, nézzen körül, beszéljen róla az emberekkel, járjon utána és válaszoljon* minél részletesebben.

Kézszorítással *V. Uljanovja*

P. S. A kiadvány — két kötet, kéthasábosan. 1—2 íves füzetekben *jelenne meg. Előfizetést* kell hirdetni. Akkor a pénz gyorsan befut.

1917 február 18—19-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

---

* Ha sikerült, válaszoljon táviratilag: „megkötöttem az encik - lopédia szerződését". Akkor Nágya fokozott erővel nekilát a mun - kának.

264

TÁVIRAT M. I. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

148. sz. távirat,

71. sz. űrlap

Felv. 191 [7] 4/2, 20 óra 8 perc.

Uljanovának, Petrográd. Sirokaja 48/9, 24. ajtó.
Torneóból 2. 18 óra 12 p.

Hétfő éjjel 11-kor érkezünk. Közöljétek a „Pravdá"-val.

Uljanov

1917 április 2-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

265

M. I. ULJANOVÁNAK

Kedves Manyácska! Nagyon meleg üdvözleteket küldök és a legjobbakat kívánom. Jól vagyok és nekiültem az államról szóló munkának, amely már régóta érdekel[524]. Tanácsot akarok neked adni: feltétlenül el kell utaznod, hogy gyógykezeltesd magad. Éppen a mostani, viszonylag üres és ugyanakkor nyugtalan időket kell felhasználni arra, hogy lábadat és idegeidet gyógykezeltesd. Nagyon-nagyon kérlek: utazz el okvetlenül és azonnal. Vihetsz magaddal fordítást vagy szépirodalmat, hogy jobban elviseld az unalmat, amelyre a kezelésnél bizonyos fokig szükséged van. De feltétlenül el kell utaznod. Kérlek, teljesítsd ezt a kérésemet, és válaszolj nekem néhány szóban. Szeretettel ölellek.

Ul.-od

Helsingforsból (Helsinkiből) Petrográdba 1917 augusztusában.

Először megjelent: „Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

266

M. I. ULJANOVÁNAK

Mimózának[525]

Édes, kedves Mimóza! Nagyon kérlek, utazz el gyógykezelésre, ne halogasd, ne veszíts időt. Ha visszajössz, bármilyen munkára **könnyen** elhelyezkedhetsz. Okvetlenül utazz!!

Ami Beert illeti, a téma kitűnő. Igyekezz még megszerezni *Schlüternek* a chartizmusról írt könyvét (német nyelven)[526]; Beer után jelent meg és helyreigazítja ezt az opportunistát. Beer és **Schlüter nyomán** kiváló brosúra jelenhetne meg. Válaszolj néhány sorban.

„A pártkongresszusok" szintén jó téma (a *jegyzőkönyveken* kívül még különböző brosúrákra van szükség*, ezekre én még megközelítőleg sem emlékszem). Ha megírod, küldd el nekem a fogalmazványt, megtanácskozzuk a dolgot.

Sok-sok szeretettel ölellek *V. U.-d*

Helsingforsból (Helsinkiből) Petrográdba
1917 augusztus vége — szeptember.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

---

* Leninnek a stockholmi kongresszusról tartott „beszámolója" véletlenül megvan nekem, de csak ez... Kevés!

1919

267

TÁVIRAT N. K. KRUPSZKAJÁNAK

Uljanova-Leninának, Kazany és az Összoroszországi Közp. Végrehajtó Biz. instruktori-hajójának, a „Krasznaja Zvezdá"-nak tartózkodási helye

Továbbítom Pozner táviratát.

Kérek távirati értesítést egészségi állapotodról és az útvonalról[527].

A Népbiztosok Tanácsának elnöke
Lenin

1919 július 2-án.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XXIV. köt. 1933.

268

N. K. KRUPSZKAJÁNAK[528]

1919. VII/9.

Kedves Nágyuska! Nagyon örültem, hogy hírt kaptam tőled. Már küldtem egy táviratot Kazanyba, és miután nem kaptam rá választ, küldtem egy másikat Nyizsnyijbe, s onnan ma azt felelték, hogy a *„Krasznaja Zvezdá"-nak* VII/8-án kell Kazanyba érkeznie, ahol legalább egy napig vesztegel. Ebben a táviratban érdeklődtem, nem lehetne-e a *„Krasznaja Zvezdá"-n* egy hajófülkét adni Gorkijnak. Gorkij holnap érkezik ide, és nagyon szeretném őt kiráncigálni Pétervárról, ahol rossz idegállapotba került és besavanyodott. Remélem, hogy te és a többi elvtárs szívesen lesztek majd együtt Gorkijjal. Nagyon kedves fickó; egy kicsit szeszélyeskedik, de hiszen ennek nincs jelentősége.

Az olykor hozzád érkező segélykérő leveleket elolvasom, és igyekszem megtenni, amit lehet.

Mitya Kievbe utazott: a Krim, úgy látszik, megint a fehéreké.

Nálunk minden a régiben van: vasárnaponként a „mi" nyaralónkban pihenünk. Trockij egészsége helyreállt, délre utazott, remélem rendet csinál. Javulást várok attól, hogy Vacetisz főparancsnok helyére Kamenyevet állítottuk[529] (a Keleti Frontról).

Pokrovszkijt (M. N.-t)[530] elengedjük két hónapi szabadságra; helyettesének Ljudmila Rudolfovna Menzsinszkaját akarjuk kinevezni[531] (jóllehet ebben még nincs döntés), *de nem* Poznert.

Szeretettel ölellek, kérlek, írj és táviratozz gyakrabban.

V. Uljanovod

NB: Fogadj szót a doktornak: egyél és aludj többet, akkor télre **teljesen** munkaképes leszel.

Először megjelent:
V. I. Lenin: „Levelek
a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

269

TÁVIRAT N. K. KRUPSZKAJÁNAK

Uljanovának. Kazany

Mindnyájan egészségesek vagyunk[532]. Ma találkoztam Gorkijjal, rábeszéltem, hogy utazzon el a ti hajótokon, amiről már küldtem egy táviratot Nyizsnyijbe, de Gorkij kategorikusan nemet mondott. Pokrovszkijt elengedjük szabadságra. Helyettesének ideiglenesen Menzsinszkaját neveztük ki. Leveledet megkaptam Ureckijtől és vele küldtem a választ. Vannak-e moszkvai lapjaitok?

Lenin

1919 július 10-én.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XXXV. köt. 1945.

270

N. K. KRUPSZKAJÁNAK

Nagy. Konszt. Uljanovának
„Krasznaja Zvezda" az Összoroszországi
Közp. Végrehajtó Biz. hajója

VII/15.

Kedves Nágyuska! Felhasználom Kresztyinszkij permi utazását, hogy írjak neked. Talán csak utolér.

Tegnap táviratot kaptam Kazanyból, Molotovtól, és úgy válaszoltam neki, hogy meg kellett kapnod a Kazanyból való elindulás előtt, amely értesülésem szerint éjszaka 3 órára van kitűzve.

Molotovtól megtudtam, hogy mégis volt szívrohamod. Ez azt jelenti, hogy *mértéktelenül* sokat dolgozol. Szigorúbban kell megtartanod az előírásokat és pontosan szót kell fogadnod az orvosnak.

Különben télre nem leszel munkaképes! Ezt ne feledd!

A Közoktatásügyi Népbiztosság ügyében táviratoztam neked.

A keleti frontokon ragyogóan állunk. Ma megtudtam, hogy Jekatyerinburgot elfoglaltuk. Délen fordulat történt, de komoly javulás még nincs. Reméljük, lesz.

Gorkijt nem sikerült rávennem, hogy utazzék, pedig nagyon rábeszéltem.

Tegnap és tegnapelőtt Gorkiban voltunk[533] Mityával (ő 4 napja itt van) és Annával. Virágoznak a hársfák. Jól pihentünk.

Szeretettel ölellek és sokszor csókollak. Kérlek, pihenj többet, dolgozz kevesebbet.

V. Ul.-od

1919 július 15-én.

271

M. I. ULJANOVÁNAK és N. K. KRUPSZKAJÁNAK

Marija Iljinyicsnának
és
Nagyezsda Konsztantyinovnának

Kérem, keltsetek fel legkésőbb reggel *10 órakor*. Most negyed öt van, nem tudok aludni; tökéletesen egészséges vagyok. Különben elveszítem a holnapi napot is és megbontom a megszabott rendet.

Lenin

1919-ben vagy 1920-ban.

272

M. I. ULJANOVÁNAK

Szobámban *az ágy mögötti* fehér asztalon 2 könyv és két napilap van, mind olasz.

1) *Turati:* Trenta anni di Critica Sociale
2) *Trevès:* Polemiche Socialiste
3) *Stampa* } olasz
4) és *még egy* } lap

Leninszkije Gorkiból (Moszkva mellett)
1921-ben.

1922

273

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anyuta! A következő történt:

Kiderült, hogy ez a könyv a „Szoc. Akadémiából" való, ahonnan *t i l o s* a könyveket haza adni.

Velem kivételt tettek!

Kínos helyzet állt elő — természetesen az én hibámból. Most különösen szigorúan kell ügyelni arra, hogy Gora[534] *gyorsan* és *otthon* olvassa el a könyvet és *visszaadja.*

Ha szükséges, megbízást adhatok, keressék a könyvet *másutt* — hogy részemre megvegyék.

V. U.-d

1922 végén.
Először megjelent:
„Junoszty" 1. sz. 1957.

274

M. I. ULJANOVÁNAK

M. I. Uljanovának
Manyácska!

Hozd el, kérlek, Moszkva kormányzóság *nagy* térképét. A térkép az ebédlőnkben a könyvszekrény tetején van.

V. U.-d

Leninszkije Gorkiból (Moszkva mellett)
1922-ben.

FÜGGELÉK

I

KIVONATOK LENINNEK HOZZÁTARTOZÓIHOZ ÍRT LEVELEIBŐL

(A moszkvai csendőrség aktájából)

Az M. I. Uljanovánál 1901 március 1-ére virradó éjjel tartott házkutatás alkalmával V. I. Leninnek hat levelét lefoglalták és mint „tárgyi bizonyítékot" az aktához csatolták. A moszkvai csendőri hivatal aktájában (az OSZDMP moszkvai csoportjának ügye, 69. sz., 1901., V. köt., 101. lap) ezekből a levelekből a következő kivonatok szerepelnek:

1. Levél 1897. VII/3 keltezéssel, „*V. U.-d.*" aláírással, a következő szavakkal kezdődik: „Megkaptam, Manyácska, VI/16-i leveledet", a borítékon ez a cím olvasható: Marija Alekszandrovna Uljanovának („Manyácska" anyjának). A levél munkaprogramot tartalmaz a marxizmus tanulmányozására, a forrásmunkák között a szociáldemokrácia olyan sajtószervei szerepelnek, mint a „Vorwärts" és a „Neue Zeit".

2. Levél 1898. IX/4 keltezéssel, „*V. U.-d.*" aláírással, a borítékon pedig fel van tüntetve, hogy a levél feladója Marija Alekszandrovna Uljanova. Ebben a levélben, amely a következő szavakkal kezdődik: „A napokban megkaptam, drága anyuskám, a levelet", figyelemre méltók a következő mondatok: 1) „ami azt illeti, hogy a könyveket el kell küldeni Szergej Ivanovicsnak, meg kell mondanom, hogy nem tudom, hol van. Talán már Szrednye-Kolimszkban"; 2) „Ljahovszkij írt a napokban — főleg a Verholenszken átutazó új száműzöttekről"; 3) „Vasz. Vasz. (Sztarkov) Nyizsnye Ugyinszkba akar kéredzkedni"; 4) „Lepesinszkijéket áthelyezik Kuraginszkojéba"; 5) „Apollinarija Alekszandrovna nemrég írt Kazacsinszkojéból".

3. Levél „*V. U.*" aláírással, 1898. XII/15 keltezéssel, kezdődik a következő szavakkal: „Itt küldöm Anyutának J. M. levelét, amelyet azzal a kéréssel juttatott el hozzám, hogy

azonnal továbbítsam"; itt figyelemre méltó a most idézett mondat és a levélben említett kezdőbetűk: „J. M.".

4. Levél 1899. VI/14 keltezéssel, „*V. U.-d*" aláírással, a következő szavakkal kezdődik: „Drága anyuskám! E héten hazulról semmiféle hírt nem kaptam tőletek"; a levélben szerepel Jegor Jegorovics Kugusev herceg neve, a szerző kéri, hogy küldjék el neki „a kapitalizmus fejlődéséről" írt munkáját.

5. Ugyanennek a szerzőnek levele „Párizs, 1900. VIII/18" keltezéssel, a címzett M. A. Uljanova, amelyben a következő cím szerepel: „M. Dr. Dubon chez . . . Pour M. Goukowsky, 8 Boulevard Capucines. Paris".

6. Levél „Prága. X/20" keltezéssel, „*V. U.*" aláírással, Marija Alekszandrovna Uljanovának címezve, amely a következő címet tartalmazza: „Herrn Franz Modraček (V. I. számára). Smečky 27. Prag. Ausztria".

Ezeknek a leveleknek az eredetijét egyelőre nem sikerült felkutatni, lehetséges, hogy a februári forradalom első napjaiban valamelyik tűzvész következtében elpusztultak.

II

N. K. KRUPSZKAJA LEVELEI

1

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

1898. II/15.

Kedves Marija Alekszandrovna!

Lehetséges-e, hogy Anna Iljinyicsna nem kapta meg február 8-i vagy 9-i levelemet? Abban elég részletesen írtam magamról. Az a baj, hogy még nem tudjuk, mikor hirdetik ki az ítéletet; az igazságügyminisztériumban azt mondották nekem, hogy a referátumot a böjt első vagy második hetében fogják megtartani. Azt is mondották, hogy 3 évre száműznek Ufa kormányzóságba (az ítélet jogerős), de a belügyminisztérium ügyosztálya saját hatáskörében engedélyezheti, hogy a felügyeleti időt Susában töltsem. A helyzet egészen bizonytalan. Az ítélet kihirdetése után valószínüleg még vagy két hétig Pétervárott kell maradnom, úgyhogy Pétervárról számításom szerint két vagy három hét múlva indulunk. Moszkvában 2—3 napot fogunk tölteni, az érkezés napját jelezni fogom, amikor már biztosan tudom. Ami Vologya munkáját illeti*, nekem megígérték, hogy *okvetlenül* találnak rá kiadót; azt mondják, hogy Moszkvában nagyon rosszak a cenzúraviszonyok, és fennáll az a veszély, hogy a könyv nagyon sokáig elfekszik majd a cenzúrán; azt ajánlják, nyáron adjuk ki a könyvet, hogy ősszel jelenjék meg, az ilyenfajta könyvek megjelenésére ez a legalkalmasabb idő. Tekintettel minderre, nem vettem vissza a kéziratot, megkérdeztem Anna Iljinyicsnát, mit tegyünk, de választ nem kaptam. Egyelőre egy angolból való

* A „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. cikkgyüjtemény kiadásáról van szó. — *Szerk.*

fordítást küldtem Vologyának (a szerkesztő azt mondja, még az sem baj, ha Vologya rosszul tud angolul, mert felhasználhatja a német fordítást, az angol könyv alapján pedig csak ellenőrzi), a fordítás nagyon érdekes, és jól fizetik. Nem tudom, szándékában volt-e Vologyának, hogy fordításokat vállaljon, egyik leveléből arra következtettem, hogy igen; akárhogy is — nincs baj, mert megmondották, hogy mindketten fordíthatjuk, vaskos kötetről van szó. Szörnyen avatatlan vagyok irodalmi ügyek intézésében ...

Anyámnak mellhártyagyulladása volt, és már vagy egy hónapja nem jár ki, ma új orvos jön és megvizsgálja; az, aki eleinte kezelte, nagyonis felületes volt. Anyám sok-sok üdvözletet küld mindnyájuknak.

Mégis azt gondolom, hogy Susába engednek, hát nem mindegy nekik?

Sokszor csókolom.

Szerető *Nágyája*

II/15.

Kedves Manyácska! Írtam Anna Iljinyicsnának, de nyilván nem kapta meg a levelemet. Bulocska is szid a hallgatásomért, és neki sincs igaza! persze, nincs mit írni, minden bizonytalan, ma ilyen a helyzet, holnap olyan, de azért a legszükségesebbet megírom, és a levelekre válaszolok.

Kubát nem láttam, és elutazásomig aligha fogom látni. Kaptam tőle egy levelet, azt írja, most, hogy nem kell beszélnie, kitűnően érzi magát, sokat dolgozik, nagyon örül a csütörtököknek, mindenkit üdvözöl.

V. V.-t valószínűleg megszerzem. Vologya jegyzékét átadtam egy ismerősnek, megígérte, hogy mindent megszerez Ljudogovszkij (ez bibliográfiai ritkaság) és a közgazdasági folyóirat kivételével. Nem tudom, sikerül-e neki, noha ő általában művésze a könyvbeszerzésnek. Minél több könyvet akarok vinni, de nem tudom, mit. Nekem magamnak nincs sok könyvem, no meg egészen közönséges könyvek ezek, azt sem tudom, érdemes-e mindezt elvinni, Vologyának valószínűleg megvannak. Ismerősöknél szerezni elég nehéz, no meg aztán mit? Vagy két hét múlva már utazni kell, könyvkészletem pedig nagyon gyatra. Általában mi kissé álmosan és rendkívül célszerűtlenül készülünk az útra, azt mondják, minél több meleg holmit kell vinni ... Most már, valószínűleg, hamarosan indulunk. Csókoltatom A. I.-t és azt üzenem neki, nem jól teszi, hogy engem mindenütt

úgy beajánl: Vologyának a heringszerű külsőmről írt, Bulocskának a huncutságom miatt panaszkodott ... Sokszor csókolom, drágám. Dmitrij Iljicsnek mondja meg, hogy jókívánságait köszönöm. Legalább a nyárig elintéződne az ügye. Hát a viszontlátásra!

N. Krupszkaja

Pétervárról Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

2
M. I. ULJANOVÁNAK

Március 6-án.

Küldöm Vologya cikkeit. Eddig azért nem küldtem, mert vártam Vologya válaszát arra a levelemre, amelyben a cenzúrával kapcsolatos meggondolásokról írtam neki. Kért, hogy tudakozódjak a cenzúraviszonyok felől — és a tudakozódás eredményeként kiderült, hogy e tekintetben a kiadás helye a döntő. Moszkva e tekintetben sokkal rosszabb Pétervárnál, ott a legártatlanabb könyveket is visszatartják és mindenképpen megnyomorítják. Bulgakov könyve kb. egy évig hevert a cenzúránál. Azt hiszem, Vodovozova is áttette a kiadót Pétervárra. Az Écrivain* határozottan állítja, hogy rendkívül oktalan cselekedet lenne a könyvet Moszkvában kiadni. Így áll a dolog.

Az elutazásomról... Semmit nem tudok, kedves Mánya. Lakik itt egy minuszinszki hölgy, azt mondja, hogy 10—12-e után már nem lehet utazni — fennáll az a veszély, hogy megrekedünk útközben. Folyton azt reméltem, hogy március 4-én kihirdetik az ítéletet, és akkor 10-én este elindultunk volna. De az ítélethirdetést elhalasztották március 11-re (és az sem biztos), a minisztériumban pedig a következőt mondják: kérvényemet *„valószínűleg* figyelembe veszik", *ha* engedélyt kapok arra, hogy Szibériába utazzam, akkor csak az ítélet kihirdetése után, *talán* meg fogják nekem engedni, hogy egyenesen Pétervárról utazzam és nem Ufa kormányzóságból

---

* — Író. — *Szerk.*

(!). Holnap újra megyek a minisztériumba. Bizony nem szeretném, ha az utazásom tavaszig húzódna. Ma nagyon sietek, holnap este pedig írok Anna Iljinyicsnának, és közlöm a minisztériumba való zarándoklásom eredményét. Ugyancsak holnap engedélyt fogok kérni Kuba meglátogatására, mert túlságosan bántana, ha el kellene utaznom anélkül, hogy egyszer is láttam volna.

Sokszor csókolom. *N. Krupszkaja*

Rosszul írja a címet: 18. házszám, 35. ajtó, fordítva kell: a házszám 35, az ajtószám 18.

Pétervárról Moszkvába
1898 március 6-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

3

M. A. ULJANOVÁNAK

Kedves Marija Alekszandrovna! végre megérkeztünk Susenszkojéba és beváltom ígéretemet — megírom, milyen színben van Vologya. Szerintem remekül összeszedte magát, és ahhoz viszonyítva, amilyen Pétervárott volt, ragyogó színben van. Egy itt lakó lengyel nő azt mondja: „Uljanov úr mindig jókedvű". Szörnyen lelkesedik a vadászatért, itt általában mindenki szenvedélyes vadász, és így feltehető, hogy hamarosan az én érdeklődésem központjába is mindenféle kacsák, vadkacsák és hasonló vadállatok kerülnek.

A Susába való utazás egyáltalán nem fárasztó, különösen, ha nem kell Krasznojarszkban csücsülni, és ezenkívül azt ígérik, hogy júniustól kezdve Susáig lesz hajójárat. Akkor egészen jó lesz. Ha tehát sikerül ide eljutnia, az utazás tűrhető lesz. Susában pedig véleményem szerint nagyon jó, közel van az erdő, a folyó. Nem írok sokat, mert ez csak utóirat Vologya leveléhez* . . . Ő bizonyára sokkal részletesebb levelet írt. Voltam Minuszinszkben, hogy megtudjam, mi van a könyvekkel, oda már megérkezett a Maga levele és az értesítés, de kiderült, hogy Krasznojarszkból a címzett nem kaphatja

* Lásd ebben a kötetben 111—112. old. — *Szerk.*

meg a könyveket. A dolgot aznap este rendeztük, küldtünk egy meghatalmazást Krasznojarszkba, s a könyveket a napokban át lehet venni. Hálás köszönet. A mi számtalan poggyászunkkal pedig minden teljesen rendben ment, semmit sem veszítettünk el, és a vasúti kocsikba mindenütt beengedtek. Köszönöm az útravalót is, három napig ettünk belőle, és ez sokkal kellemesebb volt, mintha az állomásokon étkeztünk volna ... Szóval, így állnak a dolgok. De azért mégis megérkeztünk. Vologya nagyon elégedetlen volt azzal, amit mindannyiukról meséltem, úgy vélekedett, hogy ez nagyon kevés, pedig mindent elmondtam, amit tudtam. Nos, csókolom mindnyájukat, M. T.-t és D. I.-t üdvözlöm.

N. Kr.

Susenszkojéből Moszkvába
1898 május 10-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

4

M. A. ULJANOVÁNAK

Június 14-én.

Kedves Marija Alekszandrovna! Vologya itt ül és elmélyülten beszélget a molnárral bizonyos házakról meg tehenekről, én pedig leültem, hogy írjak Magának egy kicsit. Nem tudom, mivel is kezdjem, egyik nap olyan, mint a másik, külső események nincsenek. Úgy rémlik, mintha egy örökkévalóság óta élnék Susában, teljesen aklimatizálódtam. Susában igazán jól érzi magát az ember nyáron. Esténként mindennap sétálunk, anyám messzire nem megy, mi azonban néha távolabbra is elmegyünk. Itt a levegő este egyáltalában nem párás, és a séta nagyon jól esik. Igaz, sok a szúnyog, mi hálókat varrtunk magunknak, s a szúnyogok éppen Vologyát csípik, de általában békében hagyják az embert. Velünk együtt sétál a híres „vadászkutya", egész idő alatt, mint az őrült, kergeti a madarakat, amivel mindig felizgatja Vologyát. Vologya mostanában nem jár vadászni (mégsem olyan szenvedélyes vadász), a madarak alighanem fészkükben ülnek, sőt vadászcsizmáit is levitte a kamrába. Vadászat helyett Vologya megpróbált áttérni a halászatra, egyszer egy éjszakára a Jenyiszejen túlra ment menyhalakat fogni, de a leg-

utóbbi kirándulása után, amikor egyetlen halacskát sem sikerült fognia, valahogy szó sem esik többé a menyhalakról. És milyen csodálatos helyek vannak a Jenyiszejen túl! Egyszer ott jártunk, s rengeteg kalandunk volt, igazán nagyon jól szórakoztunk. Most meleg van. Elég messzire kell mennünk fürdeni. Most azt tervezzük, hogy reggelenként fogunk fürdeni, és ezért reggel hat órakor kell felkelnünk. Nem tudom, sokáig kitartunk-e majd e mellett az életrend mellett, de ma a fürdés megtörtént. Mostani életünk általában „igazi" nyaralásra emlékeztet, csak nincs saját háztartásunk.

Szó se róla, az ellátás jó, tejet ihatunk, amennyi belénk fér, és itt mindnyájan kivirulunk. Én még mindig nem szoktam hozzá Vologya mostani egészséges külsejéhez, megszoktam Pétervárott, hogy mindig gyöngélkedőnek lássam. Zinocska csak ámult, amikor Minuszában meglátta. Igaz, neki sincs mit panaszkodnia, hál'istennek. Lirocskánál már más a helyzet. Pétervárról elküldték a fényképét, amelyet a kiszabadulását követő napon készítettek róla — borzalmas. Hát csakugyan úgy megváltozott? Néha felötlik bennem az a gondolat, nem küldik-e Susába, ez remek lenne, Susában talán kissé magához térne.

Hát összefecsegtem most mindenfélét. Mánya utolsó levelében a fényképek felől tudakozódik. Én még útközben írtam Pétervárra, kértem, küldjék el Magának a fényképemet (háziipari termék), de ők nyilván megfeledkeztek erről. Ami a nem háziipari fényképet illeti, írok majd Pétervárra, hogy menjenek el a fényképészhez és rendeljenek még néhányat a fényképeim közül, ezt valószínűleg megteszik. Nagyon szeretném, ha Manyával együtt eljönne hozzánk. Most még jöhetnének. Adja át üdvözletemet D. I.-nek. Vologya már befejezte a molnárral való beszélgetését és két levelet megírt, én meg sehogy sem tudom befejezni a fecsegést.

Hát a viszontlátásra, sokszor csókolom. Anyám mindnyájuknak üdvözletét küldi. Vologyával nem érdemes üdvözletet küldeni, ő úgy véli, hogy ez magától értetődik. Mégis sokszor csókolom Manyát meg Anyutát, M. T.-t pedig üdvözlöm.

N. Kr.-ja

Susenszkojéból Podolszkba
1898 június 14-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

5

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

98 augusztus 9.

Vologya óriási élvezettel olvasta fel nekem mindazokat a szemrehányásokat, amelyekkel leveledben illettél. Nos hát elismerem, bűnös vagyok, de bocsánatot érdemlő bűnös.

Vologya ma befejezte a piacait*, most már csak le kell rövidítenie, és a dolog rendben van. A napokban a Webb is szerencsésen befejeződik. Csak a kisebbik felét kell összeolvasni. Végeredményben, azt hiszem, jó lett a fordítás.

Friedman címére még egy csomag könyv érkezett Vologya részére. Tartalma: Adam Smith, filozófia és a te két könyved — Ada Negri. Friedmanné már nagy botrányt akart rendezni, de végeredményben a könyveket mégis megkaptuk, elhelyeztük a polcon és bevezettük a jegyzékbe. Vologya időről időre gyengéd pillantásokat vet a filozófiára, és arról az időről ábrándozik, amikor majd belemerülhet.

Tegnap levelet kaptunk Lirocskától, vidámat, jókedvűt, leírja kazacsinszkojei életét. Tíz száműzött van ott, nagy részük kommunában él, saját veteményes kertjük, tehenük, kaszálójuk van, egy nagy házban laknak. Lira azt írja, hogy élvezi a szabadságot, eljár bogyót szedni, gereblyél, háziasszonykodik, könyvet kezébe sem vesz. Így akarja tölteni a nyarat, ősszel pedig kiválik a kommunából és nekiül a tanulásnak. A levél hosszú és élénk, végtelenül örülök neki, legalább pihen ez az ember.

Nálunk minden a régiben van. Semmi újság nincs. Vologya egész idő alatt erősen dolgozott, egyszer-egyszer elment szalonkavadászatra. Ma is készültünk valahová szalonkavadászatra, de már néhány napja éjjel-nappal kegyetlenül süvölt a szél, az eső nem esik, csak vihar van.

Esz[ünk] . . . . . .
párlatot készítünk mál[nából] . . . **, uborkát sózunk be — ahogy illik, mint Oroszországban. Vettünk valami görögdinnyét,

---

* V. I. Leninnek „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. A nagyipar belső piacának kialakulása" c. művéről van szó (lásd *Lenin* Művei. 3. köt. Szikra 1956. 1—623. old.). — *Szerk.*

** A pontozással megjelölt részt a levélből kivágták. Ezek a sorok egybeesnek a levél hátoldalán írott szöveggel, amelyet konspirációs okokból kivágtak. — *Szerk.*

de amint várható is volt, kisült, hogy ez a termény tiszta fehér, a vörös szín leghalványabb nyoma nélkül. Cédrustobozokat is ettünk.

Vologya vagy két napra a tajgába készül, hogy megnézze, milyen is tulajdonképpen ez a tajga, és bogyókat, tobozokat gyűjtsön, tajgai császármadárra vadásszon. A tajgáról sok szó esik, ezek a beszélgetések sokkal érdekesebbek, mint a kacsákról folyók.

Azt hiszem, ez minden, ami újat életünkről közölhetek.

Mikor utazik Manya Brüsszelbe? Nagyon örülök, hogy megy. Levelet írtam [Anna Ivanovna Mescserjakovának] (azelőtt [Csecsurina])*, aki az iskolában tanítónőnk volt és nagyon jó barátom. Ők Liège-ben fognak lakni, csak attól tartok, hogy már elutaztak és levelem elkésett.

Hát viszontlátásra, sokszor csókollak mindnyájatokat, téged is, Manyát is, Marija Alekszandrovnát is. M. T.-t üdvözlöm. Anyám mindenkit üdvözöl, utóbbi időben kissé gyöngélkedik. Minden jót.

Nágya

Susenszkojéből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

6

M. A. ULJANOVÁNAK

Kedves Marija Alekszandrovna!

Az utolsó postával végre távirat érkezett D. I. szabadlábra helyezésének hírével. Amikor a postát hozták, éppen nagy vendégsereg volt nálunk. Az utóbbi napokban megindult az „idegen törzsbeliek inváziója", részben Minuszából, részben a környékről, a legtarkább összetételű társaság. Békés életünkben ez egész felfordulást okozott, és a végén egy kissé megzavarodtunk. Különösen fárasztottak minket a „gazdasági" beszélgetések lovakról, tehenekről, sertésekről stb. Itt mindenki lelkesen gazdálkodik, még mi is akartunk szerezni egy fél lovat (egy itteni lakos nyugta ellenében átvett a járástól egy lovat, mi akartuk ellátni takarmánnyal, és ennek fejében tetszésünk szerint használhattuk volna), de a mi fél lovunkról kiderült, hogy egy agyonhajszolt gebe, amely 3 versztet másfél óra

* A szögletes zárójelben levő szöveget konspirációs okokból kivágták. — *Szerk.*

alatt tesz meg, kénytelenek voltunk hát a lovat visszaadni, s gazdasági vállalkozásunk kudarcba fulladt. Ellenben buzgón gyűjtünk gombát, rengeteg nálunk a rizikegomba meg az őzgomba. Vologya először kijelentette, hogy gombát szedni nem tud és nem szeret, most pedig alig lehet kivonszolni az erdőből, valóságos „gombaláz" fogja el. Jövőre veteményes kertet akarunk ültetni. Vologya már elszerződött hozzánk a veteményes ágyak kapálására. Ez testgyakorlat is lesz neki. Egyelőre csak buzgón vadászik. Most is vadászfelszerelését rendezi. Fajdkakasokat lő, mi pedig esszük és dicsérjük őket. Nem hiszem, hogy a mi „urasági házunk" nagyon hideg, itt azelőtt a jegyző lakott, azt mondják — nincs itt hiba, meleg. Mi mindenesetre megteszünk minden óvatossági intézkedést: vastag nemezt rendeltünk, az ablakokat gondosan betapasztjuk majd, a ház alját körülszórjuk homokkal stb. Minden szobában van kályha, és így feltételezhető, hogy nem lesz nagyon hideg. Nos, eleget fecsegtem. Szeretettel ölelem, szörnyen örülök D. I. meg a maga örömének. Adja át D. I.-nek meleg üdvözletemet. Annát és Manyát sokszor csókolom. Anyám mindnyájukat sokszor üdvözli. Lassacskán kezdi megszokni a susenszkojei életet, és már nem unatkozik úgy, mint eleinte.

Nágyája

Susenszkojéból Podolszkba
1898 augusztus 26-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1929.

7

M. I. ULJANOVÁNAK

98 szeptember 11-én.

Hát ma hosszú, nagyon hosszú levelet akarok írni: Vologya elutazott Krasznojarszkba, és nélküle bizony üres a ház, „életrendünk" megváltozott, ma hirtelen üres estém van, levelek firkálására a legjobb alkalom. Fecsegni akármennyit tudok, de ez aztán csakugyan „vegyes felvágott" lesz.

Ma megkaptam, kedves Mánya, hosszú leveledet, Vologya pedig zárt levelezőlapot kapott Tulából, valószínűleg D. I.-től. Az asztalára tettem. Igen, azt hiszem, D. I. unhatja a lézengést Tulában, és általában az olyan bizonytalan helyzet, mint az ő mostani helyzete,

nem a legkellemesebbek közül való, és idegen városban aztán már igazán nem örvendetes, de a legrosszabbon — ezen a végtelen „azovi rostokoláson" — mégiscsak túl van. Most pedig D. I. talán már Podolszkban is van... a kérdés mindenesetre nyilván tisztázódott már.

Nálunk csodálatos ősz van, csak a reggelek hidegek, éjszaka pedig fagy. Ezért Vologya csupa meleg holmit vitt magával: meleg sapkát, prémkabátot, kétujjas kesztyűt, meleg harisnyákat. Már régen benyújtotta a kérvényt, fogfájása teljesen elmúlt, akkor váratlanul engedély érkezett, hogy egy hétre elmehet Krasznojarszkba. Vologya eleinte nem is akart elutazni, de aztán nem tudott ellenállni. Nagyon örülök, hogy egy kicsit utazik, felfrissül, embereket lát, mert már túl sokáig ült Susában. Ő is nagyon örült ennek az utazásnak. Az elutazása előtti napon bele sem néztünk a könyvekbe, én sietve javítottam Vologya téli felszerelését, ő pedig az ablaknál ült és élénken beszélgetett, s közölte különféle utolsó kívánságait: az ablakokat minél gondosabban beilleszteni, az ajtót jól becsukni, még a fűrészt is elhozta a házigazdától és fűrészelni kezdte az ajtót, hogy jobban csukódjék. Általában nagyon gondoskodott testi épségünkről: Oszkárt rábeszélte, hogy töltse nálunk az éjszakát, engem a revolver használatára tanított. Éjszaka rosszul aludt, reggel felébresztettem, amikor már megérkezett a postakocsis, s ő örömében rázendített egy győzelmi indulóra. Nem tudom, meg lesz-e elégedve az utazással. Azt persze nem bírta ki, hogy egy csomó könyvet magával ne vigyen: 5 vastag, nagyon vastag könyvet vitt, aztán még azt is tervbe vette, hogy a krasznojarszki könyvtárban kiír bizonyos dolgokat. Remélem, hogy a könyveket olvasatlanul hozza vissza. Vologyát köteleztem arra, hogy Krasznojarszkban 2 sapkát, ingvásznat vegyen magának, aztán egy közös báránybundát, korcsolyát stb. Eleinte meg akartam bízni azzal, hogy Prominszkij lánya részére hozzon kabátanyagot, de minthogy megkérdezte anyámtól, hány „fontot" kell venni egy kabátra, felmentettük ez alól a súlyos kötelezettség alól. Minuszából kaptam Vologyától egy rövid cédulát, s ebből, noha szitkozódik, hogy a hajóra várni kell, mégis arra következtettem, hogy az utazás jól kezdődött*.

Vologya távolléte alatt a következőket szándékozom tenni: 1) tisztességesen kijavítani öltönyeit, 2) megtanulni az angol olvasást — e célból 12 oldal különféle kivételt kell megtanulnom a Nurok-

* A cédula elkallódott. — *Szerk.*

ból, 3) végigolvasni a megkezdett angol könyvet. No meg aztán még el akarok olvasni egyet-mást. Vologyával elkezdtük olvasni az „Agitátor"-t (az „Agitátor"-ra Anna kezeírásával rá van írva: „Nagyenykának", folyton készültem rá, hogy megköszönjem, s még mindig csak készülök), kínlódunk az angol kiejtéssel, s most megígértem neki, hogy megtanulom a Nurokot. Most én főzök. Anyám szörnyen náthás és általában meg van fázva, így hát én fogok működni. Anyám már teljesen megszokta Susát, és leveleiben leírja a gyönyörű susai őszt. Vologya elutazása előtt mindnyájan együtt mentünk vele fajdkakasvadászatra. Most van az ideje a fajdkakas- és a fogolyvadászatnak — ezek nemes madarak, értük nem kell a mocsárba mászni, mint holmi kacsákért. Csakhogy akárhányszor mentünk, egyetlen fajdkakast vagy fogolyt sem láttunk, ellenben remekül sétáltunk. Egyébként egyszer láttunk vagy 20 darab fogolyt: parasztszekéren mentünk — az egész susai kolónia, és hirtelen az út mindkét oldalán fogolysereg röppent fel; nem tudom, mi történt ekkor a mi vadászainkkal, Vologya még fel is sóhajtott, mégis időben célzott, de a fogoly még csak el sem repült, egyszerűen elsétált. Ez a vadászat általában szánalmas volt: nem lőttek semmit, de Oszkár megsebezte Jenny szemét, azt hittük a kutya megvakul, de meggyógyult. Jenny borzasztóan unatkozik Vologya nélkül, egy lépésre sem tágít tőlem, és minden semmiségért ugat.

Ilyen ostobaságokról írok, de külső események nincsenek. Ezért van az, hogy a levelekben Vologya is ismételten ugyanarról ír, az események külső egyhangúsága mellett az ember valahogy teljesen elveszti időérzékét. Egyszer Vologyával odáig süllyedtünk, hogy sokáig nem tudtunk visszaemlékezni, vajon V. V. tegnapelőtt volt-e nálunk vagy tíz nappal ezelőtt. Egy egész csomó dolgot kellett átgondolni, hogy ezt a kérdést tisztázzuk. Csak nagy nehezen sikerült. Vologyának az volt a szándéka, hogy Minuszából ír haza, ezért az én levelemben feltehetően részben ismétlések lesznek. Különben talán mégsem, levelem tisztán női levél, úgy általában. Nemrég levelet kaptunk az író feleségétől, azt írja, hogy Vologya könyvének* korrektúráját ő végzi, akkor már a 7. ívnél tartott. Attól félt, hogy a könyv terjedelme nem lesz 10 ív — egy új törvény szabályozza, hány betűnek kell lennie egy ívben —, ebben az esetben hozzá lehetne tenni a Karisevet**, ez jó is lenne, csak akkor

* „Gazdasági tanulmányok és cikkek". — *Szerk.*

** V. I. Lenin „Gyári statisztikánk kérdéséhez (Karisev profesz-

a könyv megjelenése elhúzódik. Mi napról napra várjuk. A piacokat Vologya újévre készül befejezni, bár egy kissé kételkedik ebben. Ez minden. Marija Alekszandrovna VIII/10-i levelét megkaptuk, én ezúttal különösen örültem neki. Sokszor csókolom.

Amikor levelemet megkapod, bizonyára már készülsz az útra. Sok sikert kívánok. Valamikor nagyon szerettem volna Belgiumba utazni, lehet, hogy újra külföldre kívánkozom majd — körülnézni a világban —, ha erre meglesz a lehetőség, egyelőre még csak gondolni sem lehet ilyesmire. Te bizonyára megvárod Annát. Ugye? Mikor akart hazautazni? [Mescserjakova]* nagyon, nagyon derék ember, kissé nyers, de csodálatosan egyenes és jó. No, be kell fejeznem a levelet. Még egyszer sok csókot küldök a magam meg anyám nevében neked és Marija Alekszandrovnának.

N.-d

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

8

M. A. ULJANOVÁNAK

Szeptember 27-én.

Ma újra én írok Vologya helyett, kedves Marija Alekszandrovna. Vologya tegnapelőtt későn este érkezett meg Krasznojarszkból, itt Mánya két levele várt rá, ma akart volna levelet írni haza, de reggel megjelent Oszkár meg Prominszkij, és csábították Vologyát, menjen velük vadászatra valami Aganyit-szigetre, ahol, mint mondották, tömérdek a nyúl, s a fajdkakasok meg a fogolymadarak csapatostul röpködnek. Vologya előbb habozott, és végül engedett a kísértésnek, annál is inkább, mert ma csodaszép idő van. Általában nagyon szép az ősz, csak egy hideg hetünk volt. Vologya krasznojarszki útjával nagyjában meg volt elégedve. Bizonyára megírta már, hogy Krasznojarszkba együtt utazott Elvira Ernesztovnával és Tonyecskával, mivel E. E. mája zúzódást szenvedett és szegény nagyon beteg. Azt hitték, hogy rák vagy más daganat, de szerencsére sem ez, sem az,

---

szor újabb statisztikai hőstettei)" c. cikke (lásd *Lenin* Művei. 4. köt. Szikra 1953. 1—37. old.). — *Szerk.*

* A nevet konspirációs okokból kivágták. — *Szerk.*

egyszerű zúzódás, csak nagyon kímélnie kell magát. Ők vissza is tértek Vologyával együtt. Krasznojarszkban E. E. a kórházban feküdt, Vologya pedig Kraszikovnál lakott. Krasznojarszkban találkozott az ismerősökkel, mindenféléről elbeszélgetett velük, vagy 10 játszma sakkot játszott. Könnyen lehetséges, hogy az egyik ideiglenes krasznojarszki lakost Jermakovszkojéba, tőlünk 40 versztnyire küldik majd. Az illető sakkozik és nagyon érdekes társalgó, Vologya Krasznojarszkban ismerkedett meg vele. Nagyon szeretném, ha ez az áthelyezés megtörténne, találkozhatnánk, 40 verszt — semmiség. Vologya Minuszáig (a hajó öt napig cammogott!) Lepesinszkajával, egy Kazacsinszkojéban lakó száműzött feleségével utazott. Lepesinszkaja állást kapott mint felcser Kuraginszkojéban, szintén nem messze tőlünk, és a férje is odakerül. Az is sakkozik. Lepesinszkaja azt mesélte Lirocskáról, hogy ideges és ingerlékeny, tagja a kommunának, és minden második héten főz. A kommunában 3 nő van, az egyik a kenyeret süti, a másik kettő felváltva főz. Lirocskától tegnapelőtt kaptunk levelet, úgy látszik nagyon unja az életet a kolóniában, azt írja, örül, ha majd egyedül marad és tanulhat. — Kiderült, hogy Vologyának egyáltalában nem az a foga fájt, amelyet kihúzatott, hanem egy másik, s ezt a krasznojarszki fogorvos most ki is húzta. Visszafelé Vologya halálosan unatkozott. pedig hozott magával jó adag könyvet azon a rengetegen kívül, amit hazulról elvitt. Minuszában nem akart időzni, és még az átutazási igazolványt sem vitte el a rendőrfőnöknek. Krasznojarszkban Vologya vett egy báránybőrbundát. Ezt tulajdonképpen nekem szánta, de lényegében „családi" bunda, utazásra és hosszabb utakra fog szolgálni. A báránybőrbunda 20 rubelbe került és olyan nagyon puha, hogy ha belebújik az ember, le sem akarja vetni. Vologya általában mindent beszerzett, amit kellett, sőt játékokat is hozott Prominszkij gyerekeinek és az udvarunkban lakó köpenykészítő Minya nevű kisfiának. Ez egy ötéves gyerkőc, és gyakran lábatlankodik itt nálunk. Amikor reggel megtudta, hogy Vologya megérkezett, siettében felkapta az anyja cipőjét és gyorsan öltözködni kezdett. „Hová mész?" — kérdezi az anyja. „De hiszen megérkezett Vlagyimir Iljics!" — „Útban vagy te ott, ne menj . . ." — „Ó nem, VI. Il. szeret engem!" (Vologya csakugyan szereti.) Amikor pedig tegnap megkapta a lovat, amelyet Vologya Krasznojarszkból hozott neki, olyan gyöngédség fogta el Vologya iránt, hogy aludni sem akart haza menni, és lefeküdt Jenny mellé a futószőnyegre. Mulatságos kisfiú!

Végre fogadtunk egy szolgálót, egy 15 év körüli lányt, havonta 2 ½ rubelt fizetünk + csizmát, kedden lép be, és így véget ér önálló gazdálkodásunk. Télire sok mindent eltettünk. Még az ablakokat kell beilleszteni, csak kár begubózni, amikor kint olyan szép az idő! Anyám egy kissé beleszokott a susenszkojei életbe, nem betegeskedik és nem unatkozik. Manyácska levelét köszönöm, természetesen írni fogok neki külföldre is. Vajon hogyan fog ő ott berendezkedni. Kár, hogy nem szívesen megy Mescserjakovékkal, derék emberek, különösen Anna. A német Zolát megkaptuk, olvasni fogjuk. Most majd kapjuk a „Frankfurter Zeitung"-ot, elküldik Pétervárról. Vologya még valamelyik angol lapra szándékozik előfizetni. Mit jelent az, hogy Vologya könyvéről teljesen hallgat a krónika? Kár lenne, ha a dolog füstbe menne. A Karisevről szóló ismertetést el kellene küldeni Pétervárra, talán az az oka a késésnek, hogy nincs meg a tíz ív. Nos, elég volt a fecsegésből. A magam és Vologya nevében sokszor-sokszor csókolom Magát is, Manyácskát is. Anyám szeretettel üdvözli. Mikor érkezik Anna?

Nágyája

A múltkor elfelejtettem megírni, hogy a Blost megkaptuk. Tovább kell küldenünk?

Furcsa, hogy Vologyától nem kaptak levelet a Karisev-ismertetéssel egy időben. Úgy emlékszem, hogy akkor írt*.

Susenszkojéból Podolszkba
1898 szeptember 27-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

9

M. A. ULJANOVÁNAK

Október 14-én.

Kedves Marija Alekszandrovna! amikor Vologya elutazott Krasznojarszkba, azonnal írtam Magának egy részletes levelet, és Vologya megérkezése után is azonnal írtam. Valószínűleg mindkét levelet megkapta. De most ezek régmúlt dolgok. Nálunk már tél van, a Susácskánk befagyott, és hó is volt már, de elolvadt. Elég

* Lásd ebben a kötetben 126. old. — *Szerk.*

hideg van (5 fok körül), ami nem akadályozta meg Vologyát abban hogy ma egész napra nyúlvadászatra menjen a szigetre, ebben az' évben még egyetlen nyulat sem pusztított el. Melegen öltözött, nem árt, ha levegőzik, az utóbbi időben teljesen belemerült a piacaiba, és reggeltől estig ír. Az első fejezet már készen van, nagyon érdekesnek találtam. Én az „értetlen olvasó" szerepét játszom, és meg kell ítélnem, elég világos-e a „piacok" előadásmódja, igyekszem minél „értetlenebb" lenni, de nemigen találok olyasmit, amibe beleakaszkodhatnék. Szörnyen furcsa, hogy az écrivaintől mindeddig egy hangot sem hallunk a könyvről, azt gondoljuk — kútba esett. Az utóbbi időben a posta általában a lehető legsiralmasabb. Tegnap jót nevettünk. Napilapokon kívül nem volt semmi, és anyám szidni kezdte a postást, hogy merő rosszindulatból eldugja a leveleket, szidott bennünket, hogy kevés borravalót adunk, az ismerőseinket, hogy csúnyán önzők, és aztán megint bennünket, hogy a postástól sajnáljuk a pénzt, de elköltjük fölösleges dolgokra, lám tegnapelőtt is elmentünk Kurnatovszkijhoz és miért? csak megzavartuk munkájában a szegény embert, és megettük az ebédjét — mindez azzal végződött, hogy mindnyájan elkezdtünk nevetni, és elmúlt az a kellemetlen érzés, amely mindig eluralkodik rajtunk, amikor szegényes a posta. Egyszer ti. Kurnatovszkijhoz mentünk, aki kb. 20 versztnyire tőlünk, a cukorgyárban dolgozik. Vasárnap volt, és bár hideg volt, sütött a nap a gyönyörű kék égen, és nekivágtunk az útnak. Egészen téliesen öltöztünk, Vologya bundában, halinacsizmában, engem pedig bebugyoláltak a „családi" bundába, tetőtől talpig, ki sem látszottam belőle. Kiderült, hogy Kurnatovszkijnak roppant sok a dolga, ünnepnapjai nincsenek, 12 órát dolgozik naponta, csakugyan megzavartuk a munkájában, és csakugyan megettük az ebédjét. Megtekintettük a cukorgyárat, az igazgató rendkívül udvariasan fogadta az „előkelő idegeneket" (jóllehet Vologya halinacsizmájában és téli nadrágjában a „Hüvelyk Matyi" óriásához hasonlított, nekem pedig a széltől minden hajam szála égnek állt), igyekezett mentegetőzni, amiért a munkások olyan rossz körülmények között kénytelenek dolgozni, ő maga terelte a beszélgetést erre a témára, és szívélyességében odáig ment, hogy elegáns és ápolt megjelenése ellenére, ugrott, hogy Vologyának széket hozzon, amelyről előbb letörölte a port. Majdnem elnevettem magam. Kurnatovszkij egy hónap múlva eljön majd hozzánk látogatóba, alkalomadtán eljön majd Bazil is Tonyecskával. Nem tudom, megírta-e Vologya, hogy Bazil meg Gleb átkéredzkednek Nyizsnye-Ugyinszkba, ahol

mérnöki állásokat ajánlanak nekik. A tyesziek közvetítésével most használjuk a minuszinszki könyvtárat, bár igen szánalmas. Hát könyvünk van elég. Anyuta egyszer azt kérdezte tőlem, hogy mit csinálok. Egy népszerű könyvecskével vesződöm, szeretném megírni, de még nem tudom, mi sül ki belőle. Ez úgyszólván a fő foglalkozásom, ezenkívül még csinálok egyet-mást, amire éppen szükség van: angolul tanulok, olvasok, leveleket írok, beleütöm az orrom Vologya munkájába, gombokat varrok fel... Mi most egészen jó gazda módjára élünk: körülraktuk a házat trágyával, beillesztettük az ablakokat, csodálatos fortocskát készítettünk, kertet ültettünk a ház köré, és ezt kerítéssel vettük körül. Felfogadtunk egy lányt, aki segít anyámnak a háztartásban és elvégzi a nehéz munkát. Köszönöm kedves Marija Alekszandrovna az ajánlatát, hogy küld valamit a ruházkodáshoz vagy a háztartáshoz szükséges dolgokból. Ruhaneműre egyáltalán nincs szükségünk, mert ruházatunkat igen jól rendbe hoztuk, mielőtt Susába elindultunk, ami pedig a háztartási felszerelést illeti, sok mindent magunkkal hoztunk Pétervárról, és ha néha szükségünk van is valamire, az főleg olyasféle, mint csípővasak, edényfogók, fakanalak és más hasonló szerszámok. Vologyának is megvan mindene, nem voltak hálóingei, de Krasznojarszkban vett vásznat, és az ingek el is készültek, csak Vologya már jó néhány napja nem tudja rászánni magát, hogy felpróbálja őket. Vologya mindig csodálkozik, honnan veszem az anyagot a hosszú levelekhez, dehát ő leveleiben csak közérdekű dolgokról ír, míg én mindenféle apró-cseprő ügyről írok... Anyutának még tartozom, nem válaszoltam egyik levelére, de azért ne szidjon és ne tartsa számon a leveleket.

Hogy vannak mindnyájan? Elutazott-e Mánya? Nagyon izgatott volt-e elutazása előtt? Mescserjakovékkal együtt utazott? Hogyan rendeződött D. I. dolga? Megkapta-e az engedélyt, hogy Podolszkban lakjon? Hát Anyuta meg M. T. meg vannak-e elégedve utazásukkal? Dehát én holnapig is tudok kérdezgetni. Mindenkit üdvözlök, Magát meg Anyutát sokszor csókolom. Anyám mindnyájukat melegen üdvözli. Vologya pedig írjon saját maga. Még egyszer sokszor csókolom.

Nágyája

Mi a címe Manyának?

Susenszkojéből Podolszkba
1898 október 14-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

10

M. I. ULJANOVÁNAK

98. XI/11.

Ma is tart nálunk a tegnapi posta által előidézett emelkedett hangulat. Tegnap egyszerre csak azt látjuk, hogy a járásból egy fiú, kezében óriási batyuval, éppen mászik át a kerítésen. Amint kiderült, postánk olyan óriási méretű volt, hogy épségben való átadásának biztosítására a járásban egy bekecsbe csomagolták. Persze nem levelek voltak, hanem csupán könyvek, de néha csodálatosan kellemes dolog az is, ha az ember könyvet kap. Hogy vagy? Sok ismeretséget kötöttél-e, és általában még mindig jól érzed magad Brüsszelben? Egy időben lelkes leveleket kaptam Mescserjakovtól, aki szörnyen szereti a belga életet. Megtörtént, hogy amikor levelét olvastam, nagy vágyat éreztem megnézni, hogyan élnek az emberek ezen a földgolyóbison. Neked többek közt bizonyára nagy élvezetet szereznek a különféle népi kórusok. Hiszen Belgiumban, azt mondják, nagyon jól énekelnek. Gleb többször járt nálunk, és egy este énekeltek egy kicsit Vologyával, nekem akkor eszembe jutottál te, aki most a belgákat hallgatod. Gleb 4 napig volt vendégünk, Zina nélkül jött, mert Elvira Ernesztovna beteg volt, és nem hagyhatták magára. Vadászni mentek, azonkívül Gleb elolvasta a „piacok" első két fejezetét. Azt hiszed, hogy a „piacok" készen van? Szó sincs róla. Csak februárra készül el teljesen. Vologya reggeltől estig állandóan ír, másra alig marad ideje.

Sokszor csókollak. Anyám is csókoltat. Minden jót.

Nágyád

Susenszkojéból Brüsszelbe (Belgium).
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

11

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

November 22-én.

A. I.

Már rég nem írtam „haza", ahogy mondani szoktam. Ma, szokásom szerint, szeretnék elbeszélgetni mindenféléről, de nem tu-

dom, hol kezdjem, elfelejtettem már, miről írtam utoljára. Életünkben a legnagyobb esemény az utóbbi időben persze a „tanulmányok és cikkek" megérkezése volt. Vártuk a könyvet, vártuk, aztán keresztet vetettünk rá, és Vologya közvetlenül a könyvek érkezése előtt szinte borúlátóan jegyezte meg: mi különöset is hozhat a posta? Végre, egy szürke reggelen — látjuk a járási fiút, ahogy valami óriási batyuval keresztülmászik a kerítésen: kiderült, hogy a végeláthatatlan „tanulmányokat" hozza a járási bekecsbe csomagolva... A hangulat gyorsan megváltozott... De mindez már régen volt. Most Vologya már határozottan és véglegesen nekilátott piacainak, szörnyen fukarkodik az idővel, Prominszkijéknél már hónapok óta nem voltunk, Vologya kéri, hogy reggelenként 8-kor, sőt ½ 8-kor keltsem fel, persze az én keltésem többnyire eredménytelen, dörmög, dörmög, a fejére húzza a takarót, és újra elalszik. Ma éjjel álmában valamit mesélt N.—on úrról meg a naturális gazdaságról... A piacokon kívül másik foglalkozása — a korcsolyázás. Házunk közelében, a folyón, Vologya és Oszkár kezdeményezésére korcsolyapályát készítettek, segített a tanító meg néhány helyi lakos. Vologya kitűnően korcsolyázik, sőt a kezét szürke zakója zsebébe dugja, mint a vérbeli sportemberek. Oszkár rosszul korcsolyázik és nagyon vigyázatlanul, úgyhogy pillanatonként elvágódik, én egyáltalában nem tudok korcsolyázni; számomra egy karosszéket állítottak fel, és akörül próbálkozom (mellesleg, csak kétszer korcsolyáztam, és már értem el bizonyos eredményeket), a tanító még várja a korcsolyáit. A helyi közönség számára mi ingyen látványosságot nyújtunk: csodálják Vologyát, mulatnak rajtam meg Oszkáron, és közben irgalmatlanul ropogtatják a mogyorót, és a héját a mi híres korcsolyapályánkra dobják. Jenny nagyon rosszallóan tekint a korcsolyapályára, jobban szeretné, ha a legelőn szaladgálhatna, pofáját a hóba dughatná, és Vologyának mindenféle ritkaságokat hozhatna, például ócska lópatkókat. Anyám fél a korcsolyázástól. Egyszer, egy gyönyörű napon elvittük őt sétálni, a folyón a jég kristálytiszta és átlátszó volt, átmentünk rajta, de anyám valahogy megcsúszott, és úgy beverte a fejét, hogy vérzett, azóta még jobban fél a korcsolyázástól. Anyám elégedetlen Vologyával: nemrég Vologya a fajdkakast a legkomolyabban libának vette, s evés közben dicsérte: jó a liba, nem zsíros. Aztán van még egy szórakozásunk. Karácsonyra a városba készülünk, Vologya erre az időre sakkot készít és élethalálharcot akar vívni Lepesinszkijjel. A sakkfigurákat Vologya fakéregből faragja, többnyire esténként, amikor már végleg „ki-

írta magát". Néha tanácsot kér tőlem: milyen fejet faragjon a királynak vagy milyen legyen a királynő dereka. A sakkjátékhoz édeskeveset értek, a lovat összetévesztem az elefánttal, de bátran adok tanácsot, és a Vologya keze alól kikerülő figurák csodálatosak. De most már ostobaságokat fecsegek. Sokszor csókollak téged és Marija Alekszandrovnát, a férfinépet pedig üdvözlöm. Anyám mindenkit melegen üdvözöl.

Ma csak úgy ragyog a nap a gyönyörű kék égen, jó lesz korcsolyázni. Tehát viszontlátásra.

Nágya

Susenszkojéból Podolszkba
1898 november 22-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 5. sz. 1929.

12

M. A. ULJANOVÁNAK

1899 január 10-én.

Kedves Marija Alekszandrovna, nagyon köszönöm a levelet meg a csomagot. A csomagot még nem kaptuk meg, mert új postásunk van, és az ajánlott levelekkel fennakadás történt. A postás megközelíthetetlen ábrázattal kijelentette, hogy nem hajlandó elfogadni a levelezés átvételére vonatkozó meghatalmazást, most azonban minden rendbe jött. Az ünnepeket Minuszában remekül töltöttük, s jó időre kipihentük magunkat. Karácsonyra majdnem az egész körzet bejött a városba, és így az újévet nagy társaságban és nagyon vidáman ünnepeltük. Mindenki ezzel utazott haza: „Remekül szilveszteréztünk!" A legfontosabb, hogy a hangulat kitűnő volt. Forralt bort készítettünk, amikor elkészült, az óramutatót 12-re állítottuk, és annak rendje és módja szerint elbúcsúztattuk a régi esztendőt, mindenki énekelt, ki hogyan tudott, mindenféle szép pohárköszöntők hangzottak el, felköszöntötték „az anyákat", „a távollevő elvtársakat" stb., és a végén gitár hangjai mellett táncoltak. Az egyik elvtárs, aki kitűnően rajzol, megígérte, hogy lerajzolja szilveszterünk néhány kiemelkedő mozzanatát. Ha megtartja ígéretét, világos elképzelésük lesz a mi szilveszterünkről. Általában ünnepi módon töltöttük az időt. Vologya reggeltől estig sakkcsatát vívott és...

mindenkit legyőzött, természetesen; korcsolyáztak (Vologyának Krasznojarszkból Merkur-korcsolyát küldtek ajándékba, amellyel lehet „bógnizni" és mindenféle mutatványt végezni. Nekem is új korcsolyám van, de én az új korcsolyákkal ugyanolyan rosszul korcsolyázom, mint a régiekkel, jobban mondva, nem is korcsolyázom, hanem lépegetek, mint a tyúk, nehéz tudomány ez számomra!), kórusban énekeltek, sőt még trojkán is utaztak! De ki is fárasztottuk a háziakat! Maguk is bevallották, hogy még egy ilyen nap, és mindnyájan ágynak dőlnek. E. E. sokkal jobb színben van, mint Pétervárott, pedig beteg (húst meg kenyeret egyáltalán nem tud enni), és nagyon meg van elégedve családi körülményeivel, csak fél az Oroszországba való visszatéréstől. A többin nincs mit dicsérni. Különösen Tonyecska van rossz bőrben, vérszegény és ekcéma kínozza. Még Zina is lefogyott és ideges. A mi egészséges falusi külsőnk láttára mindnyájan összecsapták a kezüket, E. E. ki is jelentette, hogy sokkal kövérebb vagyok Zinocskánál. Anyám nem jött el velünk az ünnepre, és bizony nagyon unatkozott. Farsang utójára mindannyian hozzánk készülnek Susába. Mi, susai lakók, beleértve Oszkárt meg Prominszkijt, mind alig várjuk a vendégek érkezését, és már próbáljuk szétosztani, kit hová helyezünk, mivel vendégeljük meg őket minél jobban stb.

De farsang utójától bizony még messze vagyunk, és egyelőre folytatjuk megszokott munkánkat, rendbe hoztuk a korcsolyapályát, Vologya siet a piacokkal. Megkaptam Anna XII/24-i levelét, külön nem írok neki, mert ugyanazt kellene írnom, csak egy neki szóló kis megjegyzésem van. Anna felháborodik azon, hogy leveleimet átadom Vologyának „szerkesztésre", de én a legtöbb esetben tréfás hangon írom le susai életünket, és leveleimben Vologya is jól megkapja a magáét, nos, ilyen leveleket nem írnék anélkül, hogy előzetesen ne olvastatnám el őket Vologyával.

Az écrivain feleségétől nemrég levelet kaptam, amelyből kiderült, hogy két hozzánk írt levele elveszett. Bosszantó! A fényképemet illetően. Még tavasszal kértem, hogy küldjék el Magának azt az otthoni fényképemet, amely megtetszett Magának. Kérésemet nyilván nem teljesítették. Most írok majd, hogy rendeljék meg utolsó fényképeimet és küldjék el Podolszkba. Én sem tudom, megismerném-e D. I.-t, ha az utcán találkoznék vele, más, megfelelő környezetben talán megismerném. Egyébként Blost Vaszilj Vasziljevics olvassa, elvitte magával a gyárba, kérte, hagyjuk nála egy ideig, Zinaida Pavlovna pedig írni akart Tulába nővérének, hogy a saját

Blosját küldje el Podolszkba. Így áll a dolog. Hát befejezem. Szeretettel ölelem Magát és Annát, mindenkit üdvözlök. Anyám szintén.

Nágyája

Susenszkojéból Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 6. sz. 1929.

13
M. A. ULJANOVÁNAK

Kedves Marija Alekszandrovna! nagyon köszönöm a csomagot, úgy elkényeztet, hogy ez már túlzás. Én általában nagyon szeretem az édességet, igazolásomra azt szoktam mondani, hogy ez „a szervezet szükséglete", hiszen valamit csak kell mondani. Egyébként most Vologyát is az én hitemre térítem, minden ebéd és vacsora után édességgel kínálgatom, ő minden egyes esetben kijelenti, hogy ez „felháborító", de mégis eszik, méghozzá szívesen. Noha eléggé meg vagyunk áldva evési képességekkel, az édességek egy részét mégis farsang utójára akarjuk hagyni, amikor a vendégek jönnek, és hét országra szóló lakomát csapunk. De be kell fejeznem a levelet. Szeretettel ölelem, Annát csókolom, mindenkit üdvözlök.

Nágyája

Susenszkojéból Podolszkba
1899 január 17-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek
a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

14
M. I. ULJANOVÁNAK

Január 24-én.

Kedves Mánya! no, te bizonyára azt gondolod magadban rólam: megbízhatatlan ember, megígérte, hogy ír, és nem ír egy betűt sem. Ami igaz, az igaz, megérdemlem a szidást. Már régen készülök neked írni, de folyton halasztottam és halasztottam. Először is el kell mondanom neked, hogyan töltöttük a karácsonyt. Nagyon vidáman. A városban összegyűlt az egész körzet, a legtöbben egyéb-

ként 3—4 napra jöttek. Mi Susában kevesen vagyunk, és nagyon kellemes volt emberek közt lenni. Most már ismerjük az egész körzetet. Az időt egészen ünnepi módon töltöttük: korcsolyáztunk, engem nagyon kinevettek, de Minusza óta már van nálam fejlődés. Vologya egész csomó trükköt hozott magával Minuszából, és különféle „óriásléptekkel" meg „spanyol ugrásokkal" ejti bámulatba a susai lakosokat. A másik szórakozás a sakkjáték volt. A szó szoros értelmében reggeltől estig játszottak. Csak Zina meg én nem sakkoztunk. Mellesleg, engem is megfertőztek, és játszottam egy játszmát egy gyönge játékossal, sőt mattot is adtam a partneremnek. Ezenkívül még énekeltek, lengyelül énekeltek meg oroszul. V. V.-nek gitárja van, így hát gitárkísérettel énekeltek. Olvastak is, no meg jó sokat beszélgettek. Különösen jól töltöttük a szilvesztert (egyébként Vologyát meg is hintáztatták*, először láttam ezt a procedurát és jót nevettem). Farsang utójára hozzánk várjuk a vendégeket. Nem tudom, csakugyan eljönnek-e, nagyon szeretném, ha jönnének. Azt nem mondhatom, hogy a minuszinszkiek jó színben vannak: Tonyecska szörnyen vérszegény, szörnyen sovány és sápadt, Zina is lefogyott, és ami a legnagyobb baj, nagyon ideges, a férfiak sincsenek jó erőben. Gleb folyton feküdt, hol a heverőn, hol az ágyon. Igaz, nem kétséges, hogy a háziakat nagyon kifárasztottuk, hiszen az utolsó napokban 10—16 ember ebédelt náluk. Maguk is bevallották, hogy még egy ilyen nap, és kidőltek volna. Anyám nem jött el velünk, félt a hidegtől. — Minusza után újra folytattuk a szokott munkánkat, Vologya hozzálátott a „Piacok"-hoz. Most az utolsó fejezetet írja, és februárra elkészül a munka. Az utolsó postával levelet kaptam az écrivain feleségétől. A levél csupa ujjongás. Engedélyezték a „Nacsalo" című új folyóiratot, egészen váratlanul engedélyezték, szörnyű sürgés-forgás és kapkodás van most náluk. Az ember a levél olvasásakor szinte érzi, hogyan pezseg ott az élet. Többek között azt is írja, hogy a Webb-fordítás nagyon jó, és nemsokára megjelenik. Kellemes ezt hallani. Nálunk csodaszép, egyenletes tél van, a szörnyű szibériai fagyoknak egyelőre nyoma sincs, a nap tavasziasan süt, és már arról beszélünk, hogy észre se vettük és elmúlt a tél (jóllehet még egyáltalán nem múlt el). Hogy érzed magad ott? Te nyilván számontartod a leveleket, de rólad nem lehet elmondani, hogy túlságosan gyakran írnál. Ez nincs

* Orosz népszokás: az ünnepeltet a vállukra emelik, néhányszor a levegőbe dobják és elkapják. — *Ford.*

rendben. Sokat látsz-e a belga életből? És általában, hogy vagy megelégedve életeddel? Írj mégis gyakrabban, és én is igyekszem pontosabb lenni. Anyám csókoltat. Mikor utazol haza? A végén még valódi francia nő lesz belőled. Már előre irigyellek a nyelvtudásodért, annyira szeretnék alaposan tudni legalább egy idegen nyelvet. Hát búcsúzom. Minden jót.

Nágya

Susenszkojéból Brüsszelbe
1899 január 24-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek
a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

15
M. A. ULJANOVÁNAK

Április 4-én.

Kedves Marija Alekszandrovna, mintegy két hét előtt írtam Magának, és szokásomhoz híven mindenfélét összefecsegtem. Nálunk minden a régiben van, mindenki egészséges, kint meleg van — a hőmérséklet a 17°-ot is eléri, a föld helyenként teljesen száraz, és hosszú sétákat teszünk, láttunk két vadludat meg egy gácsért. Vologya új vadászcsizmát vett magának, majd a derekáig ér, olvas a kertben, tavaszi kabátot visel, én pedig nemrég kabát nélkül ástam árkot, most nagyon érdeklődöm a konyhakertészet meg a virágkertészet iránt, és elmélyülten olvasom azt a könyvecskét, amelyet erről a tárgyról Gleb küldött. Ami egészségi állapotomat illeti, teljesen egészséges vagyok, de a madárka iderepülését illetően, sajnos, rossz a helyzet: semmiféle madárka nem készül iderepülni. Azt kérdi, nagy-e a lakásunk. A lakás nagy, és ha Maga eljön hozzánk — amit nagyon, de nagyon szeretnék —, mindnyájan pompásan elférünk. Úgy emlékszem, elküldtem egyszer Magának a lakás tervrajzát, egyébként nem emlékszem, talán csak szándékomban volt. A lakás három szobából áll, az egyik szoba 4 ablakos, a másik 3, a harmadik 1 ablakos. Igaz, van a lakásnak egy nagy hibája: valamennyi szoba átjárószoba, de ha csupa családtagról van szó, ez nem olyan zavaró. Mi Vologyával úgy gondoljuk, hogy azt a szobát, amelyben most lakunk (a 3 ablakosat), átadjuk Magának, és mi átköltözünk a középső szobába, mostani szobánknak az az előnye, hogy nem átjáró szoba. Egyébként, majd meglátjuk. Az a fő, hogy egészségi állapota

megengedje az utazást, drágám, mindenesetre el tudunk majd helyezkedni. Ha májusban utazik, akkor a hajón kellemes lesz az utazás. Mi az első hajóval utaztunk, amikor még körös-körül minden kopár volt, és így is szép volt, de nyáron, azt hiszem, nagyon jó lesz utazni. A vasúton viszont elég fárasztó az utazás. Vologya valószínűleg megírta, hogy a minuszinszkiek meggondolták a dolgot, és nem jönnek Susába, hanem a város környékén béreltek egy villát, Minusza egyetlen villáját. Szeret fürdeni? Nálunk elég messze van fürdési lehetőség — vagy 20 perc járásnyira. Tudom, Anna szeret fürdeni. Emlékszem, egyszer elmentem Magukhoz Beloosztrovba, és akkor Annával esőben mentünk fürdeni.

Megkaptuk a városból a „Nacsaló"-t. Vologya szörnyen fel van háborodva Bulgakov cikkén, és gondolatban már írja a cikket ellene. Elég sokáig kellett várnunk erre a „Nacsaló"-ra. Eleinte folyton azt gondoltam, hogy a postás elvesztette a postát. A mi postásunk bizony elég gyámoltalan alak: hol egy újságot veszít el, hol a vevényt felejti el átadni, hol továbbviszi a leveleket. Gondolatban minden egyes esetben a legválogatottabb szibériai szitkokkal illetem. De most már elég volt az írásból. Ez a levél valószínűleg éppen húsvétra érkezik meg... Talán eljön hozzánk Mih. Al. meg Kurnatovszkij. Hát a viszontlátásra. Sokszor csókolom Magát meg Annát, mindenkit üdvözlök. Anyám szintén.

Nágyája

Susenszkojéből Podolszkba
1899 április 4-én.

16

M. A. ULJANOVÁNAK

Június 20-án.

Már egy örökkévalóság óta nem írtam Magának, kedves Marija Alekszandrovna, sehogy sem ment az írás, annál is inkább, mert azt gondoltam, még eljön. Most már nem akarom tovább halogatni a levélírást. Életünkben nincs változás. Vologya igen sok filozófiát olvas (ez most a hivatalos foglalkozása), Holbachot, Helvétiust stb. Tréfálkozom, hogy nemsokára nem is merek majd beszélgetni vele, úgy átitatódik ezzel a filozófiával. Egyelőre még nincs vadászat, és a híres puska alig kerül ki a tokjából. Mindennap rendszeresen járunk fürdeni meg sétálni, sóskát, bogyót szedünk, s Vologya

mindezt vadászszenvedéllyel csinálja, egy kissé elcsodálkoztam, amikor láttam, hogy két kézzel szedi a sóskát... A vadászatról sok szó esik, mindenfelé készülnek, valamiféle 40 tóhoz, ahol annyi a vad, hogy egyszerre egész szekérre valót lehet lőni stb. Mindezt Péter-Pál utánra tervezik. Péter-Pál után Minuszába is el akarunk utazni, talán hajón megyünk, már megvan az engedély. Nemrég vendégeink voltak: először Anatolij a feleségével, utána Lepesinszkij a feleségével meg háromhónapos kislányával. Anatolij igen rossz bőrben van, aligha tér magához, felesége egészen megtört, olyan nagyon csöndes. Most már az itteni áldott klíma sem segít Anatolijon. Az alatt a két nap alatt, míg Lepesinszkijék nálunk voltak, tele volt a lakás lármával, gyereksírással, bölcsődalokkal stb. A kislányuk helyes, de ők mindketten oly gyöngéd szülők, hogy a gyereket egy percig sem hagyják nyugton, énekelnek, táncolnak, ide-oda rángatják. Hozzánk nem küldtek új embert, és most, hogy itt a nyár, Oszkár meg Prominszkij is ritkábban mutatkoznak, mindketten a veteményes kerttel vannak elfoglalva. Én anyámmal együtt szintén ültettem mindenfélét (még dinnyét meg paradicsomot is), és már régóta saját retkünket, salátánkat, kaprunkat eszszük. Virágos kertünk is van, a rezeda virágzik, a többi virág pedig (sárga viola, lednek, margaréta, árvácska, imola) a többé-kevésbé távoli jövőben fog virágozni, s a kert anyámnak is örömet szerez. Ezen a nyáron nálunk maradt az a kislány, aki télen itt volt, és ezért nincs vesződség a háztartással. Minthogy elutazásunkig csak 7 hónap van hátra, beszélgetésünk gyakran forog az Oroszországba való visszatérés körül, Vologya levelet szándékozik írni Magának ezzel kapcsolatos terveinkről. Hogy vannak? Elmúlt-e a láza és Anyuta köhögése? Anyutának nem válaszoltam, de azért ne haragudjék, hiszen folyton készülök arra, hogy a viszontlátáskor jól megbeszéljünk mindent. Nagyon sajnálom, hogy nem jön, dehát most Oroszországig nincs már hátra sok idő, és ha mi idejében elindulhatunk innen, akkor februárban már otthon leszünk Oroszországban. Majd meglátja, Vologya egészsége hogy helyreállt Susában, össze sem hasonlítható azzal, amilyen Pétervárott volt. Ölelem, drágám, csak ne betegeskedjék. Anyutát meg Manyácskát sokszor csókolom, M. T.-t meg D. I.-t üdvözlöm. Anyám mindnyájuknak üdvözletét küldi.

Nágyája

Susenszkojéből Podolszkba
1899 június 20-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

17

M. A. ULJANOVÁNAK

Július 3-án.

Kedves Marija Alekszandrovna, tegnap megkaptam VI/16-i levelét. Ma intézzük el a postát, mert vendégségbe készülünk. Mellesleg, aligha lesz ebből az útból valami, mert kezdődik a „fergeteg". Vologya kétségtelenül megbabonázta az időt: folyton dicsérte, „szép idő van, szép idő van", no most aztán itt a szép idő. Nincs nap, hogy ne fújna a szél, csak úgy rázza a zsalukat. Különben nincs hideg, és mindennap sétálunk, mint eddig. Most már megkezdődött ugyan a vadászat, de Vologyán még nem tört ki a vadászláz, kétszer volt vadászaton, fajdkakasokat lőtt, és mi pompásan lakmároztunk belőlük. Most mindnyájan vendégségbe készülünk: van engedélyünk, hogy bemenjünk a városba, de az engedély egyelőre a járásban fekszik, és magunk sem tudjuk, utazunk-e vagy sem. Felkészültünk az utazásra, de kiderült, hogy Vaszilij Vasziljevics a gyárban van, és visszafelé utaztában betér hozzánk, hogy együtt utazzunk, mi pedig már megírtuk Glebnek meg Zinának, hogy jöjjenek el ugyanakkor ... Szeretném látni Zinát, és szeretnék elbeszélgetni vele, már régen nem láttam. Csakhogy az elvtársakkal való találkozások után a kielégületlenség érzése marad az emberben, arra készül, hogy kedve szerint elbeszélget velük, és alighogy találkozunk, a beszélgetés önkéntelenül is háttérbe szorul, és előtérbe kerülnek a sportok, a sakk, a korcsolyázás stb. És végeredményben ez nem elégít ki, hanem inkább kifáraszt bennünket. Egyébként akárhogy is, de mégiscsak nagyon jó dolog az elvtársakkal találkozni. Jermakovszkojéból írják, hogy Anatolij nagyon rosszul van, Lepesinszkij felesége felcser, és ő azt gondolja, hogy már nincs messze a kibontakozás. A jermakovszkojei orvos nagy optimista, és biztosítja Dominyikát, hogy még van remény. Ami Mih. A.-t illeti, továbbra is egyedül van, mert menyasszonya a nyár végére halasztotta utazását. Most Jermakovszkoje a leglakottabb hely a mi körzetünkben. Mindig azt gondoltam, hogy még fognak valakit Susába küldeni, de senkit sem küldtek. Ősszel lejár Prominszkij terminusa, és náluk most az a kérdés, elutazhatnak-e állami költségen, saját költségükön nem tudnak utazni, nagy a család — nyolcan vannak. Ez alatt az idő alatt bizony megszoktuk a mi susai elvtársainkat, ha eltelik egy nap anélkül, hogy Oszkár vagy Prominszkij eljönne, valami hiányérzetünk van ... Mi az, hogy Lirocska unatkozik! Ide azt írta, hogy ren-

geteg dolga van, reggel 5—6 órakor kel, hogy mindent elintézhessen. Igaz, csupa olyan munkát végez, mely nem nagyon elégíti ki, de ezen bizony nem lehet segíteni, Kazacsinszkojéban nem rosszabb, mint másutt. Nagyon szeretnék vele találkozni, de aligha lesz rá módunk, ha áthelyezik is a mi vidékünkre, ez akkor lesz, amikor mi már nem leszünk itt. Hát a viszontlátásra. Sokszor csókolom. Anyám melegen üdvözli. Elutazott-e már Anyuta? Ha még nem utazott el, csókoltatom, és Manyát is sokszor, sokszor.

N. Uljanovája

Susenszkojéból Podolszkba
1899 július 3-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

18

M. A. ULJANOVÁNAK

Kedves Marija Alekszandrovna, már régen nem írtam Magának, sőt Manyácskának sem válaszoltam IX/14-i levelére, amiért némi lelkiismeretfurdalást érzek. Nálunk nincs semmi újság, így hát nincs mit írni, mindennapi életünket pedig már sokszor leírtam. A napokban nálunk volt Kurnatovszkij és mesélt a jermakovszkojeiekről. Dominyikának fia született, de a gyerek beteg — azt gondolják, tuberkulózissal fertőzött, ő maga folyton betegeskedik és sokat búsul. Mih. Al.-t a katonaságnál alkalmasnak nyilvánították, és utolsó szabad hónapjait éli, decemberben el kell mennie ki tudja hová, egyelőre pedig nagyon sok a dolga. Felesége gyöngélkedik, unatkozik. Azzal szórakozik, hogy a veteményes kertben sétál a borjúval meg a Kurtaska nevű kutyával. El akarnak jönni hozzánk szánon, mihelyt leesik az első hó. Azon a két napon, amelyet Kurnatovszkij nálunk töltött, a férfiak már reggel elmentek vadászni, Kurnatovszkij szenvedélyes vadász. Kazacsinszkojéból azt írták valakinek, hogy eltűnt onnan Jakubova, mindenütt keresik itt, kérdezték a jermakovszkojeieket, nem volt-e Jermakovszkojéban, közléseik szerint egy héttel azelőtt volt ott. Az a hír járja, külföldre szökött, valaki látta Berlinben. Hát így áll a dolog. — Nálunk már ősz van, nemsokára korcsolyázni fogunk. Ez jobb lesz, mert a sétálást egy

kicsit meguntuk, és Vologya sem fog már soká vadászni. Ő most a Webben dolgozik. Egyedül kell dolgoznia, mert kettesben még tovább tart a munka. Elég unalmas munka ez, mert a fordítás rossz, majdnem újra kell fordítani. Én tulajdonképpen semmit sem csinálok, és nem is tudom, mivel telik el az idő. Most 3 hónap és 13 nap van még hátra elutazásunkig, ez igazán nem sok. Már beadtam egy kérvényt a belügyminisztériumba, hogy Pszkovba mehessek. Anyám a maga részéről szintén be akar adni egy ugyanilyen értelmű kérvényt. Hát a viszontlátásra. Sokszor csókolom. Mindenkit üdvözlök.

Nágyája

Susenszkojéből Moszkvába
1899 október 17-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 8—9. sz. 1929.

19

M. I. ULJANOVÁNAK

III/28.

Már rég nem kaptam levelet sem tőled, sem Anyutától. Úgy látszik, utolsó kollektív levelem nem elégített ki benneteket, akkor valahogy sehogy sem ment az írás. Nemrégen szibériai barátaink nagyon megszidtak a „kollektív" levél miatt, Vologya is kikapott: ő öt embernek írt egy húsz soros levelet, és ennek fejében 5 levelet akart kapni. Kinevették. Hát így áll a dolog. Gratulálok, kedves Maruszja, és minden jót kívánok. Minthogy magamról már mindent elfecsegtem a Marija Alekszandrovnának írt levélben, közös ismerőseinkről fogok írni. Itt volt Jegor. Nagyon megörültem, hogy láthattam, mert már nem tudtam, mit is gondoljak róla. Élénk, pompás színben van. Szünet nélkül beszélt. Elmesélte, hogy Vaszilij Vasziljevics jó állást kapott Tomszkban, hogy Tonyának kislánya született, anya és gyermeke egészséges. E. E. el van ragadtatva unokájától (az elsőt elég közömbösen fogadta). Gleb is jó állást kapott, egy Tomszk környéki raktár helyettes vezetője. Zina egyelőre Nyizsnye-Ugyinszkban lakik. Náluk tehát minden rendben van. Ellenben szegény M. A.-nak rosszul megy a sora Rigában. Azt írta, hogy a kaszárnyaélet rosszabb, mint a börtön: egyedül sehová sem mehet, mindig csak egy katona kíséretében, így is csak a boltba. Összes könyveit elvették, a német szótár és a polgári perrendtartás kivételével. Az élelmezés rossz. Nem tarthat magánál semmit, mindent pillanatok alatt el-

lopnak. Olyan rossz ruházatot adnak, hogy a magáét kell viselnie. A legrosszabb azonban az, hogy M. A.-t éppen abba a századba osztották be, amely leszámolt a munkásokkal, a katonák 10 rubel jutalmat kaptak egy-egy munkás meggyilkolásáért, őrjáratban pedig parancs nélkül is lőttek. Így áll a dolog. A minuszinszki elvtársak mind jól vannak. Nemrég levelet kaptam onnan, és nagyon örültem. Nem is hittem volna, hogy annyira megszerettem az összes minuszinszkieket. Baramzin, akinek odaadtuk a kutyánkat, meg akar ajándékozni minket (tulajdonképpen Vologyát) a kutya képmásával, nagyon jól rajzol. Kutyánk egyébként éli világát és közkedveltségnek örvend. A kutyáról eszembe jut Lirocska. Egyszer az én közvetítésemmel adott megbízásokat, és az egyik nagyon részletes közléseket tartalmazott egy szánalmas állapotban levő ebről. Egy közös ismerősünk nemrég levelet kapott Lirocskától és elküldött nekem részleteket belőle. A levél elméleti része nem nagyon nyerte meg tetszésemet, azt mondja, hogy Bernstein elméleti tekintetben semmit sem nyújt. „Hülyeség az egész!", de a könyv gyakorlati jelentősége óriási, mondja, felhívta a figyelmet a tömegek szükségleteire, az életre, a konkrétumra. A könyv sikerének az a magyarázata, hogy az ortodox irányzattal már torkig vannak. A határozatról* azt mondja, hogy ott az energia kiutat talál olyan út kieszelésében, amelyen a fejlődésnek haladnia kell. Általában Lirocska most egy X a számomra. Azelőtt nézeteink mindig csodálatosan egyeztek, de az utóbbi három évben történt vele valami, rá sem ismerek. Talán ha találkoznánk, egy nevezőre tudnánk jutni, de a levelezéssel nem sokra megyünk. Ez nem az a Lirocska, akit ismertem, a ködről, az időről stb. nem érdemes írni, másról pedig ő nyilván nem akar, és ez nem is igen sikerül. Az igazat megvallva, sehogy sem tudok megbékülni házasságával. Férje eléggé elbizakodott és korlátolt fráter benyomását tette rám... De túl sokat beszélek erről a témáról.

A viszontlátásra. Csókoltatom Anyutát és üdvözlöm M. T.-t.

Nágyád

Ufából Moszkvába
1900 március 28-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

* Úgy látszik „Az oroszországi szociáldemokraták tiltakozásá"-ról van szó (lásd *Lenin* Művei. 4. köt. Szikra 1953. 167—183. old.). — *Szerk.*

20

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva.
Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház, 25. sz.
III/30.

Kedves Manyácska!

Tegnapelőtt adtam fel levelemet neked meg M. A.-nak, és tegnap kaptam meg a ti leveleteket. Nagyon örülök, hogy M. A. talán elutazik Vologyához, én, úgy látszik, még sokáig nem indulhatok. Igen, Vologya nagyon lefogyott, az utóbbi időben romlott így le, mert azelőtt nagyon jó színben volt. Azt hiszem, ennek nem annyira a hurut az oka, mint inkább az álmatlanság. Az utóbbi időben állandóan keveset aludt, izgatott volt az elutazás előtt, meg aztán nagyon erős hidegek is voltak, és ezért egyáltalában nem sétált. Mihelyt elindultunk, azonnal felvidult és kezdett tisztességesen enni meg aludni. A hurutot, azt hiszem, sikerül majd megszüntetnie azzal a vízzel, amely annak idején olyan jót tett neki, Vologya általában vigyáz az egészségére. Azt írja, ellátása jó. Mégis bosszantó, hogy egyedül kénytelen élni.

Leveledből arra következtettem, hogy Julij nálatok járt, ezért összes újdonságaim elavultak.

Küldöm neked fordításomat és a könyvet. Az aláhúzott helyeket nem értem, de azt hiszem, ezenkívül sok minden egyebet is rosszul fordítottam. Egyáltalán nem tudom a nyelvet, a szótár pedig nem sokat segít, gyakran egy mondatot többféleképpen értelmezek. Ezért nézd át az egész fordítást, és javítsd ki a hibákat. A viszontlátásra, kedves ángliusom. M. A.-t meg Annát sokszor csókolom.

N. U.-d

Ufából
1900 március 30-án.

Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

21

M. A. ULJANOVÁNAK

Július 26-án.

Kedves Marija Alekszandrovna,

most kaptam Vologyától egy levelezőlapot, már Ausztriából... De a levelek lassan mennek, ezt a levelezőlapot a nyolcadik napon kaptam meg, tehát Vologya leveleit általában a kilencedik, tizedik napon fogom megkapni. Vologya azt írja, hogy remekül érzi magát, és ennek persze nagyon-nagyon örülök. Hogy van? Egészséges? nálunk átgázolhatatlan sár és locspocs után most nagyon szép napok vannak. Nyilván most Maguknál is pompás az idő, és kihasználhatják a nyarat. Nálunk most minden rendben van. Sajnálom, hogy Magára meg Anyutára olyan rossz benyomást tett Ufa; akkor olyan kellemetlen fülledt idő volt, aztán meg elég rendezetlenül is éltünk. Egyelőre még ugyanabban a lakásban lakunk, de most már valószínűleg hamarosan téli lakásba megyünk át, egy, a mostani lakásunkkal rézsút szemközt levő, már kipróbált, kitűnő lakásba. Most teljesen egészséges vagyok, anyám is, aki mindnyájuknak üdvözletét küldi.

Vologya ufai tartózkodása alatt gúnyos levelet írt Filippovnak, amiért az olyan eltorzított formában közölte cikkét*. Már Vologya elutazása után levél érkezett Filippovtól, amelyben igyekszik elkenni az ügyet: „Tisztelt Uram, van rá mód, hogy jóvátegyük a dolgot, küldöm Önnek Szkvorcov cikkének kéziratát, hogy válaszolhasson rá. Nagyon kérem, vegye figyelembe a cenzúraviszonyokat és legyen rövid." Így akarta egy szívességgel — a cikk elküldésével — megbékíteni Vologyát, de két nap múlva meggondolta a dolgot és egy második levelet küldött, már nem V. I. részére, mint az előzőt, hanem Uljanov úr részére. A levélnek már külseje is lenézést akar kifejezni: gyűrött félív papíron, Remingtonon gépelte, és a gépelésbe kézzel belejavítgatott. A levél ostobán sértegető, nyilvánvaló, hogy ez az ember nem érti, mit beszél. Megírtam neki, hogy mindkét levelet megkaptam, de Vologyának nem továbbíthatom azonnal, mivel nem tudom a címét, mihelyt ezt megtudom, a leveleket elküldöm; a kéziratot pedig visszaküldöm, mert a kézirat közlése nagyon elhú-

* V. I. Lenin. „Kritikátlan kritika (P. Szkvorcov úr cikkéről: »Árufetisizmus«, »Naucsnoje Obozrenyije«, 1899. 12. sz.)" (lásd *Lenin* Művei. 3. köt. Szikra 1956. 625—650. old.). — *Szerk.*

zódna, ha külföldre küldeném, és ez aligha érintené kellemesen a szerzőt. Vologya valószínűleg nem akarná igénybe venni ennek a tökfilkónak a szívességét. Szkvorcov cikke szintén nagyon goromba. Ugyanazok a nem helyénvaló Marx-idézetek és az ellenfél teljes félreértése. Ilyen alakkal nem is érdemes vitatkozni. Nem hiszem, hogy Vologya válaszolni fog neki.

A Vologya elutazását követő napon meglátogatott bennünket Marija Andrejevna*. Nagyon kedves és hallatlanul szívélyes. Restellitem is: én egyáltalán nem vagyok figyelmes. Szerettem volna figyelmes lenni, felajánlani, hogy segítek neki a befőzésben, de még jókor eszembe jutott, hogy még sohasem főztem lekvárt, és tudj' isten, mit követnék el... Marija Andrejevnáék egész télen a tanyán fognak lakni... Hát a viszontlátásra. Sokszor csókolom Magát meg Annát, Manyácskának pedig írok néhány sort.

Nágyája

Ufából Podolszkba
1900 július 26-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

22

M. I. ULJANOVÁNAK

Július 26-án.

Köszönöm, kedves Manyácska, a könyveket meg a fényképet — ez valószínűleg a te műved — és a Vologya levelére írt néhány sort. Már régen készülök írni, de folyton halogattam. Hogy vagytok? már régen, egy örökkévalóság óta nem hallok rólatok semmit. Mikor akartok beköltözni a városba, milyen terveid vannak télire. Amikor megkaptam Vologya levelét, amelyben azt írta, hogy vele együtt Marija Alekszandrovna meg Anyuta is eljön, nagyon megörültem és folyton arra gondoltam, mi mindenről fogok Anyutával beszélgetni. Sok mindenről akartam beszélni vele. De amikor aztán megérkeztek, valahogy egészen elvesztettem a fejemet, és mindenről megfeledkeztem, és ráadásul itt voltak még ezek az idegen vendégek. Végül is egyszer sem beszélgettem úgy, ahogy szerettem volna, pedig ki tudja,

---

* M. A. Gracsevszkaja — Lenin unokanővére anyai részről. — *Szerk.*

mikor látom őket. Nos, majd elválik, mindössze 7½ hónapot kell még Ufában töltenem — ez az idő gyorsan el fog múlni. Szereztem magamnak órákat, magam pedig német nyelvórákat veszek. Felfedeztem egy berlini németet — alig tudtam rávenni, hogy hetenként kétszer beszélgessen velem. Eddig egyszer beszélgettünk, a német bőbeszédű, és azt hiszem, hasznos lesz a dolog. Ezenkívül igen ostoba német regényeket kezdtem olvasni, és úgy belemélyedtem a német nyelvbe, hogy sehova sem járok, no meg emberiszonyom is van, sehova sem kívánkozom. Hát búcsúzom, szeretettel ölellek.

N. Ul.

P. S. Mondta-e neked Vologya, hogy egy kisasszony fog innen ellátogatni hozzád, egy régi ismerősének unokahúga, mondj el neki mindent, amit a brüsszeli egyetemi előadásokról tudsz.

Ufából Podolszkba
1900 július 26-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

23
M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának. Podolszk (Moszkva korm.) Kedrova-ház

Augusztus 26-án.

Kedves Marija Alekszandrovna!

Ismét régóta nem írtam Magának, de folyton csak magamról kell írnom és ez olyan unalmas. De azért mégis írok. Egészségem teljesen rendben van, anyám is egészséges. Már három hete annak, hogy beköltöztünk az új lakásba. Ez a lakás nagyon kényelmes: két kis szoba meg konyha, az ablak kertre nyílik, a lakást most hozták rendbe, a háziak derék emberek. Mi valamikor laktunk ebben a lakásban, de most egészen más képe van. Címünk: *Prijutszkaja ul., Kulikova-ház.* Úgy látszik, általában végleg berendezkedtünk. Most

el vagyok foglalva: a nyári órák még nem fejeződtek be, a téliek pedig már megkezdődtek. Télire két tanítványom marad, mindkettő elég kellemes és egészen jól fizet (62 r.). Ez kb. napi hat órámat veszi igénybe. Minthogy szívesen tanítok, ez nem nagy munka, nem fáraszt. Egy rossz oldala van a dolognak, mégpedig az ufai sár, az ember szinte elmerül a sárban, és este, amikor menetrend szerint holdvilágnak kell lennie és ezért az utcákat nem világítják, egy szempillantás alatt benn van az árokban, márpedig az egyik órám este van. Ünnepnapokon német nyelvórákat veszek a kiváló németnél. A dolgok egész jól haladnának, de az utóbbi időben olyan jövés-menés van nálunk, hogy már második hete nem vettem könyvet a kezembe. Ezért a német nyelvvel egyáltalán nem foglalkoztam, és ez nagyon bánt. Lám, Vologya a párizsi élet sürgés-forgását panaszolja, dehát Párizsban ez a dolgok rendje, ha viszont már Ufában is sürgés-forgás van — ez igazán nagyon furcsa. Igaz, ez most olyan időpont, hogy sokan elutaznak, sokan érkeznek, sokan átutaznak. Az átutazók azt beszélik, hogy Zina nagyon unatkozik, az utóbbi időben nagyon megváltozott, lefogyott és sápadt. Azt is mesélték, hogy Mih. Aleksz. anyagilag nagyon rosszul áll, hogy O. A. sokáig nem tudott órákhoz jutni. Mih. Al.-t a krasznojarszki ezredbe helyezték, és ez az ezred hadgyakorlatra megy (most már el is ment). A szibériaiak lusták írni, és keveset tudok róluk. Egyébként ez részben az én hibám is. Ligya Ufába készül, kérvényt nyújtott be, nem tudom sikerül-e áthelyeztetnie magát, nagyon szeretném látni, mielőtt elutazom innen. Vologya nagyon ritkán ír, és úgy látszik, rossz címet adott meg nekem, mert leveleimet nyilván nem kapta meg. Most Párizsba írok neki. Nem tudom, hová küldjem neki a kért kötetet, a „Zsizny"-t. Végül is valószínűleg Maguknak fogom elküldeni, talán megírta legújabb címét. Utolsó leveléből arra következtettem, hogy Párizsból elutazott, de hogy hová, azt nem írja. A „Zsizny"-nyel együtt visszaküldöm Manyácskának a francia könyvét. Azt írta, hogy szeptemberben vissza kell adnia. Mellesleg, Anyuta elvitte magával az útra Gorkijt, tulajdonosa rajtam keresi ezt a könyvet, ha tehát nem esik nagyon nehezére, küldje el. Manyácska bocsásson meg, hogy nem írok neki külön, csak ismétlésekbe bocsátkoznék. Hogy van? egészséges-e? hosszú időre utazott-e el Anyuta? érkezett-e válasz Pétervárról Dm. I. egyetemi felvételére vonatkozóan? Hamarosan Moszkvába költözik-e? Hát a viszontlátásra. Sokszor, sokszor csókolom Magát meg Manyácskát. Anyám mindnyájukat üdvözli.

Nágyája

P. S. Most fedeztem fel, hogy a „Zsizny"-nek az a száma, amelyről Vologya írt, nincs is nálam, tehát csak a francia könyvet küldöm.

Ufából
1900 augusztus 26-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

24

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának.
Podolszk (Moszkva korm.). Kedrova-ház

IX/11.

Kedves Manyácska, leveleink, úgy látszik, keresztezték egymást. Augusztus végén írtam Marija Alekszandrovnának és a legrészletesebben leírtam mindennapi életünket. A francia könyvet azzal a kisasszonnyal akartam küldeni, akinek meg kellett volna látogatnia téged, de kiderült, hogy párizsi útjához már talált magának útitársnőt; úgy látszik, csak úgy, szórakozás céljából utazik, tanulásra nem nagyon gondol, és Podolszkba nem tud ellátogatni. Ezért a könyvet postán küldtem el, de nem személyesen adtam fel, és a sietségben elfelejtettem ráírni, hogy „ajánlva", így aztán egyszerű keresztkötésben küldték. Félek, hogy a könyv el fog veszni. Írd meg, kérlek, megkaptad-e. Ha már a könyveknél tartunk. Amikor Vologya itt volt, megígérte egy ismerősnek, hogy elküldi a „Kapitalizmus fejlődésé"-t és megfeledkezett róla, most pedig arra kér, intézzük ezt el. A kétszeres küldözgetés elkerülése végett arra kérlek, hogy a „Kapitalizmus fejlődése" egy példányát küldd el közvetlenül a következő címre: Pavel Fjodorovics Szavinovnak, Birszk (Ufa korm.). Azt hiszem, más teendő nincs. Elért-e valamit Dm. Il.? Mikor költöztök Moszkvába? Egészségesek vagytok-e mindnyájan? Mikor utazik haza Anna?

A mi életünkben nincs változás. Mindketten egészségesek vagyunk. Én az órákkal vesződöm, mindenféle tudományt tanítok, még latint is, az emberek változatlanul ok nélkül nyüzsögnek. Tanulok németül, de elég kevés időm van. A német tanárral tanulni mégis sokkal kellemesebb, mint egyedül. Vologya ritkán ír és nagyon

keveset ír magáról, panaszkodik, hogy nagy a sürgés-forgás. Olga Alekszandrovna nem jön Ufába, mert elhelyezkedett Krasznojarszkban, Mihail Alekszandrovics pedig a tényleges állományba került. Zina vágyódik Oroszország után, nem ír nagyon részletesen. A napokban várom az egyik visszatérő elvtársat, már régen el kellett volna indulnia, de elutazása előtt vérhast kapott, és még mindig csak lassan javul az állapota.

Nálunk Ufában olyan átgázolhatatlan sár van, amilyet még nem láttam, és folyton esik, esik ... Förtelem.

Hát búcsúzom, sokszor csókollak téged meg Marija Alekszandrovnát. Anyám üdvözletét küldi.

Nágya

Ufából
1900 szeptember 11-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

25

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Moszkva. Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház

00. X/1.

Kedves Marija Alekszandrovna, már régen megkaptam Mánya levelét, de mint rendesen, összecsaptak a fejem felett a hullámok. Maguk bizonyára már régen Moszkvába költöztek. Hogy vannak? egészségesek? Elutazott-e D. I. Jurjevbe? Hamarosan befejeződik-e Manyácska ügye? Anyutától nemrég kaptam levelet és azonnal válaszoltam, de leveleim nem érkeznek mindig időben, és Vologya leveleit sem mindig abban a sorrendben kapom, amelyben írta őket. Vologya ugyan most elég gyakran ír, de mégis nagyon keveset tudok arról, hogyan él ott, tudom, hogy beiratkozott egy angol nyelvtanfolyamra, hogy sehogy sem tud belezökkenni a rendes kerékvágásba ... Zina meg a férje szememre vetik, hogy keveset írok Vologyáról, dehát mit írhatok nekik? Hiszen Vologya egyáltalán nem tud külső életéről írni. Írjon nekik ő maga. Ők nem is gondolnak még arra, hogy Oroszországba utazzanak, és semmit nem tesznek ennek érdekében, pedig nem ártana. Közeledik március 11-e és még

Zina is szabad ember lesz. Öt hónap és 11 nap — nem is tudom, sok-e ez vagy kevés. Nem tudom, sikerül-e majd 11-én a reggeli vonattal elutazni Ufából, ami régi szándékom. Egyébként, magában Ufában a sáron kívül semmi rossz nincsen, én már régóta ufai lokálpatrióta vagyok. Már véglegesen berendezkedtünk — vidéki módon —, jó lakásunk van, jól táplálkozunk stb., egyszóval némileg alkalmazkodtunk a vidéki élethez. Az idő bizony nem áll meg, olyan mint egy felhúzott gépezet. Két helyen adok órákat igen helyes gyerekeknek. Általában nagyon szeretek gyerekekkel foglalkozni, és ezek méghozzá kedves gyerekek is, különösen egy pöttömnyi kislány. Egy milliomos kereskedőnél adok itt órákat, oktatom számos ivadékát (5 darab). Szigorú kereskedői szellem uralkodik náluk, és nekem tulajdonképpen tetszik az, ahogy a gyerekeket nevelik. Nem cicomázzák fel őket, játékszerük alig van, nincs mellettük cseléd, nagy szabadságot élveznek, a kis gyerekek egész nap az utcán vannak, maguk tisztítják cipőjüket, takarítják a szobákat (még mosnak is), egyszóval szó sincs sem uraskodásról, sem kényeztetésről. A gyerekek nagyon szívesen tanulnak, az idősebbek is, a kicsinyek is. Szóval a legkisebb lány (7 éves) roppant édes, kitűnő természete van, okos, csinos és olyan szorgalmas és figyelmes tanítvány, hogy párját ritkítja. Nap nap után „borzasztó szívesen" olvas is, ír is, számol is. És ha valami érdekesebb dologról van szó, csak úgy ragyog a szeme. Most mindennap vár engem a lépcsőházban, és beszámol gyermekéletének összes eseményeiről. Egyszóval ez a kislány egészen meghódított. Vannak ilyen remek gyerekek! A kislány vidám, nagyokat tud nevetni, és egyáltalán nem agyonidomított (néha a kötényébe fújja az orrát). A kisfiú szintén kitűnő gyerek, de másféle. Általában szokásom szerint nagy lelkesedéssel tanítok, csak az a kár, hogy az órák beosztása ostoba, és nagyon sok időt emésztenek fel. Itt beiratkoztam egy francia nyelvtanfolyamra (nemsokára német tanfolyam is indul). Háromszor egy héten 1—1 óra — havonta 6 rubel —, a francia beszélgetést gyakoroljuk, és egyelőre nagyon meg vagyok elégedve. A haladók csoportjában tanulok, négyen vagyunk. A francia tanár tapasztalt pedagógus, és az órák nagyon élénkek, csak a tanítványok lanyhák. De sajnos egyáltalán nincsenek francia könyveim, a francia tanár júniusi lapokat vagy folyóiratokat olvastat velünk, amelyeknek se eleje, se vége. *Vajon nincsenek-e Manyácskának francia szépirodalmi vagy általában francia könyvei (bizonyára vannak)*, itt nálunk senki sem tud nyelveket, olyannyira, hogy engem, az én kis nyelvtudásommal, szakembernek tartanak ezen a téren, és külföldi könyveket

nehéz szerezni. A német tanárhoz is járok és 10 oldalas dolgozatokat írok neki, de egyszer egy héten van óránk, és ez a gyakorláshoz nagyon kevés. Olvasok ugyan német szépirodalmat, de a német beszéd mindeddig nehezebben megy, mint a francia. Így telik el a nap egészen esti 8 óráig, este azután már ritkán dolgozhatok, ritka eset, hogy este nincs látogatónk. Most aztán a legrészletesebben leírtam, hogyan töltöm az időt. Anyám sokszor üdvözli, én meg sokszor csókolom. Manyácskának nem írok külön, csak azt ismételném, amit már megírtam, egyszerűen ölelem. Ez az egész. Minden jót.

Nágyája

Ufából

Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

26

M. A. ULJANOVÁNAK

November 8-án.

Kedves Marija Alekszandrovna, már néhány napja, hogy levelét megkaptam, tegnap pedig megkaptam Manyácska levelét a kivágásokkal, nagyon köszönöm, már elolvastam őket.

Nemrég írtam Magának, leveleink, mint rendesen, keresztezték egymást. Most egészséges vagyok, de anyám folyton betegeskedik, hol erős szívdobogása van, hol megfázik. Most nagyon jó lakásunk van, még zongora is van benne. Egyik ismerősünk szépen énekel, és most esténként gyakran van nálunk zene, igaz, egy kissé furcsa zene, mert a hangszer nyikorog, sípol, zakatol, de mégiscsak zene. Anyámat fárasztják a vendégek, s én is szívesebben venném, ha ritkábban jönnének; de az ember 9 órakor már olyan fáradtan érkezik haza, hogy sokat úgysem végezne.

A napokban leveleket kaptam Vologyától, az egyik 2½ hétig, a másik két hétig jött. Szörnyen sokáig jönnek a levelek. Vologya azt ajánlja, hogy kezdjek el tanulni angolul, de aligha fogom követni a tanácsát. Most megbeszéltem a német tanárral, hogy hetenként háromszor foglalkozik velem, a dolog jobban fog majd menni. Úgy látszik, engem is megfertőzött Vologya idée fixe-je — mindenáron nyelvtudásra akarunk szert tenni. Most az órákon és a nyelvtanuláson kívül más munkám is van, tavasszal részletesen elmondom majd,

milyen. Márciusig csak 4 hónap van már hátra, és akkor magukhoz is elmegyek, utána pedig Vologyához. Most nem engedélyezem magamnak, hogy erre gondoljak, mert akkor túlságosan hosszúra nyúlna az idő.

Nem tudom, mit tegyek, hogy tavasszal eljuthassak Moszkvába, nem hiszem, hogy célszerű lenne előbb benyújtani a kérvényt. De minek is töröm a fejem előre. Tavaszig még sok idő van, most tél, jó kemény tél van nálunk. Kívánom Magának, hogy minél gyorsabban múljék az idő karácsonyig, karácsonykor pedig . . .*

Ufából Moszkvába
1900 november 8-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

27

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának.
Moszkva. Bahmetyevszkaja ul., Saronov-ház

December 2-án.

Kedves Manyácska! nagyon köszönöm az albumot, köszönöm, hogy feladásával fáradoztál, és köszönöm azt is, hogy igyekszel nekem francia könyveket szerezni. Én még a régiekkel sem végeztem, szörnyen keveset olvasok. Nagyon jól tudom, hogy olvasás nélkül sohasem tanulja meg az ember a nyelvet, de soha sincs időm. Hogy én néha mennyire irigyellek benneteket azért, hogy olyan visszavonult életet éltek! Milyen gyönyörűséggel ülnék este a könyv mellett, de ezt sohasem tehetem meg. Mindig, mindig megzavarnak! Az ember azt hinné, hogy Ufában ezt el lehetne kerülni. Nem tudom, miért van ez, pedig azt hiszem, nem vagyok olyan nagyon barátkozó. Igaz, a bátortalanságom elmúlt, csak néha lep el hirtelen, teljesen váratlanul egy hallatlanul erős bátortalansági hullám — egy szót sem tudok kiejteni, de most ez ritkán történik meg és gyorsan elmúlik, azelőtt meg sok bajom volt ezzel. Azért értelek meg, amikor félénk-

* A levél második lapja elkallódott. — *Szerk.*

ségedről írsz. Tudom, hogy ez milyen kínos érzés és milyen nehéz tőle szabadulni...

Újra van egy kérésem hozzád. Vologya arra kért, írjak Filippovnak a kéziratok és a Szkvorcov-cikkért járó honorárium ügyében. A kéziratokat illetően ma írok, a honoráriummal kapcsolatban viszont *Szojkinnak* kell írni, pontosan megjelölve, hány kéziratoldalról van szó. Nálam nincs kéznél a „Naucsnoje Obozrenyije", és nem tudom pontosan megállapítani az oldalak számát, s főként attól tartok, hogy a pénz küldése valahogy elhúzódik, én meg már akkor nem leszek Ufában, szóval, hogy valami zűrzavar keletkezik. Egyébként az is lehetséges, hogy Filippov már elküldte a pénzt Moszkvába, és akkor kellemetlen lenne a dolog. Ezért írj te Szojkinnak Vologya nevében, hogy a pénzt küldje el neked. Azt hiszem jobb lesz ezt újév előtt elintézni.

Mi bajod volt? Influenza? Remélem, már teljesen meggyógyultál... Igen? Hát Marija Alekszandrovna egészséges-e? semmit nem írtál róla. Mit csinálsz? Mit olvasol?

Márciusban látjuk egymást, ha addig nem utazol külföldre. Már csak 3½ hónap maradt hátra, tulajdonképpen nem is olyan sok. Tudod, néha kétség fog el aziránt, adnak-e nekem Vologya nélkül külföldi útlevelet, talán szükséges lesz a hozzájárulása. Nem tudod, kellett-e Mark Tyimofejevics hozzájárulása, amikor kiállították Anyuta útlevelét? Általában, minél inkább közeledik a március, annál jobban aggódom, nem lesz-e valami akadály. Igaz, Vologya levelei most sokkal nyugodtabbak, és azt írja, hogy teljesen egészséges, de azért mégsem ártana, ha ez a három hónap gyorsabban múlna.

A szibériaiak ritkán írnak, és az átutazóktól csak azt tudom, hogy Gleb lefogyott, Zina pedig meghízott. Ez nem sok.

Tehát a viszontlátásra. Szeretettel ölellek és csókollak. Marija Alekszandrovnát is sokszor, sokszor csókolom. Anyám üdvözletét küldi.

N. Ul.-d

Ufából
1900 december 2-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

28

M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK

December 22-én.

Kedveseim, Marija Alekszandrovna és Manyácska, bizony már elég régóta nem írtam. Ma némileg ünnep előtti hangulatban vagyok, és egészen szokatlan módon töltöm a napot. Két hétig nem fogok tanítani, tegnap voltam utoljára órán, a francia tanár is elutazott az ünnepekre, és én, ahogy mondják — szabad vagyok, mint a madár. Ma takarítással kezdtem a napot, azután nekifogtam a levélírásnak meg mindenféle befejezetlen dolgok befejezésének. Az ünnepekre akartam írni, de valahogy úrrá lett rajtam a fáradtság; ez a levél, tekintettel az ünnepekre meg a hótorlaszokra, valószínűleg már csak újévre érkezik meg. Köszöntelek és sokszor csókollak benneteket, drágáim, az újesztendő alkalmából, egészséget és nagyon sok jót kívánok. Remélem, hogy ebben az évben hosszabb ideig együtt lehetünk. Anyám szintén üdvözletét küldi. Nálunk „komoly" hideg van, mindennap kb. 30 fokig süllyed a hőmérséklet, és néha a fagyhoz még hóvihar is járul. Én anyám bundájában és halinacsizmában feszítek, anyám pedig egyáltalán nem jár ki — a hidegtől elakad a lélegzete. A hóviharok miatt a posta nagyon késik.

Hogyan telnek az ünnepek? Megérkezett-e Dm. I.? És még valami. Mi a címe Anyutának? Egyszer régen írtam neki Vologya címére, nem tudom, megkapta-e levelemet. Szeretnék neki írni, de nem tudom, hová. És Olga Alekszandrovna, akitől nemrég kaptam levelet, ugyanez iránt érdeklődik. Milyen bosszantó, édes Manyácska, hogy nem engedtek külföldre, én pedig már irigyeltelek is. Talán együtt utazunk majd. Egyelőre igyekszem nem gondolni a tavaszra és az utazásra, mert akkor feleslegesen elkalandoznak gondolataim. Tegnap nagyon kinevettek: haragosan prédikáltam a kiegyensúlyozottság szükségességéről és olyan dühbe gurultam, hogy ragyogóan bebizonyítottam a kiegyensúlyozottság hiányát saját magamnál. Sajnos, valamennyi ismerősöm szörnyen ideges, „hangulatember"; nos, ha idegesek, azt tudomásul kell venni, de ki nem állhatom, ha elhagyják magukat.

Olga Alekszandrovna azt írja, hogy rosszul megy a soruk, ő Krasznojarszkban lakik, mert mellette Mihail Alekszandrovics bizonyos kedvezményekben részesül. Olga Alekszandrovna valami rosszul fizetett órát ad, szeretne még vállalni. M. A.-t szörnyen fárasztja a szolgálat szenved a tétlenség és a kaszárnyaélet miatt.

Valamennyi szibériai szorgalmasan ír, kivéve a tajgabelieket meg az omszkiakat, akik pimaszul hallgatnak. Azt mondják, hogy Glebet nagyon kimeríti munkája, csodálom, hogy mégis ott rostokolnak. Mi a főútvonalon vagyunk, és állandóan vannak nálunk átutazók, akik elég nagy változatosságot hoznak életünkbe. Nemrég egy minuszinszki ismerősünk járt itt, akit egy hónapra elengedtek, hogy meglátogassa édesanyját. Igaz, Manyácska, te O.-ról kérdeztél, hogy milyen ember. Én személyesen nemigen ismerem, de sok jót hallottam róla. Levelet akartam küldeni vele, de először is ő nem közvetlenül oda utazott, másodszor pedig influenzám volt akkor, és rossz állapotban voltam. Azt hittem, megismerkedik majd Anyutával. No lám, mennyit összefecsegtem. A nyelvtanulásban elég rosszul haladok, nincs nyelvtehetségem. Hát a viszontlátásra. Még egyszer sok csókot küldök, M. T.-t meg D. I.-t üdvözlöm.

Nágyájuk

A Kautsky-fordítás* most nincs itt, ideiglenesen Asztrahánba küldtük, hamarosan visszaküldik, de Vologya arra kért, hogy továbbítsam neki, csak nem tudom, a kézirat olyan gyűrött, hogy kínos elküldeni.

Ufából Moszkvába
1900 december 22-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

---

* V. I. Lenin fordítása (kéziratban). A könyv címe: K. Kautsky. „Bernstein und das sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik" („Bernstein és a szociáldemokrata program. Ellenbírálat") Stuttgart 1899; lásd K. Kautsky. Cikkgyűjtemény. G. F. Lvovics kiadása, Szentpétervár 1905. Ebben a kiadásban nem szerepel a fordító neve. Ugyanez a kiadó egy második kiadást jelentetett meg 1906-ban, amelyben megjelöli: Lenin fordítása. E könyv harmadik kiadása Kievben jelent meg 1922-ben. — *Szerk.*

29

M. I. ULJANOVÁNAK

II/2.

Kedves Manyácska!

Eddig nem válaszoltam előző leveledre, mert a levél vétele után írtam Asztrahánba, s kértem, küldjék el mielőbb az Ellenbírálatot; mindeddig még nem kaptam választ, a napokban várom. Egyelőre kérd el Filippovtól a fordítást, Vologya megbízásából megírtam neki egy ízben, hogy küldje el Vologya valamennyi kéziratát a te címedre. Ugye nem küldte el?

Én bizony már egészen elhanyagoltam a levelezést, de most nagyon békés hangulatban vagyok és ezért szívesen beszélgetek, noha tulajdonképpen nincs is miről, nálunk minden a régiben van, de a nap vidáman, tavasziasan ragyog az égen, s én a tavaszról álmodozom, s minduntalan erre gondolok: másfél hónap és aztán... aztán szinte megbolondulok az örömtől, különösen, amikor gondolatban Vologyához érkezem. Most nincs időm igazán vágyakozni, tömérdek különféle munkám van, mindent időben kell elvégezni, én meg néha megbocsáthatatlanul, megbocsáthatatlanul lusta vagyok. Legújabban szeretek kint mászkálni, néha, ahelyett hogy a munkám mellett ülnék, elindulok kószálni, egyszer meg reggeltől estig regényt olvastam. Ez az Ufa halálosan unalmas, de egészséget lehet itt tartalékolni, például én az utóbbi időben úgy meghíztam, hogy borzasztó. Anyám ugyan nem dicsekedhet ezzel. Ő gyakran gyöngélkedik. Már készülődik az elutazásra, varrogat és számlálja a napokat. Tudod, Ufa után csak Moszkvából és Pétervárról tiltanak ki. Legalábbis volt három ilyen eset. Mellesleg azt is meg kell mondani, hogy az emberek szörnyen nehézkesek. Ufában maradnak, mert jól lehet keresni, vagy átmennek Szamárába. Pedig mi jó van Szamárában?

Jaj, nagyon keveset olvasok! Ez alatt az idő alatt csak Bergyajevet olvastam el. A nyelvtanulásban nagyon lassan haladok. A francia nyelvtanfolyamot karácsony óta nem látogatom, mert a csoportunk szétszéledt, és a francia tanár egyedül velem nagyon hanyagul foglalkozott. Német órákat ritkán veszek, az eredmény hangulatomtól függ, néha egész tűrhetően csevegek, máskor viszont ostobaságokat mondok. Most egész ufai társaságunk a szamárai lap köré gyülekezett, annak irogatnak, és én is ezt teszem. Miután a dolog számomra elég szokatlan, bizony sok vesződséggel jár. Általában az idén szorosabb kapcsolatba próbálok kerülni az irodalommal, ez részben sikerül

is, de az a baj, hogy nem tudok úgy írni, ahogy szeretnék, és egyenesen gyűlölöm saját írásaimat. Hát így állnak a dolgok. Mi az oka annak, hogy semmit nem írsz magadról? Hogy vagy? mikor fejeződik be már végre a te ügyed? Isten veled, jobban mondva, a viszontlátásra! Sokszor csókollak. Marija Alekszandrovnát ölelem és csókolom, alig várom, hogy már nálatok legyek Moszkvában. Anyám mindenkit üdvözöl. Búcsúzom, kedves Manyácska, bocsáss meg, hogy olyan rendetlenül írok.

N. U.-d

Ufából Moszkvába
1901 február 2-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

30

M. I. ULJANOVÁNAK

1901. II/12.

Kedves Manyácska! hálás köszönet a kivágásokért. Nagy érdeklődéssel olvastam őket. Most kaptam értesítést egy csomag érkezéséről. Azt gyanítom, hogy ez Kautsky, s ha így van, akkor már holnap elküldöm neked. Szörnyen bosszantó, hogy ilyen fennakadás történt. Nem tudod, kaphatók-e a „Cikkek és tanulmányok", nagyon kérik, szerezzem meg a könyvet, azt írják, sehol sem kapható az üzletekben.

Egy hónap van hátra. Ugye nagyszerű? És egyszer már csak egy nap lesz hátra! Igen, meglesz minden.

Majdhogy el nem felejtettem. Anyámnak egy nagy kérése van hozzád. Arra kér, hogy biztosítsd a nyereménysorsjegyét, ezt március 1-ig kell megtenni, a sorozat száma *7328*; Ufában ezt nem lehet elintézni, mert ha kihúzzák a sorsjegyet, ami csak áprilisban derül ki, akkor ezért vissza kell jönni Ufába, egyszóval nem érdemes. A vevényt tartsd magadnál. A biztosítás kb. 3 rubelbe fog kerülni, anyám azonnal el akarta küldeni neked a pénzt, de én meggyőztem, hogy ráér ezzel, amikor találkozik veled. Ez az egész.

Csak nem szalasztjuk el egymást Annával? Nagyon szeretném látni. Írd meg, mikor érkezik. Nekem még Asztrahánba is el kell majd utaznom, és most nem tudom, mit tegyek — előbb utazzam-e

Moszkvába vagy utána, gondolom, attól teszem függővé, mikor érkezik Anna.

Nos, egyelőre a viszontlátásra. Nálunk ezen a héten hihetetlen jövés-menés volt, és roppantul örülök, hogy vége az ünnepeknek.

Sokszor csókollak és ölellek, Marija Alekszandrovnával együtt. Anyám üdvözletét küldi.

A közeli viszontlátásig!

Nágyád

Válaszolt-e neked valamit Filippov? Micsoda tökfilkó!

Ufából Moszkvába.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

31

M. A. ULJANOVÁNAK

01. VI/11.

Kedves Marija Alekszandrovna! nem írtam egész idő alatt, mert eleinte azt reméltem, hogy Anyuta fog beszámolni a mi életünkről, azután pedig anyám írt meg Vologya. Mindnyájan egészségesek vagyunk, Vologyánál hurutnak semmi nyoma. Anyám is egészséges. Ő úgy véli, hogy életünk nagyon egyhangú, szerintem nem így van. Igaz, mi Vologyával eléggé nehézkesek vagyunk, én eddig csak egy képtárban voltam, a várost pedig még alig ismerem. Ennek egyébként részben az a magyarázata, hogy nyár van és ha az ember sétál, nem a városban sétál, hanem a zöldben. Mi a külvárosban lakunk, itt a nagyváros nyújtotta kényelem — üzletek, villamos stb. — a természet közelségével párosul. Tegnap például nagyszerűen sétáltunk az úton. Remek út ez, jegenyefák szegélyezik, körös-körül mezők meg kertek. Messzebbre csak egyszer utaztunk, de balul ütött ki a dolog, utolért bennünket a vihar, és nagyon elfáradtunk. Szeretnénk majd kirándulni a hegyekbe. Anyuta folyton azt tanácsolta, hogy költözzünk nyárra egy faluba, anyám is úgy gondolja, hogy ez jobb lenne, de ez több szempontból kényelmetlenséget jelentene. Messzire költözni nem lehet, mert Vologyának naponta a városba kellene utaznia, és ez nagyon fárasztó lenne. Ezenkívül ő elég gyakran jár a könyvtárba. Tőlünk viszont nincs messzire a park, s 20 percnyi

járásra fürdési lehetőség van. Általában lassacskán belezökkenünk a rendes kerékvágásba, Vologya kissé berendezkedik a munkára ... Ami engem illet, egyelőre keveset tanulok, jobban mondva, egyáltalában nem tanulok ... Valahogy elrepül az idő, de nem is tudom hogyan.

Az a szándékom, hogy itt iskolákat fogok látogatni. Ez itt valóságos gyermekparadicsom. Mindenki olyan figyelmes a gyerekekhez, és a gyerekek olyan kedvesek, egészségesek. Jártam a mi városi iskoláinkban, és önkéntelenül összehasonlításokat teszek, s úgy vélem, hogy itt a gyerekeknek sokkal jobb a dolguk. Egyébként, készülődéseim úgy látszik készülődések maradnak, persze még ráérek. Vodovozovától valamivel több mint 600 márkára szóló csekk érkezett, de a pénzt még nem kaptuk meg és levelet sem kaptunk. Egyáltalában szörnyen keveset írnak nekünk Oroszországból, azt hihetnénk, hogy valamennyi régi barátunk megfeledkezett létezésünkről. Például Zina, Bazil egy betűt sem írtak ... Nem is tudjuk, otthagyta-e végül is Gleb a tajgáját ...

Hogy van, kedves Marija Alekszandrovna? Egészséges? D. I.-nek adja át üdvözletemet.

Mellékelek egy levelet Manyácska részére. Üdvözlöm M. T.-t. Nincs valami újság? nem tisztázódott semmi?

A mieink üdvözletüket küldik, én pedig sokszor csókolom.

Nágyája

P. S. Vologya arra kéri D. I.-t, hogy a doktor címére küldjön 3 példányt a „Kapitalizmus fejlődésé"-ből.

Münchenből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

32

M. A. ULJANOVÁNAK

1901. VII/16.

Kedves Marija Alekszandrovna!

Anyuta elküldte nekünk a Maga Vologyához írt levelét és Mánya levelét. Miért nem adták át Mányának levelemet! Furcsa!

Nagyon jó lenne, ha igaznak bizonyulnának azok a hírek, hogy hamarosan kiengedik őket... Ha látja Manyát, mondja meg neki, hogy sokszor, sokszor csókolom és forró üdvözletemet küldöm. Nagyon csodálkoztam azon, amit írt, ti., hogy Vologya a Maga anyámnak írt leveléből értesülhetett hogylétéről. A levél tehát elveszett, mivel anyám nem kapott levelet Magától, és nemrég megbízott azzal, kérdezzem meg, megkapta-e az ő levelét. Anyám folyton gyöngélkedik, köhög, rosszul alszik. Ma eljött velünk fürdeni, szörnyen elfáradt, pedig mindössze 15 percnyi gyaloglás, nem több. Mi csaknem mindennap járunk fürdeni, remek a fürdés; általában, noha a városban lakunk, a kirándulóhelyek nagyon közel vannak hozzánk. Mi minden tekintetben jó helyen lakunk. Most nagy a hőség, de nem annyira, hogy elviselhetetlen volna.

Az idő szörnyen gyorsan múlik, észre sem vesszük, egyik hét elrepül a másik után, nem mintha olyan nagyon sok dolgunk lenne, de azért „valami munka mindig akad".

Újra kezdek tanulni németül, nehéz itt a nyelv ismerete nélkül: találtam egy német nőt, aki oroszért cserébe német órákat fog adni. Meglátjuk. Vologyával folyton készülünk a német színházba, de mi ezen a téren elég nehézkesek vagyunk, azt mondjuk: „el kell majd menni", és ennyiben is maradunk, hol ez, hol az jön közbe... Anyuta sokkal mozgékonyabb e tekintetben. Egyébként azt is meg kell mondani, hogy most nemigen vagyok megfelelő hangulatban ehhez. Hogy a külföldet egészen kihasználja az ember, először egészen fiatalon kell itt élnie, amikor minden apróság érdekli... De azért általában véve meg vagyok most elégedve életünkkel, eleinte egy kissé unalmas volt, minden nagyon idegen, de most ez az érzés szűnni kezd abban a mértékben, ahogyan bekapcsolódom az itteni életbe. Csak nagyon keveset írnak Oroszországból. Hát befejezem. Szeretettel ölelem, drágám, egészséget és erőt kívánok.

Anyám üdvözli Magát meg D. I.-t. D. I.-től levelet várunk. Sok-sok jót kívánok.

Nágyája

Münchenből Podolszkba.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

33
M. A. ULJANOVÁNAK

VIII/2.

Kedves Marija Alekszandrovna, tegnap megkaptuk Vologyának írt levelét. Sajnos, kiderül belőle, hogy Maguknál minden a régiben van, én meg azért nem írtam Manyácskának legutóbb, mert azt hittem, hamarosan együtt lesz Magával. Egyébként a jó mindig akkor következik be, amikor legkevésbé várjuk. Néha, ha hosszabb távollét után hazafelé megyek és gondolataim egész másutt vannak, a lakás közelébe érve úgy érzem, otthon távirat vár, amely szerint a mieink már otthon vannak Magánál... Kérem, drágám, amikor beszélőre megy, csókolja meg nevemben sokszor, sokszor Manyácskát, és M. T.-nek adja át üdvözletemet. Manyácskának írok.

Nálunk minden a régiben van. Vologya most elég szorgalmasan dolgozik, és én nagyon örülök ennek: ha teljesen belemerül valami munkába, akkor jól érzi magát és vidám — neki már ilyen a természete; egészségileg teljesen rendben van, a hurut, úgy látszik, nyomtalanul eltűnt, és álmatlanságban sem szenved. Mindennap hideg vízzel ledörzsöli magát, s ezenkívül majdnem naponta járunk fürdeni. Anyám viszont állandóan gyöngélkedik, hol reumára panaszkodik, hol gyöngének érzi magát, hol megfázik.

Kb. egy hét múlva rövid időre Svájcba készülünk Vologyával, Anyutához. Nagyon örülök, hogy Anyuta nem Rügenbe utazott, ahová eredetileg készült, hanem a Thuni tóhoz. Ott biztosan jobb. Néhány napra utazunk, de nagy örömmel gondolok erre az utazásra — először is szeretnék találkozni Anyutával, másodszor — szeretném látni a hegyeket, megnézni, milyenek, sohasem láttam őket, csak képeken. Közben anyámhoz költözik egy ismerősünk, és így nem fél majd a magánytól. Anyám ősszel el akar utazni Pétervárra, de próbálom rávenni, maradjon velünk a télen, nem tudom, hogy fog határozni. Most a nyár már végefelé jár, úgy elmúlt, hogy észre sem vettem, mintha nem is lett volna, a városban a nyár szinte nem is nyár.

Nos, viszontlátásra, drágám, szeretettel ölelem, jó egészséget és erőt kívánok. D. I.-t üdvözlöm, köszönöm a könyvet, amelyet rég megkaptam. Anyám mindnyájukat üdvözli.

Nágyája

Münchenből Podolszkba
1901 augusztus 2-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

34

M. A. ULJANOVÁNAK

Kedves Marija Alekszandrovna! már régóta nem érkezett Magától levél, és ez kezd komolyan nyugtalanítani... Hogy érzi magát? hol van most Anna? Ha még együtt van Magával, sokszor csókolja meg helyettem. Mi van Manyácskával? Jól elhelyezkedtek-e, megfelelő lakást kaptak-e?

Mi mindnyájan egészségesek vagyunk. Gyönyörű ősz van és Vologyával gyakran kimegyünk a zöldbe. Anyám lassanként megszokja az új viszonyokat, bár nem szereti a nagyvárost. Mindenkinek üdvözletét küldi. Szeretettel ölelem Manyácskával és Annával együtt, ha még ott vannak Magánál.

Nágyája

Londonból Szamárába
1902 szeptember 27-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

35

M. A. ULJANOVÁNAK

1903. III/4.

Kedves Marija Alekszandrovna! már egy örökkévalóság óta nem írtam, még azt is elfelejtettem, mikor írtam utoljára. A dolog úgy áll, hogy egészen elszoktam a levélírástól, és szörnyen irtózom tőle. Minden egyes esetben elég nagy erőfeszítésembe kerül, hogy tollat fogjak. Amikor már hozzáfogtam, magától megy az írás, sőt rájövök az ízére, de hozzáfogni nagyon nehéz.

Vologya most nincs itthon*, elutazott, hogy egy kissé felüdüljön. Mindig nagyon örülök az ilyen utazásoknak, nagyon felfrissítik. A környezetváltozás nyugtatóan hat az idegekre, mert különben az élet nagyonis egyhangúan folyik — mindig ugyanazok a benyomások, ugyanazok az emberek. Hiszen azt is megunja az ember, hogy állandóan a könyveket böngéssze. Ezúttal én is el

---

* 1903 február végén—március elején Lenin Párizsban volt, és az orosz társadalomtudományi főiskolán előadásokat, az orosz politikai emigránsok gyűlésén pedig beszámolót tartott az agrárkérdésről. — *Szerk.*

akartam utazni Vologyával, de megint nem sikerült — sok munka gyűlt össze, meg aztán anyám sem volt egészen rendben, nem akartam egyedül hagyni, nem is lehetett. Nagyon erős influenzája volt, kb. egy hétig nyomta az ágyat. Eleinte attól tartott az orvos, hogy tífusz. Most már egészen jól van, de azért még gyönge. Szeretne minél hamarabb kijutni a szabad természetbe, de május előtt nem fog menni a dolog, sőt azt sem tudom, hogyan fogjuk megoldani. Vologyát nem nagyon vonzza a falusi élet, ő szereti Prágát*. Én is megszoktam Prágát, de mégis örömmel fogok innen elutazni. Szeretnék Magának részletesebben írni az életünkről, de nemigen van mit. Milyen szívesen lennék most Maguknál! Utolsó levelében a lakásról ír, és én olyan élénken elképzeltem ottani életüket, szinte magam előtt láttam: kint nagy a hideg, a szobában pattog a tűz. Maga várja haza Manyát a munkából, és Manya megérkezik a hidegből. A szamárai élet bizonyára hasonlít az ufaihoz. „Adjatok szárnyakat, hogy repülhessek"... De most már kezdek ostobaságot fecsegni. Néha szörnyen vágyódom Oroszországba, és ma különösen. Egyébként mindig így vagyok: mindig vágyódom valahová.

Talán azt hiszi, hogy mi itt egyáltalán nem szórakozunk. Ellenkezőleg, majdnem minden este elmegyünk valahová, a német színházban is voltunk néhányszor, hangversenyen is, szemléljük az embereket, az itteni életet, az élet itt jobban megfigyelhető, mint bárhol másutt. Vologya nagyon élvezi ezeket a megfigyeléseket, ezt is élvezi, mint ahogy mindent élvez, amit csinál. Nehezen fogtam hozzá ehhez a levélhez, és most sajnálom abbahagyni. Szeretettel ölelem Magát is, Manyát is, sok csókot küldök, drágáim. Minden jót.

Nágyája

Anyám üdvözletét küldi.

Londonból Szamárába.
Először jelenik meg.

---

* Krupszkaja konspirációs okokból mond Prágát. Értsd: London. — *Szerk.*

36

M. A. ULJANOVÁNAK

M. A. Uljanovának. Kiev. Laboratornaja 12. sz., 14. ajtó.

Kedves Marija Alekszandrovna!

Levele megdöbbentett minket; bizony nagyon szomorú levél*. Most már csak azt remélhetjük, hogy hamarosan mindannyiukat kiengedik. Azt mondják, Kievben igen nagyarányú razziák, házkutatások és letartóztatások voltak. Az ilyen rajtaütések alkalmával sok embert összeszednek ok nélkül. Tekintve, hogy mindenkit elvittek, nem lesz komoly a dolog. Nem tudom, milyenek most a börtönviszonyok Kievben. Azelőtt tűrhető volt. Engedélyezték-e, hogy meglátogasson valakit? Megkértem egy ismerősömet, hogy keresse fel Magát. Attól tartok, hogy Kievben nincsenek ismerősei. Nemrég költöztek oda, a város nagy, ismeretlen. Szörnyen bosszant, hogy elvesztettem Anyuta barátnőjének a címét, és nem tudok írni neki. Türelmetlenül várom levelét, hátha vidámabb híreket hoz.

Genfben nem érezzük magunkat különösen jól: anyám gyakran betegeskedik. Valahogy kizökkentünk a rendes kerékvágásból, roszszul megy a munka.

Lehet-e csomagokat és könyveket küldeni? Írtak-e már a mieink? Vajon Mark Tyimofejevics nem akar-e szabadságot kérni és elutazni Magához? Anyám sajnálja, hogy nincs Magával együtt Oroszországban. Jó egészséget és erőt kívánok.

Genfből
1904 január 15-én.
Aláírás: Nágyája.

A belügyminisztérium aktái közt talált géprásos másolat alapján.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 11. sz. 1929.

37

M. A. ULJANOVÁNAK

Kedves Marija Alekszandrovna, először is forrón ölelem. Főképpen azért írok, hogy ezt megírjam, mert tulajdonképpen nem is nagyon van mit írnom. Manyácska bizonyára elmondotta, hogyan

* Lásd ebben a kötetben 303. old. — *Szerk.*

élünk. A múlt évhez képest csak az a különbség, hogy a lakás nagyon meleg, meg aztán Vologya nagy otthonülő lett. Ezen a télen sokat dolgozik, és amikor dolgozik, mindig jobban érzi magát.

Már második hete, hogy Vologya reggel 8 órakor felkel és elmegy a könyvtárba, ahonnan 2 órakor tér vissza. Az első napokban nehezére esett ez a korai felkelés, most viszont nagyon meg van elégedve és korán fekszik le. Nagyon jó lenne, ha sikerülne erre az életmódra berendezkednie.

Már egy kerek esztendeje, hogy Párizsban lakunk! Lassacskán hozzászoktunk, csak kár, hogy olyan keveset látunk az igazi itteni életből.

Nemrég egy közeli kis színházba mentünk, és nagyon meg voltunk elégedve. A közönség munkásokból állt, csecsemőkkel, kalap nélkül, beszédes, élénk. Érdekes volt, milyen közvetlenséggel reagált a közönség a játékra. Nem a jó vagy rossz játékot tapsolta meg, hanem a jó vagy rossz cselekedeteket. Ennek megfelelő volt a darab is, naiv, különböző szép szólamokkal, a közönség ízléséhez szabott. Az egész nagyon élénk, közvetlen benyomást tett. Sajnáltam, hogy Manyácska nincs velünk. Akkor is sajnáltam, hogy Manyácska nincs velünk, amikor megnéztük a százezres tüntetést*... Nagyon mély benyomást tett ránk. De általában nagyon ritkán megyünk el valahová, és többnyire vasárnaponként.

Mi van a szemével? van-e javulás? Anyám is gyakran panaszkodik, hogy este nehezére esik az olvasás. Világos-e a lakásuk? Csak az a kár, hogy hideg. Jó, hogy ismerősökkel lakik együtt. Ha kedves emberek, akkor így sokkal vidámabb. Talán később is együvé költöznek ...

Szeretettel ölelem. Anyám sok-sok üdvözletet küld. Nemrég írtam Manyácskának, tegnap felfedeztem, hogy hozzá írt levelem békésen nyugszik Vologya zsebében! Hányszor megfogadtam, hogy nem bízom meg levél bedobásával. Ezúttal biztosított, hogy nem fogja elfelejteni. És elfelejtette!

Nágyája

Párizsból Moszkvába
1909 december 20 és 30 között.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1930.

---

* Párizsban 1909 október 5-én százezres tömeg tüntetett, tiltakozásul Ferrer Spanyolországban történt kivégzése ellen, akit az 1909 júliusi barcelónai felkelés előkészítésével vádoltak. Ez a fel-

38

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anna Iljinyicsna Jelizarovának.
Terioki állomás. Finnországi vasút. Leppeneno falu, Jekatyerina Ljaszonen nyaralója. Finlande

VIII/24.

Kedves Anna, leveledet megkaptam és átadtam. Tegnap Skurka* már elutazott**, mi pedig anyámmal szeptember közepéig szándékozunk itt maradni. Itt mégiscsak jó. Szeretettel ölellek és M. A.-t is, ha még nem utazott el. Anyám melegen üdvözöl.

Nágya

Pornicból (Franciaország)
1910 augusztus 24-én.
Először jelenik meg.

39

M. A. ULJANOVÁNAK

VIII/26.

Kedves Marija Alekszandrovna! már réges-régen készülök írni Magának, de valami mindig közbejön. A napokban megkaptam Anna levelét. A pénzt, a 100 frankot, Vologya már régen megkapta, de nem kapta meg a könyvek jegyzékét, amelyeket ezen a pénzen kell megvenni és elküldeni. A Maga levelezőlapjaiból és Anna leveleiből látjuk, hogy bergyanszki tartózkodásuk nem igazi nyaralás, Bergyanszk város, és nem nyaralóhely, éppen csak fürödni lehet... A mi nyarunk sem sikerült egészen jól. Anyám többször gyöngélkedett, tüdőgyulladása volt, és az orvos azt mondotta, hogy a tüdeje általában nincs rendben, pihenésre, jó táplálkozásra van szükség stb. Itt pedig e tekintetben nem valami fényes a helyzet. A lakás mellett

---

kelés azért tört ki, mert kormánycsapatokat küldtek Marokkóba. — *Szerk.*

* — V. I. Lenin. — *Szerk.*

** Lenin Koppenhágába utazott a II. Internacionálé VIII. kongresszusára. — *Szerk.*

még csak egy kis kert vagy udvar sincs, levegőre menni csak úgy lehet, hogy valahová elmegy az ember, ami egészen más; a lakás fülledt és zajos. Jól táplálkozunk ugyan — a kommunában, ahol bőséges orosz házikoszt van —, de egy versztet kell gyalogolni a városon át, ami nagyon fárasztó, most hazahozzuk az ételt, de így az edény mosogatásával van vesződség... Egyszóval, egészséges embernek nem rossz, de betegnek nem megfelelő. Aztán meg itt őrületes hőség van. Most anyám állapota javult, de betegsége alatt nagyon leromlott, köhög, és nyomott hangulatban van.

Vologya elég jól kihasználja a nyarat. Arra rendezkedett be, hogy a mezőn dolgozik, nagyon sokat kerékpározik, fürdik, s meg van elégedve a nyaralással. Ezen a héten mindketten rengeteget kerékpároztunk. Három kirándulást tettünk, minden alkalommal 70—75 kilométert kerékpároztunk, három erdőt jártunk meg, nagyon jó volt. Vologya szörnyen szereti az ilyen kirándulásokat, úgyhogy 6—7 órakor indulunk el és késő este térünk haza. Az ilyen kirándulások miatt aztán nem tudjuk elvégezni teendőinket. No de sebaj! Az idő kezd romlani. A lakást itt szeptember 13-ig béreltük, de ha szép idő lesz, megegyezhetünk a háziakkal és tovább is maradhatunk. Az jó lenne, csak nagy bonyodalmak lennének a háztartás körül. A kommuna szeptember elején feloszlik, otthon nem lehet főzni, a vendéglőben pedig rossz és drága a koszt. Itt nagyon olcsón élünk. A lakásért havonta 10 frankot fizetünk, az ebéd meg a vacsora pedig fejenként 1 frs. 10 c.-be kerül. Van persze más kiadás is, de nem jelentős. Vologya nem tudja, mit tanácsoljon Annának: most jöjjön-e vagy egyenesen Párizsba. Ami az elfoglaltságot illeti — most több a dolga, persze nehéz előre látni, mi lesz ősszel. A háztartás tekintetében — jobb a városban, itt elég sok a kényelmetlenség. Azt hiszem, a legjobb, ha Anna akkor jön, amikor időben legjobban megfelel neki — nagy különbség itt nincs. Vologya nagyon el lesz foglalva a legközelebbi néhány hét alatt. Csak ne költözés közben érjen bennünket Anna, de különben ez sem fontos, a költözés nem különösen bonyolult. Milyen régen nem láttuk egymást!...

Nos, részletesen leírtam, hogyan élünk, és most sokszor csókolom mindkettőjüket. Csak legalább jót tegyen a fürdőzés.

Anyám melegen üdvözli.

Nágyája

Longjumeauból (Franciaország) Bergyanszkba
1911 augusztus 26-án.
Először jelenik meg.

40

M. I. ULJANOVÁNAK

IX/21.

Kedves Manyácska,

ma megkaptam mindkét leveledet, a VIII/29-it és a VIII/31-it. Nagyon köszönöm.

Ma, végre, a városba költöztünk, nem tudtuk rászánni magunkat az elutazásra, az utóbbi időben szép őszi napok voltak, de ma hideg van és esik. Anyám az utóbbi időben újra megfázott, és folyton köhög.

Vologya néhány napra elutazik*, hívott, menjek vele Torinóba a kiállításra, de nem megy a dolog, pedig nem volna ellenemre egy kis utazás. Egyébként jól kipihentem magam a nyáron, és inkább a könyv vonz, mint a pihenés.

Hogy érzi magát az utazás után Marija Alekszandrovna? Nagyon elfáradt?

És mikor jön el hozzánk Anna? Már elhatároztam, hogy vele együtt nézem meg Párizst . . .

Sokszor csókollak mindnyájatokat. M. T.-t üdvözlöm.

Anyám üdvözletét küldi.

Nágyátok

P. S. A napokban hosszú levelet írok, ez a levél csak afféle üdvözlet.

Párizsból Moszkvába
1911 szeptember 21-én.
Először jelenik meg.

41

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

III/9.

Kedves Anna,

ebben az évben egészen elmaradtam a levélírással. Életünk nagyon egyhangúan folyik, nem is tudom, mit írjak. A télen állandóan otthon ültem a munkám mellett, hónapokig ki sem tettem a lábam ebből

* Lásd ebben a kötetben 412. old. — *Szerk.*

a körzetből. Állandóan esett az eső, sem kerékpározni, sem sétálni nem lehetett. Keveset olvastam, semmiféle előadásokra nem jártam. Valószínűleg ezért untam meg olyan borzasztóan a telet. Nagyon örülök a tavasznak, amely az idén nagyon korán érkezik. Már kétszer kerékpároztunk Vologyával a szabadban. Igaz, hogy az ilyen kirándulások után mozdulni sem tudok a fáradtságtól, de azért nagyon jó dolog ez. Ezen a héten általában sokat mászkáltunk. Voltunk színházban, a darab ostoba volt, a franciák rettenetesen bömböltek, de a felvonásközökben nagyon szép zenét játszottak — Csajkovszkijt, Rimszkij-Korszakovot, Borogyint. Ma megnézzük Szofoklész „Elektrá"-ját ... Mindezt a tavasz tiszteletére. De nagyon elkényeztettek ti bennünket ebben az évben a csomagokkal! Ez alkalommal még Vologya is hozzászokott, hogy odamenjen a szekrényhez és menetrenden kívül, vagyis nem a szokásos órákban egyék. Hazaérkezik és eszik egy-két falatot. Most esténként tejet iszik (bor helyett) és reggelire tojást eszik.

A heringet beáztattam, ahogy írtad, nagyon finom, olyan az íze, mint a lazacnak. A napokban lepényt sütök.

Anyám egy kissé gyöngélkedik. Nem tudom még, mit csinál majd a nyáron, hol úgy van, hogy elutazik Oroszországba, hol meg nem. Kér, adjam át mindenkinek meleg üdvözletét.

Az unokahúgom ügyében már írtam.

M. F.-t nagyon ritkán látjuk, nagyon el van foglalva, siet a fordítással (ebben az évben három vaskos kötetet fordított le), most pedig valami állandó orvosi fordításokat kapott. Kolja nagyon meg van elégedve iskolájával, ott gramofonon játszanak nekik, mesélnek, csillagokat adnak és megtanítják őket ... vonalakat írni. De már kezd beszélni franciául.

Ezek az összes újdonságok. Megkapta-e Manyácska a levelemet? Mi az oka annak, hogy már régóta nem ír?

Szeretettel ölellek Marija Alekszandrovnával és Manyácskával együtt. Szerettem volna többet írni Vologyáról, hogy a levél érdekesebb legyen, de nem sikerült. Majd máskor. M. T.-t üdvözlöm. Elég ritkán írtok mindannyian.

Nágyátok

Párizsból Szarátovba
1912 március 9-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

42

M. A. ULJANOVÁNAK

V/27.

Kedves Marija Alekszandrovna, igazán olyan nagyon szomorú a levele, olyan egészen szerencsétlen! Biztos vagyok benne, hogy hamarosan kiengedik Manyácskát meg Anyutát. A lapok alapján ítélve most Oroszország-szerte nagy házkutatások vannak, mindenkit elvisznek, aki valaha ült, ahogy eszükbe jut, mintegy megelőzésképpen, „biztonság kedvéért", azután a vizsgálat befejezése után — úgy két hét múlva — kiengedik az embereket. Már hallottam néhány ilyen képtelen letartóztatásról.

Csak az a sajnálatos, hogy mindnyájan úgy felizgatták magukat, és hogy olyan nehéz kivárni, amíg mindez tisztázódik.

Vigyázzon magára, kedvesem, drágám. Forrón ölelem és csókolom.

Nágyája

Anyám szeretettel üdvözli.

Párizsból Szarátovba
1912 május 27-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

43

M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

I/4.

Kedves Marija Alekszandrovna és Annácska! A magam meg anyám nevében boldog ünnepeket kívánok maguknak meg Mark Tyimofejevicsnek. Tulajdonképpen nincs miről írni. Az élet nagyon egyhangúan folyik. Ismerőseink alig vannak, az utóbbi időben összetalálkoztam egy fiatal lánnyal — jobban mondva ez nem is lány, hanem egy gyönyörű csecsemő anyja —, de a napokban elutazott Oroszországba.

Mindennap sétálunk, de mértékkel. Jó idő van, csak szörnyű a sár.

Az ünnepek csendesen teltek, szinte észrevétlenül. Itt lengyel

könyvtárak vannak, van egyetemi könyvtár is, de elfoglalt emberek lévén, egyszer sem mentünk a könyvtárba, sem Vologya, sem én.

Hangversenyen sem voltunk még.

Mindnyájan egészségesek vagyunk.

Szeretettel ölelem, csókolom.

Nágyája

Krakkóból Szarátovba
1913 január 4-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1931.

44

M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Marija Alekszandrovna és Annácska, sok-sok csók az ajándékokért, csak nagyonis fényűző mindez, mi nemigen szoktunk hozzá az ilyesmihez. Ma Vologya a csomag meg a ma felmerült különféle ragyogó kiadási terv örömére összehívta az ismerősöket. Nagyon elragadta képzelete — naponta egy-egy könyv —, felforgatta a régi füzeteket, előszedett különféle számadatokat, és gyöngéden lerázta róluk a port.

Nos, egyelőre sok csókot küldök a magam és anyám nevében, aki tesz-vesz.

A mustárról Vologya saját kezdeményezéséből kérdezősködött, én tudok mustárt készíteni . . .

Nálunk újra beköszöntött a tél.

A fényképek olyan jók, hogy sajnáljuk őket odaadni. Különösen Vologya örül nekik.

A kiadóról stb. Vologya bizonyára maga ír*.

Nágyája

Krakkóból Szarátovba
1913 február 24-én.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

---

* Lásd ebben a kötetben 428. old. — *Szerk.*

45

M. A. ULJANOVÁNAK

III/18.

Kedves Marija Alekszandrovna, már időtlen idők óta nem kapunk levelet sem Magától, sem Annától, és nyugtalanok vagyunk, nem tudjuk, mi ennek az oka. Lehet, hogy elveszett egy levél, de az is lehet, hogy megbetegedett valamelyikük. Tavasszal olyan könnyen megfázik az ember! Nálunk már zöldell a fű, kibújt a pitypang meg a margaréta, de utálatos szél fúj. Anyám megfázott és már vagy egy hét óta köhög. Kár, hogy nem mehet ki a levegőre. Ezért gondoljuk: Szarátovban rosszabb a klíma, talán valamelyikük szintén megfázott. Mit ír Mark Tyimofejevics? Hol van most?

Nálunk olyan az élet, mint egy megindított gépezet, és őszintén szólva, nincs mit írni. Úgy élünk, mint Susában, a posta tartja bennünk a lelket. 11 óráig valahogy eltelik az idő — 11 órakor jön az első postás, azután alig tudjuk kivárni a 6 órát.

Az utóbbi időben csupa rosszkedvű levél érkezik, és a mi hangulatunk is ennek megfelelő. Úgyszólván tükör-életet élünk.

Mégis nagyon örülök a tavasznak, ez a tél bizony nagyon hosszúnak tűnt. Az emberek már elutaztak, hogy nyári lakást béreljenek, de nálunk minden nagyon bizonytalan, előbb anyám még Pétervárra utazik, ha lesz hozzá ereje.

Kiderült, hogy az amnesztia csak mese. Nem tudom, hogy lesz Manyácskával, egy harmaddal mindenesetre csökkentik.

Manyácskától réges-régen nem kaptunk levelet, nem tudjuk, hogy van ő ott.

Hát szeretettel ölelem Annával együtt, elsősorban jó egészséget kívánok. Remélem, Anna keze már teljesen rendben van, talán írhatna valahogy. Vologya bizonyára maga is írni fog. Anyám üdvözletét küldi.

Itt egy hét múlva, sőt még hamarabb, húsvét lesz, milyen korán!

Sokszor csókolom. *Nágyája*

Krakkóból Szarátovba
1913 március 18-án.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

46

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának.
Vologda. Jekatyerinszko-Dvorjanszkaja 40. Russland

Kedves Manyácska, üdvözöllek és sokszor csókollak. Ligya májusig a régi helyen marad, mert Anna Mihajlovna elutazott hozzá Logyikkal. Utóbbi időben elég gyakran gyöngélkedik. Mi öt hónapra falura megyünk, jó ott — erdő, gomba, hegyek, patak, csak aztán ne unatkozzunk túlságosan. Skurkának* jót tesz majd egy kis szabad levegő. Lesz egy nagy verandánk, ott ülhet, s az nagyon jót fog tenni neki. A ház igen nagy, egész sereg ember elférne benne, de egyelőre csak kettesben leszünk Skurkával, mert anyám néhány hónapra Oroszországba utazik. Ő is üdvözletét küldi. Arról ábrándozom, hogy a nyáron lesz majd egy kis időm a tanulásra, mert most hiába ülök a könyv mellett, nem tudok olvasni, pedig szörnyen szeretnék. Ez a hónap haszontalanul fog eltelni, tömérdek elintéznivaló lesz, és ráadásul kiderült, hogy bazedovom van, a doktor megijesztett, és naponta járok a klinikára elektromos kezelésre, ami vagy három órát elrabol tőlem, azután fél napig egészen kábult vagyok. Brómot szedetnek velem, és mindez szörnyen unalmas. Hosszú levelet akarok neked írni, de az idő úgy elröpül, hogy észre sem veszem.

Hát sokszor csókollak. *Nágyád*

Krakkóból
1913 április 10-én.
Először jelenik meg.

47

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Anna Iljinyicsna Jelizarovának. Szentpétervár.
Goncsarnaja ul. 11. sz., 23. ajtó.

Kedves Anna! Megkaptam levelezőlapodat a címmel. Nagyon nyugtalanított minket M. A. betegségének híre. Mi volt vele? Teljesen felgyógyult? Általában, hogy élnek ők ott? A Beerrel**

---

* V. I. Lenin. — *Szerk.*

** *Beer, M.* Geschichte des Sozialismus in England. Stuttgart, Dietz 1913. — *Szerk.*

a következőképpen áll a dolog. Lefordításához először is meg kell szerezni a szerző jóváhagyását, és azután kiadót kell keresni. Az előbbit írásban lehet elintézni, de kiadót találni nehezebb lesz. Egy ismerősünk már régen felajánlotta különböző kiadóknak, többek között Szemjonovnak, hogy lefordítja Beert, de mind elutasítja. Vologya arra gondolt, hogy a „Proszvescsenyije" számára le kellene fordítani a IV. fejezet 4. és 5. paragrafusát, valamint a VI. fejezetet, de azután úgy határozott, hogy jobb lesz e fejezetekből egy kis cikket összeállítani (Beer alapján), kihagyni az érdektelen apróságokat (ezáltal a cikk népszerűbb jellegűvé válik), de érintetlenül hagyni a legérdekesebb részeket. Ha a könyvet már megkaptátok, talán Manyácska vállalná ezt a munkát. Vologya még nem érkezett vissza*. Ezúttal nyilván elfárasztotta az utazás. Itthon elég sok munka várja. Már kezdünk gondolkodni a nyaralás kérdésén. Vologya szeretne ugyanoda menni, ahol tavaly voltunk. Egészség szempontjából jó ott, csak szakadatlanul esik az eső. Ez a tél nem valami eredményes, nemigen megy a munka. Egyébként, nyárig még három hónapunk van. Talán lehetne valami anyagot, beszámolókat stb. szerezni a népművelési kongresszusról? Erre nagy szükségem lenne. Ami a „Rabotnyicá"-t** illeti, mindenki írt 20 helyre. A dolog bizonyos fokig spontán módon megy. Úgy látszik, sokan erélyesen kezükbe veszik a dolgot. Nem tudom, mi lesz az eredmény. Erről egyébként Vologya ír majd neked. Miért vagy úgy Szibirszkij ellen*** Nos, szeretettel ölellek. Főleg a Beer miatt akartam neked írni.

Nágya

Anyám üdvözöl. Ő többé-kevésbé egészséges. Én is egészséges vagyok nagyjában, csak néha a szívem rendetlenkedik minden ok nélkül, ez nyilván a bazedov következménye. A napokban el akarok menni a doktorhoz, megkérdezem, nem recidíva-e. De aligha. Mit ír Mark Tyimofejevics?

Krakkóból
1914 január 31-én.

Először jelenik meg,
a belügyminisztérium aktái közt
talált géptrásos másolat alapján.

* Lásd ebben a kötetben 444. és 445. old. — *Szerk.*

** A „Rabotnyica" c. folyóiratról van szó, amely legálisan jelent meg Pétervárott 1914 februártól júniusig. — *Szerk.*

*** Szibirszkij — K. N. Szamojlova. — *Szerk.*

48

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

Kedves Anna, a nőlap körül egyelőre minden elég spontán módon alakul. Ami a pénzt illeti, Moszkvában azt ígérik, hogy egy ünnepélyt rendeznek, nem tudom lesz-e belőle valami. Az újság melléklete nem olcsóbb lenne, hanem drágább. A folyóiratnak szervezeti szempontból lenne jelentősége, e tekintetben jobb, mint egy melléklet. A pétervváriak azt mondják: „no, száz rubel nem pénz". Nem tudom, pénz-e vagy nem pénz, de nálunk valahogy minden pénz nélkül kezdődik. Ha az első szám megjelenik, talán lehet majd valamit szerezni. De, ismételem, nekem semmi kilátásom sincs pénzre.

Csak az okoz nekem nagy gondot, hogy a szerkesztői részleget hogyan fogjuk megszervezni. E tekintetben rossz a helyzet, mert ketten itt vannak, ketten meg Párizsban, az ötödik tagot illetően nem olyan egyszerű a dolog. Párizsban nagyon mozgékony embereink vannak. Ljudmilát ismered. A másik nő még elvhűbb, és amit vállal, azt mindig jól csinálja*. Azt szeretném, hogy a párizsiak kooptáljanak egy harmadik szerkesztőt, és ott legyen a szerkesztőség, de sehogy sem tudnak zöldágra vergődni. A tényleges szerkesztőség persze Oroszországban lesz. De mindez nem fontos számomra, mert olyan kérdésről van szó, hogy végül is nem lesz nehéz közös nevezőre jutni. Csak eleinte lesz némi zűrzavar, aztán persze megegyezünk, megszokjuk az együttes munkát, és minden jól megy majd. Még az is rossz, hogy nem vagyunk vérbeli írók, és gyakran megeshet, hogy valamilyen gondolatot nem fejezünk ki világosan... Nos, remélem, minden kialakul. Írj, kérlek, minél többet ezzel kapcsolatban.

A napokban elolvastam lapjainkban a nőügyekről szóló levelezést, és megállapítottam, hogy a biztosítási kampány nagymértékben előtérbe tolta a nőkérdést. Ma elküldtem egy kis cikket erről. Eh, csak lennék vérbeli író, így semmi sem sikerül úgy, ahogy szeretném. Amíg ír az ember, addig csak megy a dolog, de amikor nyomtatásban látja, inkább ne is látná.

Nyugtalanít a „Proszvescsenyijé"-ben megjelent cikkem**.

---

* Inessza Armandról van szó. — *Szerk.*

** N. K. Krupszkaja „A népművelési kongresszus eredményei" c. cikkét 1914-ben közölte a „Proszvescsenyije" c. folyóirat 1. száma. — *Szerk.*

Kizárólag a napilapok, méghozzá nem sok lap alapján írtam. A határozatokat mindenütt nagyon ellentmondóan közölték, és igen könnyen meglehet, hogy számos ténybeli hiba csúszott bele. Ezenkívül nem éreztem jól magam abban az időben, amikor a cikket írtam, és nehezen ment a munka. Azután azt írták, hogy a kongresszusról E. K. fog írni. Az ő tudósításai jobbak voltak. Nagyon örültem ennek, de mégis megjelent az én cikkem is. Ez a helyzet.

Írj hát részletesen a nőlapról. Azt hiszem, komolyan kezedbe veszed majd a dolgot. Ez nagy jelentőségű dologgá fejlődhet. Legalábbis kezd megjönni az étvágyam.

Nágya

Krakkóból Pétervárra
1914 február 11-én.
Először megjelent:
„Isztoricseszkij Arhiv" 4. sz. 1930.

49

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Vologda. Moszkovszkaja ul., Szamarin-ház, 3. ajtó. Russland

IV/15.

Kedves Marija Alekszandrovna, mindnyájan jókívánságainkat küldjük az ünnepek alkalmából. Jó egészséget és minden jót kívánunk. Nálunk nyár van, tegnap akkora hőség volt, hogy szinte Afrikában éreztük magunkat. A fák mind rügyeznek. Mindnyájan egészségesek vagyunk.

Ölelem Manyácskával együtt.

Nágyája

Krakkóból
1914 április 15-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1930.

50

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Vologda. Moszkovszkaja ul., Szamarin-ház, 3. ajtó. Russland

VI/8.

Kedves Marija Alekszandrovna! sokszor csókolom Magát meg Manyácskát. Manyácska levelezőlapját és levélkéjét megkaptam, és ugyanaznap válaszoltam.

Hogy vannak?

Nálunk reggeltől késő estig szakad az eső, egy álló hete csak esőköpenyben és sárcipőben lehet kilépni a házból.

Anyám folyton gyöngélkedik, a szíve rendetlenkedik. Az idén gyakran van [szívdobogása]*, és be[tegsége meg] az esőzések miatt rossz a han[gulata].

Mi utazgatunk. Azt a [felfedezést] tettem, hogy a bazedovra nagyon [jól hatnak] a hegyi séták, de persze ilyen időben sehová sem mehet az ember. Egyébként a bazedov az idén nem nagyon kellemetlenkedik. Ez minden. Még egyszer ölelem!

Nágyája

Poroninból
1914 június 8-án.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1930.

51

M. A. ULJANOVÁNAK

1915. IX/24.

Kedves Marija Alekszandrovna, mindennap várunk Magától levelet, de már régóta nem kaptunk semmi hírt, sem Magától, sem Annától, sem Manyácskától. A legutolsó levélben azt írták, hogy elutaztak a nyaralóhelyre**. Most már bizonyára visszatértek a városba, hiszen az orosz naptár szerint szeptember 11-e van... Jól

---

* A levelezőlap sarka le van tépve, a szögletes zárójelbe tett szöveg az értelem szerint van helyreállítva. — *Szerk.*

** Egyébként volt még egy későbbi levél is, hogy Manyácska Maguknál van látogatóban.

kipihenték magukat a nyáron? Nagyon szeretném tudni hogy van, drágám. Teljesen egészséges-e?

Nálunk minden a régiben van. Hamarosan visszaköltözünk a városba. A hegyek nagyon jó hatással voltak rám. A bazedov úgyszólván teljesen elmúlt. Az utóbbi héten gyönyörű idő volt itt, és mi Vologyával megmásztunk minden környékbeli hegyet. Kétszer mentem fel a Rothornra (2300 méter), ahonnan pompás kilátás nyílik az Alpokra, egyáltalán nem fáradtam el, pedig ez még egészséges embernek sem könnyű dolog. Ezért felszámoltnak tekintem a betegségemet, és egészségesnek nyilvánítom magam.

Most van egy kérésem Annához. A télen sokat foglalkoztam pedagógiával, a nyáron pedig egy pedagógiai brosúrát tákoltam össze, majdnem befejeztem, egy hónap múlva teljesen elkészül. kb. 6 ív lesz, tárgya: „Népoktatás és demokrácia"*. Elég sok érdekes anyagot sikerült összegyűjtenem, amely szinte egyáltalán nincs feldolgozva. Vajon nem harap-e rá valamelyik kiadó. Nem tudom, milyen a helyzet most a könyvpiacon, lehet-e kiadót találni. Megpróbálok Gorbunovnak írni, de ez a téma csak részben érdekelheti az ő kiadójukat.

Ma megkaptuk a „Recs" utolsó számát (augusztus 31-i szám), az utóbbi időben különös érdeklődéssel olvastuk, kár, hogy nem kapjuk többé, hiszen más orosz újságot nem kapunk. Általában, az orosz napilapokkal és folyóiratokkal igen rosszul állunk. A városban kaphatók az olvasótermekben, de ott szétkapkodják őket, ha az ember csak egy kicsit késik is, már nem talál semmit, ezenkívül nem mindig kellemes az olvasóterembe járni. Egy ismerősünknek egy napra elküldték egy másik városból a „Szovremennij Mir"-t. Általában a posta és az általános zűrzavar miatt mindenki csak véletlenül jut újsághoz.

Egy hét múlva szándékozunk a városba költözni. Ha nagyon szép lesz az idő, valamivel tovább maradunk, utóvégre is mindegy, hol lakunk.

Hát befejezem. Sokszor csókolom és ölelem Annával együtt.

Nágyája

Sörenbergből (Svájc) Pétervárra.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 4. sz. 1930.

---

* Lásd *N. K. Krupszkaja* Válogatott pedagógiai tanulmányai. Budapest 1952. 42—81. old. — *Szerk.*

52

M. A. ULJANOVÁNAK

Marija Alekszandrovna Uljanovának.
Pétervár. Sirokaja ul. (Pétervári negyed) 48/9 sz., 24. ajtó.
Russie. Pétrograde

Exp. M-me Oulianoff. Seidenweg 4a III, chez m-me Schneider.
Berne

15. X/11.

Kedves Marija Alekszandrovna, nagy kedvem támadt néhány szót írni magának, sokszor csókolom Annával együtt. Annának nagyon köszönöm gondoskodását, ma megkaptam a „Zsurnal Zsurnalov"-ot és kb. egy héttel ezelőtt egy egész csomó új pedagógiai kiadványt. Igen nagy szükségem volt rájuk. Köszönöm, hálásan köszönöm. Ma vagy holnap hosszú levelet írok Annának. Hogy van Manyácska? Vologya folyton vár tőle levelet. Mi a címe?

Hát még egyszer sokszor csókolom.

Nágyája

Először jelent meg.

53

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának.
Moszkva. Malaja Gruzinszkaja 7. sz., 13. ajtó.
Russie. Moscou

XII/14.

Kedves Manyácska,

megkaptad-e a tavasszal küldött hosszú levelemet? Abban többek között írtam anyám haláláról, a mi életünkről stb.

Most egy speciális kérdésben írok neked. Hamarosan elapad minden régi megélhetési forrásunk, és elég élesen felvetődik a kenyérkereset kérdése. Itt nehéz bármit is találni. Ígérték, hogy keresnek nekem egy tanítványt, de folyton húzódik a dolog, ígértek másolást — abból sem lett semmi. Még egyet-mást megpróbálok,

de mindez szerfölött problematikus. Írással kellene keresnem. Nem akarom, hogy a dolognak ez az oldala egészen Vologya vállára nehezedjék. Ő így is sokat dolgozik. A kereset kérdése pedig nagyon nyugtalanítja.

Tehát meg akarlak kérni valamire. Az utóbbi időben nagyon sokat foglalkoztam pedagógiával általában és a pedagógia történetével különösen, úgyhogy elég jártas vagyok ezen a területen. Sőt egy egész brosúrát is írtam: „Népoktatás és demokrácia". Első része már készen van, címe: „A munka termelékenységének szerepe a népművelésben". 6—7 ív. Azt hiszem, elég érdekes. Szeretnélek megkérni, keress rá kiadót. A kéziratot, mihelyt kérik, küldhetem. Talán vállalná a „Szvobodnoje Voszpitanyije", vagy valamely másik kiadó. Mellesleg, a „Szvobodnoje Voszpitanyijé"-nek küldtem egy cikket Rousseauról. A levelet, úgy látszik, megkapták, mert megkezdték a folyóirat küldését, de hogy a kéziratot megkapták-e, nem tudom. Talán megtudhatod, megkapták-e a cikket és fogják-e közölni. Hamarosan küldök nekik valamit más, köznapibb témakörből.

Kértem Rahil testvérét, hogy menjen el a „Szvobodnoje Voszpitanyijé"-hez, de neki magának is elég sok dolga van, azután meg nem is nagyon alkalmas ő az ilyen beszélgetésekre.

Az is kár, hogy nem sikerült a dolog a Granattal. Vologya írt nekik a nyáron*, de választ nem kapott, és így nem tudom, nekem osztják-e ki a „Munkaiskolá"-ról szóló cikket, milyen terjedelmű legyen és milyen határidőre kell benyújtani. Most sokat foglalkoztam a „Tanonckérdés"-sel is. Általában Svájcban a könyvtárak eléggé jól vannak ellátva, és jól lehet dolgozni. Időm is van most elég, de a legnehezebb kérdés: megtalálni, hogy hová írjak. Innen nehéz bármit is elintézni. Tedd meg, amit meg tudsz tenni.

Nem tudod, mi van Ligyával? Nyár óta nem hallottam róla. Egészséges-e? hogy megy a sora?

A mieinknek írok időnként, noha nemigen van miről.

Sokszor csókollak, kedves Manyácska, írj nekem alkalomadtán néhány sort. Jó egészséget!

Nágya

---

* Lásd *Lenin* Művei. 36. köt. Szikra 1958. 312—313. old. — *Szerk.*

Szoktál-e találkozni Zinaida Pavlovnával? Teljesen meggyógyult-e a műtét után? Hol vannak? Hogy vannak?

Bernből
1915 december 14-én.
Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1930.

54

M. I. ULJANOVÁNAK

Marija Iljinyicsna Uljanovának. Moszkva. M. Gruzinszkaja 7. sz., 13. ajtó. Russie. Moscou.
Expéditeur M-me Oulianoff. Seidenweg 4a III à Berne.

1916. II/8.

Kedves Manyácska,

köszönöm, hogy érdeklődtél Gorbunovéknál, ők valóban írtak. Folyóiratukat újra kapom, és látom, hogy erősen megrövidült. Vologya tanácsára a brosúrát elküldtem Pétervárra. Vologya írt erről a kiadónak*. Anna azt írta, hogy Boncsnál vagy Popovéknál is lehet próbálkozni. A levelezőlapodat, amelyet a tavasszal Granatról írtál, megkaptuk, Vologya írt neked is meg Granatnak is, választ nem kapott. Talán te érdeklődnél Granatnál, *milyen határidőre kell elküldeni, és milyen legyen a terjedelme.* Írj gyakrabban Vologyának, ő mindig várja leveleidet, te meg szörnyen ritkán írsz mostanában. Persze nehezen is megy az írás. Nem tudsz-e valamit Ligyáról, nyár óta nem kaptam róla hírt, pedig írtam neki. Sokszor csókollak. Vologya nagyon örült hosszú levelednek. Alkalomadtán írj újra.

Minden jót. *N.*

A lapokat meg a könyveket megkaptuk. Vologya írt neked kézhezvételük után.

Először megjelent:
V. I. Lenin. „Levelek a hozzátartozókhoz" c. gyűjtemény. 1930.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 36. köt. Szikra 1958. 373. old. — *Szerk.*

JEGYZETEK

[1] *Uljanova Marija Alekszandrovna* (1835—1916) — Lenin édesanyja; Marija Alekszandrovna apja, A. D. Blank orvos a maga idejében haladó embernek számított. M. A. Uljanova művelt asszony volt; nagy pedagógiai érzékkel, igen komolyan és gondosan foglalkozott gyermekei nevelésével. Eszmei tekintetben közel állt hozzájuk, segítette őket a forradalmi harcban, utánuk ment a száműzetésbe, támogatta őket, amikor börtönben voltak; óriási akaratereje volt.

N. K. Krupszkaja emlékirataiban ezt írta: „Vlagyimir Iljics nagyon szerette anyját... Akaraterejét anyjától örökölte, tőle örökölte tapintatát és az emberek iránti érdeklődését is." — *1*

[2] *Tillo A. E.* — mérnök, vasúti tisztviselő; a 80-as évektől kezdve szociáldemokrata. — *1*

[3] A volkovói temetőben van eltemetve Lenin húga, Olga Iljinyicsna, aki 1891 tavaszán Pétervárott tífuszban meghalt. — *1*

[4] *A néni* — L. A. Ardaseva, Lenin anyjának a nővére, aki Marija Alekszandrovna kokuskinói örökségrészén gazdálkodott. Kokuskino Lenin anyai nagyapjának, Alekszandr Dmitrijevics Blanknak volt a birtoka; 1887—1888-ban itt töltötte Vlagyimir Iljics első száműzetését, amelyre a kazanyi ügyben ítélték.

Az M. A. Uljanova tulajdonában levő Alakajevka nevű tanya bérlője Krusvic volt. — *2*

[5] *Uljanova Marija Iljinyicsna* (1878—1937) — a Kommunista Párt régi tagja, Lenin nővére. A forradalmi mozgalomhoz még diákkorában csatlakozott, 1899 óta hivatásos forra-

dalmár; több ízben letartóztatták, börtönbe vetették, száműzték. 1900-tól tevékeny részt vett az „Iszkra" munkájában, tudósításokat és tájékoztatásokat küldött. 1901 márciusában letartóztatták a moszkvai szociáldemokrata szervezet ügyében, és néhány hónapi börtön után rendőri felügyelet alá helyezték Szamárában, ahol részt vett az „Iszkra" orosz szervezete irodájának munkájában. Az OSZDMP II. kongresszusán bekövetkezett szakadás után a bolsevikokhoz csatlakozott. 1904-ben a bolsevikok pétervári szervezetében dolgozott, majd Genfben lakott, ahol abban az időben Lenin élt; az 1905—1907-es éveket ismét Pétervárott töltötte; 1908—1909-ben külföldön — Genfben és Párizsban — élt és nyelvtanfolyamokat látogatott a Sorbonne-on; részt vett a külföldi bolsevik csoportok munkájában. Ebben az időszakban fordította orosz nyelvre Marx Kugelmannhoz intézett leveleinek gyűjteményes kötetét. 1910-ben a moszkvai, később a szarátovi pártszervezetben dolgozott. 1912 májusában letartóztatták és három évre Vologdába száműzték. A száműzetésből való visszatérte után újra pártmunkát végzett Moszkvában. A februári forradalom után — 1917 márciusától 1929 tavaszáig — a „Pravda" szerkesztő bizottságának tagja és a szerkesztőség felelős titkára; a munkás-paraszt levelező mozgalom egyik szervezője. A párt XIV. kongresszusától a Központi Ellenőrző Bizottság tagja, a XVII. kongresszustól pedig a Szovjet Ellenőrzési Bizottság tagja volt, és a Bizottság panaszirodáját vezette. 1933-ban a munkásnők és parasztasszonyok kommunista felvilágosítása terén végzett kiváló munkájáért Lenin-érdemrenddel tüntették ki. Visszaemlékezéseket és cikkeket írt Leninről. — *3*

[6] *Uljanov Dmitrij Iljics* (1874—1943) — a Kommunista Párt régi tagja; Lenin fivére, orvos. 1897-től forradalmi munkát végzett a moszkvai munkások között; 1897 novemberében letartóztatták a moszkvai „Munkásszövetség" ügyében, 1900-tól tagja és megbízottja volt az „Iszkra" szervezetének. 1903-ban csatlakozott a bolsevikokhoz; részt vett az OSZDMP II. kongresszusán mint az OSZDMP tulai bizottságának küldötte; a kongresszus után a bolsevik Központi Bizottság kievi megbízottja volt. 1904-ben letartóztatták és kb. egy évig ült börtönben. 1905—1906-ban a szimbirszki bolsevik bizottság tagja. Az ezt követő években zemsztvo-orvosi minőségben működött Szimbirszkben, majd Moszkva kormányzóság szerpuhovi járásában, 1911-től pedig

Feodoszijában, miközben szoros kapcsolatot tartott a bolsevik szervezetekkel. Az első világháború időszakában katonaorvos; a hadseregben forradalmi munkát végzett a katonák között. Az Októberi Forradalom napjaiban tevékenyen részt vett a krími, szovjethatalomért folyó harcokban; 1919-ben tagja volt a jevpatorijai bolsevik bizottságnak és forradalmi bizottságnak; 1920—1921-ben az OK(b)P krími területi bizottságának tagja, és a Krími Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettese; az 1921—1925-ös években vezető funkciókat töltött be az egészségügyi népbiztosságon; 1925-től orvosi tudományos munkát végzett a Szverdlovról elnevezett Kommunista Egyetemen (igazgatósági tag és az orvosi egészségügyi részleg vezetője), majd a Kreml egészségügyi hivatalában dolgozott. Tevékenyen részt vett a Központi Lenin Múzeum munkájában. — *3*

[7] Úgy látszik, V. O. Kljucsevszkij litografált orosz történelmi előadásairól van szó, amelyeket az 1880—1881-es tanévben kezdtek kiadni.

Az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában van egy litografált példány: V. O. Kljucsevszkij „Az újkori orosz történelem tanfolyamá"-ból az 1883—1884-es tanévből, Lenin jegyzeteivel. — *3*

[8] *M. I.* — Lebegyeva Marija Ivanovna. A. P. Szkljarenko barátnője. Lenin Szamárából ismerte. 1894-ben halt meg a Krímben tuberkulózisban. — *4*

[9] V. O. Kljucsevszkijnek „Őfelsége az istenben megboldogult III. Sándor cár emlékére" mondott beszédét külön brosúrában adták ki. A moszkvai egyetem hallgatói összevásároltak néhány száz példányt ebből a brosúrából és hozzátoldva D. V. Fonvizin „A cselszövő róka" c. állatmeséjének sokszorosított példányait, „javított és bővített" kiadásként terjesztették. Egy példányt átadtak az órán magának Kljucsevszkijnek, kifütyülték és lepisszegték. Ezért több mint ötven hallgatót letartóztattak, egy részüket kitiltották Moszkvából. — *4*

[10] Nincs megállapítva, kiről van szó. Lehet, hogy R. E. Zimmerman-ról (Gvozgyevről), akit Jelizarov Szamárából ismert, vagy V. A. Jonovról.

Gvozgyev R. (Zimmerman R. E.) — a „Nacsalo" c. folyó-

irat munkatársa, a „Szamarszkij Vesztnyik" c. napilap egyik irányítója. „A kulák-uzsora s társadalmi és gazdasági szerepe" c. könyv szerzője, amelyről Lenin recenziót írt (Lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 61—63. old.).

Jonov V. A. — statisztikus, M. T. Jelizarov és V. I. Lenin Szamárából ismerték. A 80-as években a Narodnaja Volja csoporthoz tartozott, utána szociáldemokrata lett. Írt a „Szamarszkij Vesztnyik"-be és a legális marxista folyóiratokba. „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" könyv nyomásakor segített Leninnek a statisztikai tabellák korrigálásában.

Járt Amerikában, Chicagóban, innen származik a „chicagói" fedőnév. — *4*

[11] *Mark* — Mark Tyimofejevics Jelizarov (1862—1919) — a Kommunista Párt régi tagja; Lenin nővérének, A. I. Uljanova-Jelizarovának férje. Forradalmi működését a 90-es években kezdte; 1901 márciusában a moszkvai szociáldemokrata szervezet ügyében letartóztatták és 8 hónapi börtön után kitiltották Moszkvából. 1905-ben a pétervári vasutasok között dolgozott; az 1905-ös vasutassztrájk egyik vezetője; tevékeny részt vett a II. és IV. Állami Duma választási hadjáratában. Tagja volt a szamárai szociáldemokrata bizottságnak. Ismételten házkutatást tartottak nála és több ízben letartóztatták. Az Októberi Forradalom után ő volt az első közlekedésügyi népbiztos. — *4*

[12] *Uljanova-Jelizarova Anna Iljinyicsna* (1864—1935) — a Kommunista Párt régi tagja, Lenin nővére. A forradalmi mozgalomban való részvétele 1886-ban kezdődött; a III. Sándor elleni 1887 március 1-i merénylet ügyében büntetőjogi felelősségre vonták. 1898 őszén tagja lett az OSZDMP első moszkvai bizottságának. Lenin szibériai száműzetése idején a művei („A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyv, a „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjtemény stb.) kiadásával kapcsolatos teendőkkel Anna Iljinyicsnát bízta meg. Az 1900—1905-ös években az „Iszkra" szervezeteiben, az illegális bolsevik lapokban dolgozott; tagja volt a „Vperjod" c. lap szerkesztőségének; 1904—1906-ban ő tartotta a kapcsolatot a bolsevik párt külföldi Központi Bizottságával, és intézte a bolsevikok pétervári bizottságának pénzügyeit. 1908—1909-ben Moszkvában szervezte Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. könyvének kiadását; 1909—1910-ben forra-

dalmi munkát végzett Szarátovban; 1913—1914-ben részt vett a „Pravda", a „Proszvescsenyije", a „Rabotnyica" c. bolsevik lapok munkájában. Többször letartóztatták. A februári forradalom után a „Pravda" szerkesztőségében dolgozott, a „Tkacs" c. folyóirat szerkesztője volt; 1918—1921-ben az OSZFSZK népjóléti és közoktatásügyi népbiztosságán a gyermekvédelmi osztályt vezette; tevékeny részt vett a Párttörténeti Intézet és a Lenin Intézet szervezésében; az Intézet tudományos munkatársa és a „Proletarszkaja Revoljucija" szerkesztő bizottságának tagja volt; szerzője számos Leninről szóló írásnak és más irodalmi műveknek.

A Lenin által említett Al. Andrejevics — A. A. Zalezsszkij, anyai ágon Lenin unokafivére. — *5*

[13] 1895 április 25-én Lenin külföldre utazott, hogy kapcsolatot teremtsen a „Munka Felszabadítása" csoporttal (Plehanovval, Akszelroddal, Zaszuliccsal), és megismerkedjék a nyugat-európai munkásmozgalommal. — *8*

[14] A. A. Suht lányáról van szó.

Suhlot (1860—1933) a forradalmi katonai körök (1884—1887) ügyében Pétervárról Szibériába száműzték. Amikor onnan visszatért, egy ideig Szamárában élt, és ott megismerkedett Leninnel, akivel Pétervárott is találkozott. Suht később Svájcba, Genfbe költözött; a levélből kitűnik, hogy Lenin ott találkozott vele és családjával. Suht 1917-ben belépett a bolsevik pártba. — *9*

[15] Lenin, úgy látszik, Saul Grünfest címét adta meg, aki részt vett a „Csornij Peregyel" minszki nyomdájának szervezésében. Grünfest 1882-ben külföldre emigrált, csatlakozott a „Munka Felszabadítása" csoporthoz s egy időben a csoportban adminisztratív technikai teendőket végzett. Később átment Svájcba és részt vett a svájci szociáldemokrata mozgalomban. — *11*

[16] M. A. Uljanova nyilván attól félt, hogy Lenint ismét le fogják tartóztatni Oroszországban, és azt tanácsolta, hogy minél tovább maradjon külföldön. — *15*

[17] *Ardasevék* — Lenin unokatestvérei anyai ágon. — *18*

[18] 1895 december 9-e éjjelén letartóztatták Lenint és a péter-

vári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" több tagját. Lenint letartóztatása után a vizsgálati fogházba vitték és ott tartották 1897 február 14-ig; a cári kormány rendelkezése értelmében január 29-től kezdődőleg Kelet-Szibériába száműzték, ahol három évet kellett töltenie rendőri felügyelet alatt. — *18*

[19] Ezt a levelet Lenin a börtönből A. K. Csebotareva, I. N. Csebotarev feleségének címére küldte, aki közeli ismerőse volt az Uljanov-családnak. De tulajdonképpen a szabadon maradt elvtársaknak, — többek között Krupszkajának is — szólt a levél, amelynek célja többek között az volt, hogy Lenin megtudja, kiket tartóztattak le vele együtt.

Anna Iljinyicsna közlése szerint Lenin, hogy ne kelljen neveket említenie, megegyezéses megjelöléseket használt, oly módon, hogy az elvtársak fedőneveit összekapcsolta az általa kért tudományos könyvek tartalmával (lásd A. I. Uljanova-Jelizarova „Visszaemlékezések Iljicsre" c. cikkét a „Visszaemlékezések Vlagyimir Iljics Leninre" c. gyűjteményes kötetben, 1. rész, 1956. 41—42. old. (oroszul). — *19*

[20] *Szabad Közgazdasági Társulat* (SZKT) — 1765-ben alapított tudományos társaság, amelynek célja az alapszabályok szerint az volt, hogy „a mezőgazdaság és az ipar szempontjából hasznos ismereteket terjessze az országban". Az SZKT tagjai a liberális nemesség és a burzsoázia köreihez tartozó tudósok voltak; a társulat ankétokat rendezett, expedíciókat küldött ki a nemzetgazdaság különböző ágainak és az ország különböző vidékeinek tanulmányozására; időszaki kiadványa a „Trudi VEO" („Az SZKT Munkái"), amelyben megjelentek a kutatások eredményei, valamint a társaság szakosztályaiban elhangzott előadások és viták gyorsírói beszámolói. A „Trudi VEO"-t Lenin gyakran említette műveiben. — *20*

[21] Lenin P. B. Sztruvéra, A. N. Potreszovra és kapcsolataikra gondolt.

Sztruve P. B. (1870—1944) — a 90-es években szociáldemokrata, a „legális marxizmus" fő képviselője, közgazdász és publicista. A „Novoje Szlovo", „Nacsalo", „Zsizny" c. marxista lapok munkatársa és szerkesztője. Az 1900-as évek elején a liberálisok „Oszvobozsgyenyije" c. folyóiratát szerkesztette; később egyik alapítója lett a kadetok pártjának. Az Októberi Forradalom után a szovjet-

hatalom ádáz ellensége, Gyenyikin és Vrangel ellenforradalmi kormányának tagja, azután emigráns.

Potreszov A. N. (1869—1934) — szociáldemokrata, író, a 90-es években marxista folyóiratok munkatársa. 1898-ban a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" ügyében száműzték Vjatka kormányzóságba. (Az ebben az időszakban Leninnel folytatott levelezését lásd a „Leninszkij Szbornyik" IV. kötetében, 8—39. old. (oroszul). Az OSZDMP II. kongresszusán a mensevikekhez csatlakozott, később a likvidátorok egyik vezetője lett. Az Októberi Forradalom után emigrált. — *20*

[22] Goncsarov „Oblomov" c. regényének arról a helyéről van szó, ahol a szerző elmondja, hogy Oblomovkán ünnepnapokon „óriási bélest sütöttek, amelyet az urak még másnap is ettek; harmad- és negyednap a maradvány a szolgálók szobájába jutott; a béles egész péntekig elélt, úgyhogy egyik egészen csonttá-száradt vége, amelyben semmi töltelék nem volt, különös kegyképpen Antyipnak jutott, aki keresztet vetve rá, nagy ropogás közt rettenthetetlenül szétrombolta az értékes kövületet..." — *22*

[23] Gogol „Holt lelkek" c. regényének egyik alakja. — *23*

[24] Nincs megállapítva, milyen fordításról van szó. — *25*

[25] A. I. Uljanova-Jelizarova, aki nem maradhatott sokáig Pétervárott és nemigen remélte, hogy látogatási engedélyt kap, kérte Lenint, sürgősen közölje, mit kell a börtönbe bevinni. Később Anna Iljinyicsna, valamint anyja, Marija Alekszandrovna Uljanova és húga, Marija Iljinyicsna, Lenin letartóztatásának csaknem egész ideje alatt kaptak látogatási engedélyt. Anna Iljinyicsna ezenkívül könyveket küldött Leninnek és rejtjeles levelezést folytatott vele. — *26*

[26] Lenin 1897 február 22-én indult el Moszkvából száműzetése helyére és — mint levele tartalmából látjuk — március 4-én érkezett Krasznojarszkba. — *28*

[27] Lenin édesanyja, M. A. Uljanova kérésére a belügyminisztérium hozzájárult, hogy Lenin utazási engedéllyel saját költségén utazzon a száműzetésbe, és az irkutszki főkormányzónál jelentkezzék. Lenin nem utazott Irkutszkba, hanem Krasznojarszkban maradt, és ott várta meg a

választ az irkutszki főkormányzóhoz benyújtott kérvényére. — *28*

[28] *Arzt* — V. M. Krutovszkij, orvos; Krasznojarszkban élt; 1897-ben tagja volt a jenyiszejszki orvosi szekciónak; részt vett a forradalmi munkában. Visszaemlékezései „Iljiccsel egy vasúti kocsiban" címmel a „Proletarszkaja Revoljucija" 1929. évi 1. számában jelentek meg. — *29*

[29] *Doktor* — J. M. Ljahovszkij. A pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" ügyben letartóztatták és 3 évre Szibériába száműzték. A száműzetést Irkutszk kormányzóságban, Verholenszkben töltötte. Utána a bajkálontúli vasút igazgatóságán dolgozott. Később abbahagyta a forradalmi tevékenységet, Észak-Amerikába utazott és ott orvosi gyakorlatot folytatott. — *29*

[30] A levél nyilván második része egy közös levélnek. Első, M. I. Uljanovának címzett része elkallódott. — *31*

[31] Arról van szó, hogy a Rumjancev-könyvtárban (ma a Szovjetunió Lenin-renddel kitüntetett, Lenin nevét viselő állami könyvtára) ki kellett írni egyes adatokat, amelyekre Leninnek „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvének megírásához szüksége volt. — *31*

[32] *Jugyin G. V.* — ismert krasznojarszki bibliofil nagykereskedő; gazdag könyvtára volt, amelyet 1907-ben eladtak Amerikának. A könyvtár ma a washingtoni parlamenti könyvtár önálló része („Szláv részleg").

Leninnek V. M. Krutovszkij adott ajánló levelet Jugyinhoz, és — amint a levélből kitűnik — Lenin 1897 március 9-én látogatta meg először a könyvtárat. — *31*

[33] Lenin kérvényéről van szó, amelyet 1897 március 6-án nyújtott be az irkutszki főkormányzóhoz, hogy Krasznojarszkban maradjon, amíg állandó tartózkodási helyét kijelölik. — *32*

[34] Krutovszkij, Gorbunov és mások emlékirataiból tudjuk, hogy amikor Lenin 1897 tavaszán Krasznojarszkban tartózkodott, a következő elvtársakkal volt kapcsolatban: P. A. Kraszikov, N. A. Merholev, A. A. Filippov, N. V. Jacevics, P. J. Kulakov és V. N. Kudrjascsev. — *32*

[35] Annak a száműzött-csoportnak, amelyet állami költségen toloncoltak, tagjai voltak Lenin legközelebbi munkatársai a pétervári „Harci Szövetség"-ben: G. M. Krzsizsanovszkij, L. Martov, A. A. Vanyejev és V. V. Sztarkov. A csoport késését a közlekedés szervezetlensége okozta. Az egész csoport vasúton érkezett Krasznojarszkba 1897 április 4-én. — *33*

[36] *Schwester* — A. M. Rosenberg, G. M. Krzsizsanovszkij testvére, vőlegényét V. V. Sztarkovot követte a száműzetésbe. Krasznojarszki tartózkodása alatt mint felcser dolgozott az áttelepítési csomóponton. — *35*

[37] Lenin feltevése téves volt: G. M. Krzsizsanovszkij (Gleb) és valamennyi társa állami költségen utaztak a száműzetésbe.

Krzsizsanovszkij G. M. (szül. 1872-ben) — a Kommunista Párt és a szovjetállam egyik kiváló embere. Lenin közvetlen harcostársa, energetikus, akadémikus. 1893 óta tagja a pártnak. A pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" egyik alapítója; 1895 decemberében letartóztatták és 1897-ben 3 évre száműzték Kelet-Szibériába, Minuszinszk kerületbe. A száműzetés után Szamárában telepedett le, s itt iszkrás központot szervezett; tagja volt az OSZDMP II. kongresszusa egybehívására alakult Szervező Bizottságnak; a kongresszuson távollétében megválasztották a Központi Bizottság tagjának. 1904-ben kivált a békülékeny Központi Bizottságból; részt vett az OSZDMP III. kongresszusának előkészítésében. Tevékeny részese volt az 1905—1907-es forradalmi eseményeknek Kievben. Az Októberi Forradalom után Moszkva energiagazdaságának helyreállításán és fejlesztésén dolgozott. 1920-ban Lenin megbízásából elnöke volt az Oroszországi Állami Villamosítási Bizottságnak (GOELRO) és a villamosítás tervéről előadói beszédet mondott a VIII. összoroszországi szovjetkongresszuson. 1921-től 1930-ig az Állami Tervbizottság elnöke. Az ezt követő években több népbiztosságon dolgozott; elnöke volt a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága mellett alakult Felsőfokú Műszaki Oktatási Bizottságnak. 1924-től 1939-ig a SZK(b)P Központi Bizottságának tagja. 1929-től 1939-ig a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnökhelyettese; igazgatója a Szovjetunió Tudományos Akadémiája

Energetikai Intézetének, amelyet 1930-ban az ő kezdeményezésére szerveztek. Megválasztották az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság és a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága tagjává; képviselője volt az első Legfelsőbb Tanácsnak. Két ízben kitüntették a Lenin-renddel és a Munka Vörös Zászlórendjével. A szocialista munka hőse.

G. M. Krzsizsanovszkij anyja — E. E. Rosenberg — követte fiát a száműzetésbe. — *35*

[38] *Igazgató* — Sz. I. Radcsenko (1869—1911), szociáldemokrata, forradalmi tevékenységét a 90-es években mint a pétervári szociáldemokrata munkáskörök propagandistája kezdte; utána a „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" pétervári szervezetében dolgozott. Nem a központi csoporttal bukott le, hanem 1896-ban tartóztatták le, de néhány hónap múlva kiengedték. 1898-ban részt vett az OSZDMP I. kongresszusán. 1900 márciusában, Leninnek a száműzetéséből való visszatérése után, részt vett a „pszkovi tanácskozáson". Az „Iszkra" pétervári szervezetében dolgozott, 1902-ben történt letartóztatásáig. Miután 1905-ben a száműzetésből visszatért, abbahagyta az aktív pártmunkát. — *36*

[39] *Bazil* — V. V. Sztarkov (1869—1925), technológus mérnök, forradalmi tevékenységét a 90-es években kezdte; 1895 decemberében Leninnel, Krzsizsanovszkijjal és másokkal együtt letartóztatták a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" ügyében; 1897-ben 3 évre Kelet-Szibériába száműzték. Száműzetéséből visszatérve, 1900-tól fogva szakmájában dolgozott különféle gyárakban, és nem vett részt tevékenyen a pártmunkában. Az Októberi Forradalom után a Szovjetunió németországi képviseletének volt helyettes vezetője. — *37*

[40] Krzsizsanovszkijt, Sztarkovot, Martovot és Vanyejevet, akik kincstári költségen utaztak a száműzetésbe, 1897 április 4-től 23-ig a krasznojarszki börtönben tartották. A jenyiszejszki kormányzó április 10-i rendelkezése értelmében Sztarkov és Krzsizsanovszkij száműzetési helyéül Tyeszinszkoje falut jelölték ki Minuszinszk kerületben. Sztarkov és Krzsizsanovszkij Leninnel együtt saját költségükön április 30-án utaztak Minuszinszkba a „Szv. Nyikolaj" nevű hajón. — *37*

[41] *Anatolij Alekszandrovics* — A. A. Vanyejev (1872—1899); a szociáldemokratáknak abba a csoportjába tartozott, amelyet „öregeknek" neveztek, és amely később a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" vezető központja lett. A „Harci Szövetség" 1895 végén elkészítette a „Rabocseje Gyelo" első számát, amelyet, mint azt Lenin „Mi a teendő" c. könyvéből láthatjuk, Vanyejev letartóztatásakor, 1895 december 9-én, a rendőrség lefoglalt (lásd Lenin Művei. 5. köt. 1953. 388. old.). 1897 januárjában Vanyejevet 3 évre Kelet-Szibériába száműzték. Száműzetését 2 évvel meghosszabbították azzal a váddal, hogy egy Mahnovec (Akimov) nevű száműzöttet szökésében segítette. Vanyejevet előbb Turuhanszkba küldték, majd az irkutszki főkormányzó engedélyével Jenyiszejszkben töltötte száműzetését, később, sok utánjárással, a Minuszinszk kerület Jermakovszkoje falujába helyezték át. 1899 szeptember 8-án Vanyejev tuberkulózisban meghalt. Temetésére összegyűltek a hozzá közelálló elvtársak. Sírjánál Lenin beszédet mondott, amelynek rövid tartalmát Sz. Arkanov elmondja a „Proletarszkaja Revoljucija" 1929. évi 1. számában megjelent emlékirataiban. — *37*

[42] „*Novoje Szlovo*" („Új Szó") — folyóirat; 1894-ben alapították; 1897-ig a liberális narodnyikok lapja. Az 1897-es áprilisi számtól átment a „legális marxisták" kezébe; 1897 decemberében, a decemberi szám elkobzása után a folyóiratot betiltották. A lap munkatársai voltak: P. Sztruve, M. Tugan-Baranovszkij, A. Kalmikova, G. Plehanov, V. Zaszulics, L. Martov, Sz. Bulgakov, M. Gorkij, V. Vereszajev és mások. Lenin a „Novoje Szlovó"-ban jelentette meg „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez (Sismondi és hazai sismondistáink)" c. cikkét (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 121—267. old.). — *38*

[43] Lenint hivatalosan csak 1897 április 24-én értesítették arról, hogy Minuszinszk kerület Susenszkoje nevű falujába kerül; ugyanakkor kézbesítették neki az átutazási engedélyt is. — *39*

[44] *Minuszinszkiek* — V. V. Sztarkov, G. M. Krzsizsanovszkij, később P. N. Lepesinszkij, akiknek száműzetési helyéül Minuszinszk kerületet jelölték ki.

Turuhanszkiak — L. Martov és A. A. Vanyejev, akiket Turuhanszkba küldtek. — *40*

[45] Lenin egyik levelében, amely elkallódott, részletesen felsorolta azokat az adatokat, amelyeknek kiírására „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvének megírásához szüksége volt. — *40*

[46] D. I. Uljanov abban az időben a moszkvai egyetem orvosi karának volt hallgatója. — *40*

[47] Úgy látszik, „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez" c. cikk honoráriumáról van szó; a cikk első része a „Novoje Szlovo" 1897 áprilisi (7.) számában jelent meg. — *41*

[48] „Írónak" (écrivain) Lenin itt is és később is P. B. Sztruvét nevezi. — *41*

[49] *Fedoszejev N. J.* (1871—1898) — egyik legkiválóbb képviselője az oroszországi marxista irányzatnak kialakulása időszakában. Még gimnazista korában, Kazanyban kezdte meg forradalmi tevékenységét, és ezért kizárták a gimnázium VIII. osztályából. A gimnáziumból való kizárása után diákköröket alapít azzal a céllal, hogy a munkások és az ifjúság körében propagandát folytassanak, és ugyanakkor igen komolyan képezi magát. Az egyik ilyen körnek Lenin is tagja volt kazanyi tartózkodása alatt. 1889-ben a kör tagjait letartóztatják, és Fedoszejev börtönbe kerül. Lenin Szamárába utazik, elkerüli a letartóztatást. Fedoszejevet, miután 15 hónapot töltött a kazanyi börtönben, további 15 hónapra ítélték, amelyet a pétervári magánzárkás börtönben („Kreszti") kellett lerónia. 1892 januárjában Fedoszejevet Vlagyimirban az ítélet meghozásáig rendőri felügyelet alá helyezték; itt a munkások és diákok forradalmi köreiben működött. 1892 augusztusában letartóztatták azzal a váddal, hogy tagja a vlagyimiri szociáldemokrata szervezetnek. 1893-ban a kazanyi ügyben Vologda kormányzóságba, Szolvicsegodszkba száműzik. Még mielőtt lejárt volna a száműzetés ideje, újra vád alá helyezik a vlagyimiri ügyben és Irkutszk kormányzóságba, Verholenszkbe küldik. Meggyötörve az állandó rendőrségi hajszától és azoktól az aljas intrikáktól, amelyeket a száműzöttek egy csoportja szőtt ellene, élén Juhockijjal, Fedoszejev 1898 júniusában öngyilkossággal vet véget életének. 1922-ben Lenin egy cikket írt Fedoszejevről (lásd Lenin Művei, 33. köt. 1953. 452—453. old.). — *41*

[50] Nincs megállapítva, miről van szó. — *42*

[51] *Bulocskinék* — Zinaida Pavlovna Nyevzorova-Krzsizsanovszkaja (fedőneve Bulocska (Zsemlye)) és nővérei, Szofija Pavlovna és Avguszta Pavlovna. Zinaidát és Szofiját 1896 nyarának elején tartóztatták le a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" ügyében. Amikor Lenin adott esetben Bulocskinék felől kérdezősködik, nyilván egyúttal N. K. Krupszkaja sorsa felől is tudakozódik, akit a „Harci Szövetség" tagjainak újabb lebukása után, 1896 augusztus 12-én letartóztattak. „Milyen lett náluk a finálé?" vagyis milyen ítéletet hoztak. — *42*

[52] Minuszinszkba Lenin Krzsizsanovszkijjal és Sztarkovval együtt érkezett, és 1897 május 6-tól 8-ig tartózkodott ott. — *43*

[53] Ez a levél elkallódott. Valószínűleg arról a levélről van szó, amelyet Lenin a „Novoje Szlovo" szerkesztőségének írt, és amelyben kéri, hogy küldjék el neki „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez" c. cikk első részéért járó honoráriumot. — *44*

[54] Arról van szó, hogy Lenin nem kapott leveleket Tyeszinszkoje faluból Krzsizsanovszkijtól és Sztarkovtól. — *44*

[55] *„Viszályt"* és *„háborút"* P. P. Maszlov és a „Szamarszkij Vesztnyik" szerkesztősége indított a „Novoje Szlovo" szerkesztősége ellen, amelynek élén P. B. Sztruve állott, és amelyet a szamáraiak liberalizmussal vádoltak. Lenin akkor a „Novoje Szlovo" pártján volt (lásd ebben a kötetben XXXIV—XXXV. old.).

Maszlov P. P. (1867—1946) — közgazdász; 1897-ben, amikor felszámolták a „Szamarszkij Vesztnyik"-et, amelynek szerkesztőségi tagja volt, elköltözött Pétervárra, és a következő folyóiratoknak volt munkatársa: „A Szabad Közgazdasági Társulat Munkái", „Naucsnoje Obozrenyije", „Nacsalo" és „Zsizny". Lenin egy időben levelezett vele a gabonaárak azon vitájával kapcsolatban, amely a Szabad Közgazdasági Társulatban 1897 márciusában zajlott le, valamint más kérdésekről is, többek között a „Novoje Szlovo"-nak a burzsoáziával szemben elfoglalt álláspontjáról. Maszlov 1903-ban, a II. kongresszuson bekövetkezett szakadás után a mensevikekhez csatlakozott.

Ezután az ő agrárprogram-tervezete szolgált alapul a föld „municipálásáról" szóló mensevik határozatnak a stockholmi pártkongresszuson (1906). A reakció éveiben Maszlov munkatársa volt a „Golosz Szocial-Demokratá"-nak; a háború alatt szenvedélyes szociálhonvédőként lépett fel a liberális lapokban. Az Októberi Forradalom után pedagógiai és tudományos munkát végzett; 1929-től fogva tagja volt a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának. — *46*

[56] *Kolumbus* — I. H. Lalajanc (1870—1933) — részt vett a forradalmi mozgalomban; 1888—1889-ben Kazanyban tagja volt N. J. Fedoszejev tanulókörének. 1893 elején száműzték Szamárába, itt találkozott először Leninnel; 1895 szeptemberétől Jekatyerinoszlavban dolgozott, részt vett a jekatyerinoszlavi „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" megalakításában és az OSZDMP I. kongresszusának előkészítésében. 1900-ban a „Juzsnij Rabocsij" c. illegális szociáldemokrata lapot szerkesztette, letartóztatták, és 1902-ben Szibériába száműzték, ahonnan külföldre szökött. Genfben ő vezette a lenini „Iszkra" nyomdáját: Az OSZDMP II. kongresszusa után a párt Központi Bizottságának megbízottja volt; egyik szervezője volt az OSZDMP III. kongresszusa egybehívásának előkészítésére alakult többségi Déli Bizottságok Irodájának. 1904-ben letartóztatták és később Vologda kormányzóságba száműzték, ahonnan hamarosan Pétervárra szökött és folytatta munkáját a párt Központi Bizottságának megbízottjaként. 1906-ban részt vett az OSZDMP katonai és harci szervezetei tammerforsi konferenciájának előkészítésében. Nem sokkal ez után letartóztatták és kétesztendős előzetes letartóztatás után 6 évi kényszermunkára ítélték; miután ezt lerótta, 1913-ban életfogytiglani száműzetésbe küldték Kelet-Szibériába. Ettől az időtől kezdve kikapcsolódott a politikai életből és nem volt párttag. 1922-től az OSZFSZK Közoktatásügyi Népbiztosságán, a Politikai Felvilágosítás Főbizottságán dolgozott. — *46*

[57] *Julij* — L. Martov (J. O. Cederbaum) (1873—1923), a pétervári „Harci Szövetség" egyik tagja. A turuhanszki határterületen töltött száműzetése idején Lenin levelezett vele (a levelezés nem maradt meg). Az OSZDMP II. kongresszusától a mensevikek vezetője. 1920-ban külföldre emigrált, ahol a mensevikek ellenforradalmi lapját, a „Szocialisztyicseszkij Vesztnyik"-et szerkesztette. — *46*

[58] Arról van szó, hogy Leninnek „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" című készülő művéhez szüksége volt arra, hogy bizonyos adatokat kiírjanak különböző könyvekből (lásd ebben a kötetben 31. old.). — *46*

[59] Susenszkojei tartózkodása alatt Lenin együtt járt vadászatra I. L. Prominszkij és O. A. Engberg száműzöttekkel (lásd a 76. és a 134. jegyzetet), valamint I. Sz. Jermolajev és P. T. Sztroganov helybeli parasztokkal. — *50*

[60] A. I. Uljanova-Jelizarova nyilván Lenin 1897 április 17-i levelének következő részére utalt: „Úgy látszik neheztelsz az écrivainre. De ha az én nevemben írsz neki, ezt ne mutasd: semmiféle »rancune«-t (haragot. — *Szerk.)* nem érzek iránta utolsó »sajtótermékeim« elkallódása miatt. Hiszen ő ebben teljesen ártatlan" (lásd ebben a kötetben 42. old.). — *51*

[61] Leninnek, éppúgy mint a többi száműzöttnek, havonta 8 rubelt kitevő kincstári ellátmányt fizettek. — *51*

[62] Lenin itt a „Novoje Szlovó"-ban megjelent „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez" c. cikk egyes részeire gondol. — *51*

[63] Annak a vitának a nyomai, amely a Szabad Közgazdasági Társulatban azzal kapcsolatban indult meg, hogy a világpiacon és nevezetesen Oroszországban erősen zuhantak a gabonaárak, az orosz marxisták vitát kezdtek, és erről a kérdésről számos cikk jelent meg a sajtóban. A visszaemlékezésekből tudjuk, hogy a vitában Lenin is részt vett, s L. Martovval és P. P. Maszlovval is levelezett ebben a kérdésben.

Lenin A. I. Csuprov professzor előadásának és a Császári Szabad Közgazdasági Társulat III. osztályában 1897 március 1-én és 2-án lefolyt vitának („A terméshozamok és a gabonaárak hatása a gazdasági élet különböző oldalaira") gyorsírói jegyzőkönyvére gondol (Szentpétervár 1897.). — *52*

[64] J. M. Ljahovszkijnak (a doktornak), akinek száműzetési helyéül először Kirenszket jelölték ki, az irkutszki főkormányzó megengedte, hogy Irkutszk kormányzóságban, Verholenszkben töltse száműzetését. — *55*

[65] Dmitrij Iljics Uljanov azért utazott Kazanyba, hogy a nagynéni halála után eladja a kokuskinói birtokot (lásd a 4. jegyzet). A legkellemetlenebb „vég", amelyről Lenin itt ír, az, hogyha mindkét birtokrész az adósságokkal együtt M. A. Uljanovára marad. — *56*

[66] *Ribkina* — N. K. Krupszkaja pártfedőneve.

Krupszkaja Nagyezsda Konsztantyinovna (1869—1939) — a Kommunista Párt régi tagja, kiváló pedagógus; Lenin felesége. 1890-ben Pétervárott belépett egy marxista diáktanulókörbe, majd Brusznyev tanulókörébe; 1891-től 1896-ig a Névai Sorompón túli esti vasárnapi iskolában dolgozott; 1895-ben tagja lett a Lenin alapította pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" szervezetnek. 1896 augusztus 12-én letartóztatták és héthónapi fogság után 3 évre száműzték Ufa kormányzóságba, majd megengedték neki, hogy száműzetését Minuszinszk kerületben, Susenszkoje faluban töltse, ahol abban az időben Lenin élt. Krupszkaja 1901-től 1905-ig külföldön volt, ahol az „Iszkra" szerkesztőségi titkáraként, majd pedig a „Vperjod" c. bolsevik lap szerkesztőségi titkáraként működött; részt vett az OSZDMP III. kongresszusának előkészítésében, a bolsevik központ és az oroszországi pártbizottságok kapcsolatának szervezésében. Az 1905—1907-es forradalom alatt Pétervárott szervező és pártmunkát végzett. 1907-ben újra külföldre utazott. Szerkesztőségi titkára volt a „Proletarij" nevű bolsevik lapnak. 1912-ben Krakkóban és Poroninban segített Leninnek kialakítani a kapcsolatot az oroszországi pártszervezetekkel, a „Pravdá"-val, a IV. Állami Duma bolsevik frakciójával. Az első világháború éveiben tevékenyen részt vett a külföldi bolsevik szervezetek munkájában. Amikor 1917 áprilisában Leninnel együtt visszatért Petrográdba, a bolsevik párt Központi Bizottságának titkárságán dolgozott. Az Októberi Forradalom után a Közoktatásügyi Népbiztosság kollégiumának tagja; 1929-től az OSZFSZK közoktatásügyi népbiztoshelyettese volt és a Szovjetunió első Legfelsőbb Tanácsának elnökségi tagja. Részt vett valamennyi pártkongresszuson (kivéve az I.-t és az V.-et). 1924-től 1927-ig a Központi Ellenőrző Bizottság tagja; 1927-től az SZK(b)P Központi Bizottságának tagja. Krupszkaja megírta visszaemlékezéseit Leninre, és számos pedagógiai műnek a szerzője. A közoktatás terén végzett kiváló munkájáért Lenin-renddel és a Munka Vörös Zászlórendjével tüntették ki. — *57*

[67] „A népi mulatságok rendezésére alakult Névai Társaság bizottságának beszámolójá"-ról van szó. A Társaságot 1885-ben szervezték Pétervárott — eleinte magánjellegű körként; később — 1891-ben — önálló társasággá alakult, amelynek szervezeti szabályzata és elnevezése volt. A Társaságnak voltak saját színházai, hangverseny- és játéktermei a Névai Sorompón túl fekvő gyárnegyedben, és céljául azt tűzte ki, hogy a helyi munkáslakosságnak értelmes szórakozást nyújt: népünnepélyeket, felolvasásokat, hangversenyeket, színdarabokat, táncestéket stb., továbbá munkáskórusokat, olvasótermeket, óvodákat szervez. „A népi mulatságok rendezésére alakult Névai Társaság" egyik olvasótermét a marxista tanulókörök tagjai arra használták fel, hogy munkásokkal találkozzanak és beszélgessenek. N. K. Krupszkaja — 1896-ban bekövetkezett letartóztatásáig —, valamint más marxista tanítónők nagymértékben felhasználták ezt az olvasótermet. — *57*

[68] *Spitz* — svájci fürdőhely a Thuni tó partján. — *59*

[69] V. V. Sztarkov és A. M. Rosenberg esküvőjéről van szó. — *59*

[70] *Pjotr Kuzmics* — P. K. Zaporozsec (Gucul) (1872—1905), szociáldemokrata, 1893-ban tevékeny részt vett a forradalmi munkában; 1895 decemberében Leninnel, Krzsizsanovszkijjal és másokkal együtt letartóztatták a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" ügyében. A rendőrség vezető szerepet tulajdonított neki a „Harci Szövetségben", és egy évig tartó előzetes letartóztatás után 5 évi kelet-szibériai száműzetésre ítélték. Zaporozsec a börtönben idegbajban megbetegedett, ezért hatálytalanították szibériai száműzetését; rendőri felügyelet alá helyezték és ápolás végett átadták a kievi kormányzóságban lakó családjának. Súlyos állapota miatt Zaporozsecet elmegyógyintézetben helyezték el, ahol meghalt tuberkulózisban. — *59*

[71] „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvről van szó. — *60*

[72] Nincs megállapítva, kiről van szó. — *61*

[73] Az a levél, amelyet Lenin K. G. Popova címére írt, akinek a házában 1897-ben Krasznojarszkban megszállt, nem maradt meg. — *61*

[74] „Ivan Andrejics" — utalás Ivan Kuzmics Spekin postamester alakjára Gogol „Revizor" c. vígjátékában. — *62*

[75] Lenin „Az 1894/95-ös kusztárösszeírás Perm kormányzóságban és a »kusztár«-ipar általános kérdései" c. cikkéről van szó. A cikknek a „Novoje Szlovó"-ban kellett volna megjelennie, de a folyóirat 1897 decemberében bekövetkezett betiltása miatt nem jelent meg. Később a cikk Lenin „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. cikkgyűjteményében látott napvilágot, amelyet 1898 októberében adtak ki (a gyűjtemény fedőlapján és címlapján 1899 szerepel) (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 365—477. old.). — *62*

[76] *Prominszkij I. L.* (1859—1923) — munkás; a lengyelországi szociáldemokraták lodzi szervezetében való részvétele miatt 1894-ben letartóztatták és 1895-ben Kelet-Szibériába száműzték. Száműzetését Minuszinszk kerület Susenszkoje nevű falujában töltötte. Később részt vett a pártmunkában, az OK(b)P tagja. — *62*

[77] A Sztruvénak írt levél, amelyről itt szó van, nem maradt meg, mint ahogy általában nem maradt meg a Lenin és Sztruve között ezekben az években folyt levélváltás. — *64*

[78] Egy tulai tudósításról van szó, amely a „Russzkije Vedomosztyi" 1897 augusztus 6-i, 215. számában, a „Belpolitikai rovat"-ban jelent meg. A cikkben arról van szó, hogy a kormányzósági zemsztvo-hivatal megkezdte a kormányzósági tulajdonok értékének felbecsülését. E munkálatok elvégzésére a hivatal egyes statisztikusokat hívott meg, de a helyi hatóságok ezeket ismeretlen okokból nem erősítették meg; ezért a tervbe vett statisztikai vizsgálatot a következő évre halasztották. — *64*

[79] A „*chicagói*" — V. A. Jonov. A Jonovval váltott levelek, amelyekre Lenin itt utal, elkallódtak. — *64*

[80] Arról a kérvényről van szó, amelyet M. A. Uljanova a jenyiszejszki kormányzóhoz 1897 augusztus 6-án benyújtott. M. A. Uljanova kérte, hogy Lenint helyezzék át Krasznojarszkba. Hivatkozott Lenin gyönge egészségi állapotára és arra, hogy ő maga szeretne fiához utazni a száműzetésbe. M. A. Uljanova kérését visszautasították. Leninnek Marija

Alekszandrovnához írt levele, amelyet említ, elkallódott. — *65*

[81] G. M. Krzsizsanovszkij és V. V. Sztarkov, akik ismételten kérvényezték a jenyiszejszki kormányzónál Minuszinszkba való áthelyezésüket, 1898 május 7-én megkapták az engedélyt. 1898 augusztus végén költöztek át Tyeszinszkoje faluból Minuszinszkba. — *65*

[82] *Tyesziek* — G. M. Krzsizsanovszkij, V. V. Sztarkov és Krzsizsanovszkij anyja, E. E. Rosenberg. — *66*

[83] *Tirkov A. V.* (1859—1924) — egy magasrangú hivatalnok fia, részt vett a II. Sándor elleni, 1881 március 1-i merénylet előkészítésében. 1881 márciusában Tirkovot letartóztatták, elmebetegnek nyilvánították és a kazanyi kórházba szállították. (F. J. Kon emlékiratai szerint az uralkodó körök azért nyilvánították Tirkovot elmebetegnek, hogy csökkentsék annak a ténynek a hatását, hogy a cári gyilkosságban Perovszkaján kívül még egy „törzsökös nemes" részt vett.) 1884-ben közigazgatási úton életfogytiglan Kelet-Szibériába száműzték; később a száműzetést 20 évre korlátozták. Tirkov Minuszinszk kerületben töltötte számüzetését. — *69*

[84] *Tyutcsev N. Sz.* (1856—1924) — narodnyik, később eszer. 1876-ban a „Zemlja i volja" társaság tagja volt; a munkások között folytatott forradalmi propagandát. 1878-ban letartóztatták és Kelet-Szibériába száműzték. 1890-ben visszatért a számüzetésből; később vezető szerepe volt a „Narodnoje pravo" nevű narodnyik-liberális párt szervezésében. 1894-ben, amikor e szervezetet szétzúzták, Tyutcsevet újra letartóztatták és 1895-ben 8 évre Kelet-Szibériába, Minuszinszkba száműzték; 1904-ben belépett az eszer pártba. 1918-ban a petrográdi forradalomtörténeti levéltárban dolgozott; 1923-tól fogva a „Katorga i Szilka" c. folyóirat munkatársa volt. — *69*

[85] *Jakovlev J. K.* — 1893-ban a moszkvai egyetem hallgatójaként részt vett azokban a tanulókörökben, amelyeket a „Narodnoje pravo" párt szervezett; részt vett e párt „Kiáltvány"-ának és az „Égető kérdés" c. brosúrának összeállításában. 1894-ben letartóztatták, 1895-ben pedig

közigazgatási eljárással Kelet-Szibériába száműzték 5 évre. Száműzetését Minuszinszkban rótta le. — *69*

[86] *Melnyikov Sz. I.* — forradalmi tevékenységét a 80-as években kezdte, a „Narodnaja volja" egy tanulókörében való részvétel miatt 1884-ben 3 évre Kelet-Szibériába száműzték; 1887-ben áttették Nyugat-Szibériába. Száműzetése idején, 1888-ban, vád alá helyezték „Az orosz politikai emigráció" nevében kiadott és terjesztett tiltakozás és felhívás ügyében, és 3 évre a Jakut területre száműzték; visszatérése után, 1892-ben Poltavában telepedett meg, de 1895 januárjában ismét letartóztatták, és 1896-ban 8 évre Kelet-Szibériába száműzték. Száműzetését Minuszinszkban rótta le. Később nem folytatott forradalmi tevékenységet. — *69*

[87] *Blazsevszkij M. V.* — varsói munkás, részt vett az 1863. évi lengyelországi felkelésben; 1882-ben szociálforradalmár propaganda miatt 3 évre Nyugat-Szibériába száműzték. 1894-ben Vilnában letartóztatták mint a „Lengyel Szocialista Párt" tagját, és 1895-ben, már öregen és betegen, 6 évre Kelet-Szibériába száműzték. Utolsó éveiben a szociáldemokráciához csatlakozott. A 90-es évek végén halt meg Minuszinszkban. — *69*

[88] *Rajcsin Sz. G.* — szociáldemokrata; a 80-as években emigrált és a „Munka Felszabadítása" csoporthoz csatlakozott. A csoport megbízásából 1891 végén Oroszországba utazott, hogy kapcsolatot teremtsen a szociáldemokrata szervezetekkel. 1892 áprilisában letartóztatták és 10 évre száműzték Kelet-Szibériába; a száműzetést Minuszinszkban töltötte, ahonnan 1898-ban megszökött. A szökésnek az előkészítése és magának a szökésnek a módja (a többi száműzöttet nem figyelmeztette) nagy elégedetlenséget keltett a szociáldemokrata fiatalok iránt bizalmatlan régi narodovolecek körében, akik ebben a száműzöttek közötti régi hagyományos viszony megsértését látták. Ezzel kapcsolatban súlyos nézeteltérések támadtak az öreg és a fiatal száműzöttek között. Az ezzel az üggyel kapcsolatban tartott tanácskozáson Lenin elnökölt, aki Susenszkojéból odautazott, de a viszony már annyira kiéleződött, hogy a tanácskozás az „öregek" és a „fiatalok" közötti teljes szakítással végződött. Később Rajcsin eltávolodott a szociáldemokrata tevékenységtől. — *69*

[89] *Kon F. J.* (1864—1941) — a forradalmi munkásmozgalom tekintélyes alakja; a forradalmi mozgalomba 1882-ben került; a „Proletariat"nevű lengyel párt tagja. Forradalmi tevékenységéért 1884-ben letartóztatták s 10 évi és 8 hónapi kényszermunkára ítélték, büntetését Karén (Kelet-Szibéria) rótta le; a kényszermunka letöltése után a Jakut területre deportálták, ahonnan 1895-ben átment Irkutszkba, majd pedig Minuszinszkba. 1904-ben visszatért Varsóba és vezető szerepet játszott a Lengyel Szocialista Párt (PPS) balszárnyában; 1907-től fogva emigrációban élt. 1918-ban belépett a bolsevik pártba. Ezután Ukrajnában és Moszkvában végzett párt- és szovjet munkát. — *69*

[90] *Sztojanovszkij M. V.* (1867—1908) — 1889-ben vád alá helyezték Szofija Ginzburg ügyében, akit azzal vádoltak, hogy a „Narodnaja volja" párt tagja; halálra ítélték, majd az ítéletet 4 évi kényszermunkára változtatták, vagyonelkobzással és életfogytiglani szibériai kitelepítéssel. Minuszinszkban lakott A. Orocskóval együtt, akit ugyanebben az ügyben ítéltek el. — *69*

[91] *Tanfolyamosok* — Jekatyerina Ivanovna és Glafira Ivanovna Okulov, akik apjuknál laktak Sosina faluban, ahol rendőri felügyelet alatt álltak. Glafira Ivanovna („Nyulacska") később aktív „iszkrássá", bolsevikká lett. — *70*

[92] Krzsizsanovszkij közlése szerint ő meg Sztarkov abban az időben Minuszinszkban dolgoztak a Minuszinka folyó medrének szabályozására alakult bizottságban. Tyeszinszkoje faluból hetenként kétszer utaztak Minuszinszkba, hogy részt vegyenek a bizottság ülésein. — *70*

[93] A. M. Rosenbergről van szó. — *70*

[94] *Doktor (északi)* — A. P. Szkljarenko (1870—1916), szociáldemokrata, a 80-as évek derekától vett részt a forradalmi munkában; mint tizenhat éves ifjú részt vett a szamárai forradalmi önképzőkörben, amiért letartóztatták és Pétervárra vitték a „Kreszti"-be. Lenin szamárai tartózkodásának idején vele és Lalajanccal együtt tagja volt egy marxista tanulókörnek; 1893 végén ismét letartóztatták, 1895-ben pedig 3 évre száműzték Arhangelszk kormányzóságba. Az 1905—1907-es években Szkljarenko Szarátovban tevékeny részt vett a pártmunkában, „Roman" fedőnéven

részt vett az V. pártkongresszuson. Amikor visszatért Oroszországba, Moszkvában újra letartóztatták és Usztyszi-szolszkba telepítették ki. Szkljarenkót a toloncolás alatt nagyon megverték és ez kihatott egészségi állapotára és további munkájára. 1910-ben visszatért a száműzetésből; munkatársa volt a „Zvezda" c. bolsevik lapnak és a „Pravdá"-nak.

A Leninnek Szkljarenkóval és Lalajanccal (Kolumbus) folytatott levelezése elkallódott. — *70*

[95] Itt is és lejjebb is „Az 1894/95-ös kusztárösszeírás Perm kormányzóságban és a »kusztár«-ipar általános kérdései" c. cikk kéziratáról van szó (lásd a 75. jegyzetet). — *71*

[96] L. Martov „A narodnyikság régen és most" c. cikke a „Novoje Szlovo" 1897 novemberi füzetében jelent meg A. Jegorov álnéven. — *72*

[97] Vanyejev jenyiszejszki tartózkodása alatt 40 rubeles fizetéssel egy mérnök irodájában talált munkát, aki az Angara folyó hajózhatóságát elősegítő munkálatokat vezette. — *72*

[98] Lenin az „M. O. Wolf könyvkereskedési társulat irodalmi, tudományos és bibliográfiai hírei" c. kiadványra gondol. A „Hírek" 1899. évi 1. számában rövid anoním ismertetés jelent meg Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvéről. — *72*

[99] *Nyevzorova-Krzsizsanovszkaja Z. P.* (1869—1948) — a Kommunista Párt régi tagja; a 90-es évek derekán részt vett a pétervári „Harci Szövetség" munkájában, 1896 júniusában letartóztatták és 1898 elején 3 évre száműzték Arhangelszk kormányzóságba. Kérésére engedélyezték neki, hogy a száműzetést G. M. Krzsizsanovszkijjal Tyeszinszkoje faluban (ahová Krzsizsanovszkij 1898 májusában érkezett), majd pedig Minuszinszkban töltse. Később részt vett az iszkrás szervezetek munkájában; a bolsevik párt első Központi Bizottságának titkára volt és ezzel kapcsolatban 1904-ben Kievben letartóztatták. — *74*

[100] D. I. Uljanovot 1897 november 7-én tartóztatták le a moszkvai „Munkásszövetség" ügyében; 1898 augusztus 20-ig ült a börtönben; kizárták a moszkvai egyetemről és Tulába száműzték, majd pedig a Moszkva kormányzósági

Podolszkban tartózkodott rendőri felügyelet alatt. Podolszkban 1898-ban és 1899-ben élt, utána engedélyt kapott arra, hogy beiratkozzék a jurjevi egyetemre, ahol 1901-ben befejezte egyetemi tanulmányait. — *74*

[101] *Labriola, A.* Essais sur la conception matérialiste de l'histoire. Avec une préface de G. Sorel (Bibliothèque socialiste internationale) (Tanulmányok a materialista történelemfelfogásról. G. Sorel előszavával) (Nemzetközi Szocialista Könyvtár), Párizs, V. Giard et E. Brière 1897.

Lenin véleményét e könyvről „A narodnyik tervkovácsolás gyöngyszemei" c. írásában olvashatjuk (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 508. old.). — *74*

[102] Kamenszkij (G. V. Plehanov fedőneve) „A materialista történelemfelfogásról" c. cikkéről van szó. A cikk 1897-ben a „Novoje Szlovo" szeptemberi füzetében jelent meg és Labriola említett könyvének kritikai elemzésével foglalkozik (lásd A marxizmus—leninizmus kis könyvtára. 9. sz.). — *75*

[103] Leninnek Sztruvéhoz és Krupszkajához intézett itt említett levelei, amelyekben javasolja, hogy a „Novoje Szlovo" közölje Labriola könyve második részének fordítását, elkallódtak. Labriola könyve második részének orosz nyelvű fordítása 1898-ban jelent meg Pétervárott N. I. Berezin és M. N. Szemjonov kiadásában „A materialista történelemfelfogás kérdéséhez" címmel. — *75*

[104] Lenin a száműzetésben — amint ezt Krupszkaja visszaemlékezéseiből látjuk — jogi gyakorlattal is foglalkozott. Nagyezsda Konsztantyinovna erről a következőt mondja:

„Vasárnaponként a lakásán rendszeresen jogi tanácsokat adott. Nagy népszerűségnek örvendett mint jogász, mert egy aranybányából kidobott munkás a segítségével megnyerte a perét a bányatulajdonossal szemben. Ennek a megnyert pernek a híre gyorsan elterjedt a parasztok között. Jöttek a muzsikok és a parasztasszonyok, és előadták bajaikat. Vlagyimir Iljics figyelmesen meghallgatott mindenkit, mindenről kérdezősködött, azután pedig tanácsokat adott... Gyakran egyéb sem kellett, csak a sértett fenyegetőzni kezdett, hogy panaszt tesz Uljanovnál, és a sértő fél máris meghátrált." (lásd N. K. Krupszkaja. Visszaemlékezések Leninre. Kossuth Könyvkiadó 1959. 32. old). — *75*

[105] N. K. Krupszkajáról és Z. P. Nyevzorova-Krzsizsanovszkajáról van szó. — *75*

[106] *Peszkovszkij M. L.* (1843—1903) — publicista, Lenin távoli rokona; mérsékelt-liberális irányzatú cikkeket írt a „Golosz", a „Russzkoje Obozrenyije", a „Molva" és más lapokba, valamint a „Vesztnyik Jevropi", a „Russzkaja Miszl", a „Russzkaja Sztarina", a „Russzkaja Skola" stb. c. folyóiratokba. — *75*

[107] *Koblukov N. A.* (1849—1919) — narodnyik, közgazdász és statisztikus, a moszkvai egyetem tanára, a Moszkva kormányzósági zemsztvo-hivatal vezetője volt. — *78*

[108] Nyilván a statisztikai adatok egyik olyan összesítéséről van szó, amelyre Leninnek „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvéhez szüksége volt. — *78*

[109] Lenin nyilván „A narodnyik tervkovácsolás gyöngyszemei" c. cikkére gondol, amelyet a „Novoje Szlovo" folyóiratban akart közölni. A folyóirat megszűnése folytán a cikk Lenin „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjteményében jelent meg (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 479—512. old.). — *78*

[110] Nincs megállapítva, hogy milyen folyóirat-tervről van szó. Lehetséges, hogy már 1897-ben tervezték egy új lap kiadását, tekintettel a közigazgatási szervek állandó zaklatásaira és a „Novoje Szlovo" ebből folyó bizonytalan helyzetére. A „Novoje Szlovo" betiltása után 1897 decemberében ilyen folyóirat volt a „Nacsalo", amely 1899 januártól júniusig jelent meg Sztruve, Tugan-Baranovszkij és mások szerkesztésében. — *78*

[111] N. K. Krupszkaja fényképéről van szó (lásd ebben a kötetben 53. old.), és az „öregek" — a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" alapítói — csoportképéről. A fényképet 1897 februárjában, a száműzetés előtt készítették. — *79*

[112] *Költő barátunk* — G. M. Krzsizsanovszkij. — *79*

[113] *Truhovszkaja D. V.* — részt vett a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" munkájában; 1896-

ban röplapok és felhívások terjesztésének vádjával letartóztatták és börtönbüntetésre ítélték. Truhovszkaja, aki A. A. Vanyejevet követte a száműzetésbe, börtönbüntetését a jenyiszejszki börtönben töltötte le 1897 november 18-ától 1898 január 18-ig. — *79*

[114] Lenin „Melyik örökségről mondunk le?" c. cikkéről van szó. A cikknek a „Novoje Szlovo" folyóiratban kellett volna megjelennie, de a lap ebben az időben a kormány rendeletére megszűnt. A cikk később a „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjteményes kötetben látott napvilágot (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 513—561. old.). — *80*

[115] A. Stange „Hogyan segítsünk a pavlovói kerület lakatoskusztárjain?" c. cikkéről van szó, amely az „Ekonomicseszkij Zsurnal" 1889-es évfolyamának 7—8. számában jelent meg, és a „Miben szenvednek hiányt a pavlovói kerület kusztárjai (A kusztárok megbízottjának, A. G. Stangénak írott jelentése alkalmával)" c. aláírás nélküli cikkről, amely a „Szevernij Vesztnyik" 1891. évi novemberi (11. sz.) füzetében jelent meg. — *81*

[116] Nyilván azokról a lépésekről van szó, melyeket A. I. Uljanova-Jelizarova letartóztatott öccse, D. I. Uljanov érdekében tett, akinek ügyét ebben az időben Pétervárra tették át (lásd a 100. jegyzetet). — *82*

[117] M. I. Tugan-Baranovszkij „Gyári törvényhozásunk fejlődése" c. és P. B. Sztruve „A munkaidőt szabályozó 1897 június 2-i törvény és a szeptember 20-i rendeletek" c. előadásáról van szó. Az előadások a Szabad Közgazdasági Társulat III. (mezőgazdasági statisztikai és politikai gazdaságtani) szekciójában 1897 december 6-ra voltak kitűzve. Az előadások téziseit tartalmazó programot nem sikerült felkutatni.

Sztruve Lenin által említett ugyanilyen tárgyú cikkének — amelyet a cenzúra törölt — a „Novoje Szlovo" 1897-es évfolyamának novemberi számában „A belpolitikai élet folyó kérdései" c. rovat szokásos szemléjeként kellett volna megjelennie. — *83*

[118] *Braun H.* (1854—1927) — szociálpolitikai kérdésekkel foglalkozó író, az „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik" („A szociális törvényhozás és statisztika archívuma")

szerkesztője és kiadója. Nincs megállapítva, hogy milyen fordításról van szó. — *84*

[119] M. A. Lozinszkij „A paraszti földtulajdon és a lemorzsolódásának megelőzését célzó rendszabályok" c. előadásáról van szó, amelyet a Szabad Közgazdasági Társulat III. szekciójában, 1897 december 13-án tartott. Az előadást és az előadást követő vitát röviden ismerteti „A Császári Szabad Közgazdasági Társulat Munkái" c. folyóirat 1898. évi március—áprilisi, 2. száma. — *84*

[120] Amint a levélből látjuk, Leninnek még nem volt tudomása arról, hogy a „Novoje Szlovo" decemberi füzetét elkobozták és a folyóiratot betiltották.

„Belpolitikai szemlén" azokat a cikkeket kell érteni, amelyeket Sztruve a „Novoje Szlovo" folyóirat „A belpolitikai élet napi kérdései" c. rovatába írt. — *84*

[121] *Juzsakov Sz. N.* (1849—1910) — a liberális narodnyikok egyik ideológusa és a „Russzkoje Bogatsztvo" egyik vezetője. Nézeteit Lenin következő műveiben bírálja: A „Kik azok a »népbarátok« és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?" (1894) c. könyv második (mindeddig fel nem kutatott) részében, a „Gimnáziumi gazdaságok és javító gimnáziumok" és „A narodnyik tervkovácsolás gyöngyszemei" c. cikkekben (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 64—72. és 479—512. old.). — *84*

[122] Lenin a következő könyvre gondol: „A pénzforgalom reformja Oroszországban. A Császári Szabad Közgazdasági Társulat III. szekciójának előadásai és vitái". Gyorsírói jelentés, Szentpétervár 1896.

A III. szekció ülésszaka 1896 március második felében és április elején ült össze és ezen L. V. Hodszkij professzor előadást tartott „Az oroszországi ércpénzforgalom helyreállításának kérdéséről" V. I. Kaszperov pedig „A küszöbönálló pénzreform gazdasági jelentősége" címmel tartott előadást. Lozinszkij a Hodszkij előadását követő vitában szólalt fel. — *84*

[123] Krupszkaja száműzetési idejét nem rövidítették meg. Mint Lenin menyasszonyának megengedték neki, hogy Jenyiszejszk kormányzóság Susenszkoje falujában lakjon, ahová 1898 május 7-én érkezett meg. Lenin száműzetésének be-

fejezése után Krupszkaja kénytelen volt száműzetése hátralevő évét Ufában tölteni. — *85*

[124] *Krupszkaja Jelizaveta Vasziljevna* (1842—1915) — N. K. Krupszkaja édesanyja, együtt élt lányával és Leninnel a száműzetésben és az emigrációban; segített nekik a forradalmi munkában, különböző megbízatásokat teljesített, őrizte az illegális irodalmat, üzeneteket vitt a börtönbe letartóztatott elvtársaknak. Mindig gondoskodott Leninről, aki igen figyelmes volt iránta. — *85*

[125] A „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjtemény kiadásának tervéről van szó. A gyűjteménybe a következő cikkek kerültek: „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez (Sismondi és hazai sismondistáink)", „Az 1894/95-ös kusztárösszeírás Perm kormányzóságban és a »kusztár«-ipar általános kérdései", „A narodnyik tervkovácsolás gyöngyszemei", „Melyik örökségről mondunk le?" és „Gyári statisztikánk kérdéséhez (Karisev professzor újabb statisztikai hőstettei)" (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 121—268., 365—477., 479—512., 513—561. old.; 4. köt. 1953. 1—37. old.). — *86*

[126] Lenin és Fedoszejev levelezése elkallódott. — *88*

[127] I. A. Juhockijról van szó, aki már a moszkvai toloncházban kampányt indított Fedoszejev ellen és azzal vádolta, hogy száműzöttek számára gyűjtött pénzt eltulajdonított. Juhockij, akit Fedoszejevvel együtt Verholenszkbe száműztek, ott tovább intrikált Fedoszejev ellen, noha a vád teljesen alaptalan volt. Ez volt egyik fő oka Fedoszejev tragikus halálának.

Juhockij I. A. — közlekedési kalauz volt a novorosszijszki kikötő főmérnöki irodájánál. 1895-ben tartóztatták le Odesszában, 1897 elején pedig Kelet-Szibériába száműzték 5 évre. — *88*

[128] Az ismertetés, amelyet Lenin Bogdanov „A közgazdaságtudomány rövid összefoglalása" c. könyvéről írt, a „Mir Bozsij" c. folyóirat 1898 áprilisi számában jelent meg (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 38—47. old.). — *91*

[129] *A dada* — Varvara Grigorjevna Szarbatova, aki mintegy 20 évig élt az Uljanov-családnál. — *91*

[130] Lenin Gogol „A revizor" c. vígjátékának alakjára, Ivan Kuzmics Spekin postamesterre utal, mégpedig a postamester és a polgármester közt a vígjáték első felvonásában folyó beszélgetése során elhangzó következő mondatokra: „Kár, hogy ön nem olvassa a leveleket. Egyes részletek igazán pompásak. Csak a minap egy hadnagy egy bálját írta le a barátjának. Higgye el, hogy gyönyörű volt. »Édes barátom — így szól a levél — én itt a mennyországban élek, sok itt a szép lány, szól a muzsika, lebeg a zászló . . .« Igazán az a fiatalember annyi érzéssel írt." Ezzel az utalással Lenin nyilván figyelmeztetni akarta M. T. Jelizarovot, hogy óvatosabb legyen a levelezésben. — *91*

[131] *„Russzkaja Miszl"* („Orosz Gondolat") — liberális narodnyik irányzatú havi folyóirat, 1880-tól jelent meg. Az 1905-ös forradalom után a kadet párt lapja lett és Sztruve szerkesztésében jelent meg; 1918 derekán betiltották.

Lenin a „Russzkaja Miszl" 1897 decemberi, 12. számában megjelent „Belpolitikai szemle" c. cikk következő mondatára utal: „A »Szin Otyecsesztvá«-ban, amely a mai narodnyikok szerve . . ." — *91*

[132] Sz. Bulgakov „A piac a tőkés termelésben. Elméleti tanulmány" c. könyvéről van szó. Lenin ezt a könyvet „Megjegyzés a piacelmélet kérdéséhez. (Tugan-Baranovszkij úr és Bulgakov úr vitájával kapcsolatban)" c. cikkében (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 48—58. old.) bírálta meg.

Bulgakov Sz. N. — „legális marxista", aki Tugan-Baranovszkijjal és Sztruvéval együtt átpártolt a „Marx-kritikusok" soraiba, majd pedig a marxizmustól az idealizmus felé fordult. Az 1905-ös forradalom leverése után miszticizmusba esett, amely akkor érte el tetőfokát, amikor a pravoszláv gondolat harcos teológusának szerepében lépett fel. Az Októberi Forradalom után Bulgakov emigrált. — *94*

[133] Lenin egyik 1897 augusztusi levelében, amely elkallódott, nyilván írt arról, hogy levelet kapott Vanyejevtől, amelyben beszámolt a jenyiszejszki kerületi rendőrfőnök törvénytelen cselekedeteiről, aki a Vanyejev tulajdonát képező vadászfegyver beszolgáltatását követelte. — *94*

[134] *Engberg O. A.* — a Putyilov gyár munkása; a forradalmi munkában való részvételért 1897 októberében Kelet-

Szibériába száműzték, s itt rendőri felügyelet alatt állott; száműzetését Susenszkoje faluban töltötte. — *94*

135 „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez" c. cikkben Lenin azzal kapcsolatban eszközölte a következő levélben is (lásd 97. old.) megemlített javításokat, hogy a cikket újra kiadták a „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjteményben. — *95*

136 Lenin „Az 1894/95-ös kusztárösszeírás Perm kormányzóságban és a »kusztár«-ipar általános kérdései" c. cikkére utal (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 365—477. old.). — *95*

137 „A narodnyik tervkovácsolás gyöngyszemei" és a „Melyik örökségről mondunk le?" c. cikkeket Lenin utólag bevette a „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjteménybe (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 479—512. és 513—561. old.).

Lenin kis cikke, amelyről itt szó van, nem jelent meg. Lehetséges, hogy A. A. Mikulin „Herszon kormányzóság és a nyikolajevi katonai kormányzóság odesszai városparancsnokság területének gyáripara és kézművesipara" c. könyvéről van szó, amely 1897-ben jelent meg Odesszában. Lenin ezt a könyvet „Gyári statisztikánk kérdéséhez (Karisev professzor újabb statisztikai hőstettei)" c. könyvében idézi (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 1—37. old.). — *95*

138 A „Novoje Szlovo" nevű folyóiratról van szó, amelyet a cári kormány 1897 decemberében betiltott. — *98*

139 A szóban forgó könyv valószínűleg vegyi tintával írt levelet tartalmazott. — *99*

140 Adam Smith könyvét Lenin nem fordította le. Lehet, hogy nem tudta, milyen könyv fordítására kap megbízást, mert a későbbi levelekben (lásd 105. old. és más oldalak) csak Sidney és Beatrice Webb „Az angol trade-unionizmus elmélete és gyakorlata" c. könyvének fordításáról beszél. — *99*

141 A „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjtemény kiadásáról van szó. — *102*

142 A száműzetésben Lenin Krupszkajával együtt lefordította orosz nyelvre Sidney és Beatrice Webb „Az angol trade-

unionizmus elmélete és gyakorlata" c. könyve első kötetét és szerkesztette a második kötet fordítását. — *105*

[143] *A. I. és N. I. Véretyennyikov* — Lenin unokafivérei anyai ágon. A. I. Veretyennyikov ebben az időben komolyan beteg volt, ezért csodálkozott Lenin, amikor közölték vele, hogy munkát vállalt. — *107*

[144] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvén végzett munkájára utal. — *110*

[145] Annak a kérvénynek a kéziratát, amelyet Lenin a jenyiszejszki kormányzóhoz intézett, hogy a Krupszkajával való házasságkötéshez szükséges bizonyítvány kiadását sürgesse, az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik. A házasságkötés 1898 július 10-én történt. — *112*

[146] Az említett levél, amelyet Lenin M. A. Uljanovának írt, elkallódott. Lenin 1898 május 20-a és 30-a között utazott Minuszinszkba. Nyilván erre az időre esik az a gyűlés, amelyet a „Narodnaja volja" hívei és a marxisták tartottak egy politikai száműzött társuk, Rajcsin száműzött szökésével kapcsolatban (lásd a 88. jegyzetet). — *114*

[147] *Jefimov M. D.* — a jekatyerinoszlavi (most Dnyepropetrovszk) dél-oroszországi Alekszandr-gyár munkása; 1894-ben belépett a gyár első szociáldemokrata tanulókörébe, amelyet G. D. Lejtejzen vezetett. A kör aktív tevékenységet fejtett ki a gyár munkásai között. 1895 április 19-én május elsejei összejövetelt szervezett az úgynevezett „Monasztiri erdőben". Amikor 1895 augusztusában a kör tagjait letartóztatták, Jefimovnak sikerült elrejtőznie. 1897 július végén letartóztatták, és ugyanez év októberében 3 évre száműzték Kelet-Szibériába. — *116*

[148] Lenin Sidney és Beatrice Webb „Az angol trade-unionizmus elmélete és gyakorlata" c. könyve első kötetének fordítására és „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvének megírására gondol. — *116*

[149] *Szergej Ivanovics* — Sz. I. Mickevics (1869—1944) — forradalmi tevékenységét a 80-as évek végén kezdte. 1893-ban belépett a marxisták moszkvai tanulókörébe, amellyel Lenin

1894-ben kapcsolatban volt. Ennek a körnek a segítségével sokszorosították a „Kik azok a »népbarátok« és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?" c. brosúrát. 1894 decemberében Mickevicset letartóztatták, 1897-ben pedig 5 évre a Jakut területre száműzték; mintegy fél esztendeig az arany lelőhelyeken volt orvos, majd az igazgatóság javaslatára orvosi állást vállalt a Jakut terület legészakkeletibb részén, a Kolima határterületen. 1903-ban visszatért a száműzetésből, és éveken keresztül végzett illegális pártmunkát Tverben, Moszkvában, Nyizsnyij-Novgorodban, Szarátovban; dolgozott bolsevik lapokba. Mickevics tevékeny részvevője volt három orosz forradalomnak. A polgárháború évei alatt számos arcvonal egészségügyi alakulatában dolgozott. 1921-től szakszervezeti munkát végzett. Mickevics tevékeny részt vett a Forradalmi Múzeum megszervezésében, és 1924-től 1934-ig a múzeum igazgatója volt. Élete utolsó éveiben irodalmi munkásságot fejtett ki. Szerzője a „Forradalmi Moszkva" c. emlékiratoknak. Azok a levelek, amelyeket Lenin és Mickevics a száműzetés alatt váltottak egymással, elkallódtak. — *119*

150 *Apollinarija Alekszandrovna* — A. A. Jakubova (Kuba, Lirocska) (1870—1913), szociáldemokrata; Kelet-Szibériába telepítették ki a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" ügyéből kifolyóan; Lenin és Krupszkaja közeli barátja. Egy időben az „ökonomistákkal" rokonszenvezett, és a „Rabocsaja Miszl" c. napilap egyik szervezője volt (lásd Lenin és Jakubova levelezését a „Leninszkij Szbornyik" XIII. kötetében, 92—112. old. (oroszul)). Az OSZDMP II. kongresszusa után a mensevikekhez csatlakozott; később átpártolt a bolsevikokhoz. — *119*

151 *Lepesinszkij P. N.* (1868—1944) — a Kommunista Párt régi tagja. Jenyiszejszk kormányzóság Minuszinszk kerületében töltött száműzetése alatt találkozott és került kapcsolatba Leninnel. Száműzetése letöltése után 1900-ban Pszkovban lakott, ahol Lenin megbízásait teljesítette; tevékeny részt vett az „Iszkra" szervezésében és terjesztésében. 1902-ben tagja volt az OSZDMP II. kongresszusa egybehívására alakult Szervező Bizottságnak. 1903-ban kitelepítették Kelet-Szibériába, ahonnan ugyanabban az évben megszökött és 1905 decemberéig Svájcban élt. Tevékenyen részt vett a III. pártkongresszus előkészítésében. Az 1905—1907-es, első orosz forradalom alatt forradalmi munkát végzett Jekatye-

rinoszlavban és Pétervárott. Tevékenyen részt vett a Februári és az Októberi Forradalomban. Az Októberi Forradalom után az OSZFSZK közoktatásügyi népbiztossága kollégiumának tagja, Turkesztán közoktatásügyi népbiztoshelyettese, egyik szervezője a párttörténet anyaga összegyűjtésére, feldolgozására és kiadására alakult bizottságnak (Isztpart), valamint a forradalom harcosai megsegítésére alakult nemzetközi bizottságnak, később pedig a Történelmi Múzeum és a Forradalmi Múzeum igazgatója. Szerzője „A fordulóponton" c. emlékiratoknak. 75. születésnapjára a Munka Vörös Zászlórendjével tüntették ki. — *119*

[152] *Lengnyik F. V.* (1873—1936) — A Kommunista Párt régi tagja. 1896-ban belépett a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" szervezetbe, nemsokára letartóztatták, kb. két évig tartották börtönben, azután 3 évre Kelet-Szibériába száműzték. Részt vett az „Iszkra" szervezésében. Az OSZDMP II. kongresszusán távollétében megválasztották a Központi Bizottságba és a Párttanácsba. Az 1905-ös forradalom után Oroszország számos városában végzett forradalmi munkát. Az Októberi Forradalom után felelős állásokat töltött be a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsban, a Munkás-Paraszt Felügyelet Népbiztosságán és a Külkereskedelmi Népbiztosságon; részt vett Oroszország Villamosítási Tervének (GOELRO) kidolgozásában. A XII., XIII., XIV. és XV. pártkongresszuson az OK(b)P Központi Ellenőrző Bizottságának tagjává választották. — *119*

[153] *Rosztkovszkij J. P.* — mint a pétervári egyetem hallgatója részt vett a forradalmi munkában; 1896-ban letartóztatták a pétervári „Harci Szövetség" ügyében és forradalmi felhívások terjesztése miatt, ezenkívül vádat emeltek ellene a „Narodnaja volja" szervezet nyomdája ügyében; 1898-ban 3 évre Kelet-Szibériába száműzték; később a szociálforradalmárok pártjához csatlakozott. — *119*

[154] *Grigorjeva N. A.* — egyike az első munkásnőknek, akik a munkásmozgalomnak szentelték életüket; 1891—1892-ben szociáldemokrata irányzatú tanulókört szervezett és a „Központi Munkáskörben" a viborgi városrészt képviselte; a „Narodnaja volja" szervezet nyomdájában dolgozott. 1893-ban Narvában letartóztatták és 1895-ben 5 évre Kelet-

Szibériába száműzték; később belépett a szociálforradalmárok pártjába. — *119*

155 Az *„ismerős"* — N. L. Mescserjakov (1865—1942), hivatásos forradalmár, a Kommunista Párt régi tagja. Forradalmi tevékenységét mint a „Narodnaja volja" szervezet tagja kezdte; 1894-ben szakított a narodnyik irányzattal, 1901-ben belépett „Az Orosz Forradalmi Szociáldemokraták Külföldi Ligájá"-ba, 1902-ben az „Iszkra" képviselőjeként utazott Moszkvába; tagja volt az OSZDMP Moszkvai Bizottságának, a Központi Vidék Területi Irodájának, az OSZDMP Moszkvai Bizottsága irodalmi és lektor-csoportjában dolgozott. Többször letartóztatták, börtönbüntetéssel sújtották, kétszer volt szibériai száműzetésben. A februári forradalom után tagja a krasznojarszki pártbizottságnak és elnöke a Munkásküldöttek Moszkva kormányzósági Szovjetjének. Az Októberi Forradalom után a „Pravda" szerkesztő bizottságának tagja, a Centroszojuz (a Szövetkezeti Központ) vezetőségi tagja, az Állami Kiadó szerkesztő bizottságának elnöke. 1927—1938-ban a „Kis Szovjet Enciklopédia" főszerkesztője és a „Nagy Szovjet Enciklopédia" helyettes főszerkesztője; 1939-től pedig a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja. — *121*

156 *Nágya barátnője* — A. I. Csecsurina, aki a kilencvenes évek elején Krupszkajával együtt tanítónő volt Pétervárott a szmolenszki (a Névai Sorompón túli) vasárnapi esti iskolában. — *121*

157 Sz. M. Friedmanról van szó, akinek a címére irodalmat és pénzt küldtek a száműzöttek részére. Az a „história", amelyről Lenin beszél, Sz. G. Rajcsin szökésével volt kapcsolatos (lásd a 88. jegyzetet), akinek Friedman beleegyezése nélkül ez utóbbi címére pénzt küldtek külföldről. Ezzel kapcsolatban a minuszinszki száműzöttek felszólították a többi száműzöttet, hogy ne éljenek többé ezzel a címmel, nehogy a rendőrség gyanúját ráirányítsák. — *121*

158 *Marija Germanovna* — M. G. Gopfengaus, N. J. Fedoszejev barátnője. Lenin az ő közvetítésével levelezett Fedoszejevvel. Gopfengaus, amikor hírét vette Fedoszejev öngyilkosságának, agyonlőtte magát. — *123*

159 Lenin engedélyt kapott, hogy fogai gyógykezelésére Minuszinszkba utazzék. Lenin három napot töltött Minuszinszk-

ban, augusztus 10-től 12-ig. Augusztus 12-én kérvényt nyújtott be a jenyiszejszki kormányzónak, hogy egy hétre Krasznojarszkba utazhasson fogai kezelése végett, tekintettel arra, hogy Minuszinszkban nincsenek tapasztalt orvosok. Lenin ezt az utazást arra akarta felhasználni, hogy megismerkedjék a krasznojarszki szociáldemokraták munkájával, és találkozzék Kraszikov száműzöttel és barátaival.

Lenin az engedélyt megkapta és szeptember 11-én Susenszkojéból Krasznojarszkba utazott (lásd ebben a kötetben 500—501. old.). — *124*

160 *Ob* — vasúti állomás az Ob-folyó bal partján. Minthogy a folyón át nem vezetett vasúti híd, a gyorsvonatok abban az időben csak Ob állomásig közlekedtek. — *124*

161 Lásd a 142. jegyzetet. — *124*

162 Lásd a 127. jegyzetet. — *125*

163 Lenin levelének ez az egész bekezdése először az Isztpart 1923-ban kiadott „Fedoszejev Nyikolaj Jevgrafovics" c. gyűjteményben jelent meg. 1923. 184. old. — *125*

164 G. M. Krzsizsanovszkij és Z. P. Nyevzorova esküvőjéről van szó. — *125*

165 Lásd a 100. jegyzetet. — *126*

166 A „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjtemény kiadásáról van szó. — *126*

167 Lenin „Gyári statisztikánk kérdéséhez (Karisev professzor újabb statisztikai hőstettei)" c. cikkére utal (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 1—37. old.). A „Mir Bozsij" és a „Naucsnoje Obozrenyije" c. folyóiratokban a cikk nem jelent meg, hanem a „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjteményben közölték.

„Mir Bozsij" („A Világ") — liberális irányzatú irodalmi és népszerű-tudományos havi folyóirat; Pétervárott jelent meg 1892-től 1906-ig. 1898-ban ebben a folyóiratban jelent meg Lenin tollából Bogdanov „A közgazdaságtudomány rövid összefoglalása" c. könyvének recenziója (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 38—47. old.). 1906-tól 1908-ig a folyóirat „Szovremennij Mir" címmel jelent meg.

„*Naucsnoje Obozrenyije*“ („Tudományos Szemle“) — havi folyóirat; Pétervárott jelent meg 1894-től 1903-ig. A lapban egyes marxista cikkeket is közöltek. Száműzetése alatt Lenin a következő cikkeit helyezte el ebben a folyóiratban: „Kritikátlan kritika (P. Szkvorcov úr cikkéről: „Árufetisizmus“, „Naucsnoje Obozrenyije“ 1899. 12. sz.)“, „Megjegyzés a piacelmélet kérdéséhez (Tugan-Baranovszkij úr és Bulgakov úr vitájával kapcsolatban)“ és „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez“ (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 625—650. old.; 4. köt. 1953. 48—58. és 68—88. old.). — *126*

168 A „*Nénike*“ — A. M. Kalmikova (1849—1926), részt vett a közéletben és a politikai életben; marxista és népszerűtudományos irodalmat adott ki. A kilencvenes években tevékeny részt vett a kultúrmunkában Pétervárott, előadásokat tartott a munkások esti iskolájában, és a Szabad Közgazdasági Társulat pétervári művelődési bizottságában dolgozott. Szoros kapcsolatot tartott a „Munka Felszabadítása“ csoporttal és a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására“ szervezettel. Később minden erejéből segítette az „Iszkrá“-t és a „Zarjá“-t, megszervezte anyagi támogatásukat. Lenin nagy bizalommal és tisztelettel viseltetett iránta; fennmaradt néhány levél, amelyet Lenin az „Iszkra“ időszakában írt neki (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1956. 153—157. és 163—165. old.; 36. köt. 1958. 100—101. old.). — *126*

169 Lenin Sidney és Beatrice Webb „Az angol trade-unionizmus elmélete és gyakorlata“ c. könyvének fordítását 1898 augusztus 16-án küldte el (lásd ebben a kötetben 124. old.). — *128*

170 *Lepesinszkaja O. B.* (szül. 1871-ben) — a Kommunista Párt régi tagja; 1897-től 1900-ig férjével, P. N. Lepesinszkijjel együtt szibériai száműzetésben volt, mint felcser dolgozott Kuraginszkoje faluban (Jenyiszejszk kormányzóság). 1903-tól 1906-ig emigrációban élt Genfben, az emigráns bolsevikok csoportjában dolgozott. 1906-ban visszatért Oroszországba, Orsában élt, ahol tevékeny részt vett a forradalmi mozgalomban; később Moszkvában és a Krímben működött mint orvos. 1919-től a taskenti és a moszkvai egyetemen, valamint moszkvai biológiai és orvosi tudományos kutatóintézetekben végzett pedagógiai és tudományos

munkát. A Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának rendes tagja. 1949 óta a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának Kísérleti Biológiai Intézetében vezeti az élő anyag fejlődésének osztályát. Lenin-renddel és a Munka Vörös Zászlórendjével tüntették ki.

Lenin és O. B. Lepesinszkaja együttes utazásáról lásd P. Lepesinszkij „A fordulóponton" c. könyvét. 1955. 95—96. old. (oroszul). — *129*

[171] *Kurnatovszkij V. K.* (1868—1912) — hivatásos forradalmár, Lenin fegyvertársa; diákkorában részt vett a „Narodnaja volja" csoport tanulóköreiben és aktív propagandamunkát folytatott a munkás tanulókörökben; 1889-ben letartóztatták és Arhangelszk kormányzóságba száműzték; a száműzetés letöltése után, 1892-ben, Zürichbe utazott és belépett a „Munka Felszabadítása" csoport helyi szervezetébe. Amikor 1897-ben visszatért Oroszországba, a határon letartóztatták és száműzték Kelet-Szibériába. Itt találkozott Leninnel. A száműzetés letöltése után, 1900 őszén, a párt megbízásából Tifliszbe költözött. Itt értékes segítséget nyújtott a grúz szociáldemokratáknak a lenini iszkrás vonal végrehajtásában. 1903-ban letartóztatták és Jakutijába száműzték; 1905-ben Csitában végzett pártmunkát; 1906-ban a katonai bíróság halálra ítélte, majd életfogytiglani kényszermunkára változtatta az ítéletet. Ugyanebben az évben Kurnatovszkij külföldre szökött. 1910-ben nagyon betegen érkezett Párizsba és itt újra találkozott Leninnel.

Az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik azoknak a kérdéseknek fotokópiáját, amelyeket Lenin az 1905-ös csitai forradalmi eseményekről írásban tett fel a süket Kurnatovszkijnak Párizsban (lásd „Leninszkij Szbornyik" XXV. köt. 300. old., oroszul). — *129*

[172] N. Sz. Szohanszkaja írónő könyvéről van szó (írói neve: Kohanovszkaja); könyvét A. I. Uljanova-Jelizarova arra használta fel, hogy vegyi tintával a sorok között levelet küldjön Leninnek. — *129*

[173] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvének első fejezeteire utal; a könyvet a levelekben röviden „piacok"-nak nevezi. — *132*

[174] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. A nagyipar belső piacának kialakulása" c. könyve 1899 március végén jelent meg M. I. Vodovozova kiadásában (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956.). — *133*

[175] A „Nacsalo" 1899. évi 3. számában Lenin önálló cikként közölte „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" III. fejezetének első hat paragrafusát „Hogyan szorítja ki a kapitalista gazdaság a robotgazdaságot a mai orosz mezőgazdaságban" címmel. A cikkhez a szerkesztőség a következő megjegyzést fűzte: „Ez a cikk részlet a szerzőnek az oroszországi kapitalizmus fejlődésével foglalkozó nagyobb tanulmányából." — *134*

[176] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyve előszavához utólag kiegészítést írt, amely Postscriptum (utóirat) formájában jelent meg. — *134*

[177] „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyv tartalomjegyzékét nem rövidítették. — *134*

[178] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvének szerzői korrektúráját A. I. Uljanova-Jelizarova végezte. A statisztikai táblázatok korrektúrájának munkájába bevonták V. A. Jonov statisztikust.

1899 január 25-i levelében Anna Iljinyicsna ezt írja húgának, Marija Iljinyicsnának:

„Némileg rendbehoztam a Vologya könyvének nyomásával kapcsolatos dolgokat (főleg azért utaztam); különböző részleteket megbeszéltem Vagy. An.-nal (Jonovval. — *Szerk.)*, aki a könyv korrektúráját végzi — kiválasztottuk a papírt, a táblázatok betűtípusát stb. Az utolsó korrektúrát mi fogjuk átnézni Mityával. Nagyon szeretném, ha ő (Lenin. — *Szerk.)* meg lenne elégedve ezzel a kiadvánnyal, de ez bizony nem könnyű, amikor az ember nem jártas az ilyesmiben és a nagy távolság miatt nem is tud mindent levélben tisztázni, hanem találgatásokra van utalva. — *135*

[179] Nyilván M. T. Jelizarovnak a vasárnapi esti munkásiskolában tartott előadásairól van szó. — *138*

[180] A jelzett levelet nem sikerült felkutatni. Lenin, amint azt 1898 november 11-i leveléből tudjuk, megkapta „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjteményes kötetének szer-

zői példányait és arra kérte M. A. Uljanovát, hogy küldje el őket ismerőseinek. — *139*

[181] *Grigorjev M. G.* („Jegorics") — szociáldemokrata; 1889-ben letartóztatták Fedoszejev kazanyi forradalmi tanulókörében való részvétele miatt; Nyizsnyij-Novgorodban Lalajanccal együtt kapcsolatba lépett az ottani marxistákkal; 1890-ben tízhónapi börtönbüntetésre ítélték, amelyet a „Kreszti" nevű börtönben töltött le. Amikor 1891-ben visszatért Nyizsnyij-Novgorodba, a következő ottani marxistákkal tartott fenn kapcsolatot: P. N. Szkvorcov-Sztyepanov, I. P. Goldenberg, A. A. Vanyejev, M. A. Szilvin, Sz. I. Mickjevics, L. B. Kraszin és mások. Grigorjev Szamárában, ahol rendőri felügyelet alatt volt, a marxisták szamárai tanulókörében dolgozott és munkatársa volt a „Szamarszkij Vesztnyik"-nek. 1896 májusában ismét letartóztatták és 1897 végén 4 évre Arhangelszkbe száműzték. Lásd Grigorjev következő cikkeit: „Emlékezés Fedoszejev kazanyi tanulókörére (1888—1889)" — megjelent a „Proletarszkaja Revoljucija" 1923. évi 8. (20.) számában; és „A nyizsnyiji marxisták 1889—1894-ben" — megjelent a „Proletarszkaja Revoljucija" 1924. évi 4. (27.) számában.

A Grigorjevnek írt levél, amelyet Lenin említ, elkallódott. — *139*

[182] „*A »Naucsnoje Obozrenyijé«-be író szamárai*" — P. P. Maszlov. — *139*

[183] *A német szociáldemokraták stuttgarti kongresszusa* 1898 október 3 és 8 között zajlott le. Ezen a kongresszuson érintették először — a távollevő Edward Bernstein nyilatkozatának felolvasásával kapcsolatban — a német szociáldemokráciában jelentkező revizionizmus kérdését. A nyilatkozat felett megindult vitában Bebel és Kautsky a Bernstein elleni eszmei harc mellett foglaltak állást, és ellenezték, hogy vele szemben szervezeti rendszabályokat alkalmazzanak. A kongresszus kisebbsége, Parvusszal és Rosa Luxemburggal az élen, keményebb álláspontot foglalt el.

Nincs megállapítva, hogy a „Frankfurter Zeitung" melyik cikkéről van szó. — *139*

[184] A „Vlagyimir Iljin. Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjtemény Vodovozova kiadásában, 1200 példányban jelent meg. — *140*

[185] A következő, 1898 december 12-i levélből látható, hogy ez a levél, amelyhez Lenin a „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjtemény sajtóhibáinak jegyzékét mellékelte, elveszett a postán. Lenin később csak „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez" c. cikkben eszközölt javításokat, amely „Az agrárkérdés" c. gyűjtemény első részében, 1908-ban jelent meg. — *141*

[186] *Malcsenko A. L.* — technológus mérnök; részt vett a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" alapításában; 1895 december 9-én letartóztatták és 1897 januárjában 3 évre Arhangelszk kormányzóságba száműzték. Később eltávolodott a forradalmi tevékenységtől. — *142*

[187] *Jergin A. A.* — a „Narodnaja volja" csoport pétervári illegális nyomdájának, az úgynevezett lahtai nyomdának egyik szervezője. Ebből a nyomdából számos kiáltvány került ki és itt nyomták Lenin „A gyári munkásokon behajtott bírságokról szóló törvény magyarázata" c. brosúráját is. Jergin — amint azt maga mondja el vallomásában — a „Narodnaja volja" szervezetben dolgozott és közel került a szociáldemokraták nézeteihez. 1895 decemberében letartóztatták a pétervári szociáldemokrata szervezet ügyében. A nyomdának 1896 júniusában bekövetkezett lebukása után Jergint ebben az ügyben is vád alá helyezték, és kéthetes börtön után 8 évi kelet-szibériai száműzetésre ítélték. — *145*

[188] *Frelih N. N.* — ügyvéd; 1894-ben Pétervárott kapcsolatban volt a „Narodnaja volja" csoportjával és részt vett a kiáltványok kiadásában; letartóztatták, és 1898-ban 5 évi kelet-szibériai száműzetésre ítélték. — *145*

[189] *Zmejev V. J.* — a pétervári volt Goldberg-gyár munkása; részt vett a pétervári „Harci Szövetség" munkájában; szoros kapcsolatot tartott fenn Krzsizsanovszkijjal. 1896-ban átköltözött Novgorodba és tevékeny részt vett a „Harci Szövetség" novgorodi nyomdájának szervezésében; 1897-ben letartóztatták, és 1898-ban Kelet-Szibériába száműzték 5 évre. — *145*

[190] *Aljuskevics N. O.* („Vegyész") — 1892-től fogva tevékeny részt vett a pétervári forradalmi tanulókörökben, erélyes

propagandát folytatott a munkások között; lengyelből lefordította oroszra a „Mit kell tudnia és megjegyeznie minden munkásnak" c. brosúrát, amelyet sokszorosított példányokban kiadott. 1893-ban letartóztatták és vád alá helyezték a „Központi Munkáskör" szervezése ügyében; később Novgorodban részt vett a novgorodi nyomda szervezésében, ezért 1897-ben újra letartóztatták, és 1898-ban 5 évi kelet-szibériai száműzetésre ítélték. — *145*

[191] *Talalajev V. T.* — a kilencvenes évek közepén Pétervárról Novgorodba száműzték. Szoros kapcsolatban állt a pétervári „Harci Szövetség" tagjaival. Aljuskeviccsel és Zmejevvel együtt nyomdát szerelt fel, hozzákezdett a „Tribun" c. újság és egyéb kiadványok nyomásához. Ebben a nyomdában nyomtatták a következő kiadványokat: „A Központi Szövetséges Munkáspénztár alapszabályai", egy Talalajev által írt kiáltvány, „Igaz Ügy", „Bejelentés az Új Tengernagyi Hivatal munkásainak" stb. 1897 második felében Talalajevet letartóztatták, és 1898-ban kitelepítették Kelet-Szibériába. — *145*

[192] *Tyutrjumova-Abramovics R. A.* (1865—1920) — 1886-ban a pétervári diákok ügyében letartóztatták és Kazanyba száműzték, ahol rendőri felügyelet alá helyezték; 1887-ben külföldre emigrált, 1892-ben a szociáldemokratákhoz csatlakozott. Külföldről való visszatérése után, 1897-ben letartóztatták, és a külföldi forradalmi körökben való részvétel miatt 5 évi kelet-szibériai száműzetésre ítélték; 1905 után visszatért Európai-Oroszországba, csatlakozott a bolsevikokhoz és részt vett a pártmunkában. Öngyilkossággal vetett véget életének. — *145*

[193] *Gorev (Goldman) B. I.* — a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" tagja; 1897-ben letartóztatták; 1899-ben kitelepítették Olekminszkba; a száműzetés befejezése után, 1902 végén külföldre utazott, és itt kapcsolatba lépett az iszkrás központtal. A Szervező Bizottság tagjaként tevékeny részt vett a II. kongresszus összehívásában, beutazta Oroszország számos városát. Közvetlenül a kongresszus előtt a határon letartóztatták. 1905 tavaszán szabadult ki, utána mint a bolsevik Központi Bizottság megbízottja és az OSZDMP Pétervári Bizottságának tagja vett részt a munkában. Az 1905-ös forradalom alatt tagja a munkásküldöttek szovjetje végrehajtó

bizottságának, a reakció éveiben pedig likvidátor-mensevik. 1920-ig volt mensevik, azután szakított a mensevizmussal, eltávolodott az aktív politikától, életét a pedagógiai munkának szentelte. — *145*

[194] A következő levélből kitűnik, hogy Leninnek és Krupszkajának megengedték, hogy Minuszinszkba utazzanak. Nyilván 1898 december 24-én vagy 25-én érkeztek Minuszinszkba és Krzsizsanovszkijéknél és Sztarkovéknál szálltak meg. 1899 január 1-ig maradtak. — *149*

[195] Ezeket a javításokat „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyv előszavába nem vezették be. — *150*

[196] A kézirat (a tisztázat) 44. oldala Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyve első kiadása 20. oldalának felelt meg (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 43. old.). Leninnek ezt a javítását nem vezették be sem az első, sem a következő kiadásokba. — *150*

[197] *T. B.* — M. I. Tugan-Baranovszkij — „Az orosz gyár a múltban és a jelenben" c. könyv szerzője. — *150*

[198] *Bulgakov Sz. N.* — „A piac a tőkés termelésben. Elméleti tanulmány" c. könyv szerzője. — *150*

[199] *Krasznopjorov I. M.* — a hatvanas évek raznocsinyec értelmiségének egyik képviselője, aki részt vett az 1863. évi „kazanyi összeesküvésben". A „kazanyi összeesküvés" célja az volt, hogy a kazanyi és a szomszédos kormányzóságokban fellázítsák a parasztokat, és ezáltal elvonják a lengyelországi felkelés leverésében részt vevő katonaság egy részét. Az akció előkészítése már a legelején meghiúsult a diákkör egyik tagjának árulása folytán.

Miután Krasznopjorov 1867-ben megszabadult a rendőri felügyelet alól, egy ideig a szamárai, majd pedig a tveri zemsztvo statisztikai osztályát vezette; 1886-tól a „Russzkije Vedomosztyi" munkatársa volt. — *151*

[200] „*Zsizny*" („Az Élet") — havi folyóirat; Pétervárott adták ki 1897-től 1901-ig; 1902-ben külföldön jelent meg. 1899-től kezdve a „legális marxisták" lapja.

A „Zsizny"-ben jelent meg Lenin „Kapitalizmus a mezőgazdaságban (Kautsky könyvéről és Bulgakov úr

cikkéről)" c. cikke, amelynek a „Nacsaló"-ban kellett volna megjelennie, és „Válasz P. Nyezsdanov úrnak" c. cikke (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 101—159. és 160—166. old.). — *153*

[201] Lenin a népszerű német „Reclam"-cégre gondol, amely több ezer irodalmi könyvet adott ki (Universal-Bibliothek) darabonként 20 pfennigért. — *153*

[202] M. I. Uljanovának írt levelezőlap, amelyet Lenin Susenszkojében írt meg. Az utóiratból látjuk, hogy Lenin a levelezőlapot magával vitte Minuszinszkba, és csak december 28-án küldte el. — *154*

[203] Sztruve 1898 december 7-i előadásáról van szó, amelyet „Az orosz hűbéri gazdaság fejlődésének fő mozzanatai a XIX. sz. elején, 1861-ig" címmel tartott a moszkvai jogi társulatban. Az előadást a „Russzkije Vedomosztyi" 1898 december 9-i, 279. számában ismertették.

Hogy Fedoszejev a jobbágyrendszer hanyatlásának okairól milyen nézeteket vallott, arra csupán a ránk maradt „Történelmi helyreigazítás" c. cikkéből következtethetünk. Ez a cikk a „Szamarszkij Vesztnyik" 1897 január 16-i és 17-i számában és az Andrejevszkijnek írt levélben jelent meg, amelynek címe: „Honnan és hogyan jött létre az orosz munkásosztály?" (lásd a „Fedoszejev Nyikolaj Jevgrafovics" c. gyűjteményt, 1923. 145—154. old., oroszul). Fedoszejevnek erről a kérdésről írt fő művét nem találták meg. — *155*

[204] Lenin Tugan-Baranovszkij „A modern Anglia ipari válságai, e válságok oka és hatása a nép életére" c. könyvére utal. — *156*

[205] P. Lepesinszkij „Fordulóponton" c. könyvében leírja, hogyan töltötte Lenin és a többi elvtárs Minuszinszkban a szilvesztert. — *157*

[206] 1898 december 19-én a moszkvai egyetem aulájában lezajlott vitáról van szó, ahol Tugan-Baranovszkij „Az orosz gyár a múltban és a jelenben" c. disszertációját védte, amellyel a politikai gazdaságtan doktora tudományos fokozatának elnyerésére pályázott. — *159*

[207] Ez a kiegészítés, amelyet Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" II. fejezetéhez fűzött, nyilván a V. V. (V. P. Voroncov) „A kapitalizmus jövője" c. munkájával kapcsolatos jegyzet (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 180. old.). — *159*

[208] A csomagot Lenin rokonai küldték Susenszkojéba. Marija Alekszandrovna Uljanova ezt írja erről lányának Marija Iljinyicsnának: „Vologyának Susába sakkot és Nágyának édességet küldtem december 17-én, arra számítva, hogy az ünnepekre, legkésőbb azonban újévre megkapják, de csak egy hónap múlva, január 17-e körül kapták meg a csomagot." — *160*

[209] A. A. Vanyejev kérvényt nyújtott be az irkutszki főkormányzóhoz, hogy egy enyhébb éghajlatú helyre tegyék át, mire áthelyezték az Irkutszk kormányzósági Tunkába. Csak ismételt kéréssel és külön orvosi bizonyítvánnyal sikerült elérni, hogy Vanyejev a Minuszinszk kerületi Jermakovszkoje faluba kerüljön, ahol három és fél hónap múlva meghalt. — *161*

[210] A „Nacsalo" c. folyóirat megjelenését a „Russzkije Vedomosztyi" 1899 január 14-i, 14. számában hírdették. — *168*

[211] Amint a következő levélből kitűnik, R. Gvozgyev „A kulákuzsora s társadalmi és gazdasági szerepe" c. könyvéről van szó. Lenin recenzióját a „Nacsalo" 1899. évi 3. száma közölte (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 61—63. old.). — *168*

[212] Vanyejevet betegsége miatt nem telepítették át Anciferszkojéba. — *168*

[213] *Mahnovec V. P.* (Akimov) (1872—1921) — az „ökonomizmus" egyik ideológusa, a mensevikek jobbszárnyához tartozott. 1898-ban Kelet-Szibériába száműzték. Innen megszökött, majd Svájcba emigrált, és belépett „Az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségé"-be; az OSZDMP II. kongresszusán ő vezette a „Rabocseje Gyelo" jobboldali szárnyát. — *168*

[214] *Arefjev V. Sz.* — forradalmi tevékenységét a kilencvenes évek elején kezdte, 1894-ben letartóztatták és először

Vjatkába, majd pedig Minuszinszk kerület Kazacsinszkoje falujába száműzték. Vjatkában a „Vjatszkaja Gazeta" és a „Vjatszkij Kraj" nevű lapokba dolgozott, Szibériában pedig a „Vosztocsnoje Obozrenyije" és a „Szibirszkaja Zsizny" nevű lapokba. Ezért száműzték Kazacsinszkojéba. Írásait „Az orosz földrajzi társaság kelet-szibériai osztályának közlönyé"-ben és más kiadványokban is elhelyezte. Oroszországba való visszatérése után a szociálforradalmárok pártjához csatlakozott. — *169*

[215] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyve VII. fejezetéhez készített mellékletekről van szó: „Az európai-oroszországi gyáripar statisztikai adatainak összesítése" és „Európai-Oroszország legfontosabb gyáripari központjai" (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 617—618. old. és 619—623. old.). — *170*

[216] „Szamárai szellemen" a „szamáraiak" (a „Szamarszkij Vesztnyik" szerkesztősége) állásfoglalása értendő, akik a „Novoje Szlovó"-t és szerkesztőségét (Sztruve és Tugan-Baranovszkij) liberalizmussal vádolták. — *170*

[217] Lenin „Az M. O. Wolf könyvkereskedési társulat irodalmi, tudományos és bibliográfiai közleményei"-nek egyik számát küldte vissza, nyilván a sorok között vegyi tintával írt levéllel. Konspiratív céllal írta, hogy a „Közleményeket" visszakérték. — *173*

[218] Lenin recenziójáról van szó, amelyet Parvus „A világpiac és a mezőgazdasági válság. Közgazdasági tanulmányok" c. könyvéről írt. A recenzió a „Nacsalo" 1899. évi 3. számában jelent meg (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 59—60. old.). — *173*

[219] *V. A.* — V. A. Jonov statisztikus, aki Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyve statisztikai táblázatait korrigálta. — *175*

[220] A következő levélből kitűnik, hogy A. I. Uljanova-Jelizarova ezt a brosúrát azért küldte Leninnek, hogy megmutassa, milyen betűtípussal szedik „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvet. — *175*

[221] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyv II. fejezetében elhelyezett „ »A« és »B« táblázat diagramm-

jára" gondol (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 132. és 133. oldal között). — *176*

[222] Nincs megállapítva, hogy milyen „másik" statisztikusról van szó. — *176*

[223] *A kiadó* — A. N. Potreszov, aki Leninnek írt levelében bírálta Lenin „Melyik örökségről mondunk le?" c. cikkét. Lenin részben egyetértett vele és azt írta válaszlevelében, hogy cenzurális meggondolásokból vont párhuzamot Szkalgyinnal, Csernisevszkij és elvbarátai helyett (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1956. 9—10. old.). — *176*

[224] Úgy látszik, L. Martov leveléről van szó, aki Potreszovtól ugyanolyan tartalmú levelet kapott, mint Lenin. A „burzsoá felfogás" vádja, amelyről Lenin levelében beszél, nyilván a „szamáraiaktól" származik. Többek között Maszlov cikket közölt a „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. évi 3. számában „A naturális gazdaság idealizálása" címmel. Az e cikkhez fűzött jegyzetben Maszlov ezt írta: „A termelőknek mint ilyeneknek érdekképviseletét a nincstelen termelők ideológusai örökölték, akik tovább fejlesztették és tudományosan megalapozták Csernisevszkij alapvető eszméit. Ezért semmiképpen nem érthetünk egyet Vlagy. Iljinnel („Gazdasági tanulmányok és cikkek"), aki a nincstelen termelők ideológiáját a hatvanas évek liberális felvilágosítói »örökségének« tekinti. A burzsoá »felvilágosítóktól« a burzsoá »felvilágosítók« örököltek és örökölhettek. Talán nagy tisztesség, ha valaki a minden tiszteletet megérdemlő felvilágosítók »örökösének« számít, de mit tehetünk, ha a polgári és nem polgári felvilágosítókban csak az a közös, hogy ezek is, amazok is haladók, és egy irányba — nyugat felé tekintenek?!" — *176*

[225] Lenin a „Melyik örökségről mondunk le?" c. cikk V. fejezetére utal: „Mihajlovszkij úr szerint a »tanítványok« lemondanak az örökségről" (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 553—561. old.).

Mihajlovszkij N. K. (1842—1904) — a liberális narodnyik irányzat tekintélyes ideológusa; alapítója és szerkesztője a „Russzkoje Bogatsztvo" c. folyóiratnak, amelynek hasábjain ádáz vitát folytatott a marxistákkal; ezenkívül még a következő folyóiratoknak volt tekintélyes munkatársa: „Otyecsesztvennije Zapiszki", „Szevernij Vesztnyik",

„Russzkaja Miszl". N. K. Mihajlovszkij jellemzését lásd Lenin Művei. 20. köt. 1955. 110—114. old. — *176*

[226] *Szilvin M. A.* (1874—1955) — a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" egyik tagja, 1901-től a lenini „Iszkra" híve. Illegális irodalom szállításával és titkos nyomda szervezésével foglalkozott; számos bolsevik kiadványba dolgozott, a cári hatóságok üldözték, 5 évig ült magánzárkában, kétszer száműzték Szibériába. 1908-ban abbahagyta a politikai tevékenységet. Az Októberi Forradalom után az OSZFSZK Közoktatásügyi Népbiztosságán dolgozott, 1923-tól pedig a társadalombiztosítás vonalán; pedagógiai tevékenységet is kifejtett. — *177*

[227] Pontosan nincsen megállapítva, hogy „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" VII. fejezetéhez milyen kiegészítést küldött Lenin. Könnyen lehetséges, hogy a VII. fejezet utolsó előtti bekezdéséhez fűzött megjegyzésről van szó, amelyben Lenin megállapítja az ipar kapitalista formái és fejlődési fokai marxi osztályozásának helyességét, szemben azzal az osztályozással (Held és Bücher kutatásai), „amely összekeveri a manufaktúrát a gyárral, és a felvásárlónak végzett munkát az ipar külön formájaként kezeli" (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 561. old.). — *177*

[228] Sidney és Beatrice Webb „Az angol trade-unionizmus elmélete és gyakorlata" c. könyve első kötetének fordításáért járó honoráriumról van szó. A fordítás O. N. Popova kiadásában, 1900-ban jelent meg. — *177*

[229] Nyilván az „Oroszország kereskedelme és ipara. Útmutató kereskedők és gyárosok számára" c. könyv recenziójáról van szó. A recenzió a „Nacsalo" 1899. évi 3. számában jelent meg (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 64—67. old.). — *178*

[230] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvét ugyanazzal a betűtípussal szedték, mint Ribot „Affektív emlékezőképesség" c. könyvének 24. oldalát. A könyvet mintaképpen küldték el Leninnek. — *178*

[231] Lenin „Megjegyzés a piacelmélet kérdéséhez (Tugan-Baranovszkij úr és Bulgakov úr vitájával kapcsolatban)" c.

cikkére utal, amely a „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. évi 1. számában jelent meg (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 48—58. old.). Sztruve válaszcikkét — „A piac kérdése a kapitalista termelésben (Bulgakov könyvével és Iljin cikkével kapcsolatban)" a „Naucsnoje Obozrenyijé"-nek ugyanabban az első számában tették közzé.

A piacelmélet kérdése élénk polémiát váltott ki, amelyben részt vettek A. Izgojev, P. Nyezsdanov, B. Avilov és P. Szkvorcov is. Lenin a „Naucsnoje Obozrenyije" 8. számában közölte „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez" c. cikkét (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 68—88. old.). Sztruve visszatartotta e cikk közlését, nyilván ismét abból a célból, hogy „Válasz Iljinnek" c. cikkét a „Naucsnoje Obozrenyijé"-nek ugyanabban a számában közölhesse. A vita tovább folytatódott. A „Zsizny" 1899. évi 12. számában megjelent P. Nyezsdanov „Vita a piackérdésről" és Lenin „Válasz P. Nyezsdanov úrnak" c. cikke (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 160—166. old.). — *178*

[232] „*Novoje Vremja*" („Die Neue Zeit") — a német szociáldemokrácia folyóirata; megjelent Stuttgartban 1883-tól 1923-ig. A folyóirat előfizetését engedélyezték ugyan Oroszországban, de gyakran elkobozták, ha a címzett politikailag megbízhatatlannak számított. Lenin hozzátartozóinak szóló leveleiben a folyóirat címét konspirációs okokból oroszul írta („Novoje Vremja"). A folyóiratot Lenin hozzátartozói a maguk moszkvai címére fizették elő, és úgy küldték Leninnek Susenszkojéba. — *179*

[233] A kormányzósági zemsztvók kiadásában megjelenő mezőgazdasági szemlék egyikéről van szó. Leninnek „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyve megírásához volt szüksége a szemlékre. — *179*

[234] Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. mű V. fejezetében elhelyezett táblázatra utal, amely az iparok kategóriáira vonatkozik (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 352. old.). Ezt a táblázatot Lenin tanácsát követve, a legkisebb betűtípussal (nonpareille-lel) szedték. — *180*

[235] „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. mű II. fejezetének 2. pontjában elhelyezett táblázatról van szó, amely az osztásföld területének a gazdák különböző csoportjai közötti megoszlását mutatja és az ugyanennek a fejezetnek

első pontjában elhelyezett táblázatról, amely Tauria kormányzóság dnyepri kerülete példáján illusztrálja a középső csoport kiszorítását (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 75. és 67. old.). — *180*

[236] „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. mű előszavát csak a Postscriptummal (utóirattal) toldotta meg Lenin (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 6—9. old.). Erről Lenin 82. levelében ír (lásd 189. old.). — *180*

[237] Lenin „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez" c. cikkéről van szó, amelyet a „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. évi 8. számában közöltek. Ebben a cikkben Lenin nem „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. művére hivatkozik, tekintettel a mű megjelenési idejének bizonytalanságára, hanem „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez" c. cikkére, amely a „Gazdasági tanulmányok és cikkek" c. gyűjteményben megjelent. — *180*

[238] M. T. Jelizarov részt vett egy szimultán sakkjátékban s egy játszmában legyőzte Laskert, az ismert német sakkozót, aki 1898 január végén és február elején Moszkvában tartózkodott. — *182*

[239] „Igazhitűek"-en nyilván a „szamáraiak" értendők (lásd az 55. jegyzetet). — *182*

[240] Lenin „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez" c. cikkére utal (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 68—88. old.). — *184*

[241] Krzsizsanovszkij és Sztarkov nem kapták meg az engedélyt arra, hogy Minuszinszkből Susenszkojéba költözzenek a nyári hónapokra. — *188*

[242] A „Közlemények" c. bibliográfiai folyóirat nyilván a sorok közt vegyi tintával írt levelet tartalmazott. — *189*

[243] A levélhez csatolt sajtóhiba-jegyzékből kitűnik, hogy Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" II. és III. fejezeteinek szűzlevonataira utal. — *189*

[244] A címeket az egyes fejezetek részletes tartalmával együtt közölték. — *189*

[245] K. Kautsky „Die Agrarfrage" („Az agrárkérdés"). 1899. c. könyvéről van szó. Lenin erről a könyvről recenziót írt, amelyet a „Nacsalo" 1899. évi 4. száma közölt (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 89—95. old.); ennek a könyvnek a kivonata megjelent a „Leninszkij Szbornyik" XIX. kötetében. Az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik e könyv Lenin jegyzeteivel ellátott példányát. — *189*

[246] Turuhanszkba Lenin Martovnak írt; a Lenin és Martov között a száműzetés alatt folytatott levelezés elkallódott. — *192*

[247] Azokról a sztrájkokról van szó, amelyek 1899-ben Pétervár, Moszkva, Odessza, Kiev, Harkov 30 főiskolájában folytak le.

A finnországi zavargások a finnországi alkotmány 1899 február 3-án (15-én) történt hatálytalanítása miatt törtek ki. — *192*

[248] A „Nacsalo" c. folyóiratról van szó. — *193*

[249] M. T. Jelizarov megnyert egy játszmát M. I. Csigorin kiváló orosz sakkbajnok ellen. — *195*

[250] A „Praktyicseszkaja Zsizny" c. folyóiratot, valamint I. F. Cion „A nihilisták és a nihilizmus" c. könyvét nyilván arra használták fel, hogy Leninnek vegyi tintával írt leveleket küldjenek. — *195*

[251] *Avilov B. V.* — szociáldemokrata; forradalmi munkát végzett Harkovban, Pétervárott, Asztrahanyban, Kalugában, Moszkvában. 1918-tól eltávolodott a politikai élettől. Avilov tollából származik Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyvének recenziója, amely az „Obrazovanyije" 1899. évi 10. számában jelent meg.

Lenin levelében Avilov cikkéről van szó, amely „A »gazdasági harmónia» új kísérlete (N. Kablukov. „Az oroszországi parasztgazdaság fejlődésének körülményeiről". Moszkva 1899)" címmel a „Nacsalo" 1899. évi 1—2. számában jelent meg. — *196*

[252] Sz. Bulgakov „A mezőgazdaság kapitalista fejlődésének kérdéséhez" c. cikke a „Nacsalo" 1899. évi 1—2. számában jelent meg. — *196*

[253] Lenin a „Kapitalizmus a mezőgazdaságban (Kautsky könyvéről és Bulgakov úr cikkéről)" című két cikkben (első és második cikk) elemezte és bírálta Bulgakov nézeteit. Mivel a „Nacsaló"-t 1899 júniusában betiltották, a cikkek a „Zsizny" 1900. évi 1. és 2. számában jelentek meg (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 101—159. old.).

Hogy Lenin milyen nagy jelentőséget tulajdonított Bulgakov-ellenes cikkeinek, láthatjuk Potreszovnak 1899 április 27-én írt leveléből (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1956. 14—20. old.). — *198*

[254] Lenin Susenszkojéba várta M. A. Uljanovát és A. I. Uljanova-Jelizarovát. — *198*

[255] A „Kapitalizmus a mezőgazdaságban" c. cikk jóval később (1900 január—februárjában) jelent meg, mint „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban". A szóban forgó hivatkozásokat ezért nem törölték. — *199*

[256] Lenin csak 1899 szeptember elején fogott hozzá S. és B. Webb „Az angol trade-unionizmus elmélete és gyakorlata" c. könyve második kötete fordításának szerkesztéséhez. A munkát 1900 január 19-én fejezte be. A kötet 1901 novemberében jelent meg O. N. Popova kiadásában. — *201*

[257] Sztruve többek között azért adta át a „Naucsnoje Obozrenyijé"-nek Lenin „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez" c. cikkét, mert a „Nacsalo" helyzete a folyóirat 1899 áprilisi számának elkobzása folytán bizonytalanná vált. — *201*

[258] Bulgakov „A mezőgazdaság kapitalista fejlődésének kérdéséhez" c. cikkének egyik jegyzetéről van szó, amelyben a szerző visszautasítja a Zusammenbruch (a szocialista forradalom) marxista elméletét.

Nem sokkal ezelőtt Bernstein hasonló bírálattal lépett fel „Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie" („A szocializmus előfeltételei és a szociáldemokrácia feladatai") címmel 1899-ben megjelent revizionista könyvében. — *202*

[259] Leninnek „A kapitalizmus a mezőgazdaságban" c. második Bulgakov elleni cikkéről van szó (lásd a 253. jegyzetet).

A 98. és 99. levélből kitűnik (223. és 224. old.), hogy Lenin ezen a cikken utólag javításokat eszközölt. — *202*

[260] N. K. Mihajlovszkij irodalmi szemléjéről van szó, amely az 1899. évi „Russzkoje Bogatsztvo" 4. számában jelent meg „Irodalom és élet" címmel. Lenin a szemlének arra a részére utal, amelyben Mihajlovszkij a „Nacsalo" és a „Zsizny" irányzatát bírálja. — *202*

[261] A „Kapitalizmus a mezőgazdaságban" második cikkének a végén nincs ilyen megjegyzés. Lehetséges, hogy Lenin erről a cikk első változatában beszélt. — *202*

[262] Lenin a „Kapitalizmus a mezőgazdaságban" második cikkére utal. — *203*

[263] A *„tanítványok"* — Marx és Engels követői. A XIX. sz. kilencvenes éveiben ezt a kifejezést használták a marxisták legális megjelölésére. — *204*

[264] A. Bogdanov 1897-ben megjelent „A közgazdaságtudomány rövid összefoglalása" c. könyvéről van szó. Leninnek erről a könyvről írt recenziója a „Mir Bozsij" 1898. évi 4. számában jelent meg (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 38—47. old.). — *205*

[265] „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez (Sismondi és hazai sismondistáink)" c. cikkről, valamint a „Válasz P. Nyezsdanov úrnak" c. cikkről van szó, amely a „Zsizny" 1899. évi, decemberi füzetében (12. sz.) jelent meg (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 121—268. old.; 4. köt. 1953. 160—166. old.). — *206*

[266] Az utalás, amelyről Lenin beszél, a „Válasz P. Nyezsdanov úrnak" c. cikk elején írt következő mondat: „Ami a többi kérdést illeti, amelyeket P. Nyezsdanov úr a piacelmélettel és különösen P. B. Sztruve nézeteivel kapcsolatban felvetett, csak utalok arra a cikkemre, amelyben Sztruvénak válaszoltam („Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez"; a cikknek a „Naucsnoje Obozrenyijé"-ben való megjelenése a szerzőtől független okok folytán húzódott el)" (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 160. old.). — *206*

[267] Tugan-Baranovszkij „Marx elvont kapitalizmus-elméletének fő hibája" c. cikkével Lenin külön cikkben nem foglalkozott. Csak a „Kritikátlan kritika" utolsó bekezdéséhez fűzött

jegyzetében beszél erről a cikkről (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 650. old.). De 1899 június 27-én Potreszovhoz intézett levelében ezt írja: „Ami az orosz tanítványok »szédítő felfedezéseit« és újkantizmusát illeti, felháborodásom egyre fokozódik. Elolvastam Tugan-Baranovszkijnak a »Naucsnoje Obozrenyije« 5. számába írt cikkét... Az ördög tudja, miféle buta és nagyképű sületlenség ez! Marx tanításának történelmi tanulmányozása nélkül, újabb kutatások nélkül, a sémákba becsúszott hibák alapján (az értéktöbbletráta önkényes megváltoztatása), egy egészen kivételes esetnek általános szabállyá való emelése alapján (a munka termelékenységének növekedése a termék értékének csökkenése *nélkül*: abszurdum, mihelyt általános jelenségnek vesszük), ennek alapján »új elméletről«, Marx tévedéséről, átdolgozásról beszélni... Nem, nem tudom elhinni, hogy — mint Ön írja — Tugan-Baranovszkij egyre inkább Genossévá (elvtárssá. — *Szerk.)* válik" (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1956. 22. old.). — *208*

268 Plehanov „Beiträge zur Geschichte des Materialismus" („Adalékok a materializmus történetéhez"). 1896. c. könyvéről van szó. Lenin erre a könyvre hivatkozik „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez" c. cikkében is, amikor Sztruvénak a „kritikai filozófiáért" való rajongásáról és Marx tanítványainak arról a sikertelen próbálkozásáról beszél, hogy Marx elméletét az újkantizmussal termékenyítsék meg (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 76. old.). — *208*

269 Bogdanov „A történelmi természetszemlélet alapelemei" c. könyvének recenziójáról van szó, a recenziót G-d írta.

Nem tudjuk, megírta-e Lenin a válaszcikket erre a recenzióra. Az, hogy Bogdanov könyvét megkapta Szibériában, kitűnik 1908 február 25-én Gorkijhoz intézett leveléből, amelyben ezt írja: „Bogdanov filozófiai munkáit a »Történelmi természetszemlélet« című energetikai könyvétől kezdve kísértem figyelemmel, — ezt a könyvét szibériai tartózkodásom alatt tanulmányoztam. Bogdanovnak akkori álláspontja csak átmenet volt más filozófiai nézetekhez" (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 462. old.).

Leninnek 1899 június 27-én Potreszovhoz intézett leveléből tudjuk, hogy Lenin abban az időben arra gondolt, hogy a könyvet Bogdanov fedőnéven Plehanov írta (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1956. 24. old.). — *208*

[270] „*Credo*" — hitvallás, program, valamely világnézet kifejtése. Ezen a címen vált ismertté az a kiáltvány, amelyet az „ökonomisták" csoportja tett közzé (Sz. N. Prokopovics, J. D. Kuszkova és mások, akik később kadetok lettek). Lenin éles hangú leleplező tiltakozást írt az „ökonomisták" nézetei ellen. A „Tiltakozást" megvitatta és egyhangúlag elfogadta a 17 marxista politikai száműzött értekezlete, melyet Lenin hívott össze Jermakovszkojéban (Minuszinszk kerület). (A száműzöttek értekezletéről lásd Lepesinszkij „Fordulóponton" c. emlékiratait.) A „Tiltakozás" 1899 augusztus végén vagy szeptember elején íródott (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 167—183. old.).

Lenin a „Credó"-ra vonatkozó részletes véleményét nyilván egy vegyi tintával megírt levélben küldte el. — *211*

[271] „1900 január 29" — az a nap, amikor letelt Lenin száműzetése. — *212*

[272] Lenin Bulgakov „Az okság törvénye és az ember cselekvési szabadsága" és Sztruve „Még egyszer a szabadságról és szükségszerűségről" c. cikkeire utal, amelyek a „Novoje Szlovo" 1897. évi májusi (8.) számában jelentek meg. Mindkét cikk annak a Kant, Stammler, Simmel és mások filozófiájának kérdései körül zajló vitának a folytatása, amely 1896—1897-ben Sztruve és Bulgakov között a „Voproszi Filoszofii i pszihologii" hasábjain folyt. Stammlerről Lenin „Kritikátlan kritika" c. cikkében (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 649., 650. old.), valamint 1899 június 27-én Potreszovhoz intézett levelében (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1956. 23. old.) beszél. — *213*

[273] Szkvorcov „A piacok kérdéséhez (Pjotr Sztruve úr „A piac kérdése a kapitalista termelésben" c. cikkével kapcsolatban)" c. cikkéről van szó, amely a „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. évi 7. számában jelent meg. — *213*

[274] Lenin a „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez" c. cikkére utal (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 68—88. old.). — *213*

[275] A Lenin meglátogatására tervbe vett susenszkojei utazásról van szó. Az említett távirat elkallódott. — *214*

[276] Edward Bernstein „Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie" („A szocializmus

előfeltételei és a szociáldemokrácia feladatai") című, 1899-ben megjelent könyvéről van szó. Lenin véleményét erről a könyvről lásd 1899 szeptember 1-i levelében (ebben a kötetben 222. old.). — *218*

277 *A német szociáldemokrácia hannoveri kongresszusa* 1899 szeptember 27 és október 2 (október 9 és 14) között zajlott le. A fő napirendi kérdésben — „A párt alapelvei és taktikája ellen intézett támadások" — a kongresszus Bernstein revizionista nézetei ellen foglalt állást, de nem bírálta behatóbban a bernsteinizmust. — *219*

278 Sem e cikkek kéziratát, sem levonatait nem sikerült felkutatni. A cikkeknek nyilván a „Nacsaló"-ban kellett volna megjelenniük, de a cári kormány ezt a folyóiratot 1899 júniusában betiltotta. Tudunk Leninnek egy a száműzetés alatt írt kisebb cikkéről, amelyben „Egy újsághír margójára" címmel (1897 szeptember) Levitszkijnek „A népi élet egyes kérdéseiről" c., a „Russzkije Vedomosztyi" 1897 augusztus 30-i, 239. számában megjelent cikkét bírálja (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 324—331. old.).

Levitszkij N. V. — liberális narodnyik, a XIX. sz. kilencvenes éveiben földművelő-arteleket alapított Herszon kormányzóságban. A narodnyikok és eszerek azon a véleményen voltak, hogy a földművelő-artel egyik eszköze a kapitalizmus elhárításának és a „falu szocializálása" békés (osztályharc és forradalom nélküli) megvalósításának. — *220*

279 Nincs megállapítva, hogy Vandervelde melyik könyvéről van szó. — *222*

280 A mozgalomra vonatkozó kérdésekről Lenin és hozzátartozói konspiráció céljából vegyi tintával írtak egymásnak. — *223*

281 Minthogy a kézirat nincs meg, nem sikerült megállapítani, hogy „A kapitalizmus a mezőgazdaságban (Kautsky könyvéről és Bulgakov úr cikkéről)" c. művének második cikkében milyen javításokat eszközölt Lenin. Következő leveléből kitűnik, hogy 1899 szeptemberében küldte el ezeket a javításokat, a cikk pedig 1900 februárjában jelent meg a „Zsizny"-ben. — *223*

[282] A „Sächsische Arbeiterzeitung" megjelölt számai mellékletben hozták Plehanov „Wofür sollen wir ihm dankbar sein? Offener Brief an Karl Kautsky" („Miért legyünk hálásak neki? Nyílt levél Karl Kautskyhoz") c. cikkét, amelyben Plehanov éles kritikával illeti Bernsteint, (Plehanov Művei. XI. köt. 1928. 27—39. old. oroszul). Bernstein „Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie" („A szocializmus előfeltételei és a szociáldemokrácia feladatai") c. könyve utolsó fejezetében egy jegyzetben foglalkozik és vitatkozik Plehanov cikkével. — *223*

[283] Lenin a „Le Mouvement Socialiste" („A szocialista mozgalom") c. folyóiratra utal, amely 1899-től jelent meg Longuet szerkesztésében.

Longuet, Jean (1876—1938) — Karl Marx unokája, Jenny Marx fia; a francia szocialista párt és a II. Internacionálé egyik reformista vezetője. Az első világháborúban pacifista álláspontot foglalt le. — *225*

[284] Ezt a könyvet Anna Iljinyicsna valószínűleg vegyi tintával írt levél továbbítására használta fel; Leninnek az a megjegyzése, hogy „a moszkvai szakmai kongresszusról szóló könyv . . . nagyon érdekes és tanulságos", nyilván a levél tartalmára vonatkozik. — *225*

[285] 1900 január 19-én Krupszkaja a Jenyiszejszk kormányzósági hivatalhoz azzal a kéréssel fordult, hogy saját költségére utazhasson Ufába. Krupszkaja nem várta meg az engedélyt és január 29-én Leninnel együtt elutazott Susenszkojéból. Az utazási engedélyt ugyanaznap megkapta Minuszinszkban.

A Knyipovics-család — Nagyezsda Konsztantyinovna Krupszkaja jó barátai.

Knyipovics N. M. (1862—1939) — abban az időben segédzoológus a pétervári tudományos akadémia zoológiai múzeumában. 1893-ban a pétervári egyetem magántanára lett, de később politikai megbízhatatlansága miatt kizárták a tanárok sorából. Tagja volt Blagojev szociáldemokrata csoportjának, ezért 1887-ben börtönbüntetéssel sújtották és 5 évig rendőri felügyelet alatt állt; 1896-ban a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" ügyében ugyancsak büntetőjogi eljárást indítottak ellene.

Knyipovics kitűnő zoológus; 1935-től a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tiszteletbeli tagja. — *227*

[286] Lenin „Kritikátlan kritika" (P. Szkvorcov úr cikkéről: „Árufetisizmus", „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. évi 12. sz.)" c. cikkéről van szó (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 625—650. old.). — *228*

[287] Sz. N. Prokopovics „A nyugati munkásmozgalom" c. könyvét 1899 május 22-én a pétervári cenzúra-bizottság elnökének határozatára visszatartották; a könyv 1900 januárjában jelent meg. Lenin 1899 végén írta meg Prokopovics könyvének recenzióját. A kézirat eleje és vége hiányzik. Először a recenzió 1928-ban jelent meg a „Leninszkij Szbornyik" VII. kötetében (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 184—194. old.). — *228*

[288] A „Zsizny" 1900. évi 2. számában jelent meg Lenin „A kapitalizmus a mezőgazdaságban (Kautsky könyvéről és Bulgakov úr cikkéről)" c. művének második cikke. Lehetséges, hogy Lenin a levélben az e cikket tartalmazó számot említi. — *229*

[289] Lenin az abban az időben történt letartóztatásokra céloz. — *229*

[290] L. Martovról van szó, aki Szibériából visszatérőben ellátogatott Pszkovba. — *230*

[291] Krupszkajától megtagadták az engedélyt, hogy Ufából átmenjen Pszkovba. Lenin a belügyminisztérium engedélyével (amelyet édesanyja, M. A. Uljanova kérésére kapott meg) 1900 június 7-én anyjával és nővérével, A. I. Uljanova-Jelizarovával együtt Ufába utazott. Lenin július 10-én tért vissza Podolszkba. — *231*

[292] A. N. Potreszovról van szó, akit — amint azt Martov írta — megbíztak, hogy külföldre utazzék, közvetlen kapcsolatot teremtsen Plehanovval és Akszelroddal és tisztázza a német szociáldemokratákkal egy újság Németországban való konspiratív megszervezésének lehetőségét (lásd „Leninszkij Szbornyik". IV. köt. 60. old., oroszul). — *231*

[293] Sztruve „A munkaérték-elmélet alapvető antinómiája" c. cikkéről van szó, amely a „Zsizny" 1899. évi 10. számában

jelent meg. A Sztruve ellen irányuló kis beszúrás, amelyet Lenin a levélben említ, a „Kritikátlan kritika" végéhez fűzött jegyzet (lásd Lenin Művei. 3. köt. 1956. 650. old.). — *231*

[294] A Piszarevről szóló cikket V. I. Zaszulics írta; a cikk a „Naucsnoje Obozrenyije" 1900-as évfolyamának 3., 4., 6. és 7. számaiban jelent meg N. Karelin aláírással (lásd V. I. Zaszulics. Cikkgyűjtemény. 2. köt. [1907.] 223—301. old., oroszul). — *231*

[295] Nincs megállapítva, hogy milyen brosúráról és milyen levonatról van szó. — *232*

[296] Lenin 1900 április 20-án benyújtott egy kérvényt, hogy feleségének, Krupszkajának betegsége miatt másfél hónapra engedélyezzék Ufában való tartózkodását. Kérését visszautasították; később, édesanyja közbenjárására, megkapta az engedélyt.

A kérvény kéziratát az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik. — *233*

[297] Nincs megállapítva, hogy milyen fordításról van szó. — *233*

[298] *Filippov M. M.* — a „Naucsnoje Obozrenyije" szerkesztője. — *233*

[299] A kerületi rendőrfőnök fogadási napja csütörtökön volt. Lenin megkérte édesanyját, szerezze meg neki Pétervárott az engedélyt arra, hogy meglátogathassa Krupszkaját Ufában. M. A. Uljanova az engedélyt megkapta. — *236*

[300] 1900 május 20-án Lenin illegálisan Pétervárra utazott, hogy kapcsolatba lépjen az ottani szociáldemokratákkal. Május 21-én Martovval együtt letartóztatták az utcán, de a nála levő vegyi tintával Plehanovhoz intézett levelet a rendőrség véletlenül nem hívta elő. Május 31-én Lenin kiszabadult, és június 1-én a pétervári politikai rendőrség egyik ügynöke kíséretében megérkezett Podolszkba. — *237*

[301] Nincs megállapítva, hogy Lenin kihez akart utazni Szibériába; de nyilván nem utazott oda, hanem július 10-én

Ufából Podolszkba, 1900 július 16-án pedig külföldre utazott, hogy megszervezze az „Iszkrá"-t. — *238*

[302] 1900-ban Lenin nem lakott Párizsban, és ha volt is ott, akkor csak rövid ideig. Konspirációs okokból azonban Párizson keresztül küldte leveleit Oroszországba. — *239*

[303] Ezt Lenin konspirációs okokból írta. 1900 augusztus végén Nürnbergbe utazott, hogy A. Braun német szociáldemokratával találkozzék, aki az „Iszkra" németországi kiadásának technikai megszervezésében nagy segítséget nyújtott. — *239*

[304] A. I. Uljanova-Jelizarova abban az időben külföldön volt. — *239*

[305] 1900 szeptember elején Lenin nem Párizsban, hanem Münchenben tartózkodott. Párizst konspirációs okokból nevezi meg. — *240*

[306] M. I. Uljanovát 1899 szeptember 30-án letartóztatták és a vizsgálat befejezéséig Nyizsnyij-Novgorodba száműzték; ugyanez év decemberében M. I. Uljanova visszatért Moszkvába. — *240*

[307] Arról a szállítmányozási cégről van szó, amelynek útján Leninnek könyveket küldtek. — *241*

[308] D. I. Uljanov az 1898—1899. években a Moszkva kormányzósági Podolszkban rendőri felügyelet alatt állt. Utána megengedték neki, hogy beiratkozzék a Jurjev-egyetemre, ahol 1901-ben befejezte tanulmányait. — *243*

[309] Lenin nem Prágában, hanem Münchenben lakott. Franz Modraček címét konspirációs célból adta meg. — *245*

[310] A *kínai utazó* — A. P. Szkljarenko, aki abban az időben a mandzsúriai vasutaknál volt alkalmazásban. — *245*

[311] Lenin konspirációs okokból ír „prágaiak"-ról. Abban az időben Münchenben élt. — *248*

[312] Sz. I. Mickjevics ebben az időben Szrednye-Kolimszkban élt; ide száműzték az OSZDMP moszkvai szervezetének mun-

kájában való részvétel miatt. Leninnel való levelezése elkallódott. — *249*

[313] 1900 decemberében Lenin Lipcsébe utazott, hogy az „Iszkra" első számát megjelenése előtt megszerkessze. — *252*

[314] Krupszkaja száműzetése 1901 március 11-én telt le. — *254*

[315] Lenin „A szociálforradalmárok pártjának kiáltványá"-ra utal, amelyet Kraszin útján egy fénykép-albumban juttattak el hozzá. — *255*

[316] Nincs megállapítva, milyen kéziratokról van szó. — *258*

[317] Krupszkaja, amikor Ufából elutazott, néhány napot Moszkvában töltött. — *258*

[318] Lehetséges, hogy a következő két könyv recenziójáról van szó: Sz. N. Prokopovics „A nyugati munkásmozgalom" és Karl Kautsky „Bernstein und das sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik" („Bernstein és a szociáldemokrata program. Ellenbírálat"). A recenziókat Lenin 1899 végén írta, és először 1928-ban jelentek meg a „Leninszkij Szbornyik" VII. kötetében (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 184—194. és 195—207. old.). — *262*

[319] Ezt a címet konspirációs okokból adta meg Lenin. — *263*

[320] Lenin azért utazott Bécsbe, hogy külföldi útlevelet szerezzen Krupszkajának. — *263*

[321] M. I. Uljanovát és M. T. Jelizarovot 1901 március elsejére virradó éjszaka tartóztatták le az OSZDMP moszkvai szervezete ügyében. — *266*

[322] Ezt a levelet átadták a börtönben M. I. Uljanovának, és rajta van a moszkvai Legfelsőbb Bíróság helyettes ügyészének a bélyegzője. — *267*

[323] V. A. Levickijről van szó, az Uljanov-család jó ismerőséről, aki ebben az időben a Moszkva kormányzósági Podolszkban volt tisztiorvos. Lenin rokonainak podolszki nyaralójában ismerkedett meg Levickijjel külföldre való elutazása előtt, és megkérte, írjon az „Iszkra" részére. Az „Iszkra" 1.

számában megjelent egy tudósítás Levickij tollából „A téglaégetők ébredése" címmel. — *271*

[324] *Szibériai barátok* — Krzsizsanovszkij, Sztarkov, Szilvin és más elvtársak, akik Leninnel egy időben voltak száműzetésben. — *271*

[325] M. T. Jelizarov a börtönből való kiszabadulása után bátyjához, P. T. Jelizarovhoz akart utazni Szizranyba. — *274*

[326] M. T. Jelizarov abban az időben a közlekedésügyi minisztérium moszkvai mérnöki tanintézetének hallgatója volt. — *274*

[327] D. I. Uljanov 1901-ben fejezte be tanulmányait a Jurjev-egyetem orvosi karán. — *274*

[328] Krupszkaja 1901 augusztus 2-i levelében (lásd ebben a kötetben 533. old.) ezt írja: „Kb. egy hét múlva rövid időre Svájcba készülünk Vologyával, Anyutához." Lenin október 3-án Zürichben részt vett az „Iszkra" és a „Szocial-Demokrat" külföldi szervezetei képviselőinek tanácskozásán, 1901 október 4-én és 5-én pedig az „Iszkra", a „Szocial-Demokrat", az „Orosz szociáldemokraták külföldi szövetsége", a „Bund" szervezeteinek és a „Borba"-csoportnak „egyesítő" kongresszusán. — *274*

[329] D. I. Uljanov nem kapott engedélyt nővérének, M. I. Uljanovának meglátogatására, azzal az indokolással, hogy ő maga nemrég szerepelt egy politikai pör vádlottjaként. — *275*

[330] *M. V.* — M. V. Zvorikina — M. I. Uljanova gimnáziumi iskolatársnője. Egy időben együtt lakott M. I. Uljanovával Podolszkban. — *276*

[331] *„Öreg barát"* — I. N. Csebotarev, M. T. Jelizarov egyetemi kollégája, az egész Uljanov-család jó ismerőse. — *277*

[332] *„A »szomszéd tanya« lakója"* — A. A. Preobrazsenszkij, tagja a Sornyel-tanyai földművelő településnek, amely néhány versztnyi távolságban volt Alakajevkától, ahol Lenin 1889-től 1893-ig a nyári vakációkat töltötte. Preo-

brazsenszkij később marxista lett, részt vett a forradalmi munkában. — *279*

[333] M. A. Uljanova Szamárában lakott abban az időben, amikor M. I. Uljanova ott töltötte a száműzetését. — *281*

[334] Lenin könyveiről van szó, amelyeket Szibériából Moszkvába küldtek M. A. Uljanovának. Ezeknek a könyveknek egy részét jelenleg az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik. — *283*

[335] *B. R. Y.* — egyezményes betűk; így jelölte meg Lenin az A. I. Uljanova-Jelizarovának külföldre postlagernd (poste restante) küldött leveleket. — *285*

[336] 1902 április 12-én Lenin és Krupszkaja Münchenből Londonba költöztek, az „Iszkra" kiadását oda helyezték át. — *285*

[337] *Alekszejev N. A.* (szül. 1873-ban) — a forradalmi mozgalom aktív részvevője, az SZKP régi tagja; 1897 tavaszán belépett a „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" pétervári szervezetébe. 1898-ban letartóztatták és négy évre Vjatka kormányzóságba száműzték. A száműzetésből 1899 december végén megszökött, s 1905-ig Londonban élt; tagja volt „Az Orosz Forradalmi Szociáldemokraták Külföldi Ligájá"-nak; az OSZDMP II. kongresszusa után a bolsevikokat képviselte Londonban; tevékeny részt vett a párt III. kongresszusának szervezésében, a kongresszus delegátusa volt tanácskozási joggal. Miután 1905 decemberében visszatért Pétervárra, számos bolsevik napilap és folyóirat szerkesztő bizottságának volt tagja, propaganda- és agitációs munkát végzett; 1911-től 1917-ig Szibériában élt és dolgozott. A polgárháború éveiben a Lena folyónál részt vett Kolcsak felszámolásában, 1922 elején Lenin javaslatára központi munkára hívták; dolgozott a Politikai Felvilágosítás Főbizottságában, a Kominternben és más szovjet és pártszervezetekben. Most személyi nyugdíjas, a Lenin-rend tulajdonosa.

Lenin londoni tartózkodásának első idejében felhasználta Alekszejev lakását és címét. — *285*

[338] M. A. Uljanova 1902 nyarán külföldre utazott, hogy Leninnel találkozzék és két hetet töltött Loguivyban (Francia-

ország északi partvidékén) fiával és A. I. Uljanova-Jelizarovával.

1909 április 10-i levelében M. A. Uljanova ezt írta Leninnek: „Készültök-e Észak-Franciaországba, ahol néhány évvel ezelőtt együtt voltunk? Én ott nagyon jól éreztem magam. — *286*

[339] A. I. Uljanova-Jelizarova ebben az időben Drezda környékén lakott. — *288*

[340] 1900 nyarán Lenin M. A. Uljanovával és A. I. Uljanova-Jelizarovával hajón utazott Ufába Krupszkaja meglátogatására. — *288*

[341] Lenin bátyja, Alekszandr Iljics Uljanov fényképeiről van szó. A fényképeket A. I. Uljanova-Jelizarova elküldte Leninnek, mert számolt azzal, hogy a határon letartóztathatják. Leninnek írt levelében, amelynek másolatát a Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik, Anna Iljinyicsna azt kérdi: „Hol tartod a fényképeimet és a papírjaimat, szeretném mindezt megkapni a legközelebbi alkalommal.“ — *290*

[342] D. I. Uljanovot 1902 augusztusában tartóztatták le az Odessza melletti Hadzsi bej öbölben, ahol mint orvos dolgozott; a letartóztatás oka olyan „felhívások terjesztése“ volt, amelyekben „a parasztokat felszólították, hogy csatlakozzanak a munkások forradalmi mozgalmához“. D. I. Uljanovot 3 hét után szabadlábra helyezték. — *292*

[343] 1902 telén D. I. Uljanov feleségével együtt Szamárába utazott. — *294*

[344] Németországban 1902-ben heves harc folyt a kormány által előterjesztett vámtarifa-tervezet körül. A német szociáldemokrácia, Bebellel az élén, erélyesen harcolt a gabonaárak emelése ellen. — *296*

[345] A. I. Uljanova-Jelizarova M. T. Jelizarovval Tomszkból Port Arthurba utazott. — *297*

[346] „*Kinai lakosok*“ — A. I. és M. T. Jelizarov. — *298*

[347] A. I. Uljanova-Jelizarovát nevezi így Lenin. — *298*

[348] Lenin Párizsba utazott; itt az orosz társadalomtudományi főiskolán előadásokat, az orosz politikai emigránsok gyűlésén pedig referátumot tartott az agrárkérdésről.

A Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik ezeknek az előadásoknak rövid vázlatát. Arra vonatkozólag, hogy Lenin ebben az időben Németországba utazott volna, nincsenek adatok. — *298*

[349] F. V. Lengnyikről van szó. — *302*

[350] 1904 januárjában, Kievben, a párt Központi és Kievi Bizottságának ügyében letartóztatták A. I. Uljanova-Jelizarovát, M. I. Uljanovát és D. I. Uljanovot feleségével. — *303*

[351] Erről a kirándulásról Krupszkaja a következőképpen emlékezik meg: „1904 június végén vállunkra vetettük hátizsákjainkat, és csak úgy találomra elindultunk egy hónapra a hegyekbe. Egy hétig Lausanne-ban maradtunk, hogy kissé erőre kapjunk, azután felmásztunk valami hegyre Montreux mellett, s a vadonban, az erdő sűrűjében favágókhoz vetődtünk, akik elmondották, hogyan kerülünk ki az útra, és hol tölthetjük az éjszakát. Aigle-en keresztül leereszkedtünk a Rhône völgyébe. Bex-les-Bainsben meglátogattuk egy barátnőmet, akivel együtt jártam iskolába meg a tanítónőképzőbe, azután sokáig a Rhône mentén mendegéltünk, megtettünk vagy 70 versztet — ez volt utunk legfárasztóbb része. Végül a Gemmipasson keresztül Oberlandba értünk, jártunk a Jungfrau lábánál, azután fájó lábbal és holtfáradtan megpihentünk Iseltwaldban a Brienzer-tó mellett, s itt maradtunk kb. egy hétig. Majd ismét útra keltünk, Interlakenen és Simmentalon át visszatértünk Genfbe. Az 1903—1904-es tél rendkívül nehéz volt, idegeink nagyon kimerültek, minél távolabb akartunk lenni az emberektől, el akartuk felejteni egy időre összes ügyeinket és bajainkat. A hegyek segítettek. A benyomások változása, a hegyi levegő, a magány, az egészséges fáradtság, az egészséges alvás szinte balzsamként hatott Vlagyimir Iljicsre. Újra erős és friss, újra jókedvű volt. Az augusztust Lac de Bret-ben töltöttük, ahol V. I. Bogdanovval együtt elkészítette a mensevikek elleni további harc tervét." — *305*

[352] Képes levelezőlap a Frutigen környéki Kandersteg látképével; itt járt Lenin és Krupszkaja hegyi gyalogtúrája alatt. — *306*

[353] Képes levelezőlap Iseltwald am Brienzersee látképével. — *307*

[354] Hobson „Imperializmus" c. könyvéről van szó. A könyv 1902-ben jelent meg. Lenin fordítása nem jelent meg nyomtatásban, a kézirat meg elkallódott. — *308*

[355] 1907 júniusában és júliusában, az V. (londoni) pártkongresszus után Lenin Stirsuddenben (Finnország) nyaralt N. M. Knyipovics villájában. — *309*

[356] Lenin „A bojkott ellen (Egy szociáldemokrata újságíró jegyzeteiből)" c. cikkére utal (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 1—37. old.). — *311*

[357] A stuttgarti nemzetközi szocialista kongresszus után Lenin 1907 augusztus 24-én visszatért a finnországi Kuokkalába, ahol a „Vaza" nevű villában lakott. — *313*

[358] D. I. Uljanov abban az időben zemsztvo-orvos volt egy Lipityino nevű faluban (Moszkva kormányzóság szerpuhovi járásában, Mihnyevo vasúti állomás mellett). — *313*

[359] A. I. Uljanova-Jelizarova ebben az időben külföldön élt. — *313*

[360] Akkor Kuokkalában lakott A. A. Bogdanov, I. F. Dubrovinszkij, N. A. Rozskov, G. D. Lejtejzen. — *313*

[361] 1907 december elején Lenin kénytelen volt elhagyni Kuokkalát, mert a letartóztatás veszélye fenyegette. Bizonyos ideig Oglbüben, Helsingfors közelében élt, azután külföldre emigrált. Néhány napig Stockholmban tartózkodott, ahol megvárta Krupszkaját, majd egy rövid berlini látogatás után, 1908 január 7-én megérkezett Genfbe. Ez a második emigrációja 1917 áprilisáig tartott. — *315*

[362] Lenin „Az agrárkérdés Oroszországban a XIX. század végén" c. cikkét 1908 nyarán írta az „Enciklopédiai Szótár" számára, amely a Granat testvérek kiadásában jelent meg. A cikket a cenzurális viszonyok miatt nem közölték. A mű először 1918-ban jelent meg Moszkvában, külön brosúrában, a „Zsizny i Znanyije" könyvkiadó kiadásában (lásd Lenin Művei. 15. köt. 1955. 59—141. old.). — *316*

[363] Lehetséges, hogy a „Recs" 1908 január 15-i (28-i), 12. számáról van szó, amelyben megjelent „A bakui szociáldemokraták határozata a kisajátítások és a terror ellen". — *319*

[364] A „Karl Marx (1818—1883). Halálának huszonötéves évfordulójára (1883—1908)" c. gyűjtemény számára Lenin „Marxizmus és revizionizmus" c. cikkét írta (lásd Lenin Művei. 15. köt. 1955. 17—28. old.) — *320*

[365] Lenin a „Société de lecture" nevű genfi klubra utal, amelynek a könyvtárában dolgozott. A könyvtár használata a klubtagsághoz és egy csekély díj fizetéséhez volt kötve. — *320*

[366] A „Zerno" nevű kiadóvállalatról van szó, amelyet M. Sz. Kedrov szervezett 1906-ban. Ez a kiadóvállalat három kötetben ki akarta adni Lenin műveit „12 év" címmel. A három kötetből 1907 november közepén (a borítólapon 1908 szerepel) megjelent az első kötet: „12 év. Cikkgyűjtemény. Első kötet. Két irányzat az orosz marxizmusban és az orosz szociáldemokráciában". Szentpétervár 1908. A kötetet hamarosan elkobozta a rendőrség, de a példányszám jelentős részét sikerült megmenteni, és a könyvet továbbra is terjesztették illegálisan. A tervbe vett második kötet helyett csak a következő gyűjteményt sikerült megjelentetni: Vl. Iljin. „Agrárkérdés". I. rész. Szentpétervár 1908. E gyűjteményes kötet második részét, amelyben megjelent volna „A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es, első orosz forradalomban" c. mű (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 219—445. old.) már a nyomdában elkobozták. Ugyanennél a kiadóvállalatnál jelent meg a Marx halála 25. évfordulójára szerkesztett gyűjteményes kötet, valamint a „Mindenki kalendáriuma az 1908. évre" c. kiadvány, amely tartalmazta Lenin „A stuttgarti nemzetközi szocialista kongresszus" c. cikkét (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 74—86. old.).

A sajtóbizottság a „Zernó"-nak csaknem minden kiadványát elkobozta. Hogy ezt az irodalmat mégis terjeszthessék, az újonnan megjelent könyveket és brosúrákat szétküldték, még mielőtt a cenzúrának bemutatták volna. A „Vperjod" kiadóvállalat betiltása után a „Zerno" lett a párt terjesztő apparátusa. 1908-ban a „Zernó"-t felszámolták, a csendőrök egész legális raktárát megsemmisítették, az

illegálisat pedig a februári forradalom után átvette a párt. Kedrovot a kiadóvállalat tevékenysége miatt több ízben vonták büntetőjogi felelősségre és ítélték hosszabb-rövidebb időre várfogságra. — *320*

[367] *Parvus* — A. L. Gelfand (1869—1924) fedőneve — orosz emigráns, aki a kilencvenes évek végétől fogva a német szociáldemokráciában működött és a balszárnyhoz tartozott. A 900-as évek kezdetétől Parvus részt vett az orosz szociáldemokraták munkájában, közreműködött az „Iszkrá"-ban és a „Zarjá"-ban (Molotov néven). Később a mensevikekhez csatlakozott és az első világháború alatt szélsőséges szociálsoviniszta álláspontot foglalt el. — *320*

[368] Lenin ezt a könyvet „Az agrárkérdés és a »Marx-kritikusok« c. művében idézte (lásd Lenin Művei. 5. köt. 1953. 179. old.). — *321*

[369] Lenin „A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es, első orosz forradalomban" c., 1907 novemberében és decemberében írt művének (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 219—445. old.) kéziratára utal. Ezt a művet felvették Lenin „12 év" c. gyűjteményes műve második kötetének második részébe. Ezt a kötetet a „Zerno" kiadóvállalat adta ki „Agrárkérdés" címmel. De a rendőrség már a nyomdában elkobozta és megsemmisítette a könyvet, s ez 1917-ben jelent meg először. — *324*

[370] *Meskovszkij* — I. P. Goldenberg (1873—1922) fedőneve — 1892-től szociáldemokrata; az OSZDMP II. kongresszusa után — bolsevik. 1904-től 1907-ig tagja a bolsevik kiadványok szerkesztő bizottságának; az V. (londoni) kongresszus után tagja az OSZDMP Központi Bizottságának; 1914-ben a honvédőkhöz csatlakozott, 1917-ben Lenin ellen lépett fel. 1920-ban újra belépett a bolsevik pártba. — *324*

[371] *Lindov* — G. D. Lejtejzen (1877—1919), szociáldemokrata, bolsevik; a forradalmi mozgalomban a kilencvenes évek elejétől kezdve vett részt Jekatyerinoszlavban (most Dnyepropetrovszk), 1905-ig részt vett a külföldi pártszervezetek munkájában, utána Oroszországban dolgozott. Munkatársa volt az „Iszkrá"-nak és a „Zarjá"-nak, valamint a később kiadott illegális és legális bolsevik lapoknak. Az Októberi Forradalom után internacionalista; 1918-ban

belépett a bolsevik pártba; 1919-ben, mint hadseregmegbízott elesett a Keleti Fronton. — *324*

372 *Boncs-Brujevics V. D.* (1873—1955) — a Kommunista Párt régi tagja, az OSZDMP II. kongresszusa után bolsevik. 1903-tól vezette az OSZDMP Központi Bizottságának genfi expedíciós osztályát, megszervezte Genfben az OSZDMP KB-ának könyvtárát és levéltárát; részt vett számos bolsevik kiadvány szervezésében és szerkesztésében. 1917-ben részt vett a Februári és az Októberi Forradalomban. Az Októberi Forradalom első napjaitól 1920-ig a Népbiztosok Tanácsának hivatalvezetője volt; utána gazdasági munkát végzett, főszerkesztője volt a „Zsizny i Znanyije" könyvkiadónak, szervezője és igazgatója az Állami Irodalmi Múzeumnak; élete utolsó éveiben a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Vallás- és Ateizmustörténeti Múzeumát igazgatta. Lenin-renddel tüntették ki. Boncs-Brujevics megírta visszaemlékezéseit Leninről és szerzője számos műnek, amelyekben az oroszországi forradalmi mozgalom történetét, az irodalomtudományi és etnográfiai, valamint a vallás- és ateizmustörténet kérdéseit dolgozta fel.

Nincs megállapítva, hogy Boncs-Brujevics és Lindov (Lejtejzen) között milyen nézeteltérés merült fel. — *324*

373 A levélben valószínűleg a honoráriumról van szó, amelyet Lenin „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban" c. könyve második bővített kiadásáért vett fel. Ez a könyv 1908 márciusában jelent meg a pétervári „Pallada" kiadásában. — *325*

374 Lenin 1908 január első napjaiban járt Lipcsében, amikor Svédországból Genfbe utazott. — *325*

375 Londonban, 1908 májusában Lenin a British Museumban „Materializmus és empiriokriticizmus" c. könyvén dolgozott. Az említett levelezőlap elkallódott. — *327*

376 A „*moszkvai filozófus-kiadó*" — P. G. Dauge (1869—1946), a Lett Szociáldemokrata Munkáspárt egyik alapítója, 1903 óta bolsevik; 1905-től 1907-ig tagja volt az OSZDMP Moszkvai Bizottsága mellett működő bolsevik irodalmi és lektori csoportnak. 1907-től 1912-ig irodalmi és kiadói téren működött; orosz nyelvre fordította és kiadta Engels műveit, kiadta orosz nyelven Joseph Dietzgen

filozófiai műveit és számos marxista filozófiai és publicisztikai művet. Dauge kiadásában jelent meg orosz fordításban a „J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx és mások F. A. Sorgéhoz és másokhoz intézett levelei" c. könyv, amelynek előszavát Lenin írta (lásd Lenin Művei. 12. köt. 1954. 351—371. old.). Dauge anyagi okokból kénytelen volt kiadóját felszámolni. Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. könyve L. Krumbügel „Zveno" nevű könyvkiadó vállalatánál jelent meg. — *327*

377 Lenin „A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es, első orosz forradalomban" c. könyvéről beszél. Lehetséges, hogy meg akarta ismertetni e könyvvel az OSZDMP Központi Bizottsága 1908 augusztusában Genfben összeülő plénumának részvevőit. Nincs megállapítva, hogy teljesítették-e Lenin kérését. — *327*

378 Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. könyvére utal. — *329*

379 *Marija Ivanovna* — M. I. Veretyennyikova, Lenin unokanővére anyai ágon. — *329*

380 *Diablerets* — hegycsoport Svájcban a berni Alpok nyugati részén, Bern, Valais és Vaud kantonok határán; 3246 m magas csúcsa is van. — *331*

381 A. Bogdanovról (A. A. Malinovszkijról) van szó, aki „Vörös csillag" címmel regényt írt a Mars-lakókról, a regény 1908-ban jelent meg. — *332*

382 Lenin 1908 október végén befejezte „Materializmus és empiriokriticizmus. Kritikai jegyzetek egy reakciós filozófiáról" c. művét (lásd Lenin Művei. 14. köt.) — *333*

383 Lenin a Nemzetközi Szocialista Iroda ülésére utazott Brüsszelbe. Lásd erről „A Nemzetközi Szocialista Iroda ülése" c. cikkét (Lenin Művei. 15. köt. 1955. 232—248. old.). — *333*

384 Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. művének kéziratáról beszél, amelyet, amint a levélből látjuk, a Granat testvérek „Enciklopédiai Szótár"-a kiadásában akart megjelentetni.

Az a hír, hogy Granat megvette a mensevikek „Társadalmi mozgalom Oroszországban a XX. sz. elején" c. ötkötetes munkáját, amelyet Martov, Maszlov és Potreszov szerkesztett, pontatlannak bizonyult. A mensevikek ugyan tettek abban az időben egy ajánlatot a Granat kiadóvállalatnak az ötkötetes mű kiadására, de a tárgyalások nem jártak pozitív eredménnyel, és a kiadványt átadták az „Obscsesztvennaja polza" nevű nyomdának. Négy kötet jelent meg. — *334*

[385] A „Materializmus és empiriokriticizmus" első kiadásának szövegéből kitűnik, hogy a „papi maszlag" kifejezést a „fideizmus" kifejezéssel helyettesítették, jóllehet néhány helyen a „papi maszlag" kifejezés megmaradt. Lenin a „varázslás" szót is javasolta a „papi maszlag" helyett. A. I. Uljanova-Jelizarova 1909 január 27-i levelében erre azt válaszolta: „A »varázslás« már elkésett. Dehát vajon jobb-e ez?" A Lenin által itt javasolt jegyzetet az első kiadás előszavába iktatták be és a későbbi kiadásokban is közölték (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 8. old.). — *337*

[386] Az ismerős, akinek Lenin elküdte a „Materializmus és empiriokriticizmus" kéziratát — V. A. Levickij. Lenin nyilván tévedésből említi Krasznojarszkot Ufa helyett, mert oda utazott Podolszkból 1900 nyarán. — *339*

[387] Nincs megállapítva, kiről van szó. — *339*

[388] Lenin Boncs-Brujevicsre utal, aki eleinte a „Vperjod" és a „Znanyije" kiadónál dolgozott, később pedig megalapította a „Zsizny i Znanyije" kiadóvállalatot. — *339*

[389] A „*gazda*" K. P. Pjatnyickij, ügyvezetője a „Znanyije" kiadóvállalatnak, amelynek élén Gorkij állt.

Lenin nyilván A. I. Uljanova-Jelizarova 1908 november 15-i levelére utal. Uljanova-Jelizarova ebben a levélben elmondja, hogy Szkvorcov-Sztyepanov, aki Pétervárra utazott, kérésére felkereste Pjatnyickijt, aki azt mondotta, hogy „feltétlenül" amellett van, hogy a könyvet (a „Materializmus és empiriokriticizmus"-t) a „Znanyije" kiadja, és legkésőbb november 15-én Capriba utazik, hogy személyesen megbeszélje az ügyeket Gorkijjal. Szkvorcov-Sztyepanov azt tanácsolta, várják meg a választ, amely, véleménye

szerint, csak pozitív lehet; mindenesetre azt javasolta, hogy az elintézés meggyorsítása végett kérdezzék meg közvetlenül Gorkijt. — „Haboztam — írja Anna Iljinyicsna —, nem voltam benne biztos, helyes-e írni, amikor a viszony közöttünk így alakult, de mégis úgy határoztam, hogy megkérdezem, mert véget akartam vetni a huzavonának. Rámutatok arra, hogy Pjatnyickij majdnem két hónap óta halogatja a választ és arra kérem Gorkijt, legkésőbb december 1-ig közölje, hogy igen vagy nem."

November 16-i levelében Anna Iljinyicsna közli Leninnel: „Kiderült, hogy Pjatnyickij, akit már kilencszer fogtak pörbe, most minden új kiadási szerződés megkötésekor közjegyzői hitelesítéssel ellátott okiratot irat alá, amely szerint a könyv tartalmáért, ha bíróságra kerül a dolog, maga a szerző felel. Ilyen szerződést kötött Pjatnyickij I. I.-vel. Jó lenne, ha adott esetben a felelősséget közvetlenül a szerzőre hárítaná, de I. I. azt gondolja, hogy az nem fog menni, és hogy Pjatnyickij olyan felelős személyt fog keresni, aki elérhető." — *339*

[390] Capriban (Olaszország) a Központi Bizottság 1908-as augusztusi plénuma után az otzovisták és ultimatisták lépéseket tettek egy pártellenes iskola szervezése irányában; ez az iskola lényegében próbálkozás volt Bogdanov, Alekszinszkij és Lunacsarszkij részéről, hogy a bolsevik központtal szemben kialakítsák saját frakciós szervezetüket. — *339*

[391] Boncs-Brujevicsnek az általa 1907-ben szervezett „Zsizny i Znanyije" kiadóban nehéz volt megjelentetnie a „Materializmus és empiriokriticizmus"-t, mert a kiadó helyzete akkor még nem szilárdult meg. — *340*

[392] A „külön lap" kézirata a szóban forgó kiegészítéssel elkallódott.

A jegyzet, amelyről szó van, Erich Becher „Az exakt természettudomány filozófiai előfeltevései" (Erich Becher. „Philosophische Voraussetzungen der exakten Naturwissenschaften". Lpz. 1907.) c. munkájára vonatkozik, melyet Lenin, mint a jegyzetben mondja, a „Materializmus és empiriokriticizmus" befejezése után ismert meg (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 300—301. old.). — *341*

[393] A „Materializmus és empiriokriticizmus" kiadásakor a szerződést A. I. Uljanova-Jelizarova nevére állították ki,

és ő is írta alá. A feltételek, amint azt Anna Iljinyicsna írja, a következők voltak: 3000 példány, egy 40 000 n-es ív honoráriuma 100 rubel, és 50 szerzői tiszteletpéldány (lásd A. I. Uljanova-Jelizarova levelét, melyet a „Proletarszkaja Revoljucija" szerkesztőségének írt 1930-ban (2—3. sz.)). — *342*

[394] *Bazarov V.* — V. A. Rudnyev fedőneve — közgazdász, publicista, filozófus; 1896-tól részt vett a szociáldemokrata szervezet munkájában. Az OSZDMP II. kongresszusa után a bolsevikokhoz csatlakozott. Az 1908—1909-es években a machista filozófia egyik fő képviselője, az otzovisták és a „Vperjod" csoport híve. Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. könyvében több helyütt bírálja nézeteit. Bazarov a reakció éveiben eltávolodott a bolsevikoktól, majd az internacionalista szociáldemokratákhoz csatlakozott; a polgárháború időszakában a mensevikekkel együtt szerkesztette a Harkovban megjelenő „Miszl" c. folyóiratot. Később szovjet intézményekben dolgozott. 1930-ban vád alá helyezték a mensevik ellenforradalmi szervezet ügyében. — *344*

[395] *Bogdanov A.* — A. A. Malinovszkij fedőneve (1873—1928) — forradalmi tevékenységét a 90-es években kezdte. Az OSZDMP II. kongresszusa után — bolsevik; részt vett a bolsevik szervezetek munkájában; később eltávolodott a párttól. A reakció időszakában a „Vperjod" pártellenes csoport egyik szervezője. Mint a machista filozófia egyik fő képviselője, Marx filozófiájának revíziójával lépett fel, a dialektikus materializmussal az „empiriomonizmus" filozófiai rendszerét állította szembe, amelyet Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. művében leleplezett. Lenin ebben a művében nagyon részletesen bírálja Bogdanov filozófiai nézeteit, különösen a könyv IV. fejezetének 5. §-ában (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 231—238. old.). Élesen támadta Lenin Bogdanov és Bazarov filozófiai nézeteit Gorkijnak írt leveleiben is (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 462—469. old.; 34. köt. 1956. 392—394. és 397—398. old.). Utolsó éveiben Bogdanov az Állami Vérátömlesztési Intézet igazgatója volt, halálát egy önmagán végzett kísérlet okozta. — *344*

[396] *Juskevics P. Sz.* — szociáldemokrata, mensevik; a filozófiában a machizmussal rokon pozitivista és pragmatista áramlatokhoz csatlakozott. — *344*

[397] *Valentyinov N.* (Volszkij, Sztanyiszlav) — A. V. Szokolov fedőneve — szociáldemokrata, machista; 1917-ben mensevik; emigráns. — *344*

[398] Lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 202. old. — *345*

[399] Lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 72. old. — *345*

[400] Lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 300—301. old. — *347*

[401] Valamennyi itt felsorolt sajtóhibát a „Materializmus és empiriokriticizmus" megjelenése előtt kijavították. — *348*

[402] Az említett távirat elkallódott. A táviratban, amint a levélből kitűnik, Lenin az édesanyja egészségi állapota felől érdeklődött. — *349*

[403] Az *„író"* — I. I. Szkvorcov-Sztyepanov, aki Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. művének kiadásához tevékeny segítséget nyújtott.

Szkvorcov-Sztyepanov I. I. („történész") (1870—1928) — egyike azoknak, akik a legrégebben vettek részt a forradalmi mozgalomban (1891 óta), a pártapparátus és a szovjet államapparátus egyik vezető munkatársa, marxista publicista, történész és közgazdász. Az 1905-ös forradalom alatt tevékenyen működött a párt moszkvai bizottságának irodalmi és lektori csoportjában; többször letartóztatták és száműzték. Az Októberi Forradalom után több ízben megválasztották az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság és a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága tagjának, a párt XIV. kongresszusától az SZK(b)P KB-ának tagja, számos szovjet- és pártlap szerkesztője volt. Szkvorcov-Sztyepanov sok gazdasági, történelmi, vallásellenes stb. műnek a szerzője. — *349*

[404] Lenin azokat az oldalakat, amelyekről megállapítja, hogy a hasáblevonatból kimaradtak, megkapta később a tördelt korrektúrával. — *350*

[405] Lenin A. I. Uljanova-Jelizarovának édesanyjuk egészségi állapotára vonatkozó választáviratára utal.

„Un peu mieux" — kissé jobban van. — *351*

[406] *Mardi gras* — húshagyókedd, farsang utolsó, hamvazószerda előtti napja, 1909-ben ez a nap február 23-ra esett. — *352*

[407] A szóban forgó hibát feltüntették a mű végén, „A legfontosabb sajtóhibák jegyzéké"-ben. — *355*

[408] A. I. Uljanova-Jelizarovának 1930-ban a „Proletarszkaja Revoljucija" szerkesztőségéhez intézett levele szerint (2—3. sz.) Krumbügel kiadó elmondta, hogy a „Materializmus és empiriokriticizmus"-t Szuvarin nyomdájában nyomták, ahol a megjelenő könyveket nem ellenőrizték olyan pontosan, „a gyors ütemhez viszont nem ragaszkodhatott túlságosan". — *355*

[409] *Lunacsarszkij A. V.* (1875—1933) — tekintélyes szovjet államférfi és közéleti személyiség; 1930-tól tagja a Tudományos Akadémiának. 1892-ben lépett a szociáldemokrata szervezetbe; az OSZDMP II. kongresszusa után a bolsevikokhoz csatlakozott; szerkesztő bizottsági tagja volt a „Vperjod", a „Proletarij", és „Novaja Zsizny" c. bolsevik lapnak, ahol Lenin vezetése alatt dolgozott. Tevékenyen részt vett az OSZDMP III., IV. („egyesülési") és V. kongresszusán; 1907-ben a bolsevikokat képviselte a II. Internacionálé stuttgarti nemzetközi kongresszusán. Az első orosz forradalom veresége után a marxizmus revíziójának útjára lépett, a machistákhoz csatlakozott; A. A. Bogdanovval és más „otzovistákkal" együtt megszervezte a „Vperjod" pártellenes csoportot; 1911-ben eltávolodott a „Vperjod" csoporttól és megalakította a „Proletarszkaja lityeratura" csoportot. Az első világháború alatt az internacionalizmus álláspontján állott. A februári forradalom után belépett a „kerületköziek" csoportjába, az OSZD(b)MP VI. kongresszusán a csoporttal együtt felvették a bolsevik pártba. Az Októberi Forradalom után 12 éven át az OSZFSZK közoktatásügyi népbiztosa volt; 1929-től a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága mellett működő Tudományos Bizottság elnöke; 1933-tól a Szovjetunió spanyolországi követe. Lunacsarszkij ragyogó szónok és publicista, a művészet és az irodalomtörténet kiváló ismerője, irodalomkritikus és dramaturg volt. — *356*

[410] Tekintettel arra, hogy a kézirat nincs meg, nem lehet pontosan megállapítani, melyik helyre vonatkozik Lenin meg-

jegyzése. Valószínű, hogy a könyv II. fejezete „A »magábanvaló dolog«, vagy V. Csernov megcáfolja F. Engelst" c. 1. paragrafusának arról a mondatáról van szó, amelyben Lenin arról ír, hogy Bogdanov, Valentyinov, Bazarov, Csernov és más machisták tagadják a materializmus alapvető tételét, amely szerint az anyag — a „magábanvaló dolog" — objektíven, tudatunktól függetlenül létezik: „Szégyen bevallani, de bűn volna elhallgatni, hogy Viktor Csernov úr, aki nyílt harcot folytat a marxizmus ellen, ezúttal elvi szempontból *következetesebb* irodalmi ellenfél, mint azok, akik pártunk tagjai és filozófiai ellenfeleink. Mert csakis a *rossz lelkiismeret* az oka annak (vagy talán még az is, hogy fogalmuk sincs a materializmusról?), hogy azok a machisták, akik marxisták szeretnének lenni, diplomatikusan figyelmen kívül hagyják Engelst, teljesen mellőzik Feuerbachot és kizárólag Plehanovot piszkálják" (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 93—94. old.). — *358*

[411] A franciaországi postássztrájk, amelyről a levélben szó van, 1909 február 17-én kezdődött és március 23-án fejeződött be. — *359*

[412] A „Kiegészítés a IV. fejezet 1. §-ához. Melyik oldalról bírálta a kantizmust N. G. Csernisevszkij?", amelyről Lenin levelében szó van, nem késett el; a könyv végére került (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 373—375. old.). — *361*

[413] Ez a sajtóhiba a „Materializmus és empiriokriticizmus" első kiadásában nem került a hibaigazítóba és nem javították ki a könyv szövegében, valamint Lenin Műveinek második kiadásában sem; csak a III. és a IV. kiadásban került kijavításra (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 311. old.). — *363*

[414] A szóban forgó jegyzetet beiktatták (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 308—309. old.). — *364*

[415] M. I. Uljanova vizsgára készült, hogy a Sorbonne-on (Párizs) francia nyelvtanári képesítést kapjon. — *370*

[416] V. I. Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus. Kritikai jegyzetek egy reakciós filozófiáról" c. műve Moszkvában jelent meg 1909 április 29 és május 4 között a „Zveno" kiadásában. — *370*

[417] William James „Pragmatism. A new name for some old ways of thinking" („Pragmatizmus. Új elnevezés a gondolkodás néhány régi útja számára") c. könyve címének pontatlan fordításáról van szó. Lenin ezt a könyvet megemlíti „Materializmus és empiriokriticizmus"-ában (lásd Lenin Művei. 14. köt. 1954. 355. old.). — *371*

[418] Lenin a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ért járó honoráriumot teljes egészében megkapta Krumbügel kiadótól. Lásd erről A. I. Uljanova-Jelizarova levelét, amelyet a „Proletarszkaja Revoljucijá"-nak írt 1930-ban (2—3. sz.). — *371*

[419] A. I. Uljanova-Jelizarova 1909 április 10-i levelében megírta Leninnek, hogy a könyv hátralevő 3—4 ívének korrektúráját L. Sz. Peresz vállalta, akivel Anna Iljinyicsna Szkvorcov-Sztyepanov lakásán tárgyalt. Peresz azt is elvállalta, hogy felügyel a javításoknak a tördelt ívekbe való átvezetésére. Ígérte, hogy igyekszik siettetni a könyv megjelenését. Pereszt Szkvorcov-Sztyepanov ajánlotta, és noha nem volt hivatásos korrektor, és nyelveket sem tudott, régóta foglalkozott könyvekkel. Munkájáért ívenként 4 rubelt kért, a külföldi levelezéssel és egyéb tennivalókkal együtt pedig — 25 rubelt. A szerzői korrektúrát Szkvorcov-Sztyepanov vállalta.

Peresz L. Sz. (Zahar) — szociáldemokrata, bolsevik; a 900-as évek elején száműzetésben volt Szibériában; később a tifliszi, voronyezsi és moszkvai munkás-tanulókörökben dolgozott. Minthogy könyvesboltokban dolgozott, Peresz kapcsolatban volt Szkvorcov-Sztyepanovval és Krumbügellel. A Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában egy levelet őriznek, amelyet Peresz 1909 április 18-án írt Leninnek. — *371*

[420] Lenin a „Proletarij" kibővített szerkesztőségének küszöbön álló tanácskozására utalt, amelyet Párizsban tartottak június 8 és 17 között. A tanácskozás végleg elhatárolta magát az ultimatistáktól és az otzovistáktól, Bogdanovtól és csoportjától. Elítélte az otzovizmust és ultimatizmust, mint „baloldali likvidátorságot"; sugalmazóját — Bogdanovot — pedig kizárta a bolsevik szervezet soraiból. — *372*

[421] 1909-ben Lenin Krupszkajával, Krupszkaja anyjával, és M. I. Uljanovával a Párizs melletti Bonbonban (départ. Seine-et-Marne) nyaralt. — *372*

[422] Lehet, hogy a „Rosszijá"-nak (a „Rosszija" 1906-ig a belügyminisztérium hivatalos lapja volt), azokról a számairól van szó, amelyek az Állami Duma jegyzőkönyveit tartalmazták; 1909 októberében az Állami Dumában a földrendezési törvényjavaslatot tárgyalták. — *380*

[423] Lenin Szkvorcov-Sztyepanovról beszél. Gorkijhoz intézett 1913 januári levelében a Szkvorcov-Sztyepanovval folytatott levelezésről ezt írta: „Lám, Ön Sztyepanov (I. I.) után érdeklődik. Milyennek mutatkozott (pedig igazán derék, fáradhatatlan, nagytudású stb. fiú) a bomlás és ingadozás korszakában (1908—1911 között)? Össze akart békíteni bennünket a vperjodistákkal. Ez pedig azt jelenti, hogy ő maga is ingadozott. Olyasmiket írt a leveleiben, hogy Oroszországban keresztet vethetünk a demokratikus forradalomra, hogy nálunk forradalom nélkül, osztrák módra fog megoldódni a helyzet. Én ezekért a lapos banalitásokért lehordtam, likvidátornak neveztem. Megsértődött" (lásd Lenin Művei. 35. köt. 1956. 54. old.).

A Lenin és Szkvorcov-Sztyepanov között ebben az időben folyt levélváltásból Leninnek két levele maradt meg (lásd Lenin Művei. 16. köt. 1955. 113—119. old. és 34. köt. 1956. 417—420. old.). — *380*

[424] Lenin 1909 november 5-én utazott Brüsszelbe, a Nemzetközi Szocialista Iroda tizenegyedik ülésszakára; november 7-én felszólalt a holland szociáldemokrata munkáspárt szakadásának kérdésében és arra szavazott, hogy a baloldali holland szociáldemokrata párt (a „tribunisták") részt vegyenek az Internacionálé kongresszusán. — *380*

[425] Az „Utro Rosszii" c. lap 1909 november 15-i, 1. számában egy rágalmazó cikk jelent meg „M. Gorkij kizárása a szociáldemokrata pártból" címmel. Lenin az „Utro Rosszii" 1909 november 17-i, 2. számát kapta meg; ez a szám „Makszim Gorkij kizárása" címmel, úgynevezett „Interjút" közöl — erről ír Lenin. Ezt a szenzációs közleményt átvette a „Recs" és más orosz és külföldi polgári lapok. Lenin ezzel kapcsolatban cikket írt „A polgári sajtó meséje Gorkij

kizárásáról" címmel (lásd Lenin Művei. 16. köt. 1955. 101. old.).

„*Utro Rosszii*" („Oroszország Reggele") — napilap; Moszkvában jelent meg 1907-től 1918-ig. A lap a moszkvai nagyiparosok és bankárok orgánuma volt. — *381*

[426] 1909 december 28 és 1910 január 6 közt tartották Moszkvában az orosz természettudósok és orvosok XII. kongresszusát, amelynek volt egy statisztikai szekciója is. — *384*

[427] *1906 november 9-i törvény* — sztolipini földtörvény a parasztoknak az obscsinából való kiválásáról. Lenin „A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es, első orosz forradalomban" c. cikkében jellemezte és értékelte a sztolipini földreformot (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 219—445. old.). — *384*

[428] Annak a kérvénynek a kézirata, melyet Lenin a statisztikusokhoz intézett, nem maradt meg. A kérvényről másolatokat készítettek, amelyeket szétküldtek a statisztikusoknak; egy ilyen másolatot megtaláltak M. I. Uljanovánál 1909-ben egy házkutatás alkalmával. A beadvány szövegét megőrizték a rendőrség aktái közt. Az M. I. Uljanovánál végzett házkutatás során elvitt tárgyak jegyzékében ez így szerepel: „7 oldal másolatpapíron, a következő szöveggel: »V. Iljin, aki általában az agrárkérdésről szóló művének folytatásán és különösen az oroszországi mezőgazdasági kapitalizmus témáján dolgozik, nagyon kéri a zemsztvo-községi és állami intézményekben dolgozó statisztikusokat, hogy küldjenek neki statisztikai adatokat stb. *V. Uljanov.* Párizs XII/9.«" — *384*

[429] *Musée Grévin* — különböző történelmi személyiségek viaszfiguráinak kiállítása; nagyon élethű és pontos másolata a személynek és öltözékének. A múzeum leégett. — *386*

[430] *Juvisy* — városka Párizs közelében, az Orge és a Seine egyesülésénél. Lenin azért utazott oda, hogy a repüléseket láthassa, amelyek nagyon érdekelték. — *388*

[431] Itt a „Kerületi földrendező bizottságok működésének áttekintése (1907—1908)" c. könyvről van szó. Más könyv nem volt. — *388*

[432] Lenin az OSZDMP KB-ának küszöbön álló („egyesülési") plénumára utalt, amely Párizsban 1910 január 2-től 23-ig zajlott le. Lenin az „Egy publicista jegyzetei" c. cikkének második fejezetében értékelte ezt a plénumot (lásd Lenin Művei. 16. köt. 1955. 212—266. old.). — *389*

[433] Bourget, Paul, francia író „La Barricade" c. darabjában a forradalmi munkásmozgalom ádáz ellenfeleként lép fel. — *389*

[434] 1909—1910 telén D. I. Uljanov eltörte a lábát és kificamította a kulcscsontját (lásd ebben a kötetben 393. old.). — *390*

[435] A. I. Uljanova-Jelizarova abban az időben Szarátovban élt. — *390*

[436] Az OSZDMP Központi Bizottságának 1910 januári plénumáról van szó, amelyet „egyesülési" plénumnak neveztek. — *392*

[437] D. I. Uljanov sakkrejtvényéről van szó, amely a „Nyiva" 1909. évi 3. számának irodalmi mellékletében jelent meg. — *393*

[438] A levélben említett sakkjátékot Lenin édesapja, I. N. Uljanov készítette esztergapadon. M. A. Uljanova mint családi ereklyét elküldte Leninnek. Leninnek Galíciából Svájcba való átköltözése alatt, az első világháború elején, a sakkjáték elveszett. — *394*

[439] *Avguszta Pavlovna* — A. P. Nyevzorova (1872—1926), a forradalmi mozgalomban Pétervárott a 900-as évek elejétől fogva vett részt, 1902-ben letartóztatták és a kievi Lukjanov-börtönbe zárták, ahol közvetlenül részt vett 11 elvtárs megszöktetésében. Nyizsnyij-Novgorodban (a mai Gorkijban), ahol rendőri felügyelet alatt élt, propagandamunkát végzett; 1905-ben letartóztatták, 1908-ban külföldre emigrált, ott élt 1917-ig, tevékeny részt vett a párt támogatására alakult „Párizsi közreműködési csoport" munkájában. Az Októberi Forradalom után az egészségügyi népbiztosságon dolgozott, az első fogorvosi gyermekambulancia szervezésének vonalán, majd 1925 márciusától az SZK(b)P titkárságán.

A. P. Nyevzorova hozzátartozói: Zinaida Pavlovna Krzsizsanovszkaja, Szofija Pavlovna Sesztyernyina és férjeik. — *394*

[440] Lenin a párizsi Bibliotèque Nationale-ra utal, ahol rendszerint dolgozott. — *396*

[441] Abban az időben M. I. Uljanova Moszkva kormányzóság zemsztvo-hivatalában dolgozott. — *396*

[442] Lenin M. A. és M. I. Uljanovával Stockholmban (Svédország) találkozott 1910 szeptemberében. — *396*

[443] A. P. Szkljarenkóról van szó. — *398*

[444] A *doktor* — M. F. Vlagyimirszkij (1874—1951), a Kommunista Párt régi tagja, 1896-ban a moszkvai „Munkásszövetség"-ben dolgozott, letartóztatták és Nyizsnyij-Novgorodba (a mai Gorkijba) számították, ahol részt vett a helyi szociáldemokrata szervezet munkájában. 1898-ban tagja volt az OSZDMP első moszkvai bizottságának; 1899-ben kiutasították Moszkvából. Hamarosan külföldre utazott, ahol tagja volt a lenini „Iszkra" külföldi szervezetének. 1905 decemberében aktív része volt a moszkvai fegyveres felkelés vezetésében. 1906-tól 1917-ig emigrációban élt. Az Októberi Forradalom után az OSZFSZK szovjet állami szerveiben és Ukrajnában dolgozott. A párt VII. kongresszusán megválasztották az OK(b)P Központi Bizottságába; az SZK(b)P XV. kongresszusán, 1927-ben az SZK(b)P Központi Ellenőrző Bizottságának tagjává választották; 1927-től 1951-ig a Központi Ellenőrző Bizottság elnöke volt. Kétszer tüntették ki Lenin-renddel. — *399*

[445] Arról van szó, hogy az OSZDMP Központi Bizottságának 1910. évi, januári („egyesülési") plénuma után a párton belüli harc kiéleződött. Lenin erről 1910 április 11-i levelében ír Gorkijnak (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1956. 429—432. old.). — *399*

[446] Lenin az édesanyjának, M. A. Uljanovának írt levelet D. I. Uljanov címére küldte, mert ebben az időben M. A. Uljanova ott élt. D. I. Uljanov ebben az időben zemsztvo-orvos volt Lipityino faluban, a Moszkva kormányzósági Szerpuhov járás Mihnyevo vasúti állomása közelében. — *400*

[447] *Meudon* — városka Párizstól 9 kilométernyire. Nyaranta ünnepnapokon a párizsiak ezreinek kirándulóhelye. „Gyakran kimentünk oda hétközben — emlékszik Krupszkaja —, hogy jobb kedvre derüljünk és kerékpározzunk a csodaszép meudoni erdőben." — *400*

[448] A pornici tartózkodásról lásd N. K. Krupszkaja: Visszaemlékezések Leninre. Kossuth 1959. 195—196. old. — *402*

[449] Lenin Capriba Gorkijhoz utazott. — *403*

[450] A II. Internacionálé VIII. kongresszusa Koppenhágában zajlott le 1910 augusztus 28-tól szeptember 3-ig. A kongresszus munkájában részt vett Lenin. — *404*

[451] Lenin azért utazott Stockholmba, hogy találkozzék anyjával és nővérével, M. I. Uljanovával. — *404*

[452] Lenin kiadót keresett az agrárkérdéssel foglalkozó egyik munkája „A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es, első orosz forradalomban" vagy Az „agrárkérdés Oroszországban a XIX. század végén" számára (lásd Lenin Művei. 13. köt. 1954. 219—445. old.; 15. köt. 1955. 59—141. old.). — *405*

[453] Nincs megállapítva, melyik cikkről van szó, de a „Szovremennij Mir"-ben ebben az időben nem jelent meg cikk Lenin tollából. — *405*

[454] G. F. Lvovics kiadóval Leninnek nyilván az agrárkérdésről szóló művei kiadásáról folytak tárgyalások (lásd a 453. jegyzetet).

Lvovics 1905-ben és 1906-ban kiadta Lenin fordításában Kautsky „Bernstein und das sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik" („Bernstein és a szociáldemokrata program. Ellenbírálat") c. könyvét. Lenin nem az egész könyvet, hanem annak csak egy részét fordította le, s a mű a következő címmel jelent meg: „K. Kautsky. Cikkgyűjtemény". Az első kiadásban a fordítót nem nevezték meg; a második kiadásban megjelölték: „Lenin fordítása". — *406*

[455] „*Zvezda*" („Csillag") — legális bolsevik újság, a „Pravda" elődje; Pétervárott jelent meg 1910 december 16-tól (29-től)

1912 április 22-ig (május 5-ig) (eleinte hetenként, 1912 januárjától hetente kétszer és márciustól hetente háromszor). 1912 február 26-án (március 10-én) a „Zvezdá"-val egyidejűleg megjelent a „Nyevszkaja Zvezda" 1. száma is; ez a lap a „Zvezda" betiltása után annak folytatása volt. A „Nyevszkaja Zvezda" utolsó, 27-ik száma 1912 október 5-én (18-án) jelent meg. A lap eszmei irányítója (külföldről) Lenin volt. A „Zvezdá"-ban és a „Nyevszkaja Zvezdá"-ban Leninnek mintegy 50 cikke jelent meg.

Lenin vezetése alatt a legális „Zvezda" harcos bolsevik újság volt, amely az illegális párt programját védelmezte. A „Zvezdá"-nak tekintélyes munkáslevelező rovata volt, állandó szoros kapcsolatot tartott a munkásokkal. Egyes számai 50 000—60 000 példányban is megjelentek. A lapot a kormány állandóan üldözte és a „Pravda" 1. számának megjelenése napján betiltotta. — *406*

[456] „*Miszl*" („Gondolat") — legális bolsevik filozófiai, társadalmi és gazdasági havi folyóirat; Moszkvában adták ki 1910 decemberétől. A folyóiratot Lenin javaslatára alapították a likvidátor folyóiratok elleni harc céljából. Lenin külföldről irányította a lapot. A lap fő munkatársai a következők voltak: V. V. Vorovszkij, M. Sz. Olminszkij, V. M. Molotov, I. I. Szkvorcov-Sztyepanov és mások. A lapban pártigenlő mensevikek is közreműködtek (Plehanov és mások). A „Miszl" 1911 áprilisáig jelent meg; összesen 5 szám. Az utolsó, 5. számot elkobozták.

Lenin Gorkijhoz intézett 1911 január 3-i levelében ezt írja a „Miszl"-ről „... ma készült el az első szám. Gratuláljon — van Moszkvában *marxista* folyóiratunk. Volt is öröm ma nálunk!" És ugyanabban a levélben, később: „... a másik (a „Miszl". — *Szerk.*) — *egészen* a mienk, és végtelenül örülök neki. Csak gyorsan elintézik majd" (lásd Lenin Művei. 34. köt. 1954. 450. és 452. old.). A „Miszl" 1. számában Lenin következő cikkei jelentek meg: „A »fenntartás« hősei" és „Az oroszországi sztrájkstatisztikáról" (lásd Lenin Művei. 16. köt. 1955. 382—387. és 407—436. old.). — *406*

[457] Lenin Gorkijhoz intézett 1911 január 3-i levelében ezt írta: „Nem helyezné el a »*Znanyijé*«-*nál* egy könyvemet, amely az agrárkérdésről szól? Beszéljen Pjatnyickijjel. Nem találok kiadót, és kész. Az ember a falra mászna" (Lenin Művei. 34. köt. 1956. 452. old.). — *407*

[458] A párt részéről folyósított „fizetésről" van szó, amelyet Lenin akkor kapott, amikor nem volt semmiféle más megélhetési forrása. — *407*

[459] Krupszkaja konspiratív okokból vegyi tintával írt leveleket M. I. Uljanovának. — *407*

[460] Arról van szó, hogy D. I. Uljanovot áthelyezték Feodoszijába, tisztiorvosi minőségben. — *407*

[461] Lenin nem utazott Svájcba a Tolsztojról szóló előadással. — *407*

[462] Arról van szó, hogy letartóztatták Sz. N. Szmidovicsot, A. I. Uljanova-Jelizarova és az egész Uljanov-család közeli ismerősét.

Szmidovics Sz. N. (1872—1934) — az oroszországi forradalmi mozgalom tevékeny részvevője, hivatásos forradalmár. 1898-ban belépett az OSZDMP-be: Moszkvában, Kievben, Tulában, Kalugában működött mint agitátor és propagandista; többször letartóztatták és száműzték. 1914-től tevékeny részt vett az OSZD(b)MP Központi Bizottsága moszkvai területi irodájának munkájában; 1919-től 1922-ig az OK(b)P Moszkvai Bizottsága nőosztályának volt a vezetője; 1922-től 1924-ig az OK(b)P Központi Bizottságában vezette a munkás- és parasztnők osztályát. Az SZK(b)P XIV. és XV. kongresszusán az SZK(b)P Központi Ellenőrző Bizottságának tagjává választották. Lenin-renddel tüntették ki. — *408*

[463] M. F. Vlagyimirszkijről van szó. — *409*

[464] A Nemzetközi Szocialista Iroda ülését 1911 szeptember 23-án és 24-én tartották Zürichben; Lenin itt R. Luxemburg álláspontját védelmezte a német szociáldemokraták opportunista álláspontjával szemben. — *412*

[465] Lenin 1911-ben „Sztolipin és a forradalom" címmel a következő helyeken tartott előadást: szeptember 26-án Zürichben, szeptember 28-án Bernben, október 2-án Genfben és október 31-én Párizsban. — *412*

[466] Nincs megállapítva, milyen fordításról van szó. — *414*

[467] Arról a kampányról van szó, amelyet a likvidátor mensevikek indítottak az OSZDMP-nek a bolsevikok által egybehivott VI. (prágai) összoroszországi konferenciája ellen. A konferenciát 1912 január 5-től 17-ig (18-tól 30-ig) Prágában tartották. A konferencia kiűzte a pártból a likvidátor mensevikeket és a bolsevikokat önálló pártnak nyilvánította; megválasztotta a párt Központi Bizottságát és az oroszországi pártmunka irányítására megalakította a Központi Bizottság Oroszországi Irodáját. — *414*

[468] Lenin és Krupszkaja nem költöztek Fontenay-be. Ehelyett 1912 júniusában átköltöztek Krakkóba. 1912 augusztusában Lenin ezt írta Gorkijnak: „Azt kérdi, miért vagyok Ausztriában. A KB felállított itt egy irodát (köztünk maradjon): a határ közelségét jól ki tudjuk használni, s közelebb vagyunk Pétervárhoz is, harmadnapra megkapjuk az ottani lapokat s a pétervári lapokba is sokkal könnyebben lehet most írni; könnyebb az együttműködés. Kevesebb itt a civakodás, ez plusz. Jó könyvtár nincs, ez mínusz. Könyvek nélkül nehéz a helyzet" (lásd Lenin Művei. 35. köt. 1956. 34. old.). — *415*

[469] Nincs megállapítva, hová utazott Lenin. G. M. Vjazmenszkij, a berlini mensevik „Orosz Forradalom Levéltára" vezetőjének állítása szerint Lenin 1912 nyarán meglátogatta a levéltárat, és ott megtekintette „Az OSZDMP KB-ának Közleményei" 1907-es évfolyamát, amelyet sokáig keresett. Lehetséges, hogy az út, amelyről Lenin ír, éppen ez a berlini utazás volt. — *416*

[470] 1912 május 7-én az OSZD(b)MP szarátovi szervezetének ügyében Szarátovban letartóztatták M. I. Uljanovát és A. I. Uljanova-Jelizarovát. — *416*

[471] A „Recs" 1912 május 17-i (30-i), 132. számában a következő távirat jelent meg: „Szarátov, május 16. 18 vasúti alkalmazottnál házkutatás volt." A „Recs" május 10-i (23-i), 126. számában ezt közölték: „Szarátov, május 9. A csendőrség 16 házkutatást tartott és ugyanannyi letartóztatást foganatosított, főleg munkások között." — *417*

[472] Marija Alekszandrovna, Anna Iljinyicsna és Marija Iljinyicsna fényképeiről van szó. — *421*

[478] M. I. Uljanovát az OSZD(b)MP szarátovi szervezete ügyében Asztrahany kormányzóságba száműzték. A hozzátartozók kérésére Asztrahany kormányzóságot felcserélték Vologda kormányzósággal. — *421*

[474] Lenin Stockholmra gondol, 1910 szeptemberében itt találkozott hozzátartozóival. — *421*

[475] Szabasnyikovék 1890-ben egy nevüket viselő kiadóvállalatot alapítottak. — *422*

[476] M. I. Uljanova abban az időben Vologdában volt számüzetésben. — *424*

[477] Lenin a Romanov-ház uralkodásának 300-ik évfordulóján, 1913 február 21-én esedékes amnesztiára gondolt. — *427*

[478] D. I. Uljanov abban az időben Feodoszijában mint tisztiorvos működött. — *428*

[479] „*Pravda*" („Igazság") — legális bolsevik napilap; Pétervárott jelent meg; a pétervári munkások kezdeményezésére 1912 áprilisában alapították.

A „Pravda" a munkásság tömegeinek szóló lap volt, a munkások által gyűjtött pénzen adták ki. A lap körül a munkáslevelezők és munkásírók széles köre alakult ki. A lap fennállásának mindjárt az első évében több mint 11 000 munkástudósítást közölt. A „Pravda" átlagos példányszáma 40 000 volt, egyes hónapokban pedig elérte a napi 60 000-es példányszámot is.

A „Pravdá"-t Lenin irányította, aki akkor külföldön tartózkodott. Csaknem mindennap írt az újságba, útmutatásokat adott a szerkesztőségnek, a lap köré tömörítette a párt legjobb erőit.

A rendőrség állandóan üldözte a „Pravdá"-t. Két év és három nap alatt a cári kormány nyolcszor tiltotta be, de a lap más néven újra megjelent: „Rabocsaja Pravda" („Munkásigazság"), „Szevernaja Pravda" („Északi Igazság"), „Pravda Truda" („A Munka Igazsága"), „Za Pravdu" („Az Igazságért"), „Proletarszkaja Pravda" („Proletár Igazság"), „Puty Pravdi" („Az Igazság Útja"), „Rabocsij" („A Munkás"), „Trudovaja Pravda" („A Dolgozók Igazsága"). 1914 július 8-án (21-én), az első világháború kitörése előtt a lapot betiltották.

A „Pravda" csak a februári forradalom után indult meg újra. 1917 március 5-én (18-án) a „Pravda" mint a párt Központi Lapja jelent meg. Lenin április 5-én (18-án), miután külföldről hazatért, tagja lett a szerkesztőségnek és élére állt a „Pravda" vezetőségének.

Ebben a levélben valószínűleg arról van szó, hogy brosúrákat akartak kiadatni az 1912 novemberéb en létesült „Priboj" nevű legális bolsevik kiadóvállalattal. A kiadó, melynek tevékenységét a párt Központi Bizottságának direktívái határozták meg, nagy mennyiségű irodalmat adott ki a társadalombiztosítási kampány alkalmából a munkáskérdésről, és kiadott pártirodalmat is. 1914 őszén, a cenzurális és bírósági üldözésekkel kapcsolatban a kiadóvállalat megszüntette működését. — *428*

480 Az amnesztia alapján a száműzetés tartamát rendszerint egyharmaddal csökkentették, de csak abban az esetben, ha a száműzöttről a helyi hatóságok kedvező véleményt adtak. A vologdai száműzöttek többségének száműzetését egyharmaddal csökkentették. — *129*

481 Nincsen megállapítva, hová utazott Lenin. Lehetséges, hogy Lipcsében volt, ahol 1913 április 26-án előadást tartott a következő tárgyról: „A társadalmi fellendülés Oroszországban és a szociáldemokraták feladatai". — *431*

482 D. I. Uljanov arra a levélre válaszolt, amelyben Lenin orvosi tanácsot kér tőle Krupszkaja gyógykezelését illetően. Leninnek ez a levele elkallódott. M. A. Uljanova erről 1913 május 4-én a következőt írja M. I. Uljanovának: „Most kaptam meg Vologya levelét, amelyben Mityának is ír; közli vele, hogy a háromheti elektromos kezelés ellenére nem változott a szem, a nyak és a szív állapota. Ismerősök azt ajánlják, vigye el Nágyát Bernbe Kocherhez, aki elsőrangú szakember az ilyen betegségek gyógyításában — az meggyógyítja, mert kockázatos az ilyesmit elhanyagolni, később aztán már nem lehet segíteni... És Vologya nagy bajban van: hagyja-e el a nyaralót, ahová már átköltöztek — a hegyen van, kitűnő hegyi levegő, ahogyan Nágyának tanácsolták —, vigye el Nágyát Kocherhez, az sebész, talán vágni fogja, és sokan azt mondják, hogy az ilyen betegségeknél a műtét súlyos, és az eredmény kétséges... Így hát Vologya tanácsot kér Mityától... Mityát a levél nem találta otthon, csak két nap múlva

érkezett haza; a levél elolvasása után elővette orvosi könyveit, jegyzeteket készített, tanácskozott valakivel és csak tegnap válaszolt ajánlott levélben." — *431*

[483] „*Proszvescsenyije*" („Felvilágosodás") — havonta megjelenő bolsevik társadalmi, politikai és irodalmi folyóirat; legálisan jelent meg Pétervárott 1911 decemberétől. A folyóiratot Lenin kezdeményezésére alapították a cári kormány által betiltott moszkvai „Miszl" c. bolsevik folyóirat helyett. Lenin külföldről irányította a „Proszvescsenyijé"-t. Ebben a folyóiratban jelentek meg Lenin következő művei: „A választási hadjárat elvi kérdései", „A választások eredményei", „Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdésről", „A nemzetek önrendelkezési jogáról", „A marxizmus három forrása és három alkotórésze" és más munkák. A művészeti és irodalmi rovatot Gorkij szerkesztette. A folyóirat példányszáma elérte az ötezret.

A cári kormány közvetlenül az első világháború előtt — 1914 júniusában — betiltotta a folyóiratot. 1917 őszén újra megkezdték a folyóirat kiadását, de csak egy (kettős) száma jelent meg, amelyben Leninnek két művét közölték: „Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat?" és „A pártprogram felülvizsgálásához" (lásd Lenin Művei. 26. köt. 1952. 71—126. és 141—173. old.). — *433*

[484] A „Pravda" jubileumi száma (92. sz.) a lap megindulásának első évfordulóján, 1913 április 23-án jelent meg. Ebben a számban közölték Lenin „Egyet-mást az eredményekről és a tényekről" c. cikkét (lásd Lenin Művei. 19. köt. 1955. 43—46. old.). — *433*

[485] A pétervári vasmunkás-szakszervezet vezetőségválasztásán, 1913 április 21-én a „Pravda" híveinek listája győzött. 14-ből 10 helyet kaptak. Az újonnan megválasztott vezetőség táviratban üdvözölte Lenint „mint a munkásosztály igazi vezérét". — *433*

[486] Vologdában M. I. Uljanovával egy időben töltötte számüzetését V. V. Vorovszkij. Őt üdvözli Lenin levelében.

Vorovszkij V. V. (1871—1923) — hivatásos forradalmár, a bolsevik párt tagja, publicista, irodalmi kritikus; 1894-ben a moszkvai „Munkásszövetség" aktív tagja volt, dolgozott az „Iszkrá"-nak, a „Vperjod" és a „Proletarij" c. bolsevik lapoknak; mint küldött részt vett az OSZDMP

III. kongresszusán. 1907-ben az odesszai bolsevik szervezet munkáját irányította. Az Októberi Forradalom után — tekintélyes diplomata és kiváló békeharcos. Az angol imperializmus fehérgárdista fasiszta ügynökének keze oltotta ki életét Lausanne-ban (Svájc). — *433*

[487] *Kocher T.* (1841—1917) — a berni egyetem sebész-professzora, szakember a Basedow-kór területén. Lenin azt ajánlotta Krupszkajának, aki ebben a betegségben szenvedett, hogy Bernben Kochernél vesse magát alá a műtétnek. — *434*

[488] Krupszkaján Kocher professzor Bernben, 1913 július 23-án végezte el a műtétet. Lenin svájci tartózkodása alatt 1913 júliusában Zürichben, Genfben, Lausanne-ban és Bernben előadást tartott, amelynek tárgya „A szociáldemokrácia és a nemzeti kérdés" volt. — *436*

[489] A „Pravdá"-ról van szó, amelyet a cári kormány 1913 július 5-én, a 152. számnál betiltott. Ebben a számban jelent meg vezércikként Leninnek „A feloszlatott duma és a fejvesztett liberálisok" c. cikke (lásd Lenin Művei. 19. köt. 1955. 250—251. old.). Július 13-án a „Pravda" új címmel jelenik meg — mint „Rabocsaja Pravda". — *439*

[490] Lenin „Marx és Engels levelezése" c. cikkét a „Proszvescsenyije" c. folyóiratban akarta közölni 1914-ben, a cikk azonban befejezetlen maradt és csak 1920 november 28-án, Engels születése századik évfordulóján közölte a „Pravda" (lásd Lenin Művei. 19. köt. 1955. 560—567. old.). — *440*

[491] I. F. Armandról van szó.

Armand I. F. (Inessza) (1875—1920) — a Kommunista Párt és a nemzetközi kommunista nőmozgalom kiváló alakja; Lenin és Krupszkaja közeli barátja. 1904-ben a bolsevikokhoz csatlakozik és a párt moszkvai szervezetében dolgozik. 1909-ben emigrál és tevékeny részt vesz a párt „Párizsi Közreműködési Csoportjának" munkájában, majd 1911-ben a Párizs környéki Longjumeauban szervezett pártiskola munkájában. 1912-ben Armand illegálisan visszatér Oroszországba, ahol hamarosan letartóztatják. 1913-ban, a börtönből való szabadulása után Krakkóba utazik; tagja a „Rabotnyica" c. folyóirat szerkesztősége külföldi részlegének, és számos cikket közöl a folyóiratban. 1914-től

1916-ig Armand nagy munkát végzett a különböző országok internacionalistái közötti kapcsolatok megszervezése terén, részt vett az internacionalisták zimmerwaldi és kienthali konferenciáján. A februári forradalom után visszatér Oroszországba és Moszkvában dolgozik; az Októberi Forradalom után gazdasági és pártvonalon, életének utolsó éveiben az OK(b)P KB-ának nőosztályán végez munkát; tevékenyen részt vesz a Komintern II. kongresszusa (1920) munkájában. Egy kaukázusi utazása során halt meg kolerában. — *442*

[492] Lenin 1914 január közepén Párizsba utazott és február 6-án érkezett vissza Krakkóba. Párizsban, valamint Liège-ben és Lipcsében előadást tartott „A nemzeti kérdés" címmel. Január 26-tól február 2-ig részt vett a Lett Határvidék Szociáldemokráciája IV. kongresszusának munkájában. — *444*

[493] „A nemzetek önrendelkezési jogáról" c. cikket Lenin 1914 február és május között írta. A cikk a „Proszvescsenyije" c. folyóirat április—júniusi 4., 5. és 6. számában jelent meg (lásd Lenin Művei. 20. köt. 1955. 403—469. old.). — *445*

[494] Az „X elvtárs »ügye«" c. cikkről van szó, amely 1914-ben jelent meg a „Proszvescsenyije" 1. számában. — *445*

[495] Egy recenzióról van szó, amelyet V. Jan-szkij (Sz. Sz. Danyilov) írt V. Levickij „August Bebel. Élete és tevékenysége. 1840—1913. Szentpétervár 1914" c. könyvéről. A recenzió a „Proszvescsenyije" 1914. évi 1. számában jelent meg. — *446*

[496] Lenin a „Rabotnyica" c. folyóiratra utal, amely legálisan jelent meg Pétervárott 1914 februárjától júniusig; a folyóirat első száma a nemzetközi nőnap alkalmával — február 23-án (március 8-án) — jelent meg, az utolsó, 7. szám pedig június 26-án. 1914 február 11-én Krupszkaja is írt A. I. Uljanova-Jelizarovának a „Rabotnyica" folyóirattal kapcsolatos kérdésekről (lásd ebben a kötetben 550—551. old.). — *446*

[497] „*Bejlisz-ügy*" — provokációs pör, amelyet a cári kormány 1913-ban Kievben szervezett a zsidó Bejlisz ellen, aki ellen azt a hamis vádat emelték, hogy rituális céllal meggyilkolt

egy Juscsinszkij nevű keresztény gyereket (a valóságban a gyilkosságot a feketeszázasok szervezték). Ez az ügy közfelháborodást keltett. Bejiiszt a bíróság felmentette. — *448*

[498] Lenin és Krupszkaja a T. G. Sevcsenko születésének századik évfordulóján rendezett ünnepségen vettek részt. — *448*

[499] Lenin 1914 január 23-án a párizsi Földrajzi Társaság székházának nagytermében előadást tartott „A nemzeti kérdés" címmel. — *449*

[500] M. I. Uljanova vologdai száműzetése 1914 őszén ért véget. — *451*

[501] A „Proszvescsenyije" 1913. évi 11. számában megjelent egy kis cikk: Mih. Szadko. „A száműzöttek összetételéről". Több cikket erről a tárgyról a „Proszvescsenyije" nem közölt. — *453*

[502] 1914 augusztus 7-én Leninnél Poroninban házkutatást tartottak, 8-án pedig az osztrák rendőrség hamis feljelentés alapján Lenint letartóztatta és a Nowy Targ-i (Galícia) börtönbe zárta egész 1914 augusztus 19-ig. — *455*

[503] Lenin „Marx Károly (Rövid életrajzi tanulmány és a marxizmus ismertetése)" c. cikkéről beszél, amelyet a Granat testvérek Enciklopédiai Szótára számára írt. A cikk V. Iljin aláírással 1915-ben a Szótár 28. kötetében jelent meg némi rövidítéssel. A kézirat teljes szövege először 1925-ben jelent meg a „Marx, Engels, marxizmus" c. gyűjteményben (lásd Lenin Művei. 21. köt. 1951. 31—82. old.). — *455*

[504] Lenin joggal féltette könyveit. Elutazása után a könyvek, valamint a levéltár nagy része a csendőrség kezére jutott, amely ezt átadta a varsói vezérkarnak. 1954-ben ennek a levéltárnak néhány anyagát megtalálták Lengyelországban és átadták a Marxizmus—Leninizmus Intézetnek. Ezeknek az okmányoknak egy részét a „Kommunyiszt" 1954. évi 6. száma és az 1956. évi 5. száma közölte (lásd Lenin Művei. 36. köt.). — *455*

[505] G. V. Plehanov már az imperialista háború elején szociálsovinisztává lett, védelmébe vette a honvédelem mensevik

taktikáját. A polgári lapok ezt rokonszenvvel üdvözölték. — *455*

[506] A „Proszvescsenyije" c. folyóiratról van szó, amelyet újból ki akartak adni. A. I. Uljanova-Jelizarova 1915 április 11-i levelében ezt írja M. I. Uljanovának: „Ki akarjuk adni a lapnak egy vagy két számát ... Tárgyalunk a folyóirat felújításáról, azaz jobban mondva egy nyári füzet kibocsátásáról, hogy a folyóirat kiadási jogát el ne veszítsük, de konkrétan egyelőre még nem fogtunk hozzá." Ugyanez év április 23-án Anna Iljinyicsna azt írja: „Vologya nagyon áhítozik folyóiratra, napilapra." — *455*

[507] A „Szovremennij Mir" 1914. évi 9. számában jelent meg. N. Jordanszkij ultrasoviniszta cikke „Győzzünk!" címmel. — *456*

[508] Lenin 1915 januárjában ezt írta Karpinszkijnek: „*Van-e Genfben iroda, amely információt ad a németországi orosz hadifoglyokról?*" (lásd „Leninszkij Szbornyik" XI. köt. 133. old. (oroszul)).

M. I. Uljanova arra kérte Lenint, hogy szerezzen be információt egy A. Rosenfeldt nevű hadifogolyról. — *457*

[509] Lenin arra a szakadásra utal, amely a németországi szociáldemokrata párton belül egyrészről a centrista—kautskysta opportunista többség, másrészről a párt baloldali radikális szárnya között létrejött. — *459*

[510] Lenin „Marx Károly" c. cikkéről van szó, amelyért a honoráriumot M. I. Uljanova személyesen vette fel. — *460*

[511] Lásd Lenin Művei. 36. köt. 1958. 312—313. old. — *460*

[512] 1915 június elején Lenin és Krupszkaja egy kis svájci hegyi faluban, Sörenbergben laktak. — *461*

[513] Nyilván vegyi tintával írt levélről van szó. — *461*

[514] A levél elkallódott. Lenin kiadót keresett „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. I. füzet. Kapitalizmus és mezőgazdaság az Amerikai Egyesült Államokban" c. könyve számára, amelyet 1914—1915-ben írt (lásd Lenin Művei. 22. köt. 1951. 1—99. old.). Valószínű-

leg ennek a könyvnek a kiadójáról írta A. I. Uljanova-Jelizarova 1915 február 27-én M. I. Uljanovának: „Köszönöm, hogy felderítéssel foglalkozol Vologya könyve érdekében — tehát várok a Bonccsal való szerződés megkötésével (ívenként 50 rubelt ajánl 3000 példány esetén)." Ugyancsak erről a munkájáról írta Lenin Gorkijnak 1916 január 11-i levelében: „Küldöm a brosúra kéziratát a »Letopisz« címére, de nem a »Letopisz« részére, hanem a kiadónak, azzal a kéréssel, hogy adják ki. Igyekeztem minél népszerűbben ismertetni az Amerikára vonatkozó legújabb adatokat, amelyek meggyőződésem szerint kiváltképp alkalmasak a marxizmus népszerűsítésére és tényekkel való alátámasztására. Remélhetőleg sikerült ezeket a fontos adatokat elég világosan kifejtenem ahhoz, hogy megértsék az olvasóközönségnek azok az újabb rétegei, amelyeknek száma egyre szaporodik Oroszországban, és amelyeknek szükségük van arra, hogy megvilágítsák előttük a világ gazdasági evolúcióját" (lásd Lenin Művei. 35. köt. 1956. 191. old.). Leninnek e művét 1917-ben adta ki a „Zsizny i Znanyije" kiadóvállalat. — *461*

[515] Később kiderült, hogy az információ egy névrokonra vonatkozott. A. Rosenfeldt, aki felől az Uljanov-család érdeklődött, elesett a fronton. — *463*

[516] A. I. Uljanova-Jelizarova 1916 február 21-én ezt írta M. I. Uljanovának: „Levelet kaptunk Nágyától, azt írja, hogy a háziasszony zaklatta őket; ők a lábukat lejárták, de nem találtak más szobát, erre elhatározták, hogy néhány hétre Zürichbe mennek, s az ottani könyvtárakban dolgoznak. Nágya erről az utazásról és apró kellemetlenségről jókedvűen ír." Krupszkajának az a levele, amelyet A. I. Uljanova-Jelizarova említ, elkallódott. — *463*

[517] A. I. Uljanova-Jelizarova betegségéről Lenin konspirációból ír. A valóságban Anna Iljinyicsnát 1916 július 21-én letartóztatták. Amikor októberben kiszabadult, Asztrahany kormányzóságba száműzték, de betegsége miatt ideiglenesen megengedték, hogy Pétervárott maradjon. 1916 telén még két ízben tartottak nála házkutatást, de eredménytelenül. 1917 februárjában Anna Iljinyicsnát újra letartóztatták, jóllehet ezúttal sem találtak nála semmit. Néhány nap múlva a forradalmi nép szabadította ki. — *465*

[518] Lenin „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" c. könyvének kéziratára utal, amelyet 1916 júliusában elküldött A. N. Tyihonovnak a „Parusz" könyvkiadóba. A kézirat elküldéséről lásd Lenin és Krupszkaja levelét G. L. Sklovszkijhoz (Lenin Művei. 36. köt. 1958. 373. old. és „Leninszkij Szbornyik" XI. köt. 228. old. (oroszul)). A könyvet „Az imperializmus mint a kapitalizmus legújabb szakasza" címmel 1917 áprilisában kinyomatta a „Parusz" kiadó nagy változtatásokkal. Lenin műve 1917 szeptemberében megjelent a „Zsizny i Znanyije" kiadásában. — *466*

[519] Lenin „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. I. füzet. Kapitalizmus és mezőgazdaság az Amerikai Egyesült Államokban" c. munkájáról van szó. Lenin, azt a szándékát, hogy egy második füzetet ír Németországról, nem valósította meg. — *466*

[520] A *régi kiadó* — V. D. Boncs-Brujevics. — *466*

[521] Lásd az 503. sz. jegyzetet. — *466*

[522] Arról van szó, hogy A. I. Uljanova-Jelizarova, akit 1916 júliusában letartóztattak, kiszabadul a börtönből. — *468*

[523] A levélhez Lenin mellékelte az említett munka tervezetét, amelyet Krupszkaja írt. A tervezet kéziratát a Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik. A „Pedagógiai Szótár" kiadásáról lásd Krupszkaja válogatott pedagógiai művei. Moszkva 1955. 61—64. old. (oroszul). — *470*

[524] Lenin ebben az időszakban fogott hozzá „Állam és forradalom. A marxizmus tanítása az államról és a proletariátus feladatai a forradalomban" c. könyvének megírásához (lásd Lenin Művei. 25. köt. 1952. 409—528. old.). — *473*

[525] *Mimóza* — M. I. Uljanova egyik párt-fedőneve. — *474*

[526] Ezeket a könyveket Lenin azért ajánlotta M. I. Uljanovának, mert az angol munkásmozgalomról szándékozott írni. — *474*

[527] „*Krasznaja Zvezda*" („Vörös Csillag") — agitációs instruktori-hajó, amely 1919 nyarán járt a Volgán és a Kámán. A hajón agitátorok és néhány népbiztosság képviselői

utaztak. A Közoktatásügyi Népbiztosság részéről Krupszkaja volt a hajón. A „Krasznaja Zvezda" agitációs hajón végzett munkájáról lásd N. K. Krupszkaja Visszaemlékezések Leninre. Kossuth 1959. 474—477. old.

V. M. Poznernek Lenin által említett távirata így szól: „Az oktatásügy és a szocialista kultúra dolgozói szakszervezetének ideiglenes végrehajtó bizottsága arról értesíti Önt, hogy a kommunisták második összoroszországi tanácskozása július 25-én nyílik meg, két nappal a második ülésszak határozatának megfelelően július 27-re kitűzött kongresszus megnyitása előtt. A végrehajtó bizottság kéri Önt, szíveskedjék elvállalni a következő tárgyú előadás megtartását: »Az oktatásügyi dolgozók új káderei, és a lakosság közötti munka«. Kérjük, értesítsen sürgősen beleegyezéséről." — *475*

528 Leninnel való levelezéséről Krupszkaja a következőket közölte: „Az 1919 július 9-i levél Lenin személyes levelei közül az egyetlen, amelyet megőriztem. Mi keveset éltünk külön. Sokat leveleztünk, amikor Iljics börtönben ült, azután amikor száműzetésének első évében egyedül élt, valamint amikor én Ufában tartózkodtam. De a levelezés akkor majdnem kizárólag vegyi tintával folyt, és valamennyi levelet elolvasásuk után gondosan megsemmisítettem. 1919-ben egy hónapig utaztam a »Krasznaja Zvezda« agitációs hajón. Ebben az időben nehezítette a levelezést az, hogy a hajó állandóan változtatta a helyét. De azt a néhány levelet is, amelyet Iljicstől kaptam, egy kivételével, régi konspirációs szokás szerint, megsemmisítettem." Krupszkaja halála után még egy levelet és egy táviratot találtak, amelyet Lenin a „Krasznaja Zvezda" agitációs hajóra intézett Krupszkajához (lásd ebben a kötetben 478. és 479. old.). — *476*

529 *Vacetyisz* I. I. — Az OSZFSZK haderőinek főparancsnoka 1918 szeptember 4-től 1919 július 8-ig.

Kamenyev Sz. Sz. (1881—1936) — a Szovjetunió tábornoka; 1930 óta az SZKP tagja; 1900 óta a cári hadseregben szolgált. A régi tisztek közül egyike volt az elsőknek, aki önként beállt a Vörös Hadseregbe. 1918-ban a Keleti Front parancsnoka volt; 1919-ben kinevezték a köztársaság haderői főparancsnokának; 1927-től hadügyi népbiztoshelyettes volt. Tagja volt az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságnak és a Szovjetunió Központi Vég-

rehajtó Bizottságának. Kitüntették a Vörös Zászlórenddel. — *476*

[530] *Pokrovszkij M. N.* — abban az időben az OSZFSZK oktatásügyi népbiztoshelyettese volt. — *476*

[531] *Menzsinszkaja L. P.* (1878—1933) — a Kommunista Párt régi tagja. Pétervárott végzett pártmunkát, különböző konspiratív megbízásokat hajtott végre; 1914-ben a „Rabotnyica" folyóirat szerkesztőségének volt a tagja. Az Októberi Forradalom után az OSZFSZK Közoktatásügyi Népbiztosságán dolgozott. — *476*

[532] Leninnek ez a távirata válasz Krupszkaja következő táviratára: „Moszkva, Lenin elvtársnak. Kazany, 1919. VII/10. Ma érkeztem Kazanyba. Egészséges vagyok. Nagyon sok a munka. Megyünk tovább. Egészségesek vagytok-e? *Uljanova.*" — *478*

[533] *Gorki* — az a hely, ahol Lenin életének utolsó éveiben dolgozott és pihent, Moszkvától 35 kilométernyire délre fekszik. Lenin először 1918 szeptember 24-én vagy 25-én volt Gorkiban. 1922-ben betegsége alatt ott élt májustól októberig. 1923 márciusától egészen halála napjáig (1924 január 21) csaknem állandóan ott-tartózkodott. Lenin halálának 25. évfordulóján nyitották meg a gorki Lenin Múzeumot. — *479*

[534] *Gora* — G. J. Lozgacsev-Jelizarov — Lenin nővérének, A. I. Uljanova-Jelizarovának és M. T. Jelizarovnak fogadott fia. — *482*

A LENIN ÁLTAL EMLÍTETT IRODALOM JEGYZÉKE*

A

Akszelrod, P. Az orosz szociáldemokrácia történelmi jogosultsága (Die historische Berechtigung der russischen Sozialdemokratie). „Die Neue Zeit" 1897—1898. 2. köt. 30. sz. 100—110. old.; 31. sz. 140—149. old. — *160*

Alekszandrov, A. Teljes angol—orosz szótár (Полный англо—русский словарь). New York, Hebrew C°. XIII. 901 old. — *295*

— **Teljes orosz—angol szótár** (Полный русско—английский словарь). 2. jav. és bőv. kiadás. Szentpétervár 1897. VI, 717, 24 old. — *295*

Az Állami Duma által az 1907—1908. években elfogadott törvénytervezetek (Проекты законов, принятые Государственной думой, 1907—1908 гг.). Szentpétervár 1908. VIII, 544 old. — *315, 322, 323*

A III. Állami Duma gyorsírói beszámolói (Стенографические отчеты Государственной думы III созыва). 1. ülés. 1907—1908. 1—3 rész. Szentpétervár 1908. — *315, 322, 323*

Az I—III. Állami Duma választásai Moszkvában (Выборы по г. Москве в Государственную думу). Moszkva 1908. — *387, 391*

Almazov, P. A mi forradalmunk (1902—1907) (Наша революция) (1902—1907). Történelmi vázlat. Kiev 1908. 727 old. — *313*

Amicis, E., de. Iskolatársak (Школьные товарищи). Egy községi iskola tanulójának naplójából. Olaszból oroszra fordította A. Uljanova. Szerkesztette és előszóval ellátta I. Gorbunov-Posszadov. Moszkva, „Poszred-

* Csillaggal jelöltük azokat a könyveket, amelyekben Lenin megjegyzései szerepelnek. Ezeket a könyveket a Marxizmus—Leninizmus Intézet levéltárában őrzik.

nyik" 1898. 275, III old. — *86, 99*

Andrejev, L. N. „Életünk napjai" („Дни нашей жизни"). — *348*

Anyagok a gyáripar statisztikájához Európai-Oroszországban 1868-ban — *lásd* Az Orosz Birodalom statisztikai évkönyve.

Anyagok az orosz ellenforradalom történetéhez (Материалы к истории русской контрреволюции). 1. köt. A pogromok a hivatalos okmányok szerint. Szentpétervár. Az „Obscseszt-vennaja polza" nyomdája, 1908. 451 old. — *323*

Anyagok Tula kormányzóság földbecsléséhez (Материалы для оценки земель Тульской губернии). 13. köt. Tula. A Tula kormányzósági zemsztvo kiadása, 1916. — *469*

Anyagok a Vjatka kormányzóság iparűzésének ábrázolására (Материалы по описанию промыслов Вятской губернии). 1—5. füzet. Vjatka. A Vjatka kormányzósági zemsztvo kiadása, 1889—1893.

— 1. füzet. 1889. II, 224, XVII, VII old. — *92*

— * 2. füzet. 1890. 320, XXXV, XIII, III old. — *75, 92*

— 3. füzet. 1891. 252 old. — *92*

— 4. füzet. 1892. 243 old. — *92*

— 5. füzet. 1893. II. 196 old. — *92*

Anyagok Vjatka kormányzóság statisztikájából (Материалы по статистике Вятской губернии). 1—12. köt. Vjatka. A Vjatka kormányzósági zemsztvo kiadása, 1893—1898. — *207*

Avilov, B. V. A „gazdasági harmónia" új kísérlete (N. Kablukov. „Az oroszországi parasztgazdaság fejlődésének körülményeiről". Moszkva 1899) (Новый опыт „экономической гармонии" (Н. Каблуков. „Об условиях развития крестьянского хозяйства в России". М., 1899). „Nacsalo" 1899. 1—2. sz. 274—291. old. — *196, 198*

B

Babbage, Ch. A gépi berendezés és a manufaktúrák gazdaságosságáról (On the economy of machinery and manufactures). London, Ch. Knight 1832. 320 old. — *162—163*

Bädeker, K. Svájc és Olaszország, Savoia, Tirol és Svájc határterületei (La Suisse et les parties limitrophes de l'Italie, de la Savoie et du Tyrol). Útikönyv. Lipcse—Párizs 1893. XXVIII, 514 old. — *112, 305*

A bakui szociáldemokraták határozata a kisajátítások és a terror ellen (Резолюция бакинских социал-демокра-

тов против экспроприаций и террора). „Recs" 1908. 12. sz. I/15 (28). 5. old. — *319*

Bauer, O. A nemzetiségi kérdés és a szociáldemokrácia (Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie). Wien, J. Brand 1907. VIII, 576 old. — *321*

Becher, E. Az exakt tudományok filozófiai előfeltételei (Philosophische Voraussetzungen der exakten Naturwissenschaften). Lipcse. J. A. Barth kiadása, 1907. V, 243 old. — *347*

Beer, M. A szocializmus története Angliában (Geschichte des Sozialismus in England). Stuttgart, Dietz 1913. XII, 512 old. — *440*, *474*

Belpolitikai szemle (Внутреннее обозрение). „Russzkaja Miszl" 1897. 12. sz. 189—190. old. — *91*

Beltov, N. — *lásd* Plehanov, G. V.

A Belügyminisztérium Központi Statisztikai Bizottságának évkönyve (Временник Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел). Szentpétervár. A Központi Statisztikai Bizottság kiadása, 1889—1894.

— 10. sz. Anyagok a föld megmunkálása értékének kérdéséről Európai-Oroszországban. 1889. 3, 43 old. — *93*

— 12. sz. Alenyicin, V. Kísérlet a búza, a rozs, a zab, az árpa termelési értékének kiszámítására a termelésben és a begyűjtés felhasználásával kapcsolatban. 1889. XXII, 49 old. — *93*

— 34. sz. Az 1883—1892 közötti évtized átlagos gabona- és burgonyatermése 60 európai-oroszországi kormányzóságban, tekintettel a népélelmezésre. 1894. 23, 112 old. — *93*

„Berliner Tageblatt" („Berlini Újság"). Berlin 1909. — *381*

Bernstein, E. A szocializmus előfeltételei és a szociáldemokrácia feladatai (Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie). Stuttgart, Dietz 1899. X, 188 old. — *202*, *204*, *218*, *222*

Beszámoló a császári Szabad Közgazdasági Egyesület szentpétervári írástudatlanság elleni bizottságának 1895. évi tevékenységéről. (Отчет о деятельности бывшего С.-Петербургского комитета грамотности императорского Вольного экономического общества за 1895 год). Szentpétervár 1896. 206 old. — *149*, *150*, *155*

Bezobrazov, V. P. Oroszország nemzetgazdasága (Народное хозяйство России). Moszkvai (központi) iparterület. 1—3. rész. Szentpétervár 1882, 1885, 1889. — *92*

***Blagovescsenszkij, N. A. A zemsztvo-telekösszeírások**

gazdasági adatainak összesítő gyűjteménye (Сводный статистический сборник хозяйственных сведений по земским подворным переписям). 1. köt. Parasztgazdaság. Moszkva 1893. XVI, 264 old. — *26*

Blos, W. A francia forradalom. Az 1789 és 1804 közötti franciaországi események és állapotok népszerű ismertetése (Die französische Revolution. Volkstümliche Darstellung der Ereignisse und Zustände in Frankreich von 1789 bis 1804). 2. kiadás. Stuttgart, Dietz 1890. VI, 632 old. — *142, 156*

Bogdanov, A. A. Empiriomonizmus (Эмпириомонизм). 1—3. könyv. Moszkva, Szentpétervár. Sz. Dorovatovszkij és A. Csarusnyikov kiadása, 1904, 1905, 1906. — *355*

— **A közgazdaságtudomány rövid összefoglalása** (Краткий курс экономической науки). Moszkva. A. M. Murinova könyvkereskedésének kiadása, 1897. VIII, 290 old. — *91, 94, 205*

— **A történelmi természetszemlélet alapelemei** (Основные элементы исторического взгляда на природу). Szentpétervár, „Izdatyel" 1899. 251 old. — *208*

— **Vörös csillag** (Utópia) (Красная звезда (Утопия)). Szentpétervár 1908. 156 old. — *332*

Bolovics, M. M. Az Állami Duma tagjai (Arcképek és életrajzok) (Члены Государственной думы (Портреты и биографии)). 1907—1912. évi harmadik duma. Moszkva. I. D. Szitnyin kiadása, 1908. XLVII, 456 old. — *323*

Boncs-Brujevics, V. D. Az orosz költészet válogatott művei (Избранные произведения русской поэзии). Összeállította V. Boncs-Brujevics. Újonnan átnézett és lényegesen bővített harmadik kiadás. Szentpétervár. M. M. Sztaszjulevics nyomdája, 1908. XXXI, 319 old. — *320*

Borovikovszkij, A. Polgári törvényhozás (Törvénykönyv, 10. kötet, 1. rész) (Законы гражданские (Свод законов, т. 10, ч. 1.)). 8. kieg. és jav. kiadás. Szentpétervár 1895. — *117*

— **Polgári perrendtartás a szenátus polgári semmitő ügyosztálya határozatainak a magyarázataival** (Устав гражданского судопроизводства с объяснениями по решениям гражданского кассационного деп. правительств. сената). 2. (átdolgozott) kiadás. Szentpétervár 1889. 1216 old. — *117*

Bourget, P. A barikád. Az 1910-es év története (La Barricade. Chronique de 1910). Párizs 1910. LX, 274 old. — *389*

Bulgakov, Sz. N. A mezőgazdaság kapitalista fejlő-

désének kérdéséhez (К вопросу о капиталистической эволюции земледелия). „Nacsalo" 1899. 1—2 sz. 1—21. old.; 3. sz. 25—36. old. — *196, 198, 201—202, 203, 221, 223, 224*

— **Az okság törvénye és az ember cselekvési szabadsága** (Закон причинности и свобода человеческих действий). „Novoje Szlovo" 1897. 8. sz. 183—199. old. — *213*

— **A piac a tőkés termelésben.** Elméleti tanulmány (О рынках при капиталистическом производстве). Moszkva. M. I. Vodovozova kiadása, 1897. 260 old. — *94, 102, 150*

„Bulletin Officiel" („Hivatalos Közlöny"). — *243*

C

Cederbaum, V. O. (Levickij, V.) August Bebel. Élete és munkássága. 1840—1913 (Август Бебель. Его жизнь и деятельность. 1840—1913 г.). Szentpétervár. „Viktória" nyomda, 1914. 79 old. — *446*

Cion, I. F. A nihilisták és a nihilizmus (Нигилисты и нигилизм). Moszkva 1886. IV, 139 old. — *195*

Cunow, H. Társadalomfilozófiai tévedések (Sozialphilosophische Irrgänge). I. Stammler professzor, „Die Neue Zeit" 1897—1898. 2. köt. 35. sz. 257—268. old. — *213*

— **A vallás és az istenhit eredetéről** (Ursprung der Religion und des Gottesglaubens). Berlin, Vorwärts 1913. 164 old. — *440*

CS

„Császári Szabad Közgazdasági Társulat Munkái" („Труды императорского вольного экономического общества"). Szentpétervár 1897. 4. sz. 1—95. old.; 1898. 2. sz. 89—95. old.; 1899. 1—6. sz. — *52, 84, 143*

Csehov, A. P. „Három nővér" („Три сестры"). „Russzkaja Miszl" 1901. 2. könyv. 124—178. old. — *261*

Cselpanov, G. I. Avenarius és iskolája (Авенариус и его школа). Filozófiai kutatások, szemlék stb. Cselpanov prof. szerkesztésében. 1. köt. 2. füzet. 1904. 1—42. old. — *330*

— **Immanens filozófia** (Имманентная философия). Filozófiai kutatások, szemlék stb. Cselpanov prof. szerkesztésében. 1. köt. 1. füzet. 1904. 1—39. old. — *330*

Csuprov, A. I. A terméshozamok és a gabonaárak hatása a gazdasági élet különböző oldalaira. Csuprov prof. előadása és viták a császári Szabad Közgazdasági Társulat III. osztályán 1897. március 1-én és 2-án (Gyors-

írói jegyzet) (Влияние урожаев и хлебных цен на разные стороны экономической жизни). „Császári Szabad Közgazdasági Társulat Munkái" 1897. 4. sz. 1—95. old. — *52*

D

[Danyielszon, N. F.] Nyikolaj —on. Vázlatok a reform utáni gazdaságunkról (Очерки нашего пореформенного общественного хозяйства). Szentpétervár 1893. XVI, 353 old. XVI tábl. — *27*

Davidov, I. Mi az a gazdasági materializmus? Kritikai-módszertani tanulmány (Что же такое экономический материализм? Критико-методологический очерк). Harkov. V. I. Golovkin kiadása, 1900. 98 old. — *231*

Dosztojevszkij, F. M. Összegyűjtött Összes Művei (Полное собрание сочинений). Díjtalan melléklet a „Nyiva" folyóirathoz. Szentpétervár. A. F. Marksz kiadása, 1894. — *99*

E

„L'Éclair" („Villám"). Párizs 1909. — *381*

„Ekonomicseszkij Zsurnal" („Gazdasági Folyóirat"). Szentpétervár 1899. 7—8. sz. 26—83. old. — *81*

Engelhardt, M. N. Nyílt kártyákkal (Открывающиеся карты). „Novosztyi" 1899. 152. sz. VI/4. 2. old. — *225*

Engels, F. Az erőszak és a gazdaság a társadalmi fejlődésben (La force et l'économie dans le développement social). Párizs, Giard et Brière 1897. — *79*

Európai-Oroszország mezőgazdasági lakossága gazdasági helyzetének összesített statisztikai adatai (Свод статистических материалов, касающихся экономического положения сельского населения Европейской России). Szentpétervár. A miniszter-tanács irodájának kiadása, 1894. 6, LXI, 105, 452 old. — *92*

F

Fiedler, F. Német nyelvtan orosz tanintézetek számára (Deutsche Grammatik für russische Lehranstalten). Szentpétervár 1890. 119 old. — *153*

Filozófiai kutatások, szemlék stb. (Философские исследования, обозрения и проч.). G. Cselpanov prof. szerkesztésében. 1. köt. 1—2. füzet. Kiev 1904. — *330*

Foville, A. Franciaország közgazdasága. Elemző és összehasonlító statisztika. 1887—1889-es évek (La France économique. Statistique raisonnée et comparative. Année 1887—1889). 1—2. köt. Párizs, Colin 1887—1890. — *27*

France, A. Jeanne d'Arc élete (Vie de Jeanne d'Arc). 1—2. köt. Párizs, Calmann—Lévy, é. n. — *325*

„Frankfurter Zeitung" („Frankfurti Újság"). 1898; 1899. — *139, 142, 192, 204, 219, 223*

A földbirtoklás és a mezőgazdaság (Землевладение и сельское хозяйство). Cikkek a „Handwörterbuch der Staatswissenschaften"-ből. Moszkva. Vodovozovék kiadása, 1896. II, 381 old. — *147*

A földrendezési és földművelési főhivatal földművelési ügyosztályának és erdészeti ügyosztályának évkönyve. 1907 (Ежегодник Главного управления землеустройства и земледелия по департаменту земледелия и лесному департаменту. 1907). Szentpétervár 1908. LIX, 837 old. — *388*

A földrendezési és földművelési főhivatal földművelési ügyosztályának és erdészeti ügyosztályának évkönyve. 1908 (Ежегодник главного управления землеустройства и земледелия по департаменту земледелия и лесному департаменту. 1908). Szentpétervár 1909. XCIV, 887 old. — *388*

„A földrendező bizottságok közleményei" — *lásd* „A kerületi földrendező bizottságok működésének áttekintése".

G

G—gy. [Recenzió] A. Bogdanov. „A közgazdaságtudomány rövid összefoglalásá"-nak a szerzője. — A történelmi természetszemlélet alapelemei. (А. Богданов. Автор „Краткого курса экономической науки"). Szentpétervár 1899. „Nacsalo" 1899. 5. sz. 121—123. old. — *208*

Gilbreth, F. B. Mozgás-tanulmány. Módszer a munkás termelékenységének emelésére (Gilbreth, F. B. Motion study. A method for increasing the efficiency of the workman). London 1911. 116 old. — *467*

„Die Gleichheit" („Egyenlőség"). Stuttgart 1912. — *425*

Golovin, K. F. A muzsik haladás nélkül, vagy a haladás muzsik nélkül (Мужик без прогресса или прогресс без мужика). Szentpétervár. „Könyvkereskedői közösség" kiadása, 1896. II, 161 old. — *25*

Gorkij, M. „Éjjeli menedékhely" („На дне").

— **Elbeszélések** (Рассказы). A „Znanyije" gyűjteményes kiadásában 5. könyv. Szentpétervár 1901. 399 old. — *279*

— **Az utolsók** (Последние). A „Znanyije" gyűjteményes kiadásában 22. könyv. Szentpétervár 1908. 1—99. old. — *332*

Gorkijnak a szociáldemokrata pártból való kizárásáról (Об исключении М. Горького из с.-д. партии). „Utro Rosszii" 1909. 1. szám XI/15. 6. old. — *381*

Gorkij, M. kizárása a szociáldemokrata pártból (Исключение М. Горького из партии с.-д.). „Recs" 1909. 317. sz. XI/18 (XII/1). 2. old. — *381*

Gorkij Makszim kizárása (Отлучение Максима Горького). „Utro Rosszii" 1909. 2. sz. XI/17, 1. old. — *381*

***„Granat Br. A. és I. és Társai" Enciklopédiai Szótára** (Энциклопедический словарь Т-ва „Бр. А. и И. Гранат и К°"). 7., teljesen átdolgozott kiadás. 28. köt. Moszkva [1915]. — *455, 458, 459—460, 466*

„Gudok" („Sziréna"). Baku 1908. — *320*

Guesde, J. A szocializmusért folyó napi harcok (Le socialisme au jour le jour). Párizs, Giard et Brière 1899. VII, 488 old. — *210*

Gumplowicz, L. A szociológia alapjai (Grundriss der Soziologie). Wien 1885. VI, 246 old. — *61*

— **A szociológia rendszere** (System socyologii). Varsó [1887]. III, 473, IV old. — *125, 126*

Gvozgyev, R. A kulákuzsora s társadalmi és gazdasági szerepe (Кулачество-ростовщичество, его общественно-экономическое значение). Szentpétervár. N. Garin kiadása, 1898. 161 old. (A borítólapon: 1899). — *168, 170, 182, 206*

A gyárak mutatója Európai-Oroszországban — *lásd* Orlov, P. A. és Budagov, Sz. G.

H

***Harizomenov, Sz. A. Vlagyimir kormányzóság ipara** (Промыслы Владимирской губернии). 3., 5. füzet. Moszkva. Baranov kiadása, 1882., 1884. 3. füzet. Pokrov és Alekszandrov kerületek. 1882. X, 256, 147 old. — *41*

5. füzet. Pereszlavl és Alekszandrov kerületek. 1884. VIII, 229. old. — *41*

Hauptmann, G. „Takácsok" („Die Weber"). — *13*

Házi olvasmányok programjai, rendszeres tanfolyam, harmadik év (Программы домашнего чтения на третий год систематического курса). Moszkva. A technikai tudás terjesztésére alakult társulat tanügyi osztálya házi olvasmányokat szervező bizottságának kiadása, 1897. XVI, 320 old. — *72, 75*

„Hendschel's Telegraph" („Hendschel Távírója"). Frankfurt a. Main 1901., 1902. — *264, 287*

Heyse, J. Ch. A. Német nyelvtan vagy a német nyelv tankönyve (Deutshee

Grammatik oder Lehrbuch der deutschen Sprache). 25. kiadás. Hannover—Lipcse 1893. XIV, 617 old. — *195*

Hobson, J. A. Imperializmus (Imperialism). London, J. Nisbet 1902. VI, 400 old. — *308, 467, 468*

Huschke, L. A mezőgazdasági tiszta jövedelem kiszámítása a kis-, közép- és nagyüzemekben Közép-Thüringia tipikus példái alapján (Landwirtschaftliche Reinertrags-Berechnungen bei Klein-, Mittel- und Grossbetrieb, dargelegt an typischen Beispielen Mittelthüringens). Jena, Fische 1902. IV, 184 old. — *321*

I

Az idealizmus problémái. Cikkgyűjtemény. Szerk. P. J. Novgorodcev (Проблемы идеализма. Сборник статей. Под ред. П. И. Новгородцева). [Moszkva]. Moszkvai Pszichológiai Társulat kiadása, [1902]. IX, 521 old. — *295*

Ingram, J. A politikai közgazdaság története (История политической экономии). Moszkva. K. T. Szoldatenkov kiadása, 1891. XI, 322, IV old. — *27*

Interjú (Интервью). „Utro Rosszii" 1909. 2. sz. XI/17, 1. old. — *381*

„Izvesztyija Knyizsnyih magazinov t-va M. O. Wolf. Sz.-Peterburg i Moszkva" („M. O. Wolf könyvkereskedési társulat hírei. Szentpétervár és Moszkva). Illusztrált bibliográfiai folyóirat, 1897; 1898. Szentpétervár 1898—1899. — *72, 75, 125, 126, 139, 143, 173, 189*

„Izvesztyija Moszkovszkovo Szelszko - hozjajsztvennovo Insztyituta" (A „Moszkvai Mezőgazdasági Intézet Közleményei"). Moszkva 1898. 2. sz. 57—89. old. — *153*

„Izvesztyija Zemszkovo Otgyela" („A zemsztvo-ügyi osztály közleményei"). [Belügyminisztérium]. Szentpétervár 1909. — *383, 385*

J

James W. Pragmatizmus. Új elnevezés a gondolkodás néhány régi útja számára. Népszerű filozófiai előadások (Pragmatism. A new name for some old ways of thinking. Popular lectures on philosophy). London 1907. XIII, 309 old. — *371*

Jan-szkij, V. [Könyvrecenzió] V. Levickij. August Bebel. „Élete és munkássága". 1840—1913 ([Рецензия на книгу] В. Левицкий. Август Бебель. „Его жизнь и деятельность". 1840

—1913). Szentpétervár 1914. „Proszvescsenyije" 1914. 1. sz. 104—105. old. — *446*

Jordanszkij, N. Politikai jegyzetek. Győzzünk! (Политические заметки. Да будет победа!). „Szovremennij Mir" 1914. 9. sz. 188—196. old. — *456*

„Journal Officiel de la République Française" („A Francia Köztársaság Hivatalos Közlönye"). Párizs 1899. — *154, 162*

„Jurigyicseszkij Vesztnyik" („Jogi Híradó"). Moszkva 1887. 11., 12. sz. — *85, 92, 99, 100*

Juzsakov, Sz. N. Az oktatásügy kérdéseiről. Publicisztikai kísérletek (Вопросы просвещения. Публицистические опыты). Szentpétervár 1897. VIII, 283 old. — *95, 98*

K

[Kablukov, N. A. Hozzászólás Tugan-Baranovszkij „Az orosz gyár a múltban és a jelenben" c. értekezéséhez]. ([Выступление по диссертации М. И. Туган-Барановского „Русская фабрика в прошлом и настоящем]). „Russzkije Vedomosztyi" 1898. 291. sz. XII/21. 3. old. — *159*

— **A gabonaárak jelentősége a magánföldtulajdon szempontjából Európai-Oroszországban** (Значение хлебных цен для частного землевладения в Европейской России). Megjelent „A terméseredmények, gabonaárak hatása az orosz népgazdaság néhány területére" c. könyvben. 1. köt. Szentpétervár 1897. 97—156. old. — *167*

— **Mezőgazdasági üzemtani előadások a moszkvai egyetemen 1895—1896-ban.** Jegyzet a hallgatók számára (Лекции по экономии сельского хозяйства, читанные в Моск. унте в 1895—96 г.). Moszkva 1897. 226 old. — *85*

— **A parasztgazdaság fejlődésének feltételeiről Oroszországban** (Vázlatok a mezőgazdasági üzemtan köréből) (Об условиях развития крестьянского хозяйства в России. Очерки по экономии сельского хозяйства)). Moszkva 1899. VIII, 309 old. — *186, 196, 198*

Kacsorovszkij, K. R. Az orosz faluközösség. 1. köt. 1. rész. Mi a faluközösség? (Русская община Т. 1, ч. 1. Что такое община?). Szentpétervár 1900. IV, 431 old. — *231*

Kamenszkij, N. — *lásd* Plehanov, G. V.

Karisev, N. A. Adatok az orosz nemzetgazdaságról. II. Az orosz gyárak motorjai. — III. Az 1897 január 28-i összeírás néhány előzetes adata. — IV. Földbirtok-közösség Novoroszszijában, (Материалы по

русскому народному хозяйству. II. Двигатели на русских фабриках и заводах. — III. Несколько предварительных данных переписи 28 января 1897 г. — IV. Товарищеское землевладение в Новороссии). (Levonat a „Moszkvai Mezőgazdasági Intézet Közleményei"-ből. 1898. 2. sz.) Moszkva 1898. 33 old. 4 térkép. — *153*

Katonai-statisztikai gyűjtemény. 4. füzet. Oroszország (Военно-статистический сборник). N. N. Obrucsev szerkesztésében. Szentpétervár 1871. — *27*

***Kautsky, K. Az agrárkérdés** (Die Agrarfrage). Stuttgart, Dietz 1899. VIII, 451 old. — *189, 191—192, 193, 196, 198, 201—202*

— **Nemzetiség és nemzetköziség** (Nationalität und Internationalität). Stuttgart, P. Singer 1908. 36 old. („Neue Zeit" kiegészítő füzetei, 1. sz. 1907—1908. 1908. I. 18-i kiadás). — *320, 321, 324*

— **Szocializmus és gyarmati politika** (Sozialismus und Kolonialpolitik). Berlin, Vorwärts 1907. 80 old. — *320, 324*

Kemmerer. Technikai haladás (Technischer Fortschritt). — *467, 468*

„Képviselőink" — *lásd* Boiovics, M. M. Az Állami Duma tagjai.

A kerületi földrendező bizottságok működésének áttekintése (1907—1908. év) (Обзор деятельности уездных землеустроительных комиссий (1907—1908 гг.)). Szentpétervár 1909. VI, 50, 121 old. 38. lit. térkép. — *383, 385, 388*

Kljucsevszkij, V. O. istenben megboldogult III. Sándor cár emlékére (Памяти в бозе почившего государя императора Александра III). A moszkvai egyetemmel kapcsolatos Orosz Történelem- és Őskorkutatás cári Társulata gyűlésén 1894 okt. 28-án elhangzott beszéd. Moszkva 1894. 7 old. — *4*

— ***Az újkori orosz történelem tanfolyama.** 1883—1884-es tanév (Курс новой русской истории. 1883—4. акад. год). Barszkov kiadása, [1883—1884]. 320 old. Litogr. — *3*

Kobeljackij, A. Kézikönyv a gyári felügyelőség hivatalnokai, a gyárosok és üzemtulajdonosok részére. A kormányrendeletek teljes gyűjteménye (Справочная книга для чинов фабричной инспекции, фабрикантов, заводчиков). 3. kiegészített kiadás. Szentpétervár. N. K. Martinov könyvkereskedés kiadásában, 1895. LII, 239 old. — *26*

Kohanovszkaja — *lásd* Szohanszkaja, N. Sz.

Kovalevszkij, M. Oroszország gazdasági szerkezete (Le régime économique de la Russie). Párizs, Giard et Brière 1898. 362 old.—*154*

Könyv könyvekről. Magyarázó katalógus a legfontosabb ismeretágak könyveiről (Книга о книгах). 1—2. rész. Moszkva 1892. — *105, 184*

„Krityicseszkoje Obozrenyije" („Kritikai Szemle"). [Moszkva] 1909. — *379*

Krupszkaja, N. K. Népművelés és demokrácia (Народное образование и демократия). „Zsizny i Znanyije" 1917. 103 old. — *457*

Kudrjavcev, F. Rövid tájékoztatás N. F. Szuhomlinov birtokán, a „Kuncovka" nevű kísérleti telken az 1891—1895. években folyó kísérletek eredményeiről (Краткие сведения о результатах опытов за 1891—1895 год на опытном участке в имении Н. Ф. Сухомлинова — „Кунцовка"). „Zapiszki imp. O-va szelszkovo hozjajsztva juzsnoj Rosszii" 1895. 4—5. sz. 48—62. old. — *92*

K. C. X. elvtárs „ügye" (К. Ц. „Дело" товарища Х.). „Proszvescsenyije" 1914. 1. sz. 62—67. old. — *445*

L

„The Labour Gazette" („Munkás Újság"). London 1897. — *72*

Labriola, A. A Kommunista Kiáltvány emlékére (In memoria del manifesto dei communisti). Róma 1895. 87 old. — *75*

— **A szocializmus és a filozófia** (Levelek G. Sorelhez) (Socialisme et philosophie (Lettres à G. Sorel)). Párizs, Giard et Brière 1899. V, 262 old. — *210*

— **Tanulmányok a materialista történelemfelfogásról** (Essais sur la conception matérialiste de l'histoire). Párizs, Giard et Brière 1897. 348 old. — *74, 79, 91, 139*

— **A történelmi materializmusról. Bevezető magyarázatok** (Del materialismo storico. Dilucidazione preliminare). Róma 1896. 153 old. — *74—75*

[Lenin, V. I.] Vl. Iljin. Az agrárkérdés (Вл. Ильин. Аграрный вопрос). 1. rész. Szentpétervár 1908. 263 old. — *321*

— **Az agrárkérdés és a „Marx-kritikusok"** (Аграрный вопрос и „критики" Маркса). Vl. Iljin könyvében: Az agrárkérdés. 1. rész. Szentpétervár 1908. 164—263. old. — *321*

— **V. Iljin (N. Lenin). Állam és forradalom.** A marxizmus tanítása az államról és a proletariátus feladatai a forradalomban (В. Ильин (Н. Ленин). Государство и революция. Учение

марксизма о государстве и задачи пролетариата в революции). 1. füzet. „Zsizny i Znanyije" 1918. 115 old. — *473*

— **N. Lenin (Vl. Uljanov). Az agrárkérdés Oroszországban a XIX. század végén** (Н. Ленин (Вл. Ульянов). Аграрный вопрос в России к концу 19-го века). Moszkva, „Zsizny i Znanyije" 1918. 80 old. — *316, 319, 406, 407*

— **N. Lenin. Beszámoló az Oroszországi Szociáldemokrata Párt egyesítő kongresszusáról.** Levél a pétervári munkásokhoz (Н. Ленин. Доклад об Объединительном съезде РСДРП. Письмо к петербургским рабочим). Moszkva 1906. 110 old. — *474*

— **A bojkott ellen** (Egy szociáldemokrata újságíró jegyzeteiből) (Против бойкота). Megjelent A harmadik duma bojkottjáról c. könyvben. Moszkva. Gorizontov nyomda, 1907. 1—24. old. Aláírás: N. Lenin. — *311*

— **A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez.** Sismondi és hazai sismondistáink (К характеристике экономического романтизма). „Novoje Szlovo" 1897. 7. sz. 25—50. old.; 8. sz. 25—60 old.; 9. sz. 26—53. old.; 10. sz. 18—32. old. Aláírás: K. T—n. — *51, 86, 87, 95, 96, 97—98, 206*

— **Vlagyimir Iljin. Gazdasági tanulmányok és cikkek** (Владимир Ильин. Экономические этюды и статьи). Szentpétervár 1899. 290 old. — *86—87, 95—96, 97—98, 99, 100, 102, 109—110, 116, 120, 124, 126, 130, 133—134, 135, 137, 139, 140, 141— 142, 145, 146, 147, 150, 158, 186, 189, 195, 201*

— **Gyári statisztikánk kérdéséhez.** Karisev professzor újabb statisztikai hőstettei (К вопросу о нашей фабрично-заводской статистике. Новые статистические подвиги проф. Карышева). Megjelent Vlagyimir Iljin. Gazdasági tanulmányok és cikkek c. kötetben. Szentpétervár 1899. 263—290. old. — *126*

— **N. Lenin (Vl. Iljin).** Az imperializmus mint a kapitalizmus legújabb szakasza (Népszerű tanulmány) (Н. Ленин (Вл. Ильин) Империализм, как новейший этап капитализма). „Zsizny i Znanyije" 1917.. 130 old. — *466*

— **Vlagyimir Iljin. A kapitalizmus fejlődése Oroszországban.** A nagyipar belső piacának a kialakulása (Владимир Ильин. Развитие капитализма в России. Процесс образования внутреннего рынка для крупной промышленности). Szentpétervár. M. J. Vodovozova kiadása, 1899. IX, IV, 480

old. 3 ív diagramma, VIII old. tábl. — *19, 20, 22, 60, 62, 67, 110, 116, 130—131, 132, 133—135, 140—141, 144, 145—148, 149—150, 152, 156, 157, 158—159, 160, 162, 166—167, 169, 170, 173, 175—176, 178, 179—181, 182—183, 184—185, 189, 190, 192, 195—196, 198—199, 201, 202, 204, 205, 225, 271*

— **Kapitalizmus a mezőgazdaságban** (Kautsky könyvéről és Bulgakov úr cikkéről) Капитализм в сельском хозяйстве. (О книге Каутского и о статье г. Булгакова)). „Zsizny" 1900. 1. sz. 1. cikk, 84—110. old. Aláírás: Vl. Iljin. — *196, 198, 201, 203, 221, 223, 224*

2. sz. 2. cikk, 59—68. old. Aláírás: Vlagy. Iljin. — *201, 202, 203, 221, 223, 224*

— **Kritikátlan kritika** (P. Szkvorcov úr cikkéről: „Árufetisizmus". „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. évi 12. sz.) (Некритическая критика). „Naucsnoje Obozrenyije" 1900. 5. sz. 945—954. old.; 6. sz. 1061—1067. old. Aláírás: Vlagyimir Iljin. — *228, 231, 233*

— **Az 1894/95-ös kusztárösszeírás Perm kormányzóságban és a „kusztár"-ipar általános kérdései** (Кустарная перепись 1894/95 года в Пермской губернии и общие вопросы „кустарной" промышленности). Megjelent Vlagyimir Iljin. Gazdasági tanulmányok és cikkek c. kötetben. Szentpétervár 1899. 113—199. old. — *62, 64, 65, 71, 86, 87, 95—96*

— **Marx Károly** (Карл Маркс). Megjelent „Br. A. és J. Granat és Társai" lexikonjában. 28. köt. 219—243. old. Aláírás: V. Iljin. — *455, 458, 459—460, 466*

— **Marxizmus és revizionizmus** (Марксизм и ревизионизм). Megjelent Marx Károly (1818—1883). Halálának huszonöt éves évfordulójára (1883—1908) c. könyvben. Szentpétervár 1908. 210—217. old. Aláírás Vl. Iljin. — *319*

— **Vl. Iljin. Materializmus és empiriokriticizmus.** Kritikai jegyzetek egy reakciós filozófiáról (Вл. Ильин. Материализм и эмпириокритицизм. Критические заметки об одной реакционной философии.) Moszkva, „Zveno" 1909. III, 438 old. — *327, 329, 331, 333, 334, 337, 339, 340—341, 342, 343, 344, 345, 346—347, 348, 349, 350—351, 352—353, 354, 355—356, 357—358, 359—360, 361, 363, 364—365, 366, 367, 368—369, 370, 371, 429*

— **Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez** (Еще к вопросу о теории реализации). „Naucsnoje

Obozrenyije" 1899. 8. sz. 1564—1579. old. Aláírás: V. Iljin. — *184—185, 186, 201, 213, 221*

— **Megjegyzés a piacelmélet kérdéséhez** (Tugan-Baranovszkij úr és Bulgakov úr vitájával kapcsolatban) (Заметка к вопросу о теории рынков. (По поводу полемики гг. Туган-Барановского и Булгакова). „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. 1. sz. 37—45. old. Aláírás: Vlagyimir Iljin. — *178, 180*

— **Melyik örökségről mondunk le?** (От какого наследства мы отказываемся?). Megjelent Vlagyimir Iljin. Gazdasági tanulmányok és cikkek c. kötetben. Szentpétervár 1899. 227—261. old. — *80, 95, 98, 176, 182, 202*

— **A narodnyik tervkovácsolás gyöngyszemei** (Sz. N. Juzsakov. A közművelődés kérdései. Publicisztikai tanulmányok. — A középiskola reformja. — A felsőfokú oktatás rendszere és feladatai. — Gimnáziumi tankönyvek. — Az egész népre kiterjedő oktatás kérdése. — A nő és a közművelődés. Szentpétervár 1897. VIII + 283 old. Ára 1 rubel 50 kopek) (Перлы народнического прожектерства. (С. Н. Южаков. Вопросы просвещения. Публицистические опыты. — Реформа средней школы. — Системы и задачи высшего образования. — Гимназические учебники. — Вопросы всенародного обучения. — Женщина и просвещение)). Megjelent Vlagyimir Iljin. Gazdasági tanulmányok és cikkek c. kötetben. Szentpétervár 1899. 201—225. old. — *78, 95, 98*

— **A nemzetek önrendelkezési jogáról** (О праве наций на самоопределение). „Proszvescsenyije" 1914. 4. sz. 34—47. old.; 5. sz. 57—71. old.; 6. sz. 33—47. old. Aláírás: V. Iljin. — *445*

— **[Recenzió] A. Bogdanov. A közgazdaságtudomány rövid összefoglalása** ([Рецензия на книгу] А. Богданов. Краткий курс экономической науки). Moszkva. A. Murinova könyvkereskedésének kiadása, 1897. 290 old. Ára 2 rubel. „Mir Bozsij" 1898. 4. sz. 98—103. old. — *91, 94*

— **[Recenzió] R. Gvozgyev. A kulákuzsora s társadalmi és gazdasági szerepe** ([Рецензия на книгу] Р. Гвоздев. Кулачество-ростовщичество, его общественно-экономическое значение). Szentpétervár. N. Garin kiadása, 1899. „Nacsalo" 1899. 3. sz. 118—119. old. Aláírás: Vl. Iljin. — *168, 170, 206*

— **[Recenzió] Karl Kautsky. Az agrárkérdés.** A modern mezőgazdaság tendenciái-

nak áttekintése és a szociáldemokrácia agrárpolitikája stb. (Die Agrarfrage. Eine Uebersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik u. s. w.). Stuttgart, Dietz 1899. „Nacsalo" 1899. 4. sz. 165—169. old. Aláírás: Vl. Iljin. — *191—192, 193, 198*

— **[Recenzió] Oroszország kereskedelme és ipara.** Útmutató kereskedők és gyárosok számára ([Рецензия на книгу] Торгово-промышленная Россия. Справочная книга для купцов и фабрикантов). Összeállította A. A. Blau, a kereskedelmi és ipari ügyosztály statisztikai osztályának vezetője. Szentpétervár 1899. Ára 10 rubel. „Nacsalo" 1899. 3. sz. 119—121. old. Aláírás: Vl. Iljin. — *178*

— **[Recenzió] Parvus. A világpiac és a mezőgazdasági válság. Közgazdasági tanulmányok.** ([Рецензия на книгу] Парвус. Мировой рынок и сельскохозяйственный кризис). Németből fordította L. J. Szentpétervár. O. N. Popova kiadása, 1898. (Művelődési Könyvtár, 2. sorozat, 2. sz.), 142 old. Ára 40 kopek. „Nacsalo" 1899. 3. sz. 117—118. old. Aláírás: Vl. Iljin. — *173*

— **V. Iljin (N. Lenin). A szociáldemokrácia agrárprogramja az 1905—1907-es, első orosz forradalomban** (В. Ильин (Н. Ленин). Аграрная программа социал-демократии в первой русской революции 1905—7 гг.). „Zsizny i Znanyije" 1917. VII, 271 old. — *324, 327—328, 329, 405, 407*

— **Sztolipin és a forradalom** (Столыпин и революция). „Szocial-Demokrat" 1911. 24. sz. X/18 (31). 1—2. old. Vezércikk. Aláírás nélkül. — *412*

— **L. N. Tolsztoj és kora** (Л. Н. Толстой и его эпоха). „Zvezda" 1911. 6. sz. I/22. 2. old. Aláírás: V. Iljin. — *407*

— **V. Iljin (N. Lenin). Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről.** 1. füzet. Kapitalizmus és mezőgazdaság az Amerikai Egyesült Államokban (В. Ильин (Н. Ленин). Новые данные о законах развития капитализма в земледелии. Вып. I. Капитализм и земледелие в Соединенных Штатах Америки). „Zsizny i Znanyije" 1917. 104 old. — *457, 461, 466*

— **Válasz P. Nyezsdanov úrnak** (Ответ г. П. Неждановy). „Zsizny" 1899. 12. sz. 258—262. old. Aláírás: Vlagyimir Iljin. — *206*

Lensztrem, N. Orosz—német és német—orosz szótár (Русско-немецкий и немецко-русский словарь). 1 rész. Orosz—német szótár. Mita-

va. E. Beere kiadása, 1871. XI, 620 old. — *173, 184*

Levickij, V. — *lásd* Cederbaum, V. O.

„Lichtstrahlen" („Fénysugarak"). Berlin. Borchardt kiadása, 1915. — *459*

Ljudogovszkij, A. P. A mezőgazdasági üzemtan és mezőgazdasági számvitel alapjai (Основы сельскохозяйственной экономии и сельскохозяйственного счетоводства). Szentpétervár. A. F. Devrien kiadása, 1875. VIII, 488 old. — *92*

Lokoty, T. V. Oroszország költségvetési és adópolitikája (Бюджетная и податная политика России). Moszkva 1908. IV, 240 old. — *323*

Lowell, P. A. Mars és csatornái (Mars and its canals). 1907. — *332*

Lozinszkij, M. A. A paraszti földtulajdon és a lemorzsolódásának megelőzését célzó rendszabályok [A császári Szabad Közgazdasági Társulat III. osztálya ülésén 1897 december 13-án felolvasott előadás összefoglalása] (Крестьянская поземельная собственность и меры предупреждения обезземелия крестьян). „Труды императорского вольного экономического общества" 1898. 2. sz. 89—95 old. — *84*

M

Makarov, N. P. Teljes orosz—francia szótár (Полный русско-французский словарь). 9. kiadás. Szentpétervár. N. P. Makarov kiadása, 1900. XV, 1120 old. — *302*

[Martov, L.] A narodnyikság régen és most (Народничество прежде и теперь). „Novoje Szlovo" 1897. 2. sz. 52—78. old. Aláírás: A. Jegorov. — *72*

Marx Károly (1818—1883). Halálának huszonöt éves évfordulójára (1883—1908) (Карл Маркс (1818—1883). К двадцатипятилетию со дня его смерти (1883—1908)). Szentpétervár. O. és M. Kedrov kiadása, 1908. 410 old. A borítólapon: Marx Károly emlékére. — *319*

Marx, K. A filozófia nyomora. Válasz Proudhon úr „A nyomor filozófiája" című művére. F. Engels előszavával (Misère de la philosophie. Réponse à la Philosophie de la misère de M. Proudhon. Avec une préf. de F. Engels). Párizs, Giard et Brière 1896. 292 old. — *79*

— **A hegeli jogfilozófia kritikájához** (Critique de la philosophie du droit de Hegel). Párizs, Giard et Brière 1895. 15 old. — *79*

— **A tőke.** A politikai gazdaságtan bírálata. Kiadta F. Engels. 2. köt. 2. könyv. Szentpétervár 1885. XXI, 403 old. — *27*

— **A tőke.** A politikai gazdaságtan bírálata (Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie). Kiadta F. Engels. 3. köt. Hamburg, Meissner 1894. — *4*

***Marx, K. és Engels, F. levelezése 1844—1883-ig** (Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx 1844 bis 1883). A. Bebel és E. Bernstein kiadása. 1—4. köt. Stuttgart, Dietz 1913. — *440*

— **Marx Károly és Engels Frigyes levelei Nyikolaj —onhoz** (Маркс, К. и Энгельс, Ф. Письма Карла Маркса и Фридриха Энгельса к Николаю—ону). Eredetiből fordította G. A. Lopatyin. „Minuvsie Godi" 1908. 1. sz. 47—76. old. — *323*

Maszlov, P. A naturális gazdálkodás idealizálása (Идеализация натурального хозяйства). „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. 3. sz. 632. old. — *202*

— ***A világháború gazdasági okai** (Экономические причины мировой войны). Moszkva 1915. 69 old. — *459*

Mehring, F. A német szociáldemokrácia története (Geschichte der deutschen Sozialdemokratie). 1—2. köt. Stuttgart, Dietz 1897—1898. — *73, 220*

Mengyelejev, E. Díjszabás-index vagy Oroszország ipari fejlődésének vizsgálata az 1891. évi általános vámtarifával kapcsolatban (Толковый тариф или исследование о развитии промышленности России в связи с ее общим таможенным тарифом 1891 года). 2—3. füzet. Szentpétervár 1892. L, 730 old. — *92*

A mérsékelt jobboldali parasztképviselők agrártervezete (Земельный проект умеренно-правых крестьянских депутатов). „Sztolicsnaja Pocsta" 1908. 224. sz. I/30 (II/12). 5. old. — *323*

Meuer, J. Bécs és környéke kis képes útikalauza (Kleiner illustrierter Führer durch Wien und Umgebungen). — *264*

Miben szenvednek hiányt a pavlovói kerület kusztárjai (A kusztárok megbízottjának, A. G. Stangénak írott jelentése alkalmával) (Нужды кустарей Павловского района (По поводу докладной записки уполномоченного кустарей А. Г. Штанге)). „Szevernij Vesztnyik" 1891. 11. sz. 24—53. old. — *81*

Mihajlovszkij, N. K. Irodalom és élet. Kotljarevszkij úr könyve a „világfájdalomról". — A „Nacsalo" és a „Zsizny". — A hozzátartozóink iránti szeretet és a távolabb állók iránti szeretet (Литература и жизнь. Книга г. Котляровского о „мировой скорби". — Журналы „Начало" и „Жизнь". — Любовь к

ближнему и любовь к дальнему). „Russzkoje Bogatsztvo" 1899. 4. sz. 189—219. old. — *202*

— **Mihajlovszkij két levele P. L. Lavrovhoz** (Два письма Н. К. Михайловского к П. Л. Лаврову). „Minuvsie Godi" 1908. 1. sz. 125—128. old. — *323*

Mikulin, A. A. Herszon kormányzóság és a nyikolajevi katonai kormányzóság odesszai városparancsnokság területének gyáripara és kézműves ipara. Gyárak, üzemek, mezőgazdasági malmok listájának mellékletével (Фабрично-заводская и ремесленная промышленность одесского градоначальства Херсонской губернии и Николаевского военного губернаторства. С прил. списка фабрик, заводов и сельскохозяйственных мельниц). Odessza. a Délorosz Sajtóügyi Társulat kiadása, 1897. XIII, 76, 276 old. — *95*

„Minuvsie Godi" („Múló évek"). Szentpétervár 1908. 1. sz. 47—76., 125—128. old. — *323*

Mirbeau, O. Dingo. Párizs, E. Flammarion, é. n. 286 old. — *440*

„Mir Bozsij" („A Világ"). Szentpétervár 1898; 1899; 1902. — *126, 142, 198, 282*

„Miszl" („Gondolat"), Moszkva 1910. 1. sz. — *406*

„Moszkovszkije Vedomosztyi" („Moszkvai Közlöny"). Moszkva — 1898. 53—56. sz. II/23 (III/7). — II/26 (III/10). — 108; — 1899. — *176*; 1899. 223. sz. VIII/15 (27). — *222*

Moszkva kormányzóság statisztikai évkönyve (Статистический ежегодник Московской губернии).

— *1907. év.* 1—2. rész. Moszkva 1908. — *383*

— *1908. év.* 1—2. rész. Moszkva 1909. — *383*

— *1909. év.* Moszkva 1910. — *383*

Moszkva város statisztikája a választásokról — *lásd* az Állami Duma választásai Moszkvában.

Moszkvai hírek (Московские вести). „Russzkije Vedomosztyi" 1898. 290. sz. XII/20. 4. old. — *159*

„Le Mouvement Socialiste" („A szocialista mozgalom"). Párizs 1899. — *225*

Munkaközvetítés (Трудовое посредничество). Moszkva 1917. 308 old. (Összoroszországi, vidéki és városi szövetkezetek. Hontalanokat elhelyező osztály. Jelentések és anyagok. 1. köt.). — *469*

Muret, E. Az angol és a német nyelv zsebszótára (Taschenwörterbuch der englischen und deutschen Sprache). 1. köt. Angol—német. Berlin—Schöneberg. Langenscheidt Könyvki-

adó és Könyvkereskedés, 1902. — *295*

N

„Nacsalo" („Kezdet"). Szentpétervár 1899. 1—5. sz. — *168, 170, 192, 193, 196, 201, 206, 208, 213*

„Nas Vek" („Századunk"). Szentpétervár 1908. — *316*

„Naucsnoje Obozrenyije" („Tudományos Szemle"). Szentpétervár 1898; 1899. 1., 3., 5., 7. sz.; 1900. 3—8. sz. — *126, 131, 134, 139, 142, 178, 180, 184, 198, 201, 202, 208, 213, 215, 225, 231, 232, 262*

Negri, A. A sors (Fatalità). Milánó, Treves 1892. XVI, 252 old. — *202*

— **Viharok** (Tempeste). Milánó, Treves 1896. 319 old. — *125*

***„A német könyvkiadás legfontosabb kiadványainak havonta megjelenő szemléje** („Monatliche Uebersicht der bedeutenderen Erscheinungen des deutschen Buchhandels"). Lipcse, J. C. Hinrichs könyvkereskedése [1913]. — *440*

A német szociáldemokrácia stuttgarti kongresszusa (1898 okt. 3—8.) üléseinek jegyzőkönyve (Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlandes, abgehalten zu Stuttgart vom 3. bis 8. Okt. 1898). Berlin, Vorwärts 1898. 238 old. — *225*

A népi mulatságok rendezésére alakult Névai Társaság beszámolója az 1895—1896-os évről (Отчет комитета Невского общества устройства народных развлечений за 1895—96 год). Szentpétervár 1897. 72 old. — *57*

„Die Neue Zeit" („Új Kor") Stuttgart 1897; 1898; 1908 (melléklet az 1. számhoz); 1912; 1913. — *94, 129, 138, 149, 150, 155, 160, 168, 179, 193, 213, 220, 320, 321, 421, 440*

N.—on — *lásd* [Danyielszon N. F.] Nyikolaj—on.

„Novaja Rabocsaja Gazeta" („Új Munkás Újság"). Szentpétervár 1914. 8. sz. 1/11. — *445*

„Novoje Szlovo" („Új Szó"). Szentpétervár 1897. 5—12. könyv február—szeptember, 2. könyv november. — *38, 55, 64, 74—75, 78, 80, 84, 98, 213*

„Novosztyi" („Újdonságok"). Szentpétervár 1899. 152. sz. VI/4. 2. old. — *225*

Nurok, N. M. Az angol nyelv gyakorlati nyelvtana, olvasókönyvvel és szótárral (Практическая грамматика английского языка с хрестоматией и словарем). 7., újonnan átnézett kiadás. Szentpétervár 1894. VI, 384 old. — *105*

Ny

„Nyiva" („Róna"). Szentpétervár 1898. 1—52. sz.; 1899. 1—52. sz. — *99*, *142*

„Nyiva" („Róna"). Havonta megjelenő irodalmi és népszerű-tudományos melléklet. Szentpétervár 1909. 3. sz. 533. old. — *393*, *395*

Nyizsnyij-Novgorod kormányzóság statisztikai adatgyűjteménye (Сборник статистических и справочных сведений по Нижегородской губ.). Nyizsnyij-Novgorod. A Kormányzósági Statisztikai Bizottság kiadása, 1880. XIX, 163, 116, 184, III old. — *27*

O

„Obrazovanyije" („Műveltség"). Szentpétervár. — *315*

Oganovszkij, N. P. Mi robbantotta ki a nagy európai háborút? (От чего загорелась великая европейская война?). Moszkva, „Zadruga" 1914. 31 old. — *459*

Orlov, P. A. és Fudagov, Sz. G. A gyárak mutatója Európai-Oroszországban. Anyagok az üzemi statisztika számára (Указатель фабрик и заводов Европейской России. Материалы для фаб.-зав. статистики). 3. jav. és lényegesen bőv. kiadás. Szentpétervár 1894. XVI, 826 old. — *41*, *51*

Az Orosz Birodalom statisztikai évkönyve (Статистический временник Российской империи). 1—2. sorozat. Szentpétervár. A Belügyminisztérium Központi Statisztikai Bizottságának kiadása, 1866., 1872.

*1. sorozat. 1. füzet. Adatok a területek nagyságáról, a népességről, a lakott helyekről (1863), az iparról és kereskedelemről; statisztikai adatok a bűnözés, a népművelés, a pénzügyek és a katonaság köréből. Szentpétervár 1866. XXXVI, XV, 159, 243, 119 old. — *93*, *99*, *100*

2. sorozat 6. füzet. Anyagok Európai-Oroszország gyáriparának statisztikájához 1868-ban. Szentpétervár 1872. LXXVIII, 425 old. — *36*

Az Orosz Birodalom statisztikája. 37. Katonai-lóösszeírás 1893- és 1894-ben (Статистика Российской империи. 37. Военно-конская перепись 1893 и 1894 гг.). Szerk. Szirnyev. Szentpétervár. A Központi Statisztikai Bizottság kiadása, 1896. IV, XXII, 245 old. 12 térkép. — *93*

Oroszország gyáripara és kereskedelme (Фабрично заводская промышленность и торговля России). Szentpétervár. A Pénzügyminisztérium Kereskedelmi és

Gyáripari Főosztályának kiadása, 1893. 60, 334, 351 old. — *26*

Oroszország történelme a XIX. században (История России в XIX. веке). 1—9. köt. Moszkva. A. és J. Granat fivérek és társaik kiadása, é. n. — *316*

P

Parvus. [Cikkek Bernstein ellen]. „Sächsische Arbeiterzeitung" 1898. — *223*

— **A gyarmatpolitika és az összeomlás** (Die Kolonialpolitik und der Zusammenbruch). Lipcse 1907. 155 old. — *320*

— **A világpiac és a mezőgazdasági válság.** Közgazdasági tanulmányok (Мировой рынок и сельскохозяйственный кризис. Экономические очерки). Szentpétervár. O. N. Popova kiadása, 1898. 142 old. — *173*

Pavlovszkij, I. J. Orosz—német szótár (Русско—немецкий словарь). 3., teljesen átdolgozott, jav. és bőv. kiadás. Riga, Kimmel; Lipcse, Fleischer 1900. XI, 1774 old. — *153, 174, 184*

— **Német—orosz szótár** (Немецко—русский словарь). 3. jav. és lényegesen bőv. kiadás. Riga 1888. VI, 1527 old. — *25*

Pawlowsky, J. Német—orosz szótár (Deutsch—Russisches Wörterbuch). 3. átdolgozott és lényegesen bővített kiadás. Lipcse, F. Fleischer 1888. VI, 1527 old. — *25*

A pénzforgalom reformja Oroszországban. Beszámolók és viták a császári Szabad Közgazdasági Társulat III. osztályában (Реформа денежного обращения в России. Доклады и прения в III отд. имп. Вольного эконом. о-ва). Gyorsírói jegyzőkönyv. Szentpétervár 1896. 264 old. — *84*

A pénzügyminisztérium adat- és anyaggyűjteménye (Сборник сведений и материалов по ведомству Министерства финансов). 1—20. köt. Szentpétervár. Majkov nyomda, 1865—1867. 2. köt. 6. sz. 1865., 1. köt. 4. sz. 1866., 2. köt. 5. sz. 1866., 2. köt. 6. sz. 1867. — *92*

***A Pénzügyminisztérium Évkönyve** (Ежегодник Министерства финансов). 1. füzet. 1869. Szerk. A. B. Busen. Szentpétervár 1869. — *36*

Plehanov, G. Adalékok a materializmus történetéhez (Beiträge zur Geschichte des Materialismus). Stuttgart, Dietz 1896. VIII, 264 old. — *208*

[Plehanov, G. V.] Beltov, N. A materialista történelemfelfogásról (О материалистическом понимании истории). „Novoje Szlovo" 1897. 12. sz. 70—98. old. Aláírás: N. Kamenszkij. — *74—75*

— **Beltov, N. A monista történelemfelfogás fejlődésének kérdéséhez** (К вопросу о развитии монистического взгляда на историю). Szentpétervár 1895. 288 old. — *27*

— **Miért legyünk hálásak neki?** Nyílt levél Karl Kautskyhoz (Wofür sollen wir ihm dankbar sein? Offener Brief an Karl Kautsky). „Sächsische Arbeiterzeitung" 1898. 253. sz. 2. melléklet, 254. sz., melléklet, 255. sz., melléklet.

Pogozsev, A. V. A gyári munkások életviszonyai Németországban és Oroszországban (Фабричный быт Германии и России). Moszkva, Karcev 1882. 172, IV old. — *26*

[Potreszov, A. N.] „Soron kívül". Kritikai vázlatok („Не в очередь". Критические наброски). „Nacsalo" 1899. 4. sz. 121—149. old. Aláírás: A. K—r—ij. — *213*

„Praktyicseszkaja Zsizny" („Gyakorlati Élet"). Szentpétervár 1899. — *195*

„Pravda" („Igazság") („Proletarszkaja Pravda" „Puty Pravdi") („Proletár Igazság" „Az Igazság Útja"). Szentpétervár

— 1913; 1913. 92. sz. IV/23.; 152. sz. VII/5. — *428, 433, 439*;

— 1914. 2. sz. I/23.; 4. sz. I. 25.; 11. sz. XII/19. — *445*

Prokopovics, Sz. N. A nyugati munkásmozgalom. Kritikai vizsgálat kísérlete (Рабочее движение на Западе. Опыт критического исследования). 1. köt. Németország. Belgium. Szentpétervár. L. F. Pantyelejev kiadása, 1899. II, 212, 120 old. — *228*

„Promislennij Mir" („Ipari Világ"). Szentpétervár 1901. — *262*

„Proszvescsenyije" („Felvilágosodás"). Szentpétervár 1913; 1914. 1—2. sz. — *433, 440, 445, 446, 453, 455*

***Prugavin, V. Sz. Vlagyimir kormányzóság iparágai** (Промыслы Владимирской губернии). 4. füzet. Pokrov kerület. Moszkva. A. Baranov kiadása, 1882. — *41*

Puskin, A. Sz. Összegyűjtött művek 10 kötetben (Собрание сочинений в 10 томах). — *443*

R

„Rabotnyica" („Munkásnő"). Szentpétervár 1914. — *446*

Ragozin, J. I. Vas meg szén Dél-Oroszországban (Железо и уголь на юге России). Szentpétervár 1895. 170 old. — *92*

„Recs" („A szó"). Szentpétervár.

— 1908. 12. sz. I/15 (28). 5. old. — *319*

— 1909. 317. sz. XI/18 (XII/1). 2. old. — *381*

— 1910. 31. sz. II/1 (14). 4. old. — *395*
— 1912. — *415*; 1912. 132. sz. V/17 (30). 3. old. — *417*
— 1916. — *461*

Reif, F. Az orosz, francia, német és angol nyelv új párhuzamos szótárai 4 részben (Новые параллельные словари языков русского, французского, немецкого и английского в 4-х частях). 4. kiadás. 1. rész. Orosz — francia — német — angol szótár. Szentpétervár, Lipcse—Párizs 1892. — *173, 184*

Rendelettár a békebírák által kirótt büntetésekre vonatkozóan (Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями). 1885-ös kiadás. 10. bőv. kiadás. Szentpétervár. N. Sz. Tagancev kiadása, 1897. 450 old. — *75*

Ribot, T. Affektív emlékezet (Аффективная память). 2. jav. kiadás. Szentpétervár, „Obrazovanyije" 1899. 50 old. — *175, 178*

Ricardo, D. A politikai közgazdaság alapelvei (Начала политической экономии). Moszkva. K. T. Szoldatenkov kiadása, 1895. XXXVI, 288, II old. — *27*

„Rosszija" („Oroszország"). Szentpétervár 1909. — *380*

„Russzkaja Miszl" („Orosz Gondolat"). Moszkva 1897. 12. sz. 189—190. old. — *91*

„Russzkije Vedomosztyi" („Orosz Közlöny"). Moszkva — 1893. — *3*;
— 1897. — *42, 51, 56*; 1897. 215. sz. VIII/6. 2. old. — *64*; 274. sz. X/4. 1. old. — *71*;
— 1898. — *85, 159*; 1898. 279. sz. XII/9. 3—4. old. — *155*;
— 1899. — *142*; 1899. 14. sz. I/14. 1. old. — *168*; 77. sz. III/19. 2. old. — *194*;
— 1901. — *269*;
— 1914. 183. sz. VIII/10. 3. old.; *202. sz. IX/3. 2—3. old. — *459*

„Russzkije Zapiszki" („Orosz Feljegyzések"). Szentpétervár 1916. — *469*

„Russzkoje Bogatsztvo" („Orosz Gazdaság"). Szentpétervár 1897; 1898. 1. sz.; 1899. 4. sz. — *42, 51, 57, 100, 142, 192, 202*

S

„Sächsische Arbeiterzeitung" („Szász Munkás Újság"). Drezda 1898. 253. sz. 2. melléklet; 254. sz. melléklet; 255. sz. melléklet. — *223*

Sahov, A. Tanulmányok a XIX. század első felének irodalmi mozgalmairól. A francia irodalomtörténet köréből, a női felsőbb oktatás tanfolyamain Moszkvában tartott előadások (Очерки литературного движения в первую половину XIX. века. Лекции по исто-

рии французской литературы, чит. на Высш. женск. курсах в Москве). Szentpétervár 1898. VI, 369 old. — *125, 126*

Schippel, M. A technika fejlődése a mai iparban (Технический прогресс в современной промышленности). Németből ford. L. M. Zak. Odessza. A. Sz. Pavlovszkij kiadása, 1895. 36 old. — *25*

Schlüter, H. A chartista mozgalom. Adalék Anglia társadalompolitikai történelméhez (Die Chartisten-Bewegung. Ein Beitrag zur sozialpolitischen Geschichte Englands). New York. Socialist literature Co., 1916. 368 old. — *474*

Scserbina, F. A. A vlagyikaukázusi vasútvonal körzete gazdasági és kereskedelmi-ipari viszonyainak általános ismertetése. Gabonatermelés és kereskedelem (Общий очерк экономических и торгово-промышленных условий района Владикавказской железной дороги. Хлебная производительность и торговля). 1—3. füzet. Szentpétervár 1892—1894. — *92*

Seignobos, Ch. A mai Európa politikai története (Histoire politique de l'Europe contemporaine). A pártok és politikai formák fejlődése. 1814—1896. 1—2. köt. Szentpétervár 1898. — *76*

Selgunov, N. V. Művek két kötetben (Сочинения в двух томах). 1. és 2. köt. Szentpétervár. F. Pavlenkov kiadása, 1891. — *7, 27*

Smith, A. Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól (An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations). 1—3. köt. Szentpétervár 1866. — *99*

„Soron kívül" — *lásd* [Potreszov, A. N.]

„Soziale Praxis" (Szociális Gyakorlat"). Berlin 1897. — *51*

Stammler, R. Gazdaság és jog a materialista történetfelfogás alapján (Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung). Lipcse. Veit és Társa kiadása, 1896. VIII, 668 old. — *213*

„Stampa" („A sajtó"). Torino. — *481*

Stange, A. Hogyan segítsünk a pavlovói kerület lakatos-kusztárjain? (Как помочь кустарям-замочникам Павловского района). „Ekonomicseszkij Zsurnal" 1889. 7—8. sz. 26—83. old. — *81*

A Statisztikai Bizottság évkönyve — *lásd* Az Orosz Birodalom statisztikája.

Statisztikai táblázatok az 1849. évről a belügyminisztériumi tanács statisztikai osztályának összeállításában (Статистические табли-

цы, составленные в стат. отделении Совета министерства внутренних дел, по сведениям за 1849 год). Szentpétervár. A Belügyminisztérium nyomdája, 1852. 5 tábl. 29 old. — *93*

A svájci oktatásügy évkönyve (Jahrbuch des Unterrichtswesens in der Schweiz). 1892—1894. Feldolgozta és kiadta állami támogatással A. Huber. Zürich. Art. Institut O. Füssli, 1894—1896. 3. köt. — *122*

Sweet, H. Az angol beszéd tankönyve kezdőknek (Elementarbuch des gesprochenen Englisch). Oxford 1901. — *294*

Sz

Szabott gabonaárak (Твердые цены на хлеб). Összeállította M. D. Farber, 1916. 63 old. — *469*

Szarátov kormányzóság zemsztvo-statisztikai gyűjteménye (Сборник статистических сведений по Саратовской губ). 1—12. köt. Szarátov. A kormányzósági zemsztvo kiadása, 1882—1897. — *27*

Szavcsenko, A. N. A Délnyugati határterület birtokai jövedelmezőségének összehasonlító számadatai a jellemzőbb vetésforgók és a többnyomásos gazdálkodásra való áttérés gazdasági feltételei között (Сравнительный учет доходности в имениях Юго-Западного края при более типичных севооборотах и экономических условиях перехода к многопольному хозяйству). Kiev, P. Barszkij 1897. II, 109 old. — *75*

Szecsenov, I. M. A gondolkodás elemei (Элементы мысли). Moszkva, „Naucsnoje Szlovo" 1903. 125 old. — *302*

Szemjonov, A. Az orosz külkereskedelem és ipar történeti adatainak vizsgálata a XVII. század második felétől 1858-ig (Изучение исторических сведений о российской внешней торговле и промышленности с половины XVII-го столетия по 1858 год). 1—3. rész. Szentpétervár 1859. — *77, 85, 92*

Szentpétervári kötelező rendeletek tára (Сборник обязательных постановлений для города С.-Петербурга). Szentpétervár 1883. 38, 66, 7,70 old. — *26—27*

Egy szenzációs hír (Eine Sensationsnachricht). „Vorwärts" 1909. 281. sz. XII/21 melléklet, 2. old. — *381*

„Szevernij Kurjer" („Északi Futár"). Szentpétervár 1899. — *225*

„Szevernij Vesztnyik" („Északi Híradó"). Szentpétervár 1891. 11. sz. 24—53. old. — *81*

„Szin Otyecsesztva" („A Haza Fia"). Szentpétervár 1897; 1898; 1899. — *84, 91, 113, 196*

Szkitalec (Petrov, Sz. G.). Elbeszélések és dalok (Рассказы и песни). 1. köt. Szentpétervár, „Znanyije" 1902. 273 old. — *289*

Szkvorcov, P. Árufetisizmus (Vlagyimir Iljin. — A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. A nagyipar belső piacának kialakulása. Szentpétervár 1899) (Товарный фетишизм (Владимир Ильин. — Развитие капитализма в России. Прогресс образования внутреннего рынка для крупной промышленности. СПБ., 1899 г.)). „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. 12. sz. 2277—2295. old. — *228, 231, 233*

— A piacok kérdéséhez (Pjotr Sztruve úr „A piac kérdése a kapitalista termelésben" c. cikkével kapcsolatban) (К вопросу о рынках (По поводу заметки г. Петра Струве „К вопросу о рынках при капиталистическом производстве")). „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. 7. sz. 1403—1410. old. — *213*

Szmirnov, J. (Gurevics, E.) A háború és az európai demokrácia (Война и европейская демократия). „Russzkije Vedomosztyi" 1914. 202. sz. IX/3. 2—3. old. — *459*

— A kultúra védelmében (В защиту культуры). „Russzkije Vedomosztyi" 1914. 183. sz. VIII/10. 3. old. — *459*

A szociálforradalmárok pártjának kiáltványa (Megfogalmazták az eszerek egyesült csoportjai képviselőinek kongresszusán) (Манифест партии социалистов-революционеров (Выработан на съезде представителей объединенных групп с.-р.)). Az eszer párt nyomdája, 1900. 12 old. — *255*

„Szociális törvényhozás és statisztika archívuma" („Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik"). Berlin. Dr. H. Braun kiadása, 1897; 1898; 1899; 1900. — *42, 51, 61, 129, 142, 229, 233, 242*

Szohanszkaja (Kohanovszkaja), N. Sz. Önéletrajz (Автобиография). (Külön lenyomat a „Russzkoje Obozrenyijé"-ből, 1896). Moszkva 1896. 193 old. — *129*

„Szovremennij Mir" („Korunk"). Szentpétervár 1911; 1914. 9. sz. — *405, 456*

„Sztolicsnaja Pocsta" („Fővárosi Posta"). Szentpétervár 1908. 224. sz. 1/30 (II/12). 5. old. — *323*

[Sztruve, P. B.] Előadás a jogi társulatban (Доклад П. Б. Струве в юридическом обществе). „Russzkije Vedo-

mosztyi" 1898. 279. sz. XII/9. 3—4. old. — *155*

Sztruve, P. B. Még egyszer a szabadságról és a szükségszerűségről (Еще о свободе и необходимости). „Novoje Szlovo" 1897. 8. sz. 200—208. old. — *213*

— **A munkaérték-elmélet alapvető antinomiája** (Основная антиномия теории трудовой ценности). „Zsizny" 1900. 2. sz. 297—306. old. — *231*

— **A piacok kérdése a kapitalista termelésben** (Bulgakov könyvével és Iljin cikkével kapcsolatban) (К вопросу о рынках при капиталистическом производстве (По поводу книги Булгакова и статьи Ильина) „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. 1. sz. 46—64. old. — *178, 180, 184, 186, 201, 206*

— **Válasz Iljinnek** (Ответ Ильину). „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. 8. sz. 1580—1584. old. — *221*

T

Társadalmi mozgalom Oroszországban a XX. sz. elején. Szerk. L. Martov, P. Maszlov és A. Potreszov (Общественное движение в России в начале XX-го века. Под ред. Л. Мартова и А. Потресова). 1—4. köt. Szentpétervár. „Obscseszt-vennaja polza" nyomda, 1909—1914. — *334*

A technikai és szakoktatók legfelsőbb engedéllyel megtartott II. kongresszusának naplója (Дневник высочайше разрешенного Второго съезда русских деятелей по техническому и профессиональному образованию). [Moszkva] 1895—1896. — *99*

***A termések és a gabonaárak kihatása az orosz nemzetgazdaság némely oldalára** (Влияние урожаев и хлебных цен на некоторые стороны русского народного хозяйства). Szerkesztette Prof. A. I. Csuprov és A. Sz. Posznyikov. 1—2. köt. Szentpétervár 1897. — *41, 51*

Tolsztoj, L. N. Anna Karenina (Анна Каренина). — *442*

Törvénykönyv büntető és javító célzatú büntetésekről 1885-ből (Уложение о наказаниях уголовных исправительных 1885 года). 8. átnézett és bőv. kiadás. Szentpétervár. N. Sz. Tagancev kiadása, 1895. IV, 892 old. Nem hivatalos kiadás. — *75*

„Tovariscs" — *lásd* „Nas Vek".

Tretyakov, P. és Sz. moszkvai képtárának illusztrált katalógusa (Иллюстрированный каталог Московской городской художественной галереи П. и С. Третьяковых). 1. kiadás. Moszkva 1905. 186 old., 46 ív illusztr. — *443*

Treves, C. Szocialista vita (Polemica Socialista). Bologna 1921. XI, 378 old. — *458*

Tugan-Baranovszkij, M. J. Marx elvont kapitalizmus-elméletének fő hibája (Основная ошибка абстрактной теории капитализма Маркса). „Naucsnoje Obozrenyije" 1899. 5. sz. 973—985. old. — *208*

— **A modern Anglia ipari válságai, e válságok oka és hatása a nép életére** (Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и влияние на народную жизнь). Szentpétervár 1894. IV, 512 old. — *27, 156, 173*

— **Az orosz gyár a múltban és a jelenben** (Русская фабрика в прошлом и настоящем). 1. köt. Szentpétervár. L. F. Pantyelejev kiadása, 1898. XI, 496 old. — *150*

Tugan-Baranovszkij, M. J. vitája (Диспут М. И. Туган-Барановского). „Russzkije Vedomosztyi" 1898. 291. sz. XII/21. 3. old. — *159*

Tula kormányzóság jegyzőkönyve 1895-ből (Памятная книжка Тульской губернии на 1895 год). Szerk. V. J. Fere bizottsági titkár. Tula. A Kormányzósági Statisztikai Bizottság kiadása, 1895. 15, XLI, 138, 12, 26, 10, 32, 27, 118, 10 old. — *140, 155*

„Tulai statisztika" — *lásd* Anyagok Tula kormányzóság földbecsléséhez.

Turati, F. A társadalmi kritika harminc éve (Trent' anni di Critica Sociale). Bologna 1921. XII, 345 old. — *481*

Turgenyev, I. Sz. „Reclam" kiadásban. — *153, 173, 184, 187*

– **Teljes Összegyűjtött Művei 12 kötetben** (Полное собрание сочинений в 12 томах). Melléklet a „Nyiva" folyóirathoz 1898-ban. Szentpétervár. A. F. Marksz kiadása, 1898. — *99*

***Tver kormányzóság zemsztvo-statisztikai gyűjteménye** (Сборник статистических сведений по Тверской губ.). 1—13. köt. Tver. A kormányzósági zemsztvo kiadása, 1885—1897. — *27, 207*

Tver kormányzóság összesített zemsztvo-statisztikai gyűjteménye (Сводный сборник статистических сведений по Тверской губ.). 13 köt. 1. füzet. Tver, A kormányzósági zemsztvo kiadása, 1897. — *151*

Tyimirjazev, D. A. Európai-Oroszország gyáripara legfőbb ágainak statisztikai atlasza a gyárak névjegyzékével (Статистический атлас главнейших отраслей фабрично-заводской промышленности Европейской России с поименным списком фабрик и заводов). 1—3.

füzet. Szentpétervár 1869—1873. — *36*

U

Új moszkvai mezőgazdasági statisztika — *lásd* Moszkva kormányzóság statisztikai évkönyve.

Ure, A. A manufaktúra filozófiája: vagy Nagy-Britannia gyárrendszerének leírása, tudományos, erkölcsi és kereskedelmi szempontból (The Philosophy of manufactures: or an exposition of the scientific, moral, and commercial economy of the factory system of Great Britain). 2. jav. kiadás. London, Ch. Knight 1835. IX, 480 old. — *162—163*

Uszpenszkij, G. I. Összes Művei (Полное собрание сочинений). 6. kiadás. 1—6. köt. (28 könyv). Melléklet a „Nyiva" folyóirathoz 1908-ban. Szentpétervár. A. F. Marksz kiadása, 1908. — *443*

„Utro Rosszii" („Oroszország Reggele"). Moszkva 1909. 1. sz. XI/15. 6. old.; 2. sz. XI/17. old. — *381*

V

V. V. — *lásd* Voroncov, V. P.

Vaszilenko, V. J. A Poltava kormányzóság mezőgazdasági lakossága által űzött iparágak (Кустарные промыслы сельских сословий Полтавской губернии). 1—2. füzet. Külön melléklet. Poltava. A kormányzósági zemsztvo-hivatal kiadása, 1885., 1887. 1. füzet. Általános tájékoztatás az iparágakról. 1885. VII, 48, 64 old. 2. füzet. Általános áttekintés az iparágakról. 1887. II, II, 55, 47 old. Külön melléklet. Kefekötők (ukrán vándorárusok). 1885. 63 old. — *92*

Vázlat a bakui kőolajiparvidék munkásainak 1903—1906-os sztrájkmozgalmairól (Очерк забастовочного движения рабочих бакинского нефтепромышленного района за 1903—1906 гг.) Baku. Kiadta a bakui kőolajipari munkások kongresszusi tanácsa, 1907. — *323*

Vereszajev, V. V. Fordulóponton. Elbeszélés (На повороте. Повесть). „Mir Bozsij" 1902. 1. sz. 28—69. old.; 2. sz. 22—55. old.; 3. sz. 35—70. old. — *282*

„Vesztnyik Finanszov, Promislennosztyi i Torgovli" („Pénzügyi, Ipari és Kereskedelmi Híradó"). Szentpétervár 1897; 1898. — *42, 51, 57, 95, 100, 107—108*

Vlagyimir kormányzóság iparágai — *lásd* Prugavin, V. Sz. és Harizomenov, Sz. A.

Vodovozov, N. V. Gazdasági tanulmányok (Экономические этюды). Moszkva. M. J. Vodovozova kiadása, 1897. 218 old. — *86*

„Voproszi Filoszofii i Pszihologii" („A filozófia és a pszichológia kérdései"). Moszkva. A Moszkvai Pszichológiai Társulat kiadásában, 1896; 1897; 1898. — *68, 70, 115, 116, 119, 121, 125, 131*

[Voroncov, V. P.] V. V. Tanulmányok a kusztáripar köréből Oroszországban (Очерки кустарной промышленности в России). Szentpétervár 1886. III, 233 old. — *85*

***Voronyezs kormányzóság zemsztvo-statisztikai gyűjteménye** (Сборник статистических сведений по Воронежской губ.). 1—12. köt. Voronyezs. A kormányzósági zemsztvo kiadása, 1887—1899. — *26*

„Vorwärts" („Előre"). Berlin 1899; 1909. 281. sz. XII/2. 1. melléklet, 2. old. — *219, 381*

W

Webb, S. és Webb, B. Az angol trade-unionizmus elmélete és gyakorlata (Ipari demokrácia) (Theorie und Praxis der englischen Gewerkvereine (Industrial Democracy)). Angolból fordította Vlagyimir Iljin. 1—2. köt. Szentpétervár. O. N. Popova kiadása. — *105, 107, 116, 119, 124, 126, 128, 130, 139, 151, 177, 190, 201, 205, 213, 221, 222—223, 224, 225, 228, 231, 319*

— A munkásmozgalom története Angliában (The history of trade unionism). Szentpétervár F. Pavlenkov kiadása, 1899. 363 old. — *151, 222*

Z

„Zapiszki imperatorszkovo Obscseszlva szelszkovo hozjajsztva juzsnoj Rosszii" („A dél-oroszországi cári mezőgazdasági társulat közleményei"). Odessza 1895. 4—5. sz. 48—62. old. — *92*

[Zaszulics, V. I.] D. I. Piszarev (Д. И. Писарев). „Naucsnoje Obozrenyije" 1900. 3. sz. 479—499. old.; 4. sz. 741—754. old.; 6. sz. 1068—1084. old.; 7. sz. 1195—1210. old. Aláírás: N. Karelin. — *231*

Ziber, N. I. David Ricardo és Karl Marx társadalmi és gazdasági kutatásaikban. Egy kritikai-gazdaságtani vizsgálódás kísérlete (Давид Рикардо и Карл Маркс в их общественно-экономических исследованиях. Опыт критико-экономического исследования). 3.

kiadás. Szentpétervár. I. D. Szityin kiadása, 1897. 546, II old. — *76*

„Zvezda" („Csillag"). Szentpétervár 1910. 1. sz. XII/16. — *406*

ZS

Zseleznov, V. J. A politikai gazdaságtan körvonalai (Очерки политической экономии). Moszkva. I. D. Szityin kiadása, 1902. XXIII, 806 old. — *292—293, 294*

„Zsizny" („Az élet"). Szentpétervár 1899; 1900. — *153, 198, 204, 206, 225, 229*

„Zsurnal Minyisztersztva Jusztyicii" („Az Igazságügyi Minisztérium folyóirata"). Szentpétervár. — *445*

NÉVMUTATÓ

A

A. M., Ant. M. — *lásd* Rozenberg A. M.
A. N. — *lásd* Potreszov A. N.
A. V. — *lásd* Szkljarenko A. P.
Akimov V. P. (Mahnovec V. P.) — 168
Al. Andrejevics — *lásd* Zalezsszkij A. A.
Al. K., Al. Kir., Alekszandra Kirillovna — *lásd* Csebotareva A. K.
Alekszandr Ivanovics — *lásd* Veretyennyikov A. I.
Alekszandr Leontyevics — *lásd* Malcsenko A. L.
Alekszandrov A. — 285
Alekszejev N. — 285
Alekszinszkij G. A. — 325
Aljuskevics N. O. — 145
Anatolij, Anatolij Alekszandrovics — *lásd* Vanyejev A. A.
Andrejev L. N. — 348
Andrejeva M. F. — 348
Anna Iljinyicsna, Anyuta, Anna — *lásd* Uljanova-Jelizarova A. I.
Apollinarija Alekszandrovna — *lásd* Jakubova A. A.
Aranybánya-tulajdonos — *lásd* Maszlov P. P.
Ardasev D. A. (D. A.) — 18
Ardaseva L. A. — 2
Arefjev V. Sz. — 169
Armand I. F. (Inessza) — 442
Arzt — *lásd* Krutovszkij V. M.
Avguszta Pavl. — *lásd* Nyevzorova A. P.
Avilov B. V. — 196

B

Bauer O. — 321
Bazarov V. (Rudnyev V. A.) — 344, 350
Bazil — *lásd* Sztarkov V. V.
Becher E. — 347
Beethoven, Ludwig, van — 442
Bejlisz M. — 448
Beltov N. — *lásd* Plehanov G. V.
Bernstein E. — 202, 204, 208, 218, 219, 222, 223
Blazsejevszkij M. V. — 69
Blos W. — 142, 156
Bogdanov A. (Malinovszkij A. A.) — 91, 94, 205, 208, 332, 344, 355, 356, 358, 359
Boncs-Brujevics V. D. — 324, 339, 340, 466
Bourget P. — 389
Braun H. — 84

Bulgakov Sz. N. — 94, 102, 150, 184, 196, 198, 201, 202, 203, 213, 221, 223
Bulocskinék — *lásd* Nyevzorov A. P. és Sz. P., Nyevzorova-Krzsizsanovszkaja Z. P.

C

Cederbaum L. O. és **N. O.** — 78
Chicagói — *lásd* Jonov V. A.
Cunow H. — 213

Cs

Csajkovszkij P. I. — 297
Csebotarev I. N. — 277
Csebotareva A. K. (Al. K., Alekszandra Kirillovna) — 19, 24, 26, 277
Csecsurina — *lásd* Mescserjakova A. I.
Csehov A. P. — 261
Csernisevszkij N. G. — 361
Csernov V. M. — 358
Csigorin M. I. — 195

D

D. A. — *lásd* Ardasev D. A.
D. I., Dmitrij Iljics — *lásd* Uljanov D. I.
Dan F. I. (Gurvics F. I.) — 446
Dauge P. G. — 327
Dobkovics — 24
„Doktor" — *lásd* Szkljarenko A. P.
Dubouchez — 373

E

E. E., Elvira Ernesztovna — *lásd* Rosenberg E. E.
Engberg O. A. (Oszkár) — 94, 228
Engelhardt M. N. — 225
Engels F. — 382, 440

É

Écrivain — *lásd* Sztruve P. B.

F

Fedoszejev N. J. (N. J., N. J. F.) — 41, 59, 79, 88, 118. 122, 123, 125, 145, 155
Fedulova A. — 244, 246, 249
Filippov M. M. — 233, 234
Frankott A. — 164
Frelih N. N. — 145
Friedman Sz. M. (Sz. M.) — 121, 126
Fülöp II., spanyol király — 217

G

Ginzburg Sz. S. — 69
Gleb — *lásd* Krzsizsanovszkij G. M.
Goldenberg I. P. (Meskovszkij) — 324
Goldman B. I. — *lásd* Gorev B. I.
Gopfengaus M. G. (M. G., Marija Germanovna) — 123, 125
Gora — *lásd* Lozgacsev-Jelizarov G. J.
Gorev B. I. (Goldman B. I.) — 145
Gorkij A. M. (Peskov A. M.) — 279, 289, 317, 332, 339, 381, 407, 420, 476, 478, 479

Grafov — 1
Granat A. N. és **I. N.** (Granaték) — 316, 319, 334, 455, 458, 459, 466
Grigorjev M. J, — 139, 150
Grigorjeva N. A. — 119
Grünfest — 11
Gurevics E. L. (Szmirnov J.) — 319, 459
Gvozgyev R. (Zimmerman R. E.) — 170, 182, 206

H

Hauptman G. — 13
Hinrichs — 440

I

Iljin V. — *lásd* Lenin V. I.
Ilovajszkij D. I. — 7
„Író" — *lásd* Szkvorcov-Sztyepanov I. I.
Író — *lásd* Sztruve P. B.

J

J., Julij — *lásd* Martov L.
J. V., Jel. Vasz., Jelizaveta Vasziljevna — *lásd* Krupszkaja J. V.
Jakovlev J. K. — 69
Jakubova A. A. (Apollinarija Alekszandrovna, Kuba, Lirocska) — 119, 122, 168, 185, 187, 218, 245
Jefimov M. D. — 116
Jegor — *lásd* Martov L.
Jelizarov M. T. (M. T., Mark) — 4, 9, 11, 15, 16, 25, 46, 55, 56, 58, 64, 65, 67, 71, 75, 81, 83, 87, 90, 91, 95, 97, 102, 106, 109, 120, 121, 123, 130, 132, 138, 143, 145, 147, 153, 164, 177, 180, 182, 184, 195, 204, 205, 206, 231, 235, 240, 245, 246, 247, 249, 255, 261, 266, 267, 269, 271, 273, 274, 276, 279, 281, 283, 288, 291, 292, 303, 304, 309, 311, 325, 330, 349, 352, 359, 361, 373, 378, 389, 399, 405, 407, 412, 413, 415, 416, 418, 420, 422, 424, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 437, 441, 448, 449, 455, 460, 461, 464, 465, 467, 468, 469, 470
Jelizarov P. T. — 274
Jelizarova — *lásd* Uljanova-Jelizarova A. I.
Jergin A. A. — 145
Jonov V. A. (V. A., V. A.—cs, chicagói) — 64, 83, 150, 175, 176, 190, 198, 202, 205
Jugyin G. V. — 31, 32, 36
Juhockij I. A. — 88, 125
Juskevics P. Sz. — 344
Juzsakov Sz. N. — 84, 95, 98

K

Kablukov N. A. — 78, 159, 167, 186, 196, 198
Kacsorovszkij K. P. — 221
Kalmikova A. M. (néni, „nénike") — 76, 126, 138, 142, 153, 157, 173, 184, 195, 285
Kamenszkij N. — *lásd* Plehanov G. V.
Kamenyev L. B. — 315, 316
Kamenyev Sz. Sz. — 476
Kautsky K. — 189, 191, 193, 196, 198, 201, 202, 321, 324
Kiadó — *lásd* Krumbügel L.

Kiadó — *lásd* Potreszov A. N.
Kljucsevszkij V. O. — 3, 4
Knyipovics A. I. — 227, 277
Knyipovics L. M. (Ligyija, Ligyija Mihajlovna, Ligya) — 312, 325, 468
Knyipovics N. M. — 227
Kohanovszkaja — *lásd* Szohanszkaja N. Sz.
Kocher T. — 434, 438, 439
Kokuska — *lásd* Malcsenko A. L.
Kolumbus — *lásd* Lalajanc I. H.
Kon F. J. — 69
Kovalevszkij M. M. — 154
Kovelart F. — 344
Költő barátunk — *lásd* Krzsizsanovszkij G. M.
Könyvárus — *lásd* Potreszov A. N.
Kraszin G. B. (unokafivér) — 255
Krasznopjorov I. M. — 151
Kresztyinszkij N. N. — 479
Krumbügel L. (kiadó) — 342, 343, 344, 346, 355, 365, 368, 370, 371, 379, 422, 429
Krupszkaja J. V. (J. V., Jel. Vasz., Jelizaveta Vasziljevna) — 85, 105, 111, 115, 116, 123, 128, 142, 143, 152, 153, 157, 166, 177, 183, 185, 187, 188, 192, 207, 210, 214, 217, 218, 223, 228, 248, 267, 269, 270, 276, 277, 278, 279, 286, 288, 291, 292, 295, 297, 300, 304, 308, 309, 312, 313—14, 316, 322, 330, 372, 375, 381, 396, 398, 399, 402, 409, 413, 417, 418, 420, 421, 424, 427, 430, 431, 433, 435, 436, 440, 441, 443, 444, 448, 449, 450, 455, 458, 459
Krupszkaja N. K. (N. K., Nagy. Konszt. Uljanova, Nagyezsda Konsztantyinovna, Nágyuska, Nágya, Ribkina, Uljanova-Lenina) — 57, 74, 75, 79, 81, 83, 85, 87, 88, 89, 90, 92, 95, 98, 100, 102, 103, 104, 105, 107, 110, 111, 112, 113, 116, 118, 119, 121, 123, 124, 129, 130, 133, 138, 140, 149, 153, 154, 155, 157, 158, 162, 170, 177, 183, 185, 187, 188, 190, 192, 194, 198, 207, 210, 214, 216, 218, 222, 224, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 241, 247, 248, 254, 256, 257, 258, 260, 262, 263, 264, 267, 269, 270, 271, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 288, 290, 291, 292, 294, 295, 297, 300, 302, 303, 305, 308, 309, 310, 312, 316, 317, 318, 325, 330, 372, 377, 381, 386, 391, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 407, 410, 411, 413, 415, 417, 419, 420, 421, 422, 424, 427, 431, 432, 433, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 443, 444, 446, 448, 449, 450, 453, 455, 457, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 467, 468, 469, 470, 471, 475, 476, 478, 479, 480, 481
Krusvic — 2
Krutovszkij V. M. (Arzt) — 29, 30
Krzsizsanovszkij G. M. (Gleb, költő barátunk) — 35, 37, 38, 39, 54, 55, 65, 66, 70, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 90, 91, 116, 118, 132, 157, 167, 179, 188, 212, 223
Kuba — *lásd* Jakubova A. A.

Kurnatovszkij V. K. — 129, 152, 169

L

Labriola A. — 91, 139
Lafargue L. — 75
Lalajanc I. H. (Kolumbus) — 46, 70, 86, 139, 150, 190, 261
Lasker E. — 182
Lavrov P. L. — 323
Lebegyeva M. I. (M. I.) — 4
Lejtejzen G. D. (Lindov G. D.) — 324
Lengnyik F. V. (Lingling) — 119, 122, 168, 302
Lenin V. I. (Uljanov V. I., V., V. I., V. I. U., V. U., V. Uljanov, Vlagy. Uljanov, Vologya, Iljin V., Uljanov, Oulianoff Vl., Ulianoff W., U. Wl., Uljanov Vl.) — 1, 3, 4, 7, 8, 10, 12, 13, 16, 22, 25, 27, 29, 31, 33, 36, 38, 41, 42, 43, 46, 48, 50, 53, 55, 57, 59, 60, 63, 64, 65, 67, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 88, 91, 95, 96, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 110, 112, 113, 115, 117, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 129, 131, 132, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 161, 163, 164, 166, 167, 169, 170, 174, 177, 178, 179, 180, 183, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 224, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 245, 246, 248, 249, 250, 252, 253, 255, 257, 259, 261, 262, 263, 265, 266, 268, 270, 271, 273, 274, 276, 278, 280, 282, 284, 285, 287, 288, 290, 291, 293, 295, 296, 297, 298, 301, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 314, 316, 317, 320, 322, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 333, 334, 337, 339, 341, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 351, 352, 354, 356, 358, 360, 362, 363, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 379, 380, 381, 383, 385, 387, 388, 389, 391, 393, 394, 395, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 406, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 454, 455, 456, 457, 459, 460, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 478, 479, 480, 482, 483
Lepesinszkaja O. B. — 129, 152, 227
Lepesinszkij P. N. — 119, 129, 152, 204, 227
Lev Boriszovics — *lásd* Kamenyev L. B.
Levickij V. A. — 271, 339, 446
Levitszkij N. V. — 220
Ligyija, Ligyija Mihajlovna, Ligya — *lásd* Knyipovics L. M.
Lindov G. D. — *lásd* Lejtejzen G. D.
Lingling — *lásd* Lengnyik F. V.

Lirocska — *lásd* Jakubova A. A.
Ljahovszkij J. M. — 29, 31, 32, 37, 55, 59, 79, 118, 123, 145, 151, 190, 207, 210, 211
Longuet J. — 225
Lowell P. — 332
Lozgacsev-Jelizarov G. J. (Gora) — 482
Lozinszkij M. A. — 84
Lunacsarszkij A. V. — 356, 358, 359
Lvovics G. F. — 406

M

M. A., Mih. Al., Mihail Alekszandrovics — *lásd* Szilvin M. A.
M. Al., Marija Alekszandrovna *lásd* — Uljanova M. A.
M. F. — *lásd* Vlagyimirszkij M. F.
M. G., Marija Germanovna — *lásd* Gopfengaus M. G.
M. I. — *lásd* Lebegyeva M. I.
M. Iv—na, Marija Ivanovna — *lásd* Veretyennyikova M. I.
M. T. — *lásd* Jelizarov M. T.
M. V. — *lásd* Zvorikina M. V.
Mach E. — 341
Mahnovec V. P. — *lásd* Akimov V. P.
Malcsenko A. L. (Alekszandr Leontyevics, Kokuska) — — 142, 150
Mánya, Manyácska, Marija Iljinyicsna, Marija Uljanova — *lásd* Uljanova M. I.
Marie — *lásd* Uljanova M. I.
Mark — *lásd* Jelizarov M. T.
Martov L. (Cederbaum J. O., Jegor, J., Julij) — 104, 116, 125, 129, 145, 160, 168, 225, 230, 446
Marx K. — 208, 319, 323, 382, 440, 455, 458, 466
Maszlov P. P. (aranybányatulajdonos, szamárai) — 46, 139, 142, 150, 202, 459
Melnyikov Sz. M. — 69
Menzsinszkaja L. R. — 476, 478
Mermod — 338
Mescserjakov P. L. — 121, 218
Mescserjakova A. I. (Csecsurina A. I.) — 121, 218
Meskovszkij — *lásd* Goldenberg I. P.
Mickevics Sz. I. (Sz. I., Szergej Ivanovics) — 119, 249
Mihajlovszkij N. K. — 176, 202, 323
Mimóza — *lásd* Uljanova M. I.
Mitya — *lásd* Uljanov D. I.
Modraček F. — 245, 263, 265
Molotov V. M. — 479

N

N. J., N. J. F. — *lásd* Fedoszejev N. J.
N. K., Nagy. Konszt. Uljanova, Nagyezsda Konsztantyinovna, Nágyuska, Nágya — *lásd* Krupszkaja N. K.
Nadszon Sz. J. — 442
Néni, „Nénike" — *lásd* Kalmikova A. M.

Ny

Nyekraszov N. A. — 442
Nyevzorova A. P. (Avguszta Pavl.) — 42, 53, 394

Nyevzorova-Krzsizsanovszkaja Z. P. (Z. P., Zina, Zinaida Pavlovna) — 42, 53, 74, 75, 179, 187, 212
Nyevzorova-Sesztyernyina Sz. P. — 42, 53
Nyikolaj Ivanovics — *lásd* Veretyennyikov N. I.

O

O. A., Olga Alekszandrovna — *lásd* Papperek O. A.
Oganovszkij N. P. — 459
Ogyesszkij Fjodor — 386
Okulova G. I. — 70
Okulova J. I. — 70
Oszkár — *lásd* Engberg O.
Oulianoff M. — *lásd* Uljanova M. I.
Oulianoff Vl. — *lásd* Lenin V. I.

P

P. B. — *lásd* Sztruve P. B.
Papperek O. A. (O. A., Olga Alekszandrovna) — 200, 207, 211, 227, 230
Peresz L. Sz. — 371
Peszkovszkij M. L. — 75
Piszarev D. I. — 331
Pjatnyickij K. P. — 339
Pjotr Kuzmics — *lásd* Zaporozsec P. K.
Plehanov G. V. (Beltov N., Kamenszkij N.) — 74, 355, 455, 459
Pokrovszkij M. N. — 476, 478
Popova K. G. — 33, 61, 77
Popova O. N. — 177, 190, 234
Potreszov A. N. (A. N. kiadó, könyvárus) — 20, 42, 176, 228, 331
Pozner V. M. — 475, 476
Preobrazsenszkij A. A. — 279, 283—84, 398
Prominszkij I. Z. — 62, 68, 90, 92, 94, 99, 104, 144
Puriskevics V. M. — 345, 359
Puskin A. Sz. — 252, 443

R

Radcsenko Sz. I. — 36, 53
Rajcsin Sz. G. — 69, 114
Rey A. — 364
Ribkina — *lásd* Krupszkaja N. K.
Robin — 434
Rosenberg A. M. (A. M., Ant. M., Schwester) — 35, 37, 38, 41, 50, 55, 58, 59, 66, 70, 128, 129, 179, 212
Rosenberg E. E. (E. E., Elvira Ernesztovna) — 35, 37, 40, 49, 66, 70, 104, 128, 129, 132, 157, 179, 212
Rosenfeldt A. — 457, 463
Rossmässler E. A. — 217
Rosztkovszkij J. P. — 119, 122, 169

S

Saint-Simon K.-A. — 79
Schklovsky — 436, 438
Schönbruner I. — 164, 165
Schwester — *lásd* Rosenberg A. M.
Selgunov N. V. — 7, 27
Sevcsenko T. G. — 448
Sinclair E. — 325
Sismondi (Sismond de Sismondi) J. Ch. L. — 86, 87, 95, 96, 97
Smith A. — 99

S

Stammler R. — 213
Suht A. A. — 9

Sz

Sz. I. — *lásd* Mickevics Sz. I.
Sz. M. — *lásd* Friedman Sz. M.
Szabasnyikov M. V. és Sz. V. — 422
Szamárai — *lásd* Maszlov P. P.
Szarbatova V. G. — 91
Szergej Ivanovics — *lásd* Mickevics Sz. I.
Szerkesztő — *lásd* Sztruve P. B.
Szilvin M. A. (M. A., Mih. Al., Mihail Alekszandrovics) — 177, 186, 200, 207, 211, 224, 227, 230
Szkljarenko A. P. (A. V., „doktor") — 70, 132, 140, 155, 245, 262, 283, 298, 398
Szkvorcov P. N. — 213, 228, 231, 233
Szkvorcov-Sztyepanov I. I. (történész, „író", Sztyepanov) — 349, 351, 356, 368, 371, 380, 382, 390, 396
Szmidovics Sz. N. — 408
Szmirnov J. — *lásd* Gurevics E. L.
Szohanszkaja N. Sz. (Kohanovszkaja) — 129
Sztarkov V. V. (Bazil, V. V.) — 37, 38, 39, 50, 59, 65, 66, 69, 70, 83, 85, 125, 142, 157, 179, 188, 212, 227
Sztojanovszkij M. V. — 69
Sztruve N. A. — 135, 170
Sztruve P. B. (P. B., író, szerkesztő, écrivain) — 20, 41, 42, 51, 62, 64, 75, 83, 84, 87, 95, 102, 109, 120, 124, 126, 130, 131, 134, 135, 141, 145, 155, 156, 158, 170, 173, 178, 180, 184, 186, 190, 196, 198, 201, 202, 205, 206, 213, 221, 231, 319
Sztyepanov — *lásd* Szkvorcov-Sztyepanov I. I.

T

T.-B. — *lásd* Tugan-Baranovszkij M. I.
Talalajev V. T. — 145
Tillo A. E. — 1
Tirkov A. V. — 69
Tolsztoj L. N. — 407
Torbek J. — 164
Toussaint K. — 295
Történész — *lásd* Szkvorcov-Sztyepanov I. I.
Trockij L. D. — 476
Truhovszkaja D. V. — 79, 104, 224
Tugan-Baranovszkij M. I. (T.-B.) — 27, 83, 150, 156, 159, 184, 208

Ty

Tyihonov A. N. — 466
Tyutcsev N. Sz. — 69
Tyutrjumova-Abramovics R. A. — 145

U

U. Wl., Ulianoff W., Uljanow Wl. — *lásd* Lenin V. I.
Uljanov D. I. (D. I., Dmitrij Iljics, Mitya) — 3, 10, 17, 40, 41, 46, 49, 52, 56, 57, 58, 62, 65, 68, 70, 72, 74, 77,

86, 89, 90, 102, 104, 106, 108, 111, 115, 116, 119, 121, 126, 130, 132, 138, 140, 142, 143, 144, 153, 157, 164, 168, 175, 177, 188, 189, 194, 195, 197, 204, 208, 214, 220, 226, 231, 238, 240, 241, 243, 247, 249, 251, 253, 254, 255, 256, 258, 261, 263, 266, 269, 271, 273, 274, 275, 279, 281, 286, 291, 292, 294, 296, 297, 298, 300, 303, 309, 313, 315, 317, 327, 330, 333, 349, 351, 354, 356, 373, 375, 379, 380, 381, 387, 390, 393, 394, 395, 396, 400, 403, 407, 413, 415, 416, 418, 420, 423, 426, 428, 429, 431, 434, 435, 441, 448, 449, 461, 469, 476, 479

Uljanov V. — *lásd* Lenin V. I.

Uljanova A. I. (D. I. Uljanov felesége) — 294, 296, 298, 303, 309

Uljanova M. A. (M. Al., Marija Alekszandrovna) — 1, 4, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 17, 18, 22, 25, 28, 32, 35, 37, 39, 43, 44, 49, 54, 58, 61, 65, 66, 68, 71, 74, 77, 80, 82, 85, 89, 94, 99, 102, 104, 107, 111, 113, 114, 116, 119, 120, 121, 124, 126, 128, 130, 132, 138, 140, 143, 145, 149, 152, 155, 157, 158, 160, 168, 170, 173, 177, 178, 179, 184, 186, 188, 193, 194, 197, 200, 203, 205, 206, 207, 210, 211, 212, 214, 215, 220, 222, 224, 225, 227, 229, 230, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 246, 247, 249, 250, 251, 253, 254, 256, 258, 260, 262, 263, 264, 266, 267, 269, 271, 272, 274, 275, 277, 279, 281, 283, 286, 288, 290, 291, 292, 294, 296, 297, 298, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 313, 317, 320, 322, 325, 327, 330, 331, 332, 333, 334, 337, 338, 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 352, 354, 356, 359, 361, 363, 365, 367, 369, 370, 372, 373, 375, 377, 379, 380, 381, 383, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 394, 396, 400, 402, 403, 404, 406, 407, 409, 410, 412, 413, 415, 416, 417, 418, 420, 422, 426, 427, 429, 430, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 447, 448, 449, 450, 451, 453, 455, 456, 461, 464

Uljanova M. I. (Mánya, Manyácska, Marija Iljinyicsna, Marija Uljanova, Mimóza, Marie, Oulianoff M.) — 3, 4, 6, 10, 17, 31, 32, 35, 38, 40, 44, 47, 54, 55, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 67, 71, 72, 74, 75, 77, 80, 81, 84, 85, 87, 89, 91, 92, 94, 97, 99, 100, 101, 105, 108, 113, 116, 117, 121, 124, 127, 130, 132, 136, 142, 143, 145, 148, 150, 153, 154, 155, 162, 186, 187, 188, 191, 192, 193, 200, 203, 210, 212, 213, 214, 215,

217, 220, 222, 223, 226, 228, 230, 231, 233, 234, 235, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 249, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 260, 261, 262, 264, 265, 266, 269, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 290, 291, 294, 295, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 311, 312, 313, 315, 317, 319, 321, 323, 325, 326, 327, 329, 331, 333, 338, 341, 342, 344, 345, 348, 349, 351, 352, 370, 372, 373, 375, 376, 377, 379, 380, 381, 383, 384, 386, 388, 389, 390, 393, 394, 396, 397, 399, 401, 402, 404, 405, 406, 407, 409, 411, 413, 415, 416, 417, 418, 421, 422, 424, 425, 426, 428, 432, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 443, 444, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 457, 459, 461, 463, 464, 465, 466, 468, 469, 472, 473, 474, 480, 481, 483

Uljanova-Jelizarova A. I. (Anna Iljinyicsna, Anyuta, Anna, Jelizarova) — 5, 17, 18, 22, 24, 26, 29, 33, 35, 36, 39, 41, 45, 46, 49, 50, 54, 55, 62, 63, 72, 73, 74, 77, 78, 82, 84, 85, 86, 90, 94, 95, 99, 100, 101, 105, 112, 115, 118, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 138, 140, 143, 144, 145, 149, 153, 155, 157, 158, 160, 168, 170, 173, 175, 178, 179, 184, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 203, 205, 206, 211, 215, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 236, 239, 241, 247, 249, 251, 252, 257, 258, 262, 265, 266, 269, 271, 272, 274, 275, 277, 279, 281, 283, 285, 288, 290, 291, 292, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 304, 308, 309, 313, 315, 321, 322, 325, 327, 329, 330, 333, 334, 337, 339, 340, 342, 343, 344, 364, 348, 349, 350, 252, 354, 355, 357, 359, 361, 363, 364, 366, 368, 370, 371, 372, 373, 379, 380, 389, 390, 392, 393, 394, 398, 399, 400, 404, 405, 406, 407, 409, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 420, 422, 423, 426, 427, 429, 431, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 443, 444, 445, 448, 455, 457, 461, 462, 464, 465, 467, 468, 469, 472, 479, 482

Uljanova, Uljanova-Lenina — *lásd* Krupszkaja N. K.

Unokafivér — *lásd* Kraszin G. B.

Ureckij — 478

Uszpenszkij G. I. — 443

V

V., V. I., V. I. U., V. U., V. Uljanov, Vlagy. Uljanov, Vologya — *lásd* Lenin V. I.

V. A., V. A-cs — *lásd* Jonov V. A.
V. V. — *lásd* Sztarkov V. V.
Vacetyisz I. I. — 476
Valentyinov N. (Szokolov A. V.) — 340, 344
Vandervelde E. — 222
Vanyejev A. A. (Anatolij, Anatolij Alekszandrovics) — 37, 46, 54, 72, 79, 104, 145, 160, 168, 185, 187, 207, 212, 223, 224
Vazsinszkij — 24
Veretyennyikov A. I. (Alekszandr Ivanovics) — 107
Veretyennyikov N. I. (Nyikolaj Ivanovics) — 107
Veretyennyikova M. I. (M. Ivna, Marija Ivanovna) — 329, 331
Vernadszkij V. I. — 364
Vlagyimirszkaja L. Sz. — 409
Vlagyimirszkij M. F. (M. F.) — 399, 409
Vodovozov N. V. — 87
Vodovozova M. I. — 133, 140 142, 146, 147, 149, 156, 230, 269, 277
Vorovszkij V. V. — 433

W

Webb S. és **B.** (Webbek) — 105, 107, 119, 124, 126, 128, 130, 151, 177, 190, 201, 205, 210, 213, 221, 222, 223, 224, 225, 228, 231, 319,
Wolf M. O. — 72, 75, 126, 139, 143, 153

Z

Zakrzsevszkij — 258
Zalezsszkij A. A. (Al. Andrejevics) — 5
Zaporozsec P. K. (Pjotr Kuzmics) — 59
Zina, Zinaida Pavlovna — *lásd* Nyevzorova-Krzsizsanovszkaja Z. P.
Zmejev V. J. — 145
Zvorikina M. V. (M. V.) — 276

TARTALOM

Előszó VII

M. I. Uljanova. Előszó a „Levelek a hozzátartozókhoz" című gyűjteményhez XI

A. I. Uljanova-Jelizarova. Leninnek a hozzátartozóihoz intézett leveleiről XXXIII

1893

1. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 5* ..... 1—2
2. M. I. ULJANOVÁNAK. *Október* 3

1894

3. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 13* ..... 4—5
4. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 24* ..... 6—7

1895

5. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 14* 8
6. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 20* 9
7. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 8* 10
8. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 18* ..... 11—12
9. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 10* ..... 13—14
10. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 29* ..... 15—16
11. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 7* 17
12. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 5* 18

1896

13. A. K. CSEBOTAREVÁNAK. *Január 2* ..... 19—21
14. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Január 12* 22—23
15. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Január 14* 24—25
16. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Január 16* 26—27

1897

17. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 2* ..... 28—30
18. M. I. ULJANOVÁNAK. *Március 10* 31
19. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 15* ..... 32—34
20. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 26* ..... 35—36
21. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 5* ..... 37—38
22. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 17* ..... 39—42
23. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 7* 43
24. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *Május 18* ..... 44—48
25. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Május 25* ..... 49—53
26. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Június 8* ..... 54—55
27. M. T. JELIZAROVNAK. *Június 15* ..... 56—57
28. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *Július 19* ... 58—60
29. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 17* ..... 61—63
30. M. T. JELIZAROVNAK és M. I. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 7* ..... 64—65
31. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 30* ..... 66—67
32. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 12* ..... 68—70
33. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *Október 19* ... 71—73
34. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *December 10* ..... 74—76
35. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *December 21* ..... 77—79
36. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *December 27* 80—81

1898

37. M. A. ULJANOVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK. *Január 4* ..... 82—84
38. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Január 24* ..... 85—88
39. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 7* ..... 89—93
40. M. A. ULJANOVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK. *Február 14* ..... 94—96
41. M. T. JELIZAROVNAK. *Február 18* ..... 97—98
42. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 24* ... 99—101
43. M. A. ULJANOVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK. *Március 1* ..... 102—103
44. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 8* ..... 104—106
45. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 14* ..... 107—108
46. M. T. JELIZAROVNAK. *Március 28* ..... 109—110
47. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 10* ..... 111—112
48. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 17* 113
49. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 7* ..... 114—115
50. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 14* ..... 116—117
51. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Július 15* 118—120
52. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 2* ..... 121—123
53. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Augusztus 16* ..... 124—125
54. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 26* ..... 126—127
55. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 16* ..... 128—129
56. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 11* ..... 130—131
57. M. A. ULJANOVÁNAK. *November 1* 132
58. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *November 7 és 11 között* ..... 133—135
59. M. I. ULJANOVÁNAK. *November 11* ..... 136—137
60. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *November 15* ..... 138—139

61. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *November 22* ..... 140—142
62. M. A. ULJANOVÁNAK és D. I. ULJANOVNAK. *November 28* ..... 143—144
63. M. A. ULJANOVÁNAK, A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK és M. T. JELIZAROVNAK. *December 6* ..... 145—148
64. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *December 12* ..... 149—151
65. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *December 20* ..... 152—153
66. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 22* 154
67. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *December 28* ..... 155—156

1899

68. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 3* 157
69. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 10* ..... 158—159
70. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 17* ..... 160—161
71. M. I. ULJANOVÁNAK. *Január 24* ..... 162—163
72. D. I. ULJANOVNAK. *Január 26* ..... 164—167
73. M. A. ULJANOVÁŇAK. *Január 30* ..... 168—169
74. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 3* 170
75. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 7* ..... 173—174
76. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 13* 175—177
77. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 21* 178
78. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 28* ..... 179—181
79. M. T. JELIZAROVNAK. *Február 28* ..... 182—183
80. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 7* ..... 184—185
81. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. I. ULJANOVÁNAK. *Március 7* ..... 186—187
82. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 17* ..... 188—190

83. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. I. ULJANOVÁNAK. *Március 17* ..... 191—192
84. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 21* 193
85. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 4* ..... 194—196
86. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 11* ..... 197—199
87. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Május 1* ..... 200—202
88. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Május 9* ..... 203—204
89. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK és M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 29* ..... 205—206
90. M. A. ULJANOVÁNAK és D. I. ULJANOVNAK. *Június 20* ..... 207—209
91. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 11* 210
92. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 1*..... 211
93. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 7* .. 212—213
94. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 15* 214
95. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 22* ..... 215—216
96. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. I. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 22* ..... 217—219
97. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 25* ..... 220—221
98. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 1* ..... 222—223
99. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 11* 224
100. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 17* ..... 225—226

1900

101. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 19* ..... 227—228
102. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 15* 229
103. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 6* ..... 230—231
104. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 26* 232
105. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 30* 233

106. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 5* ..... 234—235
107. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 10* 236
108. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 18* 237
109. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 2* 238
110. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 31* 239
111. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 7* 240
112. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 19* ..... 241—242
113. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 3* 243
114. M. I. ULJANOVÁNAK. *November 6* ..... 244—245
115. M. I. ULJANOVÁNAK. *November 29* 246
116. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 6* ..... 247—248
117. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 14* ..... 249—250
118. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 26* ..... 251—252

1901

119. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 1* 253
120. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 16* ..... 254—255
121. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 27* ..... 256—257
122. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 9* ..... 258—259
123. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 20* ..... 260—261
124. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 27* 262
125. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 2* 263
126. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 4* ..... 264—265
127. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 19* 266
128. M. I. ULJANOVÁNAK. *Május 19* ..... 267—268
129. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 7* ..... 269—270
130. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 1* 271
131. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 17* ..... 272—273
132. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 3* 274
133. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 1* ..... 275—276
134. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 21* ..... 277—278

1902

135. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 26* ..... 279—280
136. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 24* ..... 281—282
137. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 2* ..... 283—284
138. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 10* 285
139. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 8* ..... 286—287
140. A. M. ULJANOVÁNAK. *Június 7* ..... 288—289
141. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 14* 290
142. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 27* 291
143. M. A. ULJANOVÁNAK. *November 9* ..... 292—293
144. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 17* ..... 294—295
145. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 26* 296

1903

146. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 4* 297
147. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 22* ..... 298—299
148. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 29* ..... 300—301

1904

149. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 8* 302
150. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 20* 303
151. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 2* ..... 304—305
152. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 7—8* 306
153. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *Július 16* ... 307
154. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 28* 308

1907

155. V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 27* ..... 309—310

156. V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — M. I. ULJANOVÁNAK. *Június vége* ..... 311—312

157. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 15* ..... 313—314

1908

158. M. I. ULJANOVÁNAK. *Január 14* ..... 315—316

159. V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 22* ..... 317—318

160. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 7* ..... 319—320

161. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 14* ..... 321—322

162. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 17* ..... 323—324

163. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 10* 325

164. M. I. ULJANOVÁNAK. *Április közepe* 326

165. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 20* ..... 327—328

166. M. I. ULJANOVÁNAK. *Július 13* ..... 329—330

167. M. I. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 9* 331

168. M. A. ULJANOVÁNAK. *Nyáron* 332

169. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 30* 333

170. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Október 27* 334

171. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *November 8* 337

172. M. A. ULJANOVÁNAK. *November 17* ..... 338—339

173. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *November 26* ..... 340—341

174. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 10* ..... 342—343

175. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *December 19* ..... 344—345

176. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *December 24* ..... 346—347

1909

177. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 6* 348
178. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 16 vagy 17* 349
179. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 17 vagy 18* ..... 350—351
180. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 23* ..... 352—353
181. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 2* 354
182. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 9* ..... 355—356
183. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 12* ..... 357—358
184. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 21* ..... 359—360
185. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 23 vagy 24* ..... 361—362
186. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 26* 363
187. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 5* ..... 364—365
188. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 6* ..... 366—367
189. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 8* ..... 368—369
190. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 21* 370
191. V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Május 26* 371—372
192. D. I. ULJANOVNAK. *Június—július eleje* ... 373—374
193. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 19* ..... 375—376
194. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 24* ..... 377—378
195. *M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 25* 379
196. M. A. ULJANOVÁNAK. *November 4* 380

197. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 3—4* ..... 381—382
198. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 7—8* 383
199. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 10—11* .... 384—385

1910

200. M. I. ULJANOVÁNAK. *Január 2* ..... 386—387
201. M. I. ULJANOVÁNAK. *Január eleje* 388
202. M. I. ULJANOVÁNAK. *Január 12* 389
203. M. I. ULJANOVÁNAK. *Január 30—31* ..... 390—391
204. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 1* 392
205. D. I. ULJANOVNAK. *Február 13* 393
206. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 13* 394
207. D. I. ULJANOVNAK. *Február 17* 395
208. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 10* ..... 396—397
209. V. I. LENIN és N. K. KRUPSZKAJA — A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Május 2* .... 398—399
210. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 18* 400
211. M. I. ULJANOVÁNAK. *Június 18* 401
212. M. I. ULJANOVÁNAK. *Július 28* 402
213. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 1* 403
214. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 4* 404

1911

215. M. T. JELIZAROVNAK. *Január 3* ..... 405—406
216. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 19* ..... 407—408
217. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 8* 409
218. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 20* 410
219. M. I. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 20* 411
220. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 23* 412

1912

221. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 8—9*..... 413
222. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 24* 414
223. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 7* 415
224. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 27* 416
225. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 2* 417
226. *M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 1* ..... 418—419
227. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Ősszel* .. 420
228. M. I. ULJANOVÁNAK. *November vége* 421
229. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 21—22* ... 422—423
230. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 24—25* 424
231. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 28* 425

1913

232. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 3* 426
233. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 24* ..... 427—428
234. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 18* 429
235. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 3* ..... 430—431
236. M. I. ULJANOVÁNAK. *Május 12—13* ..... 432—433
237. *N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 25* ..... 434—435
238. *M. I. ULJANOVÁNAK. *Június 18* 436
239. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 24* 437
240. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 28—29* 438
241. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 26* 439
242. M. I. ULJANOVÁNAK. *November 13 vagy 14* 440
243. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 21* 441
244. N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *December 26* ..... 442—443

1914

245. *N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 7* 444
246. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 11* ..... 445—446
247. *N. K. KRUPSZKAJA és V. I. LENIN — M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 16* ..... 447—448
248. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 16* 449
249. M. A. ULJANOVÁNAK. *Február 21* 450
250. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 10* 451
251. *M. I. ULJANOVÁNAK. *Április 10* 452
252. M. I. ULJANOVÁNAK. *Április 22* ..... 453—454
253. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *November 14* ..... 455—456
254. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 22* ..... 457—458

1915

255. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 9* ..... 459—460
256. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 7* ..... 461—462

1916

257. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 20* 463
258. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 12* 464
259. M. T. JELIZAROVNAK. *Szeptember 20* 465
260. M. I. ULJANOVÁNAK. *Október 22* ..... 466—467
261. M. I. ULJANOVÁNAK. *November 26* 468

1917

262. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 15* 469
263. M. T. JELIZAROVNAK. *Február 18—19* .... 470—471
264. TÁVIRAT M. I. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Április 2* 472
265. M. I. ULJANOVÁNAK. *Augusztus* 473

266. M. I. ULJANOVÁNAK. *Augusztus vége — szeptember* 474

1919

267. TÁVIRAT N. K. KRUPSZKAJÁNAK. *Július 2* 475
268. N. K. KRUPSZKAJÁNAK. *Július 9* ..... 476—477
269. TÁVIRAT N. K. KRUPSZKAJÁNAK. *Július 10* 478
270. *N. K. KRUPSZKAJÁNAK. *Július 15* 479
271. *M. I. ULJANOVÁNAK és N. K. KRUPSZKAJÁNAK. *1919 vagy 1920* 480
272. *M. I. ULJANOVÁNAK. *1921* 481

1922

273. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Az év végén* 482
274. *M. I. ULJANOVÁNAK 483

Függelék

I. KIVONATOK LENINNEK HOZZÁTARTOZÓIHOZ IRT LEVELEIBŐL (A moszkvai csendőrség aktájából) ..... 487—488
II. N. K. KRUPSZKAJA LEVELEI ..... 465—528

1898

1. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 15* ..... 489—492
2. M. I. ULJANOVÁNAK. *Március 6* ..... 491—492
3. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 10* ..... 492—493
4. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 14* ..... 493—494
5. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Augusztus 9* .. 495—496
6. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 26* ..... 496—497
7. M. I. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 11* ..... 497—500
8. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 27* ..... 500—502
9. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 14* ..... 502—504

10. M. I. ULJANOVÁNAK. *November 11* 505
11. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *November 22* . 505—507

1899

12. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 10* ..... 507—509
13. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 17* 509
14. M. I. ULJANOVÁNAK. *Január 24* ..... 509—511
15. *M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 4* ..... 511—512
16. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 20* ..... 512—513
17. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 3* ..... 514—515
18. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 17* ..... 515—516

1900

19. M. I. ULJANOVÁNAK. *Március 28* ..... 516—517
20. M. I. ULJANOVÁNAK. *Március 30* 518
21. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 26* ..... 519—520
22. M. I. ULJANOVÁNAK. *Július 26* ..... 520—521
23. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 26* ..... 521—523
24. M. I. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 11* ..... 523—524
25. M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 1* ..... 524—526
26. M. A. ULJANOVÁNAK. *November 8* ..... 526—527
27. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 2* ..... 527—528
28. M. A. és M. I. ULJANOVÁNAK. *December 22* ..... 529—530

1901

29. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 2* ..... 531—532
30. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 12* ..... 532—533
31. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 11* ..... 533—534
32. M. A. ULJANOVÁNAK. *Július 16* ..... 534—535
33. M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 2* 536

1902

34. M. A. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 27* 537

1903

35. *M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 4* ..... 537—538

1904

36. M. A. ULJANOVÁNAK. *Január 15* 539

1909

37. M. A. ULJANOVÁNAK. *December 20 és 30 között* ... 539—540

1910

38. *A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Augusztus 24* .. 541

1911

39. *M. A. ULJANOVÁNAK. *Augusztus 26* ..... 541—542
40. *M. I. ULJANOVÁNAK. *Szeptember 21* 543

1912

41. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Március 9* ... 543—544
42. M. A. ULJANOVÁNAK. *Május 27*..... 545

1913

43. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Január 4* ..... 545—546
44. M. A. ULJANOVÁNAK és A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK *Február. 24* 546
45. M. A. ULJANOVÁNAK. *Március 18* 547
46. *M. I. ULJANOVÁNAK. *Április 10* 548

1914

47. *A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Január 31* . 548—549
48. A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK. *Február 11* ... 550—551
49. M. A. ULJANOVÁNAK. *Április 15* 551
50. M. A. ULJANOVÁNAK. *Június 8* 552

1915

51. M. A. ULJANOVÁNAK *Szeptember 24* ..... 552—553
52.*M. A. ULJANOVÁNAK. *Október 11* 554
53. M. I. ULJANOVÁNAK. *December 14* ..... 554—556

1916

54. M. I. ULJANOVÁNAK. *Február 8* 556

Jegyzetek ..... 557—652
A Lenin által említett irodalom jegyzéke ..... 653—684
Névmutató ..... 685—695

KÉPMELLÉKLETEK

V. I. Lenin arcképe. — 1897 ..... X—XI
M. A. Uljanova arcképe. — 1898 ..... 8—9
Az a ház, ahol Lenin száműzetése alatt Susenszkojéban lakott ..... 120—121
Lenin 1899 február 3-án M. A. Uljanovához intézett levelének első oldala 171
D. I. Uljanov arcképe. — 1903 ..... 176—177
N. K. Krupszkaja arcképe. — 1903 ..... 224—225
Lenin 1908 október 27-én A. I. Uljanova-Jelizarovához intézett levelének első oldala 335
A Marie Rose utca (Párizs) látképe, ahol Lenin 1909—1912-ben a 4. sz. házban lakott ..... 384—385
M. A. és M. I. Uljanova. — 1913 ..... 424—425
A poronini (Lengyelország) ház, ahol Lenin 1913-ban és 1914-ben lakott ..... 440—441
V. I. Lenin. — 1918 október ..... 472—473
A. I. Uljanova-Jelizarova arcképe. — 1921 ..... 480—481

19048. — Franklin nyomda, Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.
Felelős vezető: Vértes Ferenc

Javítandó a nyomda hibájából.

613. old. 283. jegyzet utolsó sora helyesen:

pacifista álláspontot foglalt el. — 225